الجامع الصحيح

Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

Ötüken

12

Ötüken

الجامع الصحيح

للامام ابي عبدالله محمد بن اسماعيل البخارى

Ebû Abdillah Muhammed ibn İsmâîl
el-Buhârî

Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi

mütercim
MEHMED SOFUOĞLU

ONİKİNCİ CİLD

Ötüken

Yayımlayan
ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.
Klodfarer Cad. 40/7 Divanyolu-İstanbul
Dizgi
Damla Dizgi Ltd. Şti.
Arapça Dizgi
Şizin Fotodizgi
Film ve Montaj
Duru Ajans
Baskı
Şefik Matbaası
Cilt
Yedigün Mücellithanesi
Kapak
Marmara Reklâm
Kapak Deseni
Yusuf İzzettin Sav

İstanbul-1988

بسم الله الرحمن الرحيم

Ranmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

KİTÂBU'T-TALÂK'IN DEVÂMI

(Boşamak-Boşanmak Kitâbı'nın Devâmı)

٢٣ـ بابُ الإِشَارَةِ فِى الطَّلاَقِ والأُمُورِ.

وقال ابنُ عُمَرَ قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم
لا يُعَذِّبُ اللَّهُ بِدَمْعِ العَيْنِ ولٰكِنْ يُعَذِّبُ بِهٰذَا فأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ.
وقال كَعْبُ بنُ مالِكٍ أشَارَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم
إِلَيَّ أيْ خُذِ النِّصْفَ :
وقَالَتْ أسْمَاءُ صَلَّى النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم
فى الكُسُوفِ فَقُلْتُ لِعَائِشَةَ ماشأْنُ الناسِ
وهْىَ تُصَلِّى فأَوْمأَتْ بِرَأْسِهَا
إلى الشَّمْسِ فقُلْتُ آيَةٌ فأَوْمأَتْ بِرَأْسِها أنْ
نَعَمْ . وقال أنسٌ أوْمأَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم بِيَدِهِ إِلَى
أَبِى بَكْرٍ أنْ يَتَقَدَّمَ :

وقال ابنُ عَبَّاسٍ أوْ ماَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم
بِيَدِهِ لا حَرَجَ . وقال
أبُو قَتادَةَ قال النبىُّ ﷺ فى الصَّيْدِ لِلْمُحْرِمِ
آحَدٌ مِنْكُمْ أمَرَهُ أنْ يَحْمِلَ
عليْهَا أوْ أشَارَ إلَيْهَا قالُوا لا قال فَكُلُوا

23- TALÂKTA VE DİĞER ŞER'Î İŞLERDE ANLATICI İŞÂRETİN HÜKMÜ BÂBI [62]

Ve İbn Umer şöyle demiştir:

Peygamber (S): *"Allah gözyaşı ile* (iç üzüntüsü ile) *insanı azâb etmez* -Ve eliyle dilini işâret etti de:- *İşte bunun yüzünden azâb eder"* **buyurdu.**

Ka'b ibn Mâlik de: Peygamber (S) bana: "Abdullah ibn Ebî Hadred el-Eslemî üzerindeki alacağının yarısını al!" der gibi, eliyle işâret etti, demiştir.

Esmâ bintu Ebî Bekr de şöyle demiştir:

Peygamber (S) Güneş tutulması zamânında kusûf namâzı kıldı. Ben, Âişe namâz kılarken yanına gittim de: Bu insanlara ne oluyor? dedim. (Güneş tutulması meydana geldiğini anlatmak için) başı ile Güneş'i işâret etti. Ben: Bu bir âyet mi? diye sordum. Âişe cevâben başı ile "Evet" diye işâret etti.

Enes ibn Mâlik de:
Peygamber (S) eliyle Ebû Bekr'in namâzda öne geçmesini işâret etti, demiştir. İbn Abbâs da: Haccda taşları atmadan, kurbân kesmeden sorulunca Peygamber (S) eliyle (öne geçirme, sonraya bırakma husûsunda) günâh yoktur diye işâret etti, demiştir.

---

62 Âlimler topluluğu, işâret anlatıcı olduğu zamân konuşma yerine geçeceği görüşüne gitmişlerdir.

Ebû Katâde de şöyle demiştir:
Peygamber (S) ihrâmlıya hitâben avlanmış av hakkında:

"Sizden (Ebû Katâde'ye bu yaban eşeğini avlamasını) *emredip onun üzerine sevkeden yâhud bu hayvanı işâret edip gösteren bir kimse var mıdır?"* **diye sordu.**

İhrâmlılar:

— Hayır yoktur! diye cevâb verdiler.

Peygamber:

— *"Öyleyse bu av etinden kalanını yiyiniz!"* **buyurdu** [63].

٣٧ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا أبو عَامِرٍ عَبْدُ المَلِكِ بنُ عَمْرٍو حدّثنا إبْرَاهِيمُ عنْ خَالِدٍ عنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال طَافَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم علَى بَعِيرِهِ وكانَ كُلَّما أتَى عَلَى الرُّكْنِ أشَارَ إلَيْهِ وكَبَّرَ وقالَتْ زَيْنَبُ قال النبيُّ ﷺ فُتِحَ مِنْ رَدْمِ يأْجُوجَ ومأْجُوجَ مِثْلُ هٰذِهِ وهٰذِهِ وعَقَدَ تِسْعِينَ *

37-........ Bize İbrâhîm ibn Tahmân, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): Rasûlullah (S) devesine binmiş olarak tavâf etti ve el-Haceru'l-Esved'in bulunduğu köşeye her gelişinde, elindeki (mıhcen denilen çengelli) deynekle ona istîlâm için işâret etti ve tekbîr getirdi... demiştir.

Ve Zeyneb ibnetu Cahş (R) da şöyle demiştir: Peygamber (S):

— *"**Lâ ilâhe ille'llâh,** vukû'u yaklaşan bir şerrden vay Arab'ın hâline! Bu gün Ye'cûc ve Me'cûc'un seddinden şunun ve şunun gibi bir delik açıldı!"* buyurdu da (baş parmağıyle onu ta'kîb eden şehâdet parmağını) halka şeklinde bağladı [64].

٣٨ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا بِشْرُ بنُ المُفَضَّلِ حدّثنا سلَمَةُ بنُ عَلْقَمَةَ

---

63 Buhârî bu başlık altında işâretin talâkta ve diğer işlerde konuşma yerine geçeceğine tenbîh için çeşitli hükümlere işâretlerin zikrini içine alan birçok hadîsler zikretmiştir. Burada birer parçasıyle zikredilen bu hadîslerden İbn Umer'inki Cenâzeler'de, Ka'b'ınki Mulâzeme'de, Esmâ'nınki Kusûf'ta, Enes'inki Namâz Kitâbı'nda, İbn Abbâs'ınki İlim'de ve Hacc'da, Ebû Katâde'ninki de Hacc'da senedleriyle geçmiştir.

64 İbn Abbâs hadîsinin bir rivâyeti Hacc Kitâbı'nda, Zeyneb ibnetu Cahş hadîsinin bir rivâyeti Nübüvvet Alâmetleri'nde geçmişti.

عنْ مُحَمَّدِ بن سِيرِينَ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ قال قال أبُو القَاسِمِ صلى اللَّهُ عليْهِ
وسلم فى الجُمُعَةِ ساعَةٌ لا يُوَافِقُهَا مُسْلِمٌ قَائِمٌ يُصَلّى فَسأَلَ اللَّهَ خَيْرًا إلاَّ أعْطَاهُ
وقال بَيَدِهِ ووَضَعَ أنْمُلَتَهُ على بَطْنِ الوُسْطَى والخِنْصِرِ قُلْنَا يُزَهِّدُهَا قَالَ. وقال
الأُوَيْسِىُّ *

38-....... Bize Seleme ibn Alkame, Muhammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ebû'l-Kaasım (S):

— *"Cumuada öyle bir sâat vardır ki, bir müslümân kul namâzda bulunup ve o sâate rast getirip Yüce Allah'tan bir hayır isterse, muhakkak Allah ona dilediğini verir"* buyurdu ve o sâatin kısa olduğunu anlatmak için eli ile ve baş parmağını orta ve adsız parmaklarının ortasına (yânî iç tarafına) koyarak işâret etti.

Bizler:

— Peygamber bu işâretle onun süresini azaltıyor, dedik.

Buhârî bundan sonra Abdulazîz el-Uveysî şöyle dedi diyerek, gelecek hadîsin isnâdına başladı [65].

٣٩ــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ شُعْبَةَ بنِ الحَجَّاجِ عنْ هِشَامِ ابنِ
زَيْدٍ عنْ أنَسِ بنِ مَالِكٍ قال عَدَا يَهُودِيٌّ فِى عَهْدِ رسولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى
جَارِيَةٍ فأَخَذَ أوْضَاحًا كانَتْ عَلَيْهَا ورَضَخَ رأْسَهَا فأَتَى بِهَا أهْلُهَا رسولَ اللَّهِ
ﷺ وهْىَ فِى آخِرِ رَمَقٍ وقَدْ أُصْمِتَتْ فقال لهَا رسولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ قَتَلَكِ
فُلاَنٌ لِغَيْرِ الَّذِى قَتَلَهَا فأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا أنْ لا قال فقال لِرَجُلٍ آخَرَ غَيْرِ الَّذِى
قَتَلَهَا فأَشَارَتْ أنْ لاَ فقال فَفُلاَنٌ لِقَاتِلِهَا فأَشَارت أنْ نَعَمْ فأَمَرَ بِهِ رسولُ اللَّهِ
ﷺ فَرُضِخَ رأْسُهُ بَيْنَ حَجَرَيْنِ *

39-........ Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Bir Yahûdî, Rasûlullah (S) zamânında bir câriyeye saldırdı da üzerinde bulunan zînet eşyâlarını aldı, başını da ezdi. Âilesi o câriyeyi Rasûlullah'a getirdiler. Câriye hayâtının son nefeslerinde idi, dili de tutulmuş hâldeydi.

---

65 Ebû Hureyre hadîsinin bir rivâyeti Cumua Kitâbı'nda geçti.

Peygamber'in bu işâreti icâbet müddetinin pek kısa olduğuna açıkça delâlet ederse de, bâzıları Peygamber'in baş parmağını elinin ortasına tesâdüf eden diğer iki parmağına bastığına bakarak, o sâatin mübhem olduğuna işâret ettiğine hükmetmişlerdir.

Bu hâlde Rasûlullah ona, kendisini öldürenden başka bir kimse için:

— *"Seni Fulân mı öldürdü?"* diye sordu.

Câriye başıyle "Hayır!" işâreti yaptı.

Rasûlullah yine onu öldürenden başka bir diğer kimse için de sordu. Câriye yine başıyla "Hayır!" işâreti yaptı.

Rasûlullah bu defa onun kaatili için:

— *"Seni Fulân kimse mi öldürdü?"* diye sordu.

Bu sefer kadın yine başıyle "Evet!" işâreti yaptı.

Bunun üzerine Rasûlullah emretti de o Yahûdî'nin başı iki taş arasında ezildi [66].

٤٠ـــ **حدّثنا** قَبِيصَةُ **حدّثنا** سُفْيَانُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ دِينَارٍ عَنِ ابنِ عُمَرَ رضىَ اللَّهُ عنهما قال سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ الفِتْنَةُ مِنْ هُنَا وأَشَارَ إلَى المَشْرِقِ *

40-....... Abdullah ibn Umer (R): Ben Peygamber(S)'den eliyle doğu tarafına işâret ederek *"Fitne işte şuradadır"* buyururken işittim, demiştir [67].

٤١ـــ **حدّثنا** عَلِىُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** جَرِيرُ بنُ عَبْدِ الحَمِيدِ عنْ أَبِى إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِىِّ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أَبِى أَوْفَى قال كُنَّا فى سَفَرٍ مَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فَلَمَّا غَرَبَتِ الشَّمْسُ قال لِرَجُلٍ انْزِلْ فَاجْدَحْ لى قال يا رسولَ اللَّهِ لوْ أَمْسَيْتَ ثُمَّ قال انْزِلْ فاجْدَحْ قال يا رسولَ اللَّهِ لوْ أَمْسَيْتَ إنَّ عَلَيْكَ نَهَارًا ثُمَّ قال انْزِلَ فاجْدَحْ فَنَزَلَ فَجَدَحَ لَهُ فِى الثالِثَةِ فَشَرِبَ رسولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ أَوْمأَ بِيَدِهِ إلَى المَشْرِقِ فقال إذَا رأَيْتُمُ اللَّيْلَ قَدْ أَقْبَلَ مِنْ هٰهُنَا فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ *

41-....... Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) şöyle demiştir: Biz bir seferde Rasûlullah'ın berâberinde idik. Güneş battığı zamân bir kimseye:

---

66 Bu hadîsle Şâfiîler, Mâlikîler, Hanbelîler kaatilin öldürdüğü şekilde öldürülmesine delîl getirmişlerdir. Ebû Hanîfe, *"La kavede illâ bi's-seyf"* hadîsinden dolayı, ancak kılıçla öldürülür demiştir.

67 Bunun bir rivâyeti Fiten'de gelecektir.

— *"Haydi bineğinden in de bana sevîk bulamacı yap!"* buyurdu.

O zât:

— Yâ Rasûlallah! Akşâma girseydin! dedi.

Sonra Rasûlullah yine:

— *"İn de bana sevîk karıştır!"* buyurdu.

O zât yine:

— Yâ Rasûlallah! Akşâma girseydin, çünkü üzerinde gündüz aydınlığı vardır! dedi.

Sonra Rasûlullah (S):

— *"Haydi in de bana sevîk karıştır!"* buyurdu.

Bunun üzerine o zât devesinden indi de üçüncü emirde Rasûlullah için sevîk karıştırdı, Rasûlullah da onu içti. Bundan sonra Rasûlullah eliyle doğu tarafına işâret etti de:

— *"Gecenin işte bu taraftan belirip gelmekte olduğunu gördüğünüzde oruçlu orucunu bozar"* buyurdu.

٤٢ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ عنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ عنْ أَبِي عُثْمَانَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مَسْعُودٍ رضى اللَّهُ عنْهُ قال قال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم لا يَمْنَعَنَّ أَحَدًا مِنْكُمْ نِدَاءُ بِلاَلٍ أَوْ قال أَذَانُهُ مِنْ سَحُورِهِ فانَّمَا يُنَادِى أَوْ قال يُؤَذِّنُ لِيَرْجِعَ قَائِمُكُمْ وَلَيْسَ أَنْ يَقُولَ كَأَنَّهُ يَعْنِى الصُّبْحَ أَوِ الفَجْرَ وأَظْهَرَ يَزِيدُ يَدَيْهِ ثُمَّ مَدَّ إِحْدَاهُمَا مِنَ الأُخْرَى * وقال اللَّيْثُ **حدّثنى** جَعْفَرُ بنُ رَبِيعَةَ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابنِ هُرْمُزَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم مَثَلُ البَخِيلِ والمُنْفِقِ كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ مِنْ لَدُنْ ثَدْيَيْهِمَا إِلَى تَرَاقِيهِمَا فأَمَّا المُنْفِقُ فَلاَ يُنْفِقُ شَيْئًا إلاَّ مادَّتْ عَلَى جِلْدِهِ حَتَّى تُجِنَّ بَنَانَهُ وتَعْفُوَ أَثَرَهُ وأَمَّا البَخِيلُ فَلاَ يُرِيدُ يُنْفِقُ إلاَّ لَزِمَتْ كلُّ حَلْقَةٍ مَوْضِعَهَا فَهُوَ يُوَسِّعُهَا فَلاَ تَتَّسِعُ ويُشِيرُ بأُصْبُعِهِ إِلَى حلْقِهِ *

42-....... Bize Yezîd ibn Zuray', Süleymân et-Teymî'den; o da Ebû Usmân'dan tahdîs etti ki, Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):

— *"Sakın sizden hiçbir kimseyi Bilâl'in nidâsı* -yâhud: *Ezânı- sahûr yemeğinden men' etmesin. Çünkü o ancak kaaim olanınız, yânî çalışanınızın geri dönmesi için nidâ eder* -yâhud: *Ezân okur-. O*

kimsenin sanki sabâhı yâhud fecri sâdıkı kasdederek, sabâh yâhud fecr olmuş demesi olmaz".

Râvî Yezîd ibn Zuray' yalancı fecri işâret için iki elini yukarı kaldırdı, sonra da sâdık fecri işâret için, onlardan birini diğeri üzerine uzatmıştır.

Ve el-Leys şöyle dedi: Bana Ca'fer ibnu Rabîa, Abdurrahmân ibn Hurmuz'den tahdîs etti. O: Ben Ebû Hureyre'den işittim ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:

— *"Cimri ile infâk eden cömerdin meseli, şu iki kişinin meseli gibidir: Bunların üzerlerinde iki memelerinden köprücük kemiklerine kadar demirden cübbeleri vardır. Cömerd olan infâk eder etmez o demir zırh, onun derisi üzerinde tâ ayak parmaklarını örtünceye ve izlerini silinceye kadar uzar. Cimriye gelince, o her harcama yapmak istedikçe, zırhın herbir halkası kendi yerine yapışıp sıkışır. Artık o cimri, sıkan zırhı genişletmeye çalışır, fakat zırh genişlemez".*

Bunu söylerken parmağı ile boğazını işâret ediyordu [68].

٢٤ـ بابُ اللِّعَانِ

وقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى والَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ ولَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إلاَّ أَنفُسُهُمْ إلَى قَوْلِهِ إنْ كانَ مِنَ الصَّادِقِينَ فإذَا قَذَفَ الأَخْرَسُ امْرَأَتَهُ بِكِتَابَةٍ أوْ إشَارَةٍ أوْ بإيماءٍ مَعْرُوفٍ فَهْوَ كالمُتَكَلِّمِ لأَنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم قَدْ أجازَ الاشَارَةَ فى الفَرَائِضِ وهْوَ قَوْلُ بَعْضِ أَهْلِ الحِجَازِ وأَهْلِ العِلْمِ وقال اللَّهُ تعالى فأَشَارَتْ إلَيْهِ قالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي المَهْدِ صَبِيًّا. وقال الضحَّاكُ إلاَّ رَمْزًا إلاَّ إشَارَةً : وقال بَعْضُ النَّاسِ لاحَدَّ ولا لِعَانَ ثُمَّ زَعَمَ أنَّ الطلاَقَ بِكِتَابٍ أوْ إشَارَةٍ أوْ إيمَاءٍ جَائِزٌ ولَيْسَ بَيْنَ الطَّلاَقِ والقَذْفِ فَرْقٌ فإنْ قال القَذْفُ لا يَكُونُ إلاَّ بِكَلاَمٍ قِيلَ لَهُ كَذَلِكَ الطَّلاَقُ لا يَجُوزُ إلاَّ بِكَلاَمٍ

---

68 Bunlardan Abdullah ibn Ebî Evfâ'nın hadîsinin bir rivâyeti Oruç Kitâbı'nda; Abdullah ibn Mes'ûd'un hadîsi Namâz Kitâbı'nda; Ebû Hureyre'nin hadîsinin bir rivâyeti Zekât'ta geçmiştir.

Bunların hepsinde el ile işâret ederek anlatma fıkrası mevcûd olduğu için, başlığa delâletleri apaçıktır. Bunları bu kadar güzel bir tertîble sıralayarak konuyu birçok delîllerle en kuvvetli şekilde tesbît eden İmâm Buhârî'ye kıyâmete dek gelecek nesiller adına teşekkürler ve Yüce Allah'tan bol rahmetler!... (M. Sofuoğlu)

وإلاَّ بَطَلَ الطَّلاَقُ والقَذْفُ وكَذَلِكَ العِتْقُ وَكَذَلِكَ الأَصَمُّ يُلاَعِنُ. وقال الشَّعْبِىُّ
وقَتَادَةُ إذَا قال أنْتِ طَالِقٌ فأشَارَ بأصَابِعِهِ تَبِينُ مِنْهُ باشَارَتِهِ. وقال إبْرَاهِيمُ
الأخْرَسُ إذَا كَتَبَ الطَّلاَقَ بِيَدِهِ لَزِمَهُ. وقال حَمَّادٌ الأخْرَسُ ولأَصَمُّ إنْ قال
بِرَأْسِهِ جَازَ *

24- Lİ'ÂN (YÂNÎ LA'NETLEŞME) VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Zevcelerine zinâ isnâd eden, kendilerinin kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayan kimselere gelince, onlardan herbirinin yapacağı şâhidlik, kendisinin hakîkaten sâdıklardan olduğunu Allah'a yemîn ile dört** (defa tekrâr edeceği)* ***şâhidliktir. Beşinci de, eğer yalancılardan ise, Allah'ın la'neti muhakkak kendisinin üstüne *(olmasını ifâde etmesi)* ***dir. O kadının billâhi zevcinin muhakkak yalancılardan olduğuna dört defa şehâdet etmesi, beşincide de eğer o sâdıklardan ise muhakkak Allah'ın gazâbı kendisinin üzerine*** *(olmasını söylemesi)*, ***ondan bu azâbı (cezâyı) def' eder"***

(en-Nûr: 6-9) [69].

Dilsiz olan kimse karısına yazı ile yâhud ifâde edici el işâretiyle yâhud ma'rûf bir îmâ ile zinâ isnâd ettiği zamân, o dilsiz, isnâd tekellüm eden kimse gibidir (üzerine la'netleşme sâbit olur). Çünkü Peygamber (S), farz kılınmış işlerde (acz hâlinde) işâretle yapmayı câiz kılmıştır. Bu işâretle amel etmek, bâzı Hicâz ehlinin ve onlardan başka ilim ehlinin kavlidir.

Ve Yüce Allah şöyle buyurdu:

"Bunun üzerine Meryem, çocuk Îsâ'ya işâret etti. Onlar: 'Biz henüz beşikte bulunan bir sabî ile nasıl konuşuruz?' dediler..."

(Meryem: 29).

Müfessir ed-Dahhâk: *"Zekeriyyâ: 'Rabb'im bana bu*

69 Bu (en-Nûr: 6-9) âyetlerinde bildirilen li'ân müessesesi, Tefsîr kısmında da geçtiği gibi, karısına zinâ isnâd edip de ne erkek iddiâsını, ne de kadın berâetini şâhidlerle isbât edemedikleri takdîrde, iki tarafın la'netleşmeleri, yânî la'nete bitişik yemîn ile te'kîd edilmiş şehâdetleriyle, onlar için ve kıyâmete kadar gelecek benzerleri için hukûkî bir çâre, bir çözüm yoludur.

husûsta bir nişân ver' dedi. Allah: Senin nişânın sâde bir remzden başka insanlara üç gün söz söyleyememendir..." (Âlu Imrân: 41) âyetindeki *"İllâ remzen"*, "İllâ işâreten" ma'nâsınadır, demiştir.

Ve insanların bâzısı da [70]:

(Dilsizden ve gayrısından işâretle) hadd de, li'ân da yoktur, demiş; sonra da: Yazı ile yâhud işâretle yâhud îmâ ile talâk câizdir, demiştir. Hâlbuki zinâ isnâdıyle talâk arasında fark yoktur. Eğer bu Ba'zu'n-nâs: Kazf (yânî zinâ isnâdı), sözden başkasıyle olmaz, derse ona: Talâk da böyledir, ancak söz ile câiz ve vâki' olur. (Hâlbuki sen bunun sözsüz vukû'una muvâfakat etmiştin, binâenaleyh sana li'ân ve hadd'de de bu görüşünün benzeri lâzım gelir). Yoksa (bunların hepsinde işâretin mu'teber olmamasıyle) talâk da, kazf da bâtıl olur. İşâretle yapılan ıtk da böyledir (O zamân kazf ile talâk arasını ayırmak delîlsiz tahakkümdür) denilir.

Sağır kişi de böyledir (; kendisine işâret edildiğinde anladığı zamân) la'netleşme yaptırılır.
eş-Şa'bî ve Katâde: Dilsiz, karısına "Sen boşsun" demesi yerine parmaklarıyle işâret ettiği zamân, kadın ondan bu işâretiyle bâin talâkla boş olur, demişlerdir.

İbrâhîm en-Nahaî de:
Dilsiz kişi talâkı eliyle yazdığında, bu ona lâzım olmuştur, dedi.

(Ebû Hanîfe'nin üstâdı) Hammâd ibn Süleymân: Dilsiz ve sağır başıyle söylerse, yânî işâret ederse, câiz olur (işâret ettiği şey nâfiz olur ve işâret, ibâre yerine ikaame olunur), demiştir [71].

٤٣ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ الأنْصَارِىِّ أنَّهُ

70 Buradaki "Ba'zu'n-nâs", Kûfeliler'dir, onların içinde Ebû Hanîfe de vardır. Bu, daha önce geçen "Bu bâzı Hicâz ehlinin kavlidir" fıkrasına münâsibdir (Kastallânî).

71 Buhârî bu sözlerinin hepsi ile dilsizin li'ân ve hadd mes'elesinde hükmü konusunda Hicâz ehli ile Kûfeliler arasındaki ihtilâfı beyân etmek istemiştir.. (Aynî).

سَمِعَ أَنَسَ بنَ مالِكٍ يَقُولُ قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم ألاَ اخبِرُكُمْ بخَيْرِ دُورِالأنْصَارِ قالُوا بَلَى يا رسولَ اللّهِ قال بَنُو النَّجَّارِ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ بَنُو عَبْدِ الأشْهَلِ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ بَنُو الحَارِثِ بنِ الخَزْرَجِ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ بَنُو سَاعِدَةَ ثُمَّ قال بِيَدِهِ فَقَبَضَ أصَابِعَهُ ثُمَّ بَسَطَهُنَّ كالرَّامِى بِيدِهِ ثُمَّ قال وفى كلِّ دُورِ الأنْصَارِ خَيْرٌ *

43-....... Bize el-Leys, Yahyâ ibn Saîd el-Ensârî'den tahdîs etti ki, o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S):

— *"Dikkat edin! Size Ensâr yurtlarının, mahallelerinin* (yânî kabîlelerinin) *hayırlılarını haber vereyim mi?"* buyurdu.

Sahâbîler:

— Evet (haber ver) yâ Rasûlallah! dediler.

Rasûlullah:

— " (Evvelâ) *Neccâr oğulları'dır. Sonra onları ta'kîb eden Abdu'l-Eşhel oğulları'dır, sonra onların arkasından gelen el-Hâris ibnu'l-Hazrec oğulları, sonra onları ta'kîbeden Sâide oğulları"* buyurdu.

Bundan sonra da eliyle şöyle işâret etti: Parmaklarını bir topladı, sonra da eliyle birşey atan kimse gibi onları açıp yaydı, sonra:

— (Mertebeleri farklı olsa da) *"Ensâr yurtlarının hepsinde hayır vardır"* buyurdu [72].

٤٤ــ حدّثنا عَلِىُّ بنُ عبْدِ اللهِ حدّثنا سُفْيَانُ قال أبُو حَازِمٍ سَمِعْتُهُ مِنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ السَّاعِدِىِّ صَاحِبِ رسولِ اللّهِ ﷺ يَقُولُ قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم بُعِثْتُ أنَا والسَّاعَةُ كَهَذِهِ مِنْ هٰذِهِ أوْ قال كَهَاتَيْنِ وفَرَّقَ بَيْنَ السَّبَّابَةِ والوُسْطَى :

44-....... Ebû Hâzım şöyle demiştir: Ben bu hadîsi Rasûlullah'ın sâhibi olan Sehl ibn Sa'd es-Sâidî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S):

— *"Kıyâmet günü ile ben şununla şunun yakınlığı gibi* -yâhud

---

72. Başlığa uygunluğu "Sonra eliyle işâret etti..." sözündedir. Bu hadîsin bir rivâyeti Ensâr'ın Menkabeleri'nde geçmişti, fakat oradaki rivâyette "Sonra eliyle işâret etti: Parmaklarını topladı, sonra da eliyle birşey atan kimse gibi onları yaydı" fıkrasını söylemedi.

da: *Şu iki parmak gibi- gönderildim"* buyurdu da şehâdet parmağı ile orta parmağın arasını ayırdı [73].

٤٥ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا جَبَلَةُ بنُ سُحَيْمٍ سَمِعْتُ ابنَ عُمَرَ يَقُولُ قال النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم الشَّهْرُ هٰكَذَا وهٰكَذَا وهٰكَذَا يَعْنِي ثَلاَثِينَ ثُمَّ قال وهٰكَذَا وهٰكَذَا وهٰكَذَا يَعْنِي تِسْعًا وعِشْرِينَ يَقُولُ مَرَّةً ثَلاَثِينَ ومَرَّةً تِسْعًا وعِشْرِينَ *

45-....... Bize Cebele ibnu Suhaym tahdîs etti: Ben İbn Umer'-den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S):

— "(Otuz sayısını kasdederek) *Ay şöyle, şöyle, şöyledir"* buyurdu.

Sonra da (yine iki eliyle ve yirmidokuzu kasdederek):

— *"Ve şöyle, şöyle, şöyledir"* buyurdu.

Bu el hareketleriyle bir kerre otuzu, bir kerre de yirmidokuzu işâret ediyordu [74].

٤٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ عنْ إسْمَاعِيلَ عَنْ قَيْسٍ عنْ أبِى مَسْعُودٍ قال وأشَارَ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم بِيَدِهِ نَحْوَ اليَمَنِ الإيمَانُ هٰهُنَا مَرَّتَيْنِ ألاَ وإنَّ القَسْوَةَ وغِلَظَ القُلُوبِ فِي الفَدَّادِينَ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنا الشَّيْطَانِ رَبِيعَةَ ومُضَرَ *

46-....... Ebû Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) eliyle Yemen tarafına işâret etti de iki kerrre:

— *"Îmân işte şu taraftadır, îmân işte şu taraftadır. Dikkad edin! Katılık ve kalblerin kabalığı da yüksek sesli çığırtkanlardadır. Şeytâ-nın iki boynuzunun doğacağı yer olan Rabîa ve Mudar kabîlelerindedir"* buyurdu [75].

٤٧ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ زُرَارَةَ أخبرنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ أبِى حَازِمٍ عَنْ

73 Bunun bir rivâyeti en-Nâziât Sûresi tefsîrinde geçti.

74 Müslim'in rivâyeti daha tafsîllidir: Rasûlullah iki elinin on parmağını açarak: *"Bir ay şöyledir, şöyledir"* buyurdu ve üçüncüsünde baş parmağını kısarak *"Ve şöyledir. Bâzı ay da şöyle, şöyle, şöyledir"* buyurup, on parmağıylc üç defa işâret etti (Oruç Kitâbı).

75 Mudar ve Rabîa, meşhûr iki kabîledir.

أبيهِ عن عَنْ سَهْلٍ قال رسولُ اللّهِ ﷺ أنَا وكافِلُ اليَتِيمِ فِي الجَنَّةِ هٰكَذا وأشَارَ بالسَّبَّابَةِ والوُسْطَى وفَرَّجَ بَيْنَهُمَا شَيْئًا *

47-....... Bize Abdulazîz ibnu Ebî Hâzım, babasından; o da Sehl ibn Sa'd(R)'dan haber verdi ki, Râsulullah (S):

— *"Ben, yetîmin işine bakan kimse ile cennette şöyle bulunacağız"* buyurdu ve şehâdet parmağıyle orta parmağını biraz açarak işâret etti (de insanlara gösterdi) [76].

٢٥ ـ بابٌ إذَا عَرَّضَ بِنَفْيِ الوَلَدِ

25- BÂB: ERKEK, ÇOCUĞUN NEFYİNİ TA'RÎZ ETTİĞİ ZAMÂN (HÜKMÜNÜN BEYÂNI) [77]

٤٨ ـ حدّثنا يَحْيَى بنُ قَزَعَةَ حدّثنا مالِكٌ عن ابنِ شِهَابٍ عنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ أنَّ رجُلاً أتَى النبيَّ ﷺ فقال يا رسولَ اللّهِ وُلِدَ لِي غُلامٌ أسْوَدُ فقال هَلْ لَكَ مِنْ إبلٍ قال نَعَمْ قال ما ألْوَانُهَا قال حُمْرٌ قال هَلْ فِيهَا مِنْ أوْرَقَ قال نَعَمْ قال فأنَّى ذٰلِكَ قال لَعَلَّهُ نَزَعَهُ عِرْقٌ قال فَلَعَلَّ ابْنَكَ هٰذَا نَزَعَهُ *

48-....... Bize İmâm Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Çöl halkından bir adam Peygamber(S)'e geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Benim siyah çocuğum oldu (karımdan şübheleniyorum), dedi.

Rasûlullah da:

— *"Senin develerin var mı?"* diye sordu.

Bedevî:

— Evet var! dedi.

Rasûlullah:

— *"O develerin renkleri nasıldır?"* diye sordu.

---

76 Peygamber'in iki parmağının arasını biraz açarak cemâate göstermesi, Peygamber'le ümmet ferdleri arasındaki derece farkına işâret içindir.

77 ez-Zemahşerî: *et-Ta'rîz*, birşey zikretmendir ki, sen onunla zikretmediğin birşeye delâlet edersin. Kinâye ise şeyi, konulmuş olduğu lafzının gayrısıyle zikretmendir, demiştir.

O da:

— Kırmızıdır, diye cevâb verdi.

Rasûlullah:

— "Bunların içinde beyazı siyaha çalar boz deve var mıdır?" dedi.

O da:

— Evet vardır! diye cevâb verdi.

Rasûlullah:

— *"O boz renk nereden oldu?"* diye sordu.

Bedevî:

— Belki soyunun bir damarı çekmiştir! dedi.

Rasûlullah da:

— *"Senin bu oğlun da eski bir soy köküne çekmiş olabilir!"* buyurdu [78].

٢٦ــ بابُ إحْلاَفِ المُلاَعِنِ

26- LA'NET EDECEK KİMSEYE YEMÎN ETTİRMEK (YÂNÎ BİLİNEN LA'NETLEŞME KELİMELERİNİ SÖYLETMEK) BÂBI

٤٩ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا جُوَيْرِيَةُ عَنْ نافِعٍ عَنْ عبْدِ اللّهِ رضيَ اللّهُ عنهُ أنَّ رَجُلاً مِنَ الأنْصارِ قَذَفَ امْرَأتَهُ فأحْلَفَهُما النبيُّ ﷺ ثُمَّ فرَّقَ بيْنَهُما *

49-....... Bize Cuveyriye, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Ensâr'dan bir adam karısına zinâ isnâdı yapmıştı da, Peygamber (S) onların ikisine de la'netleşme yemîni yaptırmış, sonra da aralarını ayırmıştır [79].

---

78 Başlığa uygunluğu "Benim siyah bir çocuğum oldu" sözünden alınır. Çünkü bunda çocuğu kendinden nefyetmeye bir ta'rîz vardır. Ben beyazım, bu çocuk siyahtır; binâenaleyh benden olmaz demek istemiştir. Buhârî bunun bir rivâyetini Muhâribûn Kitâbı'nda da getirmiştir. Hudûd'da da gelecektir.

Dâvûdî: *"Lealle"* burada tahkîk içindir, "Belki" ma'nâsına değildir, dedi. Kûfeliler ve Şâfiî bu hadîsle delîl getirdiler de ta'rîzde hadd yoktur, li'ân da yoktur. Çünkü Peygamber, karısına bu ta'rîzi yapan adam üzerine haddi vâcib kılmadı. İmâm Mâlik ta'rîzde hadd ve li'ânı vâcib kıldı...

İbnu'l-Arabî de: Bu hadîste benzeriyle kıyâs ve i'tibârın sahîhliğine kesin bir delîl vardır... demiştir... (Aynî).

79 Hadîsin başlığa delîlliği açıktır.

٢٧ـ بابٌ يَبْدأُ الرَّجُلُ بالتَّلاعُنِ

27- BÂB: ERKEK, LA'NETLEŞMEYE KADINDAN ÖNCE BAŞLAR

٥٠ـ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشّارٍ حدّثنا ابنُ أبي عَدِيٍّ عنْ هِشامِ بنِ حَسَّانَ حدّثنا عِكْرِمَةُ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما أنَّ هِلالَ بنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ امْرَأتَهُ فَجاءَ فَشَهِدَ والنبيُّ ﷺ يَقُولُ إنَّ اللّهَ يَعْلَمُ أنَّ أحَدَكُما كاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُما تائِبٌ ثُمَّ قامَتْ فَشَهِدَتْ *

50-....... Bize İkrime, Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Hilâl ibn Umeyye kendi karısını zinâ etmekle ittihâm etti. Akabinde Peygamber(S)'e geldi de (ittihâmında doğru söyleyenlerden olduğuna Allah adıyle) dört kerre şehâdet etti. Peygamber:

— *"Şübhesiz ki, Allah ikinizden birinizin yalancı olduğunu bilmektedir. İkinizden tevbe edecek var mı?"* buyuruyordu.

Sonra zevcesi ayağa kalkıp o da (kocasının yalancılardan olduğuna Allah adıyle dört kerre) şehâdet etti [80].

٢٨ـ بابُ اللِّعانِ ومَنْ طَلَّقَ بَعْدَ اللِّعانِ

28- LA'NETLEŞME VE LA'NETLEŞMENİN ARDINDAN KADINI BOŞAYAN KİMSE BÂBI

٥١ـ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثني مالِكٌ عنِ ابنِ شِهاب أنَّ سَهْلَ ابنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيَّ أخْبَرَهُ أنَّ عُوَيْمِرًا العَجْلانِيَّ جاءَ إلى عاصِمِ بنِ عَدِيٍّ الأنْصارِيِّ فقال لهُ ياعاصِمُ أرَأيْتَ رجُلاً وجَدَ مَعَ امْرَأتِهِ رَجُلاً أيَقْتُلُهُ فتقْتُلُونَهُ أمْ كَيْفَ يَفْعَلُ سَلْ لِي ياعاصِمُ عنْ ذٰلِكَ فسَألَ عاصِمٌ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم عنْ ذٰلِكَ فكَرِهَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم المَسائلَ وعابَها حتَّى كَبُرَ عَلى عاصِمٍ ما سَمِعَ مِنْ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فلَمَّا رجَعَ عاصِمٌ إلى أهْلِهِ جاءَهُ عُوَيْمِرٌ فقال ياعاصِمُ ماذَا قال لَكَ رسولُ اللّهِ ﷺ

---

80 Başlığa uygunluğu, la'netleşmeyi ve buna başlayanın erkek olduğunu içine alması yönündendir.

فقال عَاصِمٌ لِعُوَيْمِرٍ لَمْ تأتِنِي بخَيْرٍ قَدْ كَرِهَ رسولُ اللَّهِ ﷺ المَسْأَلَةَ الَّتِى سأَلْتُهُ عنها فقال عُوَيْمِرٌ واللَّهِ لا أنْتَهِى حتَّى أسأَلَهُ عَنْها فأقْبَلَ عُوَيْمِرٌ حتَّى جَاءَ رسولَ اللَّهِ ﷺ وسَطَ النَّاسِ فقال يارسولَ اللَّهِ أرَأيْتَ رجُلاً وجَدَ معَ امْرَأتِهِ رجُلاً أيقْتُلُهُ فتَقْتُلونَهُ أمْ كَيْفَ يَفْعَلُ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ أنْزَلَ اللَّهُ فِيكَ وفي صاحِبَتِك فاذْهَبْ فأْتِ بِها قال سَهْلٌ فتلاعَنا وأنا مَعَ النَّاسِ عنْدَ رسولِ اللَّهِ ﷺ فَلمَّا فَرَغا مِنْ تَلاعُنِهما قال عُوَيْمِرٌ كَذَبْتُ علَيْها يارسولَ اللَّهِ إنْ أمْسَكْتُها فطَلَّقَها ثَلاثًا قبْلَ أنْ يأمُرَهُ رسولُ اللَّهِ ﷺ قال ابنُ شِهاب فكانَتْ سُنَّةَ الْمُتَلاعِنَيْنِ *

51-....... Sehl ibn Sa'd es-Sâidî şöyle haber vermiştir: Aclân oğulları'ndan Uveymir, Âsım ibn Adiyy el-Ensârî'ye geldi de ona:

— Yâ Âsım, sen ne düşünürsün, re'yini bana haber ver: Bir kimse karısının berâberinde bir adamı (zinâ hâlinde) bulsa, kadının kocası o adamı öldürür, sonra siz de kendisini kısâs olarak öldürür müsünüz, yoksa bu kimse nasıl yapmalı? (Dört şâhid bulmaya gitse iş bitmiş olacak, sükût etse nâmûsunda susmuş olacak?) Yâ Âsım, sen bu müşkil mes'eleyi benim için Rasûlullah'a soruver, dedi.

Akabinde Âsım, Rasûlullah'tan bunu sordu.Fakat Rasûlullah bu soruları çirkin gördü ve ayıpladı. Hattâ Rasûlullah'tan işittiği sözler Âsım'a ağır geldi.Âsım âilesinin yanına dönünce, Uveymir ona geldi ve:

— Yâ Âsım! Rasûlullah sana ne söyledi? diye sordu.

Âsım da Uveymir'e:

— Sen bana hayır getirmedin. Rasûlullah, benim kendisine sormuş olduğum soruları çirkin gördü, dedi.

Bunun üzerine Uveymir:

— Vallâhi ben vazgeçmeyeceğim, bunu Rasûlullah'a kendim soracağım, dedi.

Akabinde Uveymir döndü ve Rasûlullah insanların ortasında iken yanına geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Bana haber ver: Bir kimse, karısıyle berâber bir adamı bulsa, kadının kocası o adamı öldürmeli, sonra siz de kısâs olarak onu öldürmeli misiniz? Yoksa bu koca ne yapmalı? diye sordu.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Senin ve kadının hakkında Allah* (Kur'ân âyeti) *indirmiştir. Şimdi git, kadını getir!"* buyurdu.

Sehl dedi ki: Kadını getirince, bu karı-koca Rasûlullah'ın huzûrunda la'netleştiler. Ben de insanlarla berâber Rasûlullah'ın yanında idim. Bu karı-koca la'netleşmelerini bitirince, kocası Uveymir:

— Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu kadını nikâhımda tutarsam, onun aleyhine yalan söylemiş olurum, dedi ve Rasûlullah ona emretmeden önce kadını üç talâkla boşadı.

İbn Şihâb: Artık Uveymir ile karısının bu ayrılmaları, la'netleşen çiftlerin (-kocanın talâkıyle- ayrılmalarının) sünneti (yânî âdeti, kaanûnu) oldu, demiştir [81].

٢٩ــ بابُ التَّلاعُنِ فى المَسْجِدِ

29- MESCİDDE LA'NETLEŞME BÂBI

٥٢ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ جَعْفَرٍ أخْبَرنا عبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا ابنُ جُرَيْجٍ، قال أخبرنى ابنُ شِهابٍ عن المُتَلاعِنَةِ وعنِ السُّنَّةِ فِيها عنْ حَدِيثِ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ أخِى بنِى ساعِدَةَ أنَّ رجُلاً مِنَ الأنْصارِ جاءَ إلى رسُولِ اللَّهِ ﷺ فقال يارسُولَ اللَّهِ أرَأيْتَ رجُلاً وجَدَ مع امْرَأتهِ رجُلاً أيَقْتُلُهُ أمْ كَيْفَ يَفْعَلُ فأنْزَلَ اللَّهُ فى شأنِهِ ماذَكَرَ فى القُرْآنِ مِنْ أمْرِ المُتَلاعِنَيْنِ فقال النبىُّ ﷺ قَدْ قَضَى اللَّهُ فِيكَ وفى امْرَأتِكَ قال فَتَلاعَنا فى المُسْجِدِ وأنا شاهِدٌ فَلمَّا فَرَغا قال كَذَبْتُ عَلَيْها يارسولَ اللَّهِ إنْ أمْسَكْتُها فطَلَّقَها ثَلاثًا قَبْلَ أنْ يأْمُرَهُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم حِينَ فَرَغا مِنَ التَّلاعُنِ فَفارَقَها عِنْدَ النبىِّ صلى اللَّهُ علَيْهِ وسلم فقال ذَاكَ تَفْرِيقٌ بَيْنَ كلِّ مُتَلاعِنَيْنِ . قال ابنُ جُرَيْجٍ قال ابنُ شِهابٍ فَكانَتِ السُّنَّةُ بَعْدَهُما أنْ يُفَرِّقَ بَيْنَ المُتَلاعِنَيْنِ وكَانَتْ حامِلاً وكانَ ابْنُها يُدْعَى لأُمِّهِ قال ثُمَّ جَرَتِ السُّنَّةُ فى مِيراثِها أنَّها تَرِثُهُ ويَرِثُ مِنْها ما فَرَضَ

81 Başlığa uygunluğu "Uveymir, Rasûlullah emretmeden önce kadını üç talâkla boşadı" sözündedir. Şübhe yok ki Uveymir, kadını la'netleşme yapmasının ardından boşamıştı.

Bu mes'elede fakîhler arasında görüş ayrılığı vardır. Bâzıları bu ayrılığın sırf li'ân ile, bâzıları kocanın boşaması ile, bâzıları hâkimin hükmü ile kesinleştiğini; bâzıları da li'ân ile berâber kocanın boşamasıyle kesinleştiğini söylemişlerdir. Li'ânın hükmünün, li'ân ile veyâ hâkimin ayırması ile karı-koca ayrılığı olduğunda ittifâk etmişlerdir.

اللَّهُ لَهُ . قال ابنُ جُرَيْجٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ السَّاعِدِىِّ
فى هٰذَا الحَدِيثِ أنَّ النبىَّ ﷺ قال إنْ جاءَتْ بِهِ أَحْمَرَ قَصِيرًا كأنَّهُ وحَرَةٌ
فَلاَ أُرَاها إلاَّ قَدْ صَدَقَتْ وكَذَبَ عَلَيْها وإنْ جاءَتْ بِهِ أَسْوَدَ أعْيَنَ ذَاأَلْيَتَيْنِ
فَلاَ أُرَاهُ إلاَّ قَدْ صَدَقَ عَلَيْها فَجاءَتْ بِهِ عَلَى المَكْرُوهِ مِنْ ذَلِكَ *

52-....... Bize İbn Cureyc haber verip şöyle dedi: Bana İbnu Şihâb, la'netleşmeden ve ondaki sünnetten; Sâide oğulları'nın kardeşi Sehl ibn Sa'd hadîsinden şöyle haber verdi: Ensâr'dan bir adam Rasûlullah'a geldi de:

— Yâ Rasûlallah! Bana haber ver: Bir kimse karısıyle berâber bir kişiyi (zinâ üzerinde) bulsa, kadının kocası o adamı öldürmeli mi? Yoksa bu koca nasıl yapmalı? dedi.

Bunun üzerine Allah onun şahsı hakkında la'netleşecek çiftin işinden Kur'ân'da zikrettiği âyeti indirdi. Akabinde Peygamber (S) ona:

— *"Allah senin ve zevcen hakkında hükmetmiştir"* buyurdu.

Sehl dedi ki: Bunun ardından o karı-koca, ben de mescidde hâzır ve şâhid iken mescidde la'netleştiler. La'netleşmeleri bitince o koca (yânî Uveymir):

— Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu kadını nikâhımda tutarsam,ona yalan iftirâ etmiş olurum, dedi ve la'netleşmelerinden ayrıldıkları zamân, Rasûlullah ona emretmeden önce, o karısını üç talâkla boşadı ve böylece Peygamber'in huzûrunda o kadından ayrıldı.

Sehl yâhud İbn Şihâb: İşte bu, la'netleşen her çift arasında olan ayırmadır, dedi.

İbn Cureyc şöyle demiştir: İbn Şihâb şöyle dedi: Artık sünnet (yânî âdet ve kaanûn), bunların ardından la'netleşen karı-koca arasının ayrılması oldu. La'netleşme yapan Havle kadın (la'netleşme sırasında) hâmile idi. Doğurduğu oğlu anasına nisbetle çağrılır oldu.

Râvî dedi ki: Sonra la'netleşen kadının mîrâsı husûsundaki sünnet de, kadının kendi nesebine katılan o çocuğa vâris olması, çocuğun da Allah'ın kendisine farz kıldığı mikdâr kadına vâris olması tarzında cereyân etti.

İbn Cureyc, İbn Şihâb'dan; o da Sehl ibn Sa'd es-Sâidî'den olmak üzere bu hadîs şunu da söyledi: Peygamber (S):

— *"Eğer kadın kızılca keler gibi kırmızı ve kısa bir çocuk getirirse, ben elbette kadının doğru söylemiş olduğunu ve kocasının ona iftirâ ettiğini düşünürüm. Eğer kadın, vücûdu siyah, gözleri geniş, kıçının iki yanı büyük bir çocuk doğurursa, elbette ben Uveymir'in bu kadına zinâ isnâdında doğru söylediğini sanırım"* buyurdu.

Sonra kadın çocuğu, bu tiplerden sevilmeyen vasıf üzere (yânî kocasını doğrulayıcı vasıf üzere) getirdi [82].

٣٠ـ بابُ قَوْلِ النبيِّ ﷺ لَوْ كُنْتُ راجِمًا بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ

30- PEYGAMBER(S)'İN:
"Eğer ben beyyinesiz olarak bir kimseyi recm edici olsaydım, o zânîyi recm ederdim" KAVLİ BÂBI

٥٣ـ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ قال حدّثني اللَّيْثُ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ القاسِمِ عنِ القاسِمِ بنِ مُحَمَّدٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّهُ ذُكِرَ التَّلاعُنُ عِنْدَ النبيِّ ﷺ فقال عاصِمُ بنُ عَدِيٍّ فى ذٰلِكَ قَوْلاً ثُمَّ انْصَرَفَ فأتاهُ رجُلٌ مِنْ قَوْمِهِ يَشْكُو إلَيْهِ أنَّهُ قَدْ وجَدَ مَعَ امْرَأتِهِ رجُلاً فقال عاصِمٌ ماابْتُلِيتُ بِهٰذَا إلا لِقَوْلِي فَذَهَبَ بِهِ إلى النبيِّ ﷺ فأخْبَرَهُ بالَّذِي وجَدَ عَلَيْهِ امْرَأتَهُ وكانَ ذٰلِكَ الرَّجُلُ مُصْفَرًّا قَلِيلَ اللَّحْمِ سَبْطَ الشَّعَرِ وكانَ الَّذِى ادَّعَى عَلَيْهِ أنَّهُ وجَدَهُ عِنْدَ أهْلِهِ خَدْلاً آدَمَ كَثِيرَ اللَّحْمِ فقال النبيُّ ﷺ اللَّهُمَّ بَيِّنْ فَجاءَتْ شَبِيهًا بالرَّجُلِ الَّذِي ذَكَرَ زَوْجُها أنَّهُ وجَدَهُ فَلاَ عَنَ النبيُّ ﷺ بَيْنَهُما قال رجُلٌ لا بنِ عَبَّاسٍ فى المَجْلِسِ هِيَ الَّتِي قال النبيُّ ﷺ لَوْ رَجَمْتُ أحَدًا بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ رَجَمْتُ هٰذِهِ فقال:لاتِلْكَ امْرَأةٌ كانَتْ تُظْهِرُ فى الإسْلاَمِ السُّوءَ . قال أبو صالِحٍ وعبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ خَدِلاً ٭

53-....... Bana el-Leys, Yahyâ ibn Saîd'den; o da Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım ibni Muhammed'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti (ki, o şöyle demiştir): Peygamber'in yanında la'netleşme zikrolundu. Âsım ibn Adiyy de bu konuda (yakışmayacak derecede sert) bir söz söyledi. Bundan sonra Âsım, Peygamber'in yanından ayrıldı. Akabinde kendisine kendi kavminden birisi gelip, karısıyle berâ-

82 Başlığa uygunluğu "Akabinde o karı-koca mescidde birbiriyle la'netleştiler" sözündedir.

el-Vahara:... yeşil ve zehirli kelere benzeyen bir nevi' keler ismidir, bir kavle göre kertenkeleden bir nev'in ismidir ki, basıp gezdiği yeri zehirler. Ve *Vahara,* kısa yapılı deveye ve siyâh, çirkin, bed-endâm, alâ kavlin kızıl çehreli bodur hâtuna denir *(Kaamûs Ter.)*

ber bir adam bulduğunu ona şikâyet ediyordu. Bunun üzerine Âsım:

— Ben bu belâya başka değil, ancak kendi sözümden dolayı uğratıldım, dedi.

Akabinde o adamı Peygamber'e götürdü. O kimse de Peygamber'e karısıyle halvet hâlinde bulduğu adamı haber verdi. Âsım'ın getirdiği bu adam çok sarı, az etli, düz ve sarkık saçlı idi. Bu adamın, karısının yanında bulunduğunu iddiâ ettiği adam ise iri vücûdlu, esmer ve çok etli bir kimse idi. Peygamber (S):

— *"Ya Allah!* (Bu mes'elenin hükmünü) *bize beyân et!"* dedi.

Sonra o kadın, kocasının kadınla berâber bulduğunu zikrettiği adama benzer bir çocuk dünyâya getirdi. Peygamber bu karı-koca arasında la'netleşme yaptırmıştı. Bir adam mecliste İbn Abbâs'a:

— Bu kadın, Peygamber'in *"Eğer ben bir kimseyi delîlsiz recm etseydim, bunu recm ederdim"* buyurduğu kadın mıdır? (Yânî bu Uveymir'in karısı mıdır?) diye sordu.

İbn Abbâs:

— Hayır (bu o değildir). Bu, İslâm içinde kötü fiili açığa çıkarmakta olan (fakat bu, kendisinde beyyine ile sâbit olmayan, i'tirâf da etmeyen başka) bir kadın idi, dedi.

Leys ibn Sa'd'ın kâtibi olan Ebû Sâlih ile Abdullah ibn Yûsuf, bu hadîsteki "Hadlen" kelimesini noktalı hâ'nın fethi ve dâl'in kesri ile "Hadilen" şeklinde söylemişlerdir[83].

٣١ــ بابُ صَدَاقِ المُلاَعَنَةِ

31- LA'NETLEŞME YAPAN KADININ MEHRİ BÂBI

٥٤ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ زُرَارَةَ أخبرَنا إسْماعِيلُ عنْ أيُّوبَ عنْ سَعِيدِ ابنِ جُبَيْرٍ قال قُلْتُ لابْنِ عُمَرَ رجُلٌ قَذَفَ امْرَأتَهُ فقال فَرَّقَ النبىُّ ﷺ بَيْنَ أخَوَىْ بَنِى العَجْلاَنِ وقال اللَّهُ يَعْلَمُ أنَّ أحَدَكما كاذِبٌ فَهَلْ مِنْكما تائِبٌ فأَبَيا فقال اللَّهُ يَعْلَمُ أنَّ أحَدَكُما كاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُما تائِبٌ فأَبَيا فقال اللَّهُ يَعْلَمُ أنْ أحَدَكُما كاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُما تائِبٌ فأَبَيا فَفَرَّقَ بَيْنَهُما قال أيُّوبُ فقال لِى عَمْرُو بنُ دِينارٍ إنَّ فى الحَدِيثِ شَيْئًا لا أرَاكَ تُحَدِّثُهُ قال قال الرَّجُلُ مالِى

83 Başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî bunun bir rivâyetini Muhâribûn'da; Müslim de Li'ân'da getirmiştir.

قال قِيلَ لا مالَ لَكَ إنْ كُنْتَ صادِقًا فقَدْ دَخَلْتَ بِها وإنْ كُنْتَ كاذِبًا فَهْوَ أَبْعَدُ مِنْكَ *

54-....... İbn Cubeyr şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Umer'e, karısına zinâ isnad eden kimse hakkındaki hükmü sordum. İbn Umer bana şöyle cevâb verdi: Peygamber (S) Aclân oğulları'ndan bir karı-koca arasında zinâ töhmetinden dolayı ayırmakla hükmetti. Şöyle ki: Peygamber (la'netleşmeden önce):

— *"Allah, ikinizden birinizin yalancı olduğunu bilmektedir. Binâenaleyh ikinizden tevbe edecek var mı?"* diye sordu.

İkisi de tevbe etmekten çekindiler. Peygamber yine:

— *"Allah ikinizden birinin yalancı olduğunu biliyor. Sizden tevbe edecek var mı?"* diye sordu.

Onlar tevbe etmekten çekindiler. Peygamber üçüncü defa:

— *"Allah, ikinizden birinizin yalancı olduğunu bilmektedir. Binâenaleyh ikinizden tevbe edecek var mı?"* buyurdu.

Onlar bu sefer de tevbe etmekten çekindiler. Bunun üzerine Peygamber (S), la'netleşmelerinin ardından bu karı-koca arasını ayırdı.

Eyyûb es-Sahtıyânî geçen senedle şöyle demiştir: Amr ibn Dînâr bana: Bu hadîsin içinde birşey daha vardır (ben onu Saîd ibn Cubeyr'-den işitip ezber etmiştim) ki, seni onu tahdîs eder görmüyorum, dedi: Saîd şunu da söylemişti: La'netleşen erkek:

— Benim (bu kadına vermiş olduğum) malım ne olacak? dedi.

Yine Saîd dedi ki: Ona:

— *"O mal sana âid değildir. Eğer sen zinâ isnâdında doğru olsan bile sen o kadınla o mal mukaabilinde cimâ etmiştin* (böylece kadın onun hepsini hakk etmiş oldu). *Eğer sen zinâ isnâdında yalancı isen, o mal senden daha uzaktır"* denildi [84].

٣٢ــ بابُ قَوْلِ الإمامِ لِلْمُتَلاعِنَيْنِ إنَّ أَحَدَكُما كاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُما تائِبٌ

32- İMÂMIN (DEVLET BAŞKANININ YÂHUD VEKÎLİ OLAN

84 Başlığa uygunluğu *"O senin malın değildir..."* sözlerinden alınır. Çünkü bu mal ile murâd, erkeğin kadına vermesi gereken ve onun mukaabilinde evlenmiş bulunduğu mehr'dir. İcmâ, zifâf olmuş kadının mehrin hepsini hakk edeceği üzerinedir. İhtilâf ise, zifâf olmamış kadın hakkındadır. Cumhûr onun da duhûlden evvel boşanmış diğer kadınlar gibi, mehrin yarısını alacağı görüşü üzerindedir... (Aynî).

HÂKİMİN) LA'NETLEŞECEK KARI-KOCAYA HİTÂBEN: *"Şübhesiz ikinizden biriniz yalancıdır. Sizden tevbe edecek var mı?"* DEMESİ BÂBI

٥٥ـ **حدّثنا** عَلىٌّ بنُ عبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفيانُ قال عَمْرٌو سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ جُبَيْرٍ قال سألْتُ ابنَ عُمَرَ عنِ المُتَلاعِنَيْنِ فقال قال النبىُّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم لِلْمُتَلاعِنَيْنِ حِسابُكُما عَلى اللَّهِ أحَدُكُما كاذِبٌ لاَسَبِيلَ لَكَ عَلَيْها قال مالِى قال لامالَ لَكَ إنْ كُنْتَ صَدَقْتَ عَلَيْها فَهْوَ بِما اسْتَحْلَلْتَ مِنْ فَرْجِها وإنْ كُنْتَ كَذَبْتَ عَلَيْها فَذَاكَ أبْعَدُ لَكَ . قال سُفْيانُ حَفِظْتُهُ مِنْ عَمْرٍو . وقال أيُّوبُ سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ جُبَيْرٍ قال قُلْتُ لِابنِ عُمَرَ رجُلٌ لاعَنَ امْرَأتَهُ فقال باصْبَعَيْهِ وفَرَّقَ سُفْيَانُ بَيْنَ إصْبَعَيْهِ السَّبَابَةِ والوُسْطَى وفرَّقَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم بَيْنَ أخَوَىْ بَنِى العَجْلاَنِ وقال اللَّهُ يَعْلَمُ أنَّ أحَدَكُما كاذِبٌ فَهَلْ مِنْكما تائِبٌ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ قال سُفْيانُ حَفِظْتُهُ مِنْ عَمْرٍو وأيُّوبَ كما أخْبَرْتُكَ

55-Bize Alî ibn Abdillah el-Medenî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Saîd ibn Cubeyr'den işittim, o şöyle dedi: Ben İbn Umer'e la'netleşen karı-kocanın hükmünden (bunların arası ayrılır mı diye) sordum. İbn Umer şöyle cevâb verdi: Peygamber (S) la'netleşecek karı ile kocaya hitâben:

— *"Sizin hesâbınız Allah'a âiddir.* (Kulun bildiği şudur:) *İkinizden biri yalancıdır"* buyurdu.

La'netleşmeden sonra kocaya:

— *"Artık bu kadın üzerinde senin hâkimiyetine hiçbir yol kalmadı"* buyurdu.

Koca:

— Benim malım (verdiğim mehr bedeli ne olacak)? diye sordu.

Peygamber:

— *"O mal senin değildir. Çünkü sen kadına zinâ isnâdında doğru söylemiş olsan bile, o malı sen kadının fercini kendine halâl kılmak mukaabilinde vermiş idin,* (mal da kadının olmuş idi). *Eğer ona sen zinâ isnâdında yalan söylemiş isen, mehr malını istemek senden daha uzaktır"* buyurdu.

Râvî Sufyân: Ben bu hadîsi Amr ibn Dînâr'dan işitip ezberledim, demiştir.

Eyyûb es-Sahtıyânî de şöyle dedi: Ben Saîd ibn Cubeyr'den işittim, şöyle dedi: Ben İbn Umer'e:

— Karısıyle la'netleşmiş kimse (ayrılır mı)? dedim.

İbn Umer iki parmağıyle işâret etti... Sufyân ibn Uyeyne de iki parmağı: Sebbâbe parmağı ile orta parmağı arasını ayırdı.

Peygamber de Aclân oğulları'ndan karı-kocanın arasını ayırdı da:

— *"Allah ikinizden birinizin yalancı olduğunu bilmektedir. Sizden tevbe edecek var mı?"* diye üç kerre sordu.

Buhârî'nin şeyhi Alî ibn Abdillah el-Medînî şöyle dedi: Bana Sufyân: Ben bu hadîsi Amr ibn Dînâr'dan ve Eyyûb'dan sana haber verdiğim gibi ezberledim, demiştir [85].

٣٣ـ بابُ التَّفْرِيقِ بَيْنَ المُتَلاعِنَيْنِ

33- LA'NETLEŞEN KARI-KOCA ARASINI AYIRMA BÂBI

٥٦ـ حدّثني إِبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ حدّثنا أَنَسُ بنُ عِياضٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ نافِعٍ أَنَّ ابنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أَخْبَرَهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ فَرَّقَ بَيْنَ رجُلٍ وامرَأَةٍ قَذَفَها وأَحْلَفَهُما ＊

56-....... Bize Enes ibnu Iyâd, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den tahdîs etti ki, ona da Abdullah ibn Umer (R): Rasûlullah (S), karısına zinâ isnâd eden bir adamla karısını ayrı ayrı yemîn ettirerek, aralarını ayırdı, diye haber vermiştir.

٥٧ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ أخبرني نافِعٌ عنِ ابنِ عُمَرَ قال لاعَنَ النبيُّ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلم بَيْنَ رجُلٍ وامْرَأَةٍ منَ الأَنْصارِ وفَرَّقَ بَيْنَهُما ＊

57-....... Ubeydullah el-Umerî (şöyle demiştir): Bana Nâfi' haber verdi ki, İbn Umer (R): Peygamber (S) Ensâr'dan bir karı-koca arasında la'netleşme yaptırdı da, bunların arasını ayırdı, demiştir [86].

85 Yânî bu hadîsi Sufyân, Amr ibn Dînâr'dan ve Eyyûb es-Sahtıyânî'den; onların ikisi de İbn Umer'den rivâyet etmiştir. Hadîsin başlığa uygunluğu bundan evvelki gibi olup, meydandadır.

86 Bu, bir önceki hadîsin başka yoldan bir rivâyetidir. Başlığa delâletleri meydandadır.

٣٤ـ بابٌ يُلْحَقُ الوَلدُ بالمُلاعِنَةِ

34- BÂB: ÇOCUK, LA'NETLEŞME YAPAN KADININ SOYUNA KATILIR

٥٨ـ حدّثنا يحْيى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** مالِكٌ قال **حدّثني** نافِعٌ عنِ ابْنِ عُمَرَ أنَّ النبيَّ ﷺ لاعَنَ بَيْنَ رجُلٍ وامْرَأتِهِ فانْتَفَى مِنْ ولَدها فَفَرَّقَ بَيْنَهما وألْحَقَ الوَلَدَ بالمَرْأةِ *

58-....... Bana Nâfi', İbn Umer'den tahdîs etti ki, Peygamber (S), bir adamla karısı arasında la'netleşme yaptırmıştır. Adam kadından doğacak çocuğu reddetmiş, bunun üzerine Peygamber, o karı-kocanın arasını ayırıp, çocuğu da kadının nesebine katmıştır [87].

٣٥ـ بابُ قَوْلِ الإمامِ اللَّهُمَّ بَيِّنْ

35- İMÂMIN LA'NETLEŞMEDE: *"Yâ Allah* (bu mes'eledeki hükmü) *açıkla!"* KAVLİ BÂBI

٥٩ـ حدّثنا إسْماعِيلُ قال **حدّثني** سُلَيْمانُ بنُ بلالٍ عنْ يَحْيَى ابنِ سَعِيدٍ قال أخبرَني عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ القاسِمِ عنْ القاسِمِ بنِ مُحَمَّدٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّهُ قال ذُكِرَ الْمُتَلاعِنانِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فقال عاصِمُ بنُ عَدِيٍّ فى ذَلِكَ قَوْلاً ثُمَّ انْصَرَفَ فأتاهُ رجلٌ مِنْ قَوْمِهِ فَذَكَرَ لهُ أنَّهُ وجَدَ مَعَ امْرَأتِهِ رجُلاً فقال عاصِمٌ ماابْتُلِيتُ بهٰذا الامْرِ إلاَّ لِقَوْلِي فَذَهَبَ بهِ إلى رَسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فأخْبَرَهُ بالَّذِى وجَدَ عَلَيْهِ امْرَأتَهُ وكانَ ذلِكَ الرَّجُلُ مُصْفَرًّا قَلِيلَ اللَّحْمِ سَبْطَ الشَّعَرِ وكانَ الذِى وجَدَ عِنْدَ أهْلِهِ آدَمَ

---

87 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bunun bir rivâyetini Farâiz'de; Müslim de Li'ân'da getirmiştir.

Bu hadîs, üç hükmü şâmildir: Birincisi la'netleşmedir ki, bunda ihtilâf yoktur. Âlimler bunun sahîhliği ve meşrû'luğu üzerinde ittifâk etmişlerdir. İkincisi ayırmadır, bunda âlimler, bunun nasıl olacağı husûsunda ayrı ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Yakında zikredilmişti ki, Mâlik ile Şâfiî ayrılmanın sırf la'netleşme ile olacağını, Ebû Hanîfe de ayrılmanın ancak hâkimin ayırması ile olacağını söylemiştir. Üçüncüsü de hadîsin zâhirine göre çocuğun anaya katılmasıdır... (Aynî).

خَدْلاً كَثِيرَ اللَّحْمِ جَعْدًا قَطَطًا فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم اللَّهُمَّ بَيِّنْ فَوَضَعَتْ شَبِيهًا بالرَّجُلِ الَّذِى ذَكَرَ زَوْجُها أَنَّهُ وجَدَ عِنْدَها فَلاَعَنَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم بَيْنَهُما فقال رَجُلٌ لابْنِ عبَّاسٍ فى المَجْلِسِ هِىَ الَّتِى قال رسولُ اللّهُ ﷺ لوْ رَجَمْتُ أَحَدًا بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ لَرَجَمْتُ هٰذِهِ فقال ابنُ عَبَّاسٍ لاتِلْكَ امْرَأَةٌ كانَتْ تُظْهِرُ السُّوءَ فى الإِسْلاَمِ *

59-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın huzûrunda la'netleşen iki kişi zikrolundu. Âsım ibn Adiyy de bu konuda -öyle bir kimseyi derhâl öldüreceği nev'inden- bir söz söyledi. Sonra ona karısıyle berâber bir adam bulduğunu zikretti. Bunun üzerine Âsım:

— Benim bu işle belâya uğratılmam, başka değil, ancak kendi sözüm (yânî olmamış şeyi sormam) yüzündendir, dedi.

Ve o akrabâsını Rasûlullah'a götürdü. O da Rasûlullah'a karısıyle bir adamı yalnız bulduğunu haber verdi. Âsım'ın hısımı olan bu adam çok sarı, az etli, düz saçlı bir kimse idi. Bunun karısının yanında bulduğu kişi ise esmer, kalın bacaklı, çok etli ve saçları çok kıvırcık bir kimse idi. Rasûlullah (S):

— *"Yâ Allah, beyân eyle!"* dedi.

Sonunda kadın, kocasının yanında bulduğunu zikrettiği adama benzer bir çocuk doğurdu. Âsım'ın hısımı, karısını yabancı biriyle halvette bulduğunu zikretmesinin ardından, Rasûlullah o karı-koca arasında la'netleşme yaptırdı.

Bir adam bu mecliste İbn Abbâs'a:

— Bu kadın, Rasûlullah'ın *"Eğer ben bir kimseyi delîlsiz olarak recm eder olaydım, elbette bu kadını recm ederdim"* buyurduğu kadın mıdır? diye sordu.

İbn Abbâs:

— Hayır, bu İslâm içinde fâhişeliği açıktan yapan (fakat i'tirâf etmeyen, aleyhine bu husûsta beyyine de dikilemeyen) bir kadındı, demiştir [88].

---

88 Başlığa uygunluğu *"Yâ Allah, beyân eyle!"* dedi. Sonra kadın... doğurdu..." sözlerinden alınır... Bunun bir rivâyeti dört bâb önce geçmişti.

İbnu'l-Arabî: Rasûlullah'ın *"Yâ Allah, beyân eyle!"* duâsının ma'nâsı, yalnız karı-kocadan birinin doğruluğunun sübûtunu istemek değildir, fakat bunun ma'nâsı kadının benzerliği açıklayacak bir çocuk doğurmasını ve doğurmaktan çekinmemesini istemektir... demiştir (Kastallânî).

٣٦ـ بابٌ إذا طَلّقها ثلاثًا ثُمّ تزوّجتْ بعْدَ العِدّةِ زوْجًا غيْرَهُ فلَمْ يَمَسّها

36- BÂB: ERKEK KARISINI ÜÇ TALÂKLA BOŞADIĞINDA, KADIN İDDETİNİ BEKLEMESİNİN ARDINDAN BAŞKA BİR KOCA İLE EVLENSE, FAKAT İKİNCİ KOCA KADINLA CİNSÎ MÜNÂSEBET YAPMASA (BU HÂLDE KADINI BOŞASA, BU KADIN BİRİNCİ KOCAYA HALÂL OLUR MU)?

٦٠ـ حدّثنا عَمْرُو بنُ عليٍّ حدّثنا يَحْيَى حدّثنا هِشامٌ قال حدّثني أبي عنْ عائِشَةَ عنِ النبيِّ ﷺ *

60- Bize Amr ibn Alî tahdîs etti. Bize Yahyâ ibn Saîd el-Kattân tahdîs etti. Bize Hişâm tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Urve ibnu'z-Zubeyr, Âişe'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere tahdîs etti.

٦١ـ حدّثنا عُثْمانُ بنُ أبي شَيْبَةَ حدّثنا عَبْدَةُ عنْ هِشامٍ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ رضي اللّهُ عنها أنّ رِفاعَةَ القُرَظِيَّ تزوّجَ امْرأةً ثُمّ طَلّقَها فتزوّجتْ آخرَ فأتَتِ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم فذَكَرَتْ لهُ أنّهُ لايأتِيها وأنّهُ ليْسَ معَهُ إلاّ مِثْلُ هُدْبَةٍ فقال لاحتّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ ويَذُوقَ عُسَيْلَتَكِ *

61- Bize Usmân ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Abdetu, Hişâm'-dan; o da babasından; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Rifâa el-Kurazî bir kadınla evlendi. Sonra da o kadını boşadı. Kadın da başka biriyle evlendi. Sonra bu kadın Peygamber'e geldi de, kocasının kendisiyle cinsî münâsebet yapamadığını ve kocasının erkeklik âletinin ancak elbise saçağı gibi gevşek olduğunu zikretti. Peygamber (S) kadına:

— *"Sen ikinci kocanın balcığından tatmadıkça, kocan da senin balcığından tatmadıkça, sen ilk kocana dönemezsin"* buyurdu [89].

٣٧ـ بابُ قَوْلِ اللّهِ واللاّئِي يَئِسْنَ مِنَ المَحِيضِ مِنْ نِسائِكُمْ إنِ

---

89 Buhârî hadîsi burada iki senedle getirdi. Hadîs başlıktaki mes'eleyi açıklamaktadır. Bunun bir rivâyeti "Üç talâka cevâz veren kimse bâbı"nda geçmişti. Bu hadîslerdeki *"Balcağız"* ta'bîri, cinsî münâsebetten kinâyedir.

ارْتَبْتُمْ . قال مُجاهِدٌ إنْ لَمْ تَعْلَمُوا يَحِضْنَ أوْلا يَحِضْنَ واللَّائِي قَعَدْنَ
عنِ الحَيْضِ واللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلاثَةُ أشْهُرٍ

37- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:
"Kadınlarınız içinden artık âdetten kesilmiş olanlarla henüz âdetini görmemiş bulunanların iddetlerinde, eğer şübhe ederseniz, onların iddeti üç aydır..."
(et-Talâk: 4) [90]

Mucâhid "Eğer şübhe ederseniz" **kavlinin tefsîri hakkında: Eğer siz kadınların hayız görmekte yâhud görmemekte olduklarını ve hayızdan kesilip oturmuş olanları ve henüz hiç hayız görmemiş olanları(n hükümlerini) bilemezseniz, onların iddetleri üç aydır, demiştir** [91]**.**

٣٨ ـ بابُ قَوْلِهِ تعالى وأُولاتُ الأَحْمالِ
أَجَلُهُنَّ أنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

38- YÜCE ALLAH'IN: ***"Yüklü kadınların iddetleri ise yüklerini vaz' etmeleri(yle biter)...."***
(et-Talâk: 4)
KAVLİ BÂBI [92]

---

90 Şârih İbn Battâl'ın yanındaki Buhârî nushasında bu başlıktan önce "Kitâbu'l-İdde Bâbu kavli'llâhi Taâlâ" şeklinde vâki' olmuştur.

91 Bu iddet mes'elesiyle ilgili bâzı tafsîlât el-Bakara: 228. âyetin tefsîrinde de geçmişti. Buradaki ***"Eğer şekk ediyorsanız"*** kaydı, ihtirâzî bir kayıd değil, bu mes'-eleyi soranların veyâ soracak olanların vukû' bulan veyâ bulacak olan suâllerine nazaran vukû'îdir. Bu mu'tarıza cümlesi demektir. Yoksa hayızdan kesilip kesilmediklerinde şekk ediyorsanız demek değildir. Zîrâ "Yeisne" sîgasıyle ye'sin ma'lûm olduğu söylendikten sonra, yeiste şübhe ediyorsanız demek olmayacağı bellidir. Binâenaleyh ma'nâ şu olur: Bunların iddetleri nasıl olacağını kestiremeyip de müşkil görüyor, işkilleniyor, soruyorsanız, biliniz ki ***"Onların iddetleri üç aydır"***, üç ay beklerler, bu müddet zarfında bir gebelik belirmezse, nihâyetinde evvelkiler gibi ***"Onları ya iyilikle tutun yâhud iyilikle ayrılın"***'dır. Hayız âdeti görmeyenler de öyle üç aydır... Bunlar gerek onyedi yaşından küçük olup henüz bulûğa ermemiş olduklarından dolayı hayız görmemiş olanlar ve gerek bulûğ yaşının a'zamîsi olan onyedi yaşını geçmiş ve binâenaleyh yaş i'tibâriyle bâliğ bulunmuş oldukları hâlde hayız âdeti olmamış bulunanları şâmildir (*Hakk Dîni*, VI, 5065-5066).

92 Bu, et-Talâk: 4. âyeti ***"İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları zevceler kendi ken-***

٦٢ـ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ جَعْفَرِ بنِ رَبِيعَةَ عنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ هُرْمُزَ الأعْرَجِ قال أخبرنى أَبُو سَلَمَةَ بنُ عبدِ الرَّحْمنِ أنَّ زَيْنَبَ ابْنَةَ أبِى سَلَمَةَ أخْبَرَتْهُ عنْ أُمِّها أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم أنَّ امْرَأةً مِنْ أسْلَمَ يُقالُ لها سُبَيْعَةُ كانَتْ تَحْتَ زَوْجِها تُوُفِّىَ عنْها وهْىَ حُبْلَى فَخَطَبَهَا أَبُو السَّنابِلِ بنُ بَعْكَكٍ فأبَتْ أنْ تَنْكِحَهُ فقال واللّٰهِ ما يَصْلُحُ أنْ تَنْكِحِيهِ حتَّى تَعْتَدِّى آخِرَ الأجَلَيْنِ فَمَكَثَتْ قَرِيبًا مِنْ عَشْرِ لَيالٍ ثُمَّ جاءَتِ النبىَّ ﷺ فقال انْكِحِى ٭

62-....... Abdurrahmân ibn Hürmüz el-A'rec şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme Abdurrahmân ibn Avf haber verdi. Ona da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb, Peygamber'in zevcesi olan annesi Ümmü Seleme'den şöyle haber vermiştir: Eslem kabîlesinden Subey'a denilen bir kadın (Mekke'den hicret etmesinin ardından Mekke'de vefât eden) kocası Sa'd ibn Havle'nin nikâhı altında idi. Bu Sa'd vefât ettiği zamân, kadın gebe idi. (Doğurunca) bu kadına Ebu's-Senâbîl ibnu Ba'kek evlenmek üzere tâlib oldu. Kadın onunla nikâh olmayı kabûl etmedi. Ebu's-Senâbîl (onun başka isteyenler için) süslendiğini görünce:

— Vallâhi sen iki müddetin sonuncusunu (yânî dört ay on günü) iddet beklemedikçe, o kimse ile evlenmen uygun olmaz, dedi.

Kadın doğurmasının ardından on geceye yakın durdu. Sonra Peygamber'e gelip sordu. Peygamber (S) ona:

— *"Nikâh et"* (Çünkü iddetin doğurmanla bitmiştir) buyurdu.

٦٣ـ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ عنِ اللَّيْثِ عنْ يَزِيدَ أنَّ ابنَ شِهابٍ كَتَبَ إلَيْهِ أنَّ عُبَيْدَ اللّٰهِ بنَ عبْدِ اللّٰهِ أخْبَرَهُ عنْ أبِيهِ أنَّهُ كَتَبَ إلى ابنِ الأرْقَمِ أن

---

dilerine dört ay on gün beklerler..." (el-Bakara: 234) âyetinden sonra inmiş olduğu için, onun zevci vefât eden kadınların iddeti hakkındaki dört ay on gün âyetinin umûmundan gebelere âid olan cihetini bu et-Talâk: 4. âyeti açıkça beyân etmiş bulunuyorki, böyle sonraki târîh ile olan beyân, usûl ilminde tebdîl beyânı denilen nesh kısmına dâhil olduğundan, bu hâmil âyetinin umûmu, o vefât âyetinin umûmundan bir noktasını ta'dîl sûretiyle nesheylemiştir... Binâenaleyh gebe kadınların talâkta da, vefâtta da iddetleri, doğurmakla tamâm olur (*Hakk Dîni,* VI, 5069).

يَسْأَلَ سُبَيْعَةَ الأَسْلَمِيَّةَ كَيْفَ أَفْتاها النبيُّ ﷺ فقالَتْ أَفْتانِي إذَا وضَعْتُ أَنْ أَنْكِحَ *

63-....... el-Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den tahdîs etti ki, İbn Şihâb ona şöyle yazmıştır: Ubeydullah ibn Abdillah, ona babasından (yânî Abdullah ibn Utbe ibn Mes'ûd'dan) haber vermiştir ki, o İbnu Erkam'a, Subey'a el-Eslemiyye'den Peygamber'in ona fasıl fetvâ verdiğini sormasını yazmış. Sorulduğunda kadın:

— Peygamber (S) bana, çocuğu doğurduğum zamân nikâh olmama fetvâ verdi, demiştir.

٦٤ ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ قَزَعَةَ حدّثنا مالِكٌ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أَبِيهِ عنِ المِسْوَرِ بنِ مَخْرَمَةَ أَنَّ سُبَيْعَةَ الأَسْلَمِيَّةَ نُفِسَتْ بَعْدَ وفاةِ زَوْجِها بِلَيالٍ فَجاءَتِ النبيَّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم فاسْتَأْذَنَتْهُ أَنْ تَنْكِحَ فأَذِنَ لها فَنَكَحَتْ *

64-....... Bize Mâlik, Hişâm ibn Urve'den; o da babasından; o da el-Mısver ibn Mahrame'den şöyle tahdîs etti: Subey'a el-Eslemiyye, kocasının ölümünün ardından birkaç geceler sonra çocuk doğurdu. Akabinde Peygamber(S)'e geldi ve ondan nikâh olmak üzere izin istedi. Peygamber de ona izin verdi, o da nikâh oldu [93].

٣٩ ــ بابُ قَوْلِ اللّهِ تعالى والمُطلَّقاتُ يَتَرَبَّصْنَ بأَنْفُسِهِنَّ ثَلاثَةَ قُرُوءٍ

وقال إبْراهِيمُ فِيمَنْ تَزَوَّجَ فى العِدَّةِ فَحاضَتْ عِنْدَهُ ثَلاثَ حِيَضٍ بانَتْ مِنَ الأَوَّلِ ولا تَحْتَسِبُ بِهِ لِمَنْ بَعْدَهُ . وقال الزُّهْرِيُّ تَحْتَسِبُ وهذا أَحَبُّ إلى سُفْيانَ يَعْنِي قَوْلَ الزُّهْرِيِّ .وقال مَعْمَرٌ يُقالُ أَقْرَأَتِ المَرْأَةُ إذَا دَنا حَيضُها وأَقْرَأَتْ إذادَنا طُهْرُها ويُقالُ ماقَرَأَتْ بسَلًى قَطُّ إذَا لَمْ تَجْمَعْ ولَدًا فى بَطْنِها *

39- YÜCE ALLAH'IN:
"Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve

93 Hadîslerdeki bilgiler ve uygulama, başlığa uygundur. Hadîsler de ayrı ayrı yollardan gelen rivâyetlerdir.

temizlenme müddeti beklerler... '' (el-Bakara: 228)

KAVLİ BÂBI

Ve İbrâhîm en-Nahaî, iddeti içinde iken bir kadınla evlenip de kadın bu kocanın yanında üç hayız görmüş bulunan kimse hakkında: Bu kadın evvelki kocasından kesin olarak boş olmuştur ve kadın bu hayızları, birinci kocadan sonraki koca için hesâb edemez, demiştir.

ez-Zuhrî ise: Kadın bu üç hayzı birinci için olduğu gibi ikincisi için de iddet hesâb eder (ikisine bir tek iddet yeter), demiştir.

Sufyân es-Sevrî'ye ise Zuhrî'nin bu sözü daha sevgilidir.

Ebû Ubeyde Ma'mer ibnu'l-Musennâ: Kadının hayzı yakın olduğu zamânda da, temizliği yakın olduğu zamânda da "Akraati'l-Meretu" denilir (yânî bu kelime iki zıdd ma'nâda kullanılır). Ve kadın karnında bir çocuk toplamadığı zamân "Mâ karaat bi-selân kattu = Onun döl yatağı aslâ birşey toplamadı" denilir, demiştir [94].

٤٠ـــ بابُ قِصَّةِ فاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ

وَقَوْلِهِ تعالى واتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لاتُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ ولاَ يَخْرُجْنَ إلاَّ أَنْ يأتِينَ بفاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لاتَدْرِى لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ أَمْرًا أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ

94 *"Kurû'"* ve *"Akra'"*, *"Kar'"*'ın cem'idir ki, zıdd ma'nâlı kelimelerden olup hayız ve temizlik ma'nâları arasında müşterek bir lafızdır, binâenaleyh mücmeldir. Ma'nâsının ta'yîni taleb ve araştırma ile beyâna bağlıdır. İmâm Mâlik ve Şâfiî bunu *Tahur* ile, Hanefîler *Hayız* ile tefsîr etmişlerdir... *(Hakk Dînî,* I, 784).

es-Selâ, asâ vezninde şol yufka deriye denir ki, ana karnında çocuk onda doğar ve ekseri berâberce çıkar, eğer doğduğu anda yüzünden sıyırıp alınmaz ise çocuk helâk olur. İnsanda ve hayvanlarda olana denir. Türkçede "Eş" ve "Son" ta'bîr ederler... *(Kaamûs Ter.).*

وُجْدِكُمْ ولاَ تُضارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وإنْ كُنَّ أُولاَتِ حَمْلٍ فأنفِقُوا عَليْهِنَّ
حتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ إلى قَوْلِهِ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا *

40- FÂTIMA BİNTU KAYS KISSASI VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"... Boşanan kadınları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki, apaçık bir kötülük meydana getirmiş olsunlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa muhakkak ki, kendisine yazık etmiş olur. Bilmezsin olur ki, Allah bunun ardından bir iş peydâ ediverir"

(et-Talâk: 1);

"Boşanan o kadınları, gücünüzün yettiği kadar, ikaamet ettiğiniz yerin bir kısmında oturtun. Evleri başlarına dâr etmek (onları çıkmaya mecbûr kılmak) için kendilerine zarar yapmayın. Eğer onlar yüklü iseler yüklerini koyuncaya kadar nafakalarını verin. Eğer (kendilerinden olan evlâdlarınızı) sizin fâidenize emzirirlerse onlara ücretlerini verin. Aranızda güzelce müşâvere edin. Eğer güçlüğe uğrarsanız o hâlde çocuğu erkeğin hesâbına bir başka kadın emzirecektir. Genişliği olan, nafakayı genişliğine göre versin. Rızkı kendisine daraltılmış bulunan fakîr de nafakayı Allah'ın ona verdiğinden versin. Allah hiçbir nefse, ona verdiğinden başkasını yüklemez. Allah, güçlüğün arkasından kolaylık ihsân eder"

(et-Talâk: 6-7) [95].

٦٥ــ حدّثنا إسْماعِيلُ حدّثنا مالِكٌ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ عنِ القاسِمِ
بنِ مُحَمَّدٍ وسُلَيْمانَ بنِ يَسارٍ أنَّهُ سَمِعَهُما يَذْكُرانِ أنَّ يَحْيَ ابنَ سَعيدِ بنِ
العاصِ طَلَّقَ بِنْتَ عبْدِ الرَّحْمنِ بنِ الحَكَمِ فانْتَقَلَها عبْدُ الرَّحْمنِ فأرْسَلَتْ

---

95 *Vucd,* insanın vus'u, gücünün yetebildiği varlığı demektir. Binâenaleyh kadının kocasına gücünün yetmeyeceği bir süknâ teklîf etmeğe de hakkı yoktur. Sonra belli ki, bu emirler sağ olanlaradır. Zevci vefât eden kadının iddetinde süknâ ve nafaka talebine hakkı yoktur. O, vârisler arasında bulunduğu için, terîkeden hissesi ne ise onu alır.

Bu âyetler boşanan kadınların nafaka mes'elesi husûsundaki asılları, düstûrları değişmez ve aslâ eskimez kaanûnların bâzılarını ihtivâ etmektedirler. Başlıkta işâret edilen Fâtıma bintu Kays kıssasını anlatan hadîslerde bunların bâzı uygulamaları görülecektir.

عائِشَةَ أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ إِلى مَرْوَانَ وهْوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ اتَّقِ اللَّهَ وارْدُدْها إِلى بَيْتِها قال مَرْوانُ فى حَدِيثِ سُلَيْمانَ إِنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ ابنَ الحَكَمِ غَلَبَنِى . و قال القاسِمُ بنُ مُحَمَّدٍ أَوَ مابَلَغَكِ شأنُ فاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ قالَتْ لايَضُرُّكَ أَنْ لاتَذْكُرَ حَدِيثَ فاطِمَةَ فقال مَرْوانُ بنُ الحَكَمِ إنْ كانَ بِكِ شَرٌّ فَحَسْبُكِ ما بَيْنَ هٰذَيْنِ مِنَ الشَّرِّ

65-....... Bize İmâm Mâlik, Yahyâ ibn Saîd'den; o da el-Kaasım ibn Muhammmed'den ve Süleymân ibn Yesâr'dan tahdîs etti. Yahyâ ibn Saîd el-Ensârî, el-Kaasım ibn Muhammed ile Süleymân ibn Yesâr'dan işitmiştir ki, onlar şöyle zikrediyorlardı: Yahyâ ibn Şaîd ibni'l-Âs, Abdurrahmân ibnu'l-Hakem'in kızını (Amre'yi) kesin olarak boşadı. Kadının babası Abdurrahmân, onu boşanmış olduğu evinden nakletti. Mü'minlerin annesi Âişe bu nakletmeyi işitince, kadının amcası olan Mervân ibnu'l-Hakem'e şu haberi gönderdi: -Mervân o zamân Muâviye'nin Medîne üzerindeki vâlîsi bulunuyordu- Ve:

— Yâ Mervân, Allah'tan sakın ve o kadını boşanmış olduğu evine geri gönder, dedi.

Mervân da, Süleymân ibn Yesâr'ın hadîsinde Âişe'ye cevâb olarak:

— Abdurrahmân ibnu'l-Hakem bana galebe etti (onu nakledenlere mâni' olmaya muktedir olamadım), demiştir.

el-Kaasım ibn Muhammed de kendi hadîsinde şöyle dedi: Mervân da Âişe'ye cevâb vererek:

— Sana Fâtıma bintu Kays'ın işi ulaşmadı mı? dedi.

Âişe de Mervân'a:

— Fâtıma hadîsini zikretmemen sana zarar vermez, dedi.

Mervân ibnu'l-Hakem de Âişe'ye:

— Eğer senin yanında bir şerr (gerekçesi) varsa (yânî eğer sence Fâtıma bintu Kays'ın çıkma sebebi, kendisiyle kocasının hısımları arasında vâki' olan şerr ise) bu ikisi (yânî Amre ile kocası Yahyâ ibn Saîd) arasındaki şerr de (Amre'nin intikaalinin cevâzı husûsunda) sana yeterli bir sebebdir, dedi [96].

---

96 Bu hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Fâtıma bintu Kays kıssasından bir fıkranın bulunması bakımındandır.

Bu Abdurrahmân ibnu'l-Hakem, o sırada Medîne Emîri bulunan Mervân ibnu'l-Hakem'in kardeşi idi. O, Fâtıma bintu Kays hadîsinin hükmünü umûmî kılmakta yanılmıştır. Çünkü Fâtıma hadîsindeki süknâ ve nafaka olmaması hükmü, kendisinde bulunan bir özürden dolayı ancak şahsına hâss bir hüküm idi.

٦٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ ابنِ القاسِمِ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ أنَّها قالَتْ ما لِفَاطِمَةَ ألا تَتَّقِي اللّٰهَ يَعْنِى فى قَوْلِها لاسُكْنَى ولا نَفَقَةَ ۞

66-....... Bize Şu'be, Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım'dan; o da babasından tahdîs etti ki, Âişe: Fâtıma bintu Kays'ın nesi var? Söylediği söz husûsunda Allah'tan sakınmaz mı? demiştir ki, bununla Fâtıma'nın, kesin boşanmış kadın için: Süknâ ve nafaka yoktur, sözünü kasdetmektedir.

٦٧ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عبَّاسٍ حدّثنا ابنُ مَهْدِيٍّ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ القاسِمِ عنْ أبيهِ قال عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ لِعائِشَةَ ألَمْ تَرَيْنَ إلى فُلانَةَ بِنْتِ الحَكَمِ طَلَّقَها زَوْجُها البَتَّةَ فَخَرَجَتْ فقالَتْ بِئْسَ ماصَنَعَتْ قال ألَمْ تَسْمَعِي فى قَوْلِ فاطِمَةَ قالَتْ أما إنَّهُ لَيْسَ لَها خَيْرٌ فى ذِكْرِ هٰذا الحَدِيثِ وزادَ ابنُ أبِي الزِّنادِ عنْ هِشامٍ عنْ أبيهِ عابتْ عائِشَةُ أشَدَّ العَيْبِ وقالَتْ إنَّ فاطِمَةَ كانَتْ فى مَكانٍ وحْشٍ فَخِيفَ عَلى ناحِيَتِها فَلِذٰلِكَ أرْخَصَ لها النبيُّ ﷺ ۞

67-....... Bize Sufyân es-Sevrî, Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım'dan; o da babasından tahdîs etti ki, Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Âişe'ye hitâben:

— Hakem'in kızı Fulâne'yi görmedin mi? Kocası onu kesin olarak boşadı da bunun üzerine o kadın hemen kocasının evinden dışarı çıktı, dedi.

Âişe de:

— O kadın dışarıya çıkmakla kötü bir iş yapmıştır, dedi.

Bu sefer Urve, Âişe'ye:

— Sen Fâtıma bintu Kays'ın (kendisine boşandığı evden dışarı çıkmasına izin verildiği hakkındaki) sözünü işitmedin mi? diye karşılık verdi.

Bunun üzerine Âişe:

— Dikkat et! Şu muhakkak ki, o hadîsin zikrinde Fâtıma lehine hiçbir hayır yoktur (Çünkü o hüküm ona hâss idi), dedi.

İbnu Ebi'z-Zinâd, Hişâm'dan; o da babası Urve'den olmak üzere

---

Bu hüküm Amre'nin durumuna teşmîl edilemez ve uygulanamazdı. Zâten Kur'ân ve diğer hadîsler buna mâni' idi.

şunu ziyâde etti: Urve: Âişe, Fâtıma bintu Kays'ı şiddetli şekilde ayıpladı ve:

— Şübhesiz Fâtıma vahşî, yânî kimsesiz bir mekânda idi de bulunduğu tarafta üzerine endîşe duyuldu. İşte bunun için Peygamber (S) ona, taşınmasına ruhsat verdi, demiştir [97].

٤١ـ بابُ المُطَلَّقةِ إذَا خُشِيَ عَلَيْهَا في مَسْكَنِ زَوْجِهَا أنْ يُقْتَحَمَ عَلَيْهَا أوْ تَبْذُوَ عَلَى أهْلِهَا بِفَاحِشَةٍ

41- BOŞANMIŞ KADIN, KOCASININ EVİNDE İDDETİNİ BEKLEMESİ SIRASINDA KENDİSİNE HÜCÛM EDİLMESİNDEN YÂHUD ÂİLESİ ALEYHİNE KÖTÜ SÖZLER SÖYLENMESİNDEN KORKULDUĞU ZAMÂN (BU KADIN BOŞANDIĞI EVDEN BAŞKA BİR EVE GEÇEBİLİR) BÂBI

٦٨ـ حدّثني حِبَّانُ أخْبَرَنَا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا ابنُ جُرَيْجٍ عن ابنِ شهَابٍ عنْ عُرْوَةَ أنَّ عَائِشَةَ أنْكَرَتْ ذلِكَ على فَاطِمَةَ

68-....... Bize İbnu Cureyc, İbn Şihâb'dan; o da Urve'den haber verdi ki, Âişe (R): Bu (kesin boşanmış kadın için nafaka ve süknâ yoktur) görüşünü, Fâtıma bintu Kays'a karşı redd ve inkâr etmiştir [98].

٤٢ـ بابُ قَوْلِ اللّهِ تعالى ولاَ يَحِلُّ لَهُنَّ أنْ يَكْتُمْنَ ما خَلَقَ اللّهُ فى أرْحَامِهِنَّ مِنَ الحَيْضِ والحَمْلِ

---

97 Peygamber, Fâtıma bintu Kays'a bu şahsî durumu ve zarûretli hâlinden dolayı boşandığı evden çıkmasını emretmiş ve nafakası da olmadığını bildirmişti. Fâtıma'ya bu şahsî illet ve zarûretleri için mübâh kılınmış olan durum, elbette başkalarına teşmîl edilemezdi. Zâten Kur'ân ve diğer hadîsler buna mâni' idi. İşte Âişe, Fâtıma'nın şahsıyle ilgili bir hükmü, illetini bildirmeksizin umûmî imiş gibi yayıp fetvâ vermesini ayıplamış, bunu redd ve inkâr etmiştir.

İmâm Müslim bu Fâtıma bintu Kays kıssasını anlatan hadîslerin yirmiden fazla rivâyetini *Sahîh*'ine alıp, birbirini açıklayacak bir tertîble çok güzel şekilde sıralamıştır: *Müslim Tercemesi,* IV, 436-448, Talâk, "Üç talâkla boşanan kadına nafaka yoktur bâbı".

98 Buhârî geçen hadîsi burada başka bir yoldan kısaltılmış olarak getirdi. Bunun açıklaması daha önceki hâşiyede kısmen verilmişti.

42- YÜCE ALLAH'IN: "*... Boşanmış kadınlara, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığını (hayız ve gebeliği) gizlemeleri halâl olmaz...*"

(el-Bakara: 228)

KAVLİ BÂBI

٦٩ــ حدّثنا سُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنِ الحَكَمِ عنْ إبْرَاهِيمَ
عنِ الأسْوَدِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ لَمَّا أرَادَ رسولُ اللَّهِ ﷺ أنْ
يَنْفِرَ إذَا صَفِيَّةُ على بابِ خِبَائِهَا كَئِيبَةً فقال لَهَا عَقْرَى أوْ حَلْقَى إنَّكِ لَحَابِسَتُنَا
أكُنْتِ أفَضْتِ يَوْمَ النَّحْرِ قَالَتْ نَعَمْ قال فانْفِرِى إذًا *

69-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -Vedâ Haccı'nın sonunda Mekke'den ayrılmak istediği zamân Safiyye bintu Huyey'i çadırının kapısı önünde hüzünlü bir hâlde gördü de ona:

— *"Ey vuduna akr isâbet edesi* -yâhud: *Boğazı ağrıyasıca- kadın! Çünkü sen* (hayızınla) *muhakkak bizleri yolumuzdan alıkoyucusun! Sen nahr günü farz olan ifâde tavâfını yaptın mı?"* buyurdu.

Safiyye:

— Evet yaptım, dedi.

Rasûlullah:

— *"O takdîrde* (Vedâ tavâfı yapmamakta) *be's yoktur, haydi sen de yollan!"* buyurdu [99].

٤٣ــ باب وبُعُولَتُهُنَّ أحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِى العِدَّةِ وكَيْفَ يُرَاجِعُ المَرْأةَ إذَا طَلَّقَهَا واحِدَةً أوْثِنْتَيْنِ

43- BÂB:

"Kocaları bu bekleme müddeti içinde barışmak isterlerse, onları geri almaya (herkesten) çok haklıdırlar. Erkeklerin meşrû' sûrette kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da onlar üzerinde hakları vardır..."

(el-Bakara: 228).

---

99 Hadîsin başlığa uygunluğu kadınların hayız nev'inden iddiâ ettikleri husûsta tasdîk edilmeleri lehine bir şâhid bulunması bakımındandır. Görmez misin Rasûlullah, Safiyye'yi sözü hakkında imtihân etmedi de, yalanlamadı da... Bunun bir rivâyeti Hacc, "Temettu' bâbı"nda da geçmişti... (Aynî).

Ve erkek, kadını bir yâhud iki talâkla boşadığında, kadına tekrâr dönmeyi nasıl yapar? [100]

٧٠ــ حدّثني مُحَمَّدٌ أخبرنا عَبْدُ الوَهَّابِ حدّثنا يُونسُ عنِ الحَسَنِ قال زَوَّجَ مَعْقِلٌ اخْتَهُ فَطَلَّقَهَا تَطْلِيقَةً ⁕

70-....... Bize Yûnus tahdîs etti ki, el-Hasen el-Basrî: Ma'kıl ibn Yesâr, kızkardeşini bir adamla evlendirdi de, akabinde bu adam onun kızkardeşini bir talâkla boşadı, demiştir [101].

٧١ــ وحدّثني مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا عَبْدُ الأعْلَى حدّثنا سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ حدّثنا الحَسَنُ أنَّ مَعْقِلَ بنَ يَسَارٍ كانَتْ أُخْتُهُ تَحْتَ رجُلٍ فَطَلَّقَهَا ثُمَّ خَلَّى عنْهَا حَتَّى انْقَضَتْ عِدَّتُهَا ثُمَّ خَطَبَهَا فَحَمِيَ مَعْقِلٌ مِنْ ذٰلِكَ أَنْفًا فقال خَلَّى عَنْهَا وهُوَ يَقْدِرُ عليْهَا ثُمَّ يَخْطُبُهَا فَحَالَ بَيْنَهُ وبَيْنَهَا فأنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالَى وإذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أجَلَهُنَّ فلاَ تَعْضُلُوهُنَّ إلَى آخِرِ الآيَةِ فَدَعَاهُ رسولُ اللّٰهِ ﷺ فقَرَأَ عَلَيْهِ فَتَرَكَ الحَمِيَّةَ واسْتَقَادَ لأمْرِ اللّٰهِ ⁕

71-....... Bize el-Hasen şöyle tahdîs etti: Ma'kıl ibn Yesâr'ın kızkardeşi bir adamın nikâhı altında idi. Kocası onu boşadı. Sonra da kadından iddeti tamâm oluncaya kadar ayrı kaldı. Sonra da onu kardeşi Ma'kıl'dan tekrâr istedi. Ma'kıl da boşayıp tekrâr istemesinden dolayı ârlanarak kızdı, sonra ona:

— Kardeşimden uzak dur! dedi.

Hâlbuki kocası iddeti içinde iken ona dönmeye muktedir idi. Sonra adam Ma'kıl'dan onu tekrâr istedi. Ma'kıl da adam ile kadın arasına engel oldu. Bunun üzerine Yüce Allah: ***"Kadınları boşadınız da***

---

100 *Buûle, Ba'l*'in cem'idir. *Ba'l,* bir zamânlar tapınılan bir putun ismi olduğu gibi, yükseklik ma'nâsıyle "Seyyid" ve "Mâlik", yânî "Efendi", "Zevc" ve "Zevce" ma'nâlarına da gelir. Erkeklere muzâf olursa hanımları, kadınlara muzâf olunca da efendileri, kaaim zevcleri demek olur ki, burada böyledir. O hâlde meâli: Ve o boşananların efendileri, yânî onları boşayan ve fakat ric'î talâk ile boşayıp henüz efendiliğini muhâfaza eden kocaları onlara bu müddet zarfında dönme ile yine nikâhlarına döndürmeye herkesten haklıdırlar. Hattâ iddet zarfında erkek sözle veyâ fiille dönmek ister de kadın râzı olmazsa, söz erkeğindir... (*Hakk Dîni,* I, 785).

101 Buhârî hadîsi burada iki yoldan getirmiştir ki, birincideki kısalığı, ikinci hadîs gidermektedir.

iddetlerini bitirdiler mi, aralarında meşrû' bir sûrette anlaştıkları takdîrde artık kendilerini kocalarına nikâh etmelerine engel olmayın..." (el-Bakara: 232) âyetini indirdi. Akabinde Rasûlullah, Ma'kıl'ı çağırdı da ona karşı bu âyeti okudu. Bunun üzerine Ma'kıl hamiyyeti, kızgınlığı bıraktı ve Allah'ın emrine boyun eğdi [102].

٧٢ــ **حدّثنا** قُتَيْبَةُ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ نافِعٍ أنَّ ابنَ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ
رضى اللَّهُ عنهما طَلَّقَ امْرَأةً لهُ وهْىَ حائِضٌ تَطْلِيقَةً واحِدَةً فأمَرَهُ رسولُ اللَّهِ
صلى اللَّهُ عليه وسلم أنْ يُرَاجِعَهَا ثُمَّ يُمْسِكَهَا حَتَّى تَطْهُرَ ثُمَّ تَحِيضَ عِنْدَهُ
حَيْضَةً أُخْرَى ثُمَّ يُمْهِلَها حَتَّى تَطْهُرَ مِنْ حَيْضِها فانْ أرَادَ أنْ يُطَلِّقَهَا فَلْيُطَلِّقْهَا
حِينَ تَطْهُرُ مِنْ قَبْلِ أنْ يُجَامِعَهَا فَتِلْكَ العِدَّةُ الّتى أمَرَ اللَّهُ أنْ تُطَلَّقَ لهَا النِّسَاءُ.
وكانَ عَبْدُ اللَّهِ إذَا سُئِلَ عنْ ذٰلِكَ قال لِأَحَدِهِمْ إنْ كُنْتَ طَلَّقْتَهَا ثَلاثًا فَقَدْ
حَرُمَتْ عَلَيْكَ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَكَ وزَادَ فِيهِ غَيْرُهُ عنِ اللَّيْثِ **حدّثنى** نافِعٌ
قال ابنُ عُمَرَ لوْطَلَّقْتَ مَرَّةً أوْ مَرَّتَيْنِ فإنَّ النبىَّ ﷺ أمَرَنِى بِهٰذَا *

72-....... Bize el-Leys, Nâfi'den şöyle tahdîs etti: Umer ibnu'l-Hattâb'ın oğlu (R), hayız hâlinde iken karısını bir boşama ile boşadı. Rasûlullah (S) ona karısına dönmesini, sonra kadın temiz oluncaya kadar onu tutmasını, sonra kendisinin yanında kadının diğer bir hayız daha görmesini, sonra bu hayızdan da temizleninceye kadar kadına yine mühlet vermesini, eğer kadını boşamak isterse, onunla cinsî münâsebet yapmaksızın üçüncü defa temizlendiği zamân onu boşamasını emretti ve:

— *"İşte bu temizlik hâleti, Allah'ın, kadınların içinde boşanmalarını emrettiği iddettir"* buyurdu.

Râvî dedi ki: Abdullah ibn Umer, üç defa boşayacak kimsenin hükmü sorulduğunda, soranlardan herbirine:

— Eğer üç defa boşamış isen, artık o kadın senden başka bir koca ile evleninceye kadar sana harâm olmuştur, der idi.

Kuteybe'den başkası bu hadîste şunu ziyâde etti: el-Leys ibn Sa'd'-dan; o şöyle dedi: Bana Nâfi' tahdîs etti ki, İbn Umer:

— Eğer bir kerre yâhud iki kerre boşamış olaydın elbette kadına

102 Hadîsin başlığa uygunluğu "Kadından kendini boşalt" sözündedir. Bunun bir rivâyeti Tefsîr Kitâbı'nda da geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.

dönme hakkın vardı. Çünkü Peygamber (S) bana bununla (yânî kadına dönmekle) emretti, demişti [103].

٤٤ ــ بابُ مُرَاجَعَةِ الحائِضِ

44- (KESİN OLMAYARAK BOŞANMIŞ OLAN) HAYIZLI KADINA DÖNÜŞ YAPMA BÂBI

٧٣ ــ حدّثنا الحَجَّاجُ حدّثنا يَزِيدُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِيرِينَ حدّثني يُونُسُ بنُ جُبَيْرٍ سألْتُ ابنَ عُمَرَ فقال طَلَّقَ ابنُ عُمَرَ امْرَأتَهُ وهْيَ حَائِضٌ فَسَألَ عُمَرُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فأمَرَهُ أنْ يُرَاجِعَهَا ثُمَّ يُطَلِّقَ مِنْ قُبُلِ عِدَّتِهَا قُلْتُ فَتَعْتَدُّ بِتِلْكَ التَّطْلِيقَةِ قال أرَأيْتَ إنْ عَجَزَ واسْتَحْمَقَ *

73-....... Bize Muhammed ibn Sîrîn tahdîs etti. Bana Yûnus ibn Yezîd tahdîs edip şöyle dedi: Ben İbn Umer'e (karısını hayızlı iken boşayan kimsenin hükmünü) sordum da o (gâib sîgasıyle cevâb vererek):

— İbn Umer de karısını hayızlı iken boşadı. Akabinde Umer bunu Peygamber'e sordu. Peygamber (S) ona, oğlunun kadına dönmesini, sonra kadını iddetinin bitmesinin önünde (temizken cimâ yapmadan) boşamasını emretti, dedi.

Râvî Yûnus ibn Cubeyr dedi ki: Ben İbn Umer'e:

— Sen bu boşamanı bir boşama sayıyor muydun? diye sordum.

İbn Umer:

— Bana haber ver: Eğer İbn Umer âciz olmuş ve ahmaklık etmişse (onu bir talâk olmaktan ne men' eder)? diye cevâb verdi [104].

٤٥ ــ بابٌ تُحِدُّ المُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا أرْبَعَةَ أشْهُرٍ وعَشْرًا : وقال الزُّهْرِيُّ لاأرَى أنْ تَقْرَبَ الصَّبِيَّةُ المُتَوَفَّى عَنْهَا الطِّيبَ لِأنَّ عَلَيْهَا العِدَّةَ

103 Bu hadîsin de bir rivâyeti Talâk evvelinde geçmişti.

104 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır, bunun bir rivâyeti Talâk Kitâbı'nın evvellerinde de geçmişti.

45- BÂB: KOCASI VEFÂT ETMİŞ OLAN KADIN DÖRT AY ON GÜN SÜSLENMEYİ VE KOKU SÜRÜNMEYİ TERKEDER

Ve ez-Zuhrî: Ben kocası ölmüş olup bulûğa ulaşmamış genç kadının da güzel kokuya yaklaşmasını uygun görmem. Çünkü onun üzerine de bâliğa gibi iddet bekleme vardır, demiştir.

٧٤ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخْبَرَنَا مالِكٌ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبي
بَكْرِ بنِ مُحَمَّدِ بنِ عَمْرِو بنِ حَزْمٍ عنْ حُمَيْدِ بنِ نَافِعٍ عنْ زَيْنَبَ ابْنَةِ أبي
سَلَمَةَ أنَّهَا أخْبَرَتْهُ هٰذِهِ الأحَادِيثَ الثَّلاَثَةَ قالَتْ زَيْنَبُ دَخَلْتُ على أُمِّ حَبِيبَةَ
زَوْجِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم حِينَ تُوُفِّيَ أبُوهَا أبُو سُفْيَانَ بنُ حَرْبٍ فَدَعَتْ
أُمُّ حَبِيبَةَ بِطِيبٍ فِيهِ صُفْرَة خَلُوقٌ أوْ غَيْرُهُ فَدَهَنَتْ مِنْهُ جَارِيَةً ثُمَّ مَسَّتْ
بِعَارِضَيْهَا ثُمَّ قَالَتْ واللَّهِ مالي بالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ غَيْرَ أنِّي سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ
صلى اللَّهُ عليهِ وسلم يَقُولُ لا يَحِلُّ لِامْرَأةٍ تُؤْمِنُ باللَّهِ والْيَوْمِ الآخِرِ أنْ تُحِدَّ
عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاَثِ لَيَالٍ إلاَّ على زَوْجٍ أرْبَعَةَ أشْهُرٍ وعَشْرًا قالَتْ زَيْنَبُ
فَدَخَلْتُ على زَيْنَبَ ابْنَةِ جَحْشٍ حِينَ تُوُفِّيَ أخُوها فَدَعَتْ بِطِيبٍ فَمَسَّتْ مِنْهُ
ثُمَّ قالَتْ أما واللَّهِ مالِي بالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ غَيْرَ أنِّي سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلى
اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم يَقُولُ على المِنْبَرِ لا يَحِلُّ لِامْرَأةٍ تُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ
أنْ تُحِدَّ على مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاثِ لَيَالٍ إلاَّ على زَوْجٍ أرْبَعَةَ أشْهُرٍ وعَشْرًا قالَتْ
زَيْنَبُ وسَمِعْتُ أُمَّ سَلَمَةَ تَقُولُ جَاءَتِ امْرَأةٌ إلَى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ
وسلم فقالَتْ يَا رسُولَ اللَّهِ إنَّ ابْنَتِي تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا وقَدِ اشْتَكَتْ عَيْنَهَا
أفَتَكْحُلُهَا فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم لا مَرَّتَيْنِ أوْ ثَلاَثًا كُلَّ ذَلِكَ
يَقُولُ لا ثُمَّ قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم إنَّمَا هِيَ أرْبَعَةُ أشْهُرٍ وعَشْرٌ
وقَدْ كانَتْ إحْدَاكُنَّ فى الجَاهِلِيَّةِ تَرْمِي بالبَعْرَةِ على رأْسِ الحَوْلِ . قال حُمَيْدٌ
فَقُلْتُ لِزَيْنَبَ وما تَرْمِي بالبَعْرَةِ على رأْسِ الحَوْلِ فقالَتْ زَيْنَبُ كانَتِ المَرْأةُ
إذَا تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا دَخَلَتْ حِفْشًا ولَبِسَتْ شَرَّ ثِيَابِهَا ولَمْ تَمَسَّ طيبًا حَتَّى
تَمُرَّ بِهَا سَنَةٌ ثُمَّ تُؤْتَى بِدَابَّةٍ حِمَارٍ أوْ شَاةٍ أوْ طَائِرٍ فَتَفْتَضُّ بِهِ فَقَلَّما تَفْتَضُّ

بِشَيْءٍ إِلاَّ ماتَ ثُمَّ تَخْرُجُ فَتُعْطَى بَعْرَةً فَتَرْمِي ثُمَّ تُرَاجِعُ بَعْدُ ماشَاءَتْ مِنْ طِيبٍ
أَوْ غَيْرِهِ: سُئِلَ مالِكٌ رَحِمَهُ اللَّهُ ما تفْتَضُّ بِهِ قال تَمْسَحُ بِهِ جِلْدَهَا ۞

74-....... Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb şu üç hadîsi haber verip şöyle demiştir: Ben, babası Ebû Sufyân ibn Harb vefât ettiği zamân Peygamber'in zevcesi Ümmü Habîbe'nin yanına girmiştim. Derken Ümmü Habîbe içinde sarı renk de bulunan "halûk" adındaki güzel kokulu karışık süslenme boyasını yâhud da diğer bir süslenme boyasını istedi. Akabinde bu boyadan (eline sürdüğü boyayı azaltmak için) bir kıza sürdükten sonra kendi iki yanağının safhalarına (ve kollarına) sürdü. Sonra şöyle dedi:

— Vallâhi benim böyle koku ve boya ile süslenmeye hiç ihtiyâcım yoktur. Şu var ki, ben Rasûlullah(S)'tan minber üzerinde şöyle buyururken işittim: *"Allah'a ve son güne îmân eden bir kadının kocasından başka bir ölü için yası, üç günden fazla sürdürüp süslenmeyi terketmesi halâl olmaz. Lâkin kadın kocasının ölümü üzerine dört ay on gün hüzünlü olup, zînet ve süsünü bırakır."*

Zeyneb şöyle dedi: Sonra bir kerre de ben erkek kardeşi vefât ettiği zamân Zeyneb bintu Cahş'ın yanına girmiştim. O da bir koku isteyip bundan kendisine sürdü. Sonra şöyle dedi:

— Dikkat edin! Vallâhi benim koku sürünmeye hiçbir ihtiyâcım yoktur. Şu kadar ki, ben Rasûlullah'tan minber üzerinde şöyle buyururken işittim: *"Allah'a ve son güne îmân eden bir kadının, kocasından başka bir ölü için üç günden fazla mâtem tutup zînet ve süsünü terketmesi halâl olmaz. Lâkin kadın kocasının ölümü üzerine dört ay on gün hüzünlü kalıp zînet ve süsünü bırakır".*

Zeyneb şöyle dedi: Ben annem Ümmü Seleme'den şöyle derken işittim: Bir kadın Rasûlullah'a gelip:

— Yâ Rasûlallah! Kızımın kocası vefât etti. Şimdi de gözleri rahatsız oldu. Bu durumda ben kızımın gözlerine sürme çekeyim mi? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *"Hayır!"* buyurdu.

Kadın iki yâhud üç defa bu isteğini tekrârladı. Rasûlullah da bunların hepsinde *"Hayır!"* diyordu. Sonra Rasûlullah:

— *"Kocası ölen kadının iddeti dört ay on gündür. Câhiliyet zamânında sizden biriniz* (bir sene beklerdi de) *senenin başına geldiğinde bir deve tezeği atardı* (ve böylece mâtemden çıkardı)" buyurdu.

Zeyneb'in râvîsi Humeyd dedi ki; Ben Zeyneb'e:

— Bu, *"Senenin başında deve tersi atardı"* sözünden maksad nedir? diye sordum.

Zeyneb şöyle cevâb verdi:

— Câhiliye devrinde kadın kocası öldüğü zamân, evinin en küçük ve en hakîr bir odasına (karanlık bir köşesine) girer ve en kötü elbiselerini giyerdi de, artık bir sene geçinceye kadar hiçbir koku sürünmez, hiçbir tuvalet ve temizlik yapmazdı. (Böyle ağır bir hapis hayâtını tamamladıktan) sonra kadının yanına merkeb yâhud koyun yâhud kuş nev'inden bir hayvan getirilirdi de kadın (efsûnlanır gibi) o hayvanı kendi vücûduna sürterdi. Kadının böyle vücûduna sürte sürte ezdiği hayvan artık yaşayamaz ölürdü. Sonra kadın o çirkin hapis odasından çıkardı. Bu defa kadının eline bir deve tersi verilirdi, o da bunu fırlatır atardı. Bu merâsimden sonra artık kadın temizlenir, yıkanır ve istediği gibi süslenerek ortaya çıkar da evlenme teklîf edecek isteyicilerine görünebilir, kendini onlara arzederdi.

İmâm Mâlik'e -Allah ona rahmet eylesin- "Tataddu bihi" ne demektir? diye soruldu. İmâm Mâlik: Kadın onu cildine sürer demektir, diye cevâb verdi [105].

٤٦ــ بابُ الكُحْلِ لِلْحادَّةِ

46- (ÖLÜM İDDETİ İÇİNDE) SÜSLENMEYİ TERKETMEKTE OLAN KADININ GÖZÜNE SÜRME KULLANMASI(NIN HÜKMÜ) BÂBI

٧٥ــ حدّثنا آدَمُ بنُ أبِي إياسٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ **حدّثنا** حُمَيْدُ بنُ نافِعٍ عَنْ زَيْنَبَ ابْنَةَ أُمِّ سَلَمَةَ عنْ أُمِّهَا أنَّ امْرَأةً تُوُفِّى زَوْجُهَا فَخَشُوا عَيْنَيْهَا فأتَوْا رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فاسْتأْذَنُوهُ فى الكُحْلِ فقال لا تَكَحَّلْ قَدْ كانَتْ إحْدَاكُنَّ تَمْكُثُ فى شَرِّ أحْلاَسِهَا أوْ شَرِّ بَيْتِهَا فإذَا كانَ حَوْلٌ فَمَرَّ كَلْبٌ رَمَتْ بِبَعْرَةٍ فلاَ حَتَّى تَمْضِىَ أرْبَعَةُ أشْهُر وعَشْرٌ وسَمِعْتُ زَيْنَبَ ابْنَةَ أُمِّ سلمَةَ تُحَدِّثُ عنْ أُمِّ حَبِيبَةَ أنَّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسَلم قال لاَ يَحِلَّ لِامْرَأةٍ مُسْلِمَةٍ

105 *el-Ihdâd,* kadının kocası yâhud hısımlarından birinin ölümü sebebiyle zînet ve süsü bırakıp yas ve mâtem hâlinde kalmasıdır. Kadının deve tersi atması keyfiyeti bir yıllık uzun ve çok sıkıntılı iddet hayâtını bir deve tersi kadar ehemmiyetsiz geçirdiğine işâret sayıldığı bildiriliyor.

Peygamber: Ey kadınlar, Câhiliyet'te böyle iken, şimdi İslâm'ın bu dört ay on gün iddetini çok görmeyin, demek istiyor.

Bu hadîsin böyle bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda geçti. Müslim de bunu Talâk'ta böylece getirmiştir.

تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ تُحِدَّ فَوْقَ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ إِلاَّ عَلَى زَوْجِهَا أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا *

75-....... Bize Humeyd ibnu Nâfi', Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da annesinden olmak üzere şöyle tahdîs etti: Kocası ölen bir kadının yakınları, bu kadının gözlerinin ağrımasından endîşe ettiler de Rasûlullah'a geldiler ve kadının gözlerine sürme çekmek husûsunda O'ndan izin istediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S- izin vermeyip) şöyle buyurdu:

— *"Gözüne sürme çekme! Câhiliyet zamânında sizden herhangi biriniz* (kocası öldüğünde) *en kötü elbiseleri içinde* -yâhud: *Evinin en kötü yerinde-* (bir sene) *beklerdi. Bir sene tamâm olup da yanından bir köpek geçtiği zamân bir deve tezeği atardı* (ve bu sûretle iddetinden çıkardı). *Şimdi sen dört ay on gün geçinceye kadar sakın gözüne sürme çekme!"*

Humeyd geçen senedle şöyle dedi: Ben Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'den işittim, o Ümmü Habîbe'den şöyle tahdîs ediyordu: Peygamber (S):

— *"Allah'a ve son güne îmân eder müslim bir kadına, kocasından başka bir ölü üzerine üç günden fazla mâtem tutup zînet ve süsünü terketmesi halâl olmaz. Kocasının ölümü üzerine dört ay on gün süslenmeyi terkeder"* buyurdu [106].

٧٦ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا بِشْرٌ حدّثنا سَلَمَةُ بنُ عَلْقَمَةَ عن مُحَمَّدِ ابنِ سِيرِينَ قالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ نُهِينا أَنْ نُحِدَّ أَكْثَرَ مِنْ ثَلاثٍ إِلاَّ بِزَوْجٍ *

76-....... Bize Seleme ibn Alkame, Muhammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti ki Ümmü Atıyye: Bizler, kocanın ölümü sebebiyle olmak müstesnâ, bir ölü için üç günden çok süslenmeyi terketmemizden nehyolunduk, demiştir.

٤٧ــ بابُ القُسْطِ لِلْحادَّةِ عِنْدَ الطُّهْرِ

106 Bu göze sürme çekme isteğinin sırf tedâvî maksadıyle yapılmamış olduğu sanılır. Eğer öyle olsaydı tedâvî zarûreti, iddet içinde de olsa tedâvîyi mübâh hattâ vazîfe kılardı. Demek ki Rasûlullah o genç kadının bu mürâcaatında böyle bir tedâvî zarûreti tesbît etmemiş, bil'akis başka maksadlar sezmiştir. Onun için izin vermemiştir.

47- ÖLÜM İDDETİ BEKLEYEN KADININ HAYIZDAN TEMİZLENDİĞİ SIRADA KUST BİTKİSİ KULLANMASI BÂBI

٧٧ـ حدّثني عبد الله بن عبد الوهّاب حدّثنا حمّاد بن زيد عن أيّوب عن حفصة عن أمّ عطيّة قالت كنّا ننهى أن نحدّ على ميّت فوق ثلاث إلاّ على زوج أربعة أشهر وعشرا ولا نكتحل ولا نطيّب ولا نلبس ثوبا مصبوغا إلاّ ثوب عصب وقد رخّص لنا عند الطهر إذا اغتسلت إحدانا من محيضها في نبذة من كست أظفار وكنّا ننهى عن اتّباع الجنائز * قال أبو عبد الله القسط والكست مثل الكافور والقافور. نبذة أي قطعة *

77-....... Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Biz herhangi bir ölü üzerine üç günden fazla zînet ve süslenmeyi terketmemizden nehyolunurduk. Ancak kocanın ölümü üzerine dört ay on gün zînet ve süslenmeyi terkederdik. Bizler bu süre içinde gözlerimize sürme çekmekten, güzel koku sürünmekten ve Yemen'in asb elbisesi müstesnâ, süs için boyanmış elbise giymekten de nehyolunurduk. Fakat bizlere temizlenme sırasında, bizlerden biri hayzından yıkanmak istediğinde Azfâr kustundan bir parça kullanmamıza ruhsat verilmiştir. Biz kadınlar cenâze ardından gitmekten de nehyolunurduk.

Ebû Abdillah el-Buhârî: Kaaf ile "el-Kust" ve kef ile "el-Küst", yine kef ve kaaf harfleriyle olan "el-Kâfûr" ve "el-Kaafûr" gibidir; "Nübzetun" da "Kıt'atun" ma'nâsınadır, dedi [107].

٤٨ـ باب تلبس الحادّة ثياب العصب

107 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Azfâr kustundan bir parça..."* sözündedir. Kaaf ve kef harfleriyle yazılan bu kelimeler hakkında şöyle deniliyor: "كست", "كسط", "قسط" üçü de lugattir. Bu isim ile ma'rûf bir köktür, iki nev'i olur, birine "Hind kustu", birine "Arab kustu" derler...

el-Azfâr ve *ez-Zafâr,* "Sehâb" vezninde koku aksâmındandır. Dibinden derisi soyulmuş tırnak tarzında olur... Türkçe'de "Şeytan tırnağı" ve "Tırnak buhûru" dedikleri güzel kokulu şeydir... (*Kaamûs Ter,* II, 590).

Buna "Kustu Azfâr" denildiği gibi "Kustu Zafâr" da derler. Zafâr, Aden sâhilinde bir şehrin adıdır ki, tırnak şeklinde olan Hind kustu Hindistan'dan evvelâ oraya gelir. Bundan dolayı Arab kadınlarının yıkanma sırasında kötü kokuyu gidermek için kullandıkları bu ıtıra "Kustu Azfâr" ve "Kusta Zafâr" da derler.

Bu hadîsin bu sened ve metinle aynısı Hayz Kitâbı'nda da geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.

48- BÂB: ÖLÜM İDDETİ BEKLEYEN KADIN, YEMEN'İN ASB KUMAŞINDAN YAPILMIŞ ELBİSE GİYEBİLİR

٧٨ــ **حدّثنا** الفَضْلُ بنُ دُكَيْنٍ **حدّثنا** عَبْدُ السَّلاَمِ بنُ حَرْبٍ عَنْ هِشَامٍ عنْ حَفْصَةَ عنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قالَتْ قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم لا يَحِلُّ لِامْرَأةٍ تُؤْمِنُ باللَّهِ واليَوْمِ الآخِرِ أنْ تُحِدَّ فَوْقَ ثَلاَثٍ إلاَّ عَلَى زَوْجٍ فإنَّهَا لاَ تَكْتَحِلُ ولا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا إلاَّ ثَوْبَ عَصْبٍ * وقال الأنْصَارِىُّ **حدّثنا** هِشَامٌ **حدّثنا** حَفْصَةُ **حدّثَتْنِى** أُمُّ عَطِيَّةَ نَهَى النبىُّ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم ولا تَمَسَّ طِيباً إلاَّ أدْنَى طُهْرِهَا إذَا طَهُرَتْ نُبْذَةً منْ قُسْطٍ وأظْفَارٍ * قال أبو عَبْدِ اللَّهِ القُسْطُ والكُسْتُ مِثْلُ الكافورِ والقَافُورِ *

78-....... Ümmü Atıyye (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Allah'a ve son güne îmân eder bir kadına kocasından başka bir ölü üzerine üç günden fazla zînet ve süslenmeyi terketmesi halâl olmaz. Şübhesiz o kadın bu süre içinde gözüne sürme de çekmez, süs için boyanmış elbise de giymez, ancak Yemen'in asb denilen çizgili kumaşını giyebilir"* buyurdu.

(Buhârî'nin şeyhi olan Muhammed ibn Abdillah ibni'l-Müsennâ) el-Ensârî söyle dedi: Bize Hişâm tahdîs etti. Bize Hafsa bintu Sîrîn tahdîs etti. Bize Ümmü Atıyye şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) -geçen şeyleri- nehyetti ve:

— *"O kadın güzel koku da sürünmez. Ancak hayızdan temizlendiği sıralarda bir parçacık kust yâhud tırnak kustu buhûru sürebilir"* buyurdu.

Ebû Abdillah el-Buhârî: "el-Kust" ve "el-Küst", "el-Kâfûr" ve "el-Kaafûr" gibidir, dedi [108].

---

108 Başlığa uygunluğu *"Yalnız Yemen'in asb kumaşından yapılmış elbise giyebilir"* sözündedir.

Asb, Yemen kumaşlarındandır, çizgili kumaştır da denildi. Bu kumaş siyah beyaz iplikle dokunur ve çizgileri devamlı kalırmış. İbnu'l-Esîr: Ölüm iddeti bekleyen kadın, dokunduktan sonra boyanmış kumaşlardan nehyedilmiş oluyor, demiştir... (Aynî).

Âsım Molla da: Ve *Asb,* Yemen kumaşlarından bir türlü kumaşın adıdır... demiştir.

Buhârî hadîsin sonunda *"Küst"* ve *"Kust"* kelimelerini açıklayıp, bunlar *"el-Kâfûr"* ve *"el-Kaafûr"* kelimelerinde olduğu gibi kef harfiyle de, kaaf harfiyle de söylenir demiştir.

٤٩ــ بابٌ والَّذِينَ يُتَوفَّوْنَ مِنْكُمْ ويَذَرُونَ أَزْوَاجًا
إلى قَوْلِهِ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

49- BÂB:

"İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları zevceler, kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. İşte bu müddeti bitirdikleri zamân artık onların kendileri hakkında meşrû' vechile yaptıkları şeyden dolayı size günâh yoktur. Allah ne işlerseniz hakkıyle haberdârdır"

(el-Bakara: 234).

٧٩ــ حدّثني إسْحَاقُ بنُ مَنْصُورٍ أخبرنا رَوْحُ بنُ عُبَادَةَ حدّثنا شِبْلٌ عَنِ ابنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ والَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا قال كانَتْ هٰذِهِ العِدَّةُ تَعْتَدُّ عِنْدَ أَهْلِ زَوْجِهَا واجِبًا فأَنْزَلَ اللّٰهُ والَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فإِنْ خَرَجْنَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ قال جَعَلَ اللّٰهُ لَهَا تَمَامَ السَّنَةِ سَبْعَةَ أَشْهُرٍ وعِشْرِينَ لَيْلَةً وصِيَّةً إِنْ شَاءَتْ سَكَنَتْ فِي وصِيَّتِهَا وإِنْ شَاءَتْ خَرَجَتْ وهُوَ قَوْلُ اللّٰهِ تعالى غَيْرَ إِخْرَاجٍ فإِنْ خَرَجْنَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فالْعِدَّةُ كَمَا هِيَ واجِبٌ عَلَيْهَا زَعَمَ ذٰلِكَ عَنْ مُجَاهِدٍ : وقال عَطَاءٌ قال ابنُ عَبَّاسٍ نَسَخَتْ هٰذِهِ الآيَةُ عِدَّتَهَا عِنْدَ أَهْلِهَا فَتَعْتَدُّ حَيْثُ شَاءَتْ وهُوَ قَوْلُ اللّٰهِ تعالى غَيْرَ إِخْرَاجٍ . وقال عَطَاءٌ إِنْ شَاءَتِ اعْتَدَّتْ عِنْدَ أَهْلِهَا وسَكَنَتْ فِي وَصِيَّتِهَا وإِنْ شَاءَتْ خَرَجَتْ لِقَوْلِ اللّٰهِ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ : قال عَطَاءٌ ثُمَّ جَاءَ المِيرَاثُ فَنَسَخَ السُّكْنَى فَتَعْتَدُّ حَيْثُ شَاءَتْ ولا سُكْنَى لها »

79-....... Bize Şibl ibn Ubâde, İbn Ebî Necîh'ten tahdîs etti ki, Mucâhid ibn Cebr ***"İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları zevceler..."*** (el-Bakara:234) âyetinin tefsîri hakkında şöyle demiştir:

— Bu iddet (yânî burada zikredilen dört ay on gün bekleme) kadının kocasının ev halkı yanında beklemesi vâcib bir iş idi. Yüce Allah bundan sonra şunu indirdi: ***"Sizden zevcelerini bırakıp ölecek olanlar, eşlerinin kendi evlerinden çıkarılmayarak yılına kadar fâidelenmesini vasiyet etsinler. Bunun üzerine onlar kendiliklerinden çı-***

karlarsa, artık onların bizzât yaptıkları meşrû' işlerden dolayı size sorumluluk yoktur... " (el-Bakara:240).

Mucâhid dedi ki: Allah bu ikinci âyette senenin tamâmını yedi ay yirmi gün olarak kadın için kocası tarafından bir vasiyet yaptı. Eğer kadın isterse, kocasının kendisi için yaptığı vasiyetinde oturur; isterse dört ay on günün sonunda çıkar gider. Ve bu, Yüce Allah'ın "***Evlerinden çıkarılmayarak... eğer çıkarlarsa size günâh yoktur***" kavlidir. Bununla bu (yedi ay yirmi günlük) iddet dahî olduğu gibi kadın üzerine vâcibdir. Bu sözü râvî İbnu Ebî Necîh, Mucâhid'den olmak üzere söylemiştir [109].

Atâ ibn Ebî Rebâh da İbn Abbâs'ın şöyle dediğini söyledi: Bu birinci âyet, (ikinci âyette zikredilen) kadının âilesi yanındaki iddetini neshetti. Artık kadın istediği yerde iddetini bekler (çünkü süknâ iddete tâbi'dir. Bir yıllık iddet dört ay on gün ile neshedilince, süknâ da, yânî kocasının evinde oturma da neshedilmiştir). Ve bunun gibi Yüce Allah'ın "*Çıkarılmaksızın...*" kavli de neshedilmiştir.

Ve yine Atâ şöyle dedi: Kocası ölen kadın isterse kendi (kocasının) âilesi yanında iddet bekler ve kendisi hakkında yapılmış vasiyette oturur, isterse Yüce Allah'ın "***Kadınların kendi nefisleri hakkında yaptıkları meşrû' işlerde size günâh yoktur***" kavlinden dolayı, çıkar giderler.

Atâ dedi ki: Sonra mîrâs âyeti geldi ve süknâyı, yânî koca evinde oturma vücûbunu neshetti. Artık kadın istediği yerde iddet bekler ve ona süknâ da yoktur [110].

---

109 Onu bu sözü söylemeye sevkeden sebeb el-Hattâbî'nin de dediği gibi, neshedicinin mensûhtan önce olmasını müşkil görmesidir. Böylece o, bu âyetin kullanılmasının da mümkin olduğunu düşünmüştür... (Kastallânî).

110 Müfessirler topluluğu işbu el-Bakara: 240 âyetinin inmesi, 234. âyetten evvel olduğunu ve fakat tilâvette geri bırakıldığını söylemişlerdir. Maamâfîh târîh mübeyyen değildir, evvelkisi iddet, bu da nafaka içindir. Bu 240. âyette nekre olarak "***Ma'rûf***" evvelkinde "***Bi'l-ma'rûf***" buyurulması, bunun inmesi önden, öbürününki sonradan bulunduğundan dolayı olduğuna işârettir diyorlar. Dışarı çıkma hâlinde günâhı nefyetme gösterir ki, bu bir sene tamâmen iddet değildir. Zîrâ iddet olsa idi, çıkmaları günâh olurdu. Binâenaleyh bu âyet evvelkinden inmede dahî müteahhir olsa idi, dört ay on gün iddet müddetiyle müteâriz olmazdı. O hâlde mukaddem olduğundan dolayı nafakaya âid olan bu müddetin iddet müddetiyle mensûh veyâ tahsîs edilmiş olması gerekmezdi. Lâkin şurası unutulmamak lâzım gelir ki, bu bir seneye kadar intifâ hakkı, vasiyet veyâ vasiyet hükmünde olarak sâbittir. Hâlbuki ileride görüleceği üzere kadın da dörtte bir veyâ sekizde bir hisse ile kocaya vâris olacaktır. Bu sûretle mîrâs âyetlerinin inmesinden sonra vârise vasiyet, mensûh olduğundan, bu vasiyet de mensûhtur. Binâenaleyh zevci vefât eden zevcelere kendi mîrâs hisselerinden başka bir de nafaka vâcib değildir. Bu âyet, İslâm'ın evvelinde zevceye mîrâs yok iken inmiş ve sonra mîrâs hükümleriyle neshedilmiştir. Ve bu nesh, zevcenin aleyhi-

٨٠ ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ عنْ سُفْيَانَ عنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ أبِى بَكْرِ
ابنِ عَمْرِو بنِ حَزْمٍ حدّثنى حُمَيْدُ بنُ نافِعٍ عنْ زَيْنَبَ ابْنَةِ أُمِّ سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ
حَبِيبَةَ ابْنَةِ أبِى سُفْيَانَ لَمَّا جَاءَهَا نَعِيُّ أبِيهَا دَعَتْ بِطِيبٍ فَمَسَحَتْ ذِرَاعَيْهَا
وقالَتْ مالِى بالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ لَوْلاَ أنِّى سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَقُولُ لاَ يَحِلُّ
لِامْرَأةٍ تُؤْمِنُ باللّهِ واليَوْمِ الآخِرِ تُحِدُّ على مَيِّتٍ فَوْقَ ثلاَثٍ إلاَّ عَلَى زَوْجٍ
أرْبَعَةَ أشْهُرٍ وعَشْرًا *

80-....... Bana Humeyd ibnu Nâfi', Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da Ebû Sufyân'ın kızı Ümmü Habîbe'den olmak üzere şöyle tahdîs etti: Ümmü Habîbe, babasının ölüm haberi gelince, (üçüncü günü içinde) bir koku istedi, bunu iki koluna sürdü ve şöyle dedi:

— Benim güzel koku sürünmeye hiç ihtiyâcım yoktur. Şu var ki, ben Peygamber(S)'den şöyle buyururken işitmişimdir: *"Allah'a ve son güne îmân eder hiçbir kadına, kocasından başka bir ölü üzerine üç günden fazla kokulanma ve süslenmeyi terketmesi halâl olmaz. Kadın ancak kocasının ölümü üzerine dört ay on gün zîneti bırakır"* [111].

٥٠ ـ باب مَهْرِ البَغِيِّ والنِّكَاحِ الفَاسِدِ

وقال الحَسَنُ إذَا تَزَوَّجَ مُحَرَّمَةً وهُوَ لا يَشْعُرُ فُرِّقَ بَيْنَهُمَا ولها ما أخَذَتْ
ولَيْسَ لها غَيْرُهُ ثُمَّ قال بَعْدُ لها صَدَاقُهَا *

50- ZİNÂ ÜCRETİNİN VE BOZUK NİKÂHIN HÜKMÜ BÂBI

el-Hasenu'l-Basrî: Bir kimse, kendisine harâm kılınmış olan bir kadınla onun harâm olduğunu bilmeyerek evlendiği zamân, bu çiftin arası ayrılır ve kadına

---

ne değil, lehine olmuştur. "Bir sene"de iddet ma'nâsı mülahaza edenler, bu neshin, nüzûlu sonra olan iddet âyetiyle olduğuna da kaail olmuşlardır. Demek ki, her iki takdîrde mensûhtur. Ancak Mucâhid'den süknâ hakkında mensûh olmadığına dâir münferid bir kavil vardır. İmâm Şâfiî de ona kaail olarak bunlara nafaka yoktur, fakat bir sene süknâ hakkı vardır, demiş; süknâ dahî nafakadan sayıldığından, bu telâkkî rivâyeten ve dirâyeten zayıftır (*Hakk Dîni,* I, 816-817).

111 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde iddet bekleyen kadınla ilgili söz bulunması bakımındandır; bunun bir rivâyeti yakında geçti.

sâdece aldığı mehr vardır, ondan başka birşey yoktur, demiştir.

Hasen Basrî:
Bundan sonra o kadına mehri vardır (yânî mislinin mehri vardır), demiştir [112].

٨١ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أبِي بَكْرِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمنِ عنْ أبِي مَسْعُودٍ رضى اللَّهُ عنه قال نَهَى النبيُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم عنْ ثَمَنِ الكَلْبِ وحُلْوَانِ الكَاهِنِ ومَهْرِ البَغِيِّ

81-....... İbn Mes'ûd (R): Peygamber (S) köpek bedelinden, kâhin ücretinden ve zinâ ücretinden nehyetti, demiştir [113].

٨٢ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا عَوْنُ بنُ أبِي جُحَيْفَةَ عنْ أبِيهِ قال لَعَنَ النبيّ صلى اللَّهُ عليه وسلم الوَاشِمَةَ والمُسْتَوْشِمَةَ وآكِلَ الرِّبا ومُوكِلَهُ ونَهَى عنْ ثَمَنِ الكَلْبِ وكَسْبِ البَغِيِّ ولَعَنَ المُصَوِّرِينَ

82-....... **Bize Avn ibnu Ebî Cuheyfe tahdîs etti ki, babası Ebû Cuheyfe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) döğme yapıcıya, kendine döğme yaptırana, ribâ yiyicisine ve ribâ yedirene la'net etti. Köpek bedelinden, zinâ kazancından nehyetti ve sûret yapıcılara da la'net etti.**

٨٣ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ الجَعْدِ أخبرنا شُعْبَةُ عنْ مُحَمَّدِ بنِ جُحَادَةَ عَنْ أبِي حَازِمٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ نَهَى النبيُّ ﷺ عنْ كَسْبِ الإماءِ

83-....... **Bize Şu'be, Muhammed ibn Cuhâde'den; o da Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) câriyelerin zinâ karşılığı olan kazancından nehyetmiştir** [114].

---

112 el-Hasen'in bu sözünü İbn Ebî Şeybe senediyle getirmiştir.

113 Bunun başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti Buyû' Kitâbı, ''Köpek bedeli bâbı''nda da geçmişti.

114 Câriyenin kazancıyla murâd, zinâ karşılığında aldığı bedeldir; bu da zinâ mehri hükmündedir.

٥١ــ بابُ المَهْرِ لِلْمَدْخُولِ عَلَيْهَا وكَيْفَ الدُّخُولُ أوْ طَلَّقَهَا قَبْلَ الدُّخُولِ والمَسِيسِ

51- KENDİSİYLE ZİFÂF OLUNMUŞ KADININ MEHRİ, DUHÛLÜN NASIL, YÂNÎ NE İLE SÂBİT OLACAĞI VE KADINI DUHÛLDEN YÂHUD CİMÂ'DAN ÖNCE BOŞADIĞINDA HÜKMÜN NASIL OLACAĞI BÂBI

٨٤ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ زُرَارَةَ أخبرنا إسْمَاعِيلُ عنْ أيُّوبَ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ قال قُلْتُ لِابنِ عُمَرَ رجُلٌ قَذَفَ امْرَأتَهُ فقال فَرَّقَ نبيُّ اللّهِ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم بَيْنَ أخَوَيْ بَنِي العَجْلاَنِ وقال اللّهُ يَعْلَمُ أنَّ أحَدَكُمَا كاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُمَا تائِبٌ فأبَيَا فقال اللّهُ يَعْلَمُ أنَّ أحَدَكُمَا كاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُما تائِبٌ فأبيا فَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا قال أيُّوبُ فقال لى عَمْرُو بنُ دِينَارٍ فى الحَدِيثِ شَيْءٌ لا أرَاكَ تُحَدِّثُهُ قال قال الرَّجُلُ مالِى قال لامالَ لَكَ إنْ كُنْتَ صَادِقًا فَقَدْ دَخَلْتَ بِهَا وإنْ كُنْتَ كاذِبًا فَهْوَ أبْعَدُ مِنْكَ ۞

84-....... Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben İbn Umer'e, karısına zinâ isnâd eden kimse hakkındaki hükmü sordum. İbn Umer şöyle dedi: Peygamber (S) Aclân oğulları'ndan bir karı-koca arasında zinâ töhmetinden dolayı ayırma yaptı. Şöyle ki: Peygamber la'netleşmeden önce:

— *"Allah biliyor ki, ikinizden biriniz yalancıdır, sizlerden tevbe edecek var mı?"* dedi.

Onlar tevbe etmekten çekindiler. Peygamber yine:

— *"İkinizden birinizin yalancı olduğunu Allah bilmektedir, sizden tevbe edecek var mı?"* diye sordu.

Onlar yine tevbeden çekindiler. Bunun üzerine la'netleşmeden sonra aralarını ayırdı.

Râvî Eyyûb şöyle dedi: Amr ibn Dînâr bana: Bu hadîste birşey vardır, ben seni onu tahdîs ederken görmüyorum, dedi. O da şöyle dedi: O adam:

— Benim kadındaki mehrim, malım var? dedi.

Peygamber (S):

— *"Senin malın yoktur. Eğer iddiânda doğru söyleyici isen, ka-*

dına onun mukaabilinde zifâf ettin. Yok eğer yalancı isen, o mal senden daha uzaktır" buyurdu [115].

٥٢ـ باب المُتْعَةِ لِلَّتِي لَمْ يُفْرَضْ لَهَا لِقَوْلِهِ تَعالى لا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مالَمْ تَمَسُّوهُنَّ أوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً إلَى قَوْلِهِ إنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ وقَوْلِهِ ولِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بالمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى المُتَّقِينَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ولَمْ يَذْكُرِ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى المُلاَعَنةِ مُتْعَةً حِينَ طَلَّقَهَا زَوْجُهَا

52- KENDİSİNE MEHR TAKDÎR EDİLMEKSİZİN (VE DOKUNULMAKSIZIN) BOŞANMIŞ OLAN KADIN İÇİN MUT'A (YÂNÎ BİR MALLA FÂİDELENDİRMENİN VUCÛBU) BÂBI

Çünkü Yüce Allah'ın şu kavilleri vardır:

"Kendileriyle temâs etmediğiniz yâhud kendilerine bir mehr ta'yîn eylemediğiniz kadınları boşamışsanız, (bunda) üzerinize vebâl yoktur. Onları -zengin olanınız kudretince, darda bulunanınız da hâlince olmak üzere- ma'rûf bir fâide ile fâidelendiriniz. Bu, iyilik etmek şiârında bulunanların üzerine bir borçtur. Eğer siz onları kendilerine temâs etmeden önce boşar, (fakat daha evvelden) onlara bir mehr ta'yîn etmiş bulunursanız, o hâlde ta'yîn ettiğiniz o mehrin yarısı onlarındır. Meğer ki, kendileri vazgeçmiş olsunlar. (Ey erkekler!) Sizin bağışlamanız takvâya daha yakındır. Aranızdaki üstünlüğü unutmayın. Şübhesiz Allah, ne yaparsanız hakkıyle görücüdür"

(el-Bakara: 236-237);

"Boşanan kadınların da meşrû' sûrette fâidelenmeleri haklarıdır ki, bu, Allah'tan korkanlar için bir vazîfedir. İşte Allah akıllarınız ersin diye size âyetlerini böylece açıklar"

(el-Bakara: 241-242) [116].

---

115 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Sen kadına zifâf ettin"* sözünden alınır. Buhârî bu sözün mantûkundan mehrin kemâlini istinbât etti. Hadîs bu isnâd ve metinle "La'netleşenin mehri bâbı"nda da geçmişti.

116 Buhârî 236-237. âyetlerle mutlak olarak her boşanan kadın için mut'anın vucû-

Peygamber (S) la'netleşmede koca, kadını boşadığı zamân, kadını için herhangibir fâidelendirme zikretmemiştir [117].

٨٥ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ عَمْرٍو عنْ سَعِيدِ ابنِ
جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال لِلْمُتَلاَعنَيْنِ حِسَابُكُمَا

---

buna istidlâl etmiştir. Bu Saîd ibn Cubeyr'in ve başkasının kavlidir. İbn Cerîr de bunu tercîh etmiştir.

Buhârî 241-242. âyetlerinin umûmîliği ile de yine mutlak olarak boşanmış herbir kadın için mut'anın, yânî birşeyle faydalandırmanın vucûbuna istidlâl etmiştir... (Aynî).

117 Bu da Buhârî'nin sözündendir. Bununla Peygamber'in, kendinden la'netleşme hakkında rivâyet edilmiş hadîslerde mut'a zikretmediğini belirtmek istemiştir. Sanki Buhârî bununla la'netleşmede kadın için bir mut'a yoktur görüşüne tutunmuş gibidir.

Kirmânî de şöyle demiştir: Buhârî'nin kelâmından anlaşılan, her boşanan kadın için bir mut'a olduğu, la'netleşen kadının ise boşanmış kadınlar topluluğuna dâhil olmadığıdır. Sonra dedi ki "Tallakuhâ" lafzı, onun boşanmış olduğu husûsunda sarîhtir dedi, sonra buna ayrılmanın sırf la'netleşme ile hâsıl olmasıyle cevâb verdi. Çünkü Peygamber, kocaya: *"Senin onun aleyhine hiçbir hukûk yolun yoktur"* buyurdu. Kocanın onu boşaması, Peygamber'in emriyle olmamıştır... (Aynî).

"Talâk" ve *"İddet"* mes'eleleri böyle arzû ve nikâh talebine müteallık ince birtakım vazîfeler ve ictimâî âdâba müntehî olunca, hukûk bakımından da bâzı beyâna ihtiyâç hissedilir. Nikâhlananlar evvel emirde iki kısımdır: Mehr farz ve takdîr edilmiş olan, olmayan. Bunlardan herbiri de iki kısımdır: Nikâhtan sonra duhûl vâkı' olan, olmayan. Binâenaleyh boşanmışlar da bu sûretle dört kısımdır: Evvelkisi medhûlün bihâ ve mehr ta'yîn edilmiş olan ki, bunların hükmü yukarıda zikredilmiş, talâk üzerine zulmen hiçbirşey alınmayıp mehirlerinin tamâmen te'diyesi ve üç "kar'" iddet beklemeleri luzûmu beyân olunmuş idi. İkincisi medhûlun bihâ olup mehri tesmiye edilmemiş bulunandır. Bunlara da aynı şekilde ***"Ve lehûnne mislü'llezî aleyhinne bi'l-ma'rûfi"*** (el-Bakara: 228) medlûlünce mehri misil lüzûmu iş'âr kılınmış idi ki, bununla alâkalı daha bâzı beyânlar gelecektir. Üçüncüsü ne medhûlün bihâ, ne mehri farz kılınmış olmayan; dördüncüsü de medhûlün bihâ olmayan vefakat mehri farz kılınmış bulunandır ki, bu ikisi de gelecek iki âyetle, bir de el-Ahzâb'da ***"Sizin kadınlar üzerine sayacağınız bir iddet yoktur"*** (Âyet: 49) âyetiyle beyân olunacaktır... Her nikâhın kadına mâlî bir fâide ile netîcelenmesi lâzımdır. Mehr tesmiye edilmeden nikâhın sahîh olması mutlak olarak hiçbirşey lâzım gelmez demek değildir. O zamân ***"Ve lehünne mislu'llezî aleyhinne bi'l-ma'rûf"*** ma'nâsız kalmış olurdu. Buna binâen mehr tesmiyesi olmadığı hâlde duhûl bulunmuş olsa idi, mehri misil lâzım gelecek idi. Duhûlden önce boşanmış olunca, bu mahrûmiyete mukaabil bir mut'a olsun verilmek gerekir... (*Hakk Dîni,* I, 804-805).

... Zevc onu vermeli; vermezse müslümânların hâkimleri alıvermelidir. Bu metâ', medhûlün bihâ olanlar için iddet nafakası, olmayanlar için de mut'a'dır... (*Hakk Dîni,* I, 817).

عَلَى اللَّهِ أَحَدُكُمَا كَاذِبٌ لا سَبِيلَ لَكَ عَلَيْهَا قال يا رسولَ اللَّهِ مالِي قال لا
مالَ لَكَ إنْ كُنْتَ صَدَقْتَ عَلَيْهَا فَهْوَ بِمَا اسْتَحْلَلْتَ مِنْ فَرْجِهَا وإنْ كُنْتَ
كَذَبْتَ عَلَيْهَا فَذَاكَ أَبْعَدُ وأَبْعَدُ لَكَ مِنْهَا *

85-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S), karı ile kocaya hitâben:

— *"Hesâbınız Allah'a âiddir. İkinizden biriniz yalancıdır"* (Ve la'netleşmeden sonra, kocaya:) *"Senin kadın üzerine hâkimiyetine hiçbir hukûk yolu kalmamıştır* (yânî kadın üzerine senin alâkan ve kocalık hakkın kalmamıştır, ayrılmışsınızdır)" buyurdu.

Bunun üzerine koca:

— Yâ Rasûlallah! Benim mehr olarak verdiğim malım ne olacak? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"O mal sana âid değildir. Çünkü sen kadına zinâ isnâdında doğru söylemiş olsan bile, o malı sen kadının fercini kendine halâl kılman mukaabilinde vermiştin* (ve kadının olmuştu). *Eğer sen ona zinâ isnâdında yalan söylemiş isen, mehr malını istemek sana daha uzaktır, senin için ondan ayrılman daha da uzak olmuştur"* buyurdu [118].

---

118 Buhârî, yakında "La'netleşenin mehri bâbı"nda geçmiş olan bu hadîsi "Peygamber la'netleşmede bir mut'a zikretmedi" sözünü kuvvetlendirmek için getirmiştir. Çünkü bunda mut'a için bir girişme yoktur... (Aynî).

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٦٩ـ كتابُ النَّفَقاتِ

69- KİTÂBU'N-NAFAKAAT

(Nafakalar Kitâbı)

وفَضْلِ النَّفقَةِ على الأهْلِ وقَوْلِ اللَّهِ تعالى ويَسْألُونَكَ ماذَا يُنْفِقُونَ قُلِ العَفْوَ كَذَلِكَ يُبيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الآياتِ لَعَلَّكُمْ تَتفكَّرُونَ فِي الدُّنْيا والآخِرَةِ. وقال الحَسَنُ العَفْوُ الفَضْلُ *

VE ÂİLE HALKI ÜZERİNE YAPILAN NAFAKANIN FAZÎLETİ [1]

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"... Yine sana hangi şeyi nafaka vereceklerini sorarlar. De ki: İhtiyâcınızdan artanı (verin). Allah size böylece âyetlerini açıklar. Olur ki, dünyâ husûsunda da, âhiret işinde de iyice düşünürsünüz..."

(el-Bakara: 219-220) [2].

---

1 en-Nesefî nushasında bu kısmın başında "Bâb" olup, sonrasına muzâftır.

Nafaka, zarûrî ihtiyâç ve yaşamaya sarfolunacak para ve azık nev'ine denir. Helâk ma'nâsına olan *Nufûk*'tan, yâhud revâc ma'nâsına olan *"Nefâk"* masdarından türemiştir. ez-Zemahşerî: Birinci harfi nûn, orta harfi fâ olan her kelime hurûc ve zehâb, yânî çıkmak ve gitmek ma'nâsına delâlet eder: *Nafaka, Nefere, Nefaha, Nefese* ve *Nefeze* gibi, demiştir (Kastallânî).

en-Nufûk: Ölmek; *en-Nafaka:* Hâcetlere ve yaşamaya sarfolunacak akçe ve azık makûlesine denir. *el-İnfâk:* Bir adamın malı tükenmek; fakîr olmak; bir kimse malını sarfedip tüketmek; *el-Munâfaka ve'n-Nifâk:* Bir kâfir, küfrünü gizleyip sûretâ îmân ve İslâmı izhâr eylemek ma'nâsınadır... *(Kaamûs Ter.).*

2 *"Mâzâ yunfıkûn"* iki ma'nâya gelir. a.Birisi neye infâk yapılacağını sormak; b.Diğeri de ne infâk edileceğini sormaktır ki, evvelkinde *"Men lehun nafakatu"*, yânî "Nafaka verilecek, mal sarfedilecek kimseler ve cihetler"; ikincide

١ـ حدّثنا آدَمُ بنُ أبِى إيَاسٍ حدّثنا شُعْبَةُ عن عَدِىِّ بنِ ثابتٍ قال
سَمِعْتُ عَبْدَ اللّهِ بنَ يَزِيدَ الأنْصَارِىَّ عن أبِى مَسْعُودٍ الأنْصَارِىِّ فَقُلْتُ عَنِ
النبىِّ ﷺ فقال عنِ النبىِّ ﷺ قال إذا أنْفَقَ المُسْلِمُ نَفَقَةً على أهْلِهِ وهْوَ
يَحْتَسِبُهَا كانَتْ لهُ صَدَقَةً *

1-....... Bize Şu'be ibnu'l-Haccâc tahdîs etti ki, Adiyy ibn Sâbit şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Yezîd el-Ensârî'den işittim; o da Ebû Mes'ûd el-Ensârî'den. (Abdullah ibn Yezîd dedi ki:) Ben Ebû Mes'ûd'a:

— Sen bunu Peygamber(S)'den mi rivâyet ediyorsun (yâhud: Kendi ictihâdınla mı söylüyorsun)? diye sordum.

Ebû Mes'ûd (R):

— Ben bunu ancak Peygamber'den rivâyet ediyorum ki, O: *"Herhangibir müslümân kendi ev halkına -Allah'ın rızâsını kasdederek- infâk ederse, bu infâk o müslümân için bir sadaka olmuştur"* buyurdu. [3].

٢ـ حدّثنا إسْمَاعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عن أبِى الزِّنَادِ عن الأعْرَجِ
عن أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنهُ أنّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال قال اللّهُ أنْفِقْ يا ابْنَ
آدَمَ أُنْفِقْ عَلَيْكَ *

2-....... Bana Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Allah: Yâ Âdem oğlu, sen infâk et, ben de sana infâk edeyim! buyurdu"* demiştir [4].

---

de verilecek mal, yânî nafakanın kendisi sorulmuş olur. Yukarıda evvelkinin cevâbı verilmiş idi. Şimdi ikinciye cevâben: De ki affı infâk ediniz, yânî malınızın zarûrî ihtiyâcınızdan fazlasını infâk ediniz. Meşrû' yollarla mal kazanınız ve bu maldan nefsinizin ve âilenizin zarûrî hâcetlerine yetecek olanından fazlasını yukarıda beyân olunan cihetlere ve hayır yollarına harcayınız. Diğer âyetlerde de görüleceği üzere küçük çocuklar, zevce, muhtâc olan ana-baba ve bunlara katılmış olan usûl, ehl ve ıyâldendir. Ehlu ıyâlin nafakası, kişinin kendi nafakasından sayılmıştır... (*Hakk Dîni,* I, 767).

3 Kişinin ehli, karısı, çocuğu ve nafakası kendisine âid olan kardeşleri, amcası, amcaoğlu ve evinde beslediği yabancı fakîr çocuktan ibâret âile halkıdır diye ta'rîf edilmiştir ki, hadîsteki *"Ehl"* lafzının medlûlü bunları şâmildir. Kişinin ehl ve ıyâlini beslemesi icmâ ile vâcibdir. Şu hâlde nafakası üzerine vâcib olanları infâka hadîste *"Sadaka"* denilmesi, âileyi infâk vecîbesinin ecirsiz ve sevâbsız sayılmaması içindir.

4 Bu, kudsî hadîslerdendir. Buhârî bunun bir rivâyetini Hûd Sûresi tefsîrinde ge-

٣ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ قَزَعَةَ حدّثنا مالِكٌ عنْ ثَوْرِ بنِ زَيْدٍ عنْ أبِى الغَيْثِ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ قال قال النبىُّ ﷺ السَّاعِى علَى الأَرْمَلَةِ والمِسْكِينِ كالمُجَاهِدِ فِى سَبِيلِ اللَّهِ أوِالقَائِمِ اللَّيْلَ الصَّائِمِ النَّهارَ»

3-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Dul kadınların ve fakîrlerin nafakalarını kazanmaya koşan müslümân kimse, Allah yolunda harb eden mücâhid gibidir, yâhud gece namâzlı, gündüz oruçlu âbid kimse gibidir"* buyurdu [5].

٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخْبَرَنَا سُفْيَانُ عنْ سَعْدِ بنِ إبْرَاهِيمَ عنْ عَامِرِ بنِ سَعْدٍ عنْ سَعْدٍ رضىَ اللَّهُ عنهُ قال كانَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم يَعُودُنِى وأنا مَرِيضٌ بِمَكَّةَ فَقُلْتُ لِى مالٌ أُوصِي بِمَالِى كُلِّهِ قال لا قُلْتُ فالشَّطْرُ قال لا قُلْتُ فالثُّلُثُ قال الثُّلُثُ والثُّلُثُ كَثِيرٌ أنْ تَدَعَ وَرَثَتَكَ أغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أنْ تَدَعَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ فِى أيْدِيهِمْ ومَهْمَا أنْفَقْتَ فَهْوَ لَكَ صَدَقَةٌ حَتَّى اللُّقْمَةَ تَرْفَعُهَا فِى فِى امْرَأتِكَ ولَعَلَّ اللَّهَ يَرْفَعُكَ يَنْتَفِعُ بِكَ ناسٌ ويُضَرُّ بِكَ آخَرُونَ »

4-....... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben (Vedâ Haccı sırasında) Mekke'de hasta iken, Peygamber (S) beni iyâde ve ziyâret ederdi. Ben kendisine:

— Benim malım vardır; malımın hepsini vasiyet edeyim mi? diye sordum.

Peygamber:

— *"Hayır* (vasiyet etme)*!"* buyurdu.

Ben:

— Yarısını? dedim.

Peygamber:

— *"Hayır!"* buyurdu.

Ben:

— Üçte bir? dedim.

---

tirmişti. Bu hadîste âileyi infâk eden kimsenin infâka ve sevâba nâil olacağı te'mînâtı vardır.

5 Bu hadîs, infâk için çalışanların fadlını en belîğ şekilde bildirmiştir. Kendisine yakın olmayanlara infâk eden kimseye bu fazîlet sâbit olunca, yakınlara infâk edici, bu sıfatlara daha lâyıktır.

Peygamber:

— *"Üçte bir; üçte bir de çoktur. Senin vârislerini zengin bırakman, onları muhtâc ve insanların ellerindekini istemek için insanlara ellerini açar hâlde bırakmandan daha hayırlıdır. Sen her ne infâk edersen, o senin için bir sadakadır. Hattâ* (yemek yerken) *kadınının ağzına yükselteceğin bir lokmaya varıncaya kadar sevâb alırsın. Ümîd ederim ki, Allah seni yükseltir. Senin yüzünden birtakım insanlar faydalanır ve diğeri de zarar görür"* buyurdu [6].

١ـ بابُ وجُوبِ النَّفقةِ علَى الاهْلِ والعِيَالِ

1- EHL VE IYÂL ÜZERİNE HARCAMA YAPMANIN VUCÛBU BÂBI

٥ـ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أبِى حدّثنا الاعْمَشُ حدّثنا أبُو صالِحٍ قال حدّثنى أبُو هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قالَ قالَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم أفْضَلُ الصَّدَقةِ ما تَرَكَ غِنًى والْيَدُ العُلْيا خَيْرٌ مِنَ اليَدِ السُّفْلَى وابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ تَقُولُ المَرْأةُ إمَّا أنْ تُطْعِمَنِى وإمَّا أنْ تُطَلِّقَنِى وَيقُولُ العَبْدُ أطْعِمْنِى واسْتَعْمِلْنِى وَيقُولُ الابنُ أطْعِمْنِى إلَى مَنْ تَدَعُنِى فقالُوا يا أبَا هُرَيْرَةَ سَمِعْتَ هٰذَا مِنْ رسولِ اللّهِ ﷺ قال لا هٰذَا مِنْ كِيسِ أبِى هُرَيْرَةَ

5-....... Ebû Sâlih tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Hureyre(R) tahdîs edip şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Sadakanın en fazîletlisi, sadakanın sâhibini zengin bırakan* (ve fakîrliğe düşürmeyen) *sadakadır. Çünkü yüksek el, alçak elden hayırlıdır.* (Ey mü'min!) *Sen nafaka vermeye, nafakası üzerine vâcib olan âile ferdlerinle başla* (sonra başkalarına ver). (Âile ferdlerinin nafakalarını vermezsen) *kadın: Ya beni doyur, ya da beni boşa! der. Hizmetçi de: Beni besle, beni çalıştır! der. Çocuk da: Beni doyur, beni kime bırakırsın? der."*

6 Hadîsin başlığa uygunluğu *"Her ne infâk edersen, o senin için bir sadakadır"* sözündedir. Peygamber'in bu hadîsteki ümîdi vâki' olmuş, Sa'd iyileşmiş, bundan sonra kırkbeş sene daha yaşamış, Irâk'ı fethetmiş, hakîkaten onun yüzünden birtakım kavimler dînleri ve dünyâları husûsunda faydalanmış, kâfirler de zarar görmüşlerdir.

Bu hadîste insan, infâkı üzerine vâcib olan âile ferdlerini infâk ederken Allah rızâsını kasdederse, hem vâcibi yerine getirmiş olur, hem de infâk ve tasadduk sevâbına nâil olacağı hükmü vardır. Bunun bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda geçmişti.

Bu hadîsi rivâyet ederken Ebû Hureyre'nin yanında bulunanlar:

— Yâ Ebâ Hureyre! Sen bu hadîsi bu şekilde Rasûlullah'tan işittin mi? dediler.

Ebû Hureyre de (bu soruya sinirlendi de):

— Hayır, bu hadîs Ebû Hureyre'nin kîsesindendir! diye (suâli inkâr ve ta'rîz ile) karşılamıştır [7].

٦ـ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ قال حدّثني اللَّيْثُ قال حدّثني عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ خَالِدِ بنِ مُسَافِرٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنِ ابنِ المُسَيَّبِ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم قال خَيْرُ الصَّدَقَةِ ما كانَ عنْ ظَهْرِ غِنًى وابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ *

6-....... el-Leys tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibnu Hâlid ibni Musâfir, İbn Şihâb'dan; o da İbnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Sadakanın hayırlısı, zenginliğin sırtına dayanmakta olan sadakadır.* (Ey mü'min!) *Sen sadaka vermeye, nafakası üzerine vâcib olanlarla başla"* buyurmuştur [8].

٢ـ باب حَبْسِ نَفَقَةِ الرَّجلِ قُوتَ سَنَةٍ علَى أهْلِهِ وكَيْفَ نَفَقاتُ العِيالِ

2- İNSANIN, ÂİLESİNİN BİR SENELİK YİYECEĞİ OLAN NAFAKAYI AYIRIP HABSETMESİ VE IYÂLİN NAFAKALARININ NASIL OLACAĞI BÂBI

٧ـ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ سَلاَمٍ أخبرنا وكِيعٌ عنِ ابنِ عُيَيْنَةَ قال قال لِي مَعْمَرٌ قال لِي الثَّوْرِيُّ هَلْ سَمِعْتَ فِي الرَّجُلِ يَجْمَعُ لِأهْلِهِ قُوتَ سَنَتِهِمْ أوْ

---

7 Bâzı âileler, hadîsin son fıkrası Ebû Hureyre'nin hadîsten istinbât ettiği kısımdır, Ebû Hureyre'nin soranlara verdiği cevâb da buna delîldir. Çünkü Ebû Hureyre: Bu, Rasûlullah'tan işittiğimden değil, Ebû Hureyre'nin kîsesinden, yânî benim sözümdendir demiştir, dediler. Buna göre, bu kısım mevkûf hadîs olmuş olur.

8 *"Zahrı ğunâdan"* ta'bîriyle kuvvetli bir servete dayanan, bol bir servetten ayrılıp verilen sadaka kasdedilmiştir. Ki âilesini, hısımlarını fakîrleştiren, sıkıntıya sokan sadakanın hayırlı ve kâmil bir sadaka olmadığı anlatılmış oluyor.
Bunun bir rivâyeti Zekât Kitâbı'nda da geçmişti.

بَعْضِ السَّنَةِ قال مَعْمَرٌ فَلَمْ يَحْضُرْنِى ثُمَّ ذَكَرْتُ حَدِيثًا **حدّثناه** ابنُ شِهَابٍ الزُّهْرِىُّ عَنْ مالِكِ بنِ أَوْسٍ عَنْ عُمَرَ رضى اللّٰهُ عنه أَنَّ النبىَّ ﷺ كانَ يَبِيعُ نَخْلَ بَنِى النَّضِيرِ ويَحْبِسُ لِأَهْلِهِ قُوتَ سَنَتِهِمْ *

7-....... Bize Vekî' haber verdi ki, İbn Uyeyne şöyle demiştir: Ma'mer ibn Râşid bana şöyle dedi: Sufyân es-Sevrî bana:

— Sen âilesi için onların bir senelik azığını, yâhud senenin bir kısmında yiyecekleri azığı toplayan kimse hakkında birşey işittin mi? diye sordu.

Ma'mer:

— Bana bu husûsta birşey gelmedi, dedi.

Sonra bir hadîs zikretti ki, o hadîsi bize İbn Şihâb ez-Zuhrî, Mâlik ibn Evs'den; o da Umer(R)'den olmak üzere şöyle tahdîs etmişti:

— Peygamber (S) -kendine mahsûs olan- Benu'n-Nadîr hurma mahsûlünü satardı ve âilesi için, onların bir senelik azığını habsederdi [9].

٨ـ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ قال **حدّثنى** اللَّيْثُ قال **حدّثنى** عُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى مالِكُ بنُ أَوْسِ بنِ الحَدَثانِ وكانَ مُحَمَّدُ ابنُ جُبَيْرِ بنِ مُطْعِمٍ ذَكَرَ لى ذِكْرًا مِنْ حَدِيثِهِ فانْطَلَقْتُ حتَّى دَخَلْتُ عَلى مالِكِ بنِ أَوْسٍ فَسأَلْتُهُ فقال مالِكٌ انْطَلَقْتُ حَتَّى أَدْخُلَ عَلى عُمَرَ إذْ أَتاهُ حاجِبُهُ يَرْفأُ فقال هَلْ لَكَ فِي عُثْمانَ وعَبْدِ الرَّحْمٰنِ والزُّبَيْرِ وسَعْدٍ يسْتأْذِنُونَ قال نَعَمْ فأْذِنَ لَهُمْ قال فَدَخَلُوا وسَلَّمُوا فَجَلَسُوا ثُمَّ لَبِثَ يَرْفأُ قَلِيلاً فقال لِعُمَرَ هَلْ لَكَ فى عَلىٍّ وعبَّاسٍ قال نَعَمْ فأذِنَ لَهُما فلمَّا دَخلاَ سَلَّما وجَلَسا فقال عبَّاسٌ ياأمِيرَ المُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنِى وبَيْنَ هٰذَا فقال الرَّهْطُ عُثْمانُ وأصْحابُهُ ياأمِيرَ المُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنَهُما وأرِحْ أحَدَهُما مِنَ الآخَرِ فقال عُمَرُ اتَّئِدُوا أَنْشُدُكُمْ باللَّهِ الَّذِى بِهِ تَقُومُ السَّماءُ والأرْضُ هَلْ تَعْلَمُونَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لانُورَثُ ماتَرَكنا صدَقَةٌ يُرِيدُ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم نَفْسَهُ قال الرَّهْطُ قَدْ قال ذٰلِكَ فأقْبَلَ عُمَرُ عَلى عَلىٍّ وَعَبَّاسٍ فقال أنْشُدُكُما باللَّهِ هَلْ تَعْلَمانِ أنَّ رسولَ اللَّهِ

9 Hadîsin başlığa uygunluğu son fıkrasında apaçıktır.

صلى اللَّهُ عليه وسلم قال ذٰلِكَ قالا قَدْ قال ذٰلِكَ قال عُمَرُ فإنِّى أُحَدِّثُكُمْ عنْ هٰذَا الأَمْرِ إنَّ اللَّهَ كانَ خَصَّ رسُولَهُ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى هٰذَا المال بِشَىءٍ لَمْ يُعْطِهِ أَحَدًا غَيْرَهُ قال اللَّهُ ما أفاءَ اللَّهُ عَلى رسُولِهِ مِنْهُمْ إلى قَوْلِهِ قَدِيرٌ فَكانَتْ هٰذِهِ خالِصَةً لِرَسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم واللَّهِ مااحْتازَها دُونَكُمْ ولا اسْتأْثَرَ بِها عَلَيْكُمْ لَقَدْ أَعْطاكُمُوها وبَثَّها فِيكُمْ حتَّى بَقِيَ مِنْها هٰذَا المالُ فَكانَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يُنْفِقُ عَلى أهْلِهِ نَفَقَةَ سَنَتِهِمْ مِنْ هٰذَا المالِ ثُمَّ يأخُذُ مابَقِى فَيَجْعَلُهُ مَجْعَلَ مالِ اللَّهِ فَعَمِلَ بِذٰلِكَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم حَياتَهُ أَنْشُدُكُمْ باللَّهِ هَلْ تَعْلَمُونَ ذٰلِكَ قالُوا نَعَمْ قال لِعَلِيٍّ وعَبَّاسٍ أَنْشُدُكُما باللَّهِ هَلْ تَعْلَمانِ ذٰلِكَ قالا نَعَمْ ثُمَّ تَوَفَّى اللَّهُ نَبِيَّهُ صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال أبُوبَكْرٍ أنا وَلِىُّ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَقَبَضَها أبُو بَكْرٍ يَعْمَلُ فِيها بِما عَمِلَ بِهِ فِيها رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وأَنْتُما حِينَئِذٍ وأَقْبَلَ عَلى عَلِيٍّ وعَبَّاسٍ تَزْعُمانِ أنَّ أبا بَكْرٍ كَذَا وكَذَا واللَّهُ يَعْلَمُ أَنَّهُ فِيها صادِقٌ بارٌّ راشِدٌ تابِعٌ لِلْحَقِّ ثُمَّ تَوَفَّى اللَّهُ أبا بَكْرٍ فَقُلْتُ أنا وَلِىُّ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وأَبِى بَكْرٍ فَقَبضْتُها سَنَتَيْنِ أَعْمَلُ فِيها بِما عَمِلَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وأَبُو بَكْرٍ ثُمَّ جِئْتُمانِى وكَلِمَتُكُما واحِدَةٌ وأَمْرُكُما جَمِيعٌ جِئْتَنِى تَسْأَلُنِى نَصِيبَكَ مِنِ ابنِ أَخِيكَ وأَتَى هٰذَا يَسأَلُنِى نَصِيبَ امْرَأَتِهِ مِنْ أَبِيها فَقُلْتُ إنْ شِئْتُما دَفَعْتُهُ إلَيْكُما عَلى أنَّ عَلَيْكُما عَهْدَ اللَّهِ ومِيثاقَهُ لَتَعْمَلانِ فِيها بِما عَمِلَ بِهِ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وبِما عَمِلَ بِهِ فِيها أَبُو بُكْرٍ وبِما عَمِلْتُ بِهِ فِيها مُنْذُ وُلِّيتُها وإلاَّ فَلاَ تُكَلِّمانِي فِيها فَقُلْتُما ادْفَعْها إلَيْنا بِذَلِكَ فَدَفَعْتُها إلَيْكُما بِذٰلِكَ أَنْشُدُكُمْ باللَّهِ هَلْ دَفَعْتُها إلَيهِما بِذَلِكَ فقال الرَّهْطُ نَعَمْ قال فأَقْبَلَ عَلى عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ فقال أَنْشُدُكُما باللَّهِ هَلْ دَفَعْتُها إلَيْكُما بِذٰلِكَ قلا نَعَمْ قال أَفَتَلْتَمِسانِ مِنِّى قَضاءً غَيْرَ ذٰلِكَ فَوَ الَّذِى بِإِذْنِهِ تَقُومُ السَّماءُ والأَرْضُ لاأَقْضِى فِيها قَضاءً غَيْرَ ذٰلِكَ حتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ فإنْ عَجَزْتُما عَنْها فادْفَعاها فأنا أَكْفِيكُماها ☆

8-....... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Mâlik ibnu Evs ibn Hadesân haber verdi. (ez-Zuhrî dedi ki:) Cubeyr ibn Mut'ım'ın oğlu Muhammed bana onun hadîsinden bir kısmını zikretmişti. Ben gittim, nihâyet Mâlik ibn Evs'in yanına girdim ve ona bu hadîsten sordum. Bunun üzerine Mâlik ibn Evs de bana şöyle dedi: (Bana Umer ibnu'l-Hattâb'ın elçisi geldi, seni Mü'minlerin Emîri çağırıyor, dedi; onunla berâber) gittim, nihâyet Umer'in huzûruna girdim. (Biz onun yanında otururken) Umer'in kapıcısı Yerfa' geldi de:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Usmân, Abdurrahmân ibn Avf, Zubeyr, Sa'd ibn Ebî Vakkaas geldiler, senden izin isterler, dedi.

— Evet, deyip onların içeriye girmelerine izin verdi.

Râvî dedi ki: Onlar içeri girdiler, selâm verip oturdular. Biraz eylendikten sonra Yerfa' yine geldi ve Umer'e:

— Abbâs ile Alî hakkında da iznin var mı? dedi.

Umer:

— Evet, deyip onlara da izin verdi.

Bunlar da girdiler, selâm verip oturdular. Abbâs:

— Ey Mü'minlerin Emîri, benimle şu Alî arasında hükmet, dedi.

(Allah'ın, Rasûlü'ne fey' olarak tahsîs ettiği Nadîr oğulları hurmalığından dolayı Abbâs ile Alî arasında ihtilâf vardı, birbirine sert sözler söylemişlerdi.)

Huzûrda bulunan topluluk Usmân ile arkadaşları:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Bunların aralarında hüküm ver de, birini diğerinden rahat ettir (yânî gönüllerini huzûr ve sükûna erdir), dediler.

Bunun üzerine Umer:

— Yavaş olunuz, acele etmeyiniz! Gök ve yer emriyle, irâdesiyle duran Allah hakkı için size sorarım: Rasûlullah (S) kendisini de kasdederek: *"Biz* (peygamberler topluluğu) *vâris olunmayız. Bizim bıraktığımız her mal sadakadır"* buyurduğunu biliyor musunuz? dedi.

Usmân ile arkadaşları:

— Evet, Rasûlullah böyle buyurdu, diye tasdîk ettiler.

Bunun üzerine Umer Alî ile Abbâs'a döndü de:

— Allah hakkı için size de sorarım: Rasûlullah'ın böyle buyurduğunu sizler de biliyor musunuz? dedi.

Alî ile Abbâs:

— Evet böyle buyurmuştur, diye tasdîk ettiler.

Bunun üzerine Umer:

— Şimdi ben size bu malın hukûkî vaziyetini bildireyim: Şübhesiz Allah Taâlâ bu fey'de tasarrufu Rasûlü'ne tahsîs buyurdu, ondan başka kimseye bu hakkı vermedi. Allah, Kur'ân'da: *"Allah'ın*

onlar(ın malların)***dan Rasûlü'ne verdiği fey'e gelince; siz bunun üzerine ne ata, ne deveye binip koşmadınız. Fakat Allah rasûllerini dileyeceği kimselere musallat eder. Allah herşeye kaadirdir''*** (el-Haşr:6) buyurmuştur. Binâenaleyh bu malda tasarruf hakkı sâdece Rasûlullah'a hâss olmuştur. Vallâhi bu mala sizden başka kimse (ortak olup) toplamadı ve sizin zararınıza kimse tasarrufu kendisine seçip almadı.Muhakkak bu fey' mallarının gelirini sizlere vermiş ve aranızda taksîm edip yaymıştır. Nihâyet fey'den o malın aslı mahfûz kaldı. Rasûlullah bu maldan âilesinin bir senelik nafakasını ayırıp verir, onları infâk ederdi. Sonra bundan arta kalanı alırdı ve onu Allah'ın malının konulacağı yere kordu (yânî müslümânların umûmî işlerine sarfederdi). Rasûlullah hayâtında bu malı böyle kullandı. Şimdi size Allah adıyle soruyorum: Bunun böyle olduğunu biliyor musunuz? dedi.

Hazır bulunanlar:

— Evet, diye tasdîk ettiler.

Umer, Alî ile Abbâs'a hitâben de:

— Size de Allah adıyle soruyorum: Sizler de bunu böyle biliyor musunuz? dedi.

Alî ile Abbâs da:

— Evet, diye tasdîk ettiler.

Umer devâmla şöyle dedi:

— Sonra Allah Taâlâ, Peygamberi'ni vefât ettirdi. Ebû Bekr: "Ben Allah Rasûlü'nün velîsiyim" deyip bu mallara el koydu ve onları Rasûlullah'ın kullandığı gibi kullandı.

(Ravî dedi ki:) Umer,Alî ile Abbâs'a dönerek:

— Sizler (o zamân hazırdınız; Ebû Bekr'in böyle muâmele ettiğini hatırlarsınız.) Şimdi ise Ebû Bekr'in şöyle şöyle yaptığını (sizleri Peygamber'in mîrâsından men' ettiğini) iddiâ ediyorsunuz. Allah bilir ki, Ebû Bekr bu hareketinde doğru idi, lûtufkârdı, akıl ve zekâ sâhibi idi, hakka uymuştu. Sonra Allah Ebû Bekr'i vefât ettirdi. Ben de: "Rasûlullah'ın ve Ebû Bekr'in velîsiyim ve vekîliyim" dedim ve emîrliğimin ilk iki yılında bu mala el koydum. Ve onu Rasûlullah ile Ebû Bekr'in kullandığı gibi kullanıp idâre ediyordum. Sonra ikiniz berâberce bana geldiniz, sözleriniz bir, işiniz derli toplu idi (yânî aranızda nizâ' yoktu. Sizinle görüştüm. Sonra ayrı ayrı geldiniz. Yâ Abbâs!) Sen bana geldın, benden kardeşinin oğlundan isâbet edecek hisseni istiyordun. (Alî'yi kasdederek:) Bu da gelip benden eşinin babasından düşen mîrâs payını istiyordu. Bunun üzerine ben sizlere: (Rasûlullah *"Biz peygamberler vâris olunmayız; bizim bıraktığımız mal sadakadır"* buyurduğu cevâbını verdim. Müteâkıben bu malı size vermeyi ve sizin elinizle idâre etmeyi düşündüm ve:)

— İsterseniz bu hurmalıkları size vereyim. Allah'ın ahdi ve andı boynunuzda olmak üzere siz, bu malı Rasûlullah'ın, Ebû Bekr'in ve Halîfe yapıldığım zamândan beri benim bu mallardaki amelimiz gibi amel edip idâre edersiniz. Şâyet bu şartla kabûl etmezseniz, artık bu mallar husûsunda bana birşey söylemeyiniz, dedim.

Bu teklîfim üzerine siz de:

— Bu şartla o malları bize ver! dediniz.

Ben de bu şartla o malları ikinize teslîm ettim.

(Râvî dedi ki: Sonra Umer, oradaki topluluğa hitâben:)

— Sizlere Allah hakkı için soruyorum: Ben o malları bu ikisine bu şartla teslîm ettim mi? dedi.

Topluluk:

— Evet (bu şartla teslîm ettin), diye tasdîk ettiler.

Râvî dedi ki: Bunun üzerine Umer, Alî ile Abbâs'a döndü ve onlara da:

— Allah hakkı için size de soruyorum: Ben bu malları size bu şartla teslîm ettim mi? dedi.

İkisi de:

— Evet, diye tasdîk ettiler.

Umer:

— (Aranızda çıkan ihtilâf üzerine) şimdi benden bunun hâricinde bir hüküm vermemi mi istiyorsunuz? Gök, yer izniyle, irâdesiyle duran Allah'a yemîn ederim ki, ben kıyâmet kopuncaya kadar bunun hâricinde bir hüküm vermem. Eğer siz malları bu şartla idâreden âciz olduysanız, onları bana geri veriniz. Ben onları sizin hesâbınıza yeterlilikle idâre ederim! dedi [10].

٣ــ بابٌ

وقالَ اللّٰهُ تعالى والوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضاعَةَ إلى قَوْلِهِ بما تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ : وقال وحَمْلُهُ وفِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْرًا:

10 Hadîsin başlığa uygunluğu "Rasûlullah bu maldan âilesinin bir senelik nafakasını ayırıp verir, onları infâk ederdi..." kavlindedir. Bu hadîsin bir rivâyeti Beşte bir'in farz olması bölümünde geçmişti.

Fey', harbsiz ve sulhan galebe sûretiyle kâfirlerden alınan maldır. Bunda mü'minlerin harb ile hizmeti geçmediği için bu sûretle alınan malın hepsini, âlimler cumhûruna göre, Allah, Rasûlü'ne tahsîs buyurmuştur. *Ganîmet* ise harb ve kıtâl ile alınan maldır. Bu ganîmet mallarının beşte biri, Rasûlullah'a beşte dördü gâzîlere âiddir.

Rasûlullah bu maldan âilesinin bir senelik nafakasını ayırdıktan sonra, kalanından işçi ücretini çıkarır, gerisini vakıf yaparak müslümânların cihâd gibi umûmî işlerine sarfederdi.

وقال وَإنْ تَعاسَرْتُمْ فَستُرْضِعُ لهُ أُخْرَى لِيُنْفِقْ ذُوسَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ ومَنْ قُدِرَ
عَلَيْهِ رِزْقُهُ إلى قَوْلِهِ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا . وقال يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ نَهَى اللَّهُ أنْ
تُضارَّ والِدَةٌ بِوَلَدِها وذٰلِكَ أنْ تَقُولَ الوَالِدَةُ لَسْتُ مُرْضِعَتَهُ وهْيَ أمْثَلُ لهُ غِذاءً
وأشْفَقُ عَليهِ وأرْفَقُ بِهِ مِنْ غَيْرِهَا فَليْسَ لها أنْ تأبَى بَعْدَ أنْ يُعْطِيَها مِنْ نَفْسِهِ
ما جَعَلَ اللَّهُ عليْهِ ولَيْسَ لِلْمَوْلُودِ لهُ أنْ يُضارَّ بِوَلدِهِ والِدَتَهُ فَيَمْنَعها أنْ تُرْضِعَهُ
ضِرَارًا لها إلى غَيْرِها فَلاَ جُناحَ عَلَيْهِما أنْ يَسْتَرْضِعا عنْ طِيبِ نَفْسِ الوَالِدِ
والوَالِدَةِ فانْ أرَادَا فِصالاً عنْ تَرَاضٍ مِنْهُما وتَشاوُرٍ فَلاَ جُناحَ عَلَيْهِما بَعْدَ أنْ
يَكُونَ ذٰلِكَ عنْ تَرَاضٍ مِنْهُما وتَشاوُرٍ : فِصالُهُ فِطامُهُ *

3- BÂB VE YÜCE ALLAH ŞÖYLE BUYURDU:

"Anneler çocuklarını iki bütün yıl emzirirler. Bu hüküm emmeyi tamâm yaptırmak isteyenler içindir. Onların (annelerin) ma'rûf vechile yiyeceği, giyeceği, çocuk kendisinin olan babaya âiddir. Kimse tâkatinden ziyâdesiyle mükellef tutulmaz. Ne bir anne çocuğu yüzünden, ne de çocuk kendisinin olan (bir baba) çocuğu sebebiyle zarara sokulmasın. Mîrâsçıya düşen vazîfe de bunun gibidir. Eğer ana-baba aralarında rızâ ve müşâvere ile (ittifâkla çocuğu iki sene dolmadan) memeden kesmeyi arzû ederlerse, ikisinin üzerine de vebâl yoktur. Çocuklarınızı (başkalarına) emzirtmek isterseniz meşrû' sûrette verdiğiniz (emzirme ücretini) teslîm etmek şartıyle yine üzerinize vebâl yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki, şübhesiz Allah, ne yaparsanız hakkıyle görücüdür"

(el-Bakara: 233).

Yine Yüce Allah şöyle buyurdu:

"... Anası onu zahmetle taşıdı, zahmetle de doğurdu. Onun bu taşınması ile sütten kesilmesi müddeti otuz aydır..."

(el-Ahkaaf: 15).

Ve yine şöyle buyurdu:

"(Boşanan) o kadınları, gücünüzün yettiği kadar, ikaamet ettiğiniz yerin bir kısmında oturtun. (Evleri) başlarına dar etmek için kendilerine zarar yapmayın.

Eğer onlar yüklü iseler yüklerini koyuncaya kadar nafakalarını verin. Eğer çocuklarınızı sizin fâidenize emzirirlerse onlara ücretlerini verin. Aranızda (bu husûsta) güzelce müşâvere edin. Eğer güçlüğe uğrarsanız, o hâlde çocuğu, babanın hesâbına bir başkası emzirecektir. Genişliği olan nafakayı genişliğine göre versin. Rızkı kendisine daraltılmış bulunan fakîr de nafakayı Allah'ın ona verdiğinden versin. Allah hiçbir nefse, ona verdiğinden başkasını yüklemez. Allah güçlüğün arkasından kolaylık ihsân eder" (et-Talâk: 6-7) [11].

Yunûs ibn Yezîd el-Eylî, ez-Zuhrî'den şöyle söylemiştir: Allah, ananın çocuğu sebebiyle zarara uğratılmasını nehyetti. Bu "*Kimse tâkatinden fazlasıyle mükellef tutulmaz. Ne bir anne çocuğu yüzünden, ne de çocuk kendisinin olan bir baba çocuğu yüzünden zarara sokulmasın...*" (el-Bakara: 233) kavlidir. Babanın zarara sokulması, çocuğun anasının: Ben bu çocuğu emzirici değilim, demesidir. Hâlbuki anası, çocuğun gıdası bakımından çocuk için daha faydalı, çocuğa daha şefkatli ve çocuğuna başka kadınlardan daha yumuşaktır. Böyle olunca, babasının kendinden, Allah'ın kendi üzerine vazîfe kıldığı mikdârı kadına vermesinin ardından, kadının çocuğu emzirmekten çekinme hakkı yoktur. Çocuk kendisinin olan baba da çocuğu sebebiyle zarara sokulmaz. Babası zarar vermek için başka kadına emzirtip de anasını çocuğu emzirmekten men' etmek sûretiyle anasına da zarar veremez. Eğer ana-baba kendi gönül hoşluklarıyle çocuğu başka bir emziriciye emzirtmek isterlerse üzerlerine günâh yoktur. Yine kendilerinin rızâlaşmaları ve müşâvereleri ile çocuğu sütten ayırmak isterlerse, bu istek ve kararları kendi aralarında bir rızâlaşma ve müşâvereden meydana gelmiş olmasının ardından ikisine de günâh yoktur.

---

11 Buhârî el-Ahkaaf: 15. âyetini, vâcib olan emzirme müddetinin mikdârına işâret için; et-Talâk: 6-7. âyetlerini de ifnâk mikdârına ve onun infâk edicinin hâline göre olacağına işâret için zikretmiştir.

"Fısâluhu",
"Sütten kesmek" ma'nâsınadır [12].

٤ ــ باب نفقة المرأة إذا غاب عنها زوجها ونفقة الولد

4- KOCASI BAŞKA YERDE OLDUĞU ZAMÂN KADININ VE ÇOCUĞUNUN NAFAKASI BÂBI

٩ ــ حدّثنا ابنُ مُقاتِلٍ أخبرنا عبْدُ اللّهِ أخبرَنا يُونُسُ عنِ ابنِ شِهابٍ أخبرنى عُرْوَةُ أنَّ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها قالَتْ جاءَتْ هِنْدُ بِنْتُ عُتْبَةَ فقالَتْ يارسولَ اللّهِ إنَّ أبا سُفْيانَ رَجُلٌ مِسِّيكٌ فَهَلْ عَلَيَّ حَرَجٌ أنْ أُطْعِمَ مِنَ الَّذي لهُ عيالَنا قال لا إلاَّ بالمَعْرُوفِ *

9-....... Bize Yûnus ibn Yezîd, İbn Şihâb'dan haber verdi. Bana Urve haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Utbe'nin kızı Hind geldi de:

— Yâ Rasûlallah! (Kocam) Ebû Sufyân çok sıkı cimri bir kimsedir. Ona âid olan maldan âilemize yedirmemde bana günâh var mıdır? diye sordu.

Rasûlullah (S):

— *"Örfe göre bir âilenin yiyebileceği mikdâr ile âile halkını yedirmende sana bir günâh yoktur"* buyurdu.

١٠ ــ حدّثنا يَحْيى حدّثنا عَبْدُ الرَّزّاقِ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمّامٍ قال سَمِعْتُ

---

12 Anne ile baba berâber müşâvere ederlerken, herhâlde yavrularının menfaatini gözetirler. Böyle ikisinin re'yi ve ictihâdı birleşip de rızâ gösterdiler mi, artık hatâ ihtimâli pek az olur. Olsa bile iyi niyetle ehlinden ve yerinde vâki' olan ictihâdda hatâ affedilmiştir. Fakat müşâvere etmezler veyâ birinin rızâsı olmadan yapılmış ise günâh olur... (*Hakk Dîni*, I, 798).

Demek ki, çocuk doğunca ona baktırmak, infâk etmek vazîfesi esâs i'tibâriyle babalara âiddir. Emzirecek süt anayı baba tutacak, masrafını baba verecektir. Ananın da hıdâne, yânî çocuğu kendi kucağında bulundurup ona bi'l-fiil bakmak hakkı vardır. Çocuğun hakkı da evvel emirde ana sütünü emmektir. Onun için boşanmış olan ana hıdâne hakkını kullanıp da babasının hesâbına olarak ücretle o çocuğu emzirecek olursa, babanın o çocuğu ondan almayıp, emzirme ve bakma ücretini vermesi lâzım gelir. Yok eğer babası hesâbına değil de ana kendi hesâbına emzirecek olursa, o vakit babanın o anaya emzirme ücreti vermesi lâzım gelmez. Yalnız giyim vesâir masraflarını verir ve bütün bunlar aralarında kararlaştırılır... (*Hakk Dîni*, VI, 5072-5074).

أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنهُ عنِ النبىِّ ﷺ قال إذا أنْفقتِ المَرْأةُ مِنْ كَسْبِ زَوْجِها عنْ غَيْرِ أمْرِهِ فَلَهُ نِصْفُ أجْرِهِ *

10-....... Hemmâm ibn Münebbih şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim ki, Peygamber (S): *"Kadın, kocasının kazancından, onun izni olmaksızın infâk ettiği zamân, o infâkın sevâbının yarısı kocaya âid olur"* buyurmuştur [13].

٥ــ باب عَمَلِ المَرْأةِ فى بَيْتِ زَوْجِها

5- KADININ, KOCASININ EVİNDE İŞ YAPMASI BÂBI

١١ــ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيى عنْ شُعْبَةَ قال **حدّثنى** الحَكَمُ عنِ ابنِ أبى لَيْلَى **حدّثنا** عَلِىٌّ أنَّ فاطِمَةَ عَلَيْها السَّلامُ أتَتِ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم تَشْكُو إلَيْهِ ماتَلْقَى فى يَدِها مِنَ الرَّحَى وبَلَغَها أنَّهُ جاءَهُ رَقِيقٌ فَلَمْ تُصادِفْهُ فَذَكَرَتْ ذلِكَ لِعائِشَةَ قال فَلمَّا جاءَ أخْبَرَتْهُ عائِشَةُ قال فَجاءَنا وقَدْ أخَذْنا مَضاجِعَنا فَذَهَبْنا نَقُومُ فقال عَلى مَكانِكُما فَجاءَ فقَعَدَ بَيْنِى وَبَيْنَها حتَّى وجَدْتُ بَرْد قَدَمَيْهِ عَلى بَطْنِى فقال ألا أدُلُّكُما عَلى خَيْرٍ مِمَّا سألْتُما إذا أخَذْتُما مَضاجِعَكُما أوْ أوَيْتُما إلى فِراشِكُما فَسَبِّحا ثَلاثًا وثَلاثِينَ وَاحْمَدا ثَلاثًا وثَلاثِينَ وكَبِّرا أرْبَعًا وثَلاثِينَ فَهْوَ خَيْرٌ لَكُما مِنْ خادِمٍ *

11-....... Şu'be şöyle dedi: Bana el-Hakem ibn Uteybe, Abdur-

---

13 Örf ve âdet, Kitâb ve Sünnet'le tahkîm ve te'sîs olunan şer'î bir delîldir ve fıkhın dayandığı asıllardan biridir. Örfün tahkîmini ifâde eden bâzı âyetler:

a. *"Sen kolaylığı tut, örfü* (iyiliği) *emret, câhillerden yüz çevir"* (el-A'râf: 199);

b. *"Kim zengin ise kaçınsın. Kim de fakîr ise, o hâlde örfe göre bir mikdâr yesin..."* (en-Nisâ: 6).

c. *"Ma'rûfu emret, münkerden nehyet"* (Lukmân: 17; el-A'râf: 199).

Bu hadîsteki *"Ma'rûf"* halk arasında verilmesi âdet olup, dînin ta'yîn ve aklın güzel gördüğü ikrâmlar, ihsânlar, ictimâî yardımlardır.

Erkeğin kazancından kadının tasarrufu en nâzik ictimâî mes'elelerdendir. Onun için bu tasarruf bâzı kayıdlara ve şartlara tâbi' tutulmuştur. Bunlardan en mühimmi, ifsâd edici olmayarak yânî masraf, haddi aşarak âile mâişetinin, âile dirliğinin bozulmaması şartıdır... (*Müslim Ter.*, III, 214, 25. bâb).

rahmân ibnu Ebî Leylâ'dan tahdîs etti: Bize Alî ibn Ebî Tâlib (R) şöyle tahdîs etti: Fâtıma aleyha's-selâm Peygamber'e geldi de, O'na el değirmeni çevirmekten elinde meydana gelen rahatsızlığı şikâyet ediyordu. Kendisine, Peygamber'e harb esîrlerinden bir takım köle gelmiş olduğu haberi ulaşmıştı. Fâtıma evde Peygamber'e tesâdüf etmedi. Ve bu şikâyetini Âişe'ye zikretti.

Alî ibn Ebî Tâlib dedi ki: Peygamber eve gelince Âişe, kendisine Fâtıma'nın bir istek için geldiğini haber verdi.

Alî dedi ki: Bunun üzerine Peygamber (S) bize geldi. Biz yataklarımızı alıp yatmıştık. Biz hemen kalkmağa davrandık. Peygamber:

— *"Yerinizde durunuz"* buyurdu ve gelip benimle Fâtıma'nın arasına oturdu.

Hattâ ben karnımın üzerine dokunan iki ayağının soğukluğunu hissettim. Bundan sonra Peygamber:

— *"Dikkat edin! Ben size benden istemiş olduğunuz şeyden daha hayırlı bir şeye delâlet ediyorum: Siz yataklarınızı aldığınızda yâhud döşeklerinize girdiğinizde otuz kerre* ***Subhânallah,*** *otuz üç kerre* ***el-Hamdu lillâhi,*** *otuz dört kerre de* ***Allâhu ekber*** *deyiniz. İşte bu sizler için hizmetçiden daha hayırlıdır"* buyurdu [14].

٦ــ بابُ خادِمِ المَرْأةِ

6- KADININ HİZMETÇİSİ BÂBI [15]

١٢ــ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفيانُ حدّثنا عُبَيْدُ اللهِ بنُ أبي يَزِيدَ سَمِعَ

---

14 Başlığa uygunluğu "El değirmeni çevirmekten elinde meydana gelen rahatsızlığı arz ve şikâyet ediyordu" sözünden alınır. Bu söz Fâtıma'nın hubûbât öğütmekte olduğuna, un yapan kadının da hamur yoğurup ekmek pişirir olduğuna delâlet etmektedir... (Aynî).

Hadîste Allah'ı zikre devâm edene, hizmetçinin çalışmakta olduğu kuvvetten daha büyük bir kuvvet verileceği hükmü vardır. Yâhud da murâd, tesbîhin yararı âhirete hâsstır, hizmetçinin faydası dünyâ yurduna hâsstır. Âhiret ise daha hayırlı ve daha devâmlıdır...

Bunun bâzı rivâyetleri Beşte bir'de, Menâkıb'da da geçti; Duâlar da da gelecektir (Kastallânî).

İbn Teymiyye de şöyle demiştir: Kim uyku uyuyacağı sırada hadîste bildirilen zikre devâm ederse, ona meşakkat ve yorgunluk ârız olmaz. Çünkü Fâtıma, çok çalışmaktan meydana gelen yorgunluktan şikâyet etmişti de Rasûlullah ona bu yolda zikre devâm etmesini tavsiye etmişti.

Bu yolda tesbîh, tahmîd ve tekbîr'in toplamı yüz oluyor ki, bu, Güzel İsimler'in sayısına eşittir.

15 Yânî erkeğin kadın için hizmetçi tutması meşrû' olur ve lâzım gelir mi?

مُجاهِدًا سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمنِ بنَ أبى لَيْلَى يُحَدِّثُ عنْ عَلِيِّ بنِ أبى طالِبٍ أنَّ فاطِمَةَ عَلَيْها السَّلاَمُ أتَتِ النبيَّ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم تَسأَلُهُ خادِمًا فقال ألاَ أُخْبِرُكِ ما هُوَ خَيْرٌ لَكِ مِنْهُ تُسَبِّحِينَ اللَّهَ عِنْدَ مَنامِكِ ثَلاثًا وثَلاثِينَ وتَحْمَدِينَ اللَّهَ ثَلاثًا وثَلاثِينَ وتُكَبِّرِينَ اللَّهَ أرْبَعًا وثَلاثِينَ ثُمَّ قال سُفْيانُ إحْدَاهُنَّ أرْبَعٌ وثَلاثُونَ فَما تَرَكْتُها بَعْدُ قِيلَ ولا لَيْلَةَ صِفِّينَ قال ولا لَيْلَةَ صِفِّينَ *

12-....... Bize Ubeydullah ibnu Ebî Yezîd tahdîs etti: O, Mucâhid'den işitti (O, şöyle demiştir): Ben Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ'dan işittim; o, Alî ibn Ebî Tâlib'den şöyle tahdîs ediyordu: Fâtıma aleyhi's-selâm Peygamber'e geldi de O'ndan bir hizmetçi istiyordu. Peygamber (S):

— *"İyi dinle! Ben sana istediğinden daha hayırlı olan birşey haber vereceğim: Uyuyacağın sırada otuz üç kerre Allah'ı tesbîh edersin, otuz kerre Allah'ı tahmîd edersin, otuzdört kerre de Allah'ı tekbîr edersin"* buyurdu.

Sonra Sufyân ibn Uyeyne: Onlardan biri (ta'yîn edilmeksizin) otuzdörttür, demiştir.

Alî (R):

— Ben bu sözleri (Peygamber'den işittiğimden sonra bu sayıda söylemeyi) hiç terketmedim, dedi.

Kendisine:

— Sen bunları Sıffîn gecesinde de mi terketmedin? denildi.

— Hayır, Sıffîn gecesinde de terketmedim, dedi [16].

٧ــ باب خِدْمَةِ الرَّجُلِ فى أهْلِهِ

7- ERKEĞİN BİZZÂT ÂİLESİ İÇİNDE HİZMET ETMESİ BÂBI

١٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَرْعَرَةَ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الحَكَمِ بنِ عُتَيْبَةَ عنْ إبْراهِيمَ عنِ الأسْوَدِ بنِ يَزِيدَ سألْتُ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها ما كانَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَصْنَعُ فى البَيْتِ قالَتْ كانَ فى مِهْنَةِ أهْلِهِ.فإذَا سَمِعَ الأذانَ خَرَجَ *

16 Hadîsten anlaşılan, zevc üzerine zevceye hizmetçi tutmak vâcib olmadığıdır. Zâhir olan, bunun güzel geçinme ve güzel ahlâk nev'inden örf edinilen şeye hamledilmesidir... Yoksa koca üzerine hürre zevceye hizmetçi tutmak vâcib olur. Sıffîn, Alî ile Muâviye arasında Irak ordusu ile Şâm ordusu arasında çarpışma yapılan yerin ismidir... (Kastallânî).

13-....... (el-Esved ibn Yezîd şöyle demiştir:) Ben Âişe'ye:

— Peygamber (S) evinde ne işler yapardı? diye sordum.

Âişe:

— Kendi ev halkının hizmetinde bulunurdu. Ezânı işitince (namâz kıldırmak üzere mescide) çıkardı, dedi [17].

٨ـ بابٌ إذَا لَمْ يُنْفِقِ الرَّجُلُ فَلِلْمَرْأةِ أنْ تأخُذَ بِغَيْرِ عِلْمِه مايَكْفِيها ووَلَدَها بالمَعْرُوفِ

8- BÂB: ERKEK ÂİLESİ ÜZERİNE HARCAMA YAPMADIĞI ZAMÂN, KADINI İÇİN ONUN BİLGİSİ OLMADAN ÖRFE GÖRE KENDİSİNE VE ÇOCUĞUNA YETECEK MİKDÂRI ALMA HAKKI VARDIR

١٤ ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا يَحْيَى عنْ هِشامٍ قال أخبرنى أبِى عنْ عائِشَةَ أنَّ هِنْدَ بِنْتَ عُتْبَةَ قالَتْ يارسُولَ اللّهِ إنَّ أبا سُفْيانَ رجُلٌ شَحِيحٌ ولَيْسَ يُعْطِينِى ما يَكْفِينِى وَوَلَدِى إلاّ ماأخَذْتُ مِنْهُ وهْوَ لايَعْلَمُ فقال خُذِى ما يَكْفِيكِ وَوَلَدَكِ بالمَعْرُوفِ *

14-....... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urvetu'bnu'z-Zubeyr, Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Hind bintu Utbe:

— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz ki, Ebû Sufyân cimri bir adamdır. Bana ve çocuğuma yetecek nafakayı vermiyor. Ancak ben o bilmeden, onun malından almışımdır, dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Sen onun malından örfe göre sana ve çocuğuna yetecek mikdârı al!"* buyurdu [18].

---

17 Bu hadîste Peygamber'in âilesinin hizmeti ile meşgûl olduğu ve yüksek tevâzu'u meydana çıkıyor. Âişe'nin Tirmizî'nin *Şemâil*'indeki lafzı şöyledir: O da her beşer ferdi gibi bir ferd idi. Elbisesini temizler, davarını sağar, kendi hizmetçiğini görürdü. İbn Hıbbân ile Ahmed ibn Hanbel rivâyetlerinde: Elbisesini diker, ayakkabılarını dikerdi. Hâkim'in *İklîl*'deki rivâyetinde: Eliyle ne bir kadına, ne bir hizmetçiye vurduğunu görmüş değilim, demiştir. Allah O'na salât ve selâm eylesin!

18 Erkeğin malından kadının tasarruf sûreti âile haklarına, âile dirlik ve düzenliğine âid mühim mes'elelerden olduğu, bunun için bu tasarrufun birtakım kayıd ve şartlara bağlanması gerektiği önce geçen bir hâşiyede işâret edilmişti. Bu gibi tasarruflarda Peygamber'in de *"Örfe göre"* diye kayıdlamış olması sebebiyle, iyi örf ve âdetler şaşmaz bir ölçü olmaktadır.

٩ـ باب حِفْظِ المَرْأةِ زَوْجَها فى ذاتِ يَدِهِ والنَّفقةِ عَلَيْهِ

9- KADININ, KOCASININ ELİNDEKİ MALLARI VE NAFAKASI HUSÛSLARINDA KOCASINI KORUMASI BÂBI

١٥ ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عبْدِ اللّهِ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا ابنُ طاوُسٍ عنْ أبيهِ وأبُو الزِّنادِ عنِ الأعْرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم قال خَيْرُ نِساءٍ رَكِبْنَ الإبِلَ نِساءُ قُرَيْشٍ وقال الآخَرُ صالِحُ نِساءِ قُرَيْشٍ أحْناهُ عَلى وَلَدٍ فى صِغَرِهِ وأرْعاهُ عَلى زَوْجٍ فى ذَاتِ يَدِهِ. ويُذْكَرُ عنْ مُعاوِيَةَ وابنِ عَبَّاسٍ عنِ النبىِّ ﷺ.

15-....... Bize Abdullah ibn Tâvûs, babası Tâvûs ibn Keysân'-dan ve Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Kadınların hayırlısı deve binen Kureyş kadınlarıdır"* buyurmuştur.

Diğer râvî olan İbn Tâvûs şöyle rivâyet etti: *"Kureyş kadınlarının iyisi çocuğa küçüklüğünde en şefkatli olanı ve kocası üzerine elindeki malları husûsunda en muhâfaza edicisidir".*

Muâviye ibn Ebî Sufyân'dan ve İbn Abbâs'tan; onlar da Peygamber'den olmak üzere, İbn Tâvûs'un hadîsi tarzında zikrolunuyor [19].

١٠ــ باب كِسْوَةِ المَرْأةِ بالمَعْرُوفِ

10- KOCANIN KADINI MA'RÛF TARZDA GİYDİRMESİ BÂBI

١٦ ــ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ حدّثنا شُعْبَةُ قال أخبرنى عبْدُ المَلِكِ ابنُ مَيْسَرَةَ قال سَمِعْتُ زَيْدَ بنَ وهْبٍ عنْ عَلِىٍّ رضى اللّهُ عنه قال آتى إلَىَّ النبىُّ ﷺ حُلَّةَ سيرَاءَ فلَبِسْتُها فَرَأيْتُ الغَضَبَ فى وَجْهِهِ فشَقَقْتُها بيْنَ نِسائِى.

16-....... Şu'be şöyle demiştir: Bana Abdulmelik ibnu Meysere haber verip şöyle dedi: Ben Zeyd ibn Vehb'den işittim ki, Alî (R)

---

19 Başlığa uygunluğu *"Kocası üzerine elindeki mallar husûsunda en koruyucu olandır"* sözlerindedir.

şöyle demiştir: Peygamber (S) bana Sıyerâ hullesi (yânî ipekli bir elbise) verdi. Ben de onu giymiştim. Bunun üzerine Peygamber'in yüzünde öfke alâmeti gördüm. Ben de onu parçaladım da kadınlar arasında (yânî Fâtıma ve yakınları olan kadınlar arasında) bölüştürdüm [20].

١١ــ بابُ عَوْنِ المَرْأةِ زَوْجَها فى وَلَدِهِ

11- KADININ ÇOCUĞU HUSÛSUNDA KOCASINA YARDIM ETMESİ BÂBI

١٧ــ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** حَمَّادُ بن زَيْدٍ عنْ عَمْرٍو عنْ جابِرِ بنِ عبْدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنهما قال هَلَكَ أبى وتَرَكَ سَبْعَ بَناتٍ أوْتِسْعَ بَناتٍ فَتزوَّجْتُ امْرَأةً ثَيِّبًا فقال لى رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم أتَزوَّجْتَ ياجابِرُ فَقُلْتُ نَعَمْ فقال بِكْرًا أمْ ثَيِّبًا قُلْتُ بَلْ ثَيِّبًا قال فَهَلاَّ جارِيَةً تُلاَعِبُها وتُلاَعِبُكَ وتُضاحِكُها وتُضاحِكُكَ قال فَقُلْتُ لهُ إنَّ عبْدَ اللّهِ هَلَكَ وتَرَكَ بَناتٍ وإنِّى كَرِهْتُ أنْ أجيئَهُنَّ بِمِثْلِهِنَّ فَتَزَوَّجْتُ امْرَأةً تَقُومُ عَلَيْهِنَّ وتُصْلِحُهُنَّ فقال بارَكَ اللّهُ لَكَ أوْ خَيْرًا *

17-....... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Babam Abdullah öldü. Yedi yâhud dokuz tâne yetîm kız bıraktı. Ben de dul bir kadınla evlendim. Rasûlullah (S) bana:

— *"Evlendin mi yâ Câbir?"* diye sordu.

Ben de:

— Evet, dedim.

Rasûlullah:

— *"Bâkire ile mi yoksa dul ile mi evlendin?"* dedi.

Ben:

— Bâkire ile değil, dul kadınla evlendim, dedim.

Rasûlullah:

— *"Senin kendisiyle, onun da seninle oynaşacağı; senin onunla, onun da seninle gülüşeceği genç bir kızla evlenseydin!"* buyurdu.

---

20 Başlığa uygunluğu "O ipekli kumaşı parçaladım da kadınlarım arasında taksîm ettim" sözünden alınır. Bu alınma vechi de şöyledir: Fâtıma'ya da bundan bir parça düşmüş ve o da bundan hoşnûd olmuştu. Bunun bir rivâyeti Hibe'de de geçmişti.

Câbir dedi ki: Ben de O'na:

— Babam Abdullah (Uhud'da) öldürüldü ve birkaç yetîm kız bıraktı. Ben de onların arasına kendileri gibi bir genç kız getirmekten hoşlanmadım. Bu sebeble onların işlerini görecek ve onların hâllerini iyileştirecek olgun bir kadınla evlendim, dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Allah sana* (eşin hakkında) *bereketler ihsân etsin* -yâhud: *Hayır ihsân eylesin-!"* dedi [21].

١٢ـ باب نَفقَةِ المُعْسِرِ عَلى أهْلِهِ

12- BÂB: FAKÎR KİMSENİN KENDİ ÂİLE FERDLERİNİ NAFAKALANDIRMASI BÂBI

١٨ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ حدّثنا ابنُ شِهَابٍ عنْ حُمَيْدِ بنِ عبْدِ الرَّحْمنِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضىَ اللّهُ عنه قال أتَى النبىَّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم رجُلٌ فقال هَلَكْتُ قال ولِمَ قال وقَعْتُ عَلى أهْلِي فى رَمَضانَ قال فأعْتِقْ رقَبَةً قال لَيْسَ عِنْدِي قال فَصُمْ شَهْرَيْنِ مُتَتابِعَيْنِ قال لاأسْتَطِيعُ قال فأطْعِمْ سِتِّينَ مِسْكِينًا قال لا أجِدُ فأُتِيَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم بِعَرَقٍ فِيهِ تَمْرٌ فقال أيْنَ السَّائِلُ قال هاأنا ذَا قال تَصَدَّقْ بِهٰذَا قال عَلى أحْوَجَ مِنَّا يارسولَ اللّهِ فَوَ الَّذِي بَعَثَكَ بالحَقِّ ما بَيْنَ لابَتَيْها أهْلُ بَيْتٍ أحْوَجُ مِنَّا فَضَحِكَ النبىُّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم حتَّى بَدَتْ أنْيابُهُ قال فأنْتُمْ إذًا *

18-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber'e bir adam geldi de:

— Helâk oldum, dedi.

Peygamber (S):

— *"Neden helâk oldun?"* dedi.

Adam:

— Ramazânda oruçlu iken âilemle cinsî münâsebet yaptım, dedi.

---

21 Buhârî Câbir'in karısının yetîm kızkardeşlerinin işlerini görmesi, onların hâllerini iyileştirip onlara mürebbiyelik yapmasından, kadının, kocasının çocukları üzerinde kaaim olmasını istinbât etti. Buhârî bunun bir rivâyetini Duâlar Kitâbı'nda da getirmiştir (Aynî).

Peygamber (S):

— "(Keffâret olarak) *bir köle âzâd et*" buyurdu.

Adam:

— Bende köle alacak mal yoktur, dedi.

Peygamber:

— *"Öyleyse arka arkaya iki ay oruç tut"* buyurdu.

Adam:

— Ben bu oruca güç yetiremem, dedi.

Peygamber:

— *"Altmış fakîri doyur"* buyurdu.

Adam:

— Ben o kadar insanı doyuracak şeyi bulamam, dedi.

Derken Peygamber'e içi hurma dolu bir zenbîl getirildi. Bunun üzerine Peygamber:

— *"Hani o soran kimse neredthough?"* buyurdu.

Adam:

— İşte benim, buradayım, dedi.

Peygamber:

— *"Bu hurmayı al da yoksullara sadaka et"* buyurdu.

Adam:

— Benden daha fakîr bir yoksula mı vereceğim yâ Rasûlallah? Seni hakk ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, Medîne'nin kara taşlı iki tarafı arasında benim âilemden daha muhtâc bir âile yoktur, dedi.

Bunun üzerine Peygamber (S) dişleri meydana çıkıncaya kadar güldü. Ve:

— *"O takdîrde siz buna* (başkasından) *daha haklısınız"* buyurdu [22].

١٣ـ بابٌ وعَلَى الوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ وهَلْ عَلَى المَرْأَةِ مِنْهُ شَيْءٌ
وضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ إلَى قَوْلِهِ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

13- BÂB:

"... Annelerin ma'rûf vechile yiyeceği, giyeceği, çocuk kendisinden olan babaya âiddir... Mîrâsçıya düşen

---

22 Başlığa uygunluğu, fakîrin kendi âilesine nafakasını isbât etmesi yönündendir. Çünkü Peygamber o zenbîl içindeki hurmayı keffârete değil de, âilesine sarf etmesini tecvîz etmekle, nafakalandırmayı keffâretin önüne geçirmiştir. Bunur bir rivâyeti Oruç Kitâbı'nda geçmişti (Aynî).

vazîfe de bunun gibidir...''
(el-Bakara: 233).

Ana olan kadına çocuk emzirmekten birşey (bir vazîfe) var mıdır? [23]

''Allah şu iki kişiyi de misâl getirdi: Bunlardan biri dilsizdir, hiçbirşey beceremez ve o, efendisinin üzerinde bir yüktür. O, bunu nereye gönderse hayır getirmez. Hiç bu adâletle emreden, kendisi dosdoğru bir yol üzerinde bulunan kişi ile bir olur mu?''
(en-Nahl: 76) [24].

١٩ ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا وُهَيْبٌ أَخْبَرَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ
عَنْ زَيْنَبَ ابْنَةِ أَبِى سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قُلْتُ يا رسُولَ اللّهِ هَلْ لِى مِنْ أَجْرٍ
فى بَنِى أَبِى سَلَمَةَ أَنْ أُنفِقَ عَلَيْهِمْ ولَسْتُ بِتَارِكَتِهِمْ هٰكَذَا وهٰكَذَا إِنَّمَا هُمْ
بَنِيَّ قال نَعَمْ لَكِ أَجْرُ ما أَنْفَقْتِ عَلَيْهِمْ *

19-....... Hişâm, babası Urve'den; o da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da annesi Ümmü Seleme'den şöyle haber vermiştir: (Ümmü Seleme -R- şöyle demiştir:)

— Yâ Rasûlallah! Ebû Seleme'nin çocukları hakkında benim onları infâk etmemden dolayı bana sevâb var mıdır? Ben onları şöyle şöyle muhtâc hâlde bırakıcı değilim. Çünkü onlar benim de oğullarımdırlar, dedim.

Rasûlullah (S):

---

23 ''Vâris üzerine de onun gibidir''. Çocuğun babası ölürse emziren kadının yiyeceği, giyeceği, içeceği mîrâsçısına düşer.

Zeyd ibn Sâbit: Bir ana ve amca bıraktığı zamân, bunlardan herbirine alacağı mîrâs mikdârına göre çocuğu emzirme külfeti vardır, demiştir. Buhârî: Ana olan kadına çocuk emzirmekten birşey, bir vazîfe var mıdır? sözüyle, Zeyd'in bu görüşünü işâret etmiştir. Buradaki soru nefî içindir. Buhârî bununla Zeyd'in sözünün reddine işâret etmiş, sonra da getirdiği en-Nahl: 76 âyetiyle bunu kuvvetlendirmek istemiştir. Kadını vâristen, dilsiz menzilesine indirmiş ve onu nafakası kendilerine düşen kimseler üzerine bir asalak, bir yük kılmıştır.

24 Allah bu âyette kendisine ortak tanınan putları başlı başına tasarruftan âciz, memlûk bir köleye, kendisini de o kulu rızıklarıyle besleyen, ona mâlik olan, onda ancak kendisi tasarruf eden, onu kendi malından infâk eyleyen hürr bir efendiye benzetmiştir. Kul ile efendi bir cinsten ve ikisi de mahlûk olduğu hâlde birbirine eş ve müsâvî olmazlarsa, yaratılanların en âcizi putlarla, Ganî ve Mutlak Kaadir olan Allah nasıl müsâvî olabilir? (Beydâvî).

— *"Evet, sana onlar üzerine yaptığın harcamanın ecri, sevâbı vardır"* buyurdu [25].

٢٠ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عَنْ أبِيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ هِنْدٌ يا رسُولَ اللّهِ إنَّ أبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ فَهَلْ عَلَىَّ جُنَاحٌ أنْ آخُذَ مِنْ مالِهِ ما يَكْفِينِى وبَنِىَّ قال خُذِى بالمَعْرُوفِ

20-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Hişâm ibn Urve'den; o da babasından; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Utbe kızı Hind:

— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz (kocam) Ebû Sufyân cimri bir adamdır. Onun malından bana ve oğullarıma yetecek kadar almamda bana günâh olur mu? dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Örfe göre* (onun malından sana ve oğullarına yetecek mikdârı) *al!"* buyurdu [26].

١٤ـ باب قَوْلِ النبِّىِّ ﷺ مَنْ تَرَكَ كَلاًّ أوْ ضَيَاعًا فإلَىَّ

14- PEYGAMBER(S)'İN: *"Bir borç yükü yâhud âciz evlâd ve ıyâl bırakan kişinin işi bana âiddir"* SÖZÜ BÂBI

٢١ـ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ أبِى سَلَمَةَ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه أنَّ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم كانَ يُؤْتَى بالرَّجُلِ المُتَوَفَّى عَلَيْهِ الدَّيْنُ فَيسألُ هَلْ تَرَكَ لِدَيْنِهِ فَضلاً فانْ

---

25 Başlığa uygunluğu, çocuğun anasının babası üzerine bir yük olması ve kadın üzerine kocasının çocuklarının nafakası vâcib olmaması yönündendir. İşte bunun için Peygamber, Ümmü Seleme'ye kocasının çocukları üzerine infâk etmekle emretmedi de sâdece *"Sana onlara yaptığın infâkın ecri vardır"* buyurdu (Aynî).

26 Hadîsin başlığa uygunluğu Peygamber'in Hind'e, baba malından oğullarının nafakasını almaya izin vermesi yönündendir. Bu da nafakanın kadına değil de, erkek üzerine vâcib olduğuna delâlet etmiştir. Buhârî'nin maksadı, babalarının hayâtında çocukların nafakaları analarına lâzım gelmediği gibi, bu hüküm, babalardan sonra da devâm edici olduğudur. Buhârî bunu *"Annelerin ma'rûf sûrette yiyeceği ve giyeceği, çocuk kendisinden olan babaya âiddir"* kavliyle kuvvetlendirmektedir... (Kastallânî).

حُدِّثَ أَنَّهُ تَرَكَ وفاءً صَلَّى وإلاَّ قال لِلْمُسْلِمِينَ صَلُّوا على صاحِبِكُمْ فلمّا فتح اللَّهُ عَلَيْهِ الفُتُوحَ قال أنا أَوْلَى بالمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَمَنْ تُوُفِّيَ مِنَ المُؤْمِنِينَ فَتَرَكَ دَيْنًا فَعَلَيَّ قَضَاؤُهُ ومَنْ تَرَكَ مالاً فَلِوَرَثَتِهِ

21-....... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah'a, üzerinde borç varken ölmüş kimsenin cenâzesi getirildi de O:

— *"Bu kimse borcu için bir fazla mal bıraktı mı?"* diye sorardı.

Eğer kendisine o kişinin borcuna yetecek mal bıraktığı söylenirse, onun cenâze namâzını kıldırırdı. Borç ödeme karşılığı mal bırakmamış ise, müslümânlara hitâben:

— *"Arkadaşınızın namâzını kılınız!"* buyururdu.

Nihâyet Allah kendisine fetihler yolunu açtığı zamân:

— *"Ben mü'minlere kendi öz nefislerinden daha yakınımdır. Mü'minlerden kim ölür de bir borç bırakırsa, onu ödemek bana âiddir. Mal bırakırsa bu da veresesinindir"* buyurdu [27].

١٥ــ باب المَرَاضِعِ منَ المَوَالِيَاتِ وغَيْرِهِنَّ

15- CÂRİYELERDEN VE DİĞERLERİNDEN OLAN SÜT EMZİRİCİ KADINLAR BÂBI

٢٢ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ أخبرَنِي عُرْوَةُ أنَّ زَيْنَبَ ابْنَةَ أبِي سَلَمَةَ أخبرَتْهُ أنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ زَوْجَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قالَتْ قُلْتُ يا رسولَ اللَّهِ انْكِحْ أُخْتِي ابْنَةَ أبِي سفْيَانَ قال وتُحِبِّينَ ذلِكَ قلْتُ نَعَمْ لَسْتُ لَكَ بِمُخْلِيَةٍ وأَحَبُّ مَنْ شَارَكَنِي فِي الخَيْرِ أُخْتِي فقال إنَّ ذلِكَ لا يَحِلُّ لِي فَقُلْتُ يا رسولَ اللَّهِ فواللَّهِ إنَّا نَتَحَدَّثُ أنَّكَ تُرِيدُ أنْ تَنْكِحَ دُرَّةَ ابْنَةَ أبِي سَلَمَةَ فقال ابْنَةَ أُمِّ سَلَمَةَ فَقُلْتُ نَعَمْ قال فَوَاللَّهِ لوْ لَمْ تَكُنْ رَبِيبَتِي فى حَجْرِي ما حَلَّتْ لِي إنَّهَا ابْنَةُ أخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ أرْضَعَتْنِي وأبَا

27 Buhârî bu hadîsi Nafakalar bâbları içine girdirmekle şunu işâret etmek istemiştir: Çocukları olup da ölmüş ve çocuklar için bir şey de bırakmamış olan kimsenin çocuklarının nafakaları Beytu'l-mâlden ödenmesi vâcib olur, demek istemiştir. Bunun bir rivâyeti Kefâlet'te "Borç bâbı"nda geçmişti (*Fethu'l-Bârî*).

سَلَمَةَ ثُوَيْبَةُ فَلاَ تَعْرِضْنَ عَلَيَّ بَنَاتِكُنَّ ولا أَخَوَاتِكُنَّ وقال شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ.
قال عُرْوَةُ ثُوَيْبَةُ أَعْتَقَهَا أَبُو لَهَبٍ ۞

22-....... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan tahdîs etti. (İbn Şihâb şöyle demiştir:) Bana Urve haber verdi; ona da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb haber vermiştir: Peygamber'in zevcesi Ümmü Habîbe şöyle demiştir: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Ebû Sufyân'ın kızı olan kızkardeşimi kendine nikâh et, dedim.

Rasûlullah (S):

— *"Sen bunu arzû eder misin?"* buyurdu.

Ben de:

— Evet arzû ederim. Çünkü Sen'in için ortaktan boşalıcı değilim. Ben hayırda bârî kızkardeşimin bana ortak olmasını isterim, dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"İyi bil ki, kızkardeşin bana halâl olmaz"* buyurdu.

Ben de:

— Yâ Rasûlallah! Vallâhi biz Sen'in, Ebû Seleme'nin kızı Durre'yi nikâh etmek istediğini aramızda konuşup duruyoruz, dedim.

— *"Ebû Seleme'nin kızını mı nikâh edecekmişim?"* buyurdu.

Ben:

— Evet, dedim.

Rasûlullah:

— *"Allah'a yemîn ederim ki, Ebû Seleme'nin kızı benim vesâyet ve terbiyem altında üvey kızım olmasa bile yine bana nikâhı olmazdı. Çünkü o benim süt kardeşimin kızıdır. Beni ve onun babasını Suveybe kadın emzirmiştir. Bir daha bana kızlarınızı ve kızkardeşlerinizi teklîf etmeyin"* buyurdu.

Râvî Şuayb ibn Ebî Hamza, ez-Zuhrî'den söyledi: Urve:

— Suveybe, Ebû Leheb'in (Peygamber'in doğduğunu müjdelediği zamân) hürriyete kavuşturduğu kadındır, demiştir [28].

---

28 Başlığa uygunluğu *"Beni ve Ebû Seleme'yi Suveybe kadın emzirdi"* sözündedir. Suveybe, Ebû Leheb'in câriyesi idi. Peygamber'i de emzirmişti. Öyle olunca câriyenin emzirmesi mekrûh olmaz. Bunun bir rivâyeti Nikâh'ta "Ve sizi emzirmiş olan süt analarınız bâbı"nda geçmişti (Aynî).

Buhârî'nin bunu burada zikretmekle maksadı, başlığa uygunluk için Suveybe'nin câriye olduğuna işâret etmektir. Bunu Nafakalar bâbları içinde getirmesi, annenin emzirmesi vâcib olmadığına, fakat faydalanmak hakkı bulunduğuna, çocuğu emzirtmenin babaya yâhud velîye âid olduğuna, emzirenin hürre, köle, ücretli, ücretsiz olabileceğine işâret etmek içindir (Kastallânî).

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٧٠ـ كِتَابُ الأَطْعِمَةِ

70- KİTÂBU'L-ET'IME

(Yiyecek Şeyler Kitâbı) [1]

وقَوْلِ اللَّهِ تعالى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ ما رَزَقْنَاكُمْ وقَوْلِهِ أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ ما كَسَبْتُمْ وقَوْلِهِ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ واعْمَلُوا صالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ:

"Ey îmân edenler, size rızk olarak verdiğimiz şeylerin en temiz olanlarından yiyin. Allah'a şükredin, eğer (hakîkaten) O'na kulluk ediyorsanız"

(el-Bakara: 172);

"Ey îmân edenler, (hakk yolunda) infâkı, kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan yapın..."

(el-Bakara: 268).

"Ey rasûller, temiz ve halâl olan şeylerden yiyin, güzel amellerde bulunun. Çünkü ben ne yaparsanız hakkıyle bilenim

(el-Mu'minûn: 51) [2].

---

1 *Et'ıme, Taâm*'ın cem'idir. *Taâm,* yenilecek şeylere denilir. Bu kitâbda yenilecek şeylerin nevi'lerine, yeme ve içmenin âdâbına ve bunlara benzer birtakım hükümlerle ilgili hadîsler getirilmiştir.

2 Buhârî *"Et'ıme"* unvânını îzâh için bu üç âyeti zikretmiştir. Bunlardan birincisi yenilecek rızkın halâl kazanç olması, yiyeceklerin hepsi Allah'ın lûtuf ve inâyeti eseri olduğundan bunların karşılığında Allah'a kulluk etmiş olmak için ona

١ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عنْ أَبِى وائِلٍ
عَنْ أَبِى مُوسَى الأَشْعَرِىِّ رضى اللَّهُ عنهُ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم قال
أَطْعِمُوا الجَائِعَ وعُودوا المَرِيضَ وفُكّوا الْعَانِىَ : قال سُفْيَانُ والْعَانِى الأَسِيرُ »

1-....... Bize Sufyân es-Sevrî, Mansûr'dan; o da Ebû Vâil'den; o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den haber verdi ki, Peygamber (S): *''Açları doyurun, hastaları ziyâret edin, esîrleri hürriyete kavuşturun''* buyurmuştur.

Râvî Sufyân: *''el-Ânî''*, ''Esîr''dir, dedi [3].

٢ـ حدّثنا يُوسُفُ بنُ عِيسَى حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ فُضَيْلٍ عنْ أَبِيهِ عنْ
أَبِى حَازِمٍ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قال ماشَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ صلى اللَّهُ عليه وسلم مِنْ طَعَامٍ
ثَلاثَةَ أَيَّامٍ حَتَّى قُبِضَ. وعَنْ أَبِى حَازِمٍ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ أَصَابَنِى جَهْدٌ شَدِيدٌ
فَلَقِيتُ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ فاسْتَقْرَأْتُهُ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَدَخَلَ دَارَهُ وفَتَحَهَا عَلَىَّ
فَمَشَيْتُ غَيْرَ بَعِيدٍ فَخَرَرْتُ لِوَجْهِى مِنَ الجَهْدِ والجُوعِ فإذَا رسولُ اللَّهِ صلى
اللَّهُ عليه وسلم قائِمٌ علَى رأْسِى فقال يا أَبَا هُرَيْرَةَ فَقُلْتُ لَبَّيْكَ رسولَ اللَّهِ
وسَعْدَيْكَ فأَخَذَ بِيَدِى فأَقَامَنِى وعَرَفَ الَّذِى بِي فانْطَلَقَ بِى إِلَى رَحْلِهِ فأَمَرَ
لِى بِعُسٍّ مِنْ لَبَنٍ فَشَرِبْتُ مِنْهُ ثُمَّ قال عُدْ فاشْرَبْ يا أَبَا هِرٍّ فَعُدْتُ فَشَرِبْتُ
ثُمَّ قال عُدْ فَعُدْتُ فَشَرِبْتُ حَتَّى اسْتَوَى بَطْنِى فَصَارَ كالقِدْحِ قال فَلَقِيتُ عُمَرَ
وذَكَرْتُ لهُ الَّذِى كانَ مِنْ أَمْرِى وقُلْتُ لهُ تَوَلَّى اللَّهُ ذٰلِكَ مَنْ كانَ أَحَقَّ بِهِ

şükretmeyi, ikincisi halâl kazançlardan ve yer zenginliklerinden yediğimiz gibi, hakk yolunda, yânî Allah'ın kelimesini en yüksek kılma yolunda ve cemiyetin düşkün sınıflarının yaşama seviyelerini yükseltmek yolunda harcamalar yapma gereğini; üçüncüsü bütün rasûllerin de ümmetler gibi halâl rızıklardan yemeleri ve iyi ameller yapmakla emrolundukları bildirilmiştir. Yânî her peygambere zamânında böyle hitâb edilmiş ve en sonra hepsinin mazhariyetini câmi' olmak haysiyetiyle bu hitâb, bilhassa Hâtemu'l-Enbiyâ'ya yöneltilmiştir.

3 Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bâzı rivâyetleri Cihâd ve Nikâh'ta da geçmiştir. *''Fukku'l-ânîye'':* Esîrleri, köleleri esîrlik ve kölelikten kurtarın demektir. İyi düşünülünce zelîl olan, düşkün olan, alçalan herkes ve hakları diğer müslümânlar üzerine vâcib olan zarara uğramış kimseler de açık ve kinâye olarak bu kısımlarda dâhil oldukları anlaşılır (Kastallânî).

مِنْكَ يا عُمَرُ واللَّهِ لَقَدِ اسْتَقْرَأْتُكَ الآيَةَ ولأنا أقْرَأُ لهَا مِنْكَ قال عُمَرُ واللَّهِ لأنْ
أكُونَ أدْخَلْتُكَ أحَبُّ إلَيَّ مِنْ أنْ يَكُونَ لِي مِثْلُ حُمْرِ النَّعَمِ *

2-....... Bize Muhammed ibn Fudayl, babası Fudayl ibn Gazvân'dan; o da Ebû Hâzım'dan tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R), Muhammed(S)'in âilesi, kendisi kabzolununcaya kadar üç gün (üstüste) yemekten doymadı, demiştir.

Ve yine Ebû Hâzım'dan, Ebû Hureyre şöyle demiştir: Bana şiddetli bir açlık isâbet etmişti. Yolda Umer ibnu'l-Hattâb'a kavuştum. Kendisinden Allah'ın Kitâbı'ndan bir âyeti bana okumasını istedim. Umer evine girdi ve o âyeti bana okudu. Evden ayrılıp uzak gitmeden meşakkat ve açlıktan dolayı yüzüm üstüne düştüm. Bu baygınlık sırasında bir de gördüm ki, Rasûlullah (S) baş ucumda dikilmiş:

— *"Yâ Ebâ Hureyre!"* dedi.

Ben de:

— Buyur yâ Rasûlallah, emrine hazırım, her saâdet Sen'indir! dedim.

Akabinde elimi tuttu, beni kaldırdı ve bendeki açlığı anladı. Beni evine götürdü. Hemen benim için büyük bir bardak süt emretti. Ben ondan içtim. Sonra:

— *"Tekrâr iç yâ Ebâ Hureyre!"* buyurdu.

Tekrâr bir bardak daha içtim. Sonra yine:

— *"Tekrârla!"* buyurdu.

Ben de tekrârlayıp bir daha içtim. Artık karnımın vaziyeti düzeldi, karnım bir ok gibi dümdüz oldu.

Ebû Hureyre devâmla dedi ki: Bir müddet sonra Umer'e kavuştum, başımdan geçen bu vak'ayı ona zikrettim de:

— Yâ Umer! Allah benim karnımı doyurmağa senden daha lâyık bir zâtı me'mûr etti. Vallâhi ben senden bana bir âyet okuyup öğretmeni istemiştim. Hâlbuki ben o âyeti senden daha düzgün okumakta idim, dedim.

Bunun üzerine Umer:

— Vallâhi (yâ Ebâ Hureyre), seni evime koyup doyurmak benim için kırmızı develerim olmasından daha sevimlidir, dedi [4].

---

4 Başlığa uygunluğu "Benim için büyük bir kap süt emretti, ben de ondan içtim" sözlerinden alınır. Ebû Nuaym'in *el-Hilye*'sinde "Hâlbuki maksadım okumak değildi, karnımı doyurmaktı, Umer bunu anlamamıştı" ziyâdesi vardır.

Bu hadîste isteme ve hayâ etmeğe ta'rîz, kişinin kendisine isâbet eden açlığı zikretmesi, açlık sırasında doymanın mübâhlığı, selefin gıdâ azlığına karşı sabrı ve dünyâdan az bir şeye rızâları, kişinin mü'min kardeşinde bir hâcet hissettiği zamân bunu ondan sormadan hîlesini setretmek, sahâbîlerden biri Kur'ân sâhi-

١ــ بابُ التسْمِيَةِ على الطَّعامِ والأكْلِ باليمِينِ

1- YEMEĞE BAŞLAMA SIRASINDA "*Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*" DEMEK VE SAĞ ELLE YEMEK BÂBI

٣ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ أخْبَرَنا سُفْيَانُ قال الوَلِيدُ بنُ كَثِيرٍ أخْبَرنِي أنَّهُ سَمِعَ وهْبَ بنَ كَيْسَانَ أنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بنَ أبِي سَلَمَةَ يَقُولُ كُنْتُ غُلامًا فِي حَجْرِ رسولِ اللَّهِ ﷺ وكانَتْ يَدِي تَطِيشُ فِي الصَّحْفَةِ فقال لِي رسولُ اللَّهِ ﷺ يا غُلامُ سَمِّ اللَّهَ وكُلْ بِيَمِينِكَ وكُلْ مِمَّا يَلِيكَ فَمَازَالَتْ تِلْكَ طِعْمَتِي بَعْدُ

3-....... el-Velîd ibn Kesîr, Vehb ibn Keysân'dan işittiğini haber verdi. O da Umer ibn Ebî Seleme'den işitmiştir ki, o şöyle diyordu: Ben Rasûlullah'ın terbiyesi altında bir oğlandım. Yemek yerken elim, yemek tabağının her tarafında dolaşır dururdu. Rasûlullah (S) bana:

— *"Ey oğul!* (Yemeğe başlarken ***Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*** diye) *Allah'ın adını an, sağ elinle ye ve sana yakın olan taraftan ye!"* buyurdu.

Bundan sonra benim yemek yiyiş tarzım hep bu oldu (yânî ben her zamân Besmele ile, sağ elimle, önümden yemek yedim) [5].

٢ــ بابُ الأكْلِ مِمَّا يَلِيهِ وقال أنسٌ قال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم اذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ ولْيأكُلْ كُلُّ رَجُلٍ مِمَّا يَلِيهِ

2- KENDİSİNE YAKIN OLAN TARAFTAN YEMEK BÂBI

Ve Enes: Peygamber (S): ***"Allah'ın ismini anın ve herbir kimse kendisine yakın olan taraftan yesin"*** **buyurdu, dedi** [6].

---

binden okumak istediği zamân onu evine götürüp yanında bulunanla doyurmak âdetleri olduğu hükümleri vardır, Allah en bilendir (Aynî).

5 Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır, gelecek hadîsler de aynı konudadır.

6 Enes'in bu hadîsi Zeyneb bintu Cahş'ın düğün aşı kıssasında, Nikâh'ta geline hediye bâbı'nda rivâyet edilen hadîsin bir parçasıdır. Bu ta'lîkı, Müslim ve Ebû Nuaym senedli olarak getirmişlerdir.

٤ــ حدّثنى عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ جعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بنِ عَمْرِو بنِ حَلْحَلَةَ الدِّيلِيِّ عنْ وهْبِ بنِ كَيْسَانَ أبى نُعَيْمٍ عَنْ عُمَرَ بنِ أبى سَلَمَةَ وهُوَ ابنُ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم قال أَكَلْتُ يَوْمًا مَعَ رسولِ اللَّهِ ﷺ طَعَامًا فَجَعَلْتُ آكُلُ مِنْ نَوَاحِى الصَّحْفَةِ فقال لى رسولُ اللَّهِ ﷺ كُلْ مِمَّا يَلِيكَ *

4-....... Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'nin oğlu olan Umer ibn Ebî Seleme (R) şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah(S)'ın berâberinde bir yemek yedim ve yemek tabağının her tarafından yemeğe başladım. Bunun üzerine Rasûlullah (S) bana:

— *"Sana yakın olan yerden ye!"* buyurdu [7].

٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عَنْ وهْبِ بنِ كَيْسَانَ أبى نُعَيْمٍ قال أُتِىَ رسولُ اللَّهِ ﷺ بِطَعَامٍ ومَعَهُ رَبِيبُهُ عُمَرُ بنُ أبى سَلَمَةَ فقال سَمِّ اللَّهَ وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ *

5-....... Bize Mâlik, Vehb ibn Keysân Ebû Nuaym el-Mueddib'den haber verdi ki, o şöyle demiştir: Rasûlullah'a bir yemek getirildi, berâberinde üvey oğlu Umer ibn Ebî Seleme de vardı. Rasûlullah (S) ona:

— *"Allah'ın ismini an ve sana yakın olan taraftan ye!"* buyurdu [8].

٣ــ باب مَنْ تَتَبَّعَ حَوَالَىِ

7 Bu da aynı hadîsin başka yoldan gelen bir rivâyetidir, başlığa uygunluğu gizli değildir.

8 Bu hadîslerde en vecîz bir ifâde ile öğretilen yemek âdâbı, hiçbir zamân eskimeyecek olan en yüksek medeniyet edeblerindendir. Bu hadîslerin râvîsi Umer, Ebû Seleme'nin oğludur. Annesi de Peygamber'in kadınlarından olan Ümmü Seleme'dir. Bu karı-koca Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Umer orada dünyâya gelmiştir. Ebû Seleme Habeşistân'da vefât edince, bu ana-oğul Medîne'ye geldiklerinde Rasûlullah, Ümmü Seleme'yi nikâhla alıp kendi kadınları arasına katmakla taltîf etmiştir. Bu sûretle Umer, Peygamber'in oğulluğu şerefini kazandı ve Peygamber'in terbiyesi altında büyüdü. İbn Abdilberr'in beyânına göre, Peygamber'in vefâtında dokuz yaşında idi. Hicretten iki sene önce doğduğuna dâir de rivâyet vardır.

القَصْعَة مَعَ صاحِبِهِ إذا لَمْ
يَعْرِفْ مِنْهُ كَرَاهِيَةً

3- ARKADAŞININ BERÂBERİNDE YEMEK YERKEN ONDAN BİR HOŞLANMAMA HİSSETMEDİĞİ ZAMÂN, TABAĞIN ETRAFINDA EL GEZDİRİP YEMEK ARAŞTIRAN KİMSE BÂBI

٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ عنْ مالِكٍ عنْ إسْحَاقَ بنِ عَبْدِ اللّهِ بنِ أبِى طَلْحَةَ أنَّهُ سَمِعَ أنَسَ بنَ مالِكٍ يَقُولُ إنَّ خَيَّاطًا دَعَا رسولَ اللّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم لِطَعَامٍ صَنَعَهُ قال أنسٌ فَذَهَبْتُ مَعَ رسولِ اللّهِ ﷺ فَرَأَيْتُهُ يَتَتَبَّعُ الدُّبَّاءَ مِنْ حَوَالَى القَصْعَةِ قال فَلَمْ أزَلْ أُحِبُّ الدُّبَّاءَ مِنْ يَوْمَئِذٍ ۞

6-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Bir terzi, hazırladığı bir yemeğe Rasûlullah'ı da'vet etti.

Enes dedi ki: Ben de Rasûlullah(S)'ın berâberinde gittim. (Terzi, ekmek ile içinde kabak ve kuru et parçaları bulunan çorba takdîm etti.) Yemek sırasında ben Rasûlullah'ı tabağın etrafından kabakları araştırırken gördüm.

Yine Enes: Artık o günden i'tibâren ben kabağı sevmekten ayrılmadım, dedi [9].

٤ــ بابُ التَّيَمُّنِ فى الأكْلِ وغَيْرِهِ

4- YEMEKTE VE (ZİKREDİLECEK) DİĞER İŞLERDE SAĞDAN BAŞLAMA BÂBI

٧ــ حدّثنا عَبْدَانُ أخْبرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرَنا شُعْبَةُ عنْ أشْعَثَ عنْ أبيهِ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَائِشَةَ رضىَ اللّهُ عنها قالَتْ كانَ النبىُّ ﷺ يُحِبُّ التَّيَمُّنَ

---

9 Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun daha tafsîlli bir rivâyeti Buyû' Kitâbı'nda geçmişti. Parantez içindeki kısım o rivâyetten alınmadır. Dâvûdî hadîsteki yemek hakkında: "Bu bir çorba idi. İçinde kabak ve doğranmış kuru et parçaları vardı" sûretindeki tafsîle göre, bu yemek arpa ekmeği ile çorbadan yapılmış bir tirid idi, demiştir. Bu yemekten Rasûlullah'ın yiyeceği mikdârı bir kap içinde önüne konulduğu için, Rasûlullah kabın her tarafından yemekte bir sakınca görmemiştir. Böyle olunca yukarıki *"Önünden ye!"* emirlerine aykırılık yoktur.

ما اسْتَطَاعَ فِي طُهُورِهِ وتَنَعُّلِهِ وتَرَجُّلِهِ وكانَ قال بِوَاسِطٍ قَبْلَ هٰذَا فِي شأْنِهِ كُلِّهِ »

7-....... Bize Şu'be, Eş'as'tan; o da babası Ebu's-Sa'saa'dan; o da Mesrûk'tan haber verdi ki, Âişe (R): Peygamber (S) temizlenmesinde, ayakkabı giymesinde, saçını taramasında muktedir olduğu müddetçe sağdan başlamayı severdi, demiştir.

Şu'be veyâ Eş'as ibn Ebi's-Sa'saa, Vâsıt beldesinde bu zamândan önce "Bütün işlerinde" ziyâdesini söylemişti [10].

٥ــ بابُ مَنْ أكَلَ حَتَّى شَبِعَ

5- DOYUNCAYA KADAR YİYEN KİMSE BÂBI

٨ــ حدّثنا إسْمَاعِيلُ قال حدّثني مالِكٌ عنْ إسْحَاقَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ ابنِ أبِي طَلْحَةَ أنَّهُ سَمِعَ أنَسَ بنَ مالِكٍ يَقُولُ قال أبُو طَلْحَةَ لأُمِّ سُلَيْمٍ لَقَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ضَعِيفًا أعْرِفُ فِيهِ الجُوعَ فَهَلْ عِنْدَكِ مِنْ شَيْءٍ فأخْرَجَتْ أقْرَاصًا مِنْ شَعِيرٍ ثُمَّ أخْرَجَتْ خِمَارًا لَهَا فَلَفَّتِ الخُبْزَ بِبَعْضِهِ ثُمَّ دَسَّتْهُ تَحْتَ ثَوْبِي ورَدَّتْنِي بِبَعْضِهِ ثُمَّ أرْسَلَتْنِي إلَى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسَلم قَال فَذَهَبْتُ بِهِ فَوَجَدْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى المَسْجِدِ ومَعَهُ النَّاسُ فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ فقال لى رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم آرْسَلَكَ أبُو طَلْحَةَ فَقُلْتُ نَعَمْ قال بِطَعَامٍ قال فَقُلْتُ نَعَمْ فقال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم لِمَنْ مَعَهُ قُومُوا فانْطَلَقَ وانْطَلَقْتُ بَيْنَ أيْدِيهِمْ حَتَّى جِئْتُ أبَا طَلْحَةَ فقال أبُو طَلْحَةَ يا أُمَّ سُلَيْمٍ قَدْ جَاءَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بالنَّاسِ ولَيْسَ عِنْدَنَا مِنَ الطَّعامِ ما نُطْعِمُهُمْ فقالَتْ اللَّهُ ورسولُهُ أعْلَمُ قال فانْطَلَقَ أبُو طَلْحَةَ حَتَّى لَقِيَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فأقْبَلَ أبُو طَلْحَةَ

10 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti Abdest Alma Kitâbı'nda, "Abdest almada yıkanmada sağdan başlama bâbı"nda geçti. Peygamber'in sağdan başladığı işler giyinmek, mescide girmek, zînetlenmek, başını tıraş etmek gibi kerîm fiillerden olan husûslardır. Sümkürmek, halâya girmek, istincâ gibi işlerde ise soldan başlardı.

ورسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم حَتّى دَخَلا فقال رسُولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه
وسلم هلُمِّي يا أُمَّ سُلَيْمٍ ما عِنْدَكِ فأتَتْ بِذَالِكَ الخُبْزِ فأمَرَ بِهِ فَفُتَّ وعَصَرَتْ
عَلَيْهِ أُمُّ سُلَيْمٍ عُكَّةً لها فأدَمَتْهُ ثُمَّ قال فِيهِ رسولُ اللّهِ ﷺ ماشَاءَ اللّهُ أنْ يَقولَ
ثُمَّ قال ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ فأذِنَ لَهُمْ فأكَلُوا حَتّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ثُمَّ قال ائْذَنْ
لِعَشَرَةٍ فأذِنَ لَهُمْ فأكَلُوا حَتّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ثُمَّ قال ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ فأذِنَ
لَهُمْ فأكَلُوا حَتّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ثُمَّ أذِنَ لِعَشَرَةٍ فأكَلَ القَوْمُ كُلُّهُمْ وشَبِعُوا
والقَوْمُ ثَمانُونَ رَجُلاً *

8-....... Bana Mâlik, İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan tahdîs etti ki, o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Ebû Talha, Ümmü Suleym'e:

— Ben bu defa Rasûlullah'ın sesini zaîf olarak işittim, kendisinde açlık olduğunu biliyorum, yanında yiyecek bir şey var mı? dedi.

Ümmü Suleym, arpadan yapılmış birkaç tâne ekmek külçesi çıkardı. Sonra kendi baş örtüsünü çıkardı da onun bir kısmıyle ekmekleri sarıp dürdü. Sonra bohçayı benim elbisemin altına gizledi. Örtünün bir kısmını da bana ridâ yaptı. Sonra beni Rasûlullah'a gönderdi.

Enes dedi ki: Ben de bunu götürdüm. Rasûlullah'ı mescidde, berâberinde insanlar olduğu hâlde buldum. Ben onların yanına varıp dikildim. Rasûlullah (S) bana:

— *"Seni Ebû Talha mı gönderdi?"* diye sordu.

Ben:

— Evet, dedim.

Rasûlullah:

— *"Yemek sebebiyle mi?"* dedi.

Ben:

— Evet, dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah, yanında bulunanlara:

— *"Kalkınız!"* buyurdu.

Müteâkıben yürüdü, ben de aralarında yürüdüm. Nihâyet Ebû Talha'ya geldim (ve durumu ona haber verdim). Ebû Talha, annem Ümmü Suleym'e:

— Yâ Ümme Suleym! Rasûlullah insanları getirmektedir. Hâlbuki yanımızda onları doyurabileceğimiz taâm yoktur, dedi.

Ümmü Suleym:

— Allah ve Rasûlü en iyi bilendir! dedi.

Enes dedi ki: Müteâkıben Ebû Talha gitti, nihâyet Rasûlullah'a

kavuştu. Ebû Talha, Rasûlullah ile berâber geldi, ikisi içeriye girdiler. Rasûlullah:

— *"Yâ Ümme Suleym! Yanında ne varsa getir!"* buyurdu.

O da bu ekmekleri getirdi. Rasûlullah emretti, ekmekler parmak ile küçük küçük parçalara bölündü. Ümmü Suleym bunun üzerine yanında bulunan yağ tulumundan biraz yağ sıktı ve onu bulayıp katık yaptı. Sonra Rasûlullah o katık hakkında Allah'ın söyletmek istediği şeyleri söyledi. Sonra:

— *"On kişi için izin ver!"* buyurdu.

Ebû Talha on kişiye izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yediler, sonra dışarı çıktılar. Sonra Rasûlullah tekrâr:

— *"On kişiye daha izin ver!"* buyurdu.

Ebû Talha onlara da izin verdi. Onlar da doyuncaya kadar yedikten sonra dışarıya çıktılar. Sonra Rasûlullah tekrâr:

— *"On kişiye daha izin ver!"* buyurdu.

Ebû Talha on kişiye daha izin verdi, onlar da doyuncaya kadar yedikten sonra dışarı çıktılar. Sonra Rasûlullah:

— *"On kişiye daha izin ver!"* buyurdu.

Ebû Talha onlara da izin verdi, onlar da doyuncaya kadar yedikten sonra dışarıya çıktılar. Böylece cemâatin hepsi yediler ve doydular. Hâlbuki bu topluluk seksen kişi idi [11].

٩ــ **حدّثنا** مُوسَى **حدّثنا** مُعْتَمِرٌ عنْ أبِيهِ قال **وحدّث** أبُو عُثْمَانَ أيْضًا عنْ عَبْدِ الرَّحْمنِ بنِ أبِى بَكْرٍ رضى اللَّهُ عنهما قال كُنَّا مَعَ النبِىِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم ثَلاثِينَ ومِائَةً فقال النبىُّ ﷺ هَلْ مَعَ أحَدٍ مِنْكُمْ طَعَامٌ فإذَا مَعَ رجُلٍ صاعٌ مِنْ طَعَامٍ أوْ نَحْوُهُ فَعُجِنَ ثُمَّ جَاءَ رجُلٌ مُشْرِكٌ مُشْعَانٌّ طَوِيلٌ بغَنَمٍ يَسُوقُهَا فقال النبىُّ ﷺ أبَيْعٌ أمْ عَطِيَّةٌ أوْ قال هِبَةٌ قال لا بَلْ بَيْعٌ قال فاشْتَرَى مِنْهُ شَاةً فَصُنِعَتْ فأمَرَ نَبِىُّ اللَّهِ ﷺ بِسَوَادِ البَطْنِ يُشْوَى وايْمُ اللَّهِ ما مِنَ الثَّلاثِينَ ومائَةٍ إلاَّ قَدْ حَزَّلهُ حُزَّةً مِنْ سَوَادِ بَطْنِهَا إنْ كانَ شاهِدًا أعْطَاها إيَّاهُ وإنْ كانَ غَائِبًا خَبَاهَا لهُ ثُمَّ جَعَلَ فِيهَا قَصْعَتَيْنِ فأكلْنَا أجْمَعُونَ وشَبِعْنَا وفَضَلَ فِي القَصْعَتَيْنِ فَحَمَلْتُهُ علَى البَعِيرِ أوْ كما قال ٭

---

11 Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivâyeti Nübüvvet Alâmetleri'nde, daha kısa bir rivâyeti Namâz Kitâbı'nda geçmişti. Müslim de bunun dokuz kadar yoldan gelen rivâyetlerini Eşribe Kitâbı'nda getirmiştir. *Müslim Ter.*, V, 268-274-(142 "2040").

9-....... Abdurrahmân ibn Ebî Bekr (R) şöyle demiştir: Biz bir seferde Peygamber'in maiyyetinde yüzotuz kişi bulunduk. Peygamber (S):

— *"Sizden birinizin yanında yiyecek birşey var mıdır?"* diye sordu.

O sırada bir kişinin yanında bir sâ' yâhud buna benzer bir kap erzak bulundu. Bu hemen yoğurulup hamur yapıldı. Sonra başı açık, perîşân, uzun boylu bir müşrik kişi, bir koyun sürüsünü sürüp geldi. Peygamber ona:

— *"Bunlar satılık mı, yoksa atıyye* -yâhud: *hediyye- midir?"* diye sordu.

Çoban:

— Hayır (atıyye ve hediyye değil), satılıktır, diye cevâb verdi.

Râvî dedi ki: Rasûlullah ondan bir koyun satın aldı. Koyun kesildi. Peygamber (evvelâ) cığer takımının pişirilmesini emretti. Allah'a yemîn ederim ki, yüzotuz içinden hiçbirisi eksik kalmadı, muhakkak Peygamber bu hayvanın ciğerinden bir parça kesip orada hazır bulunuyorsa hemen verdi, hâriçte bulunanların hissesini de onlar için alıkoydu. Sonra koyunun eti pişirilince iki kaba koydu. Biz hepimiz bu iki kaptan yedik ve doyduk. İki kapta biraz et arttı. Ben kalan eti deveye yükledim.

Râvî:Yâhud Abdurrahmân ibn Ebî Bekr'in dediği söz gibi, demiştir [12].

١٠ــ حدّثنا مُسْلِمٌ **حدّثنا** وُهَيْبٌ **حدّثنا** مَنْصُورٌ عنْ أُمِّهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللّهُ عنها تُوُفِّىَ النبىُّ ﷺ حِينَ شَبِعْنَا مِنَ الأَسْوَدَيْنِ التَّمْرِ والمَاءِ *

10-....... Bize Mansûr, annesi (Safiyye bintu Şeybe ibn Usmân el-Hacebî)den; o da Âişe(R)'den: "Biz esvedeyn(=iki kara) denilen hurma ile sudan doyup kandığımız zamân Peygamber (S) vefât etti" dediğini tahdîs etti [13].

---

12 Başlığa uygunluğu "Biz hepimiz bu iki kaptan yedik ve doyduk" sözündedir. Bunun bir rivâyeti Buyû'da "Müşriklerle alışveriş bâbı"nda geçmişti.

13 *el-Esvedeyn,* siyah ma'nâsına olan *el-Esved*'in tesniye sîgasıdır ve "İki siyah" demektir ki, hurma ile sudur. Bu iki ni'metten siyah olan yalnız hurma olmakla berâber, edebî bir san'at olan tağlîb yoluyla hurma ile suyun ikisine *"Esvedeyn",* denilmiştir. Tağlîb san'atı, herkesçe bilinen iki şeyden birisini öbürüsüne üstün kılarak zikretmektir ve Arabça'da pek yaygındır. Ana ile babaya *"Ebeveyn",* Güneş'le Ay'a *"Kamereyn",* Ebû Bekr'le Umer'e *"Umereyn"* denilir. Arab'ın yemek içmek husûsunda en mühim yaşama sebebi hurma ile su olduğundan, bu iki ni'met hadîste tağlîb yoluyla zikredilmiştir.

٦ ــ بابٌ لَيْسَ على الأعْمَى حَرَجٌ إلَى قَوْلِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

6- BÂB:

"A'mâya bir harec (darlık ve günâh) yok. Topala bir harec yok. Hastaya bir harec yok. Size de kendi evlerinizden, gerek babalarınızın evlerinden, gerek birâderlerinizin evlerinden, gerek kızkardeşlerinizin evlerinden, gerek amcalarınızın evlerinden, gerek halalarınızın evlerinden, gerek dayılarınızın evlerinden, gerek teyzelerinizin evlerinden, gerek (başkasına âid olup da) anahtarlarına mâlik bulunduğunuz evlerden, yâhud da sâdık dostlarınızın evlerinden yemenizde de bir harec yoktur. Hep bir arada toplu olarak da, dağınık dağınık da yemenizde dahî harec yoktur. (Şu kadar ki) evlere girdiğiniz vakit Allah tarafından mübârek ve pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere kendinize selâm verin. İşte Allah, âyetleri size böylece beyân eder. Tâ ki anlayasınız"

(en-Nûr: 61) [14].

١١ ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيَانُ قال يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ سَمِعْتُ بُشَيْرَ بنَ يَسَارٍ يَقُولُ حدّثنا سُوَيْدُ بنُ النُّعْمَانِ قال خَرَجْنَا مَعَ رسولِ اللَّهِ ﷺ إلَى خَيْبَرَ فَلَمَّا كُنَّا بالصَّهْبَاءِ قال يَحْيَى وهِيَ مِنْ خَيْبَرَ عَلَى رَوْحَةٍ دَعَا رسولُ اللَّهِ ﷺ بِطَعَامٍ فَمَا أُتِيَ إلاَّ بِسَوِيقٍ فَلُكْنَاهُ فأكَلْنَا مِنْهُ ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَمَضْمَضَ ومَضْمَضْنَا فصَلَّى بنَا المَغْرِبَ ولَمْ يَتَوَضَّأْ. قال سُفْيَانُ سَمِعْتُهُ مِنْهُ عَوْدًا وبَدْءًا *

11-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti. Yahyâ ibn Saîd şöyle dedi: Ben Buşeyr ibn Yesâr'dan işittim, şöyle diyordu: Bize Suveyd ibnu'n-Nu'mân (R) tahdîs edip şöyle dedi: Biz, Rasûlullah'ın berâberinde Hayber'e doğru sefere çıktık. Sahbâ'ya vardığımızda -Yahyâ: Bu Sahbâ, Hayber'den yarım günlük yoldadır, demiştir- Rasûlullah (S) yiyecek istedi. Kendisine kavuddan başka birşey getirilmedi. İşte biz onu su ile karıştırıp bulamaç yaptık ve ondan yedik. Sonra su is-

---

14 Yânî burada zikredilen kimselerin evlerinden, sâhibleri hazır olmasa da, fakat herhâlde rızâları ve haberleri bulunmak şartıyle yemekte be'is yoktur *(Celâleyn)* Bu âyetin yemek konusuyla ilgisi çok açıktır.

tedi, ağzını çalkaladı, bizler de ağızlarımızı su ile çalkaladık. Akabinde bizlere tekrâr abdest almadan akşâm namâzını kıldırdı.

Sufyân ibn Uyeyne: Ben bu hadîsi Yahyâ ibn Saîd'den evvel de, sonra da işittim, demiştir [15].

٧ـ بابُ الخُبْزِ المُرَقَّقِ والأكْلِ على الخِوَانِ والسُّفْرَةِ

7- İNCELTİLMİŞ YUFKA EKMEĞİ YEMEK, MASA ÜZERİNDE VE SOFRA ÜZERİNDE YEMEK YENİLMESİ BÂBI

١٢ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سِنَانٍ حدّثنا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ قال كُنَّا عِنْدَ أَنسٍ وعِنْدَهُ خَبَّازٌ لهُ فقال ما أكَلَ النبيُّ ﷺ خُبْزًا مُرَقَّقًا ولاَ شَاةً مَسْمُوطَةً حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ *

12-....... Katâde şöyle demiştir: Biz Enes'in yanında idik. Onun yanında da kendisi için ekmek yapan bir kimse vardı. Enes (R): Peygamber (S) Allah'a kavuşuncaya kadar hâlis buğday unundan yapılmış ince yufka ekmek ve kızartılmış körpe kuzu kebâbı yemedi, dedi [16].

١٣ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا مُعَاذُ بنُ هِشَامٍ قال حدّثني أبي عَنْ يُونُسَ قال عَلِيٌّ هُوَ الإسْكَافُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال ما عَلِمْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم أكَلَ على سُكُرُّجَةٍ قَطُّ ولا خُبِزَ لهُ مُرَقَّقٌ قَطُّ ولاَ أكَلَ على خِوَانٍ . قِيلَ لِقَتَادَةَ فَعَلى ماكانُوا يأكُلُونَ قال على السُّفَرِ *

13-....... Bize Muâz ibn Hişâm tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam Hişâm ed-Destevâî tahdîs etti. Yûnus ibn Ebu'l-Furât şöyle demiştir: Alî -ki o el-İskâf'tır- Katâde'den; o da Enes(R)'ten söyledi. Enes: Ben Peygamber(S)'in "sükkürrüce" (denilen küçük yemek tah-

---

15 Hadîsin başlığa uygunluğu, kör ile gören, hasta ile sahîh arasını ayırmaksızın hepsinin sevîk bulamacı üzerinde toplanıp ondan yemeleridir. Sevîk, kavud denilen, kavrulup un hâline getirilmiş buğday ve arpa olduğu için, ateş değmiş yiyeceklerdendir. İşte bundan dolayı abdest tâzelemek lâzım gelmemiş, namâzdan evvel ağız çalkalaması ise dişler arasında kalan parçaları gidermek içindir.

Bu hadîsin birer rivâyeti Vudû' ve Hayber Gazvesi evvelinde geçmişti.

16 Buhârî bu başlığı ve hadîsleri, bunların câiz olduğunu isbât için getirmiştir.

tası) üzerinde yemek yediğini bilmiyorum. Onun için hâlis buğday unundan yufka ekmek yapıldığını da hatırlamıyorum. Onun yüksek yemek masası üzerinde yemek yediğini de bilmiyorum, dedi.

Katâde'ye:

— Onlar ne üzerinde yemek yerlerdi? denildi.

Katâde:

— Onlar (Peygamber âilesi ve sahâbîlerin çoğu) sofralar üzerinde yemek yerlerdi, dedi [17].

١٤ـ حدّثنا ابنُ أَبِى مَرْيَمَ أخبرنا مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ أخبرنى حُمَيْدٌ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا يَقُولُ قامَ النبىُّ ﷺ يَبْنِى بِصَفِيَّةَ فَدَعَوْتُ المُسْلِمِينَ إلَى ولِيمَتِهِ أَمَرَ بالأَنْطَاعِ فَبُسِطتْ فأُلْقِىَ علَيْهَا التَّمْرُ والأَقِطُ والسَّمْنُ . وقال عَمْرٌو عنْ أَنسٍ بَنَى بِهَا النبىُّ ﷺ ثُمَّ صَنَعَ حَيْسًا فِى نِطَعٍ ٭

14-....... Bize Humeyd et-Tavîl haber verdi ki, kendisi Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) -Hayber'den dönüş yolculuğu sırasında, Hayber'le Medîne arasında üç gün- durup, Safiyye bintu Huyey ile evlendi. Ben de müslümânları düğün aşına da'vet ettim. Peygamber, sofraların yayılmasını emretti. Sofralar yayıldı. Üstlerine hurma ve akt denilen kuru yoğurtlu yiyecek, bir de tereyağı konuldu.

Ve Amr ibn Ebî Amr, Enes'ten: Peygamber, Safiyye ile evlendi.

---

17 Peygamber'in bunu yememesi, câiz olmadığından değil, tevâzu'u, alçak gönüllülüğünden ve örnek davranışındandır.

es-Semt: Sîn'in fethi ve mîm'in sükûnuyle boğazlanmış oğlağı ve kuzuyu kebâb yapmak için kaynamış suda haşlayıp tüyünü yolmak ma'nâsına birinci ve ikinci bâblardan masdardır... *el-Mesmût* ve *es-Semît,* kaynar suda haşlanmak sûretiyle tüyü yolunmuş kebâb yapılacak oğlağa ve kuzuya denir... *(Kaamûs Ter.)*

es-Sukkurruce: Cem'i *Sekâric.* Küçük tabak, üzerinde yemek yenilen küçük yemek tahtası, yemek teknesi...

es-Sufra: Sîn'in ötresiyle yolcunun berâberinde taşıdığı yol yemeğine denir. *Sufratu'l-Cild* bundan alınmıştır, yânî yiyecek sardıkları bilinen değirmi deriye *Sufra* denmesi hâliyet ve mahalliyet alâkasıyle bundan alınmıştır. Yolcuların yiyecek sarıp götürdükleri ve yiyeceğin altına yaydıkları meşinden yaygıdır... Lisânımızda sâd ile "Sofra" ta'bîr olunur... *(Kaamûs Ter.)*

İbn Battâl şöyle dedi: Yufka ekmeği yemek câizdir, mübâhtır. Peygamber bunu ancak dünyâdan zühd, ni'metlere boğulmayı terk; Allah yanındakileri tercîh olarak terketmiştir. Masa üzerinde, yemek tahtası üzerinde yemek de böyledir, yânî câizdir... (Aynî).

Bunları yemek ve bu şeyler üzerinde yemek câiz olmasaydı, Enes'in evinde yenilmez ve kullanılmazdı.

Sonra deriden sofraların içinde hurma, yağ karışımı olan hays yemeği yaptı... şeklinde söyledi [18].

١٥ ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ أخبرنا أَبُو مُعَاوِيَةَ حدّثنا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ وعَنْ وَهْبِ بنِ كَيْسَانَ قال كانَ أَهْلُ الشَّأْمِ يُعَيِّرُونَ ابنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُونَ ياابن ذَاتِ النِّطَاقَيْنِ فقالَتْ لهُ أَسْمَاءُ يا بُنَيَّ إِنَّهُمْ يُعَيِّرُونَكَ بالنِّطَاقَيْنِ هَلْ تَدْرِي ما كانَ النِّطَاقانِ إِنَّمَا كانَ نِطَاقِى شَقَقْتُهُ نِصْفَيْنِ فأَوْ كَيْتُ قِرْبَةَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بأَحَدِهِمَا وجَعَلْتُ فى سُفْرَتِهِ آخَرَ قال فكَانَ أَهْلُ الشَّأْمِ إِذا عَيَّرُوهُ بالنِّطاقَيْنِ يَقُولُ إِيهًا والالَهِ

* تِلْكَ شَكَاةٌ ظَاهِرٌ عَنْكَ عَارُهَا *

15-....... Bize Hişâm, babası Urve'den ve Vehb ibn Keysân'dan tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Şâm ehli, yânî Haccâc ibn Yûsuf'un ordusu Abdullah ibnu'z-Zubeyr'i ayıplıyorlar ve:

— Ey Zâte'n-Nitakayn'in oğlu (= Ey iki kuşaklı kadının oğlu)! diyorlardı.

Bunun üzerine annesi Esmâ, oğluna hitâben:

— Ey oğulcuğum! Onlar seni İki Nitâklılak'la ayıplıyor. Sen bu iki nitâk nedir bilir misin? O ancak benim nitâkımdır ki, ben onu iki parçaya böldüm de birisiyle Rasûlullah'ın su kırbasının ağzını bağladım, diğeriyle de sofrasını bağladım, demiştir.

Vehb dedi ki: Şâm ehli İbn Zubeyr'i "Nitakayn" sözüyle ayıpladıkları zamân İbnu'z-Zubeyr:

— Ve'l-ilâhi îhen (= İlâh'a yemîn ederim ki, evet doğru söylüyorsunuz; ben iki nitâklı kadının oğluyum)

Tilke şekaatun zâhirun anke âruhâ"

sözlerini söylerdi [19].

---

18 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in Hayber dönüşü yolculuğunda Safiyye ile evlenmesi münâsebetiyle verilen düğün ziyâfetinde sâdece hadîste zikredilen şeylerin yenilmiş olmasıdır. Bunun daha tafsîlli bir rivâyeti Mağâzî'de Hayber fethi bâbı'nda geçti.

19 Hadîsin başlığa uygunluğu "... Diğerine de Rasûlullah'ın sofrasını bağladım" sözlerindedir. Esmâ'nın bu nitâkını ikiye bölüp, söylediği işlerde kullanması, Peygamber'le Ebû Bekr'in hicret yolculuğuna çıkarlarken yaptığı hazırlıklar cümlesindendir. Esmâ bu nitâkı sebebiyle "Zâtu'n-Nitâkayn" şeref lakabıyle anılmıştır.

Hadîsin sonunda Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in temessül edip söylediği mısra, Ebû Zueyb ez-Zuhelî'nin otuz beyitten fazla tutan bir kasîdesinden alınmıştır. Baş tarafı şöyledir:

١٦ــ حدّثنا أبو النُّعمانِ حدّثنا أبو عَوانَةَ عنْ أبى بِشْرٍ عنْ سَعيدِ ابنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّ أمَّ حُفَيْدٍ بِنْتَ الحَارِثِ بنِ حَزْنٍ خَالَةَ ابنِ عَبَّاسٍ أهْدَتْ إلَى النبىِّ ﷺ سَمْنًا وأقِطًا وأضُبًّا فَدَعَا بهِنَّ فأُكِلْنَ عَلَى مائِدَتِهِ وتَرَكَهُنَّ النبىُّ ﷺ كَا لمُتَقَذِّرِ لَهُنَّ ولَوْ كُنَّ حَرَامًا ماأُكِلْنَ عَلَى مائِدَةِ النبىِّ ﷺ ولا أمَرَ بأَكْلِهِنَّ ٭

16-....... Bize Ebû Avâne, Ebû'l-Bişr'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: İbn Abbâs'ın teyzesi olan Ümmü Hufeyd bintu'l-Hâris ibn Hazn, Peygamber'e bir mikdâr kurutulmuş yoğurt, tereyağı ve birkaç keler hediye etmişti. Peygamber (S) onları getirtti de sofrası üzerinde bunlar yenildi. Fakat kendisi onlardan hoşlanmaz bir tavırla kelerleri bıraktı. Eğer bu keler harâm olsaydı Peygamber'in sofrası üzerinde yenilmez ve Peygamber onların yenilmesini emretmezdi [20].

٨ــ بابُ السَّوِيقِ

8- SEVÎK BÂBI

١٧ــ حدّثنا سُلَيْمانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمَّادٌ عنْ يَحْيَى عنْ بُشَيْرِ بنِ

Hel'd-dehru illâ leyletun ve nehâruhâ
Ve illâ tulû'u'ş-şemsi summe ğıyâruhâ
Eba'l-kalbu illâ Ümme Amrin fe-usbahat
Tuharriku nârî bi'ş-şekâti ve nâruhâ...
Ve ayyarahâ'l-vâşûne ennî uhibbuhâ
Tilke şekâtun zâhirun anke âruhâ...

(= Dehr bir gece ve gündüzünden ibârettir.
Ve ancak güneşin doğması, sonra da değişiklik olmasıdır.
Kalb Ümmü Amr'dan başkasını kabûl etmedi de onun ateşi
Şekaavet (güçlük, sıkıntı) ile ateşimi tahrîk eder oldu.
Jurnal ediciler (yalan süsleyiciler), onu, benim kendisini seviyor olmamla ayıpladılar.
İşte bu, ârî, senden görünen bir bedbahtlıktır.)

Bu mısra ile İbnu'z-Zubeyr: "Bu sözde be's ve ayıp yoktur" demiş olmaktadır... (İbn Hacer, Aynî).

20 Başlığa uygunluğu "Sofrası üzerinde bunlar yenildi" sözünden alınabilir. Müfessirler el-Mâide: 114'de zikri geçen ***"Mâide"***'nin, kırmızı deriden bir sofra olduğunu söylemişlerdir... Tafsîlât için *Hakk Dîni,* II, 1844-1849'dan okunabilir.
Bu hadîsin bir rivâyeti Hibe'de de geçmişti.

يَسَارٍ عَنْ سُوَيْدِ بنِ النُّعْمَانِ أَنَّهُ أخبره أَنَّهُمْ كانُوا مَعَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم بالصَّهْبَاءِ وهْىَ علَى رَوْحَةٍ مِنْ خَيْبَرَ فَحضَرَتِ الصَّلاَةُ فَدَعَا بِطعَامٍ فَلَم يَجدْهُ إلاَّ سَوِيقًا فَلاَكَ مِنْهُ فَلُكْنَا مَعَهُ ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَمَضْمَضَ ثُمَّ صَلَّى وَصَلَّيْنا ولَمْ يَتَوَضَّأْ ٭

17-....... Suveyd şöyle haber vermiştir: Kendileri (Hayber dönüşünde) es-Sahbâ mevkiinde konaklamışlar -ki burası Hayber'den bir akşâm üzeri yürüyüşü uzaklığındadır-. Namâz vakti geldi. Peygamber mevcûd yiyeceği istedi. Sevîkten başka yiyecek birşey bulamadılar. Peygamber (S) ondan bulamaç yaptırdı, biz de O'nun berâberinde sevîk bulamacı yaptık. Bunları yiyip içtikten sonra Peygamber su istedi, ağzını çalkaladı. Sonra tekrâr abdest almaksızın bize namâz kıldırdı, biz de namâz kıldık [21].

٩ ــ بابٌ ما كانَ النبىُّ ﷺ لا يأكُلُ حَتَّى يُسَمَّى لهُ فَيَعْلَمَ ماهُوَ

9- BÂB: PEYGAMBER (S), ÖNÜNE KONULAN YİYECEĞİN İSMİ SÖYLENİP DE KENDİSİ ONUN NE OLDUĞUNU BİLMEDİKÇE YEMEZDİ

١٨ ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقَاتِلٍ أَبو الْحَسَنِ أَخْبَرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا يُونُسُ عَنْ الزُّهْرِيِّ. قال أخْبرنى أَبو أمامَةَ بنُ سَهْلِ بنِ حُنَيْفٍ الأَنْصَارِىُّ أنَّ ابنَ عَبَّاسٍ أخبَرَهُ أنَّ خَالِدَ بنَ الوَلِيدِ الذى يُقَالُ لهُ سيْفُ اللهِ أخبرهُ أنَّهُ دَخَلَ مَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم علَى مَيْمُونَةَ وهْىَ خَالَتُهُ وخَالَةُ ابنِ عَبَّاسٍ فَوَجَدَ عِنْدَهَا ضبًّا مَحْنُوذًا قَدِمَتْ بِهِ أُخْتُهَا حُفَيْدَةُ بِنْتُ الحَارِثِ مِنْ نَجْدٍ فقَدَّمَتِ الضَّبَّ لِرَسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وكانَ قَلَّمَا يُقدِّمُ يَدَهُ لِطَعَامٍ حَتَّى

21 *es-Sevîk*, Emîr vezninde kavud ta'bîr olunan nesneye denir. Unu yâhud hubûbâtı kavurduktan sonra nefh ve rîhını azaltmak için birkaç defa sıcak su ile, daha sonra soğuk su ile yıkarlar. Bedevîlerin ekseriyâ yol azıklarıdır. Dağarcığa basıp yolda bununla gıdâlanırlar. Meyvelerin sevîkı, kurutmadan sonra kavurup öğütmekle olur.. (Âsım Efendi).

Bu hadîsin şimdiye kadar uzun ve kısa olarak birçok rivâyetleri geçmiştir. Onlardan hatırlanacağı üzere, bu vak'a Hayber dönüşünde olmuştur ki, orada Peygamber, Safiyye bintu Huyey ile evlenmiş, düğün aşı ziyâfeti de ancak hurma, "Ekıt" denilen kuru yoğurt, yağ ve sevîkten ibâret sâde bir yemek olmuştu.

يُحَدَّثُ بِهِ ويُسَمَّى له فأهْوَى رسُولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم يَدَهُ الَى الضَّبِّ فقالَتِ امْرَأَةٌ مِنَ النِّسْوَةِ الحُضُورِ أَخْبِرْنَ رسولَ اللَّهِ ﷺ ما قَدَّمْتُنَّ لَهُ هُوَ الضَّبُّ يا رسولَ اللَّهِ فَرَفَعَ رسولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ عنْ الضَّبِّ: فقال خَالِدُ بنُ الوَلِيدِ أَحَرَامٌ الضَّبُّ يا رسولَ اللَّهِ قال لا ولٰكِنْ لَمْ يَكُنْ بأَرْضِ قَوْمِي فأَجِدُنِي أَعَافُهُ . قالَ خَالِدٌ فاجْتَرَرْتُهُ فأَكَلْتُهُ ورسولُ اللَّهِ ﷺ يَنْظُرُ إِلَيَّ *

18-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Umâme ibnu Sehl ibn Huneyf el-Ensârî haber verdi. Ona da Abdullah ibn Abbâs haber vermiştir. Ona da "Allahın Kılıcı" denilen Hâlid ibnu'l-Velîd şöyle haber vermiştir: Kendisi Rasûlullah ile berâber Meymûne'nin yanına girdi. Bu Meymûne hem Hâlid'in, hem de İbn Abbâs'ın teyzesidir. Onun yanında kızartılmış vaziyette birkaç keler buldu. Bu kelerleri Meymûne'nin kızkardeşi Hufeyde bintu'l-Hâris, Necd'den getirmişti. Meymûne bu kelerleri Rasûlullah'a takdîm etti. Rasûlullah'a bir yiyecek takdîm edilip de o yiyecekten kendisine bahsedilmemesi ve yemeğin isminin kendisine söylenmemesi hemen hemen vâki' olmazdı. Rasûlullah (S) elini kelere uzattı. Bu anda orada hazır bulunan kadınlardan biri:

— Rasûlullah'a takdîm ettiğiniz yemeğin ne olduğunu kendisine haber verin! dedi.

Kadınlar:

— O kelerdir yâ Rasûlallah! dediler.

Rasûlullah hemen kelerden elini kaldırdı. Bunun üzerine Hâlid ibnu'l-Velîd:

— Keler harâm mıdır yâ Rasûlallah? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Hayır, lâkin o benim kavmimin arâzîsinde bulunmaz, ben de kendimi ondan tiksiniyor hissederim"* buyurdu.

Hâlid: Ben keleri kendime çekip yedim, Rasûlullah bana bakıp duruyordu, demiştir [22].

---

22 Başlığa uygunluğu "Rasûlullah'a bir yiyecek takdîm edilip de ondan kendisine bahsedilmemesi ve yemeğin isminin kendisine söylenmemesi hemen hemen vâki' olmazdı" sözündedir.

Müslim bu hadîsin birçok (onaltı kadar) yoldan gelen rivâyetlerini çok güzel bir sıralayışla *Sahîh*'inin Zebâih Kitâbı'nda tesbît etmiştir: *Müslim Ter.*, VI, 156-164 "1946"...

١٠ ــ باب طعام الواحد يكفي الإثنين

10- BÂB: *"Bir kişinin yiyeceği, iki kişiye yeter"*

١٩ ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ : وحدّثنا إسْمَاعِيلُ قال حدّثني مالِكٌ عنْ أبي الزِّنَادِ عنْ الأعْرَجِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه أنّهُ قال قال رسُولُ اللّهِ ﷺ طَعَامُ الإثْنَيْنِ كافِي الثلاثَةِ وطَعَامُ الثّلاثَةِ كافِي الأرْبعَةِ

19-....... Bize Mâlik, Ebu'z-Zinâd'dan; o da el-A'rec'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): *"İki kişinin yemeği üç kişiye yeter, üç kişinin yemeği de dört kişiye yeter"* buyurdu, demiştir[23].

١١ ــ باب المؤمن يأكل في معًى واحد

11- BÂB:

"Mü'min bir tek mi'deye koymak için yer..."

٢٠ ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشّارٍ حدّثنا عَبْدُ الصَّمَدِ حدّثنا شُعْبَةُ عَنْ واقِدِ بنِ مُحَمَّدٍ عنْ نافِعٍ : قال كانَ ابنُ عُمَرَ لا يأكُلُ حَتّى يُؤْتَى بِمِسْكِينٍ يَأكُلُ مَعَهُ فأدْخَلْتُ رَجُلاً يأكُلُ مَعَهُ فأكَلَ كَثِيرًا فقَالَ يا نافِعُ لاتُدْخِلْ هٰذَا عَلَيَّ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ المُؤْمِنُ يأكُلُ فِي مِعًى واحِدٍ والكافِرُ يأكُلُ فِي سَبْعَةِ أمْعَاءٍ

20-....... Bize Şu'be, Vâkıd ibn Muhammed'den tahdîs etti ki, Nâfi' şöyle demiştir: İbn Umer, berâberinde yemek yemek üzere sofrasına bir fakîr getirilmedikçe yemek yemezdi. Ben bir gün onunla berâber yemek yiyecek bir adamı yanına girdirdim. Fakat adam çok yemek yedi. Bunun üzerine İbn Umer:

— Yâ Nâfi'! Bu adamı bir daha yanıma sokma! Çünkü ben Pey-

23 Bu hadîs en vecîz, fakat ma'nâsı ve fâideleri pekçok bir hayât düstûrunu ifâde etmektedir. Az yemek, bu gün ittifâkla bütün tıb otoritelerinin bildirdikleri gibi sağlıklı yaşamanın başta gelen sebeblerindendir. Böylece hem sağlık iyi korunmuş olur, hem de yemek isrâfı önlenip, cemiyetin ve insanlığın aç sınıflarına gıdâ te'mîni mümkin olur.

gamber(S)'den işittim: *"Mü'min bir mi'desine koymak için yer, kâfir ise karnındaki yedi bağırsağını doldurmak* (karnını şişirmek) *için yer"* buyuruyordu, dedi [24].

١٢ـ بابٌ المُؤْمِنُ يَأكُلُ فِى مِعًى واحِدٍ فِيهِ أبو هُرَيْرَةَ عَنِ النبىِّ ﷺ

12- BÂB:

"Mü'min, bir mi'dede yer"

Bu konuda Ebû Hureyre'nin Peygamber(S)'den bir hadîsi de vardır.

٢١ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سَلاَمٍ أخبرنا عَبْدَةُ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عنْ نافِعٍ عَنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال رسولُ اللَّهِ ﷺ انَّ المُؤْمِنَ يَأكُلُ فِى مِعًى واحِدٍ وانَّ الكَافِرَ أو المُنَافِقَ فلا أدْرِى أيُّهُمَا : قال عُبَيْدُ اللَّهِ يأكُلُ فِى سَبْعَةِ أمْعاءٍ. وقال ابنُ بُكَيْرٍ حدّثنا مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ عَنِ النبىِّ ﷺ بِمِثْلِهِ *

21-....... İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) *"Mü'min tek mi'deye koymak için yer, kâfir yâhud münâfık* -Abdetu: Ben Ubeydullah'ın bu iki kelimeden hangisini söylediğini bilmiyorum, dedi- *ise karnındaki yedi bağırsağı doldurmak* (karnını şişirmek) *için yer"* buyurdu.

İbnu Bukeyr de: Bize Mâlik, Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Peygamber'den bu hadîsin benzerini tahdîs etti, demiştir [25].

٢٢ـ حدّثنا عَلِىُّ بن عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ عَمْرٍو . قال كانَ أبو نَهِيكٍ

---

24 Bu da aynı düstûru daha tafsîlli olarak bildiren ayrı yoldan gelmiş bir rivâyettir. Bu ve bundan sonra gelecek hadîsin ma'nâsının ne olduğu husûsunda birkaç görüş verilmiştir. Bunlar içinde en isâbetli sayılanı, mü'minin hırstan ferâgati, kâfirin ve münâfıkın da doymak bilmeyen hırs için bir mesel ve en belîğ bir örnek olarak söylenmiş olması görüşüdür.

25 Bu hadîsin ve müteâkib hadîslerin başlığa uygunlukları açıktır. Bunlarda mü'minin zâhidlik ve azla yetinmeye düşkünlüğü, kâfirin ise olanca hırsıyle sanki yedi mi'deyi doldururcasına çok yemeğe düşkünlüğü ifâde edilmiştir. Yânî mü'min hâli yemek konusunda böyle olmalıdır!...

رَجُلاً أَكُولاً فقال لَهُ ابنُ عُمَرَ إنَّ رسولَ اللّٰهِ ﷺ : قال إنَّ الكَافِرَ يَأْكُلُ فِى سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ فقال فأنا أو مِنُ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ *

22-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti ki, Amr ibn Dînâr: Mekke ahâlîsinden Ebû Nehîkın çok yiyen obur bir kimse idi. İbn Umer (R) ona:

— Şübhesiz Rasûlullah (S): *"Muhakkak ki, kâfir yedi mi'deyi doldurmak için yer"* buyurdu, dedi.

Bunun üzerine Ebû Nehîk de İbn Umer'e:

— Ben Allah'a ve Rasûlü'ne inanıyorum, dedi.

٢٣ــ حدّثنا إسْمَاعِيلُ . قال **حدّثنى** مالِكٌ عنْ أَبِى الزِّنَادِ عنِ الأَعْرَجِ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنهُ قال قال رسولُ اللّٰهِ ﷺ يأكُلُ المُسْلِمُ فِى مِعًى واحِدٍ والكَافِرُ يأكُلُ فِى سَبْعَةِ أمعَاءٍ *

23-....... Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): *"Müslim bir mi'deyi doldurmak üzere yer, kâfir ise yedi mi'deyi doldurmak üzere yer"* buyurdu, demiştir.

٢٤ــ حدّثنا سُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ عَدِيٍّ بنِ ثَابِتٍ عنْ أَبِى حَازِمٍ عنْ أَبِى هُرَيْرَةَ أنَّ رَجُلاً كَانَ يأكُلُ أكْلاً كَثِيرًا فأسْلَمَ فَكَانَ يَأكُلُ أكْلاً قَلِيلاً فَذُكِرَ ذٰلِكَ للنبىِّ ﷺ فقال إنَّ المُؤْمِنَ يأكُلُ فِى مِعًى واحِدٍ والكَافِرَ يأكُلُ فِى سَبْعَةِ أمْعَاءٍ *

24-....... Bize Şu'be, Adiyy ibn Sâbit'ten; o da Ebû Hâzım'dan; o da Ebû Hureyre'den şöyle tahdîs etti: Bir adam çok yemek yerdi. Sonra müslümân oldu da az yemek yer oldu. Bu adamın hâli Peygamber(S)'e zikrolunduğunda: *"Mümin bir mi'deyi doldurmak üzere yer, kâfir ise yedi mi'deyi doldurmak üzere yer"* buyurdu.

١٣ــ بابُ الأكْلِ مُتَّكِئًا

13- BİR YANI ÜZERİNE DAYANARAK YEMEK (YEMENİN HÜKMÜ) BÂBI

٢٥ ــ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا مِسْعَرٌ عنْ عَلِيِّ بنِ الأَقْمَرِ سَمِعْتُ أبا جُحَيْفَةَ يَقُولُ قال رسُولُ اللّهِ ﷺ إنِّي لا آكُلُ مُتَّكِئًا *

25-....... Bize Mıs'ar tahdîs etti ki, Alî ibnu'l-Akmer şöyle demiştir: Ebû Cuhayfe(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S): *"Ben dayanarak yemek yemem"* buyurdu [26].

٢٦ ــ حدّثني عُثْمَانُ بنُ أبي شَيْبَةَ أَخْبَرَنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُور عنْ عَلِيِّ بنِ الأَقْمَرِ عنْ أبي جُحَيْفَةَ قال كُنْتُ عِنْدَ النبيِّ ﷺ فقال لِرَجُلٍ عِنْدَهُ لا آكُلُ وأنا مُتَّكِئٌ *

26-....... Bize Cerîr, Mansûr'dan; o da Alî ibnu'l-Akmer'den haber verdi ki Ebû Cuhayfe (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'in yanında idim. Peygamber (S) mecliste bulunan bir adama: *"Ben bir yere dayanmış olarak yemek yemem"* buyurdu [27].

١٤ ــ بابُ الشِّوَاءِ وقَوْلِ اللّهِ تعالى فَجَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ . أيْ مَشْوِيٍّ

26 Hattâbî şöyle dedi: Âmme bu *"Mutteki"* sözünü "İki yanından biri üzerine meyledici" zannetti. Hâlbuki ma'nâ böyle değildir. Burada *"Mutteki"*, "Altında oturduğu şey üzerine tam oturup dayanan" ma'nâsınadır. Oturduğu şilte üzerine dümdüz oturan herkes mutteki'dir. Yânî ben yediğim zamân, çok yiyenlerin fiilî gibi döşekler üzerine kuvvetle oturmam, lâkin ben az yemek yerim, bunun için oturuşum yemekte yerleşmeyip acele kalkıcı tarzdadır (Aynî).

el-Mutteki': İttikâ'dan ismi fâildir, bir nesneye söykünüp dayanan kimseye denir. Peygamber'in *"Bana gelince, ben muttekien yemem"* kavlinden murâd, avâm talebenin zannettiği gibi bir yanı üzerine meyl ma'nâsı değildir. *en-Nihâye* sâhibi ve Râgıb'ın tahkîki üzere işbu ittikâ ve tevekku' maddeleri, *"Vikâ"* maddesindendir ki, kırbanın ağzı bağına denir. Bir nesneye söykünüp dayanmak gûyâ ki onunla bağlanmak gibi olur. Hâsılı hadîsin mantûku budur ki, ben taâm ettiğim vakitte oburların oturuşu gibi üzerinde oturduğum döşek ve kilime gereği gibi çöküp dayanarak, kuvvetle bağdaş kurar şekilde oturmam demektir. Rasûlullah sofraya oturduğunda hemen bir iki lokma yiyip kalkacak vaziyette çömelip hafifçe otururdu. Hadîsin mefhûmu aşırı iştihâ ile tıka basa yemekten nehyi tazammun eder.. (*Kaamûs Ter.*, I, 121).

Âsım Efendi'nin bu îzâhına göre, Peygamber: "Ben yemek yediğim vakit üzerinde bulunduğum döşeğe, şilteye bağdaş kurup gereği gibi çökerek yerime bağlı bir hâlde oturmam" demiş oluyor. Hadîste açıkça nehy bulunmadığı için Buhârî böyle yemenin hükmünü zikretmemiştir. Tirmizî bu hadîsin başlığında açıkça kerâhati bildirmiştir.

27 Bu da Ebû Cuhayfe hadîsinin başka yoldan bir rivâyetidir.

14- KIZARTILMIŞ ET VE YÜCE ALLAH'IN: ***"And olsun elçilerimiz, İbrâhîm'e müjde ile gelip 'Selâm' dediler. O da: 'Selâm' dedi ve eğlenmeden gidip onlara kızartılmış bir buzağı getirdi"*** (Hûd: 69) KAVLİ BÂBI [28]

٢٧ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا هِشَامُ بنُ يُوسُفَ أخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبِى أُمَامَةَ بنِ سَهْلٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ عنْ خَالِدِ بنِ الْوَلِيدِ قال أُتِىَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم بِضَبٍّ مَشْوِيٍّ فأهْوَى إلَيْهِ لِيَأْكُلَ فَقِيلَ لهُ إنَّهُ ضَبٌّ فأمْسَكَ يَدَهُ فقال خَالدٌ أحَرَامٌ هُوَ قال لاَ ولٰكنَّهُ لا يَكُونُ بأرْضِ قَوْمِى فأجِدُنِى أعَافُهُ فأكَلَ خَالِدٌ ورسولُ اللَّهِ ﷺ يَنْظُرُ. قال مالِكٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ بِضَبٍّ مَحْنُوذٍ *

27-....... Hâlid ibnu'l-Velîd (R) şöyle demiştir: Peygamber'e kızartılıp kebâb yapılmış keler getirildi. Peygamber ondan yemek için elini ona doğru uzattı. Bu anda kendisine o kebâbın keler olduğu söylendi. Bunun üzerine Peygamber elini ondan tuttu. Hâlid:

— O, harâm mıdır? dedi.

Peygamber (S):

— *"Hayır, fakat o benim kavmimin arâzîsinde bulunmaz, onun için ben kendimi ondan hoşlanmıyor hissederim"* buyurdu.

Bunun üzerine Hâlid, Rasûlullah bakıp dururken o keleri yedi. İmâm Mâlik, İbn Şihâb'dan ("Meşviyyin" yerine aynı ma'nâda olan) "Mahnûzin" lafzıyle söylemiştir [29].

١٥ــ بابُ الخَزِيرَةِ قال النَّضْرُ

---

28 Buhârî kızartılıp kebâb yapılmış et yemenin cevâzını bildirmek için İbrâhîm Peygamber'in genç ve güzel konuklar sûretinde gelen meleklere bizzât hizmet edip, onlara kızartılmış bir buzağı ikrâm etmesi kıssasını zikretti.

29 Başlığa uygunluğu "Kebâb yapılmış keler" sözünden alınır. Hadîsin bir rivâyeti üç bâb önce de geçmiş ve orada bâzı bilgiler verilmişti...

İbn Battâl şöyle demiştir: Hadîs başlık yapılan ibâreye apaçık uygundur ki başlık kebâb yemenin cevâzıdır. Çünkü Peygamber (S) ondan yemek için elini uzatmıştır. Eğer o Peygamber'in tiksinmediği başka bir et olsaydı, onu yiyecekti (Aynî).

الخَزِيرَةُ مِنَ النُّخَالَةِ
والحَرِيرَةُ مِنَ اللَّبَنِ

15- HAZÎRE ÇORBASI BÂBI

en-Nadr ibn Şumeyl noktalı hâ ile "el-Hazîre", elenmiş undan; noktasız hâ ile "el-Hazîre" ise sütten yapılır, demiştir [30].

٢٨ــ **حدّثني** يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ
قال أَخْبَرَنِى مَحْمُودُ بنُ الرَّبِيعِ الأَنْصَارِيُّ أنَّ عِتْبَانَ بنَ مالِكٍ وَكَانَ مِنْ
أَصْحَابِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنَ الأَنْصَارِ أَنَّهُ أَتَى رسولَ
اللَّهِ ﷺ فقال يا رسولَ اللَّهِ إِنِّي أَنْكَرْتُ بَصَرِي وأنا أُصَلِّي لِقَوْمِي فَإِذَا كَانَتِ
الأَمْطَارُ سَالَ الوَادِي الَّذِي بَيْنِي وبَيْنَهُمْ لَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ آتِيَ مَسْجِدَهُمْ فأُصَلِّيَ
لَهُمْ فَوَدِدْتُ يا رسُولَ اللَّهِ أَنَّكَ تَأْتِي فَتُصَلِّي فِي بَيْتِي فأَتَّخِذُهُ مُصَلًّى فقال
سأَفْعَلُ إنْ شَاءَ اللَّهُ قال عِتْبَانُ فَغَدَا عَلَيَّ رسولُ اللَّهِ ﷺ وأَبو بَكْرٍ حِينَ ارْتَفَعَ
النَّهَارُ فاسْتَأْذَنَ النبيُّ ﷺ فأَذِنْتُ لَهُ فَلَمْ يَجْلِسْ حَتَّى دَخَلَ البَيْتَ ثُمَّ قال
لِي أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ فأَشَرْتُ إِلَى ناحِيَةٍ مِنَ البَيْتِ فقامَ النبيُّ
ﷺ فَكَبَّرَ فَصَفَفْنَا فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ وحَبَسْنَاهُ على خَزِيرٍ صَنَعْنَاهُ فَثَابَ
فِي البَيْتِ رِجَالٌ مِنْ أَهْلِ الدَّارِ ذَوُو عَدَدٍ فاجْتَمَعُوا فقال قائِلٌ مِنْهُمْ أَيْنَ مالِكُ
بنُ الدُّخْشُنِ فقال بَعْضُهُمْ ذَلِكَ مُنَافِقٌ لا يُحِبُّ اللَّهَ ورسولَهُ قال النبيُّ ﷺ
لا تَقُلْ أَلاَ تَرَاهُ قال لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ يُرِيدُ بِذَلِكَ وجْهَ اللَّهِ قال اللَّهُ ورسولُهُ أَعْلَمُ
قال قُلْنَا فإِنَّا نَرَى وجْهَهُ ونَصِيحَتَهُ إِلَى المُنَافِقِينَ فقَالَ فإِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ

---

30 Bu başlıktaki yemekler hakkında şu ta'rîfler verilmiştir:

"الخزيرة (=el-Hazîretu)": Sefîne vezninde yağlı çorbaya denir ve *Hazîre,* un ufak kıyılmış et ile olan bulamaç aşına denir. Ve eğer et olmazsa "عصيدة (=Asîde)" denir. Bir kavle göre et suyuna irice un ıslağını karıştırmakla olan çorbaya denir...

"الحريرة (=el-Harîretu)": Berîre vezninde un ve süt ile yâhud çervîş yağıyle pişirdikleri bulamaç aşına denir...

"النخالة (=en-Nuhâletu)": Sumâme vezninde öğürtlenip ihtiyâr olunan guzîdeye ve elekten geçen una denir... *(Kaamûs Ter.).*

مَنْ قَال لا إلَهَ إلاَّ اللَّهُ يَبْتَغِى بِذَلِكَ وجْهَ اللَّهِ . قال ابنُ شِهَابٍ ثُمَّ سألْتُ الحُصَيْنَ بن مُحَمَّدٍ الأنْصارِىَّ أحَدَ بَنِى سالِمٍ وكانَ مِنْ سَرَاتِهِمْ عنْ حَدِيثِ مَحْمُودٍ فَصَدَّقَهُ *

28-....... İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Mahmûd ibnu'r-Rabî' el-Ensârî şöyle haber verdi: Peygamber'in sahâbîlerinden ve Bedir'de hazır bulunan Ensâr'dan Itbân ibn Mâlik (R) bir gün Rasûlullah'a geldi de [31]:

— Yâ Rasûlallah! Ben gözlerimi inkâr ettim (yânî gözlerimde hayır kalmadı). Hâlbuki ben kavmime namâz kıldırıyorum. Yağmurlar yağdığı vakit onlarla benim aramızda olan dere akar da mescidlerine gidip onlara namâz kıldıramaz oluyorum. Yâ Rasûlallah, gönlüm ister ki, bana gelip evimde namâz kıldırasın da Sen'in namâz kıldırdığın yeri namâzgâh edineyim, dedi.

Rasûlullah:

— *"İnşâallah bunu yapacağım"* buyurdu.

Itbân dedi ki: Ertesi sabâh Rasûlullah ile Ebû Bekr gün yükseldiği vakit bana geldiler. Peygamber içeri girmeye izin istedi. Ben de girmesine izin verdim. Eve girince oturmadı. Sonra bana:

— *"Evinin neresinde namâz kılmamı istersin?"* dedi.

Ben de O'na evin bir tarafını işâret ettim. Peygamber hemen namâza durup tekbîr aldı. Biz de arkasında durup saff olduk. İki rek'at namâz kıldırdıktan sonra selâm verdi. Biz Peygamber'i, kendisi için pişirdiğimiz bir hazîre çorbasını yemesi için alıkoyduk. Yurdun ahâlîsinden birçok kimseler (Peygamber'in gelişini haber alarak birer birer) eve gelip doldurdular. İçlerinden biri:

— Mâlik ibnu'd-Duhşun nerede? diye sordu.

Orada hazır olanlardan biri:

— O, Allah'ı ve Rasûlü'nü sevmeyen bir münâfıktır, dedi.

Peygamber (S) ona:

— *"Böyle deme! Görmüyor musun ki **Lâ ilâhe ille'llah*** (Muhammed Rasûlullah) *diyor. Ve bununla Allah rızâsını kasdediyor"* buyurdu.

O söyleyen kişi de:

— Allah ve Rasûlü en bilendir, dedi.

---

31 Itbân, Hazrecli ve Sâlim kolundandır. Bu hadîsten anlaşılacağı üzere Sâlim oğullarına imâmlık ederdi. Yaşlanmış olduğu hâlde Muâviye'nin günlerine kadar ömür sürmüştür. İbn Sa'd'ın beyânına göre, Peygamber, hicretin başlarında kendisini Umer ibnu'l-Hattâb ile kardeş yapmıştır. İbn Hişâm'ın *es-Sîre*'sindeki rivâyet de böyledir.

Itbân dedi ki: Biz;

— (Yâ Rasûlallah!) Bizler onun yüzünün, yânî teveccühünün ve nasîhatinin münâfıklara olduğunu görüyoruz, dedik.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Şübhesiz ki, Yüce Allah, Allah'ın rızâsını arayarak **Lâ ilâhe ille'llah** diyen kimseyi ateşe harâm etmiştir"* buyurdu.

İbn Şihâb ez-Zuhrî: Sonra ben Sâlim oğulları'ndan biri ve onların şerîflerinden olan el-Husayn ibn Muhammed el-Ensârî'ye Mahmûd'un bu hadîsinden sordum da o bu hadîsi tasdîk edip doğruladı, demiştir [32].

١٦ـ بابُ الأَقِطِ . وقال حُمَيْدٌ سَمِعْتُ أَنَسًا بَنَى النبيُّ ﷺ بِصَفِيَّةَ فألْقَى التَّمْرَ والاقِطَ والسَّمْنَ . وقال عَمْرُو بنُ أبِي عَمْرٍو عنْ أنسٍ صَنَعَ النبيُّ ﷺ حَيْسًا

16- EKIT (YÂNÎ YAĞI ALINIP KURUTULMUŞ YOĞURT) BÂBI

Ve Humeyd et-Tavîl şöyle demiştir: Ben Enes'ten işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S), Hayber dönüşü sırasında Safiyye bintu Huyey ile evlendi. Deri sofralar üzerine hurma, ekıt denilen kuru yoğurtlu yiyecek ve tereyağı konulmuştu...

Amr ibnu Ebî Amr da Enes'ten: Peygamber (S) sofralar içinde (hurma, ekıt ve yağ karışığı olan) hays yemeği yaptı, şeklinde söylemiştir [33].

---

32 Başlığa uygunluğu "Biz Peygamber'i kendisi için pişirdiğimiz bir hazîre çorbasını yemesi için alıkoyduk" sözlerindendir.

Bu hadîsin bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "Evlerdeki mescidler bâbı"nda geçmişti. Buhârî bu hadîsi uzun ve kısa metinlerle *Sahîh*'inin ondan fazla yerinde getirmiştir.

Hadîste adı anılan Mâlik İbnu'd-Duhşun, haklarında *"Dilediğinizi işleyin, ben size mağfiret etmişimdir"* kudsî hadîsi gelmiş olan Bedir ehlindendir. İbnu Abdilberr: Mâlik hakkındaki nifâk dedikodusu sahîh bir asla dayanmaz. İslâm'ın güzelliğine delâlet eden bunca güzel nakiller bu türlü ithâma mâni'dir, dedikten sonra, hasen bir senedle Ebû Hureyre'den Rasûlullah'ın, Mâlik aleyhinde söz söyleyen kimseye *"Eleyse kad şehide Bedren = Bedir'de hazır bulunmuş değil midir?"* buyurduğunu rivâyet ediyor...

33 Başlıktaki bu iki muallak hadîsin birincisi "Yufka ekmeği bâbı"nda senedli olarak, ikincisi de yine aynı yerde muallak olarak geçmişti. Orada açıklandığı gibi *Ekıt*, yağı alınmış ve kurutulmuş koyun, keçi yoğurdudur ki, Türkçe'de *"Keş"*

٢٩ـ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبِى بِشْرٍ عنْ سَعِيدٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما قال أهْدَتْ خَالَتِى إلَى النبىِّ ﷺ ضِبَابًا وأقِطًا ولَبَنًا فَوُضِعَ الضَّبُّ على مائِدَتِهِ فلَوْ كَانَ حَرَامًا لَمْ يُوضَعْ وشَرِبَ اللَّبَنَ وأكَلَ الأقِطَ *

29-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Teyzem Meymûne, Peygamber'e birkaç tâne keler, ekıt ve süt hediye etti. Kelerler Peygamber'in sofrası üzerine konuldu. Eğer keler yemek harâm olsaydı, O'nun sofrası üzerine konulmazdı. Peygamber (S) sütü içti, ekıtı yedi [34].

١٧ـ بابُ السِّلْقِ والشَّعِيرِ

17- SILK (YÂNÎ ÇÖĞÜNDÜR OTU) VE ARPA BÂBI

٣٠ـ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمنِ عنْ أبِى حَازِمٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ قال إنْ كُنَّا لَنَفْرَحُ بِيَوْمِ الجُمُعَةِ كانَتْ لَنَا عَجُوزٌ تأْخُذُ أُصُولَ السِّلْقِ فَتَجْعَلُهُ فِى قِدْرٍ لها فَتَجْعَلُ فِيهِ حَبَّاتٍ مِنْ شَعِيرٍ إذَا صَلَّيْنَا زُرْنَاهَا فَقَرَّبَتْهُ إلَيْنَا وكُنَّا نَفْرَحُ بِيَوْمِ الجُمُعَةِ مِنْ أجْلِ ذٰلِكَ وما كُنَّا نَتَغَدَّى ولاَ نَقِيلُ إلاَّ بَعْدَ الجُمُعَةِ واللّهِ ما فِيهِ شَحْمٌ ولا وَدَكٌ *

30-....... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Biz cumua günü gelince pek sevinir, ferahlanırdık. Şöyle ki: Bizim ihtiyâr bir hanım ninemiz vardı. Bu kadın her cumua günü sılk (yânî çöğündür) denilen bitkinin köklerinden toplar, bunları kendine âid bir tencere içine kor, bunun içine arpa tâneleri de katarak pişirirdi. Biz cumua namâzını

---

ta'bîr olunur. Ayran pişirilip süzüldükten sonra kurutulur ve bununla yemek yapılır. *Semn,* hayvanın sütünden ve yoğurdundan çıkarılan tereyağıdır. Hubûbât ve bitkilerden çıkarılan yağa *Dühn* denir.

Hays, Leys vezninde katıp karıştırmak ma'nâsına ikinci bâbdan masdardır. Ve *Hays,* Arablar arasında bir taâm ismidir ki, çekirdeği çıkartılmış hurmayı sâfî yağ ve keş ta'bîr olunan yoğurt kurusuna gereği gibi katıp karıştırma ve bâzen içine sevîk dahî ilâve ile tertîb ederler. Ve *Hays,* bu taâmı edinmek ma'nâsına masdar da olur *(Kaamûs Ter.).*

34 Başlığa uygunluğu "Ekıt" sözündedir. Bunun bir rivâyeti Hibe'de, "Hediyenin kabûlü bâbı"nda geçmişti.

kılınca bu kadını ziyâret ederdik. O da hazırladığı bu yemeği bize ikrâm ederdi. İşte biz cumua günü olunca o kadının hazırladığı bu yemekten dolayı sevinir, ferahlanırdık. Biz kuşluk yemeğini cumua namâzından sonra yer, gündüz uykusunu da ancak cumuadan sonra uyurduk. Vallâhi bu yemeğin içinde ne iç yağı, ne de et yağı vardı[35].

١٨ــ باب النَّهْسِ وانْتِشَالِ اللَّحْمِ

18- ETİ AĞIZLA ISIRIP KOPARMAK VE ETİ ÇÖMLEKTEN ÇEKİP ÇIKARMAK BÂBI

٣١ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ عَبْدِ الوَهَّابِ حدّثنا حَمَّادٌ حدّثنا أيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضىَ اللّهُ عنهما قال تَعَرَّقَ رسولُ اللّهِ ﷺ كَتِفًا ثُمَّ قامَ فَصَلَّى ولَمْ يَتَوَضَّأْ. وعنْ أيُّوبَ وعَاصِمٍ عنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال انْتَشَلَ النبىُّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم عَرْقًا مِنْ قِدْرٍ فأكَلَ ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ

31-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) kürek kemiğindeki eti yedi, sonra tekrâr abdest almadan kalkıp namâz kıldırdı.

Ve yine Eyyûb'dan ve Âsım ibn Süleymân'dan; o da İkrime'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs: Peygamber (S) tencere içinden eliyle kemikli bir et çekip çıkardı ve onu yedi, sonra tekrâr abdest almaksızın namâz kıldırdı, demiştir[36].

١٩ــ باب تَعَرُّقِ العَضُدِ

19- KOL KEMİĞİ ÜZERİNDEKİ ETİ KEMİRİP YEMEK BÂBI

٣٢ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى قال حدّثني عُثْمَانُ بنُ عُمَرَ حدّثنا

35 *es-Sılk,* Pâzî ta'bîr olunan nebâta denir... *"Sılku'l-berr"* ve *"Sılku'l-mâ"* diye iki nevi' nebâtlardır. *Müfredât*'ta *Sılkı berrî* ve *Sılkı cebelî* hammâzdan bir kısım ve *Sılku'l-mâ'* su pazısı dedikleri nebât olmak üzere mersûmdur... *(Kaamûs Ter.)*

Hadîsin başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivâyeti Cumua Kitâbı'nda geçmişti.

36 *en-Nehs:* Bir nesneyi dişlerin uçlarıyle ısırıp koparmak ma'nâsınadır.

el-İntişâl: Bu da çömlekten eti el ile çekip çıkarmak ma'nâsınadır. Hadîsin başlığa delîlliği açıktır. Bunun da bir rivâyeti Vudu'da geçmişti.

فُلَيْحٌ **حدّثنا** أَبُو حَازِمٍ المَدَنِيُّ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ أَبِى قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قالَ خَرجْنا مَعَ النبىِّ ﷺ نحْوَ مَكَّةَ ٭

32-....... Bize Abdullah ibnu Ebî Katâde, babasından tahdîs etti. O: Biz Hudeybiye yılında Peygamber'in maiyyetinde Mekke tarafına doğru sefere çıktık... demiştir [37].

٣٣ـ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِى حَازِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أَبِى قَتَادَةَ السَّلَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قالَ كُنْتُ يَوْمًا جالِسًا مَعَ رِجَالٍ مِنْ أَصْحَابِ النبىِّ ﷺ فِى مَنْزِلٍ فِى طَرِيقِ مَكَّةَ ورسولُ اللَّهِ ﷺ نازِلٌ أمامَنَا والقَوْمُ مُحْرِمُونَ وَأَنَا غَيْرُ مُحْرِمٍ فأَبْصَرُوا حِمَارًا وحْشِيًّا وأنا مَشْغُولٌ أَخْصِفُ نَعْلِى فَلَمْ يُؤْذِنُونِى لهُ وأَحَبُّوا لَوْ أَنِّى أَبْصَرْتُهُ فالتَفَتُّ فأَبْصَرْتُهُ فَقُمْتُ إِلَى الفَرَسِ فأَسْرَجْتُهُ ثُمَّ رَكِبْتُ وَنَسِيتُ السَّوْطَ والرُّمْحَ فَقُلْتُ لَهُمْ نَاوِلُونِى السَّوْطَ والرُّمْحَ فقَالُوا لا واللَّهِ لا نُعِينُكَ عَلَيْهِ بِشَىْءٍ فَغَضِبْتُ فَنَزَلْتُ فأَخَذْتُهُمَا ثُمَّ رَكِبْتُ فَشَدَدْتُ على الحِمَارِ فعَقَرْتُهُ ثُمَّ جِئْتُ بِهِ وقَدْ ماتَ فَوَقَعُوا فِيهِ يأْكُلُونَهُ ثُمَّ إِنَّهُمْ شَكُّوا فِى أَكْلِهِمْ إِيَّاهُ وهُمْ حُرُمٌ فَرُحْنا وخَبَأْتُ العَضُدَ مَعِى فأَدْرَكْنا رسولَ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلْنَاهُ عَنْ ذٰلِكَ فَقَالَ مَعَكُمْ مِنْهُ شَىْءٌ فَنَاوَلْتُهُ العَضُدَ فأكلها حَتَّى تَعَرَّقَهَا وهْوَ مُحْرِمٌ . قالَ مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ و **حدّثنى** زَيْدُ بنُ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِى قَتَادَةَ مِثْلَهُ ٭

33-....... Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Ben bir gün Mekke yolu üzerindeki bir konak yerinde Peygamber'in sahâbîlerinden birtakım insanlarla berâber oturuyordum. Rasûlullah da ön tarafımızda konak yapmıştı. Topluluğun hepsi umre niyetiyle ihrâma girmişler, ben ise ihrâma girmemiştim. Onlar bir yaban eşeği görmüşler. Ben ayakkabımı dikmekle meşgûl iken onlar o hayvanı bana bildirmediler. Benim onu kendiliğimden görmüş olmamı arzû etmişlerdi. Ben döndüm ve o hayvanı gördüm. Hemen atıma doğru kalkıp onu eyer-

---

37 Buhârî bu hadîsi Hacc Kitâbı'nda dört bâbda, burada da iki yerde getirmiştir. *et-Taarruk:* Tefa'ûl vezninde, kemikte olan etin cümlesini kemirip yemek ma'nâsınadır...

ledim. Sonra bindim. Bu sırada kamçımı ve mızrağımı yerde unutmuşum. Hatırlayıp oradakilere:

— Kamçımı ve mızrağımı bana alıp uzatıverin, dedim.

Onlar:

— Hayır vallâhi, biz sana o hayvan aleyhine hiçbirşeyle yardım etmeyiz, dediler.

Ben öfkelendim ve inip bunları kendim aldım. Sonra binip yaban eşeği üzerine sür'atle koşturdum ve onu vurdum. Sonra ölmüş olarak hayvanı getirdim. Et piştikten sonra onun üzerine üşüşüp yiyorlardı. Sonra bu eti kendileri ihrâmlı iken yemeleri husûsunda şübheye düştüler. Böylece yola koyulduk. Ben berâberimde ondan bir kol kemiği ayırmıştım. Rasûlullah'a eriştik ve kendisine bunun hükmünü sorduk.

— *"Berâberinizde ondan birşey var mı?"* buyurdu.

Ben kendisine yanımda sakladığım kolu uzatıp verdim. Rasûlullah (S) ihrâmlı olduğu hâlde o koldaki etlerin hepsini kemirip yedi.

Bu hadîsin râvîlerinden Muhammed ibnu Ca'fer: Ve bana Zeyd ibnu Eslem, Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Katâde'den olmak üzere bunun benzerini tahdîs etti, demiştir [38].

٢٠– بابُ قَطْعِ اللَّحْمِ بالسِّكِّينِ

20- ETİN BIÇAKLA KESİLMESİ BÂBI

٣٤– **حدّثنا** أبُو اليمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ . قال أخبرنى جَعْفَرُ بنُ عَمْرِو بنِ أمَيَّةَ أنَّ أبَاهُ عَمْرَو بنَ أمَيَّةَ أخبره أنَّهُ رَأى النبىَّ ﷺ يَحْتَزُّ مِنْ كَتِفِ شَاةٍ فِى يَدِهِ فَدُعِىَ إلَى الصَّلاةِ فألْقَاهَا والسِّكِّينَ الَّتى يَحْتَزُّ بِهَا ثُمَّ قامَ فَصَلَّى ولَمْ يَتَوَضَّأْ ٭

34-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ca'fer ibnu Amr haber verdi ki, ona da babası Amr ibnu Umeyye, kendisinin Peygamber(S)'i elinde pişmiş koyun küreğinden et kesip yediğini gördüğünü haber vermiştir. O sırada Rasûlullah (S) namâza çağırıldı. Elinden eti ve et kesmekte olduğu bıçağı bıraktı da yeniden bir abdest almaksızın kalkıp namâza durdu [39].

---

38 Başlığa uygunluğu "Ben kendisine yanımda sakladığım kolu uzatıp verdim..." sözlerindedir.

39 Hadîs, Peygamber'in et yerken, eti bıçakla kesip yediği husûsunda kesin bir de-

٢١ ــ بابٌ ما عابَ النبيُّ ﷺ طعامًا

21- BÂB: PEYGAMBER (S) HİÇBİR YEMEĞİ AYIPLAMADI

٣٥ ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرَنا سُفْيَانُ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبي حَازِمٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ : قال ما عَابَ النبيُّ ﷺ طَعامًا قَطّ إنِ اشْتَهاهُ أكَلَهُ وإنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ *

35-....... Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) hiçbir yemeği hiçbir zamân ayıplamamış, yermemiştir. O eğer iştâhı varsa yemeği yerdi, hoşlanmazsa bırakır yemezdi, demiştir [40].

٢٢ ــ بابُ النَّفْخِ فِي الشَّعِيرِ

22- (EL DEĞİRMENİNDE YARILMIŞ) ARPAYI KABUKLARINI AYIRMAK İÇİN ÜFÜRÜP SAVURMA BÂBI

٣٦ ــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبِي مَرْيَمَ حدّثنا أبُو غَسَّانَ. قال حدّثني أبُو حَازِمٍ أنَّهُ سَألَ سَهْلاً هَلْ رَأيْتُمْ فِي زَمَانِ النبيِّ ﷺ النَّقِيَّ . قال لا فَقُلْتُ كُنْتُمْ تَنْخُلونَ الشَّعِيرَ : قال لا ولٰكِنْ كُنَّا نَنْفُخُهُ *

36-....... Bize Ebû Gassân tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Hâzım tahdîs etti ki, kendisi Sehl ibn Sa'd'a:

— Siz Peygamber (S) zamânında (elenmiş undan yapılmış) arı beyaz ekmek gördünüz mü? diye sormuş.

O da:

— Hayır görmedik! diye cevâb vermiş.

Sonra yine Sehl'e:

— Siz arpayı (değirmende öğütüldükten sonra) eler miydiniz? demiş.

---

lîldir. Bu, aynı zamânda yemekte bıçak, çatal, kaşık ve benzeri âletlerin kullanılmalarının bir medeniyet gereği olduğunu da isbât eder.

40 Bu hadîs de Peygamber'in hiçbir yemeği aslâ ayıplamadığı husûsunda apaçık bir delîldir. Bu yemek ayıplamama, ictimâî edeblerden çok mühim bir medeniyet düstûrudur. Çünkü taâm, yânî yiyecek şey bir ni'mettir, ni'mete ayıplama değil şükretmek gerekir...

O da:

— Hayır elemezdik. Fakat (kabuğu gitsin diye) üflerdik, demiştir [41].

٢٣ــ بابُ ما كانَ النبيُّ ﷺ وأصحابُهُ يأكُلونَ

23- PEYGAMBER(S)'İN VE SAHÂBÎLERİNİN YEMEKTE OLDUKLARI ŞEYLER BÂBI

٣٧ــ حدّثنا أبو النّعمانِ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ عَبَّاسٍ الجُرَيْرِيِّ عنْ أبي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ عنْ أبي هُرَيْرَةَ : قال قَسَمَ النبيُّ ﷺ يَوْمًا بَيْنَ أصْحَابِهِ تَمْرًا فأَعْطَى كلَّ إنْسَانٍ سَبْعَ تَمَرَاتٍ فأَعْطَانِي سَبْعَ تَمَراتٍ إحْدَاهُنَّ حَشَفَةٌ فلَمْ يَكُنْ فِيهِنَّ تَمْرَةٌ أعْجَبُ إلَيَّ مِنْهَا شَدَّتْ فِي مَضَاغِي *

37-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir gün sahâbîleri arasında hurma taksîm etti. Herbir insana yedişer hurma verdi. Bana da yedi hurma verdi. Bunların birisi ağacında olgunlaşmadan kurumuş koruk hurma idi. Fakat bu hurmaların içinde bana ondan sevimlisi yoktu. Çiğnerken o (sakız gibi dayanır) ağzımda çabuk erimezdi [42].

٣٨ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا وَهْبُ بنُ جَرِيرٍ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ إسْماعِيلَ عنْ قَيْسٍ عنْ سَعْدٍ : قال رأيْتُني سابِعَ سَبْعَةٍ مَعَ النبيِّ ﷺ مالَنا طَعامٌ الاَّ وَرَقُ الْحُبْلَةِ أوِ الحَبَلَةِ حتَّى يَضَعَ أحَدُنا ماتَضَعُ الشَّاةُ ثُمَّ أصْبَحَتْ بَنُو أسَدٍ تُعَزِّرُنِي عَلَى الإسْلامِ خَسِرْتُ إذًا وضَلَّ سَعْيِي *

38-....... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben kendimi Peygamber'in yanında yedi kişinin yedincisi olarak gördüm. Bizim selem denilen dikenli çöl ağacı yaprakları ve yemişlerinden (veyâ asma yapraklarından) başka yiyecek birşeyimiz yoktu. Hattâ bunu ye-

---

41 Başlığa uygunluğu ''Biz arpayı üflerdik'' sözündedir.

42 Hadîsin başlığa uygunluğu, içinde Peygamber'in ve sahâbîlerinin vakitlerinin çoğunda hurma yemekte oldukları ve bundan da az bir şeyle yetinmekte bulunduklarını bildirme olması bakımındandır.

diğimizden herhangi birimiz davar gübresi gibi gübre çıkarır olmuştu. Böyle iken sonra Esed oğulları kabîlesi beni İslâm üzerine edeblendirir oldular! (Yânî İslâm hükümlerini bana öğretmeye kalkışır oldular, eğer onların Umer'e şikâyet ettikleri gibi ben onların öğretmesine muhtâc olduysam) o takdîrde ben çok zarar etmişimdir ve çalışmalarım boşa gitmiştir [43].

٣٩ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعيدٍ **حدّثنا** يَعْقُوبُ عنْ أبِى حازِمٍ قال سألْتُ سَهْلَ بنَ سَعْدٍ فَقُلْتُ هَلْ أكَلَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم النَّقِىَّ فقال سَهْلٌ مارَأى رسولُ اللّهِ ﷺ النَّقِىَّ مِنْ حِينَ ابْتَعَثَهُ اللّهُ حتّى قَبَضَهُ اللّهُ قال فَقُلْتُ هَلْ كانَتْ لكُمْ فى عَهْدِ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم مَناخِلُ قال مارَأى رسولُ اللّه مُنْخُلاً مِنْ حِينَ ابْتَعَثَهُ اللّهُ حتّى قَبَضَهُ اللّهُ قالَ قُلْتُ كَيْفَ كُنْتُمْ تأكُلُونَ الشَّعِيرَ غَيْرَ مَنْخُولٍ قال كُنّا نَطْحَنُهُ ونَنْفُخُهُ فَيَطِيرُ ما طَارَ وما بَقِىَ ثَرَّيْناهُ فأكَلْناهُ ۞

39-....... Ebû Hâzım şöyle demiştir: Ben Sehl ibn Sa'd'a:

— Rasûlullah (S) beyaz ekmek yedi mi? diye sordum.

Sehl:

— Rasûlullah, Allah kendisini peygamber gönderdiği zamândan Allah O'nun rûhunu alıncaya kadar beyaz ekmek görmedi, dedi.

Râvî Ebû Hâzım dedi ki: Ben Sehl'e:

— Rasûlullah'ın zamânında sizin elekleriniz var mıydı? dedim.

Sehl:

— Allah O'nu peygamber gönderdiği zamândan rûhunu alıncaya kadar Allah Elçisi elekten geçirilmiş un görmedi, dedi.

Ebû Hâzım dedi ki: Ben:

— Elenmemiş arpa ununu sizler nasıl yerdiniz? dedim.

Sehl:

---

43 Başlığa uygunluğu bundan önceki hadîsin uygunluğu gibidir.

Bunun bir rivâyeti Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın menkabeleri bâbı'nda geçti.

Bu Esed oğulları, Rasûlullah'ın vefâtından sonra dînden çıkmışlar, o sırada peygamberlik iddiâ eden Tuleyha ibn Huveylid el-Esedî'ye tâbi' olmuşlardı. Ebû Bekr zamânında Hâlid ibn Velîd kumandasında gönderilen ordu ile tenkîl edilmişler, geri kalanları da İslâm'a dönmüşlerdi. Kûfe'de oturan bu kabîle reîsleri Kûfe Vâlîsi bulunan Sa'd ibn Ebî Vakkaas'tan Umer'e şikâyet ederek azl edilmesine sebeb olmuşlardı. Sa'd metindeki sözleri bu hâdise üzerine söylemiştir

— Biz onu öğütür, üflerdik de ondan uçan kabuklar uçar, kalanını da hamur yoğurup yerdik, dedi [44].

٤٠ـ حدّثني إسْحاقُ بنُ إبْرَاهِيمَ أخبرَنا رَوْحُ بنُ عُبادَةَ حدّثنا ابنُ أبي ذِئْبٍ عنْ سَعِيدٍ المَقْبُرِيِّ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنْهُ أنّهُ مَرَّ بِقَوْمٍ بَيْنَ أيْدِيهِمْ شاةٌ مَصْلِيَّةٌ فَدَعَوْهُ فأبَى انْ يأكُلَ قال خَرَجَ رسولُ اللّٰهِ ﷺ مِنَ الدُّنْيا ولَمْ يَشْبَعْ مِنَ الخُبْزِ الشَّعِيرِ *

40-....... Bize İbnu Ebî Zi'b, Saîd el-Makburî'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Ebû Hureyre bir kerre önlerinde kebâb yapılmış bir koyun bulunan bir cemâate uğramıştı. Onlar Ebû Hureyre'yi kebâb yemeğe da'vet etmişler, fakat o kebâb yemeyi kabûl etmeyip:

— Rasûlullah (S) şu dünyâdan arpa ekmeği ile karnı doymadan çıkıp gitti, demiştir [45].

٤١ـ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ أبي الأسْوَدِ حدّثنا مُعاذٌ حدّثني أبي عنْ يُونُسَ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ قال ماأكَلَ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم عَلى خِوَانٍ ولا في سُكُرُّجَةٍ ولاَ خُبِزَلَهُ مُرَقَّقٌ قُلْتُ لِقَتادَةَ عَلى مايأكُلُونَ قال عَلى السُّفَرِ *

41-....... Enes ibn Mâlik (R): Peygamber (S) ne yüksek masa üzerinde, ne sükkürrüce denilen sofra tahtasında yemek yedi. Peygamber'e hâlis buğday unundan yufka ekmeği de yapılmadı, demiştir.

Hadîsin râvîsi Yûnus ibn Ebi'l-Furât: Ben Katâde'ye:

— Sizler ne üzerinde yerdiniz? dedim.

Katâde:

— Deri sofralar üzerinde yerdik, dedi [46].

٤٢ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْرَاهِيمَ عنِ الأسْوَدِ

---

44 Bunun bir rivâyeti bundan evvelki bâbda geçti.

45 Başlığa uygunluğu, Ebû Hureyre'nin o zamân Peygamber ile sahâbîlerinin dar bir yaşayış içinde oluşlarını düşünmesi ve bundan dolayı kızartılmış koyundan yemeyi terketmesi yönündendir. Bu, da'vete icâbeti terk değildir. Çünkü o düğün aşındadır, her yemekte değil (Aynî).

46 Bunun bir rivâyeti "İnceltilmiş yufka ekmeği bâbı"nda geçmiş ve orada bâzı açıklamalar verilmişti.

عَنْ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها قالَتْ ماشَبِعَ آلُ مُحمَّدٍ ﷺ مُنْذُ قَدِمَ المَدِينَةَ مِنْ طَعامِ البُرِّ ثَلاَثَ لَيالٍ تِباعًا حتَّى قُبِضَ ۝

42-....... Âişe (R): Muhammed âilesi, Medîne'ye hicret edip geldikleri zamândan Peygamber'in rûhu alınıncaya kadar arka arkaya üç gün buğday ekmeği ile karınları doymadı, demiştir [47].

٢٤ ــ بابُ التَّلْبِينَةِ

24- TELBÎNE BULAMACI BÂBI

٤٣ ــ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شهابٍ عنْ عُرْوَةَ عنْ عائِشَةَ زَوْجِ النبيِّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم أنَّها كانَتْ إذا ماتَ المَيِّتُ مِنْ أهْلِها فاجْتَمَعَ لِذَلِكَ النِّساءُ ثُمَّ تَفَرَّقْنَ إلاَّ أهْلَها وخاصَّتَها أمَرَتْ بِبُرْمَةٍ مِنْ تَلْبِينَةٍ فَطُبِخَتْ ثُمَّ صُنِعَ ثَرِيدٌ فَصُبَّتِ التَّلْبِينَةُ عَلَيْها ثُمَّ قالَتْ كُلْنَ مِنْها فإنِّي سَمِعْتُ رسولَ اللّهِ ﷺ يَقولُ التَّلْبِينَةُ مُجِمَّةٌ لِفُؤادِ المَرِيضِ تَذْهَبُ بِبَعْضِ الحُزْنِ ۝

43-....... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve'den; o da Peygamber'in zevcesi Âişe(R)'den tahdîs etti ki, o şöyle demiştir: Bir ev halkından birisinin vefâtı üzerine ta'ziye için kadınları toplandıkları, sonra dağıldıkları, yalnız hâne halkı ve hısımları kaldıklarında Âişe emretti: Bir çömlek içinde telbîne bulamacı pişirildi. Sonra tirit yapılıp, telbîne onun üzerine döküldü.Sonra Âişe:

— Haydi bundan yiyiniz! Çünkü ben Rasûlullah(S)'tan *"Telbîne hastanın kalbine rahatlık verir, hüznün bir kısmını da giderir"* buyururken işittim, demiştir [48].

٢٥ ــ بابُ الثَّرِيدِ

---

47 Buhârî bu hadîslerle Peygamber'in ve sahâbîlerinin yaşayışlarındaki ferâgatlerini ve dünyâ zevklerinden uzak, en sâde bir yaşayış sürdüklerini delîllendirmek istemiştir.

48 *Telbîn* ve *Telbîne:* Un, süt ve balın karıştırılmasıyle pişirilen bulamaçtır. Süt gibi beyâz olduğu için bu adla anılmıştır. Bunun bir rivâyeti Tıbb'da da gelecektir.

25- SERÎD (YÂNÎ TİRİD YEMEĞİ) BÂBI

٤٤ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَمْرِو بنِ مُرَّةَ الجَمَلِيِّ عنْ مُرَّةَ الهَمْدَانِيِّ عنْ أبِي مُوسَى الأشْعَرِيِّ عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال كَمَلَ منَ الرِّجالِ كَثِيرٌ ولَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّساءِ إلاَّ مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وآسِيَةُ امْرَأةُ فِرْعَوْنَ وفَضْلُ عائِشَةَ عَلى النِّساءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلى سائِرِ الطَّعامِ *

44-....... Bize Şu'be, Amr ibn Murre el-Cemelî'den; o da Murre el-Hemdânî'den; o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Erkeklerden bir çokluk kemâle erdi. Kadınlardan ise İmrân'ın kızı Meryem ile Fir'avn'ın karısı Âsiye'den başkası kemâle ermedi. Âişe'nin kadınlar üzerindeki fadlı, tirîd yemeğinin diğer yemekler üzerindeki fadlı gibidir"* [49].

٤٥ــ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَوْنٍ حدّثنا خالِدُ بنُ عَبْدِ اللّهِ عنْ أبِي طُوَالَةَ عنْ أنَسٍ عنِ النبيِّ ﷺ قال فَضْلُ عائِشَةَ عَلى النِّساءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلى سائِرِ الطَّعامِ *

45-....... Bize Hâlid ibn Abdillah, Ebû Tuvâle'den; o da Enes(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Âişe'nin* (ümmetimde bulunan) *kadınlar üzerindeki üstünlüğü, tirîdin diğer yemekler üzerindeki üstünlüğü gibidir"* buyurmuştur.

٤٦ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مُنِيرٍ سَمِعَ أبا حاتِمٍ الأشْهَلَ بنَ حاتِمٍ حدّثنا ابنُ عَوْنٍ عنْ ثُمامَةَ بنِ أنَسٍ عنْ أنَسٍ رضِيَ اللّهُ عنه قال دَخَلْتُ مَعَ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم عَلى غُلامٍ لهُ خيَّاطٍ فَقَدَّمَ إلَيْهِ قَصْعَةً فِيها ثرِيدٌ قال وأقْبَلَ عَلى عَمَلِهِ قال فَجَعَلَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَتَتَبَّعُ الدُّبَّاءَ قال فَجَعَلْتُ أتَتَبَّعُهُ فأضَعُهُ بيْنَ يَدَيْهِ قال فَمازِلْتُ بَعْدُ أُحِبُّ الدُّبَّاءَ *

---

49 *Serîd, Tehzîb*'de ve *Mısbâh*'ta ekmeği doğrayıp, et suyunda ıslatmak ile tefsîr edilmiştir... *(Kaamûs Ter.)*. Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivâyeti Peygamberler Kitâbı'nda da geçmişti.

46-....... Enes (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) ile berâber O'nun bir terzi olan genç adamının yanına girdim. O terzi Peygamber'e içinde serîd yemeği bulunan bir kâse takdîm etti.

Enes dedi ki: Terzi kendi işine yöneldi.

Enes dedi ki: Peygamber de önüne konulan o kâsenin etrafından kabak araştırmağa başladı.

Enes dedi ki: Ben de O'na kabakları araştırmağa ve bulduklarımı önüne koymağa başladım.

Enes: Artık ben o günden sonra kabağı sevmekten ayrılmadım, dedi [50].

٢٦ــ بابُ شاةٍ مَسْمُوطَةٍ والكَتِفِ والجَنْبِ

26- TÜYLERİ SICAK SU İLE GİDERİLİP KIZARTILMIŞ KUZU, ETLİ KÜREK KEMİĞİ VE BİR YAN TARAF ETİ BÂBI

٤٧ــ حدّثنا هُدْبَةُ بنُ خالِدٍ حدّثنا هَمَّامُ بنُ يَحْيَى عنْ قَتادَةَ قال كُنَّا نَأْتِي أَنَسَ بنَ مالِكٍ رضيَ اللّهُ عنهُ وخَبَّازُهُ قائِمٌ قال كُلُوا فَما أَعْلَمُ النبيَّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم رَأى رغِيفاً مُرَقَّقاً حَتَّى لَحِقَ باللّهِ ولاَ رَأى شاةً سَمِيطاً بِعَيْنِهِ قَطُّ *

47-....... Katâde şöyle demiştir: Biz, Enes ibn Mâlik(R)'e gelirdik, ekmekçisi ayakta dikilirken bizlere:

— Yiyiniz, ben Peygamber (S) Allah'a kavuşuncaya kadar ne inceltilmiş yufka ekmeği, ne de kılları haşlanarak giderilip kızartılmış kuzuyu gözüyle gördüğünü aslâ bilmiyorum, dedi.

٤٨ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخبرَنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ جَعْفَرِ بنِ عَمْرِو بنِ أُمَيَّةَ الضَّمْرِيِّ عنْ أبيهِ قال رَأَيْتُ رسولَ اللّهِ ﷺ يحْتَزُّ مِنْ كَتِفِ شاةٍ فأَكَلَ مِنْها فَدُعِيَ إلى الصّلاةِ فقامَ فَطَرَحَ السِّكِّينَ فَصَلَّى ولَمْ يَتَوَضَّأْ *

48-....... Amr ibn Umeyye ed-Damrî (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'i pişmiş koyun küreğinden et keserek, ondan yediğini gör-

---

50 Başlığa uygunluğu "İçinde serîd bulunan" sözündedir.

düm. O sırada namâza çağrıldı. Bıçağı elinden bırakıp kalktı da, tekrar abdest almadan namâz kıldırdı [51].

٢٧ــ بابُ ما كانَ السَّلَفُ يَدَّخِرُونَ فى بُيُوتِهِمْ وأَسْفارِهِمْ مِنَ الطَّعامِ واللَّحْمِ وغَيْرِهِ : وقالَتْ عائِشَةُ وأَسْماءُ صَنَعْنا لِلنبىِّ صلى اللّه عليه وسلم وأبى بَكْرٍ سُفْرَةً .

27- SELEFİN, EVLERİNDE VE SEFERLERİNDE ET VE DİĞER YİYECEK MADDELERİNİ BİRİKTİRİR OLMALARI BÂBI

Âişe ile Esmâ: Biz Peygamber (S) ile Ebû Bekr için (Hicret yolculuğuna çıkacakları zamân) deriden bir sofra azık düzenleyip koyduk, demişlerdir [52].

٤٩ــ حدّثنا خَلاَّدُ بنُ يَحْيَى حدّثنا سُفْيانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عابِسٍ عَنْ أَبِيهِ قال قُلْتُ لِعائِشَةَ أَنَهَى النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم أَنْ يُؤْكَلَ مِنْ لُحومِ الاضاحِىِّ فَوْقَ ثَلاثٍ قالَتْ مافَعَلَهُ إلاَّ فى عامٍ جاعَ النَّاسُ فِيهِ فأَرادَ أَنْ يُطْعِمَ الغَنِىُّ الفَقِيرَ وإنْ كُنَّا لَنَرْفَعُ الكُراعَ فنأْكُلُهُ بَعْدَ خَمْسَ عَشْرَةَ قِيلَ مااضْطَرَّكُمْ إِلَيْهِ فَضَحِكَتْ قالَتْ ماشَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ مِنْ خُبْزِ بُرٍّ مأْدُومٍ ثلاثَةَ أَيَّامٍ حتَّى لَحِقَ بِاللّهِ : وقال ابنُ كَثِيرٍ أَخبَرَنا سُفْيانُ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عابِسٍ بِهٰذا *

49-......, Bize Sufyân es-Sevrî, Abdurrahmân ibn Âbis'ten tahdîs etti ki, babası Âbis ibn Rabîa en-Nahaî el-Kufî şöyle demiştir: Ben Âişe'ye:

— Peygamber (S) kurbân etlerinin üç günden fazla yenilmesini nehyetti mi? dedim.

Âişe:

— Peygamber bu üç günden fazla kurbân eti yemeği ancak insanların açlık çektiği bir yılda nehyetti de bununla zengin olanın fa-

51 Bu hadîslerin birer rivâyeti yakında Yufka ekmeği bâbı'nda geçmişti.

52 Selef, yânî sahâbî ve tâbiîler hazarda evlerinde ileride azık yapmak için, seferlerinde de yolculukları müddetinde azık edinmeleri maksadıyle et ve diğer yiyecek maddelerini biriktirirlerdi.

Âişe ile baba bir kızkardeşi Esmâ'nın bu ifâdeleri Peygamber ve sahâbîlerinin göçmelerini anlatan uzun hicret hadîsi içinde geçmektedir.

kîre yedirip doyurmasını istedi. Şu muhakkak ki, biz davar bacaklarını kaldırırdık da bayramdan onbeş gün sonra yerdik, dedi.

Âişe'ye:

— Sizi bunları geciktirmeye zorlayan ne idi? denildi.

Âişe güldü de:

— Muhammed'in âile halkı, kendisi Allah'a kavuşuncaya kadar üç gün arka arkaya katıklanmış hâlis buğday ekmeği ile doymadı, dedi.

Râvî İbn Kesîr: Bize Sufyân haber verdi. Bize Abdurrahmân ibn Âbis bu hadîsi tahdîs etti, şeklinde söylemiştir [53].

٥٠ــ **حدّثنى** عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو عنْ عَطاءٍ عنْ جابِرٍ قال كُنَّا نَتَزَوَّدُ لُحومَ الهَدْيِ عَلى عَهْدِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إلَى المَدِينَةِ تابَعَهُ مُحَمَّدٌ عنْ ابنِ عُيَيْنَةَ . وقال ابنُ جُرَيْجٍ قُلْتُ لِعَطاءٍ أقال حتَّى جِئْنا المَدِينَةَ قال لا *

50- Bana Abdullah ibn Muhammed el-Musnidî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan; o da Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti ki, Câbir (R):

— Biz Peygamber(S)'in zamânında hedy kurbânlarımızın etlerini Medîne'ye kadar azık edinirdik, demiştir.

Abdullah ibn Muhammed el-Müsnidî'ye, Muhammed ibn Selâm da İbn Uyeyne'den rivâyet etmekle mutâbaat etmiştir. İbnu Cureyc de dedi ki: Ben Atâ'ya:

— Câbir "Medîne'ye gelinceye kadar..." sözünü söyledi mi? dedim.

Atâ:

— Hayır (Câbir "Medîne'ye gelinceye kadar" sözünü söylemedi), dedi [54].

---

53 Başlığa uygunluğu "Biz davar bacaklarını kaldırırdık da onbeş gün sonra yerdik" sözünden alınır. Buhârî bunun bir rivâyetini Eymân ve'-n-Nuzur'da getirmiştir.

54 Hadîs, yolcuların seferleri esnâsında gıdâlanmak için azık edinmelerinin cevâzına delâlet etmiştir. Bunun bâzı rivâyetleri Cihâd'da ve Udhıyeler'de de geçmiştir.

Bir defasında nehyin sebebi, halkın geçim husûsunda zorluk çekmekte bulunmasıdır. O açlık ve zarûret hâlinin geçmesi üzerine artık kurbân etlerini kendilerinin yemeleri, fakîrlere vermeleri, bir kısmını da azık edinmeleri emredilmiştir. Nitekim Câbir, Hacc Kitâbı'ndaki rivâyetinde şöyle demiştir: Biz Minâ'da kaldığımız üç günden fazla bir zamân kurbân develerimizin etlerinden yemezdik. Sonra Peygamber (S) bizlere ruhsat verdi de: *"Kurbân etlerinizi yiyiniz ve* (kavurup) *azık yapınız"* buyurdu. Biz de yedik ve azık edindik.

٢٨ـ باب الحَيْس

28- HAYS YEMEĞİ BÂBI

٥١ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ عَمْرِو بنِ أبى عَمْرٍو
مَوْلَى المُطَّلِبِ بنِ عَبْدِ اللهِ بنِ حَنْطَبٍ أنَّهُ سَمِعَ أنَسَ بنَ مالِكٍ يَقُولُ قال رسولُ
اللهِ ﷺ لأبى طَلْحَةَ التَمِسْ غُلامًا منْ غِلْمانِكُمْ يَخْدُمُنى فَخَرَجَ بِى أبو طَلْحَةَ
يُرْدِفُنِى وراءَهُ فَكُنْتُ أخْدُمُ رسولَ اللهِ ﷺ كُلَّما نَزَلَ فَكُنْتُ أسْمَعُهُ يُكْثِرُ
أنْ يَقُولَ اللَّهُمَّ إنِّى أعُوذُ بِكَ منَ الهَمِّ والحَزَنِ والعَجْزِ والكَسَلِ والبُخْلِ والجُبْنِ
وضَلَعِ الدَّيْنِ وغَلَبَةِ الرِّجالِ فَلَمْ أزَلْ أخْدُمُهُ حتَّى أقْبَلْنا مِنْ خَيْبَرَ وأقْبَلَ بصَفِيَّةَ بِنْتِ
حُيَيٍّ قَدْ حازَها فَكُنْتُ أراهُ يُحَوِّي ورَاءَهُ بِعَباءَةٍ أوْ بِكِساءٍ ثُمَّ يُرْدِفُها ورَاءَهُ
حتَّى إذَا كُنَّا بالصَّهْباءِ صَنَعَ حَيْسًا فى نِطَعٍ ثُمَّ أرْسَلَنِى فَدَعَوْتُ رِجالا فأكَلُوا
وكانَ ذَلِكَ بِناءَهُ بِها ثُمَّ أقْبَلَ حَتَّى إذَا بَدَا لهُ أُحُدٌ قال هٰذَا جَبَلٌ يُحِبُّنا ونُحِبُّهُ
فَلمَّا أشْرَفَ عَلَى المَدِينَةِ قال اللَّهُمَّ إنِّى أُحَرِّمُ مابَيْنَ جَبَلَيْها مِثْلَ ماحَرَّمَ بِهِ
إبْراهِيمُ مَكَّةَ اللَّهُمَّ بارِكْ لَهُمْ فى مُدِّهِمْ وصاعِهِمْ *

51-....... el-Muttalib ibnu Abdillah ibn Hantab'ın âzâdlısı Amr ibnu Ebî Amr, Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) -üvey babam- Ebû Talha'ya:

— *"Oğlanlarınızdan bana hizmet edecek bir oğlan ara"* buyurdu.

Bunun üzerine Ebû Talha beni bineğinin arkasına bindirerek çıkardı. Artık ben Rasûlullah'a hizmet eder oldum. Rasûlullah bineğinden her inip konaklama yaptığı zamânlarda, kendisinden şu duâyı çok söyler olduğunu işitirdim:

— *"Yâ Allah! Ben hemmden, hazenden, âcizlikten, tenbellikten, cimrilikten, korkaklıktan, borç ağırlığı ve sıkıntısından ve erkeklerin galebesi ve kahrından sana sığınırım!"*

(Enes dedi ki:) Ben kendisine devâmlı hizmet ediyordum. Nihâyet Hayber'den dönüyorduk. Peygamber de kendisi için almış olduğu Safiyye bintu Huyey ile dönüyordu. Ben Peygamber'i, bineğinin arka tarafında Safiyye için bir abâ yâhud bir örtü ile yer hazırlar, bundan sonra da Safiyye'yi bineğinin arkasına bindirir görüyordum. Biz es-Sahbâ mevki'ine vardığımızda deriden sofralar içinde hays yemeği yaptırdı. Sonra beni gönderdi de, ben birtakım insanları da'vet

ettim. Onlar da gelip bundan yediler. İşte bu Peygamber'in Safiyye ile evlenmesi olmuştu. Sonra Medîne'ye doğru yollandı. Nihâyet kendisine Uhud Dağı görülünce:

— "Şu Uhud öyle bir dağdır ki, o bizi sever, biz de onu severiz" buyurdu.

Medîne'yi yukarıdan görünce:

— *"Yâ Allah! Ben Medîne'nin iki dağı arasını, İbrâhîm'in Mekke'yi harem kıldığı gibi harem kılıyorum! Yâ Allah! Sen Medîneliler'e müddleri ve sâ'ları içinde* (ölçülen rızıklarında) *bereket ihsân eyle!"* diye duâ etti [55].

٢٩ـ بابُ الأكْلِ في إناءٍ مُفَضَّضٍ

29- GÜMÜŞLE KAPLANMIŞ KAP İÇİNDE YEMEK YEME(NİN HÜKMÜ) BÂBI

٥٢ـ حدّثنا أبو نُعَيمٍ حدّثنا سَيْفُ بنُ أبي سُلَيْمانَ قال سَمِعْتُ مُجاهِدًا يَقُولُ حَدَّثني عَبْدُ الرَّحْمنِ بنُ أبي لَيْلَى أنَّهُمْ كانُو عِنْدَ حُذَيْفَةَ فاسْتَسْقَى فَسَقاهُ مَجُوسِيٌّ فَلمَّا وضَعَ القَدَحَ فى يَدِهِ رماهُ بِهِ وقال لَوْلا أنِّى نَهَيْتُهُ غَيْرَ مَرَّةٍ ولاَ مَرَّتَيْنِ كأنَّهُ يَقُولُ لَمْ أفْعَلْ هٰذَا ولٰكِنِّى سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم يَقُولُ لاتَلْبَسُوا الحَرِيرَ ولا الدِّيباجَ ولاَ تَشْرَبُوا فى آنِيَةِ الذَّهَبِ والفِضَّةِ ولاتأْكُلوا فى صِحافِها فإنَّها لَهُمْ فى الدُّنْيا ولَنا فى الآخِرَةِ *

52-....... Seyf ibnu Ebî Süleymân tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Mucâhid ibn Cebr'den işittim, şöyle diyordu: Bana Abdurrahmân ibnu Ebî Leylâ tahdîs etti ki, kendileri Medâin'de Huzeyfe'nin yanında bulunmuşlar. Huzeyfe su istemiş. Bir Mecûsî gümüş bir bardakla su getirmiş. Bardağı onun elinin içine koyunca Huzeyfe bardağı içindeki su ile fırlatıp atmış ve:

— Ben seni bu bardakla su getirmekten birkaç defa sözle neh-

---

55 Başlığa uygunluğu "Hays yemeği yaptırdı" sözündedir.

Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Buyû', "Rahmi temizlemeden önce insan câriye ile yolculuk eder mi bâbı"nda; Cihâd'da, Mağâzî'de geçmişti.

Hays (daha önce de geçtiği üzere) Arablar arasında bir yemek ismidir ki, çekirdeği çıkarılmış hurmayı sâde yağ ve keş ta'bîr olunan yoğurt kurusuna gereği gibi katıp karıştırarak ve bâzen de içine sevîk dahî ilâve ile tertîb ederler ve *Hays,* bu yemeği yapmak ma'nâsına masdar da olur (Âsım Ef.)

yetmiş olmayaydım, şimdi sana bu fiilî muâmeleyi yapmazdım, diyerek şöyle devâm etmiştir:

— Lâkin ben Peygamber(S)'den işittim: *"Sizler harîr ve dîbâc denilen kumaşlardan elbise giymeyiniz, altın ve gümüş kaplardan da su içmeyiniz, bunların çanak ve tabakları içine konulan yemekleri de yemeyiniz. Çünkü bunlar dünyâda onlara âid süs eşyâlarıdır, âhirette de bizim zînetlenme vâsıtalarımız olacaktır"* buyuruyordu, demiştir [56].

٣٠ ـ بابُ ذِكْرِ الطَّعامِ

30- TAÂM SÖZÜNÜN ZİKRİ BÂBI

٥٣ ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا أبو عَوانَةَ عنْ قَتادَةَ عنْ أنس عنْ أبي مُوسَى الأشْعَرِيِّ قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم مَثَلُ المُؤْمِنِ الَّذى يَقْرَأُ القُرْآنَ كَمَثَلِ الأُتْرُجَّةِ رِيحُها طَيِّبٌ وطَعْمُها طَيِّبٌ ومَثَلُ المُؤْمِنِ الَّذي لايَقْرَأُ القُرْآنَ كَمَثَلِ التَّمْرَةِ لارِيحَ لها وطَعْمُها حُلْوٌ ومَثَلُ المُنافِقِ الَّذى يَقْرَأُ القُرْآنَ مَثَلُ الرَّيْحانَةِ رِيحُها طَيِّبٌ وطَعْمُها مُرٌّ ومَثَلُ المُنافِقِ الَّذى لايَقْرَأُ القُرْآنَ كَمَثَلِ الحَنْظَلَةِ لَيْسَ لهارِيحٌ وطَعْمُها مُرٌّ *

53-....... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Kur'ân okuyan mü'minin meseli, kokusu güzel, tadı güzel portakalın meseli gibidir. Kur'ân okumayan mü'minin meseli de tadı tatlı, fakat kokusu olmayan hurma meseli gibidir. Kur'ân okuyan münâfıkın meseli, kokusu güzel, tadı acı olan reyhâne otunun meseli gibidir. Kur'ân okumayan münâfıkın meseli de kokusu olmayan ve tadı da acı olan hanzalalanın* (yânî Ebû Cehil karpuzunun) *meseli gibidir"* [57].

---

56 Bu, Yüce Allah'ın şu kavlindeki gibidir: ***"... Altını ve gümüşü yığıp biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanlar; işte onlara pek acıklı bir azâbı muştula..."*** (et, Tevbe:34-35). Gümüşün hükmü bilinince, bundan evlâ tarîkıyle altının hükmü de bilinmek lâzım gelir... Bu hadîs harîr, dîbâc kullanmanın, altın ve gümüş kaplardan yiyip içmenin harâm kılınmasına delâlet eder. Bu kadîm müctehidlerden çoğu yanında harâm kılma nehyidir. Bu, dört imâmın da görüşüdür..

Buhârî bunun bâzı rivâyetlerini Eşribe, Libâs Kitâbları'nda da getirecektir (Aynî).

57 Bunun bir rivâyeti Kur'ân'ın Fazîletleri Kitâbı'nda geçti. Bunun burada zikrin-

٥٤ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا خالِدٌ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ الرحْمٰنِ عنْ أَنَسٍ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال فَضْلُ عائِشَةَ عَلى النِّساءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلى سائِرِ الطَّعامِ *

54-....... Bize Abdullah ibnu Abdirrahmân, Enes(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Âişe'nin diğer kadınlar üzerindeki fadlı, serîdin, yânî tirîdin diğer yemekler üzerindeki fadlı gibidir"* buyurmuştur [58].

٥٥ــ حدّثنا أَبو نُعَيْمٍ حدّثنا مالِكٌ عنْ سُمَيٍّ عنْ أَبي صالِحٍ عنْ أَبي هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ قال السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ العَذابِ يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ نَوْمَهُ وطَعامَهُ فإِذا قَضَى نَهْمَتَهُ مِنْ وجْهِهِ فَلْيُعَجِّلْ إلى أَهْلِهِ *

55-....... Bize Mâlik, Sumeyy'den; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Sefer, azâbdan bir parçadır. O sizden herbirinizin uykusunu, taâmını men' eder* (intizâmını bozar). *Onun için yolcu, yöneldiği sefere âid işini bitirince âilesine dönmeye acele etsin"* buyurmuştur [59].

٣١ــ بابُ الأُدْمِ

31- EKMEKLE BERÂBER YENİLEN KATIK BÂBI

٥٦ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا إِسْماعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ رَبِيعَةَ أَنَّهُ سَمِعَ القاسِمَ بنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ كانَ في بَرِيرَةَ ثَلاثُ سُنَنٍ أَرادَتْ عائِشَةُ أَنْ تَشْتَرِيَها فَتُعْتِقَها فقال أَهْلُها ولَنا الوَلاءُ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ

---

den murâd, *Fethu'l-Bârî*'de ve diğerlerinde dediği gibi içinde taâm sözünün tekrârıdır. *Taâm,* yemek ma'nâsına da kullanılır (Kastallânî).

58 Peygamber bu hadîsinde Âişe'nin fadlını serîdin fadlına benzetti. Çünkü serîd, yânî tirîd o zamân onların yemeklerinin en fazîletlisidir. Bu hadîsin bir rivâyeti yakında Serîd bâbı'nda geçmişti. Bundan maksad gizli değildir.

59 Hattâbî; hadîste sefer esnâsında yerine getirilemeyen cumua ve cemâat namâzlarını, âile ve hısımlar için vâcib olan hakları yerine getirmeye rağbetlendirme vardır, demiştir. Bunun birer rivâyeti Hacc'da ve Cihâd'da da geçmişti (Kastallânî).

عليه وسلم فقال لوْشِئْتِ شَرَطْتِيهِ لَهُمْ فإنَّما الوَلاَءُ لِمَنْ أعْتَقَ قال وأُعْتِقَتْ
فَخُيِّرَتْ فى أنْ تَقِرَّ تَحْتَ زَوْجِها أوْ تُفارِقَهُ ودَخَلَ رَسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه
وسلم يَوْمًا بَيْتَ عائِشَةَ وعَلى النَّارِ بُرْمَةٌ تَفُورُ فَدَعا بالْغَدَاءِ فأُتِىَ بِخُبْزٍ وأُدْمٍ
مِنْ أُدْمِ البَيْتِ فقال ألَمْ أرَ لَحْمًا قالُوا بَلَى يارسُولَ اللَّهِ ولٰكِنَّهُ لَحْمٌ تُصُدِّقَ
بِهِ عَلى بَرِيرَةَ فأهْدَتْهُ لَنا فقال هُوَ صَدَقَةٌ عَلَيْها وهَدِيَّةٌ لَنا *

56-....... Bize İsmâîl ibnu Ca'fer, Rabîatu'r-Re'y'den tahdîs etti ki, o da el-Kaasım ibn Muhammed'den şöyle derken işitmiştir: Berîre hakkında üç tâne sünnet (yânî kaanûn) meydana gelmiştir: Âişe onu satın alıp hürriyete kavuşturmak istedi, fakat sâhibleri:

— Velâ hakkı bize âid olacaktır, dediler.

Âişe onların bu şartını Rasûlullah'a zikretti. Bunun üzerine Rasûlullah (S) Âişe'ye:

— *"Eğer sen onların ileri sürdükleri bu şartı onlar lehine şart kılmış olsan da, şübhesiz velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturanındır"* buyurdu.

Yine el-Kaasım dedi ki: Berîre hürriyete kavuşturuldu da kocasının nikâhı altında kalmak yâhud da ondan ayrılmak husûsunda muhayyer kılındı. Ve bir gün Rasûlullah Âişe'nin evine girdi. O sırada ateş üzerinde bir tencere(de et) kaynamakta idi. Rasûlullah kuşluk yemeği istedi. Kendisine biraz ekmekle evde bulunan katıklardan bir katık getirildi. Rasûlullah:

— *"Ben ateş üzerinde et yemeği görmedim mi?"* dedi

Oradakiler:

— Evet yâ Rasûlallah, et gördünüz, fakat o, Berîre'ye sadaka olarak verilmiş ettir. Berîre onu bize hediye etti, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"O, Berîre'ye sadaka, bize de Berîre'den hediyedir"* buyurdu [60].

---

60 Hadîsten garaz "Evin katıklarından bir katık" sözü olduğu açıktır. Bunda evde başka katıkların varlığıyle berâber Peygamber'in istemesi olduğu için, etin diğer katıklardan öne geçirilmesi hükmü vardır. İbn Mâce'nin merfûan rivâyet ettiği Berîre hadîsinde *"Dünyâ ve âhirette katıkların seyyidi ettir"* buyurulmuştur. Bunu Buhârî yirmiden fazla yerde zikretmiştir. Lâkin burada hadîsi mürsel gibi sevketmiştir. *Fethu'l-Bârî*'de dediği gibi Buhârî Nikâh ve Talâk Kitâbları'nda Mâlik yolundan; o da Rabîa'dan; o da el-Kaasım'dan; o da Âişe'den senediyle, mevsûl olarak getirmiş olmasına dayanmıştır. Burada hadîsi diğer bâbda getirdiği hey'etlerden bir hey'ette getirmekten çekinme âdeti üzere yürümüştür. Nazarı ne kadar ince, fikri ne kadar geniştir! Allah ona rahmet eylesin! (Kastallânî).

٣٢ ـ باب الحَلْوَاءِ والعَسَلِ

32- HELVÂ VE BALIN ZİKRİ BÂBI

٥٧ ـ حدّثنى إسْحاقُ بنُ إبْرَاهِيمَ الحَنْظَلِيُّ عَنْ أبى اسامَةَ عَنْ هِشامٍ قال أخبرنى أبى عَنْ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها قالَتْ كانَ رسولُ اللّهِ ﷺ يُحِبُّ الحَلْوَاءَ والعَسَلَ *

57-....... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Âişe (R): Rasûlullah (S) helvâyı ve balı severdi, demiştir [61].

٥٨ ـ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمنِ بنُ شَيْبَةَ قال أخبرَنى ابنُ أبى الفُدَيْكِ عنِ ابنِ أبى ذِئْبٍ عنِ المَقْبُرِىِّ عَنْ أبى هُرَيْرَةَ قال كُنْتُ أَلْزَمُ النبىَّ ﷺ لِشِبَعِ بَطْنِى حِينَ لاآكُلُ الخَمِيرَ ولا أَلْبَسُ الحَرِيرَ ولا يَخدُمُنى فُلانٌ ولا فُلانَةُ وأُلْصِقُ بَطْنِى بالحَصْباءِ وأَسْتَقْرِئُ الرَّجُلَ الآيَةَ وهْىَ مَعِى كَىْ يَنْقَلِبَ بِى فَيُطْعِمَنى وخَيْرُ النَّاسِ لِلْمَساكِينِ جَعْفَرُ بنُ أبى طالِبٍ يَنْقَلِبُ بنا فَيُطْعِمُنا ما كانَ فى بَيْتِهِ حَتَّى إنْ كانَ لَيُخْرِجُ إلَيْنا العُكَّةَ لَيْسَ فِيها شَىْءٌ فنَشْتَقُّها فنَلْعَقُ مافِيها *

58-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den karnımın tokluğuna ayrılmazdım. Ben o zamân mayalı ekmek yemiyor ve ipek giymiyordum. Bana Fulân erkek ve Fulâne kadın da hizmet etmiyordu. Ben açlıktan karnıma çakıl taşı bağlıyordum. Ben âyeti ezbere bildiğim hâlde bâzen bir kimseden bana o âyeti okutmasını isterdim, bunu o kişi beni evine götürsün de doyursun diye yapardım. O zamân fakîrler için insanların en hayırlısı Ca'fer ibnu Ebî Tâlib idi. O bizleri (yânî Suffe talebelerini) evine götürürdü de evinde bulunan yiyecekleri bize yedirirdi. Hattâ bize, içinde hiçbirşey bulunmayan kırbadan küçük bir tulumu çıkarırdı da biz onun içini dışına çevirir ve onda kalmış olan bakıyyeleri yalardık [62].

---

61 *Halvâ,* içine tatlı katılmış herşeydir. Bal da bellidir.

62 Başlığa uygunluğu "Uhke" (yânî kırbadan küçük tulum) sözünden alınır. Çünkü çok kerre bunda bal olurdu. Nitekim bu hadîsin bâzı rivâyetlerinde bunun bal tulumu olduğu açıkça söylenmiştir. Bu hadîsin bir rivâyeti Ca'fer ibn Ebî Tâlib'in menkabeleri bâbı'nda geçmişti.

٣٣ــ بابُ الدُّبَّاءِ

33- KABAK (YEMEĞİ) BÂBI

٥٩ــ حدّثنا عمْرُو بنُ عليٍّ حدّثنا أزْهَرُ بنُ سَعْدٍ عَنِ ابنِ عَوْنٍ عنْ ثُمامَةَ بنِ أنَسٍ عنْ أنَسٍ أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ أتَى مَوْلًى لَهُ خَيَّاطًا فأُتِيَ بدُبَّاءٍ فَجَعَلَ يأْكُلُهُ فلَمْ أَزَلْ أُحِبُّهُ مُنْذُ رأيْتُ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم يأكُلُهُ *

59-....... Bize Ezher ibnu Sa'd, İbnu Avn'dan; o da Sumâme ibn Enes'ten; o da dedesi Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Rasûlullah'a terzi olan âzâdlı kölesi geldi. Akabinde Rasûlullah'a kabak yemeği getirildi. Rasûlullah (S) onu yemeğe başladı. Ben Rasûlullah'ı onu yerken gördüğüm zamândan beri kabağı sevmekten vazgeçmedim, demiştir [63].

٣٤ــ بابُ الرَّجُلِ يَتَكَلَّفُ الطَّعامَ لإخْوَانِهِ

34- DÎN KARDEŞLERİ İÇİN YEMEK HAZIRLAMA ZAHMETLİ İŞİNİ ÜZERİNE ALAN KİMSE BÂBI

٦٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيانُ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبِي وائِلٍ عنْ أبِي مَسْعُودٍ الأنْصارِيِّ قال كانَ مِنَ الأنْصارِ رجُلٌ يُقالُ لهُ أبُو شُعَيْبٍ وكانَ لهُ غُلامٌ لَحَّامٌ فقال اصْنَعْ لِي طَعامًا أدْعُو رسولَ اللّهِ ﷺ خامِسَ خَمْسَةٍ فَدَعا رسولَ اللّهِ ﷺ خامِسَ خَمْسَةٍ فَتَبِعَهُمْ رجُلٌ فقال النبيُّ ﷺ إنَّكَ دَعَوْتَنا خامِسَ خَمْسَةٍ وهٰذا رجُلٌ قَدْ تَبِعَنا فإنْ شِئْتَ أذِنْتَ لهُ وإنْ شِئْتَ تَرَكْتَهُ قال بَلْ أذِنْتُ لهُ * قال مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بنَ إسْماعِيلَ يَقُولُ إذا كانَ القَوْمُ عَلى المائِدَةِ لَيْسَ لَهُمْ أنْ يُناوِلوا مِنْ مائِدَةٍ إلى مائِدَةٍ أُخْرَي ولٰكِنْ يُناوِلُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا فِي تِلْكَ المائِدَةِ أوْ يَدَعُوا *

60- Bize Muhammed ibn Yûsuf tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne, el-A'meş'ten; o da Ebû Vâil'den tahdîs etti ki, Ebû Mes'ûd el-En-

63 Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Buyû'da, "Terzinin zikri bâbı"nda, Et'ıme'de, "Yemek tabağının içinde kabak araştıran kimse bâbı"nda geçmişti.

sârî (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan Ebû Şuayb denilen bir adam ve onun da kasap bir kölesi vardı. Bir gün Ebû Şuayb, kölesine:

— Bana (beş kişilik) yemek yap, ben Rasûlullah'ı beş kişinin beşincisi olarak da'vet edeceğim, dedi.

Ve bu sûretle Rasûlullah'ı beş kişinin beşincisi olarak yemeğe da'vet etti. Bu beş kişi giderken yanlarına altıncı bir kimse takıldı. Ebû Şuayb'ın evine varınca Peygamber (S):

— *"Sen bizi beş kişi olarak da'vet etmiştin. Şu* (altıncı) *adam bize takılıp gelmiştir. Bak istersen izin verirsin içeri girer, istersen onu terkedersin* (o da dönüp gider)*!"* buyurdu.

Ebû Şuayb:

— Evet, ona da izin verdim, dedi [64].

Muhammed ibnu Yûsuf şöyle dedi: Ben Muhammed ibn İsmâîl'den işittim, şöyle diyordu: Bir topluluk da'vet edildikleri bir sofra üzerinde bulundukları zamân bir sofradan diğer bir sofradaki insanlara birşey uzatıp verme hakları yoktur, lâkin aynı sofradakiler birbirlerine birşey uzatıp verir yâhud olduğu gibi bırakırlar [65].

٣٥ــ بابُ مَنْ أضافَ رَجُلاً إلى طَعامٍ وأقْبَلَ هُوَ عَلَى عَمَلِهِ

35- BİR KİMSEYE BİR YEMEK ZİYÂFETİ VERİP DE KENDİ İŞİNE YÖNELEN KİMSE BÂBI

٦١ــ **حدّثنى** عبْدُ اللَّهِ بنُ مُنِيرٍ سَمِعَ النَّضْرَ أخبرنا ابنُ عَوْنٍ قال أخبرنى ثُمامَةُ بنُ عبْدِ اللَّهِ بنِ أنسٍ عَنْ أنسٍ رضىَ اللَّهُ عنهُ قال كُنْتُ غُلامًا أمْشى مَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّه عليهِ وسلم فَدَخَلَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم

---

64 Başlığa uygunluğu "Ben Rasûlullah'ı beşin beşincisi olarak da'vet edeceğim" sözündedir. Bu meşakkatli bir işi üzerine almadır. Çünkü o muayyen bir sayıyı yedirmeyi kendine lâzım kılmıştır.

Bunun bir rivâyeti Buyû'da, "Lahhâm ve cezzâr hakkında denilen şeyler bâbı"nda geçmişti. Da'vet yerine da'vetsiz gitmek harâmdır. Ancak da'vet sâhibi ile tûfeylî giden kimse arasında dostluk bulunması ve ziyâfet sâhibinin râzı ve memnûn olacağı bilinirse câiz olur.

65 Bu kısım *Sahîh*'in ancak Ebû Zerr'in el-Müstemlî'den gelen nushasında sâbittir. Muhammed ibn Yûsuf, Buhârî'nin şeyhi olan el-Feryâbî'dir. Muhammed ibn İsmâîl ise Buhârî'nin kendisidir. Şeyhi bu sözü bizzât Buhârî'nin kendisinden rivâyet etmiştir. Buhârî de bunu, Peygamber'in da'vet edenden tûfeylî kimse için izin istemesinden istinbât eylemiştir. Bu da şudur: Da'vet edilenlerin da'vet edildikleri taâmda tasarruf hakları vardır, da'vet edilmeyen böyle değildir. Bunu iyi anla! Çünkü bu ince bir mes'eledir (Aynî).

عَلى غُلامٍ لهُ خَيَّاطٍ فأتاهُ بَقصْعَةٍ فِيها طعامٌ وعَليْهِ دُبَّاءٌ فَجَعَلَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَتَتَبَّعُ الدُّبَّاءَ قال فَلَمَّا رَأَيْتُ ذٰلِكَ جَعَلْتُ أجْمَعُهُ بَيْنَ يَدَيْهِ قال فأَقْبَلَ الغُلاَمُ عَلى عَمَلِهِ قال أنسٌ لا أزَالُ أُحِبُّ الدُّبَّاءَ بعْدَ مارَأَيْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ صنَعَ ما صَنَعَ *

61-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben (hizmet eden) bir oğlan çocuğu idim, Rasûlullah'ın berâberinde yürürdüm. Bir gün Rasûlullah (S) kendisine âid olan terzi bir oğlanın yanına girdi. O da Rasûlullah'a, içinde kabaklı bir yemek bulunan bir yemek kabı getirdi. Rasûlullah ondaki kabakları araştırmağa başladı.

Enes dedi ki: Ben Rasûlullah'ın bu kabak araştırmasını görünce tabağın etrafından kabakları O'nun önüne toplamaya başladım.

Enes dedi ki: O ev sâhibi (Peygamber'le yemek yemedi de) kendi işi üzerine yöneldi.

Yine Enes: Ben Rasûlullah'ın yaptığı bu kabak araştırma işini gördükten sonra, kabağı sevmekte devâm edip durdum, demiştir [66].

٣٦ـ بابُ المَرَقِ

36- ÇORBA BÂBI

٦٢ــ حدَّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ إسْحاقَ بنِ عبْدِ اللَّهِ ابنِ أبي طَلْحَةَ أنَّهُ سَمِعَ أنَسَ بنَ مالِكٍ أن خَيَّاطا دَعا النبيَّ صلى اللَّهِ عليهِ وسلم لِطَعامٍ صنَعَهُ فَذَهَبْتُ مَعَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَقَرَّبَ خُبْزَ شَعِيرٍ ومَرَقًا فِيهِ دُبَّاءٌ وقَدِيدٌ رأيْتُ النبيَّ ﷺ يَتَتَبَّعُ الدُّبَّاءَ مِنْ حَوَالَيِ القَصْعَةِ فلَمْ أزَلْ أُحِبُّ الدُّبَّاءَ بعْدَ يَوْمَئِذٍ *

62-....... İshâk ibnu Abdillah ibn Ebî Talha, Enes ibn Mâlik'ten şöyle derken işitmiştir: Bir terzi Peygamber(S)'i, yapmış olduğu bir yemeğe da'vet etti. Ben de Peygamber'in berâberinde gittim. O

---

66 Başlığa uygunluğu, ev sâhibinin yemek kabını Peygamber'in önüne koyunca ve Peygamber'in de yemeğe başlayıp ondaki kabakları araştırmakla meşgûl olunca, ev sâhibinin Peygamber'le yemek yemeyip kendi işine dönmesi bakımındandır (Aynî).

zât Peygamber'e arpa ekmeği ile içinde kabak ve kurutulmuş et bulunan çorba takdîm etti. Ben Peygamber'i yemek kabının etrafından kabakları araştırır hâlde gördüm de artık o günden sonra kabağı sevmekten ayrılmadım [67].

٣٧ـ بابُ القَدِيدِ

37- KURUTULMUŞ ET BÂBI

٦٣ـ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا مالِكُ بنُ أنسٍ عنْ إسْحاقَ بن عبْدِ اللّهِ عنْ أنسٍ رضى اللّهُ عنهُ قال رأيْتُ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم أُتِىَ بمَرَقةٍ فِيها دُبّاءٌ وقَدِيدٌ فرَأيْتُهُ يتَتَبَّعُ الدُّبّاءَ يأكُلُها *

63-....... Bize Mâlik ibn Enes, İshâk ibn Abdillah'tan tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R): Peygamber(S)'e, içinde kabak ve kurutulmuş et bulunan bir çorba getirildi de, Peygamber'i kabakları araştırıp yerken gördüm, demiştir [68].

٦٤ـ حدّثنا قَبيصَةُ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عابِسٍ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنْها قالَتْ مافعَلَهُ إلاّ فى عامٍ جاعَ النّاسُ أرادَ أنْ يُطْعِمَ الغَنِىُّ الفَقِيرَ وإنْ كُنّا لنَرْفَعُ الكُراعَ بعْدَ خَمْسَ عَشْرَةَ وما شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ منْ خُبْزِ بُرٍّ مأْدُومٍ ثَلاثًا *

64-....... Âişe (R) şöyle demiştir; Rasûlullah'ın kurbân etlerini üç günden fazla durdurmayı nehyetmesi, ancak insanların açlık çektiği bir yılda idi. Rasûlullah (S) bununla zengin olanın fakîri yedirip doyurmasını istemiştir. Şübhe yok ki, bizler davar bacaklarını

---

67 Başlığa uygunluğu "İçinde kabak ve kurutulmuş et bulunan çorba takdîm etti" sözündedir. Hadîs daha önce de birkaç yerde geçti. Buhârî bu bâbı, çorbanın diğer sıcak yemekler üstündeki fadlına işâret için koymuştur. Bundan dolayı selef, suyu çoğaltılmış yemekleri, yânî çorbaları yerlerdi... (Aynî).

68 *el-Kadîd;* dilim dilim dilinip güneşte kurutulan, bir kavle göre uzun uzun dilinip kurutulan ete denir, lisânımızda pastırma ta'bîr olunur.. *(Kaamûs ter.).* Buhârî bu bâbı, kurutulmuş etin, Peygamber'in ve selefin yemeğinden olduğunu işâret için koymuştur.

onbeş gün sonra kaldırırdık ve (yerdik). Muhammed'in âilesi halkı üç gün (üstüste) katık sürülmüş buğday ekmeğinden doymadı [69]

٣٨ــ باب مَنْ نَاوَلَ أَوْ قَدَّمَ إلى صاحِبِهِ عَلى المائِدَةِ شَيْئًا

قال وَقال ابنُ المُبارَكِ لابأْسَ أنْ يُناوِلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا ولا يُناوِلُ مِنْ هٰذِهِ المائِدَةِ إلى مائِدَةٍ أُخْرَى *

38- SOFRA VEYÂ MASA ÜZERİNDEKİ YEMEKTEN BİRŞEYİ ARKADAŞINA UZATIP VEREN VEYÂ TAKDÎM EDEN KİMSE(NİN HÜKMÜ) BÂBI

Buhârî dedi ki:
Ve Abdullah ibnu'l-Mubârek: Önlerine getirilmiş olan yemekten birbirlerine uzatıp vermelerinde be's yoktur (çünkü onlar bu yemekte ortaktırlar). Ancak bu sofradan herhangi biri diğer sofradaki bir kimseye birşey veremez, demiştir [70].

٦٥ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثني مالِكٌ عَنْ إسْحاقَ بنِ عبْدِ اللّهِ ابنِ أبي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بنَ مالِك يَقُولُ إنَّ خَيَّاطًا دعا رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم لِطَعامٍ صَنَعَهُ قال أَنَسٌ فَذَهَبْتُ مَعَ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم إلى ذٰلِكَ الطَّعامِ فَقَرَّبَ إلى رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم خُبْزًا مِنْ شَعِيرٍ ومَرَقًا فِيهِ دُبَّاءٌ وقَدِيدٌ . قال أَنَسٌ فَرَأَيْتُ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم يَتَتَبَّعُ الدُّبَّاءَ مِنْ حَوْلِ القَصعَةِ فَلَمْ أَزَلْ أُحِبُّ الدُّبَّاءَ مِنْ يَوْمِئِذٍ * وقال ثُمامَةُ عَنْ أَنَسٍ فَجَعَلْتُ أَجْمَعُ الدُّبَّاءَ بَيْنَ يَدَيْهِ *

65-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Bir terzi, yapıp hazırladığı bir yemeğe Rasûlullah(S)'ı da'vet etti.

Enes dedi ki: Ben de Rasûlullah'ın berâberinde bu yemeğe gittim.

---

69 Bu ''Selefin yiyecek maddelerini biriktirmeleri bâbı''nda geçmiş olan Âişe hadîsinden bir kısaltmadır.

70 Her ne kadar uzatanın, önündeki yemekte bir hakkı varsa da, lâkin onun başka sofradaki kimseye bu yemekten verme hakkı yoktur. Çünkü öteki masadaki kimsenin bu yemekte ortaklığı yoktur. Ancak ziyâfet verenin rızâsı bilinirse bu câiz olur.

Terzi, Rasûlullah'a arpadan yapılmış bir ekmek ile içinde kabak ve kurutulmuş et parçaları bulunan çorba takdîm etti.

Enes dedi ki: Ben Rasûlullah'ı yemek tabağının etrafında kabakları araştırırken gördüm. Artık o günden i'tibâren ben kabağı sevmekten vazgeçmedim.

Sumâme ibn Abdillah da dedesi Enes'ten: Ben kabakları Rasûlullah'ın önüne topluyordum, dediğini söylemiştir [71].

٣٩ــ بابُ الرُّطَبِ بالْقِثَّاءِ

39- OLGUNLAŞMIŞ TÂZE HURMAYI HIYAR İLE YEMEK BÂBI

٦٦ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال حدّثني إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عَنْ أبيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ جَعْفَرِ بنِ أبي طَالِبٍ رضى اللَّهُ عنهما قال رَأَيْتُ النبيَّ ﷺ يأْكُلُ الرُّطَبَ بالقِثَّاءِ *

66-....... Ca'fer ibn Ebî Tâlib'in oğlu Abdullah (R): Ben Peygamber(S)'i, olgunlaşmış tâze hurmayı hıyarla yerken gördüm, demiştir [72].

٤٠ــ بابٌ

40- BÂB:

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

٦٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عَنْ عَبَّاسٍ الجُرَيْرِيِّ عَنْ أبي عُثْمانَ قال تَضَيَّفْتُ أبا هُرَيْرَةَ سَبْعًا فَكانَ هُوَ وامْرَأَتُهُ وخادِمُهُ يَعْتَقِبُونَ اللَّيْلَ أثْلاثًا يصَلِّي هٰذَا ثُمَّ يُوقِظُ هٰذَا وسَمِعْتُهُ يَقُولُ قَسَمَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسَلم بَيْنَ أصْحابِهِ تَمْرًا فأصابَنى سَبْعُ تَمَرَاتٍ إحْدَاهُنَّ حَشَفَةٌ *

---

71 Bunun bir rivâyeti biraz önceki ''Çorba bâbı''nda da geçti.

72 Peygamber'in hurmayı hıyar ile berâber yemesinin sebebi, hurma harâret verdiğinden tab'an soğuk olan hıyarla hurmanın harâretini gidermektir, denilmiştir.

67-....... Ebû Usmân en-Nehdî şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre'ye, yedi gece konuk oldum. Ebû Hureyre, karısı Busre bintu Gazvân ve hizmetçisi geceyi üçtebirler hâlinde nevbetleşiyorlardı. Şu bir üçtebirde namâz kılıyor, sonra ötekini uyandırıyordu.

Ebû Usmân dedi ki: Ben Ebû Hureyre'den işittim: Rasûlullah (S) sahâbîleri arasında hurma taksîm etti de bana yedi hurma isâbet etti, bunların biri kapçık hurma idi, diyordu.

٦٨ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ الصَّبَّاحِ حدّثنا إِسْماعِيلُ بنُ زَكَرِيَّاءَ عنْ عاصِمٍ عنْ أبي عُثْمانَ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللَّه عنه قَسَمَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم بَيْنَنا تَمْرًا فأَصَابَنِي مِنْهُ خَمْسٌ أَرْبَعُ تَمَرَاتٍ وحَشَفَةٌ ثُمَّ رأَيْتُ الحَشَفَةَ هِيَ أَشَدُّهُنَّ لِضِرْسِي *

68-....... Ebû Hureyre(R)'den: Peygamber (S) aramızda hurma taksîm etti de bana ondört hurma ile bir çekirdeksiz âdî hurma isâbet etti. Sonra o âdî hurmayı, çiğnemekte dişlerim için en şiddetlisi gördüm, demiştir [73].

٤١ـ بابُ الرُّطَبِ والتَّمرِ وقَوْلِ اللَّهِ تعالى وهُزِّى إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تَسَّاقَطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا

وقال مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ عنْ سُفْيانَ عنْ مَنْصُورِ بنِ صَفِيَّةَ حَدَّثَتْنِي أُمِّي عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ تُوُفِّيَ رسولُ اللَّهِ ﷺ وقَدْ شَبِعْنا مِنَ الأَسْوَدَيْنِ التَّمْرِ والماءِ *

41- TÂZE HURMA, KURU HURMA VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"... Tasalanma, Rabb'in senin alt yanında bir su arkı vücûda getirmiştir. Hurma ağacını kendine doğru silk, üstüne derilmiş tâze hurma dökülecektir. Artık ye, iç, gözün aydın olsun..."

(Meryem: 24-26) [74].

---

73 Hadîslerdeki rakam farklılığı, bu taksîmin ayrı ayrı zamânlarda olduğuna delâlet etmektedir.

74 Hurma meyvesinde altı mertebe vardır: Evvelâ *Talh*, sonra *Hulâl, Belah, Rutab* ve *Temr*'dir. Belah, hurmanın Büsr ile Hulâl hâlleri arasında olan alaca hurma

Ve Muhammed ibn Yûsuf el-Feryâbî, Sufyân es-Sevrî'den; o da Mansûr ibn Safiyye'den söyledi. O: Bana annem Safiyye tahdîs etti ki, Âişe (R): Biz "İki kara" denilen hurma ile sudan doyup kanmış olduğumuz hâlde, Rasûlullah (S) vefât etti, demiştir [75].

٦٩ــ **حدّثنا** سَعِيدُ بنُ أبي مَرْيَمَ **حدّثنا** أبو غَسّانَ قال **حدّثني** أبو حازِمٍ
عنْ إبْرَاهِيمَ بنِ عبْدِ الرَّحْمنِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبي رَبيعةَ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ رضى
اللَّه عنهما قال كانَ بالمَدِينَةِ يَهُودِيٌ وكانَ يُسْلِفُنِي فى تَمْرِى إلى الجِدَادِ وكانَتْ
لِجَابِرٍ الأرْضُ الَّتِى بِطَرِيقِ رُومَةَ فَجَلَسَتْ نَخْلاً عامًا فَجاءَنِى اليَهُودِىُّ عِنْدَ
الجَدَادِ وَلَمْ أَجُدَّ مِنها شَيْئًا فَجَعَلْتُ أَسْتَنْظِرُهُ إلى قابِلٍ فيأبَى فأُخْبِرَ بذَلِكَ النبىُّ
صلى اللَّهُ عليه وسلم فقال لأصْحابِهِ امْشُوا نَسْتَنْظِرْ لِجابِرٍ مِنَ اليَهُودِيِّ فجاؤُنِى
فى نَخْلِى فَجَعَلَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم يُكَلِّمُ اليَهُودِىَّ فَيَقُولُ أبا القاسِمِ
لاأُنْظِرُهُ فلمَّا رَآهُ النبىُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم قامَ فطَافَ فى النَّخْلِ ثُمَّ جاءَهُ
فَكَلَّمَهُ فأبَى فقُمْتُ فَجِئْتُ بِقَلِيلِ رُطَبٍ فوَضَعْتُهُ بَيْنَ يَدَيِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه
وسلم فأكَلَ ثُمَّ قال أيْنَ عَرِيشُكَ ياجابِرُ فأخْبَرْتُهُ فقال افْرُشْ لِى فِيهِ فَفَرَشْتُهُ
فَدَخَلَ فَرَقَدَ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ فَجِئْتُهُ بِقَبْضَةٍ أُخْرَى فأكَلَ مِنْها ثُمَّ قامَ فكَلَّمَ اليَهُودِىَّ
فأبَى عَلَيْهِ فقامَ فى الرِّطابِ فى النَّخْلِ الثَّانِيَةَ ثُمَّ قال ياجابِرُ جُدَّ واقْضِ فَوَقَفَ
فى الجَدَادِ فَجَدَدْتُ مِنْها ما قَضَيْتُهُ وفَضَلَ مِنْهُ فَخَرَجْتُ حتَّى جِئْتُ النبىَّ صلى
اللَّهُ عليه وسلم فَبَشَّرْتُهُ فقال أشْهَدُ أنِّى رسولُ اللَّهِ : عُرُوشٌ وعَرِيشٌ بناءٌ .
وقال ابنُ عَبَّاسٍ مَعْرُوشاتٍ مايُعَرَّشُ مِنَ الكُرُومِ وغَيْرِ ذلِكَ يُقالُ عُرُوشُها
أبْنِيَتُها *

---

koruğuna denir ki, yeşil ve henüz sararıp tatlılaşmış olur. Kokusunun letâfeti için kokulara katarlar. *Hulâl* ve *Hulâle,* hâ'ların ötresiyle şâhlar aralıklarında olan meyveye ve koruklar aralığında olan olmuş hurmaya denir (*Kaamûs Ter.,* I, 859, III, 1279). Buradaki âyet, Meryem Îsâ'ya gebe olduğu zamân Allah tarafından kendisine yapılan hitâbdır. Bunun için bâzıları gebe kadınların hurma yemelerinin müstehâb olduğunu söylemişlerdir.

75 Bunun senedli bir rivâyeti yakında "Doyuncaya kadar hurma yiyen kimse bâbı"nda geçmişti. Âişe, Peygamber âilesinin yaşadığı zühdî hayâtı bildiriyor ve Peygamber'in vefâtından evvel bol hurma ve suya kavuştuklarını anlatmış oluyor. Bu hurma bolluğu, Hayber'in fethi üzerine müyesser olmuştu.

69-....... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Medîne'de bir Yahûdî vardı. O Yahûdî bana her sene ağaçlardaki hurmaları kesip toplama zamânına kadar va'de ile borç para verirdi. Câbir'in Rûme Kuyusu yolunda hurmalı arâzîsi vardı. Bir sene Câbir'in hurmalığı alışılan derecede mahsûl vermedi. Borcun ödenmesi gecikti. Bunun üzerine Yahûdî hurma kesme vaktinde geldi, Borcumdan birşey veremiyeceğimi düşünerek, gelecek hurma kesimi zamânına kadar mühlet vermesini istedim. Yahûdî kabûl etmedi. Bunun üzerine benim bu müşkil durumum Peygamber'e haber verildi. O da bâzı sahâbîlerine:

— *"Haydi yürüyünüz, gidelim de Câbir için Yahûdî'den borcun geri bırakılmasını isteyelim!"* buyurdu.

Ve Peygamber'le sahâbîleri benim hurmalığıma geldiler. Peygamber, Yahûdî'ye borcu geri bırakmasını söylemeye başladı. Yahûdî:

— Yâ Eba'l-Kaasım! Ben Câbir'e mühlet veremem! diyordu.

Peygamber, Yahûdî'nin ısrârını görünce kalktı ve hurmalıkta şöyle bir dolaştı. Sonra geldi. Yahûdî'ye bir daha va'de vermesini söyledi. O yine kabûl etmedi. Ben de kalktım. Peygamber'e biraz yaş hurma getirdim ve bunu Peygamber'in önüne koydum. Peygamber hurmayı yedi. Sonra:

— *"Yâ Câbir, senin bustân çardağın nerede?"* diye buyurdu.

Ben de şurada diye haber verdim.

— *"Haydi orada bana bir yer döşe!"* buyurdu.

Ben de hemen döşedim. Peygamber çardağa girip biraz uyudu. Sonra uyandı. Ben gidip bir avuç daha hurma getirdim. Ondan da yedi. Sonra kalktı ve Yahûdî'ye bir daha borcu geri bırakmasını konuştu. Yahûdî yine kabûl etmedi. Sonra Peygamber kalktı ve hurmalığın içinde ikinci bir defa daha dolaştı. Sonra:

— *"Yâ Câbir, ağaçlardaki hurmaları topla ve Yahûdî'ye olan borcunu öde!"* buyurdu.

(Ben toplayıncaya kadar) hurma harmanının başında durdu. İşte bu topladığım hurmalardan Yahûdî'ye olan borcumu verdim. Borcu verdiğim kadar da arta kaldı. Sonra bustândan çıkıp Peygamber'in huzûruna geldim ve bu bereketli vaziyeti O'na muştuladım. Bunun üzerine:

— *"Ben Allah'ın elçisi olduğuma şehâdet ederim"* buyurdu[76].

"Urûşun" ve "Arîşun", "Binâ" ma'nâsınadır. İbn Abbâs: ***"Cennâtin marûşâtin"*** (el-En'âm:141), üzümlerden ve diğerlerinden çardak ya-

---

76 Başlığın birinci fıkrasına uygunluğu, üç yerinde "Rutab" zikrinin geçmesidir. Peygamber'in bu müjde üzerine Allah'ın hakk rasûlü olduğuna şehâdet etmesi, bunun herkesin gözü önünde cereyân etmiş âdet hilâfı bir vak'a olması ve Peygamber'in rasûllük delîllerinden açık bir mu'cize bulunması sebebiyledir.

pılan bahçeler demektir. "*Urûşuhâ*" (el-Bakara:259) denilir ki, bu da "Binâları" ma'nâsınadır, demiştir [77].

٤٢ــ بابُ أَكْلِ الجُمَّارِ

42- CUMMÂR YENİLMESİ BÂBI

٧٠ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصِ بنِ غِياثٍ حدّثنا أبى حدّثنا الأَعْمَشُ قال حدّثنى مُجاهِدٌ عنْ عبْدِ اللّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما قال بَيْنا نَحْنُ عِنْدَ النبىِّ صلى اللّه عليه وسلم جُلُوسٌ إذْ أُتِىَ بِجُمّارِ نَخْلَةٍ فقال النبىُّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم إنَّ مِنَ الشَّجَرِ لما بَرَكَتُهُ كَبَرَكَةِ المُسْلِمِ فَظَنَنْتُ أَنَّهُ يَعْنِى النَّخْلَةَ فأَرَدْتُ أنْ أقولَ هِىَ النَّخْلَةُ يارسولَ اللهِ ثُمَّ الْتَفَتُّ فإذَا أنا عاشِرُ عَشَرَةٍ أنا أحْدَثُهُمْ فَسَكَتُّ فقال النبىُّ صلى اللّه عليْهِ وسلم هِىَ النخْلَةُ *

70-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Bizler Peygamber(S)'in yanında otururken bir hurma ağacı beyni getirildi, bunun üzerine Peygamber:

— *"Ağaçlardan öyle bir ağaç vardır ki, muhakkak onun bereketi, müslimin bereketi gibidir"* buyurdu.

Ben Peygamber'in hurma ağacını kasteder olduğunu düşündüm de "O, hurma ağacıdır yâ Rasûlallah" demeyi istedim. Sonra dönüp baktım ki, ben oradaki on kişinin onuncusuyum, yânî yaşça onların en küçüğüyüm. Bundan dolayı hemen sükût ettim. Akabinde Peygamber:

— *"O, hurma ağacıdır"* buyurdu [78].

٤٣ــ بابُ العَجْوَةِ

43- ACVE (HURMASININ FADLI) BÂBI

---

77 Buhârî, burada geçen "*Arîş*" kelimesinin tefsîrini, Kur'ân'da geçen şekillerinin tefsîrleriyle berâber vermektedir.

78 *el-Cummâr,* Rummân vezninde hurma göbeği ve hurma beyni dedikleri nesnedir, hurma ağaçlarının tepelerinde olur, ak ve lezzetli ve tadı süte yakındır, "Şahmun'n-Nahl" dahî derler *(Kaamûs Ter.).*
Bunun bâzı rivâyetleri İlim Kitâbı'nda da geçmişti.

٧١ــ حدّثنا جُمْعَةُ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا مَرْوَانُ أَخْبرنا هاشِمُ بنُ هَاشِمٍ أخبرنا عامِرُ بنُ سَعْدٍ عنْ أبيهِ قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ مَنْ تَصَبَّحَ كلَّ يَوْمٍ سَبْعَ تَمَرَاتٍ عَجْوَةٍ لَمْ يَضُرَّهُ فِي ذَلِكَ اليَوْمِ سُمٌّ ولاَ سِحْرٌ *

71-....... Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R): Rasûlullah (S): *"Kim her gün sabâhları aç karna yedi tâne Medîne'nin acve hurmasından yerse, o gün içinde o kimseye zehir ve sihir zarar vermez"* buyurdu, demiştir [79].

٤٤ــ بابُ القِرَانِ فِي التَّمْرِ

44- BAŞKALARIYLE HURMA YERKEN İKİŞER İKİŞER YEMENİN HÜKMÜ BÂBI

٧٢ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا جَبَلَةُ بنُ سُحَيْمٍ قال أصَابَنَا عَامُ سَنَةٍ مَعَ ابنِ الزُّبَيْرِ رَزَقَنَا تَمْرًا فكَانَ عَبْدُ اللّهِ بنُ عُمَرَ يَمُرُّ بِنَا ونَحْنُ نأكُلُ ويَقُولُ لا تُقَارِنُوا فإنَّ النبيَّ صلى اللّهُ عَلَيْهِ وسلم نَهَى عنِ القِرَانِ ثُمَّ يَقُولُ إلاَّ أن يَسْتأْذِنَ الرَّجُلُ أخاهُ * قال شُعْبَةُ الإذْنُ مِنْ قَوْلِ ابنِ عُمَرَ *

72-....... Bize Cebele ibnu Şuhaym tahdîs edip şöyle dedi: Abdullah ibnu'z-Zubeyr'in (Mekke'de halîfe olduğu zamân) yanında bulunuyorduk, bize bir kıtlık yılı isâbet etmişti. Abdullah ibnu'z-Zubeyr bizlere rızık olarak hurma veriyordu. Biz hurma yediğimiz sırada yanımızdan Abdullah ibn Umer geçerdi de:

— Hurmaları ikişer ikişer yemeyiniz. Çünkü Peygamber (S) hurmaları birbirine yaklaştırıp çiftleyerek yemekten nehyetti, derdi.

Sonra da:

---

79 Buhârî bu "Acve" hurmasının diğer hurma nevi'lerine üstünlüğünü beyân ve bunun yenilmesini teşvîk etmek istemiştir. Bu acve, Medîne hurmalarının nefîs bir nev'idir, rengi siyâha meyillidir. Âsım Efendi buna Türkçe'de "Balçık hurma" dendiğini bildiriyor. Bu hurmanın zehirden ve sihirden masûniyet te'mîn etmesi Peygamber'in bu hurma hakkında duâ etmesinden dolayı teberrükü cihetindendir, yoksa tabîati ve hilkati yönünden değildir. Bu masûniyetin Medîne hurmasına tahsîsi ve sayısının yedi olması sebebi ve hakîkati Peygamber'ce ma'lûm işlerdendir, bizce hikmeti bilinen işlerden değildir. Nitekim namâz rek'atlerinin sayısı, zekât nisâbları da böyledir.

— İnsanın mü'min kardeşinden (yânî sofra arkadaşı ve ortağından) öyle çift yemeye izin istemiş olması müstesnâdır, derdi.

Râvî Şu'be: Buradaki izin isteme fıkrası, İbn Umer'in kavlindendir, demiştir [80].

٤٥ـ بابُ القِثّاء

45- HIYAR (YENİLMESİ) BÂBI

٧٣ـ حدّثنى إِسْمَاعِيلُ بنُ عَبْدِ اللّهِ قال حدّثنى إِبْرَاهِيمُ بنُ سعْد عنْ أبيهِ قال سَمِعْتُ عَبْدَ اللّهِ بنَ جعْفرٍ قال رَأَيْتُ النبىَّ ﷺ يأكُلُ الرُّطبَ بِالقِثّاءِ *

73-....... Sa'd ibn İbrâhîm ibn Abdirrahmân ibn Avf şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ca'fer'den işittim: Ben Peygamber (S) hıyarla yaş hurma yerken gördüm, dedi [81].

٤٦ـ بابُ بَرَكَةِ النَّخْلِ

46- HURMA AĞACININ BEREKETİ BÂBI

٧٤ـ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ طَلْحَةَ عنْ زُبَيْدٍ عنْ مُجَاهِدٍ قَالَ سَمِعْتُ ابنَ عُمَرَ عنْ النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال مِنَ الشَّجَرِ شَجَرَةٌ تَكُونُ مِثْلَ المُسْلِمِ وهْىَ النَّخْلَةُ *

74-....... Müfessir Mucâhid ibn Cebr şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Umer'den işittim ki, Peygamber (S): *"Ağaçlardan bir ağaç*

---

80 Buhârî hadîste gelecek hükümle yetinerek başlıkta hüküm zikretmedi. Bunun bâzı rivâyetlerini Şerîket ve Mezâlim'de de getirdi.

Cebele, Kûfe'de yetişen tâbiî âlimlerindendir. Muâviye'den ve Abdullah ibnu'z-Zubeyr'den rivâyetleri vardır. Yüzyirmibeş târîhinde vefât etmiştir.

81 Bunun bir rivâyeti "Hurmayı hıyarla yemek bâbı"nda geçti. Lâkin burada Sa'd ibn Abdillah ibn Ca'fer'in işitmesini açıkça söylemiştir.

el-Kıssâu, ma'rûf sebzedir ki, acûr ta'bîr olunur, Arabistân'da çoktur. Ve bâzılarına göre hıyara denir... (Âsım Efendi).

vardır ki, bereketinin çokluğunda müslümân kimse gibi olur, o da hurma ağacıdır'' buyurmuştur [82].

٤٧ــ بابُ جَمْعِ اللَّوْنَيْنِ أوِ الطَّعامَيْنِ بِمَرَّةٍ

47- İKİ ÇEŞİT MEYVEYİ YÂHUD İKİ TÜRLÜ YEMEĞİ BİR YEMEKTE CEM' ETME(NİN HÜKMÜ) BÂBI

٧٥ــ حدّثنا ابنُ مُقَاتِلٍ أخْبَرَنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرَنَا إبْرَاهِيمُ بنُ سَعْدٍ عنْ أبِيهِ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ جَعْفَرٍ رضى اللَّهُ عنهما قال رأيْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يأكُلُ الرُّطَبَ بالقِثَّاءِ ۞

75-....... Abdullah ibn Ca'fer (ibn Ebî Tâlib-R): Ben Rasûlullah(S)'ı hıyâr ile hurma yerken gördüm, demiştir [83].

٤٨ــ بابُ منْ أدْخَلَ الضِّيفَانَ عَشَرَةً عَشَرَةً والجُلوس عَلَى الطَّعامِ عشرَةً عَشَرَةً

48- KONUKLARI EVE ONAR ONAR GİRDİREN KİMSE VE YEMEĞE OTURUŞUN DA ONAR KİŞİ ONAR KİŞİ OLUŞU BÂBI

٧٦ــ حدّثنا الصَّلْتُ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ الجَعْدِ أبِي عُثْمَانَ عنْ أنَسٍ وعنْ هِشَامٍ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أنَسٍ ح وعنْ سِنَانٍ أبِي رَبِيعَةَ عنْ أنَسٍ أنَّ أمَّ سُلَيْمٍ أمَّهُ عَمَدَتْ إلَى مُدٍّ منْ شَعِيرٍ جَشَّتْهُ وجَعَلَتْ مِنْهُ خَطِيفَةً وعَصَرَتْ عُكَّةً عِنْدَهَا ثُمَّ بَعَثَتْنِي إلَى النبيِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فأتَيْتُهُ وهْوَ فِي أصْحَابِهِ فَدَعَوْتُهُ قال ومَنْ معِي فجِئْتُ فَقُلْتُ إنَّهُ يَقُولُ ومَنْ مَعِي فَخَرَجَ إلَيْهِ أبُو طَلْحَةَ قال يا رسولَ اللَّهِ إنَّمَا هُوَ شَيْءٌ صَنَعَتْهُ أمُّ سُلَيْمٍ فَدَخَلَ فجِيءَ بِهِ وقال أدْخِلْ علَيَّ عَشَرَةً فَدَخلُوا فأكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ قال أدْخِلْ عَلَيَّ

---

82 Benzeme ciheti, hurma ağacının her parçası bir iş için faydalı ve onunla faydalanmanın devâmlı olmasıdır.

83 Bu hadîs de başlıkta belirtmediği hükmü belirtmiş, yânî bunun câiz olduğunu Peygamber'in fiiliyle isbât etmiştir.

عَشَرَةً فَدَخَلُوا فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ قَالَ أَدْخِلْ عَلَيَّ عَشَرَةً حَتَّى عَدَّ أَرْبَعِينَ ثُمَّ أَكَلَ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ قَامَ فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ هَلْ نَقَصَ مِنْهَا شَيْءٌ.

76-....... Buradaki üç yoldan gelen hadîsi Enes ibn Mâlik (R) şöyle anlatmıştır: Annesi Ümmü Suleym bir müdd ölçeği arpaya yönelip onu kalınca un şeklinde öğüttü ve ondan bir kısmını süt bulamacı yaptı. Bunun üzerine de yanındaki yağ tulumundan bir mikdâr yağ sıktı. Sonra beni Peygamber'e gönderdi. Peygamber'e geldim, O, sahâbîleri arasında bulunuyordu. O'nu yemeğe da'vet ettim.

— *"Berâberimde bulunanları da mı?"* buyurdu.

Akabinde ben anama geldim.

— Rasûlullah: Yanımda bulunanlarla berâber mi geleyim? diyor, dedim.

Bunun üzerine üvey babam Ebû Talha ona doğru çıktı da:

— Yâ Rasûlallah! O ancak Ümmü Suleym'in yaptığı az bir şeydir, dedi.

Rasûlullah içeri girdi ve Ümmü Suleym'in yaptığı yemek O'na getirildi. Rasûlullah:

— *"Benim yanıma on kişi girdir"* dedi.

On kişi girip doyuncaya kadar yediler. Sonra Rasûlullah:

— *"On kişi daha girdir"* buyurdu.

Onlar da girip doyuncaya kadar yediler. Sonra Rasûlullah yine:

— *"Benim yanıma on kişi daha girdir"* buyurdu.

Böylece kırk kişiye kadar saydı. Sonra Peygamber yedi, sonra kalktı.

(Enes dedi ki:) Ben o kaba içinden birşey eksildi mi diye bakmaya başladım [84].

٤٩ ـ بابُ ما يُكْرَهُ مِنَ الثُّومِ وَالبُقُولِ فيهِ عَنْ ابنِ عُمَرَ عَنِ النَّبيِّ ﷺ

49- SARMISAK VE KÖTÜ KOKULU SEBZELERDEN YEMENİN MEKRÛH OLMASI BÂBI

84 Bu kıssa Nübüvvet Alâmetleri'nde bundan daha bütün olarak geçmişti. Hadîsi burada üç yoldan getirdi. Bu hadîsteki *"Hatîfe"* hakkında şöyle denmiştir: *"el-Hatîfetu"*, sefîne vezninde, süt bulamacına denir ki, sütün üzerine un ekip pişirirler, sonra kaşıkla alıp yerler *(Kaamûs Ter.)*.

Bu konuda İbn Umer'in Peygamber(S)'den rivâyet ettiği hadîs vardır [85].

٧٧ـــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ عَنْ عَبْدِ العَزِيزِ قال قِيلَ لِأَنَسٍ ما سَمِعْتَ النبيَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فى الثُّومِ فقال مَنْ أَكَلَ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا *

77-....... Abdulazîz ibn Suheyb şöyle demiştir: Enes'e:
— Sen Peygamber(S)'den sarmısak hakkında ne işittin? denildi.
Enes:
— Peygamber: *"Bunlardan yiyenler mescidimize yaklaşmasın"* buyurdu, dedi.

٧٨ـــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا أَبُو صَفْوَانَ عَبْدُ اللَّهِ بنُ سَعِيدٍ أخبرنا يُونُسُ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال حدّثنى عَطَاءٌ أَنَّ جَابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما زَعَمَ عنِ النبيِّ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم قال مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلاً فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ لِيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا *

78-....... İbn Şihâb dedi ki: Bana Atâ, Câbir ibn Abdillah'ın şöyle dediğini tahdîs etti: Peygamber (S): *"Kim sarmısak yâhud soğan yediyse bizden ayrılsın yâhud mescidimizden ayrılsın"* buyurdu [86].

٥٠ـــ بابُ الكَبَاثِ وهُوَ ثَمَرُ الأَرَاكِ

50- KEBÂS BÂBI Kİ, O ERÂK AĞACININ MEYVESİDİR

٧٩ـــ حدّثنا سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ حدّثنا ابنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابنِ شِهَابٍ قال أخبرَنى أَبُو سَلَمَةَ قال أخبرَنى جَابِرُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم بِمَرِّ الظَّهْرَانِ نَجْنِى الكَبَاثَ فقال عَلَيْكُمْ بالأَسْوَدِ مِنْهُ فإِنَّهُ أَيْطَبُ فقال أَكُنْتَ تَرْعَى الغَنَمَ قال نَعَمْ وهَلْ مِنْ نَبِيٍّ إلاَّ رَعَاهَا *

85 İbn Umer'in bu hadîsi Namâz Kitâbı'nın sonunda, Cumua Kitâbı'ndan önce senedli olarak geçmiştir.

86 Hadîslerin başlığa delîllikleri apaçıktır.

79-....... İbnu Şihâb şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân haber verip şöyle dedi: Bana Câbir ibn Abdillah haber verip şöyle dedi: Biz Rasûlullah'ın berâberinde Merru'z-Zahrân mevkiinde misvâk ağacının meyvesini topluyorduk. Rasûlullah (S) bize:

— *"Siz bu yabânî yemişin kararanlarını tercîh edin. Çünkü onun siyahı, en lezzetlisidir"* buyurdu.

Câbir:

— Sen ağaçlıklarda koyun güder miydin? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Evet güttüm; peygamberlerden herbir peygamber muhakkak koyun gütmüştür"* buyurdu [87].

٥١ ــ بابُ المَضْمَضَةِ بَعْدَ الطَّعَامِ

51- YEMEKTEN SONRA AĞIZ ÇALKALAYIP YIKAMA BÂBI

٨٠ ــ **حدّثنا** عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيَانُ سَمِعْتُ يَحْيَى بنَ سَعِيدٍ عَنْ بُشَيْرِ بنِ يَسَارٍ عَنْ سُوَيْدِ بنِ النُّعْمَانِ قال خَرَجْنَا مَعَ رسولِ اللَّهِ ﷺ إلَى خَيْبَرَ فَلَمَّا كُنَّا بالصَّهْبَاءِ دَعَا بِطَعَامٍ فَمَا أُتِيَ إلاَّ بِسَوِيقٍ فأكَلْنَا فقامَ إلَى الصَّلاَةِ فَتَمَضْمَضَ ومَضْمَضْنَا * قال يَحْيَى سَمِعْتُ بُشَيْرًا يَقُولُ **حدّثنا** سُوَيْدٌ خَرَجْنَا مَعَ رسولِ اللَّهِ ﷺ إلَى خَيْبَرَ فَلَمَّا كُنَّا بالصَّهْبَاءِ قال يَحْيَى وهْيَ مِنْ خَيْبَرَ عَلَى رَوْحَةٍ دَعَا بِطَعَامٍ فَمَا أُتِيَ إلاَّ بِسَوِيقٍ فَلُكْنَاهُ فأكَلْنَا معَهُ ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَمَضْمَضَ ومَضْمَضْنَا معَهُ ثُمَّ صَلَّى بِنَا المَغْرِبَ ولَمْ يَتَوَضَّأْ * وقال سُفْيَانُ كأنَّكَ تَسْمَعُهُ مِنْ يَحْيَى *

80-....... Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Ben Yahyâ ibn Saîd'den; o da Buşeyr ibn Yesâr'dan olmak üzere işittim ki, Suveyd ibnu'n-Nu'mân (R) şöyle demiştir: Bizler Rasûlullah'ın berâberinde Hayber'e doğru yola çıktık. es-Sahbâ mevkiinde olduğumuzda Rasûlullah bir yiyecek istedi. Kavuddan başka birşey getirilmedi. Ondan biz de yedik. Akabinde namâza kalktı, ağzını çalkaladı, biz de çalkaladık.

---

87 *el-Kebâs,* Sehâb vezninde, erâk yânî misvâk ağacının yemişinin olmuşuna denir. Bu hadîsin bir rivâyeti Ehâdisu'l-Enbiyâ'da, Mûsâ Peygamber'in kıssası sırasında geçti.

Yahyâ dedi ki: Ben Buşeyr'den işittim, şöyle diyordu: Bize Suveyd şöyle tahdîs etti: Biz Rasûlullah'ın berâberinde Hayber seferine çıktık. es-Sahbâ mevkiinde olduğumuz zamân -Yahyâ: O, Hayber'den yarım günlük uzaklıktadır, demiştir- Rasûlullah yiyecek istedi. Ancak sevîk, yânî kavud getirildi. Biz onu kardık da Peygamber'le birlikte ondan yedik. Sonra Peygamber su istedi. Ağzını çalkaladı, biz de O'nunla ağzımızı çalkaladık. Sonra Peygamber yeni bir abdest almaksızın bize akşâm namâzını kıldırdı.

Sufyân ibn Uyeyne, Alî ibnu'l-Medînî'ye: Sen bu hadîsi Yahyâ ibn Saîd'den onun lafzıyle birkaç kerreler naklettin, böylece sanki sen bunu Yahyâ'dan vâsıtasız işitmiş gibi oluyorsun, dedi [88].

٥٢ـ بابُ لَعْقِ الأَصَابِعِ ومَصِّهَا قَبْلَ أنْ تُمسَحَ بالمِنْدِيلِ

52- (YEMEK YENİLDİĞİNDE) PARMAKLARIN MENDİLLE SİLİNMESİNDEN ÖNCE YALANMALARI VE EMİLMELERİ BÂBI

٨١ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللهِ حدّثنا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بنِ دِينَارٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّ النبيَّ ﷺ قال إذَا أكَلَ أحَدُكُمْ فَلاَ يَمْسَحْ يَدَهُ حَتَّى يَلْعَقَهَا أوْ يُلْعِقَهَا *

81-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr ibn Dînâr'dan; o da Atâ'-dan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Sizden biriniz yemek yediği* (ve elini yıkamak mümkin olmadığı) *zamân, yemek yediği parmaklarını yalamadıkça yâhud yalatmadıkça bir bezle silmesin"* buyurmuştur [89].

---

88 Bu hadîs da bu isnâd ve bu metinle ve bâzı küçük ihtilâflarla Vudû'da ve Et'ıme'de *"Kör olan üzerine güçlük yoktur"* (en-Nûr: 61) bâbı'nda geçti ve orada bâzı açıklamalar verildi.

89 Peygamber'in zamânındaki yemek tarzı ve âdâbı ile zamânımızın yemek şekli ve âdâbı birbirinden farklıdır. Peygamber'in sahâbîleri ateşte pişmiş yemek yüzünü pek az görürlerdi. Pekçok vakitleri arpa kavudu, hurma, süt gibi ele bulaşmayan şeylerle gıdâlanırlardı. Yanlarında mendilleri ve silecek bezleri de bulunmazdı. Bu derece yokluk ve yoksulluk içinde yaşayan, harb ve cihâd meydanlarında sudan mahrûm bulunan bir topluluk ferdleri, arasıra yedikleri bir et yemeğinin parmaklarındaki bulaşığını ne ile giderebilirlerdi? Elbette ya kendisi yalayarak yâhud devesine yalatarak giderecekti. Arkasına giydiği ihrâmına sürecek değildi. İşte Rasûlullah harb ve gazâ meydanlarında arasıra sıcak yemek yüzü gören gâzîlere bulaşık parmaklarını ihrâmlarına dokundurmadan iyice yalamalarını tavsiye etmiştir.

٥٣ ـ بابُ المِنْدِيلِ

53- MENDİL(İN ZİKRİ) BÂBI

٨٢ـ **حدّثنا** إِبْرَاهِيمُ بنُ المُنْذِرِ قال **حدّثنى** مُحَمَّدُ بنُ فُلَيْحٍ قال **حدّثنى** أَبى عنْ سعِيدِ بنِ الحَارِثِ عَنْ جَابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِىَ اللَّهُ عنهما أَنَّهُ سأَلَهُ عنِ الوُضُوءِ مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ فقال لا قَدْ كُنَّا زَمَانَ النبىِّ ﷺ لا تَجِدُ مِثْلَ ذٰلِكَ منَ الطَّعَامِ إلاَّ قَلِيلاً فإِذَا نَحْنُ وجَدْنَاهُ لَمْ يَكُنْ لَنَا منَادِيلُ إلاَّ أَكُفَّنَا وسَوَاعِدَنَا وأَقْدَامَنَا ثُمَّ نُصَلِّى ولا نَتَوَضَّأُ *

82-....... Muhammed ibnu Fulayh tahdîs edip şöyle demiştir: Bana babam Fulayh ibnu Süleymân el-Medenî, Saîd ibnu'l-Hâris'ten tahdîs etti ki, o, Câbir ibn Abdillah'a ateşte pişmiş şeyler yedikten sonra abdest alınıp alınmayacağını sormuştur. Câbir de:

— Hayır (abdest almak vâcib olmaz). Bizler Peygamber (S) zamânında böyle ateşte pişmiş yemekleri ancak pek az bulurduk. Bizler böyle yemekler bulduğumuz zamân da bizim silinecek mendillerimiz yoktu. Biz (abdest aldığımızda) ellerimizi, kollarımızı, ayaklarımızı meshederdik. Sonra (böyle yemek yemenin ardından yeniden) abdest almayarak namâza dururduk, demiştir [90].

Bizim de Türkçe'mizde "Bal tutan parmağını yalar" diye bir atasözümüz vardır. Bal tutan parmağın yalanması ayıplanmayıp da, iyice temizlenmiş olan bir elin yemek yenen parmaklarını yalamak, o devrin ictimâî hayâtı ve zarûretleri üzerine yalanması neden çirkin görülsün? Bunun bu devirde hoş görülmemesi, yukarıda işâret ettiğimiz yaşama tarzlarının farklı olmasındandır. Yoksa zarûrete dayalı ictimâî bir hakîkat olması böyle bir ayıplamaya müsâid değildir.

Şu da hatırdan çıkarılmamalıdır ki, normal zamânlarda rivâyet olunan İslâm yemek âdâbı, yemeğin hem önünde, hem de sonunda ellerin iyice yıkanıp temizlenmesi esâsıdır. Netîce olarak deriz ki, bu derece ileri bir temizlikten sonra zarûretlerden dolayı tertemiz parmaklarla yemek yenilince, o parmakları yalamakta sağlık ve âdâb bakımından bir sakınca görülmemelidir. Çünkü o parmaktaki artık da yenilen yemekten bir parçadır. Kaldı ki, insanlığın büyük bir kısmı, bu gün dahî Peygamber devrindeki sâde hayât seviyesinden de aşağıda ve hattâ zamân zamân açlık tehlikeleriyle karşı karşıyadır. Bu sebeble Yüce Peygamber'in düşen lokmayı alıp temizleyerek yemek, çanağın dibinde kalan arttığı sıyırmak, parmaklardaki artıkları yalamak gibi tavsiyeleri son derece önemli ve hiçbir zamân eskimeyecek öğütlerdir. Bu öğütlerin azametini insanlık âilesinde, refahlı ve her türlü imkânlar ve ni'metler içinde, kibirli bir hayât süren mahdûd zümreler hakkıyle göremezler!...

90 Başlığa uygunluğu "Bizim silinecek mendillerimiz yoktu" sözündedir... *el-Mindîl*, mîm'in kesir ve fethi ile ve *el-Mindel*, Minber vezninde, el silecek destmâle denir. *Mısbâh*'ın beyânına göre nakl ma'nâsından ve diğer bâzılarının beyânına

٥٤ـ باب ما يقول إذا فرغ من طعامه

54- YEMEK YİYEN KİMSENİN YEMEĞİNDEN AYRILDIĞI ZAMÂN SÖYLEYECEĞİ DUÂ BÂBI

٨٣ـ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيَانُ عَنْ ثَوْرٍ عَنْ خَالِدِ بنِ مَعْدَانَ عَنْ أبى أُمَامَةَ أنّ النبىَّ ﷺ كانَ إذَا رَفَعَ مائِدَتَهُ قال الْحَمْدُ للّهِ كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ ولا مُوَدَّعٍ ولا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا *

83-....... Bize Sufyân es-Sevrî, Sevr ibn Yezîd'den; o da Hâlid ibn Ma'dân'dan; o da Ebû Umâme'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) yemeğini yiyip sofrasını kaldırdığı sırada şu duâyı söylerdi:

"el-Hamdu lillâhi kesîran, tayyiben, mubâreken fîhi, gayra mekfiyyin velâ muveddaın velâ mustağnen anhu Rabbenâ(= Çok, temiz, bereketli, kâfî görülmeyen ve terkolunmayan ve kendisinden müstağnî olunmayarak yapılan hamd, Rabb'imiz olan Allah'a mahsûstur)" [91].

٨٤ـ حدّثنا أبو عَاصِمٍ عَنْ ثَوْرِ بنِ يَزِيدَ عَنْ خَالِدِ بنِ مَعْدَانَ عَن أبى أُمَامَةَ أنّ النبىَّ ﷺ كانَ إذَا فَرَغَ مِنْ طَعَامِهِ : وقال مَرَّةً إذَا رَفَعَ مائِدَتَهُ قَالَ الحَمْدُ للّهِ الّذِى كَفَانَا وأرْوَانَا غَيْرَ مَكْفِيٍّ ولا مَكْفُورٍ: وقال مَرَّةً الحَمْدُ لِلّهِ رَبِّنَا غَيْرَ مَكْفِيٍّ ولاَ مُوَدَّعٍ ولا مُسْتَغْنًى رَبَّنَا *

84- Bize Ebû Âsım, Sevr ibn Yezîd'den; o da Hâlid ibn Ma'dân'dan; o da Ebû Umâme'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) yemeğini yiyip ayrıldığı sırada -râvî bir kerresinde "Sofrası kaldırıldığı sırada" demiştir- şu duâyı söylerdi:

"el-Hamdu lillâhi'llezî kefânâ ve ervânâ gayra mekfiyyin velâ mekfûrin(= Kâfî, görülmeyerek ve inkâr edilmeyerek yapılan hamd, bize yetecek derecede ni'metler veren ve bizi suya kandıran Allah'a

---

göre kir ma'nâsından alınmadır. Ve bu hâlen havlu, makrabe ve çevre ta'bîr olunan dülbendin mecmuunu şâmildir *(Kaamûs Ter.)*.

91 Hadîs yemek yiyen kimsenin yemeğini yiyip bitirince söyleyeceği duâyı beyân etmektedir. Duânın sonundaki ***"Rabbenâ"*** sözü nefî', nasib ve cerr i'râblarıyle okunmuştur. Tercememiz ***"Lillâhi"***'nin sıfatı olmak üzere cerr okunuşuna göre yazılmıştır. Bu 83 rakamlı hadîsteki duâ şöyle de tercüme edilebilir: "Çok, (riyâdan) temiz ve kendisinde bereket olarak yapılan hamd, Allah'a mahsûstur. Ey Rabb'imiz, dîvânından reddolunmayan ve terkolunmayan ve kendisinden mustağnî olunmayan hamd ile hamd ederiz".

mahsûştur)"; bir kerresinde de: *"el-Hamdu lillâhi Rabbinâ, gayra mekfîyyin velâ muveddeın, velâ mustağnen Rabbenâ* (= Kâfî görülmeyerek, terkedilmeyerek ve ey Rabb'imiz, mustağnî olunmayarak yapılan hamd, Rabb'imiz olan Allah'a mahsûstur)" şeklinde söylemiştir [92].

٥٥ــ باب الأكْلِ مَعَ الخادِمِ

55- (ALÇAK GÖNÜLLÜLÜK KASDIYLE) HİZMETÇİ BERÂBERİNDE YEMEK BÂBI [93]

٨٥ــ حدّثنا حَفصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُحَمَّدٍ هُوَ ابنُ زيادٍ قال سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم قال إذا أتى أحَدَكُمْ خادِمُهُ بِطَعامِهِ فإنْ لَمْ يُجْلِسْهُ مَعَهُ فَلْيُناوِلْهُ أُكْلَةً أوْ أُكْلَتَيْنِ أوْ لُقْمَةً أوْ لُقْمَتَيْنِ فإنَّهُ وَلِيَ حَرَّهُ وعِلاجَهُ *

85-....... Bize Şu'be tahdîs etti ki, Muhammed ibn Ziyâd şöyle demiştir: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizden birinize hizmetçisi yemeğini getirdiği zamân, eğer efendi onu berâberinde oturtup yedirmeyecekse, bâri ona bir çiğnem yâhud iki çiğnem, bir lokma yâhud iki lokma uzatıp versin. Çünkü pişirme sırasında onun sıcaklığını* (onun terkîb, ıslâh) *ve hazırlanmasını hizmetçi üzerine almıştır"* [94].

---

92 Birinci duânın tercümesi şöyle de olabilir: "Kâfî görülmeyerek ve inkâr olunmayarak yapılan hamd, bize yetecek derecede ni'met veren ve bizi suya kandıran Allah'a mahsûstur". Ebû Dâvûd'un Ebû Saîd'den rivâyet ettiği Peygamber'in şu duâsı da meşhûrdur: *"el-Hamdu lillâhi'llezî et'amenâ ve sakaanâ ve cealenâ müslimîn*(= Hamd bizi doyuran, suya kandıran ve müslümânlar yapan Allah'a mahsûstur)".

Tirmizî'nin ve Ebû Dâvûd'un Ebû Eyyûb'dan rivâyet ettikleri duâ: *"el-Hamdu lillâhi'llezî et'ame ve sakaa ve savvağa ve ceale lehu mahracen* (= Hamd, doyuran, sulayan ve bunları içimizde yürüten ve bunlara bir çıkış yolu yapan Allah'a mahsûstur)" şeklindedir.

93 Yânî bu, tevâzû', tezellül ve kibri terk maksadıyle hizmetçiyle berâber yemek yemenin beyânı hakkında bir bâbdır. Hizmetçiyle birlikte yemek yemek, mü'minlerin âdâbı, müslümânların ahlâkı cümlesindendir. Hizmetçi, erkeğe, dişiye denilir ve bu köle ve hürr olmayı da şâmildir.

94 Hadîsin bir rivâyeti Itk Kitâbı'nda geçmişti.

٥٦ــ بابٌ الطَّاعِمُ الشاكِرُ مِثْلُ الصَّائِمِ الصَّابِرِ. فِيهِ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عَنِ النبىِّ ﷺ

56- BÂB: *"Yemek husûsunda hoş hâl ve* (verdiği ni'metlere karşı Rabb'ine) *şükredici olan kimse sevâbda, açlığa sabreden oruçlu gibidir".*

Bu bâbda Ebû Hureyre'nin Peygamber'den rivâyet ettiği hadîs vardır [95].

٥٧ــ بابُ الرَّجُلِ يُدْعَى إِلَى طَعَامٍ فَيَقُولُ وهٰذَا مَعِى. وقال أنَسٌ إِذَا دَخَلْتَ عَلَى مُسْلِمٍ لايُتَّهَمُ فَكُلْ مِنْ طَعَامِهِ واشْرَبْ مِنْ شَرَابِهِ

57- BİR YEMEĞE DA'VET EDİLİP DE KENDİSİNE BAŞKA BİRİ TAKILAN VE: "BU YANIMDAKİ BANA TAKILIP GELMİŞ BİR KİŞİDİR" DİYEN KİMSE BÂBI

Enes de: Sen (Dîni ve malı husûsunda) ittihâm edilmeyen bir müslümânın yanına girdiğin zamân, onun yemeğinden ye, içeceğinden iç, demiştir [96].

٨٦ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ أَبِى الأَسْوَدِ حدّثنا أَبو أُسَامَةَ حدّثنا الأَعْمَشُ حدّثنا شَقِيقٌ حدّثنا أَبو مَسْعُودٍ الأَنْصَارِىُّ قال كانَ رجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ يُكْنَى أَبَا شُعَيْبُ وكانَ لهُ غُلامٌ لَحَامٌ فأتَى النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وهْوَ فِى أَصْحَابِهِ فَعَرَفَ الجُوعَ فِى وَجْهِ النبىِّ ﷺ فَذَهَبَ إِلَى غُلامِهِ اللَّحَّامِ فقال اصْنَعْ لِى طَعَامًا يَكْفِى خَمْسَةً لَعَلِّى أَدْعُو النبىَّ ﷺ خَامِسَ خَمْسَةٍ فَصَنَعَ لهُ طُعَيِّمًا ثُمَّ أَتَاهُ فَدَعَاهُ فَتَبِعَهُمْ رجُلٌ فقال النبىُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلمْ يا أَبا شُعَيْبٍ إِنَّ رجُلاً تَبِعنَا فإنْ شِئْتَ أَذِنْتَ لهُ وإنْ شِئْتَ تَرَكْتَهُ قال لا بَلْ أَذِنْتُ لهُ *

86-....... Bize Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) tahdîs edip şöyle dedi:

---

95 Buhârî'nin işâret ettiği bu Ebû Hureyre hadîsini İbn Mâce Oruç Kitâbı'nda; Tirmizî Zühd'de rivâyet etmişlerdir. Bunu Buhârî de *Târîh*'inde; el-Hâkim *el-Mustedrek*'inde bâzı lafız farklılıklarıyle rivâyet etmişlerdir... (Aynî, Kastallânî).

96 Enes'in bu sözünü İbnu Ebî Şeybe, Umeyr el-Ensârî yolundan senedli olarak rivâyet etmiştir.

Ensâr'dan Ebû Şuayb diye künyelenen bir adam ve onun da kasap bir kölesi vardı. Bir gün Peygamber sahâbîleri arasında iken bu zât geldi de Peygamber'in yüzünden açlığını tanıdı. Ve hemen o kasap olan kölesine gitti de:

— Bana beş kişiye yetecek yemek yap. Çünkü ben Peygamber'i beşin beşincisi olarak da'vet ediyorum, dedi.

Bu emir üzerine o köle bir yemekcik yaptı. Sonra Ebû Şuayb, Peygamber'e gelip O'nu yemeğe da'vet etti. Bunun üzerine Peygamber ve arkadaşları o zâtın evine giderlerken kendilerine altıncı bir adam takıldı. Eve vardıklarında Peygamber (S):

— *"Yâ Ebâ Şuayb! Bize bir adam takılıp gelmiştir. İstersen ona içeri girmeye izin verirsin, istersen onu terkedersin"* buyurdu.

Ebû Şuayb:

— Hayır (onu terketmem), ben ona da izin verdim! dedi [97].

٥٨ـ بابٌ إذَا حَضَرَ العَشَاءُ فَلاَ يَعْجَلْ عَنْ عَشَائِهِ

58- BÂB: YEMEK HAZIR OLDUĞU ZAMÂN SİZDEN BİRİNİZ YEMEĞİNDEN ACELE KALKMASIN (YEMESİNE DEVÂM ETSİN)

٨٧ـ حدّثنا أَبو اليَمَانِ أَخْبَرناشُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ : وقال اللَّيْثُ حدّثني يُونسُ عنِ ابنِ شِهَابٍ قال أخبرني جَعْفَرُ بنُ عَمْرِو بنِ أُمَيَّةَ أن أَبَاهُ عَمْرَو بنَ أُمَيَّةَ أخبرهُ أَنَّهُ رأى رسولَ اللَّهِ ﷺ يَحْتَزُّ مِنْ كَتِفِ شَاةٍ فِي يَدِهِ فَدُعِيَ إلَى الصَّلاَةِ فألْقَاهَا والسِّكِّينَ الَّتِي كانَ يَحْتَزُّ بِهَا ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى ولَمْ يَتَوَضَّأْ *

87-....... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ca'fer ibnu Amr ibn Umeyye haber verdi ki, ona da babası Amr ibnu Umeyye ed-Damrî şöyle haber vermiştir: Kendisi Rasûlullah'ı, elinde pişmiş koyun küreğinden et kesip yerken görmüştür. Bu sırada namâza çağrılmış, Rasûlullah da elindeki kürek kemiğini ve ondan kesmekte olduğu bıçağı bırakmış, sonra kalkıp, yeni bir abdest almaksızın namâz kıldırmıştır [98].

---

97 Başlığa uygunluğu "Onlara bir âdam tâbi' oldu" sözünden alınır. Bunun bir rivâyeti Et'ıme'de, "Kişinin mü'min kardeşleri için yemek hazırlama meşakkatini üzerine alması bâbı"nda geçmişti. Orada da belirtildiği gibi, da'vetsiz bir tûfeylî olarak da'vet yerine gitmek harâmdır. Ancak ev sâhibi ile bu tûfeylî kimse arasında dostluk bulunması ve bu sebeble ziyâfet sâhibinin râzı ve memnûn olacağı bilinirse, böyle da'vetsiz gitmek câiz olabilir.

98 Başlığa uygunluğu, Peygamber'in namâz vaktinde yemekle meşgûl bulunmasından istinbâten alınır.

٨٨ــ حدّثنا مُعَلّى بنُ أسَدٍ حدّثنا وُهَيْبٌ عنْ أيُّوبَ عنْ أبى قِلاَبَةَ عَنْ أنَسٍ بنِ مالِكٍ رضى اللّهُ عنهُ عنِ النبىِّ ﷺ قال إذَا وُضِعَ العَشَاءُ واُقِيمَتِ الصَّلاَةُ فابْدَؤُا بالعَشَاءِ * وعنْ أيُّوبَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ عنِ النبىِّ ﷺ نَحْوَهُ * وعَنْ أيُّوبَ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ أنَّهُ تَعَشّى مَرَّةً وهْوَ يَسْمَعُ قِرَاءَةَ الإمَامِ *

88-....... Bize Vuheyb, Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Yemek ortaya konulduğu ve namâz da ikaamet edildiği zamân, sizler yemeğe başlayınız* (sonra namâz kılınız)" buyurmuştur [99].

Ve yine Eyyûb'dan; o da Nâfi'den; o da İbn Umer'den; o da Peygamber'den bunun benzerini tahdîs etmiştir.

Ve Eyyûb'dan; o da Nâfi'den: İbn Umer'in bir defada namâzda imâmın okuduğu kırâati işitirken akşâm yemeği yediğini rivâyet etmişlerdir [100].

٨٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عَنْ أبِيهِ عنْ عَائِشَةَ عنِ النبىِّ صلى اللّهُ عَليه وسلم قال إذَا اُقِيمَتِ الصَّلاَةُ وحَضَرَ العَشَاءُ فابْدَؤُا بالعَشَاءِ . قال وُهَيْبٌ ويَحْيَى بنُ سَعِيدٍ عَنْ هِشَامٍ إذَا وُضِعَ العَشَاءُ *

89-....... Bize Sufyân es-Sevrî, Hişâm ibn Urve'den; o da babasından; o da Âişe'den Peygamber(S)'in: *"Yemek hazır olmuşken namâz ikaamet edildiğinde sizler evvelâ yemeğe başlayınız"* buyurduğunu tahdîs etmiştir.

Vuheyb, Yahyâ ibn Saîd, Hişâm'dan: *"Akşâm yemeği konulduğu zamân"* şeklinde söylemişlerdir.

---

99 Burada bahsedilen namâz, akşâm namâzıdır. Yemeği öne geçirmekten maksad, Rabb'inin ibâdetine kalb huzûru ile yönelebilmektir.

100 Yânî İbn Umer'in önüne yemek konurken ötede namâz kılındığı ve imâmın kırâatini işittiği hâlde yemeği bırakıp da namâza gitmediği ifâde edilmiş oluyor. Hazır yemeğin namâzdan önce yenilmesi hakkındaki bu emir, cumhûra göre mendûbluk içindir. Bâzıları ise bunu vucûba hamletmişlerdir ki, Dâvûd ez-Zâhirî bu cümledendir...

٥٩ـ بابُ قَوْلِ اللّهِ تَعَالَى فإذَا طَعِمْتُمْ فانْتَشِرُوا

59- YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Ey îmân edenler, Peygamber'in evlerine yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın girmeyin. Fakat da'vet olunduğunuz zamân girin. Yemeği yediğiniz zamân da hemen dağılın. Söz dinlemek veyâ sohbet etmek için de izinsiz girmeyin. Çünkü bu, Peygamber'e ezâ vermekte, O sizden utanmaktadır. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez..."

(el-Ahzâb: 53) [101].

٩٠ـ حدّثني عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ قال حدّثني أبِي عنْ صَالِحٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ أنَّ أنَسًا قال أنا أعْلَمُ النَّاسِ بالحِجَابِ كانَ أبَيُّ بنُ كَعْبٍ يَسْألُنِي عَنْهُ أصْبَحَ رسولُ اللّهِ ﷺ عَرُوسًا بِزَيْنَبَ ابْنَةِ جَحْشٍ وكانَ تَزَوَّجَهَا بالمَدِينَةِ فَدَعَا النَّاسَ لِلطَّعَامِ بعْدَ ارْتِفاعِ النَّهَارِ فَجَلَسَ رسولُ اللّهِ ﷺ وجَلَسَ مَعَهُ رِجَالٌ بَعْدَ ماقامَ القَوْمُ حَتَّى قَامَ رسولُ اللّهِ ﷺ فَمَشَى ومَشَيْتُ مَعَهُ حَتَّى بَلَغَ بابَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ ثُمَّ ظَنَّ أنَّهُمْ خَرَجُوا فَرَجَعْتُ مَعَهُ فإذَا هُمْ جُلُوسٌ مَكَانَهُمْ فَرَجَعَ وَرَجَعْتُ مَعَهُ الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ بابَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ فَرَجَعَ وَرَجَعْتُ مَعَهُ فإذَا هُمْ قَدْ قامُوا فَضَرَبَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ سِتْرًا وأُنْزِلَ الحِجَابُ*

90-....... Bize Ya'kûb ibn İbrâhîm tahdîs edip şöyle dedi: Bana babam İbrâhîm ibn Sa'd, Sâlih ibn Keysân'dan; o da İbn Şihâb'dan tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben Hicâb emrinin inişini herkesten iyi bilirim. Ubeyy ibn Ka'b bile bunu bana sorar idi. (Bu şöyle olmuştu:) Rasûlullah (S), Zeyneb bintu Cahş ile evlendiği gün -ki onunla evlenmesi Medîne'de olmuştu- güneş yükseldikten sonra insanları yemeğe da'vet etti. Yemekten sonra Rasûlullah oturdu. Da'vetliler de kalkıp gittikten sonra, bâzı kimseler gitmeyip Rasûlullah'ın yanında oturdular. Nihâyet Rasûlullah (S) kalkıp yürüdü. Ben de berâberinde yürüdüm. Âişe'nin oda kapısına kadar ulaştı. Sonra bu oturan kimselerin çıkıp gittiklerini sanarak geri döndü. Ben de berâ-

---

101 Bu âyette ***"Yemek yediğiniz zamân hemen dağılın..."*** kavlindeki dağılmadan murâd, yemek yenildikten sonra yemek yerinden dönüp ayrılmaktır. Bunun hakkında söz el-Ahzâb tefsîrinde geçmişti.

berinde döndüm. Geldiğimizde bu misâfirlerin hâlâ yerlerinde oturduklarını gördük. Rasûlullah ikinci defa geri döndü. Ben de berâberinde döndüm. Yine Âişe'nin odasının kapısı önüne erişti. Sonra onların çıkıp gittiklerini sanarak geri döndü. Ben de berâberinde döndüm. Bu sefer onların kalkıp gittiklerini gördük. Bunun üzerine Rasûlullah benimle kendi arasına bir perde gerdi. Bu sırada Hicâb emri indirildi [102].

---

102 Hicâb emrini içine alan âyetler başlıktaki âyetle bundan beş âyet sonra gelip hicâbın şeklini ta'rîf ve ta'lîm eden *"Ey Peygamber, zevcelerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle..."* (el-Ahzâb: 59) kavlidir.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٧١ــ كِتَابُ العَقِيقَةِ

71- KİTÂBU'L-AKÎKA

(Akîka Kurbânı Kitâbı)

١ــ بابُ تَسْمِيَةِ المَوْلُودِ غَدَاةَ يُولَدُ لِمَنْ لَمْ يَعُقَّ عنهُ وتحْنِيكِهِ

1- ÇOCUKTAN AKÎKA KURBÂNI KESMEYECEK KİMSE İÇİN ÇOCUĞUN DOĞDUĞU GÜNÜN SABÂHINDA ÇOCUĞA İSİM VERİLMESİ VE DAMAĞININ TATLI BİR ŞEYLE OĞULMASI BÂBI [1]

١ــ حدّثني إسْحَاقُ بنُ نَصْرٍ حدّثنا أبو أُسَامَةَ قال حدّثني بُرَيْدٌ عَنْ أبِي بُرْدَةَ عَنْ أبِي مُوسَى رضى اللّهُ عنهُ قال وُلِدَ لِي غُلاَمٌ فأتَيْتُ بِهِ النبيَّ

---

1 *Akîk,* doğan çocuğun saçına ve tüyüne denir, ana tüyü ta'bîr olunur, gerek insan, gerek hayvanât olsun. Şârih der ki, *Akk* maddesi şakk ve kat' (yânî yarmak ve kesmek) ma'nâsına konulmuştur. Çocuğun saçı kesildiğinden dolayı *Akîk* ve *Ikka* denildi. Ve *Ikka* aslında masdardır, dereye ve akıntıya *Akîk* denmesi, yarılmış olduklarından dolayıdır. Kan dindirici *akîk taşı*'na bu ismin verilmesi, kanın kesilmesine medâr olduğu içindir. *el-Akîka,* Sefîne vezninde bu dahî doğan çocuğun saçına ve tüyüne denir... ve mevlûdun saçı kırpılıp veyâ tarandıkta kesilen koyuna denilir. Mütercim der ki, *Şakk* (yânî yarılmak) ma'nâsından alınmıştır... Rasûlullah dâimâ kabîh isimleri güzel isimle değiştirir olduklarından *Akîka*'yı da *Nesîke*'ye tahvîl buyurdu. *Akîka*'nın sıfatları ve şartları *Şir'atu'l-İslâm* adındaki kitâbda mufassalan açıklanmıştır *(Kaamûs Ter.).*

Âsım Efendi'nin verdiği bu açıklamadan anlaşıldı ki, *Akîka,* çocuğun doğduğu zamân başında bulunan saça denir. Doğumun yedinci veyâ daha sonraki günlerde çocuğun saçı kesildiği veyâ tarandığı sırada kesilen kurbân hayvânına da *Akîka* denmiştir. Bu kurbânı kesmek, doğumundan dolayı bir sevinç izhârı ve sadaka vermek ve aynı zamânda doğan çocuğun nesebini yaymak içindir.

ﷺ فسمَّاهُ إبْرَاهِيمَ فَحَنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ ودَعَا لهُ بالبَرَكَةِ ودَفعَهُ إلَيَّ وكانَ أكْبَرَ ولَدِ أبِي مُوسَى *

1-....... Ebû Mûsâ (R) şöyle demiştir: Bir oğlan doğdu. Ben hemen çocuğu Peygamber(S)'e götürdüm. Peygamber ona İbrâhîm adını verdi ve hurma ile çiğnem yapıp ağzına çaldı, yavruya hayır ve beraketle duâ etti, sonra bana verdi. Bu İbrâhîm, Ebû Mûsâ'nın en küçük çocuğu idi [2].

٢ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيَى عنْ هِشَامٍ عنْ أبِيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ أُتِيَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم بِصَبِيٍّ يُحَنِّكُهُ فَبَالَ عَلَيْهِ فأَتْبَعَهُ المَاءَ *

2-....... Bize Yahyâ ibn Saîd, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R): Peygamber (S)'e bir çocuk getirildi. Peygamber o çocuğa çiğnem yapıp damağına ovalarken, çocuk Peygamber'in üzerine işedi. Peygamber sidiğin üzerine su döktü, demiştir [3].

٣ـ حدّثنا إسْحَاقُ بنُ نَصرٍ **حدّثنا** أبُو أُسَامَةَ **حدّثنا** هِشَامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ أسْمَاءَ بِنْتِ أبِي بَكْرٍ رضى اللَّهُ عنهما أنَّهَا حَمَلَتْ بِعَبْدِ اللَّهِ بنِ الزُّبَيْرِ بِمَكَّةَ قالَتْ فَخَرَجْتُ وأنا مُتِمٌّ فأتَيْتُ المَدِينَةَ فَنَزَلْتُ قُبَاءً فوَلَدْتُ بِقُبَاءٍ ثُمَّ أتَيْتُ بِهِ رسولَ اللهِ ﷺ فَوَضَعْتُهُ فِي حَجْرِهِ ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ فَمَضَغَهَا ثُمَّ تَفَلَ فِي فِيهِ فَكَانَ أوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ جَوْفَهُ رِيقُ رسولِ اللهِ ﷺ ثُمَّ حَنَّكَهُ بالتَّمْرَةِ ثُمَّ دَعَا لهُ فَبَرَّكَ عليه وكانَ أوَّلَ مَوْلُودٍ وُلِدَ فِي الاسْلاَمِ فَفَرِحُوا بِهِ فَرَحًا شَدِيدًا لأنَّهُمْ قِيلَ لَهُمْ إنَّ اليَهُودَ قَدْ سَحَرَتْكُمْ فَلاَ يُولَدُ لَكُمْ *

3-....... Esmâ (R) Mekke'de iken oğlu Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e hâmile olmuştu.

---

2 Başlıktaki "Akîka kurbânı kesmeyecekse" kaydından, doğduğu gün ad konulması anlaşılır ki, hadîsten anlaşılan da budur. Eğer Akîka kurbânı kesilecek olursa, doğumun yedinci günü kurbân kesilir ve ad konur. Bu kurbân yedinci gün kesilmezse ondördüncü gün ve yirmibirinci günlerde de kesilebilir.

3 Hadîsin bir rivâyeti Vudû' Kitâbı, "Çocuk sidiği bâbı"nda geçti. Çocuk sidiği hafif necâset olduğu için sâdece üzerine su döküp akıtmakla yetinilmiştir.

Esmâ şöyle dedi: Ben gebelik müddetini tamamlamış olduğum hâlde (Mekke'den yola) çıktım. Muhâcir olarak Medîne'ye geldim ve Kubâ'ya indim. Ve Abdullah'ı Kubâ'da doğurdum. Sonra çocuğumu Rasûlullah(S)'a götürdüm de kucağına koydum. Sonra Rasûlullah bir hurma istedi, onu çiğneyip ezdikten sonra çocuğun ağzının içine tükürdü. Bu sûretle oğlumun mi'desine ilk giren şey, Rasûlullah'ın tükrüğü oldu. Sonra Rasûlullah hurma çiğnemi ile çocuğun damağını oğdu. Bundan sonra çocuğa duâ etti, bereket ve hayır diledi. Ve Abdullah ibnu'z-Zubeyr (Hicretten sonra Medîne'deki Muhâcir) müslümân âileleri içinde ilk doğan çocuk oldu. Müslümânlar da Abdullah'ın doğumu ile çok sevindiler. Çünkü müslümânlara:

— Yahûdîler sizlere büyü yaptılar, artık sizden çocuk doğmaz, denilmişti [4].

٤ــ **حدّثنا** مَطَرُ بنُ الفَضْلِ **حدّثنا** يَزِيدُ بنُ هٰرُونَ أَخْبَرَنَا عبْدُ اللَّهِ بنُ عَوْنٍ عنْ أَنَسِ بنِ سِيرِينَ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال كانَ ابنٌ لِأَبِى طَلْحَةَ يَشْتَكِى فَخَرَجَ أَبو طَلْحَةَ فقُبِضَ الصَّبِىُّ فَلَمَّا رجَعَ أَبو طَلْحَةَ قال ما فَعَلَ ابْنِى فقالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ هُوَ أَسْكَنُ ما كانَ فَقَرَّبَتْ إِلَيْهِ العَشَاءَ فَتَعَشَّى ثُمَّ أَصَابَ مِنْهَا فَلَمَّا فَرَغَ قالَتْ وارِ الصَّبِىَّ فَلَمَّا أَصْبَحَ أَبو طَلْحَةَ أَتَى رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فأَخْبَرَهُ فقال أَعْرَسْتُمُ اللَّيْلَةَ قال نَعَمْ قال اللَّهُمَّ بارِكْ لَهُمَا فى لَيْلَتِهِمَا فَوَلَدَتْ غُلاَمًا قال لِى أَبو طَلْحَةَ احفَظْهُ حَتَّى تأْتِىَ بِهِ النبىَّ ﷺ فأَتَى بِهِ النبىَّ ﷺ وأَرْسَلَتْ مَعَهُ بِتَمَرَاتٍ فأَخَذَهُ النبىُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فقال أَمَعَهُ شَىْءٌ قالُوا نَعَمْ تَمَرَاتٌ فأَخَذَهَا النبىُّ ﷺ فَمَضَغَهَا ثُمَّ أَخَذَ مِنْ فِيهِ فَجَعَلَهَا فِى فى الصَّبِىِّ وحَنَّكَهُ بِهِ وسَمَّاهُ عَبْدَ اللَّهِ * **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى **حدّثنا** بنُ أَبِى عَدِىٍّ عَنِ ابنِ عَوْنٍ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أَنَسٍ وساقَ الحَدِيثَ *

4-...... Bize Abdullah ibnu Avn, Enes ibn Sîrîn'den haber verdi

---

4 Bunun da bir rivâyeti Peygamber'in hicreti bâbı'nda geçmişti. Peygamber'in hurmadan çiğnem yapıp çocuğun ağzına çalması, çocuğun gıdâlanması maksadıyle değildir. Çünkü çocuğun ana sütünden başka şey ile gıdâlanma çağı daha sonraki haftalar ve aylar içinde ta'yîn edilir. Körpe yavrunun ağzına az mikdâr hurma çiğnemi çalınması hakkında Peygamber'in senâ ve şehâdeti olan hurma ile ve Peygamber'in mübârek ağız suyu ile teberrük içindir.

ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ebû Talha'nın hasta yatmakta olan bir oğlu vardı. Ebû Talha dışarı çıktı, ardından çocuk vefât etti. Ebû Talha dönüp geldiğinde:

— Oğlum ne yaptı, nasıl oldu? dedi.

Ümmü Suleym:

— Çocuk, olduğundan daha sâkin hâldedir, dedi.

Bundan sonra Ümmü Suleym, kocası Ebû Talha'ya akşâm yemeğini takdîm etti, o da yemeği yedi. Sonra Ümmü Suleym ile cinsî münâsebet yaptı, Ebû Talha bu işi bitirip ayrılınca, Ümmü Suleym ona:

— Çocuğu defn et! dedi.

Ebû Talha sabâha ulaşınca Rasûlullah'a geldi ve yaptıkları işi O'na haber verdi. Rasûlullah (S):

— *"Siz bu gece cinsî münâsebet mi yaptınız?"* buyurdu.

Ebû Talha da:

— Evet, dedi.

Rasûlullah:

— *"Yâ Allah! Bunlara bu gecelerini mübârek kıl!"* diye duâ etti.

Ümmü Suleym sonra bir oğlan doğurdu.

Enes dedi ki: Ebû Talha:

— Bu çocuğu muhâfaza et de böylece Peygamber'in yanına götür, dedi.

Enes de bu çocuğu Peygamber'e götürdü. Ümmü Suleym benim yanımda birkaç tâne hurma da göndermişti. Peygamber çocuğu aldı da:

— *"Enes'in yanında birşey var mı?"* diye sordu.

Oradakiler:

— Evet, hurmalar vardır, dediler.

Peygamber o hurmaları aldı, onları ağzında çiğneyip ezdi, sonra kendi ağzından aldı da onu çocuğun ağzının içine kattı ve damağını onunla ovaladı. Çocuğa da Abdullah adını verdi [5].

Bize Muhammed ibnu'l-Müsennâ tahdîs etti. Bize İbnu Ebî Adiyy, İbnu Avn'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Enes'ten olmak üzere tahdîs edip bu hadîsi sevketti [6].

٢ـ بابُ إماطَةِ الأذَى عنِ الصَّبِيِّ فى العَقِيقَةِ

5 Başlığa uygunluğu son fıkrasındadır. Bunun tafsîlli birkaç rivâyetini Müslim, İsti'zân Kitâbı'nda getirmiştir.

6 Buhârî bu ikinci yoldan gelen hadîsi Kitâbu'l-Libâs, "Siyah örtü" bâbında getirmiştir.

2- AKÎKADA ÇOCUKTAN EZÂYI GİDERMEK BÂBI

٥ــ **حدّثنا** أَبو النُّعْمَانِ **حدّثنا** حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ أَيُّوبَ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ
سَلْمَانَ بنِ عَامِرٍ قال مَعَ الغُلاَمِ عَقِيقَةٌ . وقال حَجَّاجٌ **حدّثنا** حَمَّادٌ أخبرنا
أَيُّوبُ وقَتَادَةُ وهشَامٌ وحَبِيبٌ عنِ ابنِ سِيرِينَ عنْ سَلْمَانَ عَنِ النبيِّ صلى اللَّهُ
عليه وسلم . وقال غَيْرُ واحِدٍ عنْ عَاصِمٍ وهِشَامٍ عنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ
عنِ الرَّبابِ عنْ سَلْمَانَ بنِ عَامِرٍ الضَّبِّيِّ عنِ النبيِّ ﷺ. ورَوَاهُ يَزِيدُ بنُ إبْرَاهِيمَ
عَنِ ابنِ سِيرِينَ عنْ سَلْمَانَ قَوْلَهُ ۞ وقال أَصْبَغُ أخبرنى ابنُ وهْبٍ عنْ جَرِيرِ
بنِ حَازِمٍ عنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ عنْ مُحَمَّدِ بنِ سِيرِينَ **حدّثنا** سَلْمَانُ بنُ عَامِرٍ
الضَّبِّيُّ قال سَمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ مَعَ الغُلاَمِ عَقِيقَةٌ
فأَهْرِيقُوا عنْهُ دَمًا وأَمِيطُوا عَنْهُ الأَذَى ۞

5- Bize Ebu'n-Nu'mân tahdîs etti. Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti ki, Selmân ibn Âmir (R): *"Erkek çocuğun doğumu ile berâber akîka vardır"* demiştir.

Ve Haccâc ibn Minhâl şöyle dedi: Bize Hammâd ibn Seleme tahdîs etti. Bize Eyyûb, Katâde, Hişâm ibn Hassân el-Ezdî ve Habîb ibnu'ş-Şehîd; bunların dördü de Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Selmân ibn Âmir(R)'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere haber verdi.

(Sufyân ibn Uyeyne ve) birçokları da Âsım ibn Selmân'dan ve Hişâm ibn Hassân'dan; onlar da Hafsa bintu Sîrîn'den; o da er-Rebâb (ibn Âmir ed-Dabbî)'dan; o da Selmân ibn Âmir ed-Dabbî'den; o da Peygamber'den olmak üzere söyledi.

Bu hadîsi Yezîd ibnu İbrâhîm, İbn Sîrîn'den; o da Selmân ibn Âmir'den onun sözü olarak, yânî mevkûf olarak rivâyet etti.

Ve Esbâğ ibnu'l-Ferec de şöyle dedi: Bana Abdullah ibnu Vehb, Cerîr ibn Hâzım'dan; o da Eyyûb es-Sahtıyânî'den; o da Muhammed ibn Sîrîn'den haber verdi. O da dedi ki: Bize Selmân ibnu Âmir ed-Dabbî tahdîs edip şöyle dedi: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: *"Erkek çocuğun doğumuyla berâber akîka vardır. Onun adına akîka kurbânı kanı dökünüz ve çocuktan ezâyı gideriniz!"* [7].

---

7 Buhârî bu *"Erkek çocuğun doğumuyla berâber akîka vardır"* hadîsinin burada ayrı ayrı beş yoldan gelişini göstermiş bulunuyor. Hadîsin bu ilk cümlesinin zâhirine bakarak bâzıları kız çocuğu için akîka yoktur demişlerse de, âlimler cum-

٦ـ حدّثنى عَبْدُ اللّهِ بنُ أبِى الأسْوَدِ حدّثنا قُرَيْشُ بنُ أنَسٍ عَنْ حَبِيبِ بنِ الشَّهِيدِ قال أمَرَنِى ابنُ سِيرِينَ أنْ أسْألَ الحَسَنَ مِمَّنْ سَمِعَ حَدِيثَ العَقِيقَةِ فَسَألْتُهُ فقالَ مِنْ سَمُرَةَ بنِ جُنْدَبٍ *

6-....... Habîb ibnu'ş-Şehîd şöyle demiştir: Muhammed ibnu Sîrîn bana, el-Hasen el-Basrî'ye akîka hadîsini kimden işittiğini sormamı emretti. Ben de gidip el-Hasen'e bunu sordum. el-Hasen:

— Ben o hadîsi Semure ibn Cundeb(R)'den işittim, dedi [8].

٣ـ باب الفَرَعِ

3- EL-FERAU (YÂNÎ DEVENİN İLK DOĞURDUĞU YAVRU) BÂBI

٧ـ حدّثنا عَبْدَانُ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ أخبرنا الزُّهْرِىُّ عَنِ ابنِ المُسَيَّبِ عَنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه عَنِ النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال لا فَرَعَ ولاَ عَتِيرَةَ * والفَرَعُ أوَّلُ النِّتاجِ كانُوا يَذْبَحُونَهُ لِطَوَاغِيتِهِمْ . والعَتِيرَةُ فِى رَجَبٍ *

7-....... Bize ez-Zuhrî, İbnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber(S): "(İslâm'da) *Fera' da, atîre de yoktur*" buyurmuştur.

"Ferau", devenin ilk yavrusudur ki, Câhiliye Arabları bunu tâğûtları için kesiyorlardı. "Atîre" de receb ayında kesmekte oldukları hayvandır [9].

---

hûru bu husûsta gelen hadîslere dayanarak hem erkek, hem de kız çocuğu için akîkanın sünnet olduğunu kabûl etmişlerdir. Dört *Sünen* sâhiblerinin de bu yolda rivâyetleri vardır.

Hadîsin *"Çocuktan ezâyı gideriniz"* fıkrasındaki ezâdan maksadın da çocuğun ana rahmindeki bulaşıklardan temizlenmesi olduğu görüşünde birleşilmiştir. Bu husûsta başka görüşler de vardır.

8 el-Hasen'in Semure'den işittiği akîka hadîsi, *Sünen*'lerde merfû' olarak rivâyet edilen şu: Peygamber (S): *"Doğan çocuk akîkasına bağlıdır. Yedinci günü çocuk adına kurbân kesilir, başı tıraş edilir ve adı konulur"* buyurdu, hadîsidir. Tirmizî'ye göre, yedinci günü kesilmezse ondördüncü gün, o gün de kesilmezse yirmibirinci günü kesilmelidir.

9 *el-Ferau*, iki fetha ile dişi devenin yâhud koyunun ve keçinin en evvel doğurdu-

٤ــ بابُ العتِيرةِ

4- ATÎRE (KURBÂNI) BÂBI

٨ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا سُفْيَانُ قال الزُّهْرِيُّ حدّثنا عَنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم قال لا فَرَعَ ولاَ عَتِيرَةَ * قال والفَرَعُ أَوَّلُ نِتَاجٍ كانَ يُنْتَجُ لهُمْ كانُوا يَذْبَحُونَهُ لِطَوَاغِيتِهِمْ والعَتِيرَةُ فِي رجَبٍ *

8-....... Bize ez-Zuhrî, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Feraa ve atîre yoktur"* buyurmuştur.

ez-Zuhrî: "el-Ferau" deve ve koyun makûlesi hayvanların insanlar lehine doğurulmuş olan ilk yavrusudur. Müşrikler bu yavruları tâgûtları için keser, kurbân ederlerdi. "Atîre" de receb ayında kesmekte oldukları hayvanlardı [10].

ğu yavrusuna denir. Câhiliyet'te onu putlarına kurbân ederlerdi. *"Lâ feraa velâ atîrete"* hadîsi bundandır. Bâzıları indinde Câhiliye'den birinin devesi yüze ulaştığında, bir genç ve a'lâ devesini sanemine kurbân eder idi, "Ferau" dedikleri, o kurbân eyledikleri devedir... *(Kaamûs Ter.).*

10 Buhârî burada, geçen hadîsin başka yoldan gelen rivâyetini getirmiştir. Hadîsin sonundaki *"Fera'"* ve *"Atîre"*ye âid iki tefsîr, bu hadîsin râvîlerinden ez-Zuhrî'nindir.

Âsım Molla da: *el-Atîre,* Sefîne vezninde, bu dahî Câhiliyet ahâlisinin sanemleri için kestikleri koyuna denir, demiştir... *(Kaamûs Ter.)*

Tâgût, Tuğyân'dan mübâlağa sîgasıyle bir cins ismidir ki, aslı *Ceberût* gibi *Tağavût* olup, mekân değişikliği ile *Tavagût* yapılarak vâv, elif'e kalbedilmiştir. Müfrede ve cem'e, müzekkere ve müennese denilir. Aynı *Tuğyân* "Kesilmiş"; *Tuğyânkâr* "Azgın, azman, azıtkan" demek gibidir. İbn Cerîr, Taberî'nin ta'rîfi vechile: Allah'a karşı tuğyânkâr olup kahr ve cebr ile veyâ bi'r-rızâ perestiş edilip ma'bûd tutulan gerek insan, gerek şeytân, gerek vesen ve gerek sanem ve gerek sâir herhangi birşey demektir... *(Hakk Dîni,* I, 869-871).

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٧٢ــ كِتَابُ الذَّبَائِحِ وَالصَّيْدِ

72- KİTÂBU'Z-ZEBÂIH VE'S-SAYD

(Boğazlanan ve Avlanan Hayvanlar Kitâbı) [1]

١ــ بابُ التَّسْمِيَةِ عَلَى الصَّيْدِ

1- AVLANACAK HAYVAN ÜZERİNE *"Bismillâh"* DEMEK BÂBI

وقَوْلُهُ تَعَالَى ياأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ إِلَى قَوْلِهِ عَذَابٌ الِيمٌ وقَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الأَنْعَامِ إِلاَّ ما يُتْلَى عَلَيْكُمْ وَ قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ المَيْتَةُ والدَّمُ إِلَى قَوْلِهِ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ واخْشَوْنِ. وقال ابنُ عَبَّاسٍ العُقُودُ العُهُودُ ما أُحِلَّ وحُرِّمَ إِلاَّ ما يُتْلَى عَلَيْكُمْ . الخِنْزِيرُ يَجْرِ مَنَّكُم يَحْمِلَنَّكُمْ . شَنَآنُ عَدَاوَةُ. المُنْخَنِقَةُ تُخْنَقُ فَتَمُوتُ. المَوْقُوذَةُ تضْرَبُ بالخَشَبِ يُوقِذُهَا فَتَمُوتُ : والمُتَرَدِّيَةُ تَتَرَدَّى مِنَ الجَبَلِ . والنَّطِيحَةُ تُنطَحُ الشَّاةُ فَمَا أَدْرَكْتَهُ يَتَحَرَّكُ بِذَنْبِهِ أَوْ بِعَيْنِهِ فاذْبَحْ وكُلْ *

---

1 Başlıktaki *Zebâih, Zebîha*'nın cem'idir. *Zebîha, Mezbûha* ma'nâsına olup, boğazlanan hayvan demektir. *Sayd* da ikinci bâbdan masdardır. *Sayd,* bâzen *Masîd* yânî avlanmış hayvan ma'nâsına da kullanılır. Nitekim *"Lâ taktulu's-sayde ve entüm hurum"* (el-Mâide: 95) âyetinde böyledir.

İşte bu kitâb, Zebîha denilen kesim hayvanları ile av hayvanlarına dâir bâbları ihtivâ edecektir.

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:

"Ey îmân edenler, Allah, görmeksizin kendisinden korkanları ayırdetmek için av nev'inden ellerinizin, mızraklarınızın erişebileceği birşeyle, and olsun ki, sizi imtihân edecektir. Kim bundan sonra aşırı giderse, ona pek acıtıcı bir azâb vardır"

(el-Mâide: 94) [2];

"Ey îmân edenler, bağlandığınız ahidleri yerine getirin. Siz ihrâmlı olduğunuz hâlde avlanmayı halâl saymamak ve size aşağıda okunacak olanlar hâriç kalmak şartıyle davarlar(ın etleri) size halâl edildi. Şübhesiz ki, Allah ne dilerse onu hükmeder"

(el-Mâide: 1) [3];

"Ölü, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan -(henüz canı üstünde iken yetişip) kestikleriniz müstesnâ olmak üzere- boğulmuş, vurulmuş, yukarıdan yuvarlanmış, süsülmüş, canavar yırtmış olup da ölenler, dikili taşlar üzerinde (onlar adına) boğazlanan hayvanlar, fal oklarıyle kısmet (ve hüküm) aramanız üzerinize harâm edilmiştir. Bütün bunlar yoldan çıkıştır. Bu gün kâfirler dîninizden umutlarını kestiler. Artık onlardan korkmayın, benden korkun..."

(el-Mâide: 3) [4].

İbn Abbâs şöyle demiştir: (İlk âyetteki) "*Ukûd*", "Ahidler" demektir. Allah tarafından halâl ve harâm kılınanlar ve Kur'ân'da

---

2 Bu âyet, Hudeybiye senesi inmiş ve bu imtihân o sene vâki' olmuştu. Rasûlullah ve sahâbîleri Ten'îm mevkiine vardıklarında birçok av hayvanları bunların etrafını sarmış, yüklerinin aralarına kadar sokulmuşlardı. Elleriyle tutabilecek ve mızraklarıyle vurabilecek bir hâlde yaklaşmışlardı. Sefer hey'eti ihrâmlı bulunduklarından *"Siz ihrâmlı bulunurken av öldürmeyin..."* (el-Mâide: 95)âyetiyle bu av hayvanlarına ihrâmlıların el uzatmaları yasak edilmişti ve bu yasak, bir imtihân idi. Önlerine gelen bu bol av ni'meti karşısında Allah yasağına boyun eğenlerle eğmeyenler ayırdedilecekti.

3 Bu âyetle *"Behîmetu'l-en'âm"* denilen yumuşak hayvanlar, yânî deve, sığır, davar nevi'leri halâl kılınmıştır; bunları kesip yemek ve başka şekillerde faydalanmak mübâhtır. Ancak bunlardan üçüncü âyette sayılacak onbir nevi' müstesnâdır. Onları yemek harâmdır.

4 Bu âyette sayılan harâmlar onbir nevi'dir.

gelen ahidlerin hepsidir. *"Size okunanlar müstesnâdır"*, yânî "Ölü, kan, domuz eti... harâmdır".. *"Yecrimennekum"*, "Sizi sevketmesin" demektir. *"Şeneânu"*, "Adâvetu" ma'nâsınadır. *"el-Munhanıkatu"*, "Boğulup da ölen hayvan"; *"el-Mevkûzetu"*, "Odunla vurulan hayvan, yânî birisi ona vurur, o da bundan ölen hayvan"; *"el-Mutereddiyetu"*, "Dağdan yuvarlanan hayvan"; *"en-Natîhatu"*, "Davar tarafından süsülüp de ölen hayvan". Bunlardan kuyruğunu yâhud gözünü hareket ettirirken yetiştiğini hemen kes ve ye (canlı iken yetişemediğini artık yeme)! [5]

١ــ **حدّثنا** أَبُو نُعَيْمٍ **حدّثنا** زَكَرِيَّاءُ عَنْ عَامِرٍ عَنْ عَدِيِّ بنِ حَاتِمٍ رضى اللَّهُ عنه قال سأَلْتُ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم عَنْ صَيْدِ المِعْرَاضِ قَالَ ما أَصَابَ بِحَدِّهِ فَكُلْهُ وما أَصَابَ بِعَرْضِهِ فَهْوَ وَقِيذٌ وسأَلْتُهُ عَنْ صَيْدِ الكَلْبِ فقال ما أَمْسَكَ عَلَيْكَ فَكُلْ فإنَّ أَخْذَ الكَلْبِ ذَكَاةٌ وإنْ وجدْتَ مَعَ كَلْبِكَ أَوْ كِلاَبِكَ كَلْبًا غَيْرَهُ فَخَشِيتَ أَنْ يَكُونَ أَخَذَهُ مَعَهُ وقَدْ قَتَلَهُ فَلاَ تَأْكُلْ فانَّمَا ذَكَرْتَ اسْمِ اللَّهِ عَلَى كَلْبِكَ ولَمْ تَذْكُرْهُ على غَيْرِهِ *

1-....... Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'e mi'râd avını sordum. Peygamber:

---

5 *Ukûd: Akd*'in cem'idir. *Akd,* tevsîk olunmuş ahid demektir ki, birşeyi diğerine sağlam sûrette bağlayan bağ ve düğüme, meselâ ip düğümüne benzetilmiştir. Yânî *Akd,* lugatte sıkı bağlamak ve düğümlemek, muhkem bağ ve düğüm demek olup bundan naklen bir kimsenin birşeyi iltizâma veyâ başkasını ilzâm ederek kendini veyâ diğerini bağlamasına veyâ karşılıklı bağlanmalarına *Akd* ismi verilmiştir ki, *İ'tikaad* da bundandır. Binâenaleyh her akd îcâb ve kabûle mütevakkıf olmayıp bâzıları sırf îcâb ile dahî mün'akid olur ki, adaklar ve müstakbelle alâkalı yemînler bu kabîldendir.

Ahd dahi lugatte birşeyi hâlden hâle hıfzedip gözetmektir. Böyle gözetilmesi ilzâm veyâ iltizâm olunan tevsîkaata da *Ahd* ismi verilir. Bu i'tibâr ile *Ahd* ve *Akd* eşdeğer iseler de *Akd* kelimesi mîsâk gibi, daha ziyâde bir ihkâm ifâde eder.

Vefâ ve *Îfâ* ise *Ahd* ve *Akd*'in gereğini edâ etmek, îcâbını tamâmen icrâ eylemektir. Burada lâm ile süslenmiş cemi' olan ***el-Ukûd,*** istiğrâk ifâde eder ki, gerek Allah Taâlâ'nın kullarına lâzım kılıp akd eylediği teklîfleri ve dînî hükümleri ve gerek kulların kendiliklerinden Allah'a karşı akdettikleri nezîreleri ve yemînleri ve gerekse insanların kendi aralarında sahîh olarak akdeyledikleri emânetler, muâmeleler ve sâireyle ilgili her nevi' akidleri şâmildir (*Hakk Dîni,* II, 1546-1547).

— *"Okun sivri tarafı isâbet eden avı ye! Okun enli tarafı isâbet eden avı yeme! Çünkü okun enli tarafıyle vurulan av vekîze'dir* (sopa ile vurulmuştur; harâmdır)*" buyurdu.*

Ben Peygamber'e köpekle yapılan avın hükmünü de sordum. Peygamber şöyle buyurdu:

— *"Köpeğin senin için tuttuğu* (ve muhâfaza ettiği) *avı ye! Çünkü köpeğin avı yakalayıp tutması şer'î kesimdir. Eğer köpeğin avı yakalayıp öldürmüş ise ve kendi köpeğinin veyâ köpeklerinin yanında başka bir köpek de bulursan ve bu sebeble yabancı köpeğin kendi köpeğin ile birlikte avı yakalayıp öldürmüş olmasından endîşelenirsen, bu hâlde o avı yeme! Çünkü senin ava salıverirken çektiğin* **Besmele** *kendi köpeğine âiddir, başka köpek için değildir"* [6].

٢ـ بابُ صَيْدِ المِعْرَاضِ . وقال ابنُ عُمَرَ فِي المَقْتُولَةِ بالبُنْدُقَةِ تِلْكَ المَوْقُوذَةُ وكَرِهَهُ سالِمٌ والقَاسِمُ ومُجَاهِدٌ وإبْرَاهِيمُ وعَطَاءٌ والحَسَنُ. وكَرِهَ الحَسَنُ رَمَى البُنْدُقَةِ فِي القُرَى والأَمْصَارِ ولاَ يَرَى بِهِ بأْسًا فِيمَا سِوَاهُ

2- MÎ'RÂDLA YAPILAN AV(IN HÜKMÜ) BÂBI

İbn Umer; "Bunduka" denilen yuvarlak taşlarla vurulup öldürülmüş hayvan hakkında: Bu mevkûze'dir, demiştir.
İbn Umer'in oğlu Sâlim, Kaasım ibn Muhammed ve Mucâhid ibn Cebr, İbrâhîm en-Nahaî, Atâ ibn Ebî Rebâh ve Hasen Basrî de bu taşlarla öldürülen

---

6 Hadîsin "Av üzerine Besmele çekilmesi" başlığına uygunluğu çok açıktır. Hadîste üç şey vardır: Avın meşrû'luğu, hakîkaten veyâ hükmen tezkiyesinin vucûbu ve Besmele çekilmesinin vucûbu.

Hadîsin sahâbî râvîsi olan Adiyy ibn Hâtim cömertlikle meşhûr olan Hâtim Tâî'nin oğludur. Bu da babası Hâtim gibi cömertlikle meşhûrdur. Adiyy, Mekke'nin fethi yılında kendi kabîlesi halkıyle berâber müslümân olmuş, hem kendisi, hem kabîlesi halkı İslâm'da sebât etmişlerdir. Peygamber'in vefâtından sonra Kûfe'de oturup Irâk fetihlerinde bulunmuştur. Alî zamânındaki ihtilâfta Alî ibn Ebî Tâlib'in maiyyetinde bulunmuştur. Hicretin altmışsekizinci yılında Kûfe'de vefât etmiştir. Vefâtında yüzyirmi yaşında olduğu bildiriliyor.

Mi'râd, iki tarafı ince, sivri, orta yeri kalın ve enli olan ok kalemidir. Bu kalemin sivri ucu ava dokunursa, o avı yemek halâl oluyor. Fakat ortası kalın ve enli kısmı dokunursa, âyette harâmlığı bildirilen "Mevkûze", yânî ağaç sopa ile murdar öldürülmüş bulunuyor. Hadîs metnindeki "Vekîz", "Mevkûz" manâsınadır.

hayvanı kerîh görmüşlerdir. Yine Hasen Basrî, köylerde ve şehirlerde sapan vesâire ile böyle yuvarlak taş atmayı kerîh görmüş, bunların dışındaki sahrâlarda ve insanlardan hâlî olan mekânlarda bunduka atmakta be's görmez [7].

٢ـ **حدّثنا** سُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبي السَّفَرِ
عَنِ الشَّعْبِيِّ قال سَمِعْتُ عَدِيَّ بنَ حَاتِمٍ رضيَ اللَّهُ عنهُ قال سألْتُ رسولَ
اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلَّم عنِ المِعْرَاضِ فقال إذَا أصَبْتَ بِحَدِّهِ فَكُلْ فإذَا أصَابَ
بِعَرْضِهِ فَقَتَلَ وَقِيذٌ فَلاَ تأْكُلْ فَقُلْتُ أُرْسِلُ كَلْبِي قال إذَا أرْسَلْتَ كَلْبَكَ وسَمَّيْتَ
فَكُلْ قُلْتُ فانْ أكلَ قال فَلاَ تأْكُلْ فإنَّهُ لَمْ يُمْسِكْ عَلَيْكَ إنَّمَا أمْسَكَ على
نَفْسِهِ قُلْتُ أُرْسِلُ كَلْبِي فأجِدُ مَعَهُ كَلْبًا آخَرَ قال لا تأْكُلْ فانَّكَ إنَّمَا سَمَّيْتَ
عَلَى كَلْبِكَ ولَمْ تُسَمِّ عَلَى آخَرَ ۞

2-....... eş-Şa'bî şöyle demiştir: Ben Adiyy ibn Hâtim'den sordum. O da: Ben Rasûlullah(S)'tan mi'râdla avlanmanın hükmünü sordum:

— *"Mi'râdın keskin tarafını isâbet ettirdiğin zamân onu ye! Mi'râdın enli tarafını isâbet ettirdiğinde bununla avı öldürdüysen, işte bu vekîzdir, artık onu yeme!"* buyurdu.

(Adiyy dedi ki:)

— Ben köpeğimi av üzerine salarım, dedim.

Rasûlullah:

— *"Av köpeğini **Besmele** çekerek salıverdiğin zamân o avın etini ye!"* buyurdu.

Ben:

---

7 İbn Umer'in "Bunduka" hakkındaki bu haberiyle başlık arasında güzel bir vecih vardır: Mi'râd'ın enli tarafıyle öldürülen hayvanın mevkûze olması gibi, "Bunduka" ile öldürülen hayvan da mevkûze'dir. Bu kadar çok ilgi, uygunluğun beyânı hakkında yeterlidir. İbn Umer'in bu sözünü Beyhakî, senedli olarak rivâyet etmistir (Aynî).

"Bunduka", kurutulmuş yuvarlak balçık çamurudur, içi oyuk borudan veyâ sapandan atılır, işte bu ağırlığı ile av hayvanını öldürür. İşte bundan dolayı bu nehyedildi. Şimdi ise bu kurşundan ve demirden yapılıp barut yâhud tepici ile atılıyor. Eğer bunlarla atılan keskinletilmiş ise ok gibi olur ve onunla avlananın yenmesine bir mâni' yoktur.

Bunduk, tüfenk ve yay makûlesiyle atılacak hurda yuvarlak tânelere denir.. (Âsım Efendi).

— Bu av köpeği avı tuttuktan sonra yerse? diye sordum.

Rasûlullah:

— *"Bu hâlde yeme! Çünkü köpek avı senin için tutmamıştır, ancak kendi nefsi için tutmuştur"* buyurdu.

Ben:

— Ben köpeğimi av üzerine gönderiyorum da onun yanında başka bir köpek buluyorum? dedim.

Rasûlullah:

— *"O zamân o avdan yeme. Çünkü sen ancak kendi köpeğin üzerine **Besmele*** çektin, diğer köpek üzerine ***Besmele** çekmedin!"* buyurdu [8].

٣ـ بابُ ما أصابَ المِعْرَاضُ بعَرْضِهِ

3- Mİ'RÂDIN ENLİ TARAFIYLE VURULAN HAYVAN(IN HÜKMÜ) BÂBI

٣ـ حدّثنا قَبيصَةُ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْرَاهِيمَ عَنْ هَمَّامِ بنِ الحَارِثِ عنْ عَدِيِّ بنِ حَاتِمٍ رضيَ اللَّهُ عنه قال قُلْتُ يا رسولَ اللَّهِ إنَّا نُرسِلُ الكِلاَبَ المُعَلَّمَةَ قال كُلْ ما أمْسَكْنَ عَلَيْكَ قُلْتُ وإنْ قَتَلْنَ قال وإنْ قَتَلْنَ قُلْتُ وإنَّا نَرْمِي بالمِعْرَاضِ قال كُلْ ما خَزَقَ وما أصَابَ بِعَرْضِهِ فلاَ تأْكُلْ

3-....... Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle demiştir: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Biz av yapma öğretilmiş olan köpeklerimizi av üzerine göndeririz? dedim.

Rasûlullah (S):

— *"Onların senin için tuttukları avı ye!"* buyurdu.

Ben:

— Bu köpekler tuttukları avı öldürürlerse? dedim.

Rasûlullah:

— *"Öldürseler de yine ye* (çünkü öldürme avın tezkiyesidir)*!"* buyurdu.

— Biz ava mi'râd atıyoruz? dedim.

Rasûlullah:

— *"Delip yaraladığı avı ye! Enli tarafıyle dokunup öldürdüğü avı yeme!"* buyurdu [9].

8 Bu, geçen hadîsin ayrı yoldan bir rivâyetidir. Orada açıklama geçmişti.

9 Bu da geçen hadîsin başka yoldan bir rivâyetidir.

٤ـ بابُ صَيْدِ القَوْسِ: وقال الحَسَنُ وإبْرَاهِيمُ إذَا ضَرَبَ صَيْدًا فَبَانَ
مِنْهُ يَدٌ أوْ رِجْلٌ لاَ تَأْكُلِ الَّذِي بانَ وتَأْكُلُ سَائِرَهُ . وقال إبْرَاهِيمُ إذَا
ضَرَبْتَ عُنُقَهُ أوْ وسَطَهُ فَكُلْهُ : وقال الأعْمَشُ عنْ زَيْدٍ اسْتَعْصَى عَلَى
رَجُلٍ مِنْ آلِ عَبْدِ اللَّهِ حِمَارٌ فَأمَرَهُمْ أنْ يَضْرِبُوهُ حَيْثُ تَيَسَّرَ دَعُوا ما
سَقَطَ مِنْهُ وكُلُوهُ *

4- YAY AVI(NIN HÜKMÜ) BÂBI

Hasen Basrî ile İbrâhîm en-Nahaî: İnsan bir avı vurup da ondan bir ön ayak yâhud arka ayak kopup ayrılırsa, o ayrılan parçayı yemez, geri kalanı yer, dediler.

İbrâhîm yine: Eğer avın boynunu yâhud ortasını vurursan onu ye! demiştir.

el-A'meş de Zeyd ibn Vehb'den söyledi ki; o şöyle demiştir: Abdullah ibn Mes'ûd'un âilesinden bir adamın yabânî eşeği o adama karşı itâatsiz âsî oldu. Abdullah onlara bu eşeği kolay olacak yerinden vurmalarını emretti de: Ondan düşen parçayı terkedin, kalanını yiyin, dedi [10].

٤ـ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يَزِيدَ حدّثنا حَيْوَةُ قال أخبرنى ربيعَةُ بنُ يَزِيدَ
الدِّمَشْقِيُّ عنْ أبِى إدْرِيسَ عنْ أبِى ثَعْلَبَةَ الخُشَنِيِّ قال قُلْتُ يا نَبِيَّ اللَّهِ إنَّا بأرْضِ
قَوْمٍ منْ أهْلِ الكِتَابِ أفَنَأْكُلُ فِى آنِيَتِهِمْ وبأرْضِ صَيْدٍ أصِيدُ بِقَوْسِى وبِكَلْبِى
الَّذِى لَيْسَ بِمُعَلَّمٍ وبِكَلْبِى المُعَلَّمِ فما يَصْلُحُ لِى قال أمَّا ماذَكَرْتَ مِنْ أهْلِ
الكِتَابِ فإنْ وجَدْتُمْ غَيْرَهَا فَلاَ تأْكُلُوا فِيهَا وإنْ لَمْ تَجِدُوا فاغْسِلُوهَا وكُلُوا
فِيهَا وما صِدْتَ بِقَوْسِكَ فَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فَكُلْ وما صِدْتَ بِكَلْبِكَ المُعَلَّمِ
فَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فَكُلْ وما صِدْتَ بِكَلْبِكَ غَيْرِ مُعَلَّمٍ فأدْرَكْتَ ذَكَاتَهُ فَكُلْ *

4-....... Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R) şöyle demiştir: Ben:

---

10 Bu hadîsin de başlıkla ilgisi şu yöndedir: Avın, yay oku ile vurulması ve okun da hayvandan daha diri iken avdan ön ayağını yâhud ard ayağını koparıp ayırması mümkin olur. Bu takdîrde hüküm, hadîste bildirildiği gibi olacaktır.

İbn Mes'ûd'un bu sözünü Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe senedli olarak rivâyet etmiştir.

— Yâ Nebiyye'llâh! Biz kitâb ehli bir kavmin diyârında (Şâm'da) bulunuyoruz. Biz müslümânlar bunların kaplarını kullanıp içlerinde yemek yiyebilir miyiz? Yine ben bir av sâhasında bulunuyorum, yayımla, okumla öğretilmemiş köpeğimle, öğretilmiş köpeğimle av yapabilir miyim? Benim için iyi ve doğru olan nedir? diye sordum.

Allah'ın Peygamberi (S) şöyle cevâb verdi:

— *"Kitâb ehli kaplarına âid zikrettiğin sorunun cevâbı şöyledir: Eğer siz kitâb ehli kaplarından başka yemek kapları bulursanız, onların kaplarından yemeyiniz! Eğer onların kaplarından başka bulamazsanız, kitâb ehlinin kaplarını yıkayıp, onların içinde yiyiniz.* (Av mes'elesine gelince:) *Yayınla, okunla Allah adını anarak avlarsan, onu ye! Allah adını zikrederek öğretilmiş köpeğinle avladığın avın etini de ye! Öğretilmemiş köpeğinle avladığında avı* (diri iken) *yetişip boğazlarsan, onu da ye!"* [11].

٥ــ بابُ الخَذْفِ والبُنْدُقَةِ

5- EL PARMAKLARIYLE VE SAPAN GİBİ ÂLETLERLE KÜÇÜK TAŞ VE YUVARLAK TAŞ MERMİ ATMA BÂBI

٥ــ حدّثنا يُوسُفُ بنُ راشِدٍ حدّثنا وكِيعٌ ويَزِيدُ بنُ هَارُونَ واللَّفْظُ

11 Başlığa uygunluğu açıktır. Ebû Sa'lebe, ağaç altında bey'at eden sahâbîlerdendir. Hicretin yetmişbeşinci yılında vefât etmiştir. Ebû Sa'lebe'nin "Kitâb ehli diyârı" dediği mıntıka, Şâm'dır. Orada Arab kabîlelerinden bir kısım halk sâkin idiler. Bunlar müslümân olmuşsa da sonradan bâzıları Hristiyân olmuşlardır ki, Gassân Hânedânı, Tennûh, Ebû Sa'lebe oğulları'ndan Benû Huşeym, Kuzaa kabîlesinin bâzı şu'beleri Hristiyân olanlardandır.

Ebû Sa'lebe'nin birinci sorusuna Peygamber'in verdiği cevâb açıktır. Bu mufassal cevâb, başka kap bulunurken kitâb ehlinin kaplarını kullanmanın kerâhetini gerektirir. Hâlbuki fakîhler başka kap bulunsa da, bulunmasa da yıkandıktan sonra kullanmakta kerâhet olmadığına hükmetmişlerdir.

Hadîsten anlaşılan kerâhet hükmü ile fakîhlerin kerâhetsizlik ictihâdını te'lîf ederek, şöyle cevâb verilmiştir: Hadîsteki nehy, kitâb ehlinin içinde domuz eti pişirdikleri ve şarâb içtikleri kaplar hakkındadır. Fakîhlerin yıkadıktan sonra mutlak sûrette kerâhet olmadığına hükmetmeleri, domuz eti ve şarâb gibi necâsetlerde kullanılmayan kaplar hakkındadır. Bir de eşyâda aslolan temizlik olduğundan bu nevi' necâsetlerde kullanıldıkları tahakkuk edinceye kadar bu asla dayanarak kitâb ehli ile Mecûsîler'in kaplarının temiz olduğu fıkhen kabûl edilmiştir. Hadîste yıkanmakla emredilmesi ihtiyâtendir, müstehâbdır.

Ebû Sa'lebe'nin ikinci sorusuna Peygamber'in verdiği cevâbdan şu hükümler alınmıştır: a. Ava atarken Besmele çekilmek şartıyle okla avlamanın câiz olduğu; b. Besmele çekmenin avlanmanın cevâzında şart olduğu; c. Köpeğin öğretilip terbiye edilmiş av köpeği olması. Avcı böyle usta av köpeğini Besmele çekerek ava salarsa, o avın yenileceği, öğretilmeyen köpekle avlandığı zamân arkasından yetişilip diri iken kesilirse, bu avın da yenileceği; kesilmeden ölen avın ise yenilmeyeceği... (Aynî).

لِيَزِيدَ عَنْ كَهْمَسِ بنِ الحَسَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ بُرَيْدَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّلٍ أَنَّهُ رَأَى رَجُلاً يَخْذِفُ فقال لَهُ لا تَخْذِفْ فإِنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم نَهَى عنِ الخَذْفِ أَوْ كانَ يَكْرَهُ الخَذْفَ وقال إِنَّهُ لا يُصَادُ بِهِ صَيْدٌ ولاَ يُنْكَى بِهِ عَدُوٌّ ولٰكِنَّهَا قَدْ تَكْسِرُ السِّنَّ وتَفْقَأُ العَيْنَ ثُمَّ رَآهُ بَعْدَ ذٰلِكَ يَخْذِفُ فقال لَهُ أُحَدِّثُكَ عَنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أَنَّهُ نَهَى عنِ الخَذْفِ أَوْ كَرِهَ الخَذْفَ وأَنْتَ تَخْذِفُ لا أُكَلِّمُكَ كَذَا وكَذَا *

5-....... Bize Vekî' ve Yezîd ibn Hârûn tahdîs ettiler. Lafız Yezîd'indir: Onlar da Kehmes ibnu'l-Hasen'den; o da Abdullah ibn Bureyde'den; o da Abdullah ibnu Mugaffel(R)'den. Abdullah ibn Mugaffel bir kimseyi sapan ile taş atarken gördü de ona:

— Böyle taş atma! Çünkü Rasûlullah (S) böyle sapan ile taş atmaktan (ümmetini) nehyetti -yâhud sapanla taş atmayı çirkin görürdü-, demiştir.

Râvî İbn Mugaffel devâmla:

— Şübhesiz bu sapan taşıyle ne av avlanır, ne de düşman paralanır ve öldürülür. Ancak bu taş bâzen diş kırar, bâzen de göz çıkarır, demiştir.

Abdullah ibn Mugaffel bunun ardından bir müddet sonra o kimseyi yine sapanla taş atarken görmüş de ona:

— Ben sana Rasûlullah'ın sapan taşı atmayı nehyettiği -yâhud: Bu atışı çirkin gördüğünü- tahdîs edip söylüyorum da sen hâlâ atmaya devâm ediyorsun! Artık seninle bundan sonra şu kadar şu kadar zamân konuşmam! demiştir [12].

---

12 Hadîs başlığı tavzîh etmektedir. Bu hadîsi Abdullah ibn Mugaffel'den büyük bir Türk âlimi ve hâkimi Ebû Sehl Abdullah ibn Bureyde rivâyet etmiştir. İbn Bureyde Eslemî'dir. Gerek kendisi, gerek büyük kardeşi Süleymân ibn Bureyde büyük bir medeniyet merkezi olan Merv'de ve Türk câmiasında uzun zamân hâkimlik yapmışlardır. Bu sebeble Mervezî nisbetiyle meşhûrdurlar. İlk önce Süleymân ibn Bureyde kaadı olmuş ve yüzbeş târîhinde vefât etmiş, sonra Abdullah kaadı olup bu vazîfede iken yüzonbeş târîhinde vefât etmiştir.

Sapanla taş atılarak vurulan hayvan etinin harâm olması, âyette harâm olduğu beyân edilen *"Mevkûze"*, yânî tokaçla ve sopa ile vurularak öldürülen hayvan nev'inden olması i'tibâriyledir. Bir de baş tarafta geçen el-Mâide: 94. âyette halâl av, *"Ellerinizle tuttuğunuz ve mızraklarınızla vurduğunuz"* diye vasıflanmıştı. Sapanla vurulan hayvan bu av sıfatını hâiz değildir, mevkûzedir. Mevkûze de halâl değildir. Meğer ki, hayvan ölmeden yetişilip diri iken kesilmiş olsun. Böyle olursa etini yemek câizdir.

Bu hadîsin içine aldığı mühim bir hüküm de Abdullah ibn Mugaffel'in sapan atan kimseye "Artık bundan sonra seninle aslâ konuşmam" deyip küsme-

٦ـ بابُ مَنِ اقْتَنَى كَلْبًا لَيْس بِكَلْبِ صَيْدٍ أَوْ ماشِيَةٍ

6- AV KÖPEĞİ YÂHUD DAVAR KÖPEĞİ OLMAYAN BİR KÖPEK EDİNEN KİMSE BÂBI

٦ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ مُسْلِمٍ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ دِينَارٍ قال سَمِعْتُ ابنَ عُمَرَ رضىَ اللّهُ عنهما عنِ النبيِّ ﷺ قال مَنِ اقْتَنَى كلْبًا لَيْس بِكَلْبِ ماشِيَةٍ أَوْ ضَارِيَةٍ نَقَصَ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عَمَلِهِ قِيراطانِ ٭

6-....... Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Umer(R)'den işittim, Peygamber (S): *''Her kim davar ve av köpeği olmayan bir köpek edinirse, o kimsenin her gün işlediği hayır amelinden iki kırât eksilir''* buyurmuştur.

٧ـ حدّثنا المَكِّيُّ بنُ إبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا حَنْظَلَةُ بنُ أبِي سُفْيَانَ قال سَمِعْتُ سالِمًا يَقُولُ سَمِعْتُ عَبْدَ اللّهِ بنَ عُمَرَ يَقُولُ سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ مَنِ اقْتَنى كلْبًا إلاَّ كلْبٌ ضَارٍ لِصَيْدٍ أَوْ كَلْبَ ماشِيَةٍ فإنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ أجْرِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطَانِ ٭

7-....... Hanzala ibn Ebî Sufyân haber verip şöyle demiştir: Ben Sâlim'den işittim, şöyle diyordu: Ben babam Abdullah ibn Umer'den işittim, şöyle diyordu: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *''Ava saldırıcı köpek yâhud davar köpeği olmak müstesnâ, bir köpek edinen kimsenin hiç şübhesiz her günkü ecrinden iki kırât eksilir''.*

٨ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عن نافِعٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ ابنِ عُمَرَ قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ مَنِ اقْتَنَى كلْبًا إلاَّ كَلْبَ ماشِيَةٍ أَوْ ضَارٍ نَقَصَ مِنْ عَمَلِهِ كُلَّ يَوْمٍ قِيرَاطَانِ ٭

8-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah

---

sidir ki, bununla Peygamber'in sünnetine muhâlefet eden kimseyi bırakıp söz söylememenin câiz olduğu hükmü anlaşılır. Bu şiddetli hüküm, üç günden fazla mü'minin küs durmasından nehy cümlesinde dâhil değildir.. (Aynî).

(S): *''Davar köpeği yâhud av yaralayıcı köpekten başka bir köpek edinen kimsenin hayırlı amelinden her gün iki kırât eksilir''* buyurdu[13].

٧ــ بابٌ إذَا أكَلَ الكَلْبُ وقَوْلُهُ تَعَالَى يَسألُونَكَ ماذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لكُمُ الطَّيِّباتُ وما عَلَّمْتُمْ منَ الجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ: الصَّوَائِدُ والكَوَاسِبُ اجتَرَحُوا اكْتَسَبُوا : تُعَلِّمُو نَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ إلَى قَوْلِهِ سَرِيعُ الحِسَابِ : وقال ابنُ عَبَّاسٍ إنْ أكَلَ الكَلْبُ فَقَدْ أفْسَدَهُ إنَّمَا أمْسَكَ على نَفْسِهِ واللَّهُ يَقُولُ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَتُضْرَبُ وتُعَلَّمُ حَتَّى تَتْرُكَ : وكَرِهَهُ ابنُ عُمَرَ : وقال عَطَاءٌ إنْ شَرِبَ الدَّمَ ولمْ يأكُلْ فكُلْ

7- BÂB: ÖĞRETİLMİŞ BİLE OLSA KÖPEK AVDAN YEDİĞİ ZAMÂN (O AVI YEMEK HARÂM OLUR)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

''Kendilerine hangi şeyin halâl edildiğini sana sorarlar. De ki: Bütün iyi ve temiz ni'metler size halâl edilmiştir. Allah'ın size öğrettiğinden öğretip terbiye ederek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların size tutuverdiklerinden de yiyin ve üzerlerine Besmele çekin. Allah'tan korkun. Çünkü Allah hesâbı pek çabuk görendir...''

(el-Mâide: 4).

''*Sâide*''nin cem'i olan "Savâid", "Kazanıcı" demek olan "Kâsibe"nin cem'i olan "Kevâsib" ma'nâsınadır. "Icterahu", "İktesebû", yânî "Kazandılar" demektir[14].

---

13 Bunların hepsi İbn Umer'den, fakat ayrı ayrı yollardan gelen hadîslerdir. Başlığa uygunlukları bellidir. Bu rivâyet yollarının çokluğu ile meşhûr olan hadîslerdendir. Bunun Ebû Hureyre, Sinân ibn Ebî Zuheyr gibi başka sahâbîlerden de gelen rivâyetleri vardır. Bunlardan bâzısında zirâat köpeği de istisnâ edilmiştir.

Buna göre av köpeği, çoban köpeği, bağ ve bahçeleri koruyan zirâat köpeği -ki buna bekçi köpeği de girer- dışında süs için köpek edinen kimselerin günlük işlerinden ikişer kırât eksileceği haber verilmiş oluyor. Demek ki Peygamber, iktisâdî bir fayda sağlamayan, sırf süs için köpek beslemenin, her gün hayırlı amelleri eksilten, yânî iktisâden ve dînen zarar doğuran bir meşgâle olduğunu bildirmiştir.

Bu hadîslerdeki *Kırât,* lugatte ağırlık ölçülerinden bir ölçünün ismidir, beldelere, memleketlere göre mikdârı değişik olmaktadır.

14 *Cevârih, Câriha*'nun cem'idir ki, esâsen *Cerh*'ten alınmış olup te'sîr ma'nâsı

**İbn Abbâs şöyle demiştir:
Eğer köpek avdan yerse, artık o avın etini bozmuş, yenilmeye elverişlilikten çıkarmış olur. Bu takdîrde köpek onu ancak kendisi için tutmuştur. Yüce Allah: "*Allah'ın size öğrettiklerinden öğretip terbiye ederek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların size tutuverdiklerinden yiyin*" buyuruyor. Öyleyse avladığından yemesine karşılık hayvan dövülür ve yemesini terkedinceye kadar öğretilmeye devâm edilir.**

İbn Umer, köpeğin yemiş olduğu avı mekrûh görmüştür. Atâ ibn Ebî Rebâh da: Eğer köpek, avladığının kanını içer de etinden yemezse, o avı ye! demiştir [15].

٩ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ فُضَيْلٍ عنْ بَيَانٍ عنِ الشَّعْبِى عنْ عَدِىِّ بنِ حَاتِمٍ قال سألْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ إنَّا قَوْمٌ نَصِيدُ بِهٰذِهِ الكِلاَبِ فقال إذَا أرْسَلْتَ كِلاَبَكَ المُعَلَّمَةَ وذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فَكُلْ مِمَّا أمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وإنْ قَتَلْنَ إلاَّ أنْ يأكُلَ الكَلْبُ فإنِّى أخَافُ أنْ يَكُونَ إنَّمَا أمْسَكَهُ عَلَى نَفْسِهِ وإنْ خَالَطَهَا كِلاَبٌ مِنْ غَيْرِهَا فَلا تأكُلْ *

9-....... Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'a sorup:

— Biz şu av köpekleriyle av yapmakta olan bir kavimiz (bunlarla avladıklarımızdan yemek bize halâl olur mu)? dedim.

Rasûlullah (S):

— "*Allah'ın ismini anıp da öğretilmiş köpeklerini av üzerine gönderdiğin zamân öldürseler bile onların size tuttukları avlardan ye. An-*

---

mülâhazasıyle *Kâsibe* ma'nâsına isim olmuştur. Binâenaleyh *Cevârih, Kevâsib* demektir. Bunun için el, ayak ve ağız gibi yaralama ve kazanma âleti olan organlara *Cevârih* denildiği gibi, av tutan yırtıcı hayvanlara ve kuşlara dahî *Kevâsib* ve *Cevârih* denilir ki, burada murâd budur. *Mükellibîn, Mükellib*'in cem'idir. *Mükellib,* teklîb eden, yânî yaralayıcı hayvanları ava dadandırıp alıştıran, avcılık ta'lîm edip öğreten demektir ki, bir köpek, sâhibi tarafından kışkırtıldığı yere gider, çağırılınca icâbet eder, avı tutunca habseder, yemez; sâhibi almak isteyince kaçmaz, azarlayınca dinler ve bunu en az üç kerre yapıp âdet edinirse, muallem yânî öğretilmiş sayılır... (*Hakk Dîni,* II, 1575)

15 Burada verilmiş olan görüşler Saîd ibn Mansûr ve İbn Ebî Şeybe gibi diğer hadîs âlimlerince senedli olarak rivâyet edilmişlerdir.

cak köpeğin avdan yemesi müstesnâdır. Çünkü o takdîrde ben, köpeğin avı kendisi için tutmuş olmasından endîşe ederim. Şâyet senin köpeklerine başka birtakım köpekler karışmış ise, o zamân berâber tuttukları avı yeme!'' buyurdu [16].

٨ـ بابُ الصَّيدِ إذا غابَ عنهُ يومَيْنِ أو ثلاثةً

8- AVLANAN HAYVAN AVCIDAN İKİ YÂHUD ÜÇ GÜN KAYBOLDUĞU ZAMÂN, BU AVIN HÜKMÜ BÂBI

١٠ـ **حدّثنا** مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ **حدّثنا** ثَابِتُ بنُ يَزِيدَ **حدّثنا** عَاصِمٌ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ عَدِيِّ بنِ حَاتِمٍ رضى اللّهُ عنهُ عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عَلَيْهِ وسلم قال إذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ وسَمَّيْتَ فأمْسَكَ وقَتَلَ فكُلْ وإنْ أكَلَ فلاَ تأْكُلْ فإنَّمَا أمْسَكَ علَى نَفْسِهِ وإذَا خَالَطَ كِلاَبًا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّهِ عَلَيْهَا فأمْسَكْنَ وقَتَلْنَ فَلاَ تأْكُلْ فإنَّكَ لا تَدْرِى أيُّهَا قَتَلَ وإنْ رَمَيْتَ الصَّيْدَ فَوَجَدْتَهُ بَعْدَ يَوْمٍ أوْ يَوْمَيْنِ لَيْسَ بِهِ إلاَّ أثَرُ سَهْمِكَ فَكُلْ وإنْ وقَعَ فِى المَاءِ فَلاَ تأْكُلْ * وقال عَبْدُ الأعْلَى عنْ دَاوُدَ عنْ عَامِرٍ عَنْ عَدِيٍّ أنَّهُ قال لِلنبيِّ ﷺ يَرْمِى الصَّيْدَ فَيَقْتَفِى أثَرَهُ اليوْمَيْنِ والثَّلاَثَةَ ثُمَّ يَجِدُهُ مَيِّتًا وفِيهِ سَهْمُهُ قال يأكُلُ إنْ شَاءَ *

10-....... Bize Âsım, eş-Şa'bî'den; o da Adiyy ibn Hâtim(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) ona şöyle buyurmuştur: *''Besmele çekip köpeğini gönderdiğin zamân avı tutar ve öldürürse, onu ye! Eğer tuttuğu avdan yerse artık sen onu yeme! Çünkü köpek onu ancak kendi nefsine tutmuştur. Senin köpeğin, üzerlerine Allah'ın ismi anılmayan birtakım yabancı köpeklerle karışmış olduğu zamân, onların tuttukları ve öldürdükleri avı yeme! Çünkü sen o avı köpeklerin hangisinin öldürdüğünü bilmezsin. Sen ava atış yapıp da avı bir yâhud iki gün sonra* (bulduğunda), *avın üzerindeki kendi okunun vurma izinden başka bir yaralama izi bulunmazsa, o avın etini ye! Eğer av vurulduktan sonra suya düşmüşse onu da yeme!''*

Ve Abdu'l-A'lâ, Dâvûd ibn Ebî Hind'den; o da Âmir eş-Şa'bî'den söyledi ki, Adiyy, Peygamber'e: Ava okunu atar da avın izini iki ve üç gün ta'kîb eder, sonra avı ölmüş olarak ve oku'da hayvanda sap-

---

16 Başlığa uygunluğu bellidir.

lamış vaziyette bulur olduğunu söylemiş. Peygamber de ona: *"Eğer isterse avı yer"* buyurmuştur [17].

٩ــ بابٌ إذَا وجَدَ مَعَ الصَّيْدِ كَلْبًا آخَرَ

9- BÂB: AVCI, AVININ YANINDA BAŞKA BİR KÖPEK BULDUĞU ZAMÂN (AV YENMEZ OLUR)

١١ ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبِى السَّفَرِ عنِ الشَّعْبِىِّ عَنْ عَدِىِّ بنِ حَاتِمٍ قال قُلْتُ يا رسولَ اللَّهِ إنِّى أُرْسِلُ كَلْبِى وأُسَمِّى فقال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إذَا أرْسَلْتَ كَلْبَكَ وسَمَّيْتَ فأخَذَ فَقَتَلَ فأكَلَ فلاَ تأكُلْ فانَّمَا أمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ قُلْتُ إنِّى أُرْسِلُ كَلْبِى أجِدُ مَعَهُ كَلْباً آخَرَ لا أدْرِى أيُّهُمَا أخَذَهُ فقال لا تأكُلْ فإنَّمَا سَمَّيْتَ عَلَى كَلْبِكَ ولَمْ تُسَمِّ عَلَى غَيْرِهِ وسألْتُهُ عنْ صَيْدِ المِعْرَاضِ فقال إذَا اصَبْتَ بِحَدِّهِ فكُلْ وإذَا أصَبْتَ بِعَرْضِهِ فَقَتَلَ فإنَّهُ وقِيذٌ فَلاَ تأكُلْ *

11-....... Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle demiştir: Ben:

— Yâ Rasûlallah, ben köpeğimi ***Bismillah*** diyor, gönderiyorum (onun her avladığı bana halâl olur mu)? dedim.

Peygamber (S):

— *"Besmele çekerek köpeğini gönderdiğin, o da avı yakalayıp öldürdüğü ve ondan yediği takdîrde, artık sen o avdan yeme! Çünkü köpek onu ancak kendisi için tutmuştur"* buyurdu.

Ben:

— Ben köpeğimi gönderiyorum, sonra onun berâberinde başka bir köpek daha buluyorum, avı bu iki köpekten hangisinin yakaladığını bilemiyorum? dedim.

Peygamber:

— *"Bu takdîrde sen o avın etini yeme! Çünkü sen Besmele'yi ancak kendi köpeğin üzerine çekmiştin, başka köpek üzerine çekmemiştin"* buyurdu.

---

17 Bunda iki hüküm vardır: a. Vurulan hayvan kaybolup da bir iki gün sonra bulunduğunda avın üzerinde sâhibinin yaralama izi bulunursa, bu avın eti yenilir. b. Av vurulduktan sonra suya düşerse -suda boğulup ölmüş olması ihtimâlinden dolayı- halâl olmaz. Eğer okun, avın suya düşmesinden evvel onu öldürdüğü tahakkuk ederse, âlimler cumhûru bunun eti yenir, demişlerdir.

Ben yine Peygamber'e mi'râd denilen iki tarafı ince, ortası enli odunla avlanan avı sordum. Peygamber:

— *"Sen onun sivri tarafıyle avladıysan o avı ye, enli tarafıyle avladın ve öldürdün ise, o* (harâm kılınan) *vekîze'dir; artık sen onu yeme!"* buyurdu [18].

١٠ـ باب ما جاء في التَّصَيُّدِ

10- AVCILIK YAPMAK VE AVCILIKLA MEŞGÛL OLMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٢ـ حدّثنى مُحَمَّدٌ أَخْبرنى ابنُ فُضَيْلٍ عنْ بَيَانٍ عنْ عَامِرٍ عنْ عَدِىِّ بنِ حَاتِمٍ رضىَ اللّهُ عنهُ قال سألْتُ رسولَ اللّهِ ﷺ فقُلْتُ إنَّا قَوْمٌ نَتَصَيَّدُ بِهٰذَا الكِلاَبِ فقال إذَا أَرْسَلْتَ كِلاَبَكَ المُعَلَّمَةَ وذَكَرْتَ اسْمَ اللّهِ فكلْ مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكَ إلاَّ أنْ يأكُلَ الكَلْبُ فَلاَ تأكُلْ فإنِّى أَخَافُ أنْ يكُونَ إنَّمَا أَمْسَكَ عَلَى نفْسِهِ وإنْ خَالَطَهَا كَلْبٌ مِنْ غَيْرِهَا فَلاَ تأكُلْ *

12-....... Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah'a:

— Biz şu köpeklerle av yapmakta olan bir kavimiz (bu halâl mı yoksa harâm mı)? diye sordum.

Rasûlullah (S):

— *"Öğretilmiş köpeklerini Allah'ın ismini anarak gönderdiğin zamân, onların sana tuttukları avdan ye! Köpeğin avdan yemesi hâlinde ise, artık sen yeme! Çünkü ben köpeğin o avı ancak kendi canı için tutmuş olmasından endîşe ederim. Eğer senin köpeklerine başka*

---

18 Bu hadîsin bir benzeri Mi'râd ile av bâbı'nda geçmişti.

el-Mi'râd: Mihrâb vezninde şu oka denir ki, yeleksiz ve iki tarafı ince ve ortası kalın olur; atılan şeye ucuyla dokunmayıp enli tarafıyle aykırı dokunur (Âsım Efendi).

Bu hadîs, av yapacak hayvanı av üzerine gönderirken ***"Bismillah"*** demenin şart olduğunu bildiriyor. Çünkü Peygamber, Adiyy'e: *"Sen Besmele'yi kendi köpeğine çekmiştin, başka köpek üzerine çekmemiştin"* buyurmuştur. Besmele husûsunda İbn Sîrîn, Nâfi' ve Şa'bî gibi âlimlerin bâzısı "Avcı, usta köpeğini salıverirken Besmele'yi bile bile terkederse, o avın eti yenilmez, eğer unutarak ve dalgınlıkla terkederse yenilir" demişlerdir.

Şâfiî: "Besmele ister amden, ister sehven terkedilirse, her iki hâlde avın da boğazlanan hayvanın da eti yenilir" demiştir.

bir köpek karışmış ise, o takdîrde de onların avladığı avı yeme!" buyurdu [19].

١٣ــ حدّثنا أبو عَاصِمٍ عَنْ حَيْوَةَ ح و حدّثني أحْمَدُ بنُ أبِي رجاءٍ حدّثنا سَلَمَةُ بنُ سُلَيْمَانَ عَنِ ابنِ المُبَارَكِ عَنْ حَيْوَةَ بنِ شُرَيْحٍ قال سَمِعْتُ رَبِيعَةَ بنَ يَزِيدَ الدِّمَشْقِيَّ قال أخْبَرَني أبو إدْرِيسَ عَائِذُ اللّهِ قال سَمِعْتُ أبا ثَعْلَبَةَ الخُشَنِيَّ رضى اللّهُ عنهُ يقولُ أتَيْتُ رسولَ اللّهِ ﷺ فَقُلْتُ يا رسولَ اللّهِ إنّا بأرْضِ قَوْمٍ أهْلِ الكِتَابِ نأكُلُ فى آنِيَتِهِمْ وأرْضِ صَيْدٍ أصِيدُ بِقَوْسِي وأصِيدُ بِكَلْبِي المُعَلَّمِ والّذِي لَيْسَ مُعَلَّمًا فأخْبِرْنِي ماالّذِي يَحِلُّ لَنا مِنْ ذٰلِكَ فقال أمَّا ماذَكَرْتَ أنَّكَ بأرْضِ قَوْمٍ أهْلِ الكِتَابِ تأكُلُ فِي آنِيَتِهِمْ فإنْ وجَدْتُمْ غَيْرَ آنِيَتِهِمْ فَلا تأكُلُوا فِيهَا وإنْ لَمْ تَجِدُوا فاغْسِلُوهَا ثُمَّ كلُوا فِيهَا وأمَّا ما ذَكَرْتَ أنّكَ بأرْضِ صَيْدٍ فَمَا صِدْتَ بَقوْسِكَ فاذْكُرِ اسْمَ اللّهِ ثُمَّ كُلْ وما صِدْتَ بِكَلْبِكَ المُعَلَّمِ فاذْكُرِ اسْمَ اللّهِ ثُمَّ كُلْ وما صِدْتَ بِكَلْبِكَ الّذِي لَيْسَ مُعَلَّمًا فأدْرَكْتَ ذَكَاتَهُ فَكُلْ ٭

13-....... Hayve ibnu Şurayh şöyle demiştir: Ben Rabîa ibnu Yezîd ed-Dımaşkî'den işittim, şöyle dedi: Bana Ebû İdrîs Âizullah haber verip şöyle dedi: Ben Ebû Sa'lebe el-Huşenî(R)'den işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah'a geldim de:

— Yâ Rasûlallah! Bizler, kitâb ehli olan bir kavmin arâzîsinde bulunuyoruz, onların kapları içinde yemek yiyoruz. Yine biz av hayvanları bulunan bir arâzîdeyiz, ben orada yayımın oku ile, öğretilmiş köpeklerimle ve öğretilmemiş köpeklerimle av yapıyorum. Bana bunlardan halâl olanlarını haber ver! dedim.

Rasûlullah (S) şöyle cevâb verdi:

— *"Kitâb ehli bir kavmin arâzîsinde bulunup onların kaplarından yemekte olduğunu zikrettin, bunun cevâbına gelince, şöyledir: Eğer siz onların kaplarından başka yemek kapları bulursanız, kitâb*

---

19 Hadîsin başlığa uygunluğu "Biz şu köpeklerle avcılık yapmakta bulunan bir kavimiz" sözündedir. Bu hadîste satmak, yemek için av yapmanın, avcılıkla meşgûl olmanın mübâhlığı hükmü vardır. Tezkiye ve faydalanma şartıyle eğlenmek için av yapmak da böyledir, yânî câizdir. İmâm Mâlik eğlenmek için av yapmayı mekrûh görmüştür. Fakîhlerin bu konudaki görüşlerine âid tafsîlât şerhlerden ve fıkıh kitâblarından alınabilir.

enlinin kaplarında yemek yemeyin. Eğer onlarınkinden başka kap bulamazsanız, onların kaplarını yıkayınız, sonra onların içinde yemek yiyiniz. Avı bulunan bir arâzîde olduğunu zikrettin; bunun cevâbına gelince şöyledir: Yayının okuyla avladığın ve Allah'ın ismini zikrettiğin avı sonra ye! Allah'ın ismini anarak öğretilmiş köpeğinle avladığın avı da bundan sonra ye! Öğretilmemiş köpeğinle avladığında, avı diri iken yetişip boğazlarsan, onu da ye!'' buyurdu [20].

١٤ــ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** يَحْيَى عنْ شعْبَةَ قال **حدّثنى** هِشامُ بنُ زَيْدٍ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه قال أَنْفَجْنا أَرْنَبًا بِمَرِّ الظَّهْرَانِ فَسَعَوْا عَلَيْها حتَّى لَغِبُوا فَسَعَيْتُ عَلَيْها حتَّى أَخَذْتُها فَجِئْتُ بِها إلى أبى طَلْحَةَ فَبَعَثَ إلى النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِوَرِكِها وفَخِذَيْها فَقَبِلَهُ ۞

14-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Biz (bir seferde) Merru'z-Zahrân'da iken bir tavşanı ürkütüp kaçırdık. Bâzıları arkasından koştular, nihâyet yorulup âciz kaldılar. Ben de hayvanın arkasından koştum, nihâyet onu yakaladım. Ve onu Ebû Talha'ya getirdim. Ebû Talha onun uyluğunun üst tarafını ve iki budunu (benimle) Peygamber'e yolladı. Peygamber (S) bu tavşan hediyesini kabûl etti [21].

١٥ــ **حدّثنا** إسْماعِيلُ قال **حدّثنى** مالِكٌ عنْ أبى النَّضْرِ مَوْلى عُمَرَ ابنِ عبَيْدِ اللَّهِ عنْ نافِعٍ مَوْلى أبى قَتادَةَ عنْ أبى قَتادَةَ أنَّهُ كانَ مَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم حتَّى إذَا كانَ بِبَعْضِ طَرِيقِ مَكَّةَ تَخَلَّفَ مَعَ أصْحابٍ لهُ مُحْرِمِينَ وهْوَ غَيْرُ مُحْرِمٍ فَرَأى حِمارًا وَحْشِيًّا فاسْتَوَى عَلى فَرَسِهِ ثُمَّ سأَلَ أصْحابَهُ أنْ يُناوِلُوهُ سَوْطًا فأبَوْا فسَألَهُمْ رُمْحَهُ فأبَوْا فأخَذَهُ ثُمَّ شَدَّ عَلى الحِمارِ فَقَتَلَهُ

20 Bunun bir rivâyeti yakında geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu gizli değildir.

21 Başlığa uygunluğu ''Arkasından koştular, nihâyet yorulup âciz kaldılar'' sözünden alınır. Çünkü bunda tasayyud ma'nâsı vardır. Tasayyud ise avlanma külfetini yüklenme demektir. Bu hadîste:

a. Avlanmak için çalışmanın cevâzı,

b. Av peşinde koşanlardan birisi bir hayvan avlarsa, ona mâlik olup arkadaşlarının ortaklıkları bulunmayacağı,

c. Birinin bir dostuna az bir şey hediye etmesinin cevâzı,

d. Tavşan etinin yenmesi câiz olduğu hükümleri vardır.

فأكَلَ مِنْهُ بَعْضُ أصْحابِ رسولِ اللهِ ﷺ وأبِي بَعْضُهُمْ فلمَّا أدْرَكُوا رسولَ اللهِ ﷺ سألُوهُ عنْ ذَلِكَ فقال إنَّما هِيَ طُعْمَةٌ أطْعَمَكُمُوها اللهُ ◌

15-....... Ebû Katâde (Hudeybiye yılında, seferde) Rasûlullah'ın berâberinde idi. Nihâyet Mekke yolunun bir kısmında olduğu zamân Ebû Katâde bâzı arkadaşlarıyle berâber geri kaldı. (Çünkü Peygamber onları, düşmanı keşf için göndermişti.) Arkadaşları irâmlı idi, Ebû Katâde ise ihrâmsızdı. Ebû Katâde bu sırada bir yaban eşeği gördü, hemen atının üzerine binip doğruldu. Sonra arkadaşlarından kamçısını uzatıp vermelerini istedi. Onlar bunu kabûl etmeyip çekindiler. Onlardan mızrağını istedi, (ihrâmlı oldukları için) yine çekinip vermediler. Ebû Katâde bunları bizzât aldı, sonra yaban eşeği üzerine şiddetle koşturdu ve onu öldürdü. Rasûlullah'ın sahâbîlerinin bâzısı onun etinden yedi, bâzısı da çekinip yemedi. Rasûlullah'a eriştikleri zamân bunun yenilip yenilmeyeceğini kendisine sordular. Rasûlullah (S): *"Bu ancak yenilecek birşeydir, Allah onu sizlere yenilecek taâm kıldı"* buyurmuştur [22].

١٦ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثني مالِكٌ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ عَطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبِي قَتادَةَ مِثْلَهُ إلاَّ أنَّهُ قال هَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شَيْءٌ ◌

16- Bize İsmâîl tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Katâde'den bunun benzeri olan hadîsi tahdîs etti. Ancak burada Rasûlullah (S): *"Onun etinden berâberinizde birşey var mı?"* buyurmuştur [23].

١١ــ بابُ التَّصَيُّدِ عَلى الجِبالِ

22 Başlığa uygunluğu "Sonra yaban eşeği üzerine sür'atle koşturdu" sözlerindedir. Çünkü bunda, avlanmakta külfet yüklenme ma'nâsı vardır.

Ebû Katâde'nin bu hadîsi Hacc Kitâbı'nda, ayrı ayrı yollardan, uzun ve kısa metinlerle arka arkaya dört bâbda geçmişti. Hadîsten alınan hükümler orada bildirilmişti. Şu kadarını hatırlatalım: Bu hadîs, ihrâmsız kimsenin avladığı avdan, bunu avlarken işâret ve yardım etmemek şartıyle, ihrâmlıların yiyebileceğini, yaban eşeği avlamanın ve etinin yenilmesinin cevâzını açıkça bildirmektedir.

23 Bu da aynı hadîsin bir rivâyeti olduğundan yine Hacc'da ve Cihâd'da geçmiştir.

11- DAĞLAR ÜZERİNDE AVLANMAYA ÇALIŞMAK BÂBI

١٧ــ **حدّثنا** يَحْيَى بنُ سُلَيْمانَ الْجُعْفِيُّ قال **حدّثنى** ابنُ وهْبٍ أخبرنا عَمْرٌو أنَّ أبا النَّضْرِ **حدّثَهُ** عنْ نافِعٍ مَوْلَى أبى قَتادَةَ وأبى صالِحٍ مَوْلى التوْأمَةِ قَالاَ سَمِعْنا أبا قَتادَةَ قال كُنْتُ مَعَ النبىِّ صلى اللّه عليهِ وسلم فِيما بَيْنَ مَكَّةَ والمَدِينَةِ وهُمْ مُحْرِمُونَ وأنا رجُلٌ حِلٌّ عَلى فَرَسٍ وكُنْتُ رَقَّاءً عَلى الجِبالِ فَبَيْنا أنا عَلَى ذٰلِكَ إذْ رَأَيْتُ النَّاسَ مُتَشَوِّقِينَ لِشَىْءٍ فَذَهَبْتُ أنْظُرُ فإذا هُوَ حِمارُ وَحْشٍ فَقُلْتُ لَهُمْ ما هٰذَا قالُوا لاَنَدْرِي قُلْتُ هُوَ حِمارٌ وحْشِيٌّ فقالُوا هُوَ مارَأَيْتَ وكُنْتُ نَسِيتُ سَوْطِى فَقُلْتُ لَهُمْ ناوِلُونِى سَوْطِى فقالُوا لاَنُعِينُكَ عَلَيْهِ فَنَزَلْتُ فأخَذْتُهُ ثُمَّ ضَرَبْتُ فى أثَرِهِ فَلَمْ يَكُنْ إلاَّ ذَاكَ حتَّى عَقَرْتُهُ فأتَيْتُ إلَيْهِمْ فَقُلْتُ لَهُمْ قُومُوا فاحْتَمِلُوا قالُوا لاَنَمَسُّهُ فَحَمَلْتُهُ حتَّى جِئْتُهُمْ بِهِ فأبَى بَعْضُهُمْ وأكَلَ بَعْضُهُمْ فقُلْتُ أنا أسْتَوْقِفُ لَكُمُ النبىَّ ﷺ فأدْرَكْتُهُ فَحَدَّثْتُهُ الحَدِيثَ فقال لى أبَقِىَ مَعَكُمْ شَىْءٌ مِنْهُ قُلْتُ نَعَمْ فقال كُلُوا فَهُوَ طُعْمٌ أطْعَمَكُمُوها اللَّهُ ※

17-....... Ebû Katâde'nin himâyesindeki Nâfi' ile Tev'eme'nin himâyesinde bulunan Ebû Sâlih şöyle demişlerdir: Biz Ebû Katâde'den işittik, şöyle dedi: Ben Mekke ile Medîne arasında(ki el-Kâha mevkiinde) Peygamber'in maiyyetinde idim. Peygamber ve sahâbîleri (Hudeybiye zamânında umre niyetiyle) ihrâma girmişlerdi. Ben ise at üzerinde ihrâmsız bir adam idim. Ve ben o sırada dağlar üzerinde yükseklere çok çıkıcı bir kimse idim. Ben bu vaziyet üzere bulunduğum sırada insanların birşeye doğru şevkle bakmakta olduklarını gördüm. Ben de o şeye doğru bakmaya davrandım. Ve o şeyin bir yaban eşeği olduğunu gördüm. Arkadaşlarıma:

— Bu nedir? dedim.

Onlar:

— Biz bilmeyiz! dediler.

Ben:

— O bir yaban eşeğidir, dedim.

Onlar da:

— O, senin gördüğün şeydir, dediler.

Ben kamçımı yerde unutmuştum. Onlara:

— Kamçımı bana uzatıp verin! dedim.

Onlar:

— Biz o hayvan aleyhine sana yardım etmeyiz, dediler.

Ben de inip kamçımı kendim aldım. Sonra o hayvanın izi üzerinde atımı koşturdum. Çok olmadan hayvana yetiştim ve nihâyet ayaklarından yaraladım (hareket edemedi). Akabinde arkadaşlarımın yanına geldim ve onlara:

— Haydi kalkın da yaban eşeğini yüklenip kaldırıverin! dedim.

Onlar:

— Biz ona dokunmayız! dediler.

Bunun üzerine ben onu kendim, atıma yükledim ve sonunda onların yanına getirdim. Bâzıları onun etini yemekten çekindi, bâzıları da ondan yediler. Ben:

— Sizler için bunun yenilip yenilmeyeceğini Peygamber'den soracağım, dedim.

Ve Peygamber'e yetiştim de vâki' olan işi kendisine söyledim. Peygamber (S) bana:

— *"Yanınızda ondan birşey var mı?"* diye sordu.

Ben:

— Evet, var, dedim.

Peygamber:

— *"Yiyiniz; o, Allah'ın sizlere rızk yaptığı bir yiyecektir"* buyurdu [24].

١٢ــ بابُ قَوْلِ اللّهِ تعالى أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ البَحْرِ

. وقال عُمَرُ صَيْدُهُ ما اصْطِيدَ وطَعامُهُ مارَمَى بِهِ . وقال أَبو بَكرٍ الطَّافِى حَلاَلٌ . وقال ابنُ عَبَّاسٍ طَعامُهُ مَيْتَتُهُ إلاَّ ماقَذِرْتَ مِنْها والجِرِّىُّ لاتأكُلُهُ اليَهُودُ ونَحْنُ نأكُلُهُ : وقال شُرَيْحٌ صاحِبُ النبيِّ ﷺ كلُّ شىْءٍ في البَحْرِ مَذْبُوحٌ: وقال عَطاءٌ أمَّا الطَّيْرُ فأرَى أنْ يَذْبَحَهُ : وقال ابنُ جُرَيْجٍ قُلْتُ لِعَطاءٍ صَيْدُ الأنْهارِ وقِلاَةِ السَّيْلِ أصَيْدُ بَحْرٍ هُوَ قال نَعَمْ ثُمَّ تَلاَ هٰذَا عَذْبٌ فُراتٌ سائِغٌ شَرَابُهُ وهٰذَا مِلْحٌ أُجاجٌ ومِنْ كلٍّ تأكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا : ورَكِبَ الحَسَنُ عليْهِ

---

24 Başlığa uygunluğu "Ben dağlar üzerinde yükseklere çok çıkıcı bir kimse idim" sözünden alınır. Çünkü bunun ma'nâsı "Ben dağlar üzerinde yükseklere çıkması çok olan bir kimseyim"dir. Bu da meşakkat ve tekellüften hâlî olmaz. Başlıkta ise tekellüf ma'nâsı vardır. Buhârî'nin murâdı, Ebû Katâde'nin bu sırada bir dağ üzerinde bulunduğudur. Bunun içindir Ebû Katâde, dağdan yâhud attan aşağı indim... diyordu... (Aynî).

السَّلَامُ عَلَى سَرْجٍ مِنْ جُلُودِ كِلَابِ الماءِ: وقال الشَّعْبِيُّ لَوْ أَنَّ أَهْلِي أَكَلُوا
الضَّفَادِعَ لَأَطْعَمْتُهُمْ . وَلَمْ يَرَ الحَسَنُ بِالسُّلَحْفَاةِ بأسًا . وقال ابنُ عَبَّاسٍ كُلْ
مِنْ صَيْدِ البَحْرِ وإِنْ صادَهُ نَصْرَانِيٌّ أَوْ يَهُودِيٌّ أَوْ مَجُوسِيٌّ : وقال أَبُو الدَّرْدَاءِ
فِي المُرِي ذَبَحَ الخَمْرَ النِّينانُ والشَّمْسُ *

12- YÜCE ALLAH'IN:
"Deniz avı yapmak ve onu yemek -kendinize de, yolcuya da bir fâide olmak üzere- sizin için halâl edildi..." (el-Mâide: 96) KAVLİ BÂBI [25]

Ve Umer ibnu'l-Hattâb: Denizin avı, oradan avlanandır; taâmı da denizin dışarıya attığıdır, demiştir. Ebû Bekr es-Sıddîk da: Denizin içinde ölüp de suyun üstüne yükselen halâldır, demiştir. İbn Abbâs: Denizin taâmı ölüsüdür, ancak bundan pis sayıp tiksindiğin taâm değildir, yılan balığı ise onu Yahûdîler yemez; onu biz yeriz, demiştir.

Peygamber'in sâhibi olan Şurayh (R): Denizde yaşayan her hayvan zebh edilmiştir (yânî halâldir), demiştir.

Atâ ibn Ebî Rebâh: Deniz kuşuna gelince, ben onu avlayanın kesmesini düşünürüm, demiştir.

İbn Cureyc dedi ki: Ben Atâ ibn Ebî Rebâh'a:

---

25 Deniz avına gelince, başka zamân olduğu gibi, ihrâmda dahî hem avlaması, hem yemesi mutlak olarak halâldir. İmâm Şâfiî *"Denizin suyu tâhir ve mutahhir ve meytesi halâldır"* hadîsiyle de istidlâl ederek, gerek balık nev'inden olsun, gerek olmasın denizden avlanan her hayvanın halâl olduğuna kaail olmuş ise de müteâref ve mütebâdır olan balıktır. Balık zebholunmadan yendiği için meyte ta'bîr olunmuştur. Yoksa kendi kendine denizde ölen hayvan, balık da olsa yenmez... "Bahr"dan murâd umûmî olarak geniş ve çok sulardır ki, nehirleri, gölleri, dereleri, büyük havuzları ve kaynakları da şâmildir. Hepsinin hükmü birdir... İşte deniz avı ve taâmı böyle her zamân halâl ve mübâh, fakat ihrâmda veyâ haremde bulunulduğu müddetçe kara avı harâmdır (*Hakk Dîni*, II, 1816).

Bu âyette balık ve sâir deniz hayvanlarının su içindeki dirilerinin avlanması, su içinde ölüp de suyun yüzüne çıkanlarının da tutulup yenilmesinin halâl olduğu bildirilmiştir...

Nehirlerde ve seyl birikintilerinde avlanan da deniz avı mıdır? diye sordum. O: Evet, dedi, sonra şu âyeti okudu:

"İki deniz bir olmaz, Şu çok tatlıdır, susuzluğu keser, içimi boğazdan kolay geçer; şu çok tuzludur, acıdır (boğazı yakar). Bununla berâber siz herbirinden taptâze bir et yersiniz..."

(Fâtır: 12).

el-Hasen aleyhi's-selâm su köpeklerinin derilerinden yapılmış bir semer üzerine binmiştir. eş-Şa'bî: Eğer âile halkım kurbağaları yemek isteselerdi, hiç tereddüd etmeden yedirirdim, demiştir. el-Hasen el-Basrî kamlumbağa yemekte bir be's görmemiştir.

İbn Abbâs:
Deniz avını ister Hrıstiyan, ister Yahûdî, ister Mecûsî de avlasa, ondan ye! demiştir.

Ebu'd-Derdâ "el-Murrî" denilen katık hakkında: Güneş şarâbı keser (yânî câiz ve halâl kılar, çünkü şarâb sirke olur), balıklar da güneşte kuruyup değişir, halâl olur, demiştir (Yânî "Murrî", şarâbın içine tuz ve balık katılıp güneşe konulmaktır ki, bu sûretle şarâbın tadı değişir, balık da şarâbdaki acılık ve şiddete gâlib olur)[26].

---

26 Burada nakledilen görüşlerin bâzısını Buhârî kendi *Târîh*'inde, bâzısını da diğer hadîsçiler kendi kitâblarında senedli olarak rivâyet etmişlerdir. Bunlar şerhlerden incelenebilir.

Bu rivâyetlerdeki bâzı ta'bîrlerin ma'nâları:

et-Tâfî: Denizde ölüp de suyun yüzüne çıkarak dolaşan balık, diye tercüme olunmuştur. Fakat bunun yenilip yenilmeyeceği hakkında fakîhler arasında görüş farklılıkları vardır..

Buhârî'nin buradaki rivâyetinde İbn Abbâs, âyetteki taâmı, Ebû Bekr ile Umer gibi, suda ölüp de suyun üstünde yüzmeye başlayan balıkla tefsîr ettikten sonra, mühim bir istisnâ ile kokmuş olanları çıkarmış ve suyun üstünde bayatlayıp kokanların harâm olduğuna hükmetmiştir. İbn Abbâs'ın sözü içinde zikredilen *"el-Cirrî"*, Zımmî vezninde bir cins ma'rûf balık adıdır ki, Türkçe'de yılan balığı dedikleridir... ortası geniş, iki tarafı ince bir balık nev'idir de denildi... *(Kaamûs Ter.).*

Ebu'd-Derdâ'nın sözünde geçen "el-Murrî" hakkında şu bilgi verilmiştir: *Murrî,* Dürrî vezninde kâmih dedikleri katığa benzer bir türlü katık adıdır. *Kâmih,* "Turşî" ta'bîr olunan katık olacaktır. Selefte pek tatsız yaparlar idi, giderek günâgûn ve latîf yapılır olduğundan mutlakaa turşî ve salata ve cacık makûlesine denildi. Ve *Murrî,* kezâlik bir türlü katıktır, gûyâ ki, merârete, yânî acıya mensûbdur. Sirke, sibzâb ve tuz ve biber ile tertîb ederler. Tıbbî müfre-

١٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيى عنِ ابنِ جُرَيْجٍ قال أخبرنى عمْرٌو أنّهُ سَمِعَ جابِرًا رضى اللّهُ عنه يقولُ غَزَوْنا جَيْشَ الخَبَطِ وأُمِّرَ أبو عُبَيْدَةَ فَجُعْنا جُوعًا شَدِيدًا فألْقى البَحْرُ حوتًا مَيِّتًا لَمْ يُرَ مِثْلُهُ يُقالُ لهُ العَنْبَرُ فأكَلْنا مِنْهُ نِصْفَ شَهْرٍ فأخَذَ أبو عُبَيْدَةَ عَظْماً مِنْ عظامِهِ فَمَرَّ الرَّاكِبُ تَحْتَهُ *

18-....... İbn Cureyc şöyle demiştir: Bana Amr ibn Dînâr haber verdi ki, kendisi Câbir(R)'den şöyle derken işitmiştir: Biz Ceyşu'l-Habet gazvesine çıktık, Ebû Ubeyde kumandan yapıldı. Biz şiddetli bir açlığa düştük. Bu sırada deniz bize benzeri görülmeyen büyük bir ölü balık attı. Buna "Anber" deniliyordu. İşte biz bu balıktan yarım ay yedik. Ebû Ubeyde bunun kaburga kemiklerinden birini alıp dikti de bir süvârî bunun altından geçip gitti [27].

١٩ــ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ أخبرنا سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو قال سَمِعْتُ جابِرًا يَقُولُ بَعَثَنا النبيُّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم ثلاثَمِائَةِ راكِبٍ وأمِيرُنا أبو عُبَيْدَةَ نَرْصُدُ عِيرًا لِقُرَيْشٍ فأصابَنا جُوعٌ شَدِيدٌ حتَّى أكَلْنا الخَبَطَ فَسُمِّيَ جَيْشَ الخَبَطِ وألْقَى البَحْرُ حُوتًا يُقالُ لهُ العَنْبَرُ فأكَلْنا نِصْفَ شَهْرٍ وادَّهَنَّا بِوَدَكِهِ حتى صَلَحَتْ أجْسامُنا قال فأخَذَ أبو عُبَيْدَةَ ضِلَعًا مِنْ أضْلاعِهِ فنَصَبَهُ فَمَرَّ الرَّاكِبُ تَحْتَهُ وكانَ فِينا رَجُلٌ فَلَمَّا اشْتَدَّ الجُوعُ نَحَرَ ثَلاثَ جَزائِرَ ثُمَّ ثلاثَ جَزائِرَ ثُمَّ نَهاهُ أبو عُبَيْدَةَ *

19-....... Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Câbir(R)'den işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) bizleri üçyüz süvârî olarak bir sefere gönderdi. Emîrimiz Ebû Ubeyde idi. Kureyş'in bir kervânını

---

dâtta *Murrî,* tabîbler arasında ma'rûf devâ olmak üzere mersûmdur, yânî bir ma'rûf devânın mâyesidir. Ve bâzı turşîlere de mâye olur. San'atı arpa ya buğday unu sıcak su ile tuzsuz hamir olunur, incir yaprağına sarıldıktan sonra bir zarfta kokuşup kuruyunca sâyede (gölgede) hıfzederler *(Kaamûs Ter.).*

Ebu'd-Derdâ'nın bu sözünün ma'nâsı hakkında *en-Nihâye* şöyle demiştir: Kesmeyi halâl kılma için istiâre etti. Sanki şöyle der: Kesme, kesileni halâl kıldığı gibi, bu şeyler de şarâbın içine konulduğunda kesme yerine geçer ve şarâbı halâl kılar. Kaadı Beydâvî de: Atılmış balık güneşte pişmekle halâl olur, bu hayvan için kesme gibi olur demek istiyor... demiştir (Kastallânî).

27 Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti bu isnâdla Mağâzî'de "Sîfu'l-Bahr gazvesi bâbı"nda geçmişti.

gözetliyorduk. Bize şiddetli bir açlık isâbet etti. Hattâ biz Habat denilen muğaylan fasîlesinden dikenli bir ağacın yapraklarını, yemişlerini yedik. İşte bundan dolayı bu sefere Ceyşu'l- Habat ismi verildi. Bu sırada deniz sâhile "Anber" denilen büyük bir balık attı. Biz yarım ay bunun etinden yedik ve yağıyle yağlandık, nihâyet vücûdlarımız iyileşti.

Câbir dedi ki: Ebû Ubeyde bu balığın kaburga kemiklerinden birini alıp dikti de onun altından bir süvârî geçti. Bizde bir adam vardı, açlık şiddetli olduğu zamân üç tâne dişi deve kesmişti. Bunları yedikten sonra tekrâr acıktıklarında üç dişi deve daha kesmişti. Sonra Ebû Ubeyde (Umer'in isteği ile) onu develeri kesmekten nehyetti [28].

١٣ــ بابُ أكْلِ الجَرَادِ

13- ÇEKİRGE YENİLMESİ BÂBI

٢٠ــ **حدّثنا** أَبو الوَلِيدِ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ أبى يَعْفُورٍ قال سَمِعْتُ ابنَ أبىَ أوْفى رضى اللّهُ عنهما قال غَزَوْنا مَعَ النبىِّ ﷺ سَبْعَ غَزَواتٍ أوْ سِتًّا كُنَّا نأكُلُ مَعَهُ الجَرَادَ : قال سُفْيانُ وأبو عَوانَةَ وإسْرَائِيلُ عنْ أبى يَعْفُورٍ عنِ ابنِ أبى أوْفى في سَبْعَ غَزَوَاتٍ *

20-....... Ebû Ya'fûr şöyle demiştir: Ben İbnu Ebî Evfâ(R)'dan işittim: Biz, Peygamber(S)'in berâberinde yedi yâhud altı gazvede bulunduk, biz O'nun berâberinde çekirge yiyorduk, dedi.

Sufyân es-Sevrî, Ebû Avâne, İsrâîl, Ebû Ya'fûr'dan; o da İbn Ebî Evfâ'dan: "Yedi gazve" şeklinde söylemiştir [29].

---

28 Bu da aynı hadîsin başka yoldan bir rivâyetidir. Bu sâhil seferi, hicretin sekizinci yılında yapılmıştı. Şâm'dan gelmekte olan Kureyş kervânını gözetlemek için hazırlanıp sevkedilmişti. Umer ibnu'l-Hattâb da bu orduda bulunmuştu. Bu seferde şiddetli bir açlığa düştükleri zamân ordu Habat ağacının yaprak ve yemişlerinden yedikleri için, bu orduya "Ceyşu'l-Habat" ismi de verilmiştir.

Bu hadîs, denizin sâhile attığı balığın ve onun kurutulmuş pastırmasının yenilmesinin halâl olduğunu ifâde etmiş olup *"Size deniz avı ve taâmı halâl kılındı..."* (el-Mâide: 96) âyetinin tefsîri mâhiyetindedir.

29 Bu hadîs, çekirge yemenin câiz olduğuna delâlet eder. Bu konuda sünenlerde başka hadîsler de gelmiştir. Bunlardan biri, İbn Mâce'nin rivâyet ettiği Abdullah ibn Umer hadîsidir. Bunda Rasûlullah (S): *"Biz müslümânlara iki ölü hayvanın yenilmesi halâl kılındı ki, balıkla çekirgedir. İki nevi' kanın da yenilmesi halâl kılındı: Karaciğer ile dalak."* buyurmuştur. Bu konuda aykırı rivâyet ve

١٤ـ بابُ آنيَةِ المَجُوسِ والمَيْتَةِ

14- MECÛSÎLER'İN KAPLARI VE MEYTE(NİN HÜKMÜ) BÂBI

٢١ ـ حدّثنا أَبو عاصِمٍ عنْ حَيْوَةَ بنِ شُرَيْحٍ قال حدّثني رَبيعَةُ ابنُ يَزيدَ الدِّمَشْقِيُّ قال حدّثني أَبو إدْرِيسَ الخَوْلانِيُّ قال حدّثني أَبو ثَعْلَبَةَ الخُشَنِيُّ قال أَتَيْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم فَقُلْتُ يارسولَ اللَّهِ إنَّا بأَرْضِ أَهْلِ الكِتابِ فنَأْكُلُ في آنِيَتِهِمْ وبأَرْضِ صَيْدٍ أَصيدُ بِقَوْسِي وأَصيدُ بِكَلْبِي المُعَلَّمِ وبِكَلْبِي الَّذي لَيْسَ بِمُعَلَّمٍ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم أَمَّا ماذَكَرْتَ أَنَّكَ بأَرْضِ أَهْلِ كِتابٍ فَلاَ تأْكُلُوا في آنِيَتِهِمْ إلاَّ أَنْ لاتَجِدُوا بُدًّا فإنْ لَمْ تَجِدُوا بُدًّا فاغْسِلُوها وكُلُوا فِيهَا وأَمَّا ماذَكَرْتَ أَنَّكُمْ بأَرْضِ صَيْدٍ فَما صِدْتَ بِقَوْسِكَ فاذْكرِ اسْمَ اللَّهِ وكُلْ وما صِدْتَ بكَلْبِكَ المُعلَّمُ فَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ وكُلْ وَما صِدْتَ بِكَلْبِكَ الَّذي لَيْسَ بِمُعَلَّمٍ فأَدْرَكْتَ ذَكاتَهُ فَكُلْهُ *

21-....... Bana Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R) tahdîs edip şöyle dedi: Ben Peygamber'e geldim de:

— Yâ Rasûlallah! Biz kitâb ehli arâzîsinde bulunuyoruz ve onların kapları içinde yiyoruz. Yine biz av arâzîsinde bulunuyoruz, ben yayımla av yapıyorum, öğretilmiş ve öğretilmemiş köpeğimle de av yapıyorum, dedim.

Peygamber (S):

— *"Kitâb ehli arâzîsinde bulunduğunu zikrettin, bunun cevâbı şudur: Sizler bundan ayrılma bulamamanız hâli müstesnâ, onların kapları içinde yemeyiniz. Ayrılma bulamazsanız, o takdîrde kapları yıkayınız, sonra içlerinde yiyiniz. Av arâzîsinde bulunduğunu zikrettin; bunun cevâbı şudur: Sen Allah'ın ismini anarak öğretilmiş köpeğinle avladığın avı da ye! Öğretilmemiş köpeğinle avladığını, ölmeden yetişip boğazlarsan, onu da ye!"* buyurdu [30].

görüşler de vardır. Bu olumlu ve olumsuz rivâyetler arasında en sahîh ve kuvvetli olanı, Buhârî'nin bu rivâyetidir. Bu sebeble çekirgenin yenilmesi ve yine tezkiyesiz yenilmesi halâl olduğunda icmâ' vardır. Yalnız Mâlikîler, tezkiyenin lüzûmunu iddiâ etmişlerdir. Ancak çekirgenin tezkiyesinin keyfiyetinde görüş ayrılığı olmuştur. Meşhûr olan kafasının koparılması, çekirgenin tezkiyesidir...

30 Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivâyeti yakında "Avlanmak hakkında gelen hadîsler bâbı"nda geçmiş ve bâzı açıklamalar orada verilmişti.

٢٢ــ حدّثنا المَكِّيُّ بنُ إبْرَاهِيمَ قال حدّثني يَزِيدُ بنُ أبي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ بنِ الأكْوَعِ قال لَمَّا أمْسَوْا يَوْمَ فَتَحُو خَيْبَرَ أوْقَدُوا النِّيرانَ قال النبيُّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم عَلى ما أوْقَدْتُمْ هٰذِهِ النِّيرَانَ قالُوا لُحُومِ الْحُمُرِ الإنْسِيَّةِ قال أهْرِيقُوا ما فِيها واكْسِرُوا قُدُورَها فقامَ رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ فقال نُهرِيقُ ما فِيها ونَغْسِلُها فقال النبيُّ ﷺ أوْ ذَاكَ *

22-....... Seleme ibnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir: Hayber'i fethettikleri günün akşâmına girdikleri zamân mücâhidler birçok ateşler yaktılar. Peygamber (S):

— *"Bu ateşleri ne üzerine yaktınız?"* diye sordu.

Mücâhidler:

— Evcil eşeklerin etlerini pişirmek üzere yaktık, dediler.

Peygamber:

— *"Bu etleri dökünüz ve tencerelerini de kırınız!"* buyurdu.

Bu emir üzerine topluluktan bir adam ayağa kalktı da:

— İçlerindekileri döksek de tencereleri yıkasak (olur mu)? dedi.

Peygamber:

— *"Yâhud öyle yapın!"* buyurdu [31].

١٥ــ بابُ التَّسْمِيَةِ عَلى الذَّبِيحَةِ ومَنْ تَرَكَ مُتَعَمِّدًا : قال ابنُ عبَّاسٍ مَنْ نَسِيَ فَلاَ بأسَ . وقال اللّهُ تعالى ولا تأكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّهِ عليهِ وإنَّهُ لَفِسْقٌ والنَّاسِي لايُسَمَّى فاسقًا وقَوْلُهُ وإنَّ الشَّياطِينَ لَيُوحُونَ إلى أوْلِيائِهِمْ لِيُجادِلُوكُمْ وإنْ أطَعْتُمُوهُمْ إنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ

15- KESİLECEK HAYVAN ÜZERİNE "*Bismillah*" DEMEK VE KASDEN BESMELE'Yİ TERKEDEN KİMSE BÂBI

İbn Abbâs:

Kesme sırasında Besmele'yi unutanın kestiğini yemekte be's yoktur, demiştir.

31 Bu hadîsi bu bâbda getirme sebebi şu yöndendir: Evcil eşeklerin etlerinin harâm kılınması sâbit olunca, bunlar meyte gibi olmuşlardır. Peygamber (S) tencerelerin yıkanmalarından sonra kullanılmalarını mübâh kılınca da, Mecûsîler'in kapları da böyle olmuştu; onların da yıkanmalarından sonra kullanılmaları câiz olur. Çünkü Mecûsîler'in kestikleri de meytedir (Aynî).

Yüce Allah da:

"Üzerlerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyin. Çünkü bu, muhakkak ki bir fısktır..."

(el-En'âm: 121)

buyurdu. Unutan ise "*"Fâsık"*" diye isimlendirilmez. Devâmı da şudur:

"Fi'l-hakîka şeytânlar, sizinle mücâdele etmeleri için kendi dostlarına mutlakaa telkînlerde bulunurlar. Eğer onlara itâat ederseniz, şübhesiz ki, siz de Allah'a eş tanıyanlardansınızdır" [32].

٢٣ـ **حدّثنا** مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** أَبو عَوانَةَ عنْ سَعِيدِ بنِ مَسْرُوقٍ عنْ عَبايَةَ بنِ رِفاعَةَ بنِ رافِعٍ عنْ جَدِّهِ رَافِعِ بنِ خَدِيجٍ قال كُنَّا مَعَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِذِى الحُلَيْفَةِ فأصابَ النَّاسَ جُوعٌ فأَصَبْنا إبِلاً وغَنَمًا وكانَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فى أُخْرَياتِ النَّاسِ فَعَجِلُوا فَنصَبُوا القُدُورَ فَدُفِعَ إلَيْهِمُ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فأمَرَ بالْقُدُورِ فَاكْفِئَتْ ثُمَّ قَسَمَ فَعَدَلَ عَشَرَةً مِنَ الغَنَمِ بِبعِيرٍ فَنَدَّ مِنْها بَعِيرٌ وكانَ فى القَوْمِ خَيْلٌ يَسِيرَةٌ فَطَلَبُوهُ فأَعْياهُمْ فأَهْوَى إلَيْهِ رجُلٌ بِسَهْمٍ فَحَبَسَهُ اللَّهُ فقال النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم إنَّ لِهَذِهِ البَهائِمِ أَوابِدَ كأَوَابِدِ الوَحْشِ فَما نَدَّ عَلَيْكُمْ مِنْها فاصْنَعُوا بِهِ هٰكَذا

---

32 Buhârî âyetin birinci kısmını "Tesmiye şarttır, eğer bilerek terkederse yenilmesi halâl olmaz, eğer unutarak terkederse üzerine birşey lâzım gelmez" diyen Hanefîler'in hüccetini kuvvetlendirmek için getirmiştir. Bunun vechini de "Unutan fâsık diye isimlendirilmez" sözüyle beyân eylemiştir. Âyetin devâmını da "Üzerine Allah ismi anılmayan, meyteden kinâyedir, yâhud üzerine Allah'tan başkası anılandan kinâyedir" diye Şâfiîler'in ihticâcını takviye için getirdi.

İşte ***"Yemeyiniz"*** nehyi, böyle fısk ile ta'lîl olunarak te'kîd buyurulmuştur ki, bu, hem tesmiyeyi terkten nehyi, hem de yemekten nehyi içine alıp kasdı gerektirir. Binâenaleyh tezkiyede tesmiye hem bir şart olarak farzdır, hem de oruçta imsâk farz olduğu hâlde unutup yemekle bozulmadığı gibi, unutma ile tesmiyeyi terk de tezkiyeyi bozmaz. Burada Besmele denilmeyip de tesmiye ta'bîr edilmesinin de sebebi vardır. Zîrâ *Tesmiye,* Allah'ın ismini herhangibir sûretle zikretmektir ve Besmele'den daha umûmîdir. Meselâ ***"Allâhu ekber"*** veyâ ***"Subhânallâh"*** veyâ ***"Lâ ilâhe ille'llâh"*** demek de bir tesmiye, bir zikrdir. Arabça'dan başka dil ile de olabilir. Besmele ise ***"Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm"*** veyâ sâdece ***"Bismillâh"*** demektir. Ve husûsî bir tesmiyedir. Âyetlerde emrolunan da mutlak olarak Allah isminin zikri olduğundan farz, Besmele değil, tesmiye'dir. Velâkin bu tesmiyenin Besmele ile olması da sünnettir... Ve kesmekte tesmiyenin sünneti sâdece ***"Bismillâh"*** demektir. ***"Bismillâhi Allâhu ekber"*** demek daha fazîletlidir. Yemekte tesmiyenin sünneti de ***"Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm"***'dir... (*Hakk Dîni,* III, 2042-2043).

قال وقال جَدِّى إنَّا لَنَرْجُو أَوْ نَخافُ أَنْ نَلْقى العَدُوَّ غَدًا وَلَيْسَ مَعَنا مُدًى أَفَنَذْبَحُ بِالْقَصَبِ فقال ما أَنْهَرَ الدَّمَ وذُكِرَ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ فَكُلْ لَيْسَ السِّنَّ والظُّفُرَ وسأُخْبِرُكُمْ عَنْهُ أما السِّنُّ فَعَظْمٌ وأَمَّا الظُّفُرُ فَمُدَى الحَبَشَةِ

23-....... Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle demiştir: Biz (Huneyn dönüşünde Tıhâme'deki) Zu'l-Huleyfe mevkiinde Peygamber (S) ile berâber bulunduk. İnsanlara bir açlık isâbet etti. Biz (Huneyn'de) birçok deve ve koyun ele geçirmiştik. Peygamber ordunun arkalarında kalmıştı. Sahâbîler acele edip ganîmet hayvanlarından kesip tencerelere yerleştirmişlerdi. Peygamber onlara ulaştı ve emretti de tencereler devrildi. Bundan sonra Peygamber ganîmet mallarını taksîm etti. (Develerin ve koyunların taksîminde) on koyunu bir deveye denk saydı. Bu sırada develerden birisi kaçmıştı. Ordu içinde pek az at bulunuyordu. Mücâhidler onu ta'kîb ettilerse de deve onları yorup âciz bıraktı. Mücâhidler'den bir adam ona ok atıp vurdu da bu sebeble Allah onu habsedip durdurdu. Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Vahşî hayvanların kaçakları gibi, bu hayvanların da muhakkak kaçakları vardır. Bunlardan biri sizin zararınıza kaçarsa, ona böyle muâmele ediniz* (yânî avlar gibi vurunuz)" buyurdu.

Ubâde şöyle demiştir: Dedem, Peygamber'e dedi ki:

— Bizler yarın düşmana kavuşacağımızı umuyoruz, yâhud düşmana kavuşmaktan endîşe ediyoruz. Berâberimizde bıçaklar da bulunmaz. Bu hâlde kamışlarla hayvan kesebilir miyiz? diye sormuş.

Peygamber:

— *"Bol kan akıtan herşey ile kesilir, üzerine Allah'ın ismi anılırsa ondan ye! Yalnız dişler ve tırnaklarla kesilmez. Bunun sebebini size haber vereceğim: Dişe gelince; bu bir kemiktir* (kesmez), *tırnaklara gelince; onlar da Habeşliler'in bıçaklarıdır"* buyurdu [33].

١٦ــ بابُ ماذُبِحَ عَلى النُّصُبِ والأصْنامِ

33 Başlığa uygunluğu *"Üzerine Allah'ın ismi zikrolunursa ye"* sözündedir. Bunun bir rivâyeti Şerîket'te de geçti.

Bu hadîste zikrolunan Zu'l-Huleyfe, Medîneliler'in mîkaatı olan Zu'l-Huleyfe değildir. Zâtu Irk yanındaki Tihâme'den sayılan Zu'l-Huleyfe'dir. Yâkût Hamavî ve başkaları hep böyle söylemişlerdir. Müslim'in bir rivâyetinde de "Tihâme'den olan Zu'l-Huleyfe" sûretinde kayıdlıdır.

Bu hadîs, İslâm hudûduna girdikten sonra taksîmden önce ganîmet malından yemek câiz olmadığını, ehlî hayvan kaçar da tutmak mümkin olmazsa, avlar gibi tezkiyenin câiz olduğunu isbât eder.

16- İBÂDET İÇİN DİKİLMİŞ TAŞLARA VE PUTLARA KESİLEN HAYVANLAR BÂBI

٢٤ــ **حدّثنا** مُعَلَّى بنُ أسَدٍ **حدّثنا** عبْدُ العَزِيزِ يَعْنِى ابنَ المُخْتارِ أخبرنا مُوسَى بنُ عُقْبَةَ قال أخبرَنى سالِمٌ أنَّهُ سَمِعَ عبْدَ اللَّهِ يُحَدِّثُ عنْ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم أنَّهُ لَقِىَ زَيْدَ بنَ عَمْرِو بنِ نُفَيْلٍ بأسْفَل بلْدَحٍ وذَاكَ قَبْلَ أنْ يُنْزَلَ عَلى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم الوَحْىُ فَقَدَّمَ إلَيْهِ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم سُفْرَةً فِيها لَحْمٌ فأبِى أنْ يأكُلَ مِنْها ثُمَّ قال إنِّى لاآكُلُ مِمَّا تَذْبَحُونَ عَلى أنْصابِكُمْ ولا آكُلُ إلاَّ مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ *

24-....... Mûsâ ibn Ukbe haber verip şöyle dedi: Bana Sâlim haber verdi ki, kendisi babası Abdullah ibn Umer(R)'den işitmiştir. Abdullah şöyle tahdîs ediyordu: Rasûlullah (S) mekke yakınındaki Beldan vâdîsinin alt tarafında Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl ile buluştu. Bu buluşma kendisine vahy indirilmesinden önce idi. Orada Rasûlullah, Zeyd ibn Amr'a içinde et yemeği bulunan bir sofra takdîm etti. Zeyd bundan yemeyi kabûl etmedi, sonra da (bu sofrayı Peygamber'e takdîm etmiş olan Kureyş topluluğuna hitâben):

— Ben sizin putlarınız üzerine kesmekte olduğunuz hayvanların etlerinden yemem, ben üzerine Allah'ın ismi anılmış olanlardan başkasını yemem, demiştir [34].

---

34 Bunun bir rivâyeti Menkabeler'in sonunda Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl hadîsi bâbı'nda uzunca bir metinle geçmişti. Orada Abdullah ibn Umer rivâyetine devâmla şöyle demişti: Muhakkak ki Zeyd ibn Amr, Kureyş'e karşı bu yolda boğazladıkları hayvanlarını ayıplardı, bu âdetlerini reddederek: Ey Kureyş! Koyun bir mahlûktur, onu Allah yaratmıştır ve istifâdesi için gökten yağmur yağdırmıştır. Yerden de gıdâsını bitirmiştir. Sonra siz bu hayvanı, Allah adından başka bir ad anarak kesiyorsunuz! derdi.

Bu Zeyd, cennetle müjdelenen on zâttan birisi olan Saîd ibn Zeyd'in babasıdır, Umer ibn Hattâb'ın da amcası oğludur. Zeyd, Tevhîd Dîni'ni arayan muvahhidlerdendi. Putlara tapmaktan, şirkten sakınırdı. Peygamber'e vahy gelmezden beş sene evvel vefât etmiştir. Peygamber onun için *"Zeyd* (benimle Îsâ arasında) *yalnız başına bir ümmet olarak diriltilir"* buyurmuştur.

Hadîsteki Beldah, Mekke'nin batı tarafında ve Ten'îm yolu üzerinde bir vâdîdir.

Sonra müşriklerin tapındıkları puta denir, vesen ma'nâsınadır. Ve "Sanem" lafzı "Şamen"den arapçalaştırılmıştır ki, Fârisî'dir. Mütercim der ki, bâzıları "Sanem" ile "Vesen" arasını ayırdılar. Sanem'i eritilmiş ma'den cevherlerinden düzülmüş puta, Vesen'i taşlar ve ağaçlardan yontulmuş puta tahsîs ederler (Âsım Efendi).

١٧ــ باب قول النبيّ ﷺ فليذبح على اسم الله

17- PEYGAMBER(S)'İN: *"Allah'ın ismi üzere kessin"* (KAVLİ) BÂBI

٢٥ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا أبو عَوانَةَ عنِ الأسْوَدِ بنِ قَيْسٍ عنْ جُنْدَبِ بنِ سُفْيانَ البَجَلِيِّ قال ضَحَّيْنا مَعَ رسولِ اللهِ صلى اللّهُ عليه وسلم أُضْحِيَّةً ذاتَ يَوْمٍ فإذا أناسٌ قَدْ ذَبَحُوا ضَحاياهُمْ قَبْلَ الصَّلاةِ فلمَّا انْصَرَفَ رَآهُمُ النبيُّ صلى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلم أنَّهُمْ قَدْ ذَبَحُوا قَبْلَ الصَّلاةِ فقال مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلاةِ فَقالَ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلاةِ فلْيَذْبَحْ مَكانَها أُخْرَى ومَنْ كانَ لَمْ يَذْبَحْ حتَّى صَلَّيْنا فَلْيَذْبَحْ عَلى اسْمِ اللّهِ *

25-....... Bize Ebû Avâne, el-Esved ibn Kays'tan tahdîs etti ki, Cundeb ibnu Sufyân el-Becelî (R) şöyle demiştir. Bizler bir kurban bayramı günü Rasûlullah'ın berâberinde kurban kestik. Bir de gördük ki, birtakım insanlar kurbanlarını namâzdan evvel kesmişler. Peygamber (S) namâzdan ayrılınca onların namâzdan önce kurbanlarını kesmiş olduklarını gördü. Bunun üzerine: *"Her kim namâzdan evvel kurbanını kestiyse, onun yerine bir başka kurban daha kessin. Biz namâzı kılıncaya kadar kesmemiş olan da Allah'ın ismini söylemekle berâber kessin"* buyurdu [35].

١٨ــ باب ماأنْهَرَ الدَّمَ مِنَ القَصَبِ والمَرْوَةِ والحديدِ

18- KAMIŞ, BEYAZ ÇAKMAK TAŞI VE DEMİRDEN BOL KAN AKITAN ŞEYLER(LE KESMEK) BÂBI

٢٦ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ أبي بَكْرٍ المُقَدَّمِيُّ حدّثنا مُعْتَمِرٌ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ عنْ نافِعٍ سَمِعَ ابنَ كَعْبِ بنِ مالِكٍ يُخْبِرُ ابنَ عُمَرَ أنَّ أباهُ أخْبَرَهُ أنَّ جارِيَةً لَهُمْ كانَتْ تَرْعَى غَنَمًا بِسَلْعٍ فأبْصَرَتْ بِشاةٍ مِنْ غَنَمِها مَوْتًا فَكَسَرَتْ حَجَرًا

35 Başlığa uygunluğu son fıkrasındadır. Burada "Alâ" harfinin "Maa" gibi musâhabet ma'nâsında olduğu bildirilmiştir. Buna göre "Tesmiyeye bitişik olarak kessin" denmiş oluyor. Bunun bir rivâyeti Iydeyn'de geçti.

فَذَبَحَتْها فقال لأَهْلِهِ لاتأ كُلُوا حتَّى آتِيَ النبيَّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فأسْألَهُ
أوْ حتَّى أرْسِلَ إلَيْهِ منْ يَسأَلُهُ فأتَي النبيَّ ﷺ أوْ بَعَثَ إلَيْهِ فأمَرَ النبيُّ ﷺ
بأكْلِها *

26-....... Bize Mu'temir, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den tahdîs etti. Nâfi', Ka'b ibn Mâlik'in oğlundan işitmiştir. O, Abdullah ibn Umer'e haber veriyordu. Ona da babası Ka'b ibn Mâlik (R) şöyle haber vermiştir: Kendilerinin bir câriyesi vardı. Bu kadın Sel' Dağı'nda onların koyun sürüsünü güderdi. Bu kadın bir gün güttüğü sürüden bir koyunun ölmek üzere olduğunu gördü de hemen sert bir taşı kırdı ve keskin taş parçasıyle koyunu kesti. Ka'b âile halkına:

— Ben Peygamber'e gidip bunu O'ndan soruncaya kadar yâhud Peygamber'e soracak bir kimse gönderip öğreninceye kadar koyunun etinden yemeyin, dedi.

Akabinde ya kendisi Peygamber'e geldi yâhud birisini gönderdi de koyunun kesilme sûretini sordu. Peygamber (S) koyunun etini yemeyi emretti [36].

٢٧ـ حدّثنا مُوسَى **حدّثنا** جُوَيْرِيَةُ عنْ نافِعٍ عنْ رجُلٍ مِنْ بَني سَلِمَةَ
أخبرَ عبْدَ اللَّهِ أنَّ جارِيَةً لِكَعْبِ بنِ مالِكٍ تَرْعَى غَنَمًا لهُ بالجُبَيْلِ الذي بالسُّوقِ
وهْوَ بِسَلْعٍ فأُصِيبَتْ شاةٌ فكَسَرَتْ حَجَرًا فذَبَحَتْها بِهِ فذَكَرُوا لِلنبيِّ ﷺ
فأمَرَهُمْ بأكْلِها *

27-....... Bize Cuveyriye, Nâfi'den; o da Selime oğulları'ndan bir adamdan tahdîs etti ki, o adam, Abdullah ibn Umer'e şöyle haber vermiştir: Ka'b ibn Mâlik'in bir câriyesi vardı. Bu kadın Medîne çarşısına yakın olan -ki o Sel' Dağı'dır- Cumeyl'de Ka'b'ın koyun sürüsünü güderdi. Bir koyun yaralandı. Kadın hemen bir taş kırıp, onunla koyunu kesti. Kadının bu kesme sûretini Peygamber'e zikrettiler. Peygamber (S) onlara bu koyunu yemelerini emretti [37].

---

36 Başlığa uygunluğu "Kadın bir taşı kırdı" sözünden alınır. Çünkü beyaz çakmak taşı da bir taştır. Sel', Medîne'nin kuzeybatısında bir dağın adıdır. Ka'b ibn Mâlik'in ya kendisinin Peygamber'den sorması yâhud birisini gönderip sordurması sûretinde terdîdli rivâyet edilmesi râvînin şekkindendir. Bunun bir rivâyeti Vekâlet'te de geçmişti.

37 Bu, geçen hadîsin başka yoldan bir rivâyetidir.

٢٨ــ حدّثنا عَبْدَانُ قال أخبرنِى أبِى عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سَعِيدِ بنِ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبايَةَ بنِ رَافِعٍ عنْ جَدِّهِ أنَّهُ قال يارسُولَ اللّٰهِ لَيْسَ لَنا مُدًى فقال ماأنْهَرَ الدَّمَ وذُكِرِ اسْمُ اللّٰهِ فَكُلْ لَيْسَ الظُّفُرَ والسِّنَّ أمَّا الظُّفُرُ فَمُدَى الحَبَشَةِ وأمَّا السِّنُّ فَعَظْمٌ ونَدَّ بَعِيرٌ فَحَبَسَهُ فقال إنَّ لِهَذِهِ الإبِلِ أوَابِدَ كأوَابِدِ الوَحْشِ فما غَلَبَكُمْ مِنْها فاصْنَعُوا هٰكَذَا *

28-....... Râfi' ibn Hadîc (R):

— Yâ Rasûlallah! Bizim (hayvan kesecek) bıçaklarımız yoktur? dedi.

Rasûlullah (S):

— *"Üzerine Allah'ın ismi anılarak bol kan akıtan herşeyle kestiğini ye! Yalnız tırnaklarla dişler müstesnâdır. Tırnaklara gelince, onlar Habeşliler'in bıçaklarıdır. Dişlere gelince, o bir kemiktir* (kesmez)" buyurdu.

Ve bir deve kaçmıştı. Onu (Allah, ordudan bir adamın attığı ok sebebiyle) habsetmişti. Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Vahşî hayvanların kaçıcıları gibi, evcil hayvanların da kaçakları vardır. Bunlardan biri size galebe ederse, ona böyle muâmele ediniz"* buyurdu [38].

١٩ــ باب ذَبِيحَةِ المَرْأةِ والأمَةِ

19- KADININ VE CÂRİYENİN KESTİĞİ HAYVAN BÂBI

٢٩ــ حدّثنا صَدَقَةُ أخْبَرَنا عبْدَةُ عنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ عنْ نافِعٍ عنِ ابنِ لِكَعْبِ بنِ مالِكٍ عنْ أبِيهِ أنَّ امْرَأةً ذَبَحَتْ شاةً بِحَجَرٍ فَسُئِلَ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم عنْ ذٰلِكَ فأمَرَ بأكْلِها * وقال اللَّيْثُ حدّثنا نافِعٌ أنَّهُ سَمِعَ رَجُلاً مِنَ الأنْصارِ يُخْبِرُ عبْدَ اللّٰهِ عنِ النبىِّ ﷺ أنَّ جارِيَةً لِكَعْبٍ بِهٰذَا *

29-....... Bize Abde, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den; o da Ka'b

38 Başlığa uygunluğu *"Bol kan akıtan herşeyle kestiğini ye"* sözündedir. Bunun bir rivâyeti yakında "Kesilecek hayvan üzerine Allah'ın ismini söyleme bâbı"nda geçmişti. Orada belirtildiği üzere bu vak'a Huneyn seferinden dönüşte, Tihâme'den olan Zu'l-Huleyfe mevkiinde ganîmet taksîmi sırasında olmuştu.

ibn Mâlik'in bir oğlundan; o da babasından haber verdi ki, bir kadın bir taş parçasıyle bir koyunu kesmiş. Bu Peygamber'den sorulduğunda Peygamber (S), bu koyunun yenmesini emretmiştir.

el-Leys de şöyle dedi: Bize Nâfi' tahdîs etti. Kendisi Ensâr'dan olan bir adamdan işitmiştir. O adam, Abdullah ibn Umer'e, Peygamber'den olmak üzere: Ka'b'ın bir câriyesi vardı... diyerek bu hadîsi haber veriyordu [39].

٣٠ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ نافِعٍ عَنْ رجُلٍ مِنَ الأنْصَارِ عنْ مُعاذِ بنِ سَعْدٍ أوْ سَعْدِ بنِ مُعاذٍ أخبرهُ أنَّ جارِيَةً لِكَعْبِ ابنِ مالِكٍ كانَتْ تَرْعَى غَنَمًا بِسَلْعٍ فاُصِيبَتْ شاةٌ مِنْها فأدْرَكَتْها فَذَبَحَتْها بِحَجَرٍ فَسُئِلَ النبىُّ ﷺ فقال كُلُوها *

30-....... Bana Mâlik, Nâfi'den; o da Ensâr'dan olan bir adamdan; o da Muâz ibn Sa'd'dan yâhud Sa'd ibn Muâz'dan tahdîs etti ki, o şöyle haber vermiştir: Ka'b ibn Mâlik'in Sel' Dağı'nda koyun sürüsünü güden bir câriyesi vardı. O sürüden bir koyun yaralandı. Câriye koyun ölmeden yetişti de onu keskin bir taşla kesti. Bu vak'a Peygamber'e soruldu. Peygamber (S):

— *"O koyunu yiyiniz"* buyurdu [40].

٢٠ــ بابٌ لايُذَكَّى بالسِّنِّ والعَظْمِ والظُّفُرِ

20- BÂB: DİŞ, KEMİK VE TIRNAKLA KESİM YAPILMAZ

٣١ــ حدّثنا قَبِيصَةُ حدّثنا سُفْيانُ عنْ أبِيهِ عنْ عَبَايَةَ بنِ رِفاعَة عنْ رافِعِ بنِ خَدِيجٍ قال قال النبىُّ ﷺ كُلْ يَعْنِى ماأنْهَرَ الدَّمَ إلاَّ السِّنَّ والظُّفُرَ *

31-....... Bize Sufyân es-Sevrî, babası Saîd ibn Mesrûk'tan; o da Ubâde ibn Rifâa'dan tahdîs etti ki, Râfi' ibn Hadîc (R): Peygam-

---

39 Buhârî bu başlıkla kadının, câriyenin kestiğinin cevâzına işâret etmiştir. Hadîs de buna delâlet etmektedir.

40 Bu hadîste de başlığa delîl vardır, o da kadının kestiğinin yenmesinin cevâzıdır. Kadının hürre, câriye, büyük, küçük, temiz, kirli olması müsâvîdir. Çünkü Peygamber kadının kestiğinden tafsîlât istemeksizin yemiştir... (Kastallânî).

ber (S): *"Diş ile tırnak müstesnâ, bol kan akıtan herşeyle kestiğini ye!"* buyurdu, demiştir [41].

٢١ـ باب ذَبِيحَةِ الأَعْرَابِ ونَحْوِهِمْ

21- ÇÖLDE OTURANLARIN VE BENZERLERİNİN KESTİKLERİ HAYVANLAR BÂBI

٣٢ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عُبَيْدِ اللّٰهِ حدّثنا أُسامَةُ بنُ حَفْصٍ المَدَنِىُّ عنْ هِشامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أَبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰهُ عنها أَنَّ قَوْمًا قالُوا لِلنبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم إنَّ قَوْمًا يأْتُونا باللَّحْمِ لاندْرِى أَذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ علَيْهِ أَمْ لا فقال سَمُّوا علَيْهِ أَنْتُمْ وكُلُوهُ قالَتْ وكانُوا حَدِيثِى عَهْدٍ بالْكُفْرِ تابَعَهُ عِلِىٌّ عنِ الدَّراوَرْدِىِّ وتابَعَهُ أَبُو خالِدٍ والطُّفاوِىُّ *

32-....... Bize Usâme ibnu Hafs el-Medenî, Hişâm ibn Urve'den; o da babası Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Bir topluluk Peygamber(S)'e:

— Bir kavim bize et getiriyorlar. Biz ise bunun üzerine Allah'ın ismi anıldı mı yâhud anılmadı mı bilmiyoruz, dediler.

Peygamber:

— *"Bu et üzerine siz Allah'ın ismini söyleyiniz ve onu yiyiniz"* buyurdu.

Âişe: Bu soranlar küfr devrine yakın kimselerdi, demiştir.

Bu hadîsi ed-Derâverdî'den rivâyet etmekte Usâme ibn Hafs'a Alî ibnu'l-Medînî mutâbaat etmiştir. Yine Usâme'ye, Ebû Hâlid ile et-Tufâvî de mutâbaat etmişlerdir [42].

---

41 Bu, daha önce geçen Râfi' ibn Hadîc hadîsinden bir parçadır; başlığa delâleti meydandadır.

42 Başlığa uygunluğu "Bir kavim bize kesilmiş et getiriyorlar" sözünden alınır. Çünkü bu kavimden murâd, onlara çölden gelmekte olan A'râbîler'dir. Medîne etrafındaki sürü sâhibi çöl halkı oralarda koyun, sığır kesip Medîne'ye et satmağa giderlermiş. Bâzı kimselerin Peygamber'den sordukları ve Besmele ile kesilip kesilmediğini bilmiyoruz dedikleri et, işte bu çöl halkının sattığı ettir. Bedevî olsun, medenî olsun, bir müslümânın kestiğinde şübhe etmek doğru olmadığından, Peygamber onlara: *"Siz bu et üzerine Besmele çekiniz ve yiyiniz"* buyurmuştur.

Kastallânî şöyle demiştir: Bu, tesmiyenin vâcib olmadığında zâhirdir. Peygamber'in *"Siz onun üzerine tesmiye edin"* kavlinden murâd, onların tesmiye-

٢٢ــ بابُ ذَبائحِ أهْلِ الكِتابِ وشُحُومِها منْ أهْلِ الحَرْبِ وغيْرِهِمْ وقَوْلِهِ تعالى اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّباتُ وطَعامُ الَّذينَ اُوتُوا الكِتابَ حِلٌّ لَكُمْ وطَعامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ : وقال الزُّهْرِيُّ لابأْسَ بِذَبيحَةِ نَصارَى العَرَبِ وإنْ سَمِعْتَهُ يُسَمِّى لغَيْرِ اللَّهِ فَلا تأْكُلْ وإنْ لَمْ تَسْمَعْهُ فقَدْ أحَلَّهُ اللَّهُ وعَلِمَ كُفْرَهُمْ . ويُذْكَرُ عنْ عليٍّ نَحْوُهُ . وقال الحَسَنُ وإبْرَاهِيمُ لابأْسَ بِذَبيحَةِ الأقْلَفِ وقال ابنُ عَبَّاسٍ طَعامُهُمْ ذَبائحُهُمْ

22- HARB EHLİ OLAN YÂHUD HARB EHLİ OLMAYAN KİTÂBLILARIN KESTİKLERİ HAYVANLAR VE YAĞLARI BÂBI

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Bugün size bütün iyi ve temiz şeyler halâl kılındı. Kendilerine kitâb verilenlerin yiyeceği sizin için halâl olduğu gibi, sizin yiyeceğiniz de onlar için halâldır..." (el-Mâide: 5).

ez-Zuhrî de: Arab Hıristiyanlar'ın kestiklerinde be's yoktur. Eğer Allah'tan başkasının adını söyleyerek kestiğini işitirsen, ondan yeme; işitmezsen, onların şirkini bildiği hâlde, Allah bunu halâl kılmıştır, dedi.

Alî'den de ez-Zuhrî'nin sözünün benzeri zikrolunuyor.

el-Hasen el-Basrî ile İbrâhîm en-Nahaî: Sünnet edilmemiş kimsenin kestiğinde de be's yoktur, demişlerdir.

İbn Abbâs: "*Taâmuhum*", "Zebâihuhum" (yânî "Kestikleri") ma'nâsınadır, demiştir [43]

---

lerinin keserken kaçırılmış olan tesmiyenin yerine geçecek tesmiye olması değildir, bu tesmiye, henüz kaçırılmamış olan yemek üzerine çekilmesi istenen Besmele'dir.

Buhârî hadîsin sonunda gösterdiği mutâbaalardan bâzısını Buyû' Kitâbı'nda getirmiştir.

43 Buhârî bu bâbda harbî olsun, harâc verir olsun, mutlak sûrette Hristiyan ve Yahûdîler'in kestikleri hayvanların yenilmesi halâl olup olmadığını tahkîk etmek istemiştir. Bunun için burada Yahûdî, Hristiyan ve mutlak olarak kitâblı olan milletlerin kestikleri hayvanların yenilmesi câiz olduğuna delâlet eden bu âyeti getirmiştir. Çünkü âyetteki "*Taâm*" lafzıyle murâd, kitâb ehlinin kestikleri hayvanlardır. İbn Abbâs, Ebû Umâme, Mucâhid, Saîd ibn Cubeyr, İkrime, Atâ ve daha başkaları hep bu âyetteki "*Taâm*"ı "Zebîha" ile tefsîr etmişlerdir. Bu husûsta âlimlerin ittifâkı vardır ki, kitâb ehlinin zebîhaları müslümânlara ha-

٣٣ـ حدّثنا أبو الوَليدِ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ حُمَيدِ بنِ هِلالٍ عنْ عبْدِ اللّهِ ابنِ مُغَفَّلٍ رضى اللّهُ عنه قال كُنّا مُحاصِرِينَ قَصْرَ خَيْبَرَ فَرَمَى إنْسانٌ بِجِرَابٍ فِيهِ شَحْمٌ فَنَزَوْتُ لآخُذَهُ فالتَفَتُّ فإذَا النبيُّ ﷺ فاسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ.

33-....... Abdullah ibn Mugaffel (R): Biz Hayber kasrını muhâsara ediyorduk. Bu sırada bir insan, içinde yağ bulunan bir dağarcık attı. Ben hemen onu almak için fırladım. Arkama dönünce Peygamber(S)'i gördüm de O'ndan utandım, demiştir [44].

٢٣ـ بابُ مانَدَّ مِنَ البَهائِمِ فَهْوَ بِمَنْزِلَةِ الوَحْشِ. وأجازَهُ ابنُ مَسْعُودٍ. وقال ابنُ عَبّاسٍ ماأعْجَزَكَ مِنَ البَهائِمِ مِمّا فى يَدَيْكَ فَهْوَ كالصَّيْدِ: وفى بَعيرٍ تَرَدَّى فى بِئْرٍ مِنْ حيْثُ قَدَرْتَ عليْهِ فَذَكِّهِ ورَأي ذَلِكَ علِىٌّ وابنُ عُمَرَ وعائِشَةُ

23- EHLÎ HAYVANLARDAN ÂSÎ OLUP KAÇAN, VAHŞÎ HAYVAN MENZİLESİNDE OLUR BÂBI

Abdullah ibn Mes'ûd, böyle hayvanın vurulmasını câiz görmüştür.

İbn Abbâs da: Elinde bulunan ehlî hayvanlardan, kesmesi seni âciz bırakan olursa o, av hayvanı gibidir (vurulur), demiştir.

Yine İbn Abbâs, kuyu içine düşmüş olan deve hakkında da: Onu neresinden gücün yeterse oradan tezkiye et, demiştir.

Kaçar ehlî hayvan hakkındaki bu hükmü Alî de, İbn Umer de, Âişe de böyle görmüşlerdir [45].

---

lâldır. Çünkü Yahûdî, Hristiyan ve bütün kitâblı milletler, Allah adından başka bir adla kesilmesini harâm i'tikaad ederler. Her ne kadar Allah hakkında, Allah'ın münezzeh bulunduğu bâzı bâtıllara i'tikaad ederlerse de zebîhalarına muhakkak Allah adını zikrederler.

44 Hadîs kitâb ehlinin yağlarının yenmesinin halâl olduğuna delâlet etmektedir. Bunun bir rivâyeti Beşte bir'de "Harb arâzîsinde elde edilen taâm bâbı"nda geçmişti.

45 Alî'nin görüşünü İbn Ebî Şeybe; İbn Umer'inkini Abdurrazzâk rivâyet etmiştir.

٣٤ـ حدّثنا عَمْرو بنُ عَلِيٍّ حدّثنا يَحْيَى حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا أبي عنْ عَبايَةَ بنِ رِفاعَةَ بنِ رافِعِ بنِ خَدِيجٍ عنْ رافِعِ بنِ خَدِيجٍ قال قُلْتُ يارسُولَ اللّهِ إنّا لاقُو العَدُوِّ غَدًا ولَيْسَتْ مَعَنا مُدًا فقال اعْجَلْ أوْ أرِنْ ماأنْهَرَ الدَّمَ وذُكِرَ اسْمُ اللّهِ عَليهِ فَكُلْ لَيْسَ السِّنَّ والظُّفُرَ وسأُحَدِّثُكَ أمّا السِّنُّ فَعَظْمٌ وأمّا الظُّفُرُ فَمُدَى الحَبَشَةِ وأصَبْنا نَهْبَ إبِلٍ وغَنَمٍ فَنَدَّ مِنْها بَعِيرٌ فَرَماهُ رجُلٌ بِسَهْمٍ فَحَبَسَهُ فقال رسُولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم إنّ لِهٰذِهِ الإبِلِ أوَابِدَ كأوَابِدِ الوَحْشِ فإذَا غَلَبَكُمْ مِنْها شَيْءٌ فافْعَلُوا بِهِ هٰكَذا *

34-....... Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle demiştir: Ben:

— Yâ Rasûlallah, bizler yarın düşmanla karşılaşacağız. Yanımızda hayvan kesecek bıçaklar bulunmuyor? dedim.

O da:

— *"Acele davran* (da hayvan boğularak ölmesin) *yâhud keseceğin hayvanı bol kan akıtacak şeyle öldür, üzerine Allah'ın ismi zikrolunandan ye! Yalnız dişle tırnak müstesnâdır. Bunun sebebini sana söyleyeceğim: Dişe gelince, o bir kemiktir* (kesmez). *Tırnağa gelince, o da Habeşliler'in bıçaklarıdır"* buyurdu.

Biz deve ve koyun ganîmetleri elde etmiştik. Onlardan bir deve kaçtı. Bir adam ok atıp onu habsetti. Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Vahşî hayvanların kaçanları gibi, ehlî hayvanların da kaçanları vardır. Bunlardan birisi size galebe ederse, ona böyle vurma muâmelesi yapınız"* buyurdu [46].

٢٤ـ بابُ النَّحْرِ والذَّبْحِ

وقال ابنُ جُرَيْجٍ عنْ عَطَاءٍ لا ذَبْحَ ولا مَنْحَرَ إلاَّ فى المَذْبَحِ والمَنْحَرِ

---

46 Hadîsin başlığa delîlliği meydandadır. Bunun bir rivâyeti "Kesilecek hayvan üzerine tesmiye bâbı"nda da geçmişti. *Sünen*'lerde rivâyet edilen Ebu'l-Aşrâ hadîsi bu konuya daha açıklık getirir mâhiyettedir. Ebu'l-Aşrâ'nın babası dedi ki: Ben Rasûlullah'a:

— Yâ Rasûlallah! Devenin şer'î kesimi, göğsün üstündeki mennâr ile boğazdan kesmek olmuyor mu? Böyle iken kaçak deve av avlanır gibi vurulmakla tezkiye hâsıl olur mu? dedim.

Rasûlullah:

—*"Hayvanın uyluğundan vursan bile yeterlidir, senin için tezkiye hâsıl olmuştur"* buyurdu (Bunu Dört *Sünen* rivâyet etti).

قُلْتُ أَيُجْزِى ما يُذْبَحُ أنْ أَنْحَرَهُ قالَ نَعَمْ ذَكَرَ اللَّهُ ذَبْحَ البَقَرَةِ فانْ ذَبَحْتَ
شَيْئًا يُنْحَرُ جَازَ وَالنَّحْرُ أَحَبُّ إِلَيَّ والذَّبْحُ قَطْعُ الأَوْدَاجِ قُلْتُ فَيُخَلِّفُ الأَوْدَاجَ
حَتَّى يَقطَعَ النِّخَاعَ قال لا إِخَالُ وأخبرَنِى نافِعٌ أَنَّ ابنَ عُمَرَ نَهَى عنِ النَّخْعِ
يَقُولُ يَقْطَعُ مادُونَ العَظْمِ ثُمَّ يَدَعُ حَتَّى تَمُوتَ . وقَوْلُ اللَّه تعالى وإذْ قال
مُوسَى لِقَوْمِهِ إنَّ اللَّهَ يأمُرُ كُمْ أنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً. وقال فَذَبحُوها وما كادُوا
يَفْعَلُونَ. وقال سَعِيدُ بنُ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ الذَّكَاةُ فِى الحَلْقِ واللَّبَّةِ : وقال
ابنُ عُمَرَ وابنُ عَبَّاسٍ وأَنَسٌ إذَا قَطَعَ الرَّأْسَ فَلاَ بأْسَ *

24- DEVEYİ GERDANDAN, DİĞERLERİNİ BOĞAZDAN KESME BÂBI

İbn Cureyc, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan "Zebh ve nahr ancak kesme ve nahr etme yerinde olur" demiştir. Ben Atâ'ya: Zebh edilecek şeyi nahr etmem yeter mi? dedim. Atâ şöyle cevâb verdi: Evet, Allah Taâlâ bakara kesmeyi zikretti. Eğer nahr edilecek şeyi boğazdan kestiysen, -gerdandan kesmek daha sevimli olmakla berâber- bu, câizdir. Zebh, boğaz çukurunun iki tarafındaki kalın damarların kesilmesidir.

İbn Cureyc dedi ki: Ben Atâ'ya: Kesici kişi omurganın içindeki siniri kesinceye kadar boyun çukurundaki damarları kesmeyi geri bırakır? dedim. Atâ: Zannetmem, dedi. İbn Cureyc şöyle dedi: Bana Nâfi' haber verdi ki, İbn Umer, boyun kemiği içindeki beyaz siniri kesmeyi nehyetmiştir. İbn Umer: Kesen kişi, boyun kemiğinin önündeki şeyleri keser, sonra kestiği hayvanı ölünceye kadar bırakır, derdi.

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:
"Bir zamân da Mûsâ, kavmine: 'Allah size herhâlde bir sığır boğazlamanızı emrediyor' demişti... Bunun üzerine o sığırı bulup boğazladılar ki, az kaldı bunu yapmayacaklardı"
(el-Bakara: 67-71) [47].

47 Fir'avnlar'ın idâresi altında bulunan Mısırlılar'ca sığır mukaddes bir hayvandı. Ona taparlardı. Bu âdet "Buzağı" mes'elesinde (el-Bakara: 92-93) geleceği üze-

Ve Saîd ibn Cubeyr, İbn Abbâs'tan: Boğazlama, boğazda ve gerdanda olur, demiştir. İbn Umer, İbn Abbâs ve Enes: (Kesilecek hayvanlardan kesme hâlinde) başını kopardığı zamân, onu yemekte hiçbir be's yoktur, demişlerdir [48].

٣٥ــ حدّثنا خَلاّدُ بنُ يَحْيى حدّثنا سُفْيَانُ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ قال أَخْبَرَتْنِي فاطِمَةُ بِنْتُ المُنْذِرِ امْرَأَتِي عنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي اللّهُ عنهما قَالَتْ نَحَرْنا علَى عَهْدِ النبيِّ ﷺ فَرَسًا فأَكَلْنَاهُ ۞

35-....... Hişâm ibn Urve şöyle demiştir: Bana kadınım Fâtıma bintu'l-Munzir haber verdi ki, Esmâ bintu Ebî Bekr (R): Biz Peygamber (S) zamânında atı gerdanından kestik de onun etini yedik, demiştir.

٣٦ــ حدّثنا إِسْحَاقُ سَمِعَ عَبْدَةَ عنْ هِشَامٍ عنْ فَاطِمَةَ عنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ ذَبَحْنَا عَلَى عَهْدِ رسولِ اللّهِ ﷺ فَرَسًا ونَحْنُ بالمَدِينَةِ فأَكَلْنَاهُ ۞

36- Bize İshâk ibn Râhûye tahdîs etti. O, Abdete'den işitmiştir. O da Hişâm'dan; o da zevcesi Fâtıma bintu'l-Munzir'den; o da Esmâ'dan ki, Esmâ: Biz Rasûlullah (S) zamânında Medîne'de iken beygiri boğazından kestik de onun etini yedik, demiştir.

٣٧ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ هِشَامٍ عنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ المُنْذِرِ أنَّ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ نَحَرْنَا على عَهْدِ رسولِ اللّهِ ﷺ فَرَسًا فأَكَلْنَاهُ ۞ تَابَعَهُ وكِيعٌ وابنُ عُيَيْنَةَ عنْ هِشَامٍ في النَّحْرِ ۞

---

re, İsrâîl oğulları'na Mısırlılar'dan geçmişti. Mûsâ Peygamber, Allah'tan başka hiçbirşeye tapılmayacağı akîdesini kökleştirmek ve o bâtıl inancı gönüllerden söküp atmak ve bir de ölüyü dirilttikten sonra kaatilin adını ona söyletmek mu'cizesini göstermek için öyle emretmişti.

Bu âyette Allah'ın İsrâîl oğulları'na sığır kesip kurban etmelerini emretmesi, onların da bu emri, bir haylî suâl ve i'tirâzlardan sonra nihâyet yerine getirmeleri, sığır kesmenin ve etinin yenilmesinin halâl olduğunu açıkça ifâde eder.

Bu, İbn Cureyc'in yukarıda "Allah sığır kesmeyi zikretti" sözünün tefsîri olmaktadır. Bunda sığırın boğazdan kesmeye has olduğuna bir işâret de vardır.

48 Bu başlık altında isimleri ve görüşleri zikredilen âlimlerin sözleri, ilgili yerlerinde senedli olarak rivâyet edilmiştir. Bunlar şerhlerden incelenebilir.

37-....... Bize Cerîr, Hişâm'dan; o da Fâtıma bintu'l-Munzir'den tahdîs etti ki, Esmâ bintu Ebî Bekr (R): Biz Rasûlullah (S) zamânında beygiri gerdanından kestik de onu yedik, demiştir.

Bu hadîsi Hişâm'dan "Nahr" kelimesiyle rivâyet etmekte Vekî' ibnu'l-Cerrâh ile Sufyân ibn Uyeyne, Cerîr ibn Abdilhamîd'e mutâbaat etmişlerdir [49].

٢٥ــ باب ما يُكْرَهُ مِنَ المُثْلَةِ والمَصْبُورَةِ والمُجَثَّمَةِ

25- HERHANGİ BİR HAYVANI DİRİ İKEN BÂZI ORGANLARINI KESMENİN, BAĞLANIP HABSEDİLMİŞ OLARAK İŞKENCE ETMENİN VE CANLI ATIŞ HEDEFİ YAPMANIN MEKRÛH (YÂNÎ ÇİRKİN) OLMASI BÂBI

٣٨ــ حدّثنا أبو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بنِ زَيْدٍ قال دَخَلْتُ مَعَ أَنَسٍ عَلَى الحَكَمِ بنِ أَيُّوبَ فَرَأي غِلْمانًا أَوْ فِتْيَانًا نَصَبُوا دَجَاجَةً يَرْمُونَهَا فقال أَنَسٌ نَهَى النبيُّ ﷺ أَنْ تُصبَرَ البَهَائِمُ *

38-....... Hişâm ibn Zeyd şöyle dedi: Ben, dedem Enes ibn Mâlik'in berâberinde (Haccâc ibn Yûsuf'un amca oğlu ve Basra vâlî nâibi olan) el-Hakem ibnu Eyyûb'un yanına girdim. Enes, birtakım oğlan çocukları yâhud gençler gördü ki, onlar bir tavuğu atış hedefi dikmişler de ona atış yapmaktalar. Bunun üzerine Enes:

— Peygamber (S) hayvanların (atış yapmak için) bağlanıp habsedilmelerini nehyetti, dedi.

٣٩ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يَعْقُوبَ أخبرنا إسْحَاقُ بنُ سَعِيدِ بنِ عَمْرٍو عَنْ أبِيهِ أنَّهُ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ عنِ ابنِ عُمَرَ رضىَ اللَّهُ عنهما أنَّهُ دَخَلَ عَلَى يَحْيَى بنِ

49 Bu hadîslerin birincisi ile ikincisinde "Nahr ettik", yânî "Gerdanından kestik" lafzıyle; üçüncüsünde ise "Zebh ettik", yânî "Boğazından kestik" lafzıyle gelmiştir. Bu lâfızlardaki ihtilâf, Hişâm üzerindedir. Belki o bâzen böyle, bâzen şöyle rivâyet ediyordu. Bu, iki lafzın ma'nâda müsâvîliğini iş'âr eder. Her nekadar bu lafızlardan herbiri mecâzen diğeri yerine kullanılırsa da, bâzıları bunu "Nahr"la "Zebh"ın ayrılığından dolayı birkaç defa olmasına hamletmişlerdir. Evlâ olan ise devede nahr, diğerlerinde zebh olmaktır (Kastallânî).

Bu hadîsi Buhârî gibi Müslim, Nesâî, İbn Mâce Zebîha bahsinde rivâyet etmişlerdir. Şâfiî, Ebû Yûsuf ve Muhammed bu hadîsle istidlâl ederek beygir etinin yenilmesine cevâz vermişlerdir. Ebû Hanîfe ile Mâlik tahrîm kerâheti ile mekrûhtur, demişlerdir.

سَعِيدٍ وغُلاَمٌ مِنْ بَنِي يَحْيَى رابِطٌ دَجَاجَةً يَرْمِيهَا فَمَشَى إِلَيْهَا ابنُ عُمَرَ حَتَّى حَلَّهَا ثُمَّ أَقْبَلَ بِهَا وبالغُلاَمِ مَعَهُ فقال ازْجُرُوا غُلاَمَكُمْ عَنْ أَنْ يَصْبِرَ هٰذَا الطَّيْرَ لِلْقَتْلِ فإِنِّي سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ نَهَى أَنْ تُصْبَرَ بَهِيمَةٌ أَوْ غَيْرُهَا لِلْقَتْلِ *

39-....... Bize İshâk ibnu Saîd ibn Amr, babasından haber verdi ki, o İbn Umer'den tahdîs ederken işitmiştir: İbn Umer, Yahyâ ibn Saîd'in yanına girmiş. Bu sırada Yahyâ'nın oğullarından bir oğlan bir tavuğu bağlamış da ona atış yapıyordu. İbn Umer tavuğa doğru yürüyüp nihâyet onu bağından çözmüş, sonra o tavuğu ve ona atış yapan oğlanı berâberine alıp getirmiş de:

— Oğlanlarınızı bu kuşu öldürmek için habsetmelerinden men' ediniz. Çünkü ben Peygamber(S)'den işittim; O, herhangibir hayvanın yâhud başkasının öldürmek için bağlanıp habsedilmesini nehyetti, demiştir.

٤٠ ــ حدّثنا أَبُو النُّعْمَانِ **حدّثنا** أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ ابنِ جُبَيْرٍ قال كُنْتُ عِنْدَ ابنِ عُمَرَ فَمَرُّوا بِفِتْيَةٍ أَوْ بِنَفَرٍ نَصَبُوا دجاجةً يَرْمُونَهَا فَلَمَّا رأَوُا ابنَ عُمَرَ تَفَرَّقُوا عنْهَا * وقال ابنُ عُمَرَ مَنْ فَعَلَ هٰذَا إِنَّ النبيَّ ﷺ لَعَنَ مَنْ فَعَلَ هٰذَا * تَابَعَهُ سُلَيْمَانُ عَنْ شُعْبَةَ *

40-....... Saîd ibn Cubeyr şöyle demiştir: Ben İbn Umer'in yanında idim. Berâberindeki topluluk, bir tavuğu hedef dikip de atış yapmakta bulunan birtakım gençlerin yâhud bir grup insanın yanına uğradılar. Bu atış yapanlar İbn Umer'i görünce, atıştan dağıldılar. İbn Umer:

— Bu tavuğu kim dikti? İyi biliniz ki, Peygamber (S) canlı bir hayvanı böyle atış hedefi edinen kimseye la'net etti, dedi.

Bu hadîsi Şu'be'den rivâyet etmekte Süleymân ibn Harb, Ebû Bişr'e mutâbaat etmiştir.

٤١ ــ حدّثنا المِنْهَالُ عَنْ سَعِيدٍ عَنِ ابنِ عُمَرَ لَعَنَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم مَنْ مَثَّلَ بالحَيَوَانِ : وقالَ عَدِيٌّ عَنْ سَعِيدٍ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ عَنِ النبيِّ ﷺ *

41- Bize Minhâl, Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Umer'den: Pey-

gamber (S) canlı hayvana böyle müsle (yânî işkence ve azâb) yapana la'net etti, diye tahdîs etti.

Adiyy ibn Sâbit, Saîd ibn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs'tan; o da Peygamber'den, buna yakın lafızla olan hadîsi söyledi.

٤٢ ــ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهَالٍ حدّثنا شُعْبَةُ قال أخبرَنِي عَدِيٌّ ابنُ ثابتٍ قال سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ يَزِيدَ عنِ النبيِّ ﷺ أنَّهُ نَهى عنِ النُّهْبَةِ والمُثْلَةِ ٭

42-....... Bana Adiyy ibnu Sâbit haber verip şöyle dedi: Ben Abdullah ibnu Yezîd'den işittim ki, Peygamber (S) açıktan ve zorla başkasının malını almaktan ve bir canlının organlarını kesmekten nehyetmiştir [50].

٢٦ ــ بابُ الدَّجاجِ
26- TAVUK ETİ BÂBI

٤٣ ــ حدّثنا يَحْيَى حدّثنا وكِيعٌ عنْ سُفْيَانَ عَنْ أَيُّوبَ عنْ أَبِي قِلاَبَةَ عنْ زَهْدَمٍ الجَرْمِيِّ عنْ أَبِي مُوسَى يَعْنِي الأشْعَرِيَّ رضي اللَّهُ عنه قال رأيْتُ النبيَّ ﷺ يأْكُلُ دَجاجًا ٭

43-....... Ebû Mûsâ, yânî el-Eş'arî (R): Ben Peygamber(S)'i tavuk eti yerken gördüm, demiştir [51].

٤٤ ــ حدّثنا أبو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ حدّثنا أَيُّوبُ بنُ أبي تَمِيمَةَ عَنِ القَاسِمِ عَنْ زَهْدَمٍ قال كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى الأشْعَرِيِّ وكانَ بَيْنَنَا وبَيْنَ هٰذَا الحَيِّ مِنْ جَرْمٍ إِخَاءٌ فأُتِيَ بِطَعَامٍ فِيهِ لَحْمُ دَجاجٍ وفِي القَوْمِ رجُلٌ جالِسٌ أحْمَرُ فَلَمْ يَدْنُ مِنْ طَعَامِهِ قال ادْنُ فقدْ رأيْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم

50 Hadîslerin başlığa uygunlukları gizli değildir. Buhârî bu başlık altında, hadîsleri ayrı ayrı yollardan ve metin farklılıklarıyle getirip arka arkaya sıralamıştır. Böylece Peygamber'in hayvanlar hakkındaki bu en yüksek medeniyet düstûrları, en kesin şekilde gönüllere yerleştirilmiş olmaktadır. Zamânımızdaki hayvanları koruma dernekleri üyelerinin bu düstûrları bilmeleri ne kadar iyi olurdu!...

51 Başlığa delâleti açıktır. Buhârî bunu *Sahîh*'inin birkaç yerinde, Mağâzî'de, Menâkıb'da getirmiştir. Gelecek hadîs daha tafsîllidir.

يأْكُلُ مِنْهُ قال إنِّى رأيْتُهُ أكَلَ شَيْئًا فَقَذِرْتُهُ فحلفتُ أنْ لا آكُلَهُ فقال ادْنُ أُخبِرْكَ
أوْ أُحَدِّثْكَ إنِّى أتَيْتُ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فِى نَفَرٍ مِنَ الأشْعَرِيِّينَ فَوَافَقْتُهُ
وهْوَ غَضْبَانُ وهْوَ يَقْسِمُ نَعَمًا مِنْ نَعَمِ الصَّدَقَةِ فاسْتَحْمَلْنَاهُ فَحلف أنْ لا يَحْمِلَنَا
قال ما عِنْدِى ما أحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ ثُمَّ أُتِىَ رسولُ اللَّهِ ﷺ بِنَهْب مِنْ إبِلٍ فقال
أيْنَ الأشْعَرِيُّونَ أيْنَ الأشْعَرِيُّونَ قال فأعْطَانا خمْسَ ذَوْدٍ غُرَّ الذُّرَى فَلَبِثْنَا غيْرَ
بَعِيدٍ فَقُلْتُ لأصْحابِى نَسِىَ رسولُ اللَّهُ صلى اللَّهِ علَيْهِ وسلم يَمِينَهُ فَوَاللَّهِ لَئِنْ
تَغَفَّلْنَا رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ علَيْهِ وسلم يَمِينَهُ لا نُفْلِحُ أبَدًا فَرَجَعْنَا إلَى النبىِّ
صلى اللَّهُ عليه وسلم فَقُلْنَا يا رسولَ اللَّهِ إنَّا اسْتَحْمَلْنَاكَ فَحَلَفْتَ أنْ لا تَحْمِلَنا
فَظَنَنَّا أنَّكَ نَسِيتَ يَمِينَكَ فقال إنَّ اللَّهَ هُوَ حَمَلَكُمْ إنِّى واللَّهِ إنْ شَاءَ اللَّهُ لا
أحْلِفُ عَلَى يَمِينٍ فأرَى غَيْرَهَا خيْرًا منْهَا إلاَّ أتَيْتُ الَّذِى هُوَ خيْرٌ وتَحَلَّلْتُهَا *

44-....... Zehdem ibn Mudarrib el-Cermî şöyle demiştir: Biz, Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin yanında bulunuyorduk. Bizimle Cerm'den olan şu kabîle arasında kardeşlik akdi olduğu için, onlar tarafından Ebû Mûsâ'ya, içinde tavuk eti bulunan bir yemek getirildi. Topluluk içinde kızıl suratlı bir adam da oturmaktaydı ve bu adam sofrasına yaklaşmamıştı. Ebû Mûsâ ona:

— Yemeğe yaklaş! Ben Rasûlullah(S)'ı tavuk etinden yerken gördüm, dedi.

O adam:

— Ben bu hayvanın, iğrendiğim bir şeyi yediğini gördüm de bir daha tavuk eti yememeğe yemîn ettim, dedi.

Ebû Mûsâ, ona:

— Sofraya yanaş! Ben sana haber veriyorum -yâhud söylüyorum-: Ben, Eş'arîler'den bir topluluk içinde Peygamber'in yanına geldim. O'nu öfkeli bir hâlde buldum. Kendisi (Tebûk seferi hazırlığı için) sadaka develerinden birtakım develeri taksîm ediyordu. Biz de binmek ve yüklemek için kendisinden deve istedik. Rasûlullah bizleri develere yüklemeyeceğine" yemîn etti. *"Yanımda sizleri üzerine yükleyebileceğim deve yoktur"* buyurdu. Sonra Rasûlullah'a deve ganîmetleri getirildi. Bunun üzerine: *"Eş'arîler nerede, Eş'arîler nerede?"* dedi.

Ebû Mûsâ dedi ki: Akabinde Rasûlullah bizlere yüksek hörgüçlü ve beyazlı beş tâne deve verdi. Biz develeri alınca biraz eğlendik. Ben arkadaşlarıma:

— Rasûlullah yaptığı yemîni unuttu. Vallâhi bizler Rasûlullah'ı ye-

mîninden gaflette bırakıp, unutturduk; biz bundan sonra felâh bulmayız! dedim.

Ve hemen Peygamber'in yanına döndük ve:

— Yâ Rasûlallah! Biz Sen'den bizleri develere yüklemeni (yânî bize deve vermeni) istemiştik. Sen de bizi deveye yüklemeyeceğine yemîn etmiştin. Biz Sen'in bu yemînini unuttun zannettik! dedik.

Rasûlullah:

— *"Şübhesiz sizleri develere yükleyen ancak Allah'tır. Vallâhi ben eğer Allah isterse, birşeye yemîn eder de yemîn ettiğim şeyden başkasını daha hayırlı görürsem, muhakkak o daha hayırlı olan işi yaparım ve yemînimi keffâretle çözerim"* buyurdu [52].

٢٧ـ بابُ لُحومِ الخَيْلِ

27- ATLARIN ETLERİ BÂBI

٤٥ـ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا هِشَامٌ عنْ فاطِمَةَ عنْ أسْمَاءَ قالَتْ نَحَرْنَا فَرَسًا عَلَى عَهْدِ رسولِ اللّهِ ﷺ فأكَلْنَاهُ *

45-....... Bize Hişâm ibn Urve, Fâtıma bintu'l-Munzir'den tahdîs etti ki Esmâ bintu Ebî Bekr (R): Biz Rasûlullah (S) zamânında bir beygiri gerdanından kestik de onu yedik, demiştir.

٤٦ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو بنِ دِينَارٍ عنْ مُحَمَّدِ بنِ عَلِيٍّ عنْ جَابِرِ بنِ عَبْدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنهم قال نَهَى النبيُّ ﷺ يَوْمَ خَيْبَرَ عنْ لُحومِ الحُمُرِ ورَخَّصَ فى لُحومِ الخَيْلِ *

46-....... Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dînâr'dan; o da Muhammed ibn Alî ibni'l-Hüseyin'den tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R): Peygamber (S) Hayber muhâsarası gününde eşek etlerinden yemeyi nehyetti, atların etleri husûsunda ruhsat verdi, demiştir [53].

---

52 Hadîste mutlak olarak tavuk eti yemenin halâl olduğu hükmü vardır. Bunun bir rivâyeti "Eş'arîler'in gelişi bâbı"nda geçmişti. Hadîsin sonundaki *"Tahalleltuhâ = Ben o yemîni çözdüm"* kaydı, Peygamber'in bu yemîni ***"İnşâallah"*** diye ilâhî meşîete bağladığını veyâ keffâretle yemînini çözdüğünü ifâde eder. Bunun tafsîlâtı Yemînler Kitâbı'nda gelecektir.

53 İmâm Şâfiî, Ebû Yûsuf ve Muhammed bu hadîsleri delîl getirerek at etinin ye-

٢٨ـ بابُ لُحومِ الحُمُرِ الإنْسِيَّةِ . فِيهِ عنْ سَلَمَةَ عنِ النبيِّ ﷺ

28- EHLÎ EŞEKLERİN ETLERİ(Nİ YEMENİN HARÂM KILINMASI) BÂBI

Bu konuda Seleme ibnu'l-Ekvâ'ın Peygamber'den rivâyet ettiği hadîs vardır [54].

٤٧ـ حدّثنا صَدَقَةُ أخْبَرَنا عَبْدَةُ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ عنْ سَالِمٍ ونافِعٍ عنِ ابنِ عمَرَ رضىَ اللّهُ عنْهُمَا نَهَى النبيُّ ﷺ عنْ لُحومِ الحُمُرِ الأهْلِيَّةِ يَوْمَ خَيْبَرَ *

47-....... Bize Abde, Ubeydullah'tan; o da Sâlim'den; o da Nâfi'den; o da İbn Umer(R)'den: Peygamber(S)'in Hayber günü ehlî eşeklerin etlerinden nehyettiğini haber verdi.

٤٨ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيى عنْ عُبَيْدِ اللّهِ حدّثنى نافِعٌ عنْ عَبْدِ اللّهِ قال نَهَى النبيُّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم عنْ لُحومِ الْحُمُرِ الأهْلِيَّةِ * تَابَعَهُ ابنُ المُبَارَكِ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ عنْ نافِعٍ * وقال أبو أُسَامَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللّهِ عنْ سَالِمٍ *

48-....... Bana Nâfi' tahdîs etti ki, Abdullah ibn Umer (R): Peygamber (S) evcil eşeklerin etlerinden nehyetti, demiştir.

Abdullah ibnu'l-Mubârek, Ubeydullah'tan; o da Nâfi'den olmak üzere Yahyâ'ya mutâbaat etmiştir. Ebû Usâme de Ubeydullah'tan; o da Sâlim'den diye söylemiştir.

٤٩ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ والحَسَنِ ابْنَىْ مُحَمَّدِ بنِ عَلِىٍّ عنْ أبِيهِمَا عنْ عَلِىٍّ رضى اللّهُ عَنهمْ قال نَهَى رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم عنِ المُتْعَةِ عَامَ خَيْبَرَ ولُحُومِ حُمُرِ الإنْسِيَّةِ *

49-....... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Muhammed ibn Alî'-

---

nilmesine cevâz vermişlerdir. İmâm Ebû Hanîfe ile İmâm Mâlik ise at eti yemeyi kerîh görmüşlerdir.

54 Seleme ibnu'l-Ekva'ın bu hadîsi Mağâzî'de, "Hayber gazvesi bâbı"nda uzunca bir metinle ve senedli olarak geçmişti.

nin iki oğlu Abdullah ile el-Hasen'den; onlar da babaları Muhammed'den haber verdi ki, Alî ibn Ebî Tâlib (R): Rasûlullah (S) Hayber yılında mut'a denilen muvakkat nikâhtan ve evcil eşeklerin etlerinden nehyetti, demiştir.

٥٠ــ حدّثنا سُلَيْمَانُ بنُ حَرْب حدّثنا حَمَّادٌ عنْ عَمْرٍو عنْ مُحَمَّدِ ابنِ عَلِيٍّ عنْ جَابِرِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ قال نَهَى النبيُّ ﷺ يَوْمَ خَيْبَرَ عنْ لُحُومِ الْحُمُرِ ورَخَّصَ فِى لُحُومِ الخَيْلِ ٭

50-....... Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dînâr'dan; o da Muhammed ibn Alî el-Bâkır'dan tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R): Peygamber (S) Hayber günü eşeklerin etleri(ni yemek)ten nehyetti, atların etleri husûsunda ruhsat verdi, demiştir.

٥١ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ شُعْبَةَ قال حدّثنى عَدِيٌّ عنِ البَرَاءِ وابنِ أَبِى أَوْفَى رضى اللَّهُ عنهم قالا نَهَى النبيُّ ﷺ عنْ لحومِ الْحُمُرِ ٭

51-....... Şu'be şöyle demiştir: Bana Adiyy ibn Sâbit tahdîs etti ki, el-Berâ ibn Âzib ile Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) ikisi de: Peygamber (S) eşeklerin etlerini (yemekten) nehyetti, demişlerdir.

٥٢ــ حدّثنا إسْحَاقُ أخبرنا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا أَبِى عنْ صَالِحٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ أنَّ أبَا إدْرِيسَ أَخْبَرَهُ أنَّ أبَا ثَعْلَبَةَ قال حَرَّمَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لُحُومَ الْحُمُرِ الأَهْلِيَّةِ ٭ تَابَعَهُ الزُّبَيْدِىُّ وعُقَيْلٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ ٭ وقال مالِكٌ ومَعْمَرٌ والماجِشُونَ ويُونُسُ وابنُ إسْحَاقَ عنِ الزُّهْرِىِّ نَهَى النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم عنْ كلِّ ذِى نابٍ مِنَ السِّبَاعِ ٭

52-....... Ebû İdrîs şöyle haber vermiştir: Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R): Rasûlullah (S) ehlî eşeklerin etlerini harâm kaldı, demiştir.

Bu hadîsi İbn Şihâb'dan rivâyet etmekte ez-Zubeydî ile Ukayl, Sâlih ibn Keysân'a mutâbaat etmişlerdir.

İmâm Mâlik, Ma'mer ibn Râşid, el-Mâcişûn, Yûnus ibn Yezîd ve Muhammed ibn İshâk, ez-Zuhrî'den olmak üzere: Peygamber (S)

dört ayaklı hayvanlardan azıdişli olanların hepsinden nehyetti, diye söylediler [55].

٥٣ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سَلاَمٍ أخبرنا عَبْدُ الوَهَّابِ الثَّقَفِىُّ عنْ أيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم جَاءَهُ جاءٍ فقال أُكِلَتِ الْحُمُرُ ثُمَّ جَاءَهُ جَاءٍ فقال أُكِلَتِ الحُمُرُ ثُمَّ جَاءَهُ جَاءٍ فقال أُفْنِيَتِ الْحُمُرُ فأمَرَ مُنَادِيًا فَنَادَى فِى النَّاسِ إنَّ اللَّهَ ورسُولَهُ يَنْهيَانِكُمْ عنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الأهْلِيَّةِ فإنَّهَا رِجْسٌ فأُكْفِئَتِ القُدُورُ وإنَّهَا لَتَفُورُ باللَّحْمِ *

53-....... Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle haber vermiştir: Rasûlullah(S)'a bir gelen geldi de:

— Eşek yenildi, dedi.

Bundan sonra bir gelen daha geldi ve o da:

— Eşekler yenildi, dedi.

Sonra bir gelici daha geldi de:

— Eşekler tüketildi, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah bir nidâcıya emretti, o da insanlar içinde:

— Şübhesiz Allah ve Rasûlü sizleri ehlî eşeklerin etlerinden nehyediyorlar, çünkü eşek eti pistir! diye nidâ etti.

Bu nidâ akabinde tencereler ters çevrilip döküldü, hâlbuki tencereler etlerle kaynayıp duruyordu [56].

٥٤ـ حدّثنا عَلِىُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيَانُ قال عَمْرٌو قُلْتُ لِجَابِرِ ابنِ زَيْدٍ يَزْعُمُونَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم نَهَى عنْ حُمُرِ الأهْلِيَّةِ فقال قَدْ كانَ يَقُولُ ذاكَ الحَكَمُ بنُ عَمْرٍو الغِفَارِىُّ عِنْدَنَا بالبَصْرَةِ ولٰكِنْ أبى ذَاكَ البَحْرُ ابنُ عَبَّاسٍ وقَرَأَ قُلْ لا أجِدُ فِيمَا أُوحِىَ إلَىَّ مُحَرَّمًا *

---

55 Buraya kadar geçen hadîslerin başlığa delâletleri açıktır. Son fıkradaki imâmların sözlerinde ise eşek etleri zikredilmemiştir. Yırtıcı hayvanlarla ilgili bâb, bundan sonra gelecek ve açıklama orada verilecektir. İmâm Buhârî bu beş imâmın, eşek etlerinin zikriyle meşhûr olan Ebû Sa'lebe hadîsini teâruz etmediklerini, ancak Peygamber'in yırtıcı azıdişlilerin etini yemekten nehyettiğini söylediklerine işâret etmiştir.

56 Bunun bir rivâyeti Hayber gazvesi bâbı'nın evvellerinde geçmişti.

54-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs etti ki, Amr ibn Dînâr şöyle demiştir: Ben Câbir ibn Zeyd'e:

— Bâzı insanlar "Rasûlullah (S) ehlî eşeklerin etlerini yemekten nehyetti" diye söylüyorlar, dedim.

Câbir ibn Zeyd şöyle dedi:

— Bunu Basra'da bizim yanımızda el-Hakem ibnu Amr el-Gıfârî (R) söylüyordu. Lâkin bunu ilimde bir deniz olan Abdullah ibn Abbâs men' edip, şu âyeti okudu: ***"De ki: Bana vahyolunanlar arasında, yiyen bir kimsenin yiyeceği içinde*** (sizin harâm dediklerinizden böyle) ***harâm edilmiş birşey bulmuyorum. Yalnız ölü, dökülen kan..."*** (el-En'âm:145) [57].

٢٩ـ بابُ أكْلِ كُلِّ ذِى نابٍ مِنَ السِّبَاعِ

29- AZIDİŞLİ YIRTICI HAYVANLARIN HEPSİNİN YENMESİNİN NEHYİ BÂBI

٥٥ـ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنِ ابنِ شهَابٍ عنْ أبى إدْرِيسَ الخَوْلانِىِّ عنْ أبى ثَعْلَبَةَ رضى اللَّهُ عنهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ أكْلِ كُلِّ ذِى نابٍ مِنَ السِّبَاعِ * تَابَعَهُ يُونُسُ ومَعْمَرٌ وابنُ عُيَيْنَةَ والمَاجشُونُ عنِ الزُّهْرِىِّ *

55-....... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ebû İdrîs el-Havlânî'den; o da Ebû Sa'lebe Cursûm el-Huşenî(R)'den: Rasûlullah(S) dört ayaklı hayvanların azı dişi olanların hepsinin etini yemekten nehyetti, diye haber vermiştir.

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Yûnus ibn Yezîd, Ma'mer ibn Râşid, Sufyân ibn Uyeyne ve el-Mâcışûn; bunların dördü de İmâm Mâlik'e mutâbaat etmişlerdir [58].

---

57 İbn Abbâs bu âyetle şöyle istidlâl etmiştir: Çünkü bu âyette harâm kılınanlar, Allah'ın bunun içinde harâm kıldıklarıdır. Binâenaleyh harâmlık bunlarla sınırlanır. Bunların dışında olanlar ise mubâh olma aslı üzerindedir.

Memleketlerin fakîhleri, ehlî eşek etlerinin harâmlığı üzerinde ittifâk etmişlerdir. Ancak İbn Abbâs'tan, onun eşek etlerini yemeyi mübâh kıldığı rivâyet olunmuştur. Âişe ve Şa'bî'den de bunun benzeri rivâyet olunmuştur... (Aynî).

58 Tırnaklı ve pençeli yırtıcı kuşlar da nehiyde azıdişli yırtıcı dört ayaklı hayvanlara katılırlar.

Bu hadîsin te'vîl ve tevcîhinde görüş ayrılıkları vardır: Kûfe âlimleriyle İmâm

٣٠ـ بابُ جُلودِ المَيْتَةِ

30- ÖLMÜŞ HAYVANLARIN DERİLERİ BÂBI

٥٦ـ حدّثنا زهَيْرُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا أبِي عَنْ صَالِحٍ قال حدّثنى ابنُ شِهَابٍ أنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بنَ عَبْدِ اللَّهِ أخْبَرَهُ أنَّ عبْدَ اللَّهِ بنَ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما أخْبَرَهُ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم مَرَّ بِشَاةٍ مَيِّتَةٍ فقال هَلاَّ اسْتَمْتَعْتُمْ بإهَابِهَا قالُوا إنَّهَا مَيِّتَةٌ قال إنَّمَا حُرِّمَ أكْلُهَا *

56-....... Sâlih ibn Keysân şöyle demiştir: Bana İbn Şihâb tahdîs etti; ona da Ubeydullah ibnu Abdillah haber vermiştir: Ona da Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlullah (S) ölmüş bir koyunun yanından geçti de:

— *"Bunun derisinden faydalansaydınız ya!"* buyurdu.
Sahâbîler:
— Bu, ölmüş bir hayvandır! dediler.
Rasûlullah:
— *"Ölü hayvanın ancak etini yemek harâm kılındı"* buyurdu.

٥٧ـ حدّثنا خَطَّابُ بنُ عُثْمَانَ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ حمْيَرَ عنْ ثَابتِ ابنِ عَجْلاَنَ قال سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ جُبَيْرٍ قال سَمِعْتُ ابنَ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما يَقُولُ مَرَّ النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِعَنْزٍ مَيِّتَةٍ فقال ما عَلَى أهْلِهَا لَوِ انْتَفَعُوا بإهَابِهَا *

Şâfiî, hadîsteki nehyin tahrîm için olduğu görüşüne gitmişlerdir. Bunlar yırtıcı dört ayaklı hayvanlarla pençeli yırtıcı kuşların etleri yenilmez demişlerdir. Şu kadar ki, İmâm Şâfiî, sırtlan ile tilkiyi yırtıcı hayvan sınıfından çıkarmıştır. Sebeb olarak da bu iki hayvanın dişlerinin zayıf olduğunu bildirmiştir.

İmâm Mâlik, hadîsteki nehyi kerâhete hamletmiş ve: "Yırtıcı hayvanların domuz derecesinde harâmlığı sâbit değildir. Çünkü sahâbîlerin yırtıcılar hakkında ihtilâfı vardır" demiştir. Hâkim'in, Câbir'den rivâyet ettiği bir hadîste de Rasûlullah, sırtlan etine cevâz vermiştir.

Özetlersek: Atâ ibn Ebî Rebâh, Mâlik, Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel, İshâk ibn Râhûye sırtlan etinin mübâh olduğu görüşüne gitmişlerdir. Hasen Basrî, Saîd ibn Müseyyeb, Evzâî, Sevrî, Abdullah ibn Mubârek, İmâm Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, İmâm Muhammed, sırtlan eti yenilmez demişler ve bu Ebû Sa'lebe hadîsinin umûmîliğiyle istidlâl etmişlerdir. Hâkim'in Câbir'den rivâyet ettiği hadîse gelince, şübhesiz ki o, Ebû Sa'lebe hadîsi derecesinden aşağıdadır.

57-....... Sâbit ibn Aclân şöyle demiştir: Ben Saîd ibnu Cubeyr'-den işittim, şöyle dedi: Ben İbn Abbâs(R)'tan işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S) ölmüş bir dişi keçinin yanına uğradı da: *"Bunun sâhibleri üzerine hiçbir günâh olmaz, keşki bunun derisiyle faydalansalardı"* buyurdu [59].

٣١ــ بابُ المِسْكِ

31- MİSK(İN HÜKMÜ) BÂBI

٥٨ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ عنْ عَبْدِ الوَاحِدِ حدّثنا عُمَارَةُ بنُ القَعْقَاعِ عنْ أبِي زُرْعَةَ بنِ عَمْرِو بنِ جَرِيرٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ ما مِنْ مَكْلُومٍ يُكْلَمُ فِي اللّهِ إلاَّ جَاءَ يَوْمَ القِيَامَةِ وكَلْمُهُ يَدْمَى . اللَّوْنُ لَوْنُ دَمٍ والرِّيحُ رِيحُ مِسْكٍ *

58-....... Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): *"Allah yolunda yaralanan herbir yaralı muhakkak kıyâmet gününde yarası kan akıtarak gelir: Kanı kan renginden, kokusu ise misk kokusudur"* buyurdu, demiştir [60].

٥٩ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ العَلاَءِ حدّثنا أبو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عنْ أبِي بُرْدَةَ عَنْ أبِي مُوسَى رضى اللَّهُ عنه عنِ النبِيِّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم قال مَثَلُ جَلِيسِ الصَّالِحِ والسَّوْءِ كَحَامِلِ المِسْكِ ونافِخِ الكِيرِ فَحَامِلُ المِسْكِ إمَّا أنْ يُحْذِيَكَ وإمَّا أنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وإمَّا أنْ تجِدَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبَةً ونافِخُ الكِيرِ إمَّا أنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ وإمَّا أنْ تَجِدَ رِيحًا خَبِيثَةً *

59-....... Bize Ebû Usâme Hammâd, Bureyd'den; o da Ebû Burde'den; o da Ebû Mûsâ(R)'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle

59 Bu hadîslerin birer rivâyeti Zekât ve Buyû'da da geçmişti. Bunlar ve benzeri haberler, ölü hayvan derilerinin kullanılıp faydalanılmasının cevâzına delâlet ederler. Bunlara hükümce aykırı bâzı haberler de rivâyet edilmiştir. Bu iki nevi' haber arasındaki zıdlığı gidermek için, müsbet haberler, tabaklandıktan sonra kullanılmasının halâllığına, menfî haberler de tabaklanmadan önce faydalanma ve kullanılmasının men'ine delâlet ettikleri şeklinde bir te'lîf yapılmıştır.

60 Bunun bir rivâyeti Cihâd'da geçmişti.

buyurmuştur: *"İyi arkadaş ile kötü arkadaşın meseli, misk taşıyıcısı ile ateş üfleyip saçan demirci körüğü gibidir: Misk taşıyıcısı ya sana bir mikdâr verir, yâhud sen ondan biraz satın alırsın, yâhud da ondan güzel bir koku bulur koklarsın. Demirci körüğüne gelince, onu üfürmesi ya senin elbiseni yakmak, yâhud da sen ondan çirkin bir koku koklâmak durumundasın"* [61].

٣٢ـ بابُ الأَرْنَبِ

32- TAVŞAN (ETİNİN HALÂL OLDUĞU) BÂBI

٦٠ـ حدّثنا أَبُو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بنِ زَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ رضِيَ اللّهُ عنه قال أَنْفَجْنَا أَرْنَبًا ونَحْنُ بِمَرِّ الظَّهْرَانِ فَسَعَى القَوْمُ فَلَغَبُوا فأَخَذْتُهَا فجِئْتُ بِهَا إِلَى أَبِي طَلْحَةَ فَذَبَحَهَا فَبَعَثَ بِوَرِكَيْهَا أَوْ قَالَ بِفَخِذَيْهَا إِلَى النبيِّ ﷺ فَقَبِلَهَا *

60-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Biz Merru'z-Zahrân'da iken bir tavşan ürkütüp kaçırmıştık. Topluluk arkasından koştular, fakat yoruldular. Ben hayvanı tuttum ve onu (üvey babam) Ebû Talha'ya getirdim. Ebû Talha onu kesti. Sonra uyluğunun üst tarafını -yâhud şöyle demiştir: İki budunu- Peygamber(S)'e gönderdi, Peygamber de bunu kabûl etti [62].

٣٣ـ بابُ الضَّبِّ

33- KELER (YEMENİN HALÂL OLDUĞU) BÂBI

٦١ـ حدّثنا مُوسَى بنُ إِسْمَاعِيلَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ مُسْلِمٍ حدّثنا

61 *Misk,* bilinen güzel bir koku çeşididir. Burada zikredilmesinin sebebi, miskin geyikten alınan bir madde olması; geyiğin de av hayvanlarından bulunmasıdır. Bir rivâyeti Buyû'da geçti. Ebû Dâvûd'un, Ebû Saîd Hudrî'den bir rivâyetinde Peygamber (S): *"Sizin en güzel kokunuz misktir"* buyurmuştur.

62 Bunun bir rivâyeti Hibe'de geçmişti. Bir rivâyette Peygamber'in bu tavşanın etinden yediği ziyâdesi de gelmiştir.
Hadîs, tavşan etinin yenmesinin cevâzına delâlet etmektedir. Dört İmâm da bu görüştedirler. Yalnız Abdullah ibn Amr ibn Âs, İbn Ebî Leylâ ve İkrime tavşan etinin yenmesini kerîh görmüşlerdir.

عَبْدُ اللَّهِ بنُ دِينَارٍ قال سَمِعْتُ ابنَ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما يَقُولُ قال النبىُّ ﷺ الضَّبُّ لَسْتُ آكُلُهُ ولاَ أُحَرِّمُهُ *

61-....... Abdullah ibn Dînâr tahdîs edip şöyle demiştir: Ben İbn Umer(R)'den işittim: Peygamber (S): *''Ben keleri yemem, onu harâm da kılmam''* buyurdu, diyordu [63].

٦٢ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ أبِى أُمَامَةَ بنِ سَهْلٍ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما عنْ خَالِدِبنِ الوَلِيدِ أنَّهُ دَخَلَ مَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بَيْتَ مَيْمُونَةَ فأُتِيَ بِضَبٍّ مَحْنُوذٍ فأهْوَى إلَيْهِ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم بِيَدِهِ فقال بَعْضُ النِّسْوَةِ أخْبِرُوا رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم بِمَا يُرِيدُ أنْ يأكُلَ فقالُوا هُوَ ضَبٌّ يا رسولَ اللَّهِ فَرَفَعَ يَدَهُ فَقُلْتُ أحَرَامٌ هُوَ يا رسولَ اللَّهِ فقال لا ولَكِنْ لَمْ يَكُنْ بأرْضِ قَوْمِى فأجِدُنِى أعَافُهُ . قال خَالِدٌ فاجْتَرَرْتُهُ فأكَلْتُهُ ورسولُ اللَّهِ ﷺ يَنْظُرُ *

62- Bize Abdullah ibn Mesleme, Mâlik'ten; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Umâme ibn Sehl'den; o da Abdullah ibn Abbâs(R)'tan; o da Hâlid ibnu'l-Velîd (R)'den olmak üzere şöyle tahdîs etti: Hâlid, Rasûlullah'ın berâberinde olarak Meymûne'nin evine girdi. Akabinde kızartılmış keler getirildi. Rasûlullah elini ona doğru uzattı. Tam bu sırada kadınlarından biri:

— Rasûlullah'a yemek istediği şeyin ne olduğunu haber verin, dedi.

Oradakiler:

— Bu kelerdir yâ Rasûlallah! dediler.

Rasûlullah elini kelerden kaldırdı.

(Hâlid dedi ki:) Ben:

— Bu harâm mıdır yâ Rasûlallah? diye sordum. Rasûlullah: *''Hayır, lâkin bu benim kavmimin arâzîsinde yoktur. Onun için ben bundan kendimi tiksiniyor hissederim''* buyurdu. Bunun üzerine ben o keleri kendime doğru çektim de Rasûlullah bakarken onu yedim, demiştir [64].

---

63 Hadîs, başlıktaki hükmü açıklamaktadır.

64 Bunun bir rivâyeti Taâmlar Kitâbı'nda da geçmişti. Bu kelerleri, mü'minlerin anası Meymûne'nin kızkardeşi olan Ümmü Hufeyd çölden getirmişti. Ümmü

٣٤ــ بابٌ إذَا وقَعَتِ الفأْرَةُ فِي السَّمْنِ الجَامِدِ أوِ الذَّائِبِ

34- BÂB: DONMUŞ YÂHUD ERİMİŞ YAĞ İÇİNE FÂRE DÜŞTÜĞÜ ZAMÂN (HÜKÜM NASILDIR)?

٦٣ــ حدّثنا الْحُمَيْدِيُّ حدّثنا سُفْيَانُ حدّثنا الزُّهْرِيُّ قال أخبرني عُبَيْدُ اللّهِ بنُ عَبْدِ اللّهِ بنِ عُتْبَةَ أنَّهُ سَمِعَ ابنَ عَبَّاسٍ يُحَدِّثُهُ عَنْ مَيْمُونَةَ أنَّ فأْرَةً وقَعَتْ فِي سَمْنٍ فمَاتَتْ فَسُئِلَ النبيُّ صلى اللّهُ عليْه وسلم عَنْهَا فقال أَلْقُوهَا وما حَوْلَهَا وكُلُوهُ قِيلَ لِسُفْيَانَ فإنَّ مَعْمَرًا يُحَدِّثُهُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عَنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضي اللّهُ عنهُ قال ما سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يَقُولُ إلاَّ عَنْ عُبَيْدِ اللّهِ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ عنِ النبيِّ ﷺ ولَقَدْ سَمِعْتُهُ مِنْهُ مِرَارًا *

63-....... ez-Zuhrî tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe haber verdi ki, kendisi İbn Abbâs'tan işitmiştir: O da Meymûne'den şöyle tahdîs ediyordu: Yağ içine bir fâre düştü de orada öldü. Bu, Peygamber'e soruldu. Peygamber (S):

— *"Fâre ile etrafındakileri* (alıp hepsini) *atınız ve yağı yiyiniz"* buyurdu.

(Buhârî'nin üstâdı Alî ibnu'l-Medînî tarafından râvî) Sufyân ibn Uyeyne'ye:

— Ma'mer bu hadîsi ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs ediyor, denildi.

Sufyân:

— Ben ez-Zuhrî'den bunu söylerken işitmedim. Ancak Ubeydullah'tan; o da İbn Abbâs'tan; o da Meymûne'den; o da Peygamber'den senediyle olmak üzere işittim. Ve ben bu hadîsi Zuhrî'den birçok kerre işitmişimdir, dedi [65].

Hufeyd çölde yaşardı. Çölde yaşayanların örfüne göre getirdiği yoğurt kurusu ve yağ gibi diğer yiyecek maddeleriyle birlikte bu kelerleri de hediye olarak getirmişti.

65 Hadîs başlıktaki mübhemliği beyân etmektedir. Bunun bir rivâyeti Temizlik Kitâbı'nda, "Yağ ve su içine pislikler düşmesi bâbı"nda geçmişti.

Hadîsteki cevâb, yağ donmuş olduğuna göredir. Yağ erimiş, akıcı hâlde ise bütünü pis olur. Bu pis olan akıcı yağdan yemekten başka sûrette faydalanmak câiz midir? Hanbelîler hiçbir sûretle faydalanmayı câiz görmezler. Hanefîler satmaya varıncaya kadar faydalanmayı câiz görürler. Onlarca yalnız yenmesi harâmdır. Mâlikî'ler'le Şâfiî'ler'e göre yalnız yemesi ve satması harâmdır. Başka türlü faydalanma, meselâ kandilde yakmak câizdir. Bunlardan herbirinin dayandıkları fıkhî delîlleri vardır.

٦٤ـ حدّثنا عَبْدَانُ أخبرَنا عَبْدُ اللّهِ عنْ يُونُسَ عَنِ الزُّهْرِىِّ عنِ الدَّابَّةِ تَموُتُ فِى الزَّيْتِ والسَّمْنِ وهُوَ جامِدٌ أوْ غَيْرُ جَامِدٍ الفأْرَةِ أوْ غَيْرِهَا قال بَلَغَنَا أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ أمَرَ بِفأْرَةٍ ماتَتْ فِى سَمْنٍ فأمَرَ بِمَا قَرُبَ مِنْهَا فَطُرِحَ ثُمَّ أُكِلَ عَنْ حَدِيثِ عُبَيْدِ اللّهِ بنِ عَبْدِ اللّهِ *

64-....... Zuhrî'ye; zeytin yağı içine, donmuş yâhud donmamış tereyağı içine düşüp de ölen bir hayvan, bir fâre yâhud başka bir canlının hükmü sorulduğunda, Zuhrî: Bize, Rasûlullah'ın yağ içinde ölmüş fârenin ve fâreye yakın olan kısımların alınıp atılmasını, sonrasının yenilmesini emrettiği, Ubeydullah ibn Abdillah hadîsinden olarak ulaştı, demiştir.

٦٥ـ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللّهِ بنِ عَبْدِ اللّهِ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ رضىَ اللّهُ عنهُمْ قَالَتْ سُئِلَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم عَنْ فأْرَةٍ سَقَطَتْ فِي سَمْنٍ فقال أَلْقوهَا وما حَوْلَهَا وكُلُوهُ *

65-....... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Ubeydullah ibn Ab dillah'tan o da ibn Abbâs'tan; o da Meymûne(R)'den tahdîs etti ki, Meymûne: Peygamber(S)'e yağ içine düşmüş fârenin hükmü soruldu da: *"Fâreyi ve etrafındaki kısmı atınız ve o yağı yiyiniz"* buyurdu, demiştir.

٣٥ـ بابُ الوَسْمِ والعَلَمِ فِى الصُّورَةِ

35- İNSAN VE HAYVANIN YÜZÜNE DAMGA VE ALÂMET VURULMASI(NIN NEHYİ) BÂBI

٦٦ـ حدّثنا عُبَيْدُ اللّهِ بنُ مُوسَى عَنْ حَنْظَلَةَ عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابنِ عُمَرَ أنَّهُ كَرِهَ أنْ تُعْلَمَ الصُّورَةُ وقال ابنُ عُمَرَ نَهَى النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم أنْ تُضْرَبَ * تَابَعَهُ قُتَيْبَةُ حدّثنا العَنْقَزِيُّ عَنْ حَنْظَلَةَ وقال تُضْرَبُ الصُّورَةُ *

66-....... İbn Umer (R) yüzün alâmetlenmesini kerîh görmüştür. İbn Umer:

— Peygamber (S), yüzün, suratın alâmetlenip döğün yapılmasını nehyetti, demiştir.

Kuteybe ibn Saîd: Bize el-Menkazî, Hanzala'dan tahdîs etti de; bunda: "Yüzün vurulmasını nehyetti, dedi" şeklindeki hadîsi rivâyet etmekte Ubeydullah ibn Mûsâ'ya mutâbaat etmiştir [66].

٦٧ــ حدّثنا أَبو الوَلِيدِ حدّثنا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بنِ زَيْدٍ عنْ أَنَسٍ قال دَخلْتُ عَلَى النبىِّ ﷺ بأخٍ لِى يُحَنِّكُهُ وهْوَ فِى مِرْبَدٍ لهُ فَرَأَيْتُهُ يَسِمُ شَاةً حَسِبْتُهُ قال فِى آذَانِهَا *

67-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) deve ahırında zekât develeriyle meşgûl bulunduğu bir sırada yeni doğan kardeşim Abdullah'ı teberrüken hurma çiğnemiyle damağını oğalaması için yanına girdim. Bu sırada Peygamber'i zekât koyunlarına -öyle sanırım ki kulaklarına- damga vururken gördüm [67].

٣٦ــ بابٌ إِذَا أَصَابَ قَوْمٌ غَنِيمَةً فَذَبَحَ بَعْضُهُمْ غَنَمًا أَوْ إِبلاً

---

66 Hadîs, başlığa açıkça delâlet etmiştir. Müslim'in Câbir'den rivâyet ettiği hadîste Peygamber (S) yüzü dağlanmış bir merkebin yanından geçerken *"Şu hayvanı dağlayana Allah la'net etsin"* diye bedduâ etmiştir. Yüze damga vurulmasının bu derece çirkin görülmesi, yüzün her organdan ziyâde şerefli bir yer olması, aslî fıtratı ve ilâhî hilkati değiştirmeşi ve yüzde çirkinleştirici bir görünüş bakımlarındandır. Fakat ayırma alâmeti olmak üzere yüzden başka yerlere nişân konulması, damga yapılmasında sakınca görülmemiştir. Peygamber'in zekât ve kurbân develerine alâmetler vurduğu, Zekât ve Hacc Kitâbları'nda geçmişti.

67 Bu hadîs, alâmetin yüzden başka yere, bilhassa koyunlarda kulağa vurulması husûsunda nâsstır. Bu sebeble memleketimizde ve bütün İslâm Âlemi'nde sürü sâhibleri koyunlarını kulaklarından alâmetlerler. Bu, Peygamber'in fiiline tamâmiyle uygundur.

Gerek insan, gerek hayvan yüzünü dağlayarak alâmet vurmak, Şâfiîler'ce mekrûhtur. Hanefîler'e göre birinci hadîsteki nehyin açıklığından dolayı harâmdır.

Nevevî şöyle dedi: "Yüze dağ vurmak her hayvan hakkında nehyedilmiştir. İnsan hakkında ise, güzelliklerin toplanma yeri olmak i'tibâriyle bu nehy daha şiddetlidir, husûsiyle bâzı a'zânın hissinin muattal olmasını mûcib olursa, böyle mahzûrlar da eklenince, bize göre bu ibtidâî ve âdetâ vahşîce hareket, cinâyet derecesine varır".

بِغَيْرِ أَمْرِ أَصْحَابِهِمْ لَمْ تُؤْكَلْ لِحَدِيثِ رَافِعٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: وقال طَاوُسٌ وعِكْرِمَةُ فى ذَبِيحَةِ السَّارِقِ اطْرَحُوهُ.

36- BÂB: BİR TOPLULUK KÂFİRLERDEN BİR GANÎMET ELDE ETTİĞİNDE, KENDİLERİNDEN BÂZILARI TAKSÎMDEN ÖNCE SÂHİBLERİNİN EMRİ OLMAKSIZIN KOYUN YÂHUD DEVE KESERLERSE, RÂFİ' İBN HADÎC'İN PEYGAMBER'DEN RİVÂYET ETTİĞİ HADÎSTEN DOLAYI, O HAYVAN YENİLMEZ

Tâvûs ibn Keysân ile İkrime, hırsızın kestiği hayvan hakkında: Onu atınız (yemeyiniz, çünkü harâmdır), demişlerdir [68].

٦٨ـــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا أَبُو الأَحْوَصِ حدّثنا سَعِيدُ بنُ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبَايَةَ بنِ رِفَاعَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ رَافِعِ بنِ خَدِيجٍ قال قُلْتُ لِلنَّبِيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم إِنَّا نَلْقَى العَدُوَّ غَدًا ولَيْسَ مَعَنَا مُدًى فقال ما أَنْهَرَ الدَّمَ وذُكِرَ اسْمُ اللّهِ فَكُلُوا مالَمْ يَكُنْ سِنٌّ ولاَ ظُفُرٌ وسأُحَدِّثُكُمْ عَنْ ذٰلِكَ أَمَّا السِّنُّ فَعَظْمٌ وأَمَّا الظُّفُرُ فَمُدَى الحَبَشَةِ وَتَقَدَّمَ سَرَعَانُ النَّاسِ فأَصَابُوا مِنَ الغَنَائِمِ والنبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم فِى آخِرِ النَّاسِ فَنَصَبُوا قُدُورًا فأَمَرَ بِهَا فأُكْفِئَتْ وقَسَمَ بَيْنَهُمْ وعَدَلَ بَعِيرًا بعَشْرِ شِيَاهٍ ثُمَّ نَدَّ بَعِيرٌ مِنْ أَوَائِلِ القَوْمِ ولَمْ يَكُنْ مَعَهُمْ خَيْلٌ فَرَمَاهُ رجُلٌ بِسَهْمٍ فَحَبَسَهُ اللّهُ فقال إِنَّ لِهَذِهِ البَهَائِمِ أَوَابِدَ كأَوَابِدِ الوَحْشِ فَمَا فَعَلَ مِنْهَا هذَا فافْعَلُوا مِثْلَ هَذَا ٭

68-....... Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber'e:

— Bizler yarın düşmanla karşılaşırız. (Hayvan kesmek için) yanımızda bıçaklar da yoktur? dedim.

Peygamber (S):

— *"Üzerlerine Allah'ın ismi anılıp da bol kan akıtan herşeyle kesilen hayvanları yiyiniz; kesici âlet diş ve tırnak olmadığı müddetçe. Bunun sebebini sizlere söyleyeceğim: Dişe gelince; o bir kemiktir* (kesmez), *tırnağa gelince; o da Habeşliler'in bıçaklarıdır"* buyurdu.

(Râfi' dedi ki:) İnsanların sür'atli olanları, yânî öncüleri ileri gittiler de bâzı ganîmetlerden elde ettiler. Peygamber (S) de ordunun arkasında idi. Önde gidenler (ganîmet hayvanlarından kesip) tence-

---

68 Tâvûs ile İkrime'nin bu sözlerini Abdurrazzâk, senedli olarak rivâyet etmiştir.

releri dikmişlerdi. Peygamber gelince emretti de tencereler devrildi. Peygamber ganîmet mallarını taksîm etti ve taksîmde bir deveyi on koyuna denk saydı. Sonra ordunun önünde bulunanlardan bir deve kaçtı, onların yanlarında atlar da yoktu. Mücâhidlerden biri ona ok atıp vurdu. Bu sûretle Allah o deveyi hareketten alıkoyup habsetti. Bunun üzerine Peygamber:

— *"Şübhesiz vahşî hayvanların kaçakları olduğu gibi, ehlî hayvanların da kaçakları vardır. Hayvanlardan biri bu işi yapar, kaçarsa, ona böyle muâmele ediniz"* buyurdu [69].

٣٧ـــ بابٌ إذَا نَدَّ بَعِيرٌ لِقَوْمٍ فَرَمَاهُ بَعْضُهُمْ بِسَهْمٍ فَقَتَلَهُ فأَرَادَ صَلاَحَهُمْ فَهْوَ جَائِزٌ لِخبَرِ رافِعٍ عنِ النبىِّ ﷺ

37- BÂB: BİR TOPLULUĞA ÂİD BİR DEVE KAÇTIĞINDA ONU TOPLULUKTAN BÂZISI OK ATIP DA ÖLDÜRDÜĞÜ ZAMÂN BU FİİLİYLE TOPLULUĞUN İYİLİĞİNİ İRÂDE ETMİŞ OLURSA, BU İŞİ CÂİZDİR.

Çünkü Râfi'in Peygamber'den getirdiği şu haberi buna delâlet eder:

٦٩ـــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ سَلاَمٍ أخبرنا عُمَرُ بنُ عُبَيْدٍ الطَّنَافِسِىُّ عنْ سَعِيدِ ابنِ مَسْرُوقٍ عنْ عَبَايَةَ بنِ رِفاعَةَ عنْ جَدِّهِ رَافِعِ بنِ خَدِيجٍ رضى اللَّهُ عَنْهُ قال كُنَّا مَعَ النبىِّ ﷺ فِى سَفَرٍ فَنَدَّ بَعِيرٌ مِنَ الإبِلِ قال فَرَمَاهُ رجُلٌ بِسَهْمٍ فَحَبَسَهُ قال ثُمَّ قال إنَّ لَهَا أوابِدَ كأَوَابِدِ الوَحْشِ فَمَا غَلَبكُمْ مِنْهَا فاصْنَعُوا بِهِ هٰكَذَا قال قُلْتُ يا رسُولَ اللَّهِ إنَّا نَكُونُ فِى المَغَازِى والأسْفَارِ فنُرِيدُ أنْ نَذْبَحَ فَلاَ تَكُونُ مُدًى قال أرِنْ ما نَهَرَ أوْ أنْهَرَ الدَّمَ وذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ فكُلْ غَيْرَ السِّنِّ والظُّفُرِ فإنَّ السِنَّ عَظْمٌ والظُّفُرَ مُدَى الحَبَشَةِ *

69-....... Râfi' ibn Hadîc şöyle demiştir: Bizler bir seferde Peygamber(S)'in maiyyetinde idik. Ganîmet develerinden biri kaçtı.

---

69 Başlığa delâleti açıktır. Buhârî evvelâ başlıkta bu hadîse işâret edip onunla istidlâl etti, sonra da hadîsin tamâmını sevkeyledi. Kaçak hayvanı bu şekilde avlar gibi vurmak, onun boğazlanması gibi olmuştur. Bu sebeble yeni bir boğazlamaya hâcet kalmaz.

Râfi' dedi ki: Bir adam onu ok atıp vurdu, böylece onu hareketsiz bıraktı.

Râfi' dedi ki: Sonra Peygamber (S):

— *"Vahşî hayvanların kaçakları olduğu gibi, bu develerin de kaçakları vardır. Onlardan size galebe edeni olursa, ona böyle muâmele edip vurunuz"* buyurdu.

Râfi' dedi ki: Ben:

— Yâ Rasûlallah! Bizler gazvelerde ve seferlerde bulunuyoruz, bu sırada hayvan boğazlamak istiyoruz, fakat berâberimizde bıçaklar bulunmuyor (kılıçlarımızı da bu işte köreltmek istemiyoruz)? dedim.

Peygamber:

— *"Üzerine Allah'ın ismi anılmış olarak kan akıtan bir şeye bak* -yâhud: *Bol kan akıtan herhangi birşeyle öldür- de onu ye! Bu şey diş ve tırnak olmasın. Çünkü diş bir kemiktir* (kesmez). *Tırnak da Habeşliler'in bıçaklarıdır"* buyurdu [70].

٣٨ــ بابُ أكْلِ المُضْطَرِّ لِقَوْلِهِ تَعَلَى ياأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّباتِ مارَزَقْناكُمْ واشْكُرُوا لِلَّهِ إنْ كُنْتُمْ إيَّاهُ تَعْبُدُونَ إنَّما حَرَّمَ عَلَيْكُمُ المَيْتَةَ والدَّمَ ولَحْمَ الْخِنْزِيرِ وما أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ باغٍ ولا عَادٍ فَلاَ إثْمَ عَلَيْهِ : وقال فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإثْمٍ: وقَوْلُهُ فكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إنْ كُنْتُمْ بآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ وما لكُمْ أنْ لا تأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وقَدْ فُصِّلَ لكُمْ ما حُرِّمَ عَلَيْكُمْ إلاَّ ما اضْطُرِرْتُمْ إلَيْهِ وإنَّ كَثِيرًا [منَ النَّاسِ] لَيُضِلُّونَ بأَهْوَائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إنَّ رَبَّكَ هُوَ أعْلَمُ بالمُعْتَدِينَ. وقَوْلُهُ جَلَّ وعَزَّ قُلْ لا أجِدُ فِيمَا أُوحِىَ إلَيَّ مُحَرَّمًا علَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إلاَّ أنْ يكُونَ مَيْتَةً أوْ دَمًا مَسْفُوحًا أوْ لَحْمَ خِنْزِير فإنَّهُ رِجْسٌ أوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ باغٍ ولا عَادٍ فإنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ. وقال ابنُ عَبَّاسٍ مُهَرَاقًا: وقال فكُلُوا

---

70 Bu hadîste mâlik için bir iyilik yoluyla olduğu, mâlikten bir menfâatin kaçmasından korkulduğu ve bir fâsidlik olmadığı takdîrde, mâlikten başkasının kesmesinin cevâzı hükmü vardır. Bunu İbnu Munîr söyledi (Kastallânî).

Buhârî burada da yine Râfi' hadîsine işâretle istidlâl etmiş, sonra hadîsin başka yoldan bir rivâyetini tam olarak sevkeylemiştir.

مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلاَلاً طَيِّبًا واشْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ إنْ كُنْتُمْ إيَّاهُ تعْبُدُون
إنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ والدَّمَ ولَحْمَ الْخِنْزِيرِ وما أُهِلَّ لغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنِ
اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ ولا عَادٍ فإنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

38- MUHTÂC VE ÇÂRESİZ OLAN KİMSENİN, YÜCE ALLAH ŞU KAVİLLERİYLE RUHSAT VERDİĞİ İÇİN, HARÂMLARDAN YEMESİ(NİN CEVÂZI) BÂBI:

"Ey îmân edenler, size rızk olarak verdiğimiz şeylerin en temiz olanlarından yiyin, Allah'a şükredin, eğer hakîkaten O'na kulluk ediyorsanız. O size ölüyü, kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkası için kesileni kat'iyyen harâm kıldı. Fakat kim bunlardan yemeğe mecbûr kalırsa -kimseye saldırmamak ve sınırı geçmemek şartıyle- onun üzerine günâh yoktur. Şübhesiz, ki, Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir"

(el-Bakara: 172-173) [71].

".... Kim son derece açlık hâlinde çâresiz kalırsa, günâha meyl maksadı olmaksızın (harâm olan etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir"

(el-Mâide: 3) [72].

---

71 Müfessirler diyorlar ki, birinci "*Kulû = Yiyiniz*" emri, mutlaklığına nazaran ibâha, ikinci "*Uşkurû = Şükrediniz*" emri, vucûb içindir. Zîrâ Usûl ilminde beyân olunduğu üzere yemek, içmek gibi sırf kulların lehine meşrû' faydalanma bahşeden emirler vazîfe değil, birer hakk teşkîl ederler. Bunlar vazîfe gibi vâcib telâkkî edilecek olursa, terkinde cezâ lâzım gelir; bu ise lehe olduğu açık olan bir emrin aleyhe dönmesini gerektirir ki, buna mevzûun tersine dönmesi denilir, tenâkuz olur. Binâenaleyh halâlinden yemek bir hakk, fakat harâmdan çekinmek ve Allah'a şükretmek bir vazîfedir... Böyle bir muztarr için bunlardan hangisini bulur ise zarûret mikdârı, yânî ölmeyecek kadar yemeğe ruhsat vardır. Bu da bu ruhsatı terkederse günâhkâr olur. Fıkıh ilminde "Zarûretler harâm olan şeyleri mübâh kılar" ve "Zarûretler kendi mikdârınca takdîr olunur" küllî kaaidesi de bu ve benzerleri âyetlerin içlerine aldıkları ma'nâlardır... (*Hakk Dîni,* I, 589-591).

72 Ancak her kim bir mahmasada, yânî karın kasığa geçmiş, ölümden veyâ ölüm mukaddimelerinden korkulur bir açlık hâlinde muztarr olur da bir günâha meyletmeyerek, yânî zarûret mikdârını tecâvüz eylemeyerek veyâ diğer bir muztarrın elinden almayarak bunlardan yerse, Allah Gafûr, Rahîm'dir; muâhaze etmez. Zarûretler harâm olan şeyleri mübâh kılar, fakat zarûret, başkasının hakkını ibtâl etmez; nitekim bu ma'nâ el-Bakara: 173'de "*Ğayre bâğın velâ âdın*" diye ifâde olunmuş idi (*Hakk Dîni,* II, 1570).

"Artık üzerine Allah'ın ismi anılanlardan yiyin, eğer O'nun âyetlerine îmân edenlerseniz. O, size -kendisine kat'î sûrette muztarr ve muhtâc bulunduklarınız müstesnâ olmak üzere- neleri harâm kıldığını ayrı ayrı bildirmişken, üzerlerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yememeniz de ne oluyor? Muhakkak ki, birçokları (ifâde edecek delîller) ile olmayarak, hevâlarıyle halkı herhâlde saptıracaklardır. Şübhesiz ki, Rabb'in haddi aşanları en çok bilendir"

(en-En'âm: 118-119) [73].

"De ki: Bana vahyolunanlar arasında yiyen bir kimsenin yiyeceği içinde (sizin harâm dediklerinizden böyle) harâm edilmiş birşey bulmuyorum. Yalnız gerek ölü, gerek dökülen kan, gerek domuz eti -ki bu şübhesiz bir murdardır- yâhud Allah'tan başkasının adına boğazlanmış bir fısk olmak müstesnâdır. (Bunlar harâmdır, bununla berâber) kim muztarr kalırsa tecâvüz etmemek ve (zarûret mikdârını) aşmamak üzere (bunlardan yiyebilir). Çünkü Rabb'in çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir"

(el-En'âm: 145) [74].

İbn Abbâs *"Damen mesfûkan"*, "Muherâkan" ma'nâsınadır, demiştir.

"Artık Allah'ın size rızk olarak verdiği şeylerden halâl ve temiz olarak yiyin. Allah'ın ni'metlerine şükredin,

---

73 Allah size muztarr olduğunuz şey müstesnâ olmak üzere harâm kıldığı şeyleri tafsîl etmiş, harâmı halâldan ayırdedip beyân eylemiş iken, Besmele çekilmiş şeylerden yememeniz, yânî yemeyi tecvîz etmemenize bir sebebiniz, delîliniz bulunmak ihtimâli var mıdır ki, bunlardan yemeyeceksiniz? Bu tafsîl yukarıda, el-Bakara: 173'te ve daha mufassal olarak el-Mâide: 3. âyetlerinde geçmiştir. Bu sûrede gelecek olan *"Üzerlerine Allah'ın ismi anılmayanlardan yemeyin. Çünkü bu muhakkak ki, bir fısktır..."* (Âyet: 121) ile başlayıp bu 145. âyet ile özetlenmiştir (*Hakk Dîni,* III, 2038).

74 Demek ki, muztarr için yemek husûsunda harâm olan hiçbirşey yoktur, ancak bağy ve taaddî vardır. Şu hâlde muztarr olmayanlar için bağy ve taaddî evleviyetle harâmdır. Binâenaleyh evvelki dört şeyde özetlenen harâmlar, muztarrın mâadâsına mahsûs olduğu hâlde, gayrın hukûkuna tecâvüzle başkasının malını yemek ve bir de zarûrette zarûrete göre, genişlikte genişliğe göre haddini tecâvüz edip isrâf eylemek mutlak olarak umûm için harâmdır. İnsanın yiyeceğine, malına, hukûkuna tecâvüz böyle umûmen ve mutlak olarak harâm olunca, kendine tecâvüzün daha ziyâde evleviyet ve kuvvet ile harâm olduğu da bi'z-zarûre anlaşılır... (*Hakk Dîni,* III, 2074-2075).

eğer O'na kulluk edeceksiniz. O, size ancak ölüyü, kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkası için kesilmiş olan hayvanları harâm kıldı. Bunun la berâber kim bunlardan yemeğe muztarr kalırsa, kimseye saldırmamak ve haddi geçmemek şartıyle (yiyebilir). Çünkü Allah hakkıyle mağfiret edici, kemâliyle merhamet eyleyicidir'"

(en-Nahl: 114-115) [75].

75 Buhârî bu Kur'ânî nasslarla yetinerek, başlık altında hadîs zikretmemiştir.

İşte bu âyetler, muhtâc ve çâresiz olanların tecâvüz etmemek ve sınırı aşmamak şartıyle harâmlardan yiyebileceklerinin delîlleridir. İnsanlığa her çâresizlik ve zarûrette muhakkak bir çıkar yol ve kolaylık nizâmı koyup kaanûnlaştıran ve bizleri böyle yüce bir Dîn'in mü'minlerinden kılan Allah'a sayısız hamd ve senâlar, bu en yüksek medeniyet dînini bizlere tam teblîğ edip öğreten Muhammed'e de salât ve selâmlar!

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٧٣ـ كتابُ الأضاحِيِّ

73- KİTÂBU'L-EDÂHÎ

(Udhiyeler Kitâbı) [1]

١ـ بابُ سُنَّةِ الأضْحِيَّةِ. وقال ابنُ عُمَرَ هِيَ سُنَّةٌ ومَعْرُوفٌ

1- UDHİYE SÜNNETİ BÂBI

İbn Umer de:

"*Udhiye,* yânî kurbân sünnettir ve ma'rûftur (iyi birşeydir)" demiştir [2].

١ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عَنْ زُبَيْدٍ الأيامِيِّ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ البَرَاءِ رضى اللَّهُ عَنْهُ قال قال النبيُّ ﷺ إنَّ أوَّلَ ما نَبْدَأُ بِهِ

---

1 *Edâhî, Udhiye*'nin cem'idir. *Udhiye,* kurban bayramında kuşluk vakti kesilen hayvandır. Kurban bayramına "Yevmu'l-Adhâ" denildiği gibi, kendisinde kesilmesi şerîat yapılan bu vakte izâfetle, kesilen hayvana da *"Udhiye"* denilmiştir. Şerîat örfünde *Udhiye,* deve, sığır, davar nevi'lerinden husûsî bir hayvanı Allah'a yakınlık maksadıyle bayram gününde ve teşrîk günlerinde kesmektir.

2 İbn Umer'in bu sözünü Hammâd ibn Seleme kendi *Musannaf*'ında sağlam bir senedle rivâyet etmiştir. İbn Umer bu sözüyle, kurban kesmenin sünnet olduğunu ve ma'rûf, yânî iyi birşey olduğunu ifâde etmiştir. *Ma'rûf,* Allah'a itâat ve yakınlıktan, halka da iyilik ve ihsândan ibâret olduğu bilinen birşey demektir.

Udhiye'nin hükmüne gelince, imâmların kimi vücûbuna, kimi müekked sünnet olduğuna kaail olmuşlardır. Vücûbuna kaail olanlar, Ebû Hanîfe, Muhammed..., Mâlik, el-Leys, Sufyân es-Sevrî, el-Evzâî ve Rabîatu'r-Re'y...dir. Sünnet olduğu görüşüne gidenler İmâm Şâfiî ile İmâm Ahmed ibn Hanbel'dir.

فِي يَوْمِنَا هَذَا نُصَلِّي ثُمَّ نَرْجِعُ فَنَنْحَرُ مَنْ فَعَلَهُ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا وَمَنْ ذَبَحَ قَبْلُ فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ قَدَّمَهُ لأَهْلِهِ لَيْسَ مِنَ النُّسُكِ فِي شَيْءٍ فَقَامَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَارٍ وَقَدْ ذَبَحَ فَقَالَ إِنَّ عِنْدِي جَذَعَةً فَقَالَ اذْبَحْهَا وَلَنْ تَجْزِيَ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ * قَالَ مُطَرِّفٌ عَنْ عَامِرٍ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ ذَبَحَ بَعْدَ الصَّلاَةِ تَمَّ نُسُكُهُ وَأَصَابَ سُنَّةَ الْمُسْلِمِينَ *

1-....... Bize Şu'be, Zubeyd el-Eyâmî'den; o da Şa'bî'den tahdîs etti ki, el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Peygamber (S- kurbân bayramı hutbesinde):

— *"Bu günümüzde ilk yapmaya başlayacağımız iş, namâz kılarız, sonra* (evlerimize) *döner ve kurbanlarımızı keseriz. Her kim böyle yaparsa sünnetimize uygun iş yapmış olur. Her kim de namâzdan önce kurbanı keserse, bu ancak ehline takdîm ettiği bir et demek olup, kurban ibâdetiyle hiçbir münâsebeti yoktur"* buyurdu.

Bunun üzerine namâzdan evvel kurbânını kesmiş olarak Ebû Burde ayağa kalktı da:

— (Yâ Rasûlallah!) Yanımda henüz yaşına basmamış bir çebiş var, dedi.

Peygamber:

— *"Onu* (kurban olarak) *kes, lâkin senden sonra böylesi hiçbir kimse için yetmez"* buyurdu.

Mutarrıf, Âmir eş-Şa'bî'den; o da el-Berâ'dan söyledi ki, Peygamber (S):

— *"Her kim namâzdan sonra keserse, kurban kesme ibâdeti tamâm olmuş ve müslümânların sünnetine isâbet etmiş olur"* buyurmuştur [3].

٢ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَنَسِ ابْنِ

---

3 Hadîs, sünnetin beyânı hakkında sevkedilmiş olduğundan, ilk fıkradaki *"Bizim sünnetimize isâbet etmiş olur"* ifâdesinden bayram namâzının ve kurban kesmenin sünnet olduğuna kaail olmak isteyenlêr olmuş ise de, buradaki sünnet, ıstılâhî ma'nâdaki vucûb mukaabili olan sünnet olmayıp, tarîkat ma'nâsına olmak kuvvetli ihtimâli vardır. Bu takdîrde hadîsin bu fıkrasının ma'nâsı "Bizim gittiğimiz yoldan gitmiş olur" demek olur. Tarîkat, yânî yol ise, vucûb ile mendûbluktan daha umûmîdir. Bundan dolayı müctehidler, gerek bayram namâzının gerek, kurban kesmenin hükmü hakkında ayrı görüşlere gitmişlerdir: kimisi vâcibdir, kimisi sünnettir demişlerdir

مالِكٍ رضى اللّهُ عنهُ قال قال النبىُّ ﷺ مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلاَةِ فإنَّمَا ذَبَحَ لِنَفْسِهِ وَمَنْ ذَبَحَ بَعْدَ الصَّلاَةِ فَقَدْ تَمَّ نُسُكُهُ وأَصَابَ سُنَّةَ الْمُسْلِمِينَ *

2-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Her kim namâzdan evvel kurbanını keserse, o ancak kendi nefsi için kesmiş olur. Her kim namâzdan sonra keserse nüsükü yânî kurban kesme ibâdeti tamâm olmuş ve müslümânların sünnetine isâbet etmiş olur"* [4].

٢ـ بابُ قِسْمَةِ الإمَامِ الأضَاحِىَّ بَيْنَ النَّاسِ

2- İMÂMIN, İNSANLAR ARASINDA KURBANLIK HAYVANLAR TAKSÎM ETMESİ BÂBI

٣ـ حدّثنا مُعَاذُ بنُ فَضَالَةَ حدّثنا هِشَامٌ عنْ يَحْيَى عنْ بَعْجَةَ الجُهَنِىِّ عَنْ عُقْبَةَ بنِ عَامِرٍ الجُهَنِىِّ قال قَسَمَ النبىُّ ﷺ بَيْنَ أصْحَابِهِ ضَحَايا فَصارَتْ لِعُقْبَةَ جَذَعَةٌ فَقُلْتُ يا رسولَ اللّهِ صَارَتْ جَذَعَةٌ قال ضَحِّ بها *

3-....... Ukbe ibnu Âmir el-Cuhenî (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) sahâbîleri arasında birtakım kurbanlık hayvanlar taksîm etti. Ben Ukbe'ye de bir yaşına yakın bir dişi çebiş isâbet etti. Ben:

— Yâ Rasûlallah! Bana düşen bir yaşına yakın dişi bir keçi çebişidir! dedim.

Rasûlullah:

— *"Onu sen kurban et!"* buyurdu [5].

---

4 Bunun da başlığa uygunluğu, içinde Udhiye'nin şartları cümlesinden birinin, udhiyenin bayram namâzından sonra kesilmesi hükmü bulunması bakımındandır. Her iki hadîsten de kurbânın namâzdan sonra kesilmesi gerektiği sâbit oluyor.

Bunların birer rivâyeti Iydeyn (İki Bayram) Kitâbı'nda da geçmişti.

5 *el-Ceza',* cîm'in ve noktalı zâl'in fethasıyle senî kertesinden evvel, yânî yaşı o kerteden eksik olan hayvana denir. Müennesi *Cezaa*'dır ve bu hayvana anılan zamânda isimdir... Pes *Ceza',* senî haddine varmayan hayvana denir. *Mısbâh'*ın beyânına göre kuzu ve oğlak ikinci seneye girişte ve sığır, at dölleri üçüncüde ve deve beşincide *ceza'* olur... Oğlak kısmı bir yaşında ceza' olur ve bâzen kuvvetli olmakla yaşından önce ceza' olur. Türkçe'de ona "Çebiş" ta'bîr olunur.

٣ـ باب الأُضحِيَّةِ لِلْمُسَافِرِ والنِّسَاءِ

3- YOLCU VE KADIN İÇİN KURBAN BÂBI

٤ـ حدّثني مُسَدَّدٌ حدّثنا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ القَاسِمِ عَنْ أبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رضىَ اللَّهُ عنها أنَّ النبيَّ صلى اللّٰهُ عليهِ وسلم دَخَلَ عَلَيْهَا وحَاضَتْ بِسَرِفَ قَبْلَ أنْ تَدْخُلَ مَكَّةَ وهْىَ تَبْكِى فقال مالَكِ أنَفِسْتِ قالَتْ نَعَمْ قال إنَّ هٰذَا أمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ علَى بنَاتِ آدَمَ فاقْضِى ما يَقْضِى الحَاجُّ غَيْرَ أنْ لا تَطُوفِى بالْبَيْتِ فَلَمَّا كُنَّا بِمِنًى أُتِيتُ بِلَحْمِ بَقَرٍ فَقُلْتُ ما هٰذَا قَالُوا ضَحَّى رسُولُ اللَّهِ ﷺ عنْ أزْوَاجِهِ بالْبَقَرِ *

4-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdurrahmân ibnu'l-Kaasım' dan; o da babası el-Kaasım ibn Muhammed'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Mekke'ye girmeden önce Serif mevkiinde Âişe hayz olmuş, bundan dolayı ağlarken yanına Peygamber girip:

— *"Neyin var? Hayız mı oldun?"* diye sormuş.

Âişe:

— Evet, demiştir.

Peygamber (S):

— *"Bu, Allah'ın Âdem kızları üzerine yazdığı birşeydir. Hacıların edâ edecekleri mensekleri sen de edâ et. Şu kadar ki, hayızlı bulunduğun müddetçe Beyt'i tavâf etme"* buyurmuştur.

Âişe dedi ki: Nihâyet biz Minâ'da olduğumuz zamân bana sığır eti getirildi. Ben:

— Bu nedir? dedim.

Getirenler:

— Rasûlullah zevceleri adına sığır kurban etti, dediler [6].

Ve kuzu eğer anası babası genç ise yedi ayda ceza' olur ki, ona "Toklu" ta'bîr olunur. Koca dölü ise sekiz yâhud on ayda ceza' olur... *(Kaamûs Ter.).*

Bu hadîsi Müslim de Edâhî'de getirmiştir. Yaşını dolduran yâhud bu çağdaki davar bünyesinde kuvvetli bulunan keçi oğlağının kurban edilmesinin câiz olduğu hükmü bu hadîsten alınmıştır.

6 Âişe bu sırada hacc yolculuğunda bulunduğu için başlıkla ilgisi bu bakımdandır. Serif, Mekke'ye takrîben on mil uzakta bir yerdir. Âişe'nin ağlaması, hayız hâlinde iken hem hacc, hem umrenin rükünlerinden olan ifâda tavâfının mümkin olmamasındandır.

Bu hadîsin bir rivâyeti Hayz Kitâbı'nda geçmişti.

٤ـ بابُ ما يُشْتَهَى مِنَ اللَّحْمِ يَوْمَ النَّحْرِ

4- KURBAN BAYRAMININ BİRİNCİ GÜNÜ ET ARZÛ EDİLMESİ BÂBI

٥ ـ حدّثنا صَدَقَةُ أخبرنَا ابنُ عُلَيَّةَ عنْ أيُّوبَ عنِ ابنِ سِيرِينَ عَنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ قال قال النبيُّ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ مَنْ كانَ ذَبحَ قَبْلَ الصَّلاَةِ فَلْيُعِدْ فقامَ رجُلٌ فقالَ يا رسولَ اللّهِ إنَّ هَذَا يَوْمٌ يُشْتَهَى فِيهِ اللَّحْمُ وذَكَرَ جيرَانَهُ وَعِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ شَاتَيْ لَحْمٍ فَرَخَّصَ لهُ فِي ذَلِكَ فلاَ أدْرِي أبَلَغَتِ الرُّخصَةُ مَنْ سِوَاهُ أمْ لاَ ثُمَّ انْكَفأَ النبيُّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم إلَى كَبْشَيْنِ فَذَبَحَهُمَا وقامَ النَّاسُ إلَى غُنَيْمَةٍ فَتَوَزَّعُوهَا أوْ قال فَتَجَزَّعُوهَا *

5-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Kurban bayramının birinci günü Peygamber (S):

— *"Her kim namâzdan evvel kurbanını kesmişse, bir daha kessin!"* buyurdu.

Bunun üzerine bir adam ayağa kalktı da:

— Yâ Rasûlallah, bu, kendisinde et yemek arzû edilen bir gündür, dedi ve komşularının fakîrliğini zikretti ve:

— Benim yanımda henüz yaşına basmamış dişi bir çebiş vardır ki, o iki et davarından daha hayırlıdır, dedi.

Rasûlullah ona bunu kurban etmesine ruhsat verdi.

Enes dedi ki: Ben bu ruhsatın ondan başka insanlara ulaşıp ulaşmadığını bilmiyorum.

Bundan sonra Peygamber (hutbe yerinden kesme yerine) döndü de iki koçun yanına varıp onları kesti. İnsanlar küçük bir sürünün yanına vardılar da onu aralarında dağıttılar -yâhud onu aralarında hisse hisse taksîm ettiler- [7].

---

7 Bu hadîste ayağa kalkıp kurbanını namâzdan önce, komşularının fakîrliği ve bu günün et arzû edilen bir gün olması gerekçesiyle kestiğini söyleyen zât, Ebû Bureyde ibn Niyâr'dır. Enes'in "Bu ruhsat başkasına da sirâyet etti mi, etmedi mi bilmiyorum" şeklindeki tereddüdünü Buhârî'nin Ukbe ibn Âmir el-Cuhenî'den rivâyet ettiği "3" rakamlı hadîsin bir rivâyeti gidermektedir. O hadîsten bu ruhsatın Ebû Burde'ye mahsûs kalmadığı anlaşılmıştır. Ukbe (R): Peygamber bana sahâbîlere taksîm etmek üzere bir sürü verdi. Taksîmden sonra elimde bir çebiş kaldı. Peygamber'e arzettim: *"Onu sen kurban et"* buyurdu, demiştir. Bu rivâyet, buradaki hadîsin sonundaki küçük sürünün taksîmini de açıklamış oluyor.

٥ـ باب مَنْ قال الأضحى يَوْمَ النَّحرِ

5- YEVMU'L-ADHÂ, NAHR GÜNÜDÜR (DİĞER GÜNLER DEĞİL) DİYEN KİMSE BÂBI [8]

٦ـ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ سَلاَمٍ حدّثنا عَبْدُ الوَهَّابِ حدّثنا أيُّوبُ عنْ مُحَمَّدٍ عنِ ابنِ أبِي بَكْرَةَ عنْ أبِي بَكْرَةَ رضيَ اللَّهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال الزَّمانُ قَدِ اسْتَدارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ والأرْضَ السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا أرْبَعَةٌ حُرُمٌ ثَلاثٌ مُتَوَالِيَاتٌ ذُوالقَعْدَةِ وذُوا الحَجَّةِ والمُحَرَّمُ ورَجَبُ مُضَرَ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وشَعْبَانَ أيُّ شَهْرٍ هٰذَا قُلْنَا اللَّهُ ورَسُولُهُ أعْلَمُ فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ قال ألَيْسَ ذَا الحِجَّةِ قُلْنَا بَلَى قال أيُّ بَلَدٍ هٰذَا قُلْنَا اللَّهُ ورسُولُهُ أعْلَمُ فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بغَيْرِ اسْمِهِ قال ألَيْسَ البَلْدَةَ قُلْنَا بَلَى قال فأيُّ يَوْمٍ هٰذَا قُلْنَا اللَّهُ ورسُولُهُ أعْلَمُ فَسَكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أنَّهُ سَيُسَمِّيهِ بغَيْرِ اسْمِهِ قال ألَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ قُلْنَا بَلَى قال فإنَّ دِمَاءَكُمْ وأمْوَالَكُمْ قال مُحَمَّدٌ وأحْسِبُهُ قال وأعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ كحُرْمَةِ يوْمِكُمْ هٰذَا فِي بلَدِكُمْ هٰذَا فى شَهْرِكُمْ هَذَا وسَتَلْقَوْنَ ربَّكُمْ فَيَسْألُكُمْ عنْ أعْمَالِكُمْ ألاَ فَلاَ تَرْجِعُوا بعْدِي ضُلاَّلاً يَضرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بعْضٍ ألا لِيُبَلِّغِ الشاهِدُ الغَائِبَ فَلَعَلَّ بعْضَ مَنْ يَبْلُغُهُ ان يكُونَ أوْ عَى لهُ منْ بعْضِ مَنْ سَمِعَهُ وكانَ مُحَمَّدٌ إذَا ذَكَرَهُ قال صَدَقَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم ثُمَّ قال ألاَ هَلْ بَلَّغْتُ ألاَ هَلْ بَلَّغْتُ *

6-....... Bize Eyyûb es-Sahtıyânî, Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den; o da Ebû Bekre ibnu'l-Hâris(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) -Minâ'da yaptığı hutbede- şöyle buyurmuştur [9].

— *"Zamân, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü ilk vaziye-*

---

8 Nahr gününün onuncu güne hass olması, Humeyd ibn Abdirrahmân, Muhammed ibn Sîrîn ve Dâvûd ez-Zâhirî'nin kavlidir (Kastallânî).

9 İlim Kitâbı'ndaki rivâyette bu hutbenin Minâ'da, deve üzerinde oturduğu ve devenin dizginini birisi tuttuğu hâlde yapıldığı ziyâdesi vardır.

tine dönmüştür. Bir yıl (ay ölçüsü ile) *oniki aydır. Bunlardan dördü harâm aylardır ki, üçü arka arkaya zu'l-ka'de, zu'l-hicce, muharrem'-dir.* (Dördüncü) *Mudar kabîlesinin ayı olan receb'dir. O, cumâdâ'l-âhire ile şa'bân arasındadır".*

Sonra Peygamber:

— *"Bu ay hangi aydır?"* diye sordu.

Biz:

— Allah ve Rasûlü daha iyi bilir! dedik.

Rasûlullah sükût etti. Biz Rasûlullah bu aya eski adından başka bir ad verecek sandık. Sonra:

— *"Zu'l-hicce* (ayı) *değil midir?"* buyurdu.

Biz:

— Evet zu'l-hicce'dir! dedik.

Rasûlullah:

— *"Bu içinde bulunduğunuz hangi beldedir?"* buyurdu.

Biz:

— Allah ve Rasûlü daha iyi bilir! dedik.

Rasûlullah sustu. Hattâ biz Rasûlullah Mekke'ye yeni bir isim verecek sandık. Sonra:

— *"Bu Belde* (yânî Mekke) *değil midir?"* buyurdu.

Biz:

— Evet Belde'dir! dedik.

Rasûlullah:

— *"Bu hangi gündür?"* diye sordu.

Biz:

— Allah ve Rasûlü en bilendir! dedik.

Yine Rasûlullah sükût etti. Hattâ biz, bu güne eski adından başka bir ad verecek sandık. Rasûlullah:

— *"Nahr günü değil midir?"* buyurdu.

Biz:

— Evet nahr günüdür! dedik.

(Bu mukaddime sorulardan) sonra Rasûlullah şöyle buyurdu:

— *"Şu hâlde iyi biliniz ki, kanlarınız ve mallarınız* -Muhammed ibn Sîrîn: Ben İbn Ebî Bekre'nin şunu da söylediğini sanıyorum: *Ve ırzlarınız, bu ayınızda, bu beldenizde, bu gününüzün harâm olduğu gibi harâmdır* (her türlü saldırıdan korunmuştur). *Sizler Rabb'inize kavuşacaksınız da Rabb'iniz sizlere bütün amellerinizden soracaktır. Aklınızı başınıza toplayın da benden sonra birbirinizin boyunlarına vuracak sapıklar hâline dönmeyin. Dikkat edin! Bu nasîhatlerimi burada hazır bulunanlarınız, burada bulunmayan müstakbel nesillere teblîğ etsin! Olabilir ki, kendisine bu teblîğ ulaşan kimselerin bâzısı,*

burada bulunup da bizzât işiten bâzı kimselerden daha iyi anlayıp bellemiş olur."

Râvî Muhammed ibn Sîrîn bu hadîsi zikrettiği zamân: Peygamber doğru söyledi, der idi. Bundan sonra Peygamber:

— *"Dikkat edin! Teblîğ ettim mi? Dikkat edin! Teblîğ ettim mi?"* buyurdu [10].

٦ــ بابُ الأَضْحَى والمَنْحَرِ بالمُصَلَّى

6- BAYRAM NAMÂZI KILMA VE DEVE NAHR ETME YERİNİN MUSALLÂDA OLDUĞU BÂBI [11]

٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ أَبِى بَكْرٍ المُقَدَّمِىُّ حدّثنا خَالِدُ بنُ الحَارِثِ حدّثنا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نافِعٍ قال كانَ عَبْدُ اللَّهِ يَنْحَرُ فِى المَنْحَرِ قال عُبَيْدُ اللَّهِ يَعْنِى مَنْحَرَ النبىِّ ﷺ *

7-....... Bize Ubeydullah el-Umerî tahdîs etti ki, Nâfi': Abdul-

10 Başlığa uygunluğu *"Bu nahr günü değil midir?"* sözündedir.

Buhârî bu nutku *Sahîh*'inde buradan başka İlim, Hacc, Bed'u'l-Halk, Tefsîr (el-Berâe Tefsîri), Fiten Kitâbları'nda bâzı farklarla ve her yerde ayrı ayrı yollardan rivâyet etmiştir. Bu sebeble usûl bakımından bu nutkun da Arafât nutku gibi, Peygamber'in kendi dilinden çıktığında kimsenin az veyâ çok şübhe etmeye ilmen hakkı yoktur.

Rasûlullah'ın bu nutkunun başında evvelâ ay, yıl hesâbından bahsetmesi, bunun o devirde can, mal, nâmûs masûniyeti bakımından çok ehemmiyetli bulunmasındandır. Arablar eski zamânlardan beri harâm aylara hürmet edegelmişler, son yıllarda ise haksızlık ve çapulculuk için bâzı takvîm bozmaları ve değiştirmeleri yapılagelmişti. İşte Rasûlullah o yıl bu takvîm bozukluklarının son bulup yılların, ayların ve günlerin yerleri Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı gündeki yerlerine geldiğini bildirmiştir.

Bir gün evvelki Arafât hutbesinde Arablar'ın dînî, medenî, iktisâdî bütün bozuk âdetlerini Arafât meydanında yıkmış ve çiğnemiş bulunduğundan, sahâbîler, Rasûlullah'ın ay, gün ve Mekke'nin adlarını değiştirecek sanmalarında ma'zûr idiler. Rasûlullah bu hutbesinden sonra kurban kesim yerine gidip, kurban edilmek üzere hazırlanan yüz deveden altmışüçünü kendisi kesti, gerisini, yânî otuzyedi deveyi de Alî'ye kestirdi (Müslim, Câbir hadîsi).

11 Bu başlıktan maksad, imâmın kesmedeki sünnetini beyândır ki, o da kendisinden önce kimsenin kesmemesi, onun kesmesinden sonra yakîn ile kesmeleri ve kesme sıfatını öğrenmeleri için imâmın musallâda kesmesidir - Çünkü bu, beyâna muhtâc olunan şeylerdendir- ve namâzdan sonra kesmeye çabuk davranmalarıdır... (Aynî).

lah ibn Umer, devesini, nahr etme yeri olan Menhar'da gerdanından keserdi, demiştir.

Râvî Ubeydullah: Nâfi', Peygamber'in deve kurbanını nahr ettiği yeri kasdediyor, demiştir [12].

٨ــ حدّثنا يَحْيى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ كَثِيرِ بنِ فَرْقَدٍ عَنْ نَافِعٍ أنَّ ابنَ عُمَرَ رضىَ اللّهُ عنهما أخبرَهُ قال كَانَ رسُولُ اللّهِ ﷺ يَذْبَحُ وينْحَرُ بالمُصَلَّى *

8-....... Bize el-Leys, Kesîr ibn Ferkad'den; o da Nâfi'den tahdîs etti. Nâfi'e de Abdullah ibn Umer (R) haber verip: Rasûlullah (S) musallâda kurban davarını boğazlar ve kurban devesini gerdanından keserdi, demiştir [13].

٧ــ بابٌ فى أُضْحِيَّةِ النبىِّ ﷺ بِكَبْشَيْنِ أقْرَنَيْنِ ويُذْكَرُ سَمِينَيْنِ . وقال يَحْيى بنُ سَعِيدٍ سَمِعْتُ أبا أُمامَةَ بنَ سَهْلٍ قال كُنَّا نُسمِّنُ الأضْحِيَّةَ بالمَدِينَةِ وكانَ المُسْلِمُونَ يُسَمِّنُونَ

7-BÂB: PEYGAMBER(S)'İN KURBANLIĞININ BOYNUZLU İKİ KOÇ OLDUĞU HAKKINDA

Bu iki koçun semiz oldukları da zikrolunuyor.

Yahyâ ibn Saîd dedi ki:
Ben Ebû Umâme ibn Sehl'den işittim: Bizler Medîne'de kurbanlığı besleyip semizletirdik,

---

12 Peygamber'in musallâda deve nahr ettiği yerin bilinmiş olması ile başlığın iki cüz'ü de bilinmiş oluyor.

13 Bu ibâdette imâmın cemâatten önce kesmesinin müstehâb olduğu anlaşılır. Cemâatin imâmdan evvel kurban kesmesinin mekrûh olmasındaki hikmet, kesme meşgûliyeti namâza mâni' olmamak içindir. Namâz kılınıp bâzılarınca hutbe de okunduktan sonra, artık nahr vakti girmiş olur. Ondan sonra da imâm kurban kesmese de kimler kesecek ise kesmek gerekir. Nüsükü edâ için yalnız bir davar kesmek kâfîdir. Lâkin efdali Peygamber'e ittibâ ederek iki koç kurban etmektir...

Musallâ, yânî namâzgâh, Medîne'de Mescid'in kapısına bin arşın uzakta ma'rûf bir yerin ismidir ki, bayramlarda namâz Mescid'de kılınmayıp orada kılınırdı...

müslümânlar da kurbanlıklarını besleyip semizletirlerdi, dedi [14].

٩ــ حدّثنا آدَمُ بنُ أبى إياسٍ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا عَبْدُ العَزِيز بنُ صُهَيْبٍ
قال سَمِعْتُ أنَسَ بنَ مالِكٍ رضى اللّهُ عنهُ قال كانَ النبىُّ ﷺ يُضَحّى بكَبْشَيْنِ
وأنا أُضَحّى بِكَبْشَيْنِ *

9-....... Bize Abdulazîz ibnu Suheyb tahdîs edip şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik(R)'ten işittim, o: Peygamber (S) iki koç kurban ederdi, ben de iki koç kurban ediyorum, dedi [15].

١٠ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا عَبْدُ الوَهّابِ عنْ أيُّوبَ عنْ أبى قِلابَةَ
عنْ أنَسٍ أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ انْكَفَأَ إلى كَبْشَيْنِ أقْرَنين أمْلَحَيْنِ فَذَبَحَهُما بِيَدِهِ
تابَعَهُ وُهَيْبٌ عنْ أيُّوبَ : وقال إسْماعِيلُ وحاتِمُ ابنُ وَرْدانَ عنْ أيُّوبَ عن
ابنِ سِيرِينَ عنْ أنَسٍ *

10-....... Bize Abdu'l-Vahhâb, Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'-den; o da Enes'ten: Rasûlullah (S) alacalı, boynuzlu iki koçun yanına döndü de onları kendi eliyle boğazladı, diye tahdîs etti.

Bu hadîsi Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den rivâyet etmekte, Abdu'l-Vahhâb'a Vuheyb ibn Hâlid el-Basrî mutâbaat etmiştir. İsmâîl ibn Uleyye ile Hâtim ibnu Verdân da: Eyyûb'dan; o da İbn Sîrîn'den; o da Enes'ten senediyle söylemişlerdir.

١١ــ حَدَّثَنا عَمْرُو بنُ خالِدٍ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ يَزِيدَ عَنْ أبى الْخيْرِ عنْ
عُقْبَةَ بنِ عامِرٍ رضى اللّهُ عَنْهُ أنَّ النبىَّ ﷺ أعْطاهُ غَنَماً يَقْسِمُها عَلى صَحَابَتِهِ ضَحايا
فَبَقِىَ عَتُودٌ فَذَكَرَهُ النبىَّ ﷺ فقال ضَحِّ أنْتَ بِهِ *

11-....... Bize el-Leys, Yezîd'den; o da Ebû'l-Hayr'dan; o da Ukbe ibn Âmir(R)'den, Peygamber(S)'in ona, sahâbîlerine taksîm et-

14 Bunu Ebû Nuyam *el-Mustahrac*'ında, Ahmed ibn Hanbel yolundan senedli olarak rivâyet etmiştir.

15 Bunda kurban yapmakta koçun üstünlüğü hükmü vardır.

mek üzere birtakım kurbanlıklar sürüsü verdiğini, kendisine onlardan yaşına ulaşmamış bir oğlak kaldığını, bunu Peygamber'e zikrettiğinde Peygamber(S)'in *"Sen de onu kurban et!"* buyurduğunu tahdîs etti [16].

٨ـ بابُ قَولِ النبيِّ ﷺ لأَبِي بُرْدَةَ ضَحِّ بالْجذَعِ مِنَ المَعَزِ ولَنْ تَجْزِىَ عَنْ أحَدٍ بَعْدَكَ

8- PEYGAMBER(S)'İN EBÛ BURDE İBN NİYÂR'A: *"Sen, çebiş olan o keçi oğlağını kurban yap, fakat bu çebiş senden sonra hiçbir kimse için yetmeyecektir"* BUYURMASI BÂBI

١٢ ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا خالِدُ بنُ عبدِ اللّهِ حدّثنا مُطَرِّفٌ عنْ عامِرٍ عنِ الْبَراءِ بنِ عازِبٍ رضى اللّهُ عنهما قال ضَحَّى خالٌ لِي يُقالُ لهُ أبو بُرْدَةَ قَبْلَ الصَّلاَةِ فقال لهُ رسولُ اللّهِ ﷺ شاتُكَ شاةُ لَحْمٍ فقال يارسولَ اللّهِ إنَّ عِنْدِي داجِنًا جَذَعَةً مِنَ المَعَزِ قال اذْبَحْها ولَنْ تَصْلُحَ لِغَيْرِكَ ثُمَّ قال مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلاَةِ فإنَّما يَذْبَحُ لِنَفْسِهِ ومَنْ ذَبَحَ بعْدَ الصَّلاَةِ فقَدْ تَمَّ نُسُكُهُ وأصابَ سُنَّةَ المُسْلِمِينَ * تابَعَهُ عُبَيْدَةُ عنِ الشَّعْبِيِّ وإبْراهِيمَ * وتابَعَهُ وَكِيعٌ عَنْ حُرَيْثٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ . وقال عاصِمٌ وداوُدُ عنِ الشَّعْبِيِّ عِنْدِى عَناقُ لَبَنٍ . وقال زُبَيْدٌ وفِرَاسٌ عنِ الشَّعْبِيِّ عِنْدِى جَذَعَةٌ : وقال أبو الأحْوَصِ حدّثنا مَنْصُورٌ عَناقٌ جَذَعَةٌ : وقال ابنُ عَوْنٍ عَناقٌ جَذَعٌ عَناقُ لَبَنٍ *

12-....... Bize Mutarrıf, Âmir eş-Şa'bî'den tahdîs etti ki, el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Benim Ebû Burde denilen dayım, kurbanını bayram namâzından evvel kesti. Rasûlullah (S) ona:

— *"Senin kestiğin bu davarın* (kurban davarı değil), *yalnız et davarıdır"* buyurdu.

Ebû Burde:

---

16 *Atûd:* Henüz yaşına ulaşmamış ve güdülmeyen keçi oğlağına denir. Bunun bir rivâyeti yukarıda geçtiği gibi, bundan sonraki bâbda daha tafsîlli olarak gelmektedir.

— Yâ Rasûlallah, yanımda besili bir dişi çebiş var, dedi.

Rasûlullah:

— *"Sen o dişi çebişi kurban et, lâkin senden başkası için bu elverişli olmaz"* buyurdu.

Sonra devâm edip:

— *"Her kim bayram namâzından evvel keserse, o ancak kendisi için kesmiş olur. Her kim namâzdan sonra keserse, kurbanını tamam kesmiş ve müslümânların sünnetine isâbet etmiş olur"* buyurdu[17].

Bu hadîsi eş-Şa'bî'den rivâyet etmekte Ubeyde, Mutarrıf'a ve İbrâhîm en-Nahaî'ye mutâbaat etti. Yine bu hadîsi Hureys'ten; o da Şa'bî'den senediyle rivâyet etmekte Vekî', Ubeyde'ye mutâbaat etti. Âsım ibn Süleymân ile Dâvûd ibn Ebî Hind, eş-Şa'bî'den: "Yanımda bir süt oğlağı var" şeklinde söylemişlerdir. Zubeyd ile Firâs da eş-Şa'bî'den: "Yanımda henüz yaşına basmamış bir dişi çebiş var" şeklinde söylemişlerdir. Ebû'l- Ahvas da şöyle dedi: Bize Mansûr: "Dişi bir keçi oğlağı olan çebiş" diye tahdîs etti. İbn Avn da: "Anâkun (= Keçi oğlağı)", "Ceza'un (= Çebiş)", süt oğlağı şeklinde söylemiştir [18].

١٣ـــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ سلَمَةَ عنْ أبى جُحَيْفَةَ عنِ البَرَاءِ قال ذَبَحَ أَبو بُرْدَةَ قَبْلَ الصَّلاَةِ فقال لَهُ النبىُّ ﷺ أَبْدِلْها قال لَيْسَ عِنْدِى إلاَّ جَذَعَةٌ قال شُعْبَةُ وأَحْسِبُهُ قال هِىَ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ قال اجْعَلْها مَكانَها ولَنْ تَجْزِىَ عنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ * وقال حاتِمُ بنُ وَرْدَانَ عنْ أَيُّوبَ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أَنَسٍ عنِ النبىِّ ﷺ : وقال عَناقٌ جَذَعَةٌ *

13-....... Bize Şu'be, Seleme ibn Kuheyl'den; o da Ebû Cuheyfe'den tahdîs etti ki, el-Berâ (R) şöyle demiştir: Ebû Burde ibn Niyâr kurbanını namâzdan önce kesti. Peygamber (S) ona:

17 Buhârî bu el-Berâ hadîsini *Sahîh*'inin birçok yerlerinde ve İki Bayram Kitâbı'nda ayrı yollar ve bâzı lafız farklılıklarıyle getirmiştir. Hadîsin başlığa uygunluğu meydandadır. Ebû Burde ibn Niyâr, o çebişi sonra kurban etmiş. Râvî eş-Şa'bî'nin bir rivâyeti sonunda da "Haye hayru nesîketihî = Bu sonra kestiği kurban, kestiklerinin en hayırlısı oldu" ziyâdesi vardır. Bundan anlaşıldı ki, bu çebiş kurban etmiş olmak, Ebû Burde'nin husûsiyetlerinden olmuş oldu...

18 Buradaki mutâbaatları bizzât Buhârî ve diğer muhaddisler senedli olarak rivâyet etmişlerdir. Burada geçen ta'bîrler hakkında daha önce geçen 5. hâşiyede *Kaamûs Tercemesi*'nden bilgiler verilmişti.

— *"Onun yerine yeniden başka bir kurbân kes!"* buyurdu.

Ebû Burde:

— Yanımda yaşına basmamış dişi bir çebişten başkası yoktur, dedi.

Şu'be ibnu'l-Haccâc: Ben Ebû Burde'nin:

— O yaşına basmamış dişi çebiş, yaşına basmış olandan daha hayırlıdır, dediğini sanıyorum, demiştir.

Peygamber:

— *"Sen dediğin çebişi onun yerine kurban et. Lâkin senden sonra da böylesi hiçbir kimse için yetmeyecektir"* buyurdu.

Hâtim ibn Verdân, Eyyûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Enes'ten; o da Peygamber'den bu hadîsi söyledi ki, bunda "Anâkun cezeatun dedi" şeklindedir [19].

٩ـ باب مَنْ ذَبَحَ الأضاحِيَّ بِيَدِهِ

9- KURBANLARI KENDİ ELİYLE KESEN KİMSE BÂBI

١٤ـ حدّثنا آدَمُ بنُ أبي إياسٍ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا قَتادَةُ عنْ أنَسٍ قال ضَحّى النبيُّ ﷺ بِكَبْشَيْنِ أمْلَحَيْنِ فَرَأيْتُهُ واضِعًا قَدَمَهُ عَلى صِفاحِهِما يُسَمِّي ويُكَبِّرُ فَذَبَحَهُما بِيَدِهِ *

14-....... Bize Katâde tahdîs etti ki, Enes (R): Peygamber (S) iki tâne alaca koç kurban etti. Ayağını kurbanlarının yan tarafları üzerine basıp ***Bismillâh*** diyerek tekbîr alırken gördüm. Sonra onları kendi eliyle boğazladı, demiştir [20].

١٠ـ باب مَنْ ذَبَحَ ضَحِيَّةَ غَيْرِهِ :

19 Burada ve daha önce de geçen bu "Anâkun cezeatun" ta'bîri aynı ma'nâda olup atfu tefsîrdir.

20 Müslim'in Âişe'den rivâyetinde gözlerinin etrafı, paçaları ve göğsü kara ak bir koçu getirip yatırdıktan sonra ***"... Bismillah, Allâhumme takabbel min Muhammedin ve âli Muhammedin ve min ümmeti Muhammedin"*** demiş ve kurbanını kesmiştir. Tesmiye ederken Besmele'deki ***"Rahmânu'r-Rahîm"*** sıfatlarını da zikretmek o makaama münâsib düşmez. Tesmiye vâcib ve kesme esnâsında tekbîr almak ve hayvanı sol yanına yatırıp boynunun sağ yanına basmak müstehâbdır.

وأعانَ رجُلٌ ابنَ عُمَرَ فى بَدَنَتِهِ :
وأمَرَ أبُو مُوسَى بَناتِهِ أنْ يُضَحِّينَ بأيْدِيهِنَّ

10- BAŞKASININ KURBANINI, İZNİ İLE KESEN KİMSE BÂBI

Minâ'da devesini, çökmüş ve bağlanmış hâlde gerdanından kesmekte İbn Umer'e bir adam yardım etmiştir [21].
Ebû Mûsâ el-Eş'arî de kendi kızlarına, kendi elleriyle kurbanlarını kesmelerini emretmiştir [22].

١٥ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ القاسِمِ عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ دَخَلَ عَلَىَّ رسُولُ اللَّهِ ﷺ بِسَرِفَ وأنا أبْكِى فقال مالَكِ أنَفِسْتِ قُلْتُ نَعَمْ قال هٰذَا أمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلى بَناتِ آدَمَ اقْضِى ما يَقْضِى الْحَاجُّ غَيْرَ أنْ لاتَطُوفِي بالْبَيْتِ وضَحَّى رسُولُ اللَّهِ ﷺ عنْ نِسائِهِ بالبَقَرِ *

15-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Mekke yakınındaki Serif mevkiinde (hayız olduğum için) ağlarken Rasûlullah (S) benim yanıma girdi de:

— *"Senin neyin var? Yoksa hayız mı oldun?"* buyurdu.

Ben:

— Evet, dedim.

Rasûlullah:

— *"Bu, Allah'ın Âdem kızları üzerine yazdığı birşeydir. Sen hacıların edâ edecekleri mensekleri edâ et, şu kadar ki, Beyt'i tavâf etme!"* buyurdu.

Bir de Rasûlullah zevceleri adına sığır kurban etti [23].

---

21 Bu ta'lîki Abdurrazzâk senedli olarak rivâyet etmiştir.

22 Ebû Mûsâ'nın bu fiilini de el-Hâkim, *el-Müstedrek*'te Müseyyeb ibn Râfi' yolundan "Ebû Mûsâ kızlarına kurbanlarınızı kendi ellerinizle kesiniz diye emrederdi" lafzıyle rivâyet etmiştir. Senedi de sahîhtir. Bunda kadınların kesmeyi güzel yapar oldukları takdîrde kendi kurbanlarını kesmelerinin câiz olacağı hükmü vardır (Aynî).

23 Başlığa uygunluğu "Rasûlullah kadınları adına sığır kurban etti" sözünden alınabilir. Çünkü Peygamber, kadınları adına, onların izniyle kesmiştir, dediler.
Bu hadîsin bir rivâyeti, yakında "Yolcu ve kadın için kurban bâbı"nda geçmişti.

١١ــ باب الذَّبح بَعْدَ الصَّلاةِ

11- KURBAN KESME VAKTİ, BAYRAM NAMÂZINDAN SONRADIR BÂBI

١٦ــ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ المِنْهالِ حدّثنا شُعْبَةُ قال أخبرني زُبَيْدٌ قال سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ عنِ البَرَاءِ رضيَ اللَّهُ عنهُ قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم يَخْطُبُ فقال إن أَوَّلَ مانَبْدَأُ بِهِ مِنْ يَوْمِنا هذَا أنْ نُصَلِّيَ ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرَ فَمَنْ فَعَلَ هَذَا فَقَدْ أصابَ سُنَّتَنا ومَنْ نَحَرَ فإنَّما هُوَ لَحْمٌ يُقَدِّمُهُ لأهْلِهِ لَيْسَ مِنَ النُّسُكِ فِي شَيْءٍ فقال أبو بُرْدَةَ يارسولَ اللَّهِ ذَبَحْتُ قَبْلَ أنْ أُصَلِّيَ وعِنْدِي جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ فقال اجْعَلْهَا مَكانَها ولَنْ تَجْزِيَ أوْ تُوفِيَ عنْ أحَدٍ بَعدَكَ *

16-....... el-Berâ (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, kurban bayramı hutbesini yapıyordu; şöyle buyurdu:

— *"Bu günümüzde bizim ilk yapacağımız şey, namâz kılmaklığımızdır. Ondan sonra* (musallâdan evlerimize) *dönüp kurban kesmemizdir. Her kim böyle yaparsa sünnetimize isâbet etmiştir. Her kim kurbanını namâzdan evvel keserse, bu ancak âilesine takdîm etmekte olduğu bir et demek olup kurban ibâdeti ile hiçbir münâsebeti yoktur."*

Ebû Burde:

— Yâ Rasûlallah! Ben davarımı namâzı kılmamdan önce kesmiş bulundum. Benim yanımda yaşına girmiş keçiden daha hayırlı bir çebiş vardır? dedi.

Rasûlullah:

— *"Dediğin çebişi onun yerine kurban et, lâkin senden sonra böylesi hiçbir kimse için yetmeyecek* -yâhud: *Tam kurban yerine geçmeyecektir-"* buyurdu [24].

١٢ــ باب مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلاةِ أعادَ

12- "KURBANINI NAMÂZDAN EVVEL KESEN KİŞİ, KESMEYİ TEKRAR EDER" BÂBI

24 Başlığa uygunluğu *"İlk yapmaya başlayacağımız şey, namâz kılmamızdır, sonra dönüp kurban kesmemizdir"* sözlerinden alınır. Bu hadîsten de kurbanın namâzdan sonra kesilmesi sünnet olduğu ve bundan evvel kesenin tekrar kesmesi gerekeceği anlaşılıyor.

١٧ــ حدّثنا عليُّ بنُ عبْدِ اللّهِ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ إبْراهِيمَ عنْ أيُّوبَ عنْ مُحَمَّدٍ عنْ أنَسٍ عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم قال مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلاةِ فَلْيُعِدْ فقال رَجُلٌ هذَا يَوْمٌ يُشْتَهَى فِيهِ اللَّحْمُ وذَكَرَهَنَةً مِنْ جيرَانِهِ فكأنَّ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم عَذَرَهُ وعِنْدِى جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ شاتَيْنِ فَرَخَّصَ لهُ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم فَلاَ أدْرِى بَلَغَتِ الرُّخْصَةُ أمْ لا ثُمَّ انْكَفَأَ إلى كَبْشَيْنِ يَعْنِى فَذَبَحَهُما ثُمَّ انْكَفَأَ النَّاسُ إلى غُنَيْمَةٍ فَذَبَحُوها *

17-....... Bize İsmâîl ibnu İbrâhîm, Eyyûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S):

— *"Her kim namâzdan evvel kurbanını kesmiş ise yeniden kessin!"* buyurmuştur.

Bunun üzerine bir adam:

— Bu, kendisinde et yemek arzû edilen bir gündür, dedi ve komşularının ete olan ihtiyâcını zikretti.

Bunun üzerine Peygamber kendisini ma'zûr görür gibi, O zât da:

— Benim yanımda iki koyundan daha hayırlı bir çebiş vardır, dedi.

Rasûlullah da ona, bu yaşına ulaşmamış dişi keçi oğlağını, yânî çebişi kurban etmesine ruhsat verdi. Ben bu ruhsat başkasına da sirâyet etti mi yâhud etmedi mi, bilemiyorum. Bundan sonra Rasûlullah iki tâne koça doğru meyl edip gitti, yânî onları boğazladı. Sonra da insanlar küçük bir sürüye doğru dönüp gittiler de (ondan nâil oldukları) kurbanları kestiler [25].

١٨ــ حَدَّثَنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا الاسْوَدُ بنُ قَيْسٍ سَمِعْتُ جُنْدَبَ ابنَ سُفْيانَ البَجَلِيَّ قال شَهِدْتُ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَوْمَ النحْرِ فقال مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أنْ يُصَلِّيَ فَلْيُعِدْ مَكانَها أُخْرَى ومَنْ لَمْ يَذْبَحْ فلْيَذْبَحْ *

18-....... Bize el-Esved ibnu Kays tahdîs etti. Ben Cundeb ibnu Sufyân el-Becelî'den işittim; o: Ben kurban bayramı günü Peygamber(S)'in huzûrunda bulundum. *"Her kim namâz kılmadan evvel kur-*

---

25 Hadîs birçok yerde geçti. Biz bunu "Et arzû olunması bâbı"nda da zikretmiştik.

ban kestiyse onun yerine bir daha kessin. Her kim de kesmemişse (Allah'ın ismiyle teberrük ederek) *kessin!''* buyurdu, dedi [26].

١٩ ـ حَدَّثَنا مُوسٰي بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** أَبو عَوَانَةَ عنْ فِرَاسٍ عَنْ عامِرٍ عنِ البَرَاءِ قال صَلّى رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم ذَاتَ يَوْمٍ فقال مَنْ صَلّى صَلاَتَنا واسْتَقْبَلَ قِبْلَتَنا فَلاَ يَذْبَحْ حَتّى يَنْصَرِفَ فقامَ أَبو بُرْدَةَ بنُ نِيارٍ فقال يارسولَ اللّهِ فَعَلْتُ فقال هُوَ شَيْءٌ عَجَّلْتَهُ قال فإنَّ عِنْدِي جَذَعَةً هِيَ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّتَيْنِ آذْبَحُها قال نَعَمْ ثُمَّ لاتَجْزِى عنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ . قال عامِرٌ هِيَ خَيْرُ نَسِيكَتِهِ *

19-....... Bize Ebû Avâne, Fırâs'tan; o da Âmir eş-Şa'bî'den tahdîs etti ki, el-Berâ (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bir gün namâz kıldırdı da:

— *''Her kim bizim kıldığımız namâzı kılıyor, yöneldiğimiz kıbleye dönüyorsa* (yânî her kim İslâm Dîni üzere ise) *namâzı kılıp ayrılmadıkça kurban kesmesin''* buyurdu.

Bunun üzerine Ebû Burde ibnu Niyâr ayağa kalktı da:

— Yâ Rasûlallah! Ben kurban kesme işini namâzdan önce yaptım, dedi.

Rasûlullah:

— *''O senin acele edip de kestiğin bir hayvandır''* buyurdu.

Ebû Burde:

— Benim yanımda dişi bir çebiş vardır ki, o, iki tâne yaşına basmıştan daha hayırlıdır; ben onu kurban edeyim mi? diye sordu.

Rasûlullah:

— *''Evet, onu kes!''* buyurdu ve sonra: *''Senden sonra da böylesi hiçbir kimse için yetmez''* buyurdu.

Âmir eş-Şa'bî: Bu sonra kestiği kurban, kestiklerinin en hayırlısı oldu, demiştir [27].

---

26 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti İki Bayram Kitâbı'nda, ''İmâmın ve insanların bayram hutbesi esnâsında kelâm etmeleri bâbı''nda geçmişti. Bir rivâyeti de yakında Zebîhalar'da, ''Peygamber'in: *''Allah'ın ismi ile kessin''* kavli bâbı''nda geçti. Kurban kesmenin vâcibliğine kaail olan bu hadîsle hüccet getirmiştir.

27 Başlığa uygunluğu *''Namâzı kılıp ayrılmadıkça kurban kesmesin''* sözünden alınır. Bir de *''Bu senin acele edip kestiğin birşeydir''* sözünden de alınır. Çünkü bunun ma'nâsı, bu kurban yerine geçmez, onun için tekrar kesilmesinden başka kurtuluş yoktur, demektir.

١٣ــ بابُ وَضْعِ الْقَدَمِ عَلى صَفْحِ الذَّبِيحَةِ

13- AYAĞI, KESİLECEK HAYVANIN YANI ÜZERİNE KOYMAK BÂBI

٢٠ــ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهالٍ حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ حدّثنا أنسٌ رضى اللّهُ عنْهُ أنَّ النبىَّ ﷺ كانَ يُضَحِّى بكَبْشَيْنِ أمْلَحيْنِ أقرَنَيْنِ ووَضَعَ رِجْلَهُ عَلى صَفْحَتِهِما ويَذْبَحُهُما بيَدِهِ *

20-....... Bize Enes (R) şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) alacalı, boynuzlu iki koç kurban ederdi ve kesme sırasında ayağını onların yanları üzerine koyar ve onları kendi eliyle boğazlardı [28].

١٤ــ بابُ التَّكْبيرِ عِندَ الذَّبْحِ

14- KURBAN KESME SIRASINDA TEKBÎR GETİRME BÂBI

٢١ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا أبو عَوانَةَ عنْ قَتادَةَ عنْ أنسٍ قال ضَحَّى النبىُّ ﷺ بكَبْشَيْنِ أمْلَحيْنِ أقرَنَيْنِ ذَبَحَهُما بيَدِهِ وسَمَّى وكبَّرَ ووَضَعَ رِجْلَهُ عَلى صِفاحِهِما *

21-....... Bize Ebû Avâne, Katâde'den tahdîs etti ki, Enes (R): Peygamber (S) iki tâne alacalı ve boynuzlu koç kurban etti, onları ***Bismillah*** ve ***Allâhu Ekber*** diye tekbîr getirerek ve ayağını boyunları üzerine koyarak kendi eliyle kesti, demiştir [29].

١٥ــ بابٌ إذا بَعَثَ بِهَدْيِهِ لِيُذْبَحَ لَمْ يَحْرُمْ عليْهِ شىءٌ

---

28 Bunun bir rivâyeti yakında geçmişti. Hayvanı sol tarafı üstüne yatırdıktan sonra daha iyi tesbît etmek, hayvanın debelenmemesi ve kesmeye muktedir olması için kesenin kendi ayağını hayvanın sağ boynu üzerine koyması müstehâb olur. Çünkü bu bıçağı tutmakta ve hayvanın başını sol el ile tutmakta daha kolaylaştırıcı olur (Kastallânî).

29 Hadîsin başlığa uygunluğu "Tekbîr getirerek..." sözündedir. Bunun bir rivâyeti yakında geçmişti.

15- BÂB: İNSAN MEKKE'DE KESİLMEK İÇİN KURBANLIK GÖNDERDİĞİ ZAMÂN ONA (İHRÂMLIYA HARÂM OLANLARDAN) HİÇBİRŞEY HARÂM OLMAZ

٢٢ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ مُحَمَّدٍ أخبرَنا عبْدُ اللّهِ أخبرَنا إسْماعِيلُ عنِ الشَّعْبِيِّ عنْ مَسْرُوقٍ أنَّهُ أتَى عائِشَةَ فقال لَها ياامَّ المُؤْمِنِينَ إنَّ رَجُلاً يَبْعَثُ بالْهَدْىِ إلى الكَعْبَةِ ويَجْلِسُ فى المِصْرِ فَيُوصِى أنْ تُقَلَّدَ بَدنَتُهُ فلاَ يَزَالُ مِنْ ذٰلِكَ اليَوْمِ مُحْرِمًا حَتَّى يَحِلَّ النَّاسُ قال فَسَمِعْتُ تَصْفِيقَها مِنْ وَرَاءِ الْحِجابِ فقالَتْ لَقَدْ كُنْتُ أفْتِلُ قَلاَئِدَ هَدْىِ رسولِ اللّهِ ﷺ فَيَبْعَثُ هَدْيَهُ إلى الكَعْبَةِ فَما يَحْرُمُ علَيْهِ مِمَّا حَلَّ لِلرِّجالِ مِنْ أهْلِهِ حَتَّى يَرْجِعَ النَّاسُ *

22-....... Bize İsmâîl ibn Ebî Hâlid, eş-Şa'bî'den haber verdi ki, Mesrûk, Âişe'ye geldi de:

— Ey Mü'minler'in Anası! Bir adam Ka'be'ye kurbanlıklar gönderiyor ve bulunduğu beldede oturuyor, berâberinde kurbanlıklar gönderdiği kimselere kurbanlık develerine (kurbanlık olduklarının bilinmesi için) gerdanlık takılmasını tavsiye ediyor. İşte bu adam, kendisinde kurbanlıklar gönderdiği bu günden i'tibâren bütün hacılar Mekke'de ihrâmlarından çıkacakları zamâna kadar kendi oturduğu şehirde ihrâmlı gibi olmakta devâm ediyor! demiştir.

Mesrûk dedi ki: Ben Âişe'nin kendi sesinin işitilmesi için perdenin arkasından ellerini birbirine çarptığını işittim. Bu el çarpmadan sonra Âişe (R):

— Yemîn olsun, ben Rasûlullah'ın kurbanlıklarının gerdanlıklarının iplerini bükerdim de O, kurbanlıklarını gerdanlıklı olarak Ka'be'ye gönderirdi, fakat ihrâmlı erkeklere âilesinden harâm olan şeylerden hiçbiri, hacıların dönmesine kadar kendisine harâm olmuyordu, dedi [30].

١٦ـ بابُ مايُؤْكَلُ مِنْ لُحومِ الأضاحِىِّ وما يُتَزَوَّدُ مِنْها

16- KURBANLIKLARIN ETLERİNDEN (HİÇBİR KAYIDLAMA OLMAKSIZIN) YENİLMESİ VE AZIK EDİNİLMESİ BÂBI

30 Başlığa uygunluğu "Rasûlullah'a harâm olmuyordu" sözündedir. Bunun bir rivâyeti Hacc Kitâbı'nda, "Kurbanlıklara gerdanlık takılması bâbı"nda geçmişti. Mesrûk'un "Bir adam" diye söylediği kimse dahî Ziyâd ibn Ebîh'tir (Kastallânî).

٢٣ـ حدّثنا عِلِىُّ بنُ عبْدِ اللّهِ حدّثنا سُفْيانُ قال عَمْرٌو أخبرنى عَطَاءٌ سَمِعَ جابِرَ بنَ عبْدِ اللّهِ رضىَ اللّهُ عنهما قال كُنَّا نَتَزَوَّدُ لُحُومَ الأضاحِىِّ عَلى عَهْدِ النبىِّ ﷺ إلى المَدِينَةِ . وقال غَيْرَ مَرَّةٍ لُحُومَ الْهَدْىِ *

23-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Amr ibn Dînâr dedi ki: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi, kendisi Câbir ibn Abdillah(R)'den işitmiştir. Câbir:

— Biz Peygamber (S) zamânında kurbanlık hayvanların etlerini Medîne'ye kadar getirir, azık edinirdik, demiştir.

Râvî Sufyân ibn Uyeyne birçok kerreler "Kurbanlık develerin etlerini" şeklinde söylemiştir [31].

٢٤ـ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثنى سُلَيْمانُ عنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ عنِ القاسِمِ أنَّ ابنَ خَبَّابٍ أخْبَرَهُ أنَّهُ سَمِعَ أبا سَعِيدٍ يُحَدِّثُ أنَّهُ كانَ غائِبًا فقَدِمَ فَقُدِّمَ إلَيْهِ لَحْمٌ قال وهٰذا مِنْ لَحْمِ ضَحايانا فقال أخِّرُوهُ لاأذُوقُهُ قال ثُمَّ قُمْتُ فَخَرَجْتُ حتَّى آتِىَ أخى أبا قَتادَةَ وكانَ أخاهُ لأُمِّهِ وكانَ بَدْرِيًّا فَذَكَرْتُ ذٰلِكَ لَهُ فقال إنَّهُ قَدْ حَدَثَ بَعْدَكَ أمْرٌ *

24-....... Bana Süleymân ibn Bilâl, Yahyâ ibn Saîd el-Ensârî'den; o da el-Kaasım ibn Muhammed'den tahdîs etti ki, ona da Abdullah ibn Habbâb, Ebû Saîd el-Hudrî'den şöyle tahdîs ederken işittiğini haber vermiştir: Ebû Saîd bir seferde memleketinden uzakta bulunuyordu. O seferden geldi, önüne et yemeği konuldu. Koyan:

— Bu, kurbanlarımızın etlerindendir, dedi.

Ebû Saîd onlara:

— Bunu geri çekin, ben ondan yemem, dedi.

Ebû Saîd dedi ki: Sonra ben kalktım ve evden çıkıp kardeşim Ebû Katâde'ye geldim -Ebû Katâde ibnu'n-Nu'mân, Ebû Saîd'in anabir kardeşi idi ve Bedir harbinde hazır bulunmuş bir kimse idi-. Bu kurban eti mes'elesini ona zikrettim. O da bana:

---

31 Bunun bir rivâyeti Cihâd'da geçmişti. Başlığa delâleti açıktır. Bu hadîs, kurban etinin üç kısma ayrılıp, bir parçası sâhibine, bir parçası zengin ve fakîrlere hediye, birisi de ev azığı olarak alıkonulmasına delâlet etmiştir.

— Şu muhakkak ki, senden sonra (kurban etlerinin üç günden sonra yenmesi yasağını bozan) bir emir meydana geldi, dedi [32].

٢٥ــ حدّثنا أَبُو عاصِمٍ عَنْ يَزِيدَ بنِ أَبِى عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ بنِ الأَكْوَعِ قال قال النبيُّ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم مَنْ ضَحَّى مِنْكُمْ فَلاَ يُصْبِحنَّ بَعْدَ ثالِثَةٍ وفى بَيْتِهِ مِنْهُ شَيْءٌ فَلمَّا كانَ العامُ المُقْبِلُ قالُوا يارَسولَ اللَّهِ نَفْعَلُ كَما فَعَلْنا العامَ الماضِىَ قال كُلُوا وأَطْعِمُوا وادَّخِرُوا فإنَّ ذَلِكَ العامَ كانَ بالناسِ جَهْدٌ فأَرَدْتُ أنْ تُعِينُوا فِيها *

25-....... Seleme ibnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir: Peygamber (S-bayram hutbesinde):

— *"Sizlerden her kim kurban keserse, bayramın üçüncü gecesinden sonra evinde kurban etinden birşey bulunduğu hâlde sabahlamasın"* buyurdu.

Ertesi sene gelince sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! (Kurban etlerini) geçen sene yaptığımız gibi mi dağıtacağız? diye sordular.

Rasûlullah şöyle cevâb verdi:

— *"Bu yıl kendiniz yiyiniz, başkalarına yediriniz ve âilenize azık edininiz. Çünkü geçen sene insanlar arasında geçim zorluğu vardı. Bu sebeble ben o sene insanlara yardım etmenizi istedim"* [33].

٢٦ــ حدّثنا إِسْماعِيلُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ قال حدّثنى أَخِى عَنْ سُلَيْمانَ عَنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمنِ عَنْ عائِشَةَ رضىَ اللَّهُ عنها قالَتِ

32 Bu hadîsin râvîleri Medîneli'dir, bunda üç tâbiî; Yahyâ, el-Kaasım ve onun şeyhi; iki de sahâbî vardır: Ebû Saîd, Katâde ibn Nu'mân (R).

33 Bu hadîsin ilk kısmında kurban etinden sâhibinin üç günden fazla yemesi ve kavurup azık edinmesi yasak edilmiştir. İkinci kısmında ise bu nehyin bir sebebe, halkın o yıl geçim husûsunda zorluk çekmesi gerekçesine dayandığı beyân edilmiş ve o zarûretin gitmesi üzerine artık kendilerinin yemeleri, muhtâclara dağıtıp yedirmeleri ve bir kısmını da kavurup azık edinmeleri emredilmiştir. Bu sûretle üç günden sonraları da yemelerine cevâz verilmiştir.

Âlimlerin ve fakîhlerin cumhûruna göre kurban etinin üç günden fazla zamânda yenilmesi ve bir kısmının azık edinilmesi mübâhtır. Bu cumhûr içinde Dört Mezheb İmâmı ile bunların talebeleri de dâhildir. Bu husûsta bu Seleme hadîsinin ikinci kısmıyle ve başka hadîslerle istidlâl etmişlerdir... (Aynî).

الضَّحِيَّةُ كُنَّا نُمَلِّحُ مِنْهُ فَنَقْدَمُ بِهِ إِلى النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم بالمَدِينَةِ فقال لاتأْكُلُوا إلاَّ ثَلاَثَةَ أيَّامٍ ولَيْسَتْ بِعَزِيمَةٍ ولٰكِنْ أرَادَ أنْ يُطْعِمَ مِنْهُ واللّهُ أعْلَمُ *

26-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Biz kurban etlerinden bir kısmını tuzlardık da sonra bu tuzlu etleri Medîne'de Peygamber'e getirirdik. Peygamber (S):

— *"Sizler kurban etlerini üç günden sonra yemeyiniz"* buyurdu.

Âişe dedi ki: Bu nehy, tahrîm için değildi (üç günden sonra yemeyi terketmek de vâcib değildi), lâkin Peygamber bu etlerden zenginlerin fakîrleri doyurmasını istemiştir ve Allah, Peygamberi'nin murâdını en bilendir [34].

٢٧ــ **حدّثنا** حِبَّانُ بنُ مُوسَى أخبرنا عَبْدُ اللّهِ قال أخبرنى يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ قال **حدّثنى** أبو عُبَيْدٍ مَوْلَى ابنِ أزْهَرَ أنَّهُ شَهِدَ العِيدَ يَوْمَ الأضْحَى مَعَ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ رضىَ اللّهُ عنه فَصَلَّى قَبْلَ الخُطْبَةِ ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ فقال ياأيُّها النَّاسُ إنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قَدْنَها كُمْ عنْ صِيامِ هٰذَيْنِ العِيدَيْنِ أمَّا أحَدُهُما فَيَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيامِكُمْ وأمَّا الآخَرُ فَيَوْمٌ تأكُلُونَ نُسُكَكُمْ . قال أبو عُبَيْدٍ ثُمَّ شَهِدْتُ مَعَ عُثْمانَ بنِ عَفَّانَ فكانَ ذَلِكَ يَوْمَ الجُمُعَةِ فَصَلَّى قَبْلَ الْخُطْبَةِ ثُمَّ خَطَبَ فقال ياأيُّها النَّاسُ إنَّ هٰذَا يَوْمٌ قَدِاجْتَمعَ لَكُمْ فِيهِ عِيدَانِ فَمَنْ أحَبَّ أنْ يَنْتَظِرَ الجُمُعَةَ مِنْ أهْلِ العَوَالِى فَلْيَنْتَظِرْ ومَنْ أحَبَّ أنْ يَرْجِعَ فَقَدْ أذِنْتُ لَهُ. قال أبو عُبَيْدٍ ثُمَّ شَهِدْتُهُ مَعَ عَلِيِّ بنِ أبى طالِبٍ فَصَلَّى قَبْلَ الخُطْبَةِ ثُمَّ خَطَبَ النَّاسَ فقال إنَّ رسُولَ اللّهِ ﷺ نَها كُمْ أنْ تأكُلُوا لحُومَ نُسُكِكُمْ فَوْقَ ثَلاَثٍ * وعَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبى عُبَيْدٍ نَحْوَهُ *

27-....... Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verip şöyle dedi: Bana Yûnus ibn Yezîd el-Eylî haber verdi ki, ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Abdurrahmân ibn Ezher'in himâyesinde bulunan Ebû Ubeyd tahdîs etti ki, kendisi bir kurban bayramı günü Umer ibnu'l-Hattâb'ın

34 Başlığa uygunluğu "Bu nehy azîmet değildi (yânî kesin ve devâmlı değildi)" sözünden alınır.

berâberinde bayram namâzında hazır bulunmuştur. Umer bayram namâzını hutbeden evvel kıldırıp, sonra insanlara şöyle hitâb etmiştir:

— Ey insanlar! Şübhesiz ki, Rasûlullah (S) sizleri şu iki bayram gününde oruç tutmaktan nehyetti: Bu bayramlardan biri, orucunuzu bıraktığınız bu ramazân bayramı gününüzdür. Diğerine gelince; o da içinde kurbanlarınızın etlerinden yemekte olduğunuz kurban bayramı günüdür!

Ebû Ubeyd dedi ki: Sonra ben Usmân ibn Affân'ın berâberinde kılınan bir bayram namâzında hazır bulundum. Bu bayram bir cumua gününde idi. Usmân da bayram namâzını hutbeden evvel kıldırdı, sonra hutbe yapıp şöyle dedi:

— Ey insanlar! Şübhesiz bu cumua,kendisinde sizin için iki bayramın bir yerde birleşmiş olduğu bir gündür! (Cumua bayramı ve kurban bayramı.) Böyle olunca yüksek köyler ahâlîsinden olup da (öğleyin kılınacak olan) cumua namâzını beklemek isteyen (cumua namâzı kılınıncaya kadar) beklesin. Yüksek köylerdeki evine dönmek isteyene de ben köyüne dönmesine izin vermişimdir!

Ebû Ubeyd dedi ki: Sonra ben Alî ibn Ebî Tâlib'in maiyyetinde kılınan bir kurban bayramı namâzında hazır bulundum. O da bayram namâzını hutbeden önce kıldırdı. Sonra insanlara hutbe yapıp:

— Şübhesiz Allah Elçisi, sizlerin üç günden fazla zamân içinde kurbanlarınızın etlerini yemenizi nehyetmiştir! dedi.

Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Ebû Ubeyd'den bu hadîsin benzerini rivâyet etmiştir [35].

٢٨ــ حدّثنا مَحَمَّدُ بنُ عبْدِ الرَّحِيمِ أخبَرَنا يَعْقُوبُ بنُ إبْراهِمَ بنِ سَعْدٍ عن ابنِ أخِى ابنِ شِهابٍ عنْ عَمِّهِ ابنِ شِهابٍ عنْ سالِمٍ عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما قال رسولُ اللَّهِ ﷺ كُلُوا مِنَ الأضاحِيِّ ثَلاثًا وكانَ عبْدُ اللَّهِ يأكُلُ بالزَّيْتِ حِينَ يَنْفِرُ مِنْ مِنًى مِنْ أجْلِ لُحُومِ الْهَدْيِ *

28-....... Bize Ya'kûb ibn İbrâhîm ibn Sa'd, İbn Şihâb'ın kardeşinin oğlundan; o da amcası İbnu Şihâb'dan; o da Sâlim'den; o

35 Beyhakî, Şâfiî'den şunu nakletmiştir: Kurbanların etlerini üç günden fazla zamânda yemekten nehy, aslında tenzîh içindi. Bu, Yüce Allah'ın: ***"İşte bunlardan yiyin, yoksulu, fakîri doyurun"*** (el-Hacc:28) (***"Biz kurbanlık develeri de sizin için Allah'ın şeâirinden kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. O hâlde onlar ayakta dururlarken üzerlerine Allah'ın ismini anın. Yanları üstü düştükleri vakit de ondan hem kendiniz yiyin, hem ihtiyâcını gizleyen ve gizlemeyip dilenen fakîrlere yedirin"*** -Âyet:36-) kavlindeki emir gibidir. Sahîh olan Âişe'nin dediği gibi, o nehy, kesin ve devâmlı değildi... (Kastallânî).

da babası Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, o: Rasûlullah (S) *"Kurbanların etlerinden üç gün içinde yiyiniz"* buyurdu, demiştir.

Abdullah ibn Umer, kurban develerinin etlerini yemekten sakınmak için Minâ'dan hareket ederken ekmeği zeytinyağı ile yerdi [36].

---

36 Bu da İbn Umer'in şahsî olarak o eski emre tutunması olabilir.

Müslim de Bureyde'den şunu rivâyet etmiştir: Rasûlullah buyurdu ki; *"Ben sizleri kabirleri ziyâret etmekten nehyetmiştim; artık kabirleri ziyâret edebilirsiniz. Ben sizleri kurbanların etlerini üç günden fazla tutmanızdan da nehyetmiştim. Artık bundan sonra size nasıl uygun görülürse öylece tutabilirsiniz..."* Bu, kendisinde nâsih ile mensûhun berâberce tasrîh edildiği hadîslerdendir. Müslim, Kitâbu'l-Edâhî'den ayrı bir bâbda bu konudaki hadîsleri pek güzel bir sıra ile tesbît etmiştir: *Müslim Ter.*, VI, 184-191 "1969-1976."

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٧٤ ـ كِتَابُ الأَشْرِبَةِ

74- KİTÂBU'L-EŞRİBE

(İçecek Şeyler Kitâbı) [1]

وقَوْلِ اللّٰهِ تعالى إنَّما الخَمْرُ والمَيْسِرُ والأَنْصابُ والأَزْلامُ رِجسٌ مَنْ عَمَلِ الشَّيطانِ فاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۞

Ve Yüce Allah'ın şu kavli:

"Ey îmân edenler, içki, kumar, (tapmaya mahsûs) dikili taşlar, fal okları ancak şeytânın amelinden birer murdardır. Onun için bunlardan kaçının ki, murâdınıza eresiniz"

(el-Mâide: 90) [2]

---

1 *Eşribe, Şarâb*'ın cem'idir. *Şarâb* ise içilen akıcı şeylerin ismidir. Harâm ve halâl olan bütün içilen nevi'leri şâmildir. Türkçede ise *Şarâb,* nass ile harâm olan hamr ve diğer sarhoş edici içkiler ma'nâsında kullanılmıştır. Bu kitâbda yalnız harâm olan içkiler değil, su, süt gibi halâl olan içkilere âid hadîsler toplanmıştır.

2 Buhârî bu âyeti hamrın harâmlığı hakkında gelen hadîslere bir hazırlık ve mukaddime olmak üzere zikretmiştir.

Bu âyet sarhoşluk veren içkilerin men'i ve harâm kılınması hakkında üçüncü ve son olarak inen âyettir ki, birincisi en-Nisâ: 43, ikincisi el-Bakara: 219-220. âyetleri idi. Allah Taâlâ bu âyette hamrın ve kumarın harâmlığını birçok vecihlerle te'kîd etmiştir: Evvelâ cümlenin başı ***"İnnemâ"*** ile başlatılmış, ikinci olarak ***"Ensâb"*** ve ***"Ezlâm"*** ile berâber zikrolunarak putperestlik kabîlinden gösterilmiş, üçüncü olarak ***"Rics"*** ismi verilmiş, dördüncü olarak sırf şerr veyâ şerri gâlib olduğuna tenbîhen ***"Şeytânın amelinden"*** buyurulmuş, beşinci ola-

١ــ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ نافِعٍ عنْ عبْدِ اللّهِ ابنِ عُمَرَ رضىَ اللّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال منْ شَرِبَ الخَمْرَ فى الدُّنْيا ثُمَّ لَمْ يَتُبْ مِنها حُرِمَها فى الآخِرَةِ *

1-....... Bize Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den haber verdi ki, Rasûlullah (S): *"Kim dünyâda şarâb içer de sonra bu günâhından tevbe etmezse, o kişi âhirette cennet şarâbından mahrûm olur"* buyurmuştur [3].

٢ــ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ أخبرنى سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ أنَّهُ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنهُ أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ أتِىَ لَيْلَةَ أُسْرِىَ بِهِ بِإيلِياءَ بِقَدَحَيْنِ مِنْ خَمْرٍ وَلَبَنٍ فَنَظَرَ إلَيْهِما ثُمَّ أخَذَ اللَّبَنَ فقال جِبْرِيلُ الْحَمْدُ لله الَّذِى هداكَ لِلْفِطْرَةِ ولَوْ أخَذْتَ الخَمْرَ غَوَتْ أُمَّتُكَ * تابَعَهُ مَعْمَرٌ وابنُ الهَادِ وعُثْمانُ بنُ عُمَرَ والزُّبَيْدِىُّ عنِ الزُّهْرِىِّ *

---

rak bunlardan sakınmak emredilmiş, altıncı olarak bu ictinâb, felâh ümîdine bir sebeb yapılmış, yedinci olarak da bu beyândan asıl maksad hamr ve kumarın tahrîmi olduğu hatırlatılıp, bunların harâm kılınmasını gerektiren dînî, dünyevî mefsedet ve vebâllerini takrîr ve şeytânın amelini tavzîh ile: ***"Şeytân içkide ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmaktan ve namâzdan alıkoymak ister. Artık siz vazgeçtiniz değil mi?"*** (el-Mâide: 91) buyurulmuştur. Ki bir kerre bunlar olduktan sonra artık her günâh, her cinâyet işlenir; ne dîn kalır, ne îmân; ne dünyâ kalır, ne âhiret... (*Hakk Dîni*, II, 1805)

3 Hadîs dünyâda harâm olan şarâbı içip de tevbe etmeden ölenlerin âhirette muttekîlere va'd olunan cennet şarâbından mahrûm olacakları bir cezâ olarak bildiriliyor. Ma'siyet ve günâh cennetten mahrûm olmayı gerektirmediğinden, bunlar cennete girecekler, fakat sarhoşluk vermeyen, içenlere yüksek lezzet veren âhiret şarâbından mahrûm kalacaklardır... Cennetliklere va'd edilen içki nehirlerini haber veren âyetlerden biri şudur: ***"Sakınanlara va'd olunan cennetin sıfatı şudur: İçinde rengi, kokusu, hiçbir vasfı bozulmayan sudan ırmaklar, tadına aslâ bozukluk gelmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şarâbdan ırmaklar, süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır..."*** (Muhammed: 15).

"Kînden göğüslerinde ne varsa söküp atacağız. Altlarından ırmaklar akacaktır. Hamd olsun Allah'a ki, bizi hidâyetiyle buna kavuşturdu. Eğer Allah bize hidâyet etmeseydi, kendiliğimizden bunun yolunu bulamazdık. And olsun ki, Rabb'imizin elçileri gerçeği getirmişlerdir derler..." (el-A'râf: 43).

"Biz onların göğüslerindeki kîni söküp attık. Hepsi kardeşler hâlinde karşı karşıya tahtları üzerine dayanarak oturacaklardır" (el-Hıcr: 47).

2-....... ez-Zuhrî (şöyle demiştir): Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdi ki, kendisi Ebû Hureyre(R)'den işitmiştir: Rasûlullah'a isrâ ettirildiği gece Îliyâ'da (yânî Beytu'l-Makdis'te) biri şarâb, biri süt dolu olan iki kadeh getirildi. Rasûlullah (S) onlara baktı, sonra süt kadehini aldı. Bunun üzerine Cibrîl:

— "Seni fıtrata hidâyet eden Allah'a hamd olsun! Eğer sen şarâbı almış olsaydın, ümmetin azgın olurdu" dedi.

Bu hadîsi ez-Zuhrî'den rivâyet etmekte Ma'mer ibn Râşid, İbnu'l-Hâd, Usmân ibnu Umer ve ez-Zubeydî, Şuayb'e mutâbaat etmişlerdir [4].

٣ـ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا هِشَامٌ حدّثنا قَتَادَةُ عنْ أنَسٍ رضى اللّهُ عنهُ قال سَمِعْتُ مِنْ رسَولِ اللّهِ ﷺ حَدِيثًا لايُحَدِّثُكُمْ بِهِ غَيْرِى قال مِنْ أشْرَاطِ السَّاعَةِ أنْ يَظْهَرَ الْجَهْلُ ويَقِلَّ العِلْمُ ويَظْهَرَ الزِّنا وتُشْرَبَ الخَمْرُ ويَقِلَّ الرِّجالُ وتَكْثُرَ النِّساءُ حَتَّى يَكُونَ لِخَمْسِينَ امْرَأةً قَيِّمُهُنَّ رجُلٌ واحِدٌ *

3-....... Enes (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan bir hadîs işittim ki, onu sizlere benden başka hiçbir kimse söyleyemeyecektir: Şöyle buyurdu: *"Cehlin yayılması, ilmin azalması, zinânın yayılması, şarâbın içilmesi, erkeklerin mikdârı azalıp da kadınların çoğalması, o derecede ki elli kadının yalnız bir tek kayyımları, yânî bakanı olması kıyâmet alâmetlerindendir"* [5].

٤ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ صالِحٍ حدّثنا ابنُ وَهْبٍ قال أخبرنى يُونُسُ عنِ ابنِ شِهاب قال سَمِعْتُ أبا سَلَمَةَ بنَ عبْد الرَّحْمنِ وابنَ المُسَيَّبِ يَقُولانِ قال أبو هُرَيْرَةَ رضىَ اللّهُ عنهُ إنَّ النبىَّ ﷺ قال لايَزْنِى الزَّانِى حِينَ يَزْنِى وهْوَ مُؤْمِنٌ ولاَ يَشْرَبُ الخَمْرَ حينَ يَشْرَبُها وهْوَ مُؤْمِنٌ ولا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ

---

4 Bu hadîsin bir rivâyeti, uzun Mi'râc ve İsrâ hadîsi içinde geçti. Müslim de Îmân'da, "Rasûlullah'ın geceleyin semâlara yürütülmesi ve namâzların farz kılınması bâbı"nda 264-"164" hadîsin sonunda; bir de 272, "168" rakamlı hadîste buna yakın bir lafızla getirmiştir. Hadîs, süt içmenin fazîleti ile sarhoş edicilerin kötülüğünü işâret etmiş oluyor.

5 Başlığa uygunluğu *"Şarâbın* (açıkça ve alenî olarak) *içilmesi..."* sözündedir. Bunun bir rivâyeti İlim Kitâbı, "İlmin kalkıp, cehlin meydan alması bâbı"nda geçmişti.

يَسْرِقُ وهْوَ مُؤْمِنٌ * قال ابنُ شِهابٍ وأخبرنى عبْدُ المَلِكِ بنُ أبي بَكْرِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ الحارِثِ بنِ هِشامٍ أنَّ أبا بَكْرٍ كانَ يُحَدِّثُهُ عنْ أبى هُرَيْرَةَ ثُمَّ يَقُولُ كانَ أبو بَكْرٍ يُلْحِقُ مَعَهُنَّ ولا يَنْتَهِبُ نُهْبَةً ذَاتَ شَرَفٍ يَرْفَعُ النَّاسُ إلَيْهِ أبْصارَهُمْ فِيها حينَ يَنْتَهِبُها وهْوَ مُؤْمِنٌ *

4-....... İbnu Şihâb şöyle demiştir: Ben Ebû Seleme ibn Abdirrahmân ile İbnu'l-Müseyyeb'den işittim, şöyle diyorlardı: Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S) şöyle buyurdu: *"Zinâ edici* (mü'min) *kişi zinâ ettiği sıra* (tam ve kâmil bir) *mü'min olduğu hâlde zinâ etmez. İçki içen de içki içtiği zamânda* (kâmil bir) *mü'min olarak içemez. Hırsız da hırsızlık yaparken* (kâmil bir) *mü'min olarak hırsızlık yapamaz."*

İbnu Şihâb şöyle dedi: Ve yine bana Abdulmelik ibnu Ebî Bekr ibn Abdirrahmân ibni'l-Hâris ibn Hişâm haber verdi ki, zikredilen Abdulmelik'in babası Ebû Bekr, bu hadîsi Ebû Hureyre'den tahdîs ederdi. Sonra şöyle der idi: Bu Ebû Bekr ibnu Abdirrahmân, şu Ebû Hureyre hadîsinde zikredilenlerin berâberine şunu da katardı: *"İnsanların gözleri önünde yağmacılık yapan yüksek mevki' sâhibi* (zâlim) *kişi, yağmacılık ettiği zamân* (kâmil) *mü'min olarak yağmacılık edemez"* [6].

---

6 Başlığa uygunluğu *"İçki içen de içtiği zamânda mü'min olarak içemez"* kavlindedir.

İbn Battâl dedi ki: İçki içmek hakkında gelen haberler içinde en şiddetli rivâyet, Ebû Hureyre'nin bu hadîsidir. Çünkü hadîste zikredilen çirkin fiilleri işleyenlerden, işledikleri sırada îmân şuûrunun kendilerinden silindiği bildiriliyor ki, zâhir şekline göre çok ağırdır. Teblîğin bu zâhir şekline bakarak Hâricîler: Bu büyük cürümleri -harâm olduklarını bilerek kasden- işleyenleri tekfîr etmişlerdir. Sünnet ehli âlimleri ise bu husûstaki îmânı kemâle hamlederek: "Büyük günâhları işleyenlerin îmânı tam ve kâmil olmaz" sûretinde tefsîr etmişlerdir.... Bâzı âlimler de "Bu, büyük bir tehdîddir" demişlerdir. Bu konuda gelen diğer haberler de bu sûretle tefsîr ve tevcîh olunur: Meselâ Ebû Mûsâ el-Eş'arî hadîsinde: *"Üç sınıf mücrim cennete girmez: Şarâb içen, hısımlığı kesen, sihre inananlar"* buyurulmuştur. Ebû Hureyre'nin bir hadîsinde de: *"Şarâb içen, puta tapan gibidir"* buyurulmuştur ki, bütün bunlar tağlîz ve tehdîde hamlolunmuşlardır.... (Aynî).

el-Muzhırî şöyle dedi: Yânî zinâ etmekte iken îmânda kâmil olmaz, yâhud lafzı haber, ma'nâsı nehydir; birinci vech daha üstündür. Hattabî de buradaki îmânsızlığı, zinâyı halâl sayana hamletti. *Mişkaat* şârihi de şöyle dedi: Menfî olan îmânla murâd, hayâdır denilebilir. Nitekim *"Hayâ îmândan bir şu'bedir"* hadîsi gelmiştir. Buna göre ma'nâ: Zinâcı zinâ edeceği zamân Allah'tan hayâ eder hâlde zinâ edemez. Çünkü o Allah'tan utansaydı ve onun hazır ve hâline şâhid bulunduğuna i'tikaad etmiş olsaydı, bu çirkin fiili yapmazdı. Bunun tağ-

١ ـ بابٌ الخمْرُ مِن العِنبِ

1- BÂB: ÜZÜMDEN YAPILAN HAMR (ŞARÂB) [7]

٥ ـ حدّثنا الحَسَنُ بنُ صَبَّاحٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ سابِقٍ حدّثنا مالِكٌ هُوَ ابنُ مِغْوَل عنْ نافِعٍ عنْ أبنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما قال لَقدْ حُرِّمَتِ الخَمْرُ وما بالْمَدِينَةِ مِنها شَيْءٌ *

5-....... Bize Mâlik -ki o, İbnu Mığvel'dir- Nâfi'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R): "Yemîn olsun hamr harâm kılındı, hâlbuki Medîne'de ondan birşey yoktu" demiştir [8].

٦ ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ يُونُسَ حدّثنا أبُو شِهابٍ عبْدُ رَبِّهِ بنُ نافِعٍ عنْ يُونُسَ عنْ ثابِتٍ البُنانِيِّ عنْ أنَسٍ قال حُرِّمَتْ عَلَيْنا الخَمْرُ حِينَ حُرِّمَتْ وما نَجِدُ يَعْنِى بالمَدِينَةِ خَمْرَ الأعْنابِ إلاَّ قَلِيلاً وعامَّةُ خَمْرِنا البُسْرُ والتَّمْرُ *

6-....... Enes (R) şöyle demiştir: Hamr bizlere harâm kılındı. Harâm kılındığında biz üzümlerden yapılan hamrı -Medîne'de demek istiyor- ancak pek az buluyorduk. Bizim hamrımızın çoğu (yânî aslı) rutab kertesine varmamış olan hurma koruğu ve hurmadır [9].

٧ ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ أبى حَيَّانَ حدّثنا عامِرٌ عنِ ابنِ عُمَرَ

---

lîz ve teşdîd bâbından olması da muhtemeldir. Nitekim Âlu İmrân: 93'te böyledir. Yânî bunlar mü'minlerin hasletlerinden değildir. Çünkü bunlar mü'minlerin hasletlerine aykırıdır. Mü'minlerin bunlarla vasıflanmaları yakışmaz. Bunlar kâfirlerin vasıflarıdır... (Kastallânî).

7 Bu başlık "Üzümden yapılan hamr" yâhud "Hamr üzümden yapılandır" şeklinde tercüme edilebilir. İkinci şekil Ebû Hanîfe'nin görüşüdür. Ona göre üzümden başka meyve ve hubûbâttan yapılan içkilere, hakîkî ma'nâsıyle hamr denmez, teşbîh sûretiyle denilebilir. Diğer imâmlara göre ise, hamr üzüme has değildir, başka şeylerden de yapılır.

8 Enes'in bu "Hâlbuki Medîne'de ondan birşey yoktu" sözü, üzümden yapılan hamr yoktu, demek oluyor. Bu cihetle hamr mutlak zikrolununca, kemâline sarfolunur ki, o da üzümden yapılandır.

9 Enes'in bu hadîsi, bundan önceki hâşiyede bildirilen şeyi te'yîd etmektedir. Yânî o sırada Medîne'de üzüm suyundan yapılan hamr pek az idi, fakat diğer şeylerden yapılan hamr bolca bulunuyordu.

رضى اللّهُ عنهما قال قامَ عُمَرُ عَلى المِنْبَرِ فقال أمَّا بَعْدُ نَزَلَ تَحْرِيمُ الخَمْرِ وهْيَ مِنْ خَمْسَةٍ العِنَبِ والتَّمْرِ والعَسَلِ والحِنْطَةِ والشَّعِيرِ . والخَمْرُ ما خامَرَ العَقْلَ *

7-....... Bize Âmir eş-Şa'bî tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Umer, Peygamber'in minberi üzerinde ayağa kalktı da şöyle dedi: "Amma ba'du: Hamrın, yânî şarâbın harâm kılınması indi. Hamr ise (bu gün) beş şeyden yapılıyor: Üzümden, hurmadan, baldan, buğdaydan, arpadan. Hamr, aklı ve şuûru örtüp karıştıran içkididir" [10].

٢ـ بابٌ نَزَلَ تَحْرِيمُ الخَمْرِ وهْيَ مِنَ البُسْرِ والتَّمْرِ

2- BÂB: "HAMRIN TAHRÎMİ İNDİ, HAMR İSE HURMA KORUĞUNDAN VE HURMADAN YAPILIYORDU" [11]

٨ـ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ عَبْدِ اللّهِ قال حدّثنى مالِكُ بنُ أنَسٍ عنْ إسْحاقَ بنِ عَبْدِ اللّهِ بنِ أبى طَلْحَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضىَ اللّهُ عنه قال كُنْتُ أسْقِى أبا عُبَيْدَةَ وأبا طَلْحَةَ وأُبَىَّ بنَ كَعْبٍ مِنْ فَضِيخِ زَهْوٍ وتَمْرٍ فَجاءَهُمْ آتٍ فقال إنَّ الخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ فقال أبو طَلْحَةَ قُمْ ياأنَسُ فأهْرِقْها فأهْرَقْتُها *

8-....... Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Ben Ebû Ubeyde'ye, Ebû Talha'ya, Ubeyy ibn Ka'b'a "Zehv" denilen hurma koruğundan ve

---

10 İbn Umer'in bu hadîsi, o devirde üzümden başka sayılan şeylerden de hamr yapıldığının delîlidir.

Hamr, esâsen örtmek ma'nâsına masdar olduğu hâlde, "Çiğ üzüm şırasından şiddetlenmiş ve köpüğünü atmış olan şarâba isim olmuştur. Çünkü aklı bürüyüp örter ve bir ta'bîr ile kafayı dumanlar ki, buna *Humâr* denilir. Hamrın bu üzüm şarâbına ıtlâk edilmesi, has bir ıtlaktır. Bu münâsebetle hamr, bir de umûmî olarak akla humâr veren şey ma'nâsına kullanılır ki, bu ma'nâca müskirâtın hepsi hamrdır. Buna binâen İmâm Mâlik ve Şâfiî ve bunlardan evvel ve sonra bir hayli âlimler ve fakîhler Kur'ân'daki hamrın umûmî ma'nâsıyle mutlak olarak müskir demek olduğuna ve binâenaleyh her nevi' müskirâtın Kur'ân nassı ile aynen harâm bulunduğuna hükmetmişlerdir... (*Hakk Dîni,* I, 761-762).

11 Bu başlık, bundan önce geçen hadîste Umer'in hutbede söylediği sözün kısaltılmış şeklidir.

hurmadan yapılan "Fadîh" içkisi dağıtıyordum. Bu topluluğa bir kimse geldi de:

— "Hamr harâm kılınmıştır" dedi.

Bunun üzerine (üvey babam) Ebû Talha bana:

— Yâ Enes! Kalk, bu şarâbları dök! dedi.

Ben de şarâbları döktüm [12].

٩ــ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** مُعْتَمِرٌ عنْ أبِيهِ قال سَمِعْتُ أنَسًا قال كُنْتُ قائمًا عَلى الحَيِّ أسْقِيهِمْ عُمُومَتِى وأنا أصْغَرُهُمُ الفَضِيخَ فَقِيلَ حُرِّمَتِ الخَمْرُ فقالُوا اكْفِئْها فَكَفَأْنا قُلْتُ لأنَسٍ ماشَرَابُهُمْ قال رُطَبٌ وبُسْرٌ فقال أبو بَكْرِ بنُ أنَسٍ وكانَتْ خَمْرُهُمْ فَلَمْ يُنْكِرْ أنَسٌ * **وحدّثنى** بَعْضُ أصْحابِى أنَّهُ سَمِعَ أنَسًا يَقُولُ كانَتْ خَمْرَهُمْ يَوْمَئِذٍ *

9-....... Bize Mu'temir tahdîs etti ki, babası Süleymân ibn Tarhân el-Basrî şöyle demiştir: Ben Enes'ten işittim, şöyle dedi: Ben bir işret meclisinde kalkıp amcalarıma fadîh denilen içki sunuyordum. Ben onların en küçükleri idim. Bu sırada "Şarâb harâm kılındı" denildi. Bunun üzerine o mecliste bulunanlar:

— Şarâbları dök! dediler.

Biz de şarâbları döktük.

(Süleymân ibn Tarhân dedi ki:) Ben Enes'e:

— Onların şarâbları ne idi? diye sordum.

Enes:

— Yaş hurma ve hurma koruğu içkisi idi, dedi.

Ebû Bekr ibn Enes:

— Onların hamrı bu idi, dedi de Enes, oğlunun bu sözünü reddetmedi.

(Süleymân şöyle dedi:) Ve bana arkadaşlarımdan biri tahdîs etti ki, o, Enes'ten:

— Fadîh, o gün onların hamrı idi, derken işitmiştir [13].

---

12 Başlığa uygunluğu "Zehv denilen hurma koruğundan ve hurmadan yapılan fadîh içkisi" sözündedir.

ez-Zehv: Hurma koruğu sarı ve kırmızı alacalanmak ma'nâsınadır.

el-Fadîh: Bir günâ şarâba denir ki, hurd olmuş hurma koruğundan yaparlar. Masdar olarak ezmek, kırmak ma'nâsınadır *(Kaamûs Ter.).*

13 Başlığa uygunluğu *"el-Büsr denilen hurma koruğu"* sözündedir.

el-Büsr, herşeyin tâzesine denir... ve rutab kertesine varmamış olan hurma koruğuna denir, müfredi *"Busre"*dir.

١٠ ـ حدّثنا مُحمَّدُ بنُ أبِى بَكْرٍ المُقَدَّمِىُّ حدّثنا يُوسُفُ أبُو مَعْشَرٍ البَرَّاءُ قال سَمِعْتُ سَعيدَ بنَ عُبَيْدِ اللّهِ قال حدّثنى بَكْرُ بنُ عَبْدِ اللّه أنَّ أنسَ بنَ مالِكٍ حدّثَهُمْ أنَّ الْخَمْرَ حُرِّمَتْ والخَمْرُ يَوْمَئِذٍ البُسْرُ والتَّمْرُ *

10-....... Bana Bekr ibnu Abdillah tahdîs etti ki, onlara da Enes ibn Mâlik (R): Şübhesiz hamr harâm kılındı. Hamr ise o gün "Büsr" ve "Temr" (yânî alacası düşmüş hurma koruğu ve hurma) idi, diye tahdîs etmiştir [14].

٣ ـ بابٌ الخَمْرُ منَ العَسَلِ وهْوَ البِتعُ . وقال مَعْنٌ سأَلْتُ مالِكَ بنَ أنَسٍ عنِ الفُقَّاعِ فقال إذَا لَمْ يُسْكِرْ فَلاَ بأسَ . وقال ابنُ الدَّرَاوَرْدِىِّ سألْنا عَنْهُ فقالوا لايُسْكِرُ لا بأْسَ بهِ

3- BÂB: BALDAN YAPILAN HAMR Kİ, O BİTİ'(DENİLEN İÇKİ)DİR.

Ma'n ibn Îsâ: Ben Mâlik ibn Enes'e "el-Fukkaa" (denilen kuru üzümden yapılan şıra) içkisinin hükmünü sordum. İmâm Mâlik: Sarhoşluk vermediği zamân be's yoktur, dedi.

İbnu Derâverdî de şöyle dedi: Biz "el-Fukkaa" içkisinin içilip içilmeyeceğini sorduk,

---

Bu hadîsin birkaç rivâyetini Müslim de Eşribe Kitâbı'nda getirmiştir: *Müslim Ter.*, VI, 202-205.

14 Bu hadîsler, içkiyi kesin olarak harâm kılan el-Mâide: 93. âyeti indiği zamân hurma şırasından yapılan içkiye hamr, yânî şarâb denildiğini gösteriyor. Bundan dolayı üç mezhebin imâmlarına göre sarhoşluk veren her içki hamrdır ve üzüm şırasından yapılan ile diğer içkiler arasında hüküm i'tibâriyle bir fark yoktur. Herhangi birinden az bir mikdâr da içilse hadd vurmak îcâb eder.

Hanefîler'e göre ise *Hamr* denilen ve üzüm şırasından yapılan şarâbın hükmü, diğer içkilerden farklıdır. Onlarca her içkiye hamr, yânî şarâb denilmez. Böyle olunca hükümleri de bir değildir. Şarâbın bir damlasını içmek bile hadd'i îcâb eder. Fakat sâir içkiler böyle değildir. Onlar ancak sarhoş edecek mikdârı içilirse haddi îcâb eder. Daha fazla tafsîlât için fıkıh kitâblarına başvurulmalıdır.

âlimler:
Sarhoşluk vermiyorsa be's yoktur,
dediler [15].

١١ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرَنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ أبى سَلَمَةَ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ عائِشَةَ قالَتْ سُئِلَ رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم عنِ البِتْعِ فقال كُلُّ شَرَابٍ أسْكَرَ فهْوَ حَرَامٌ *

11-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'a biti' (içkisinin hükmü) soruldu da, O: *"Sarhoşluk veren her içki harâmdır"* buyurdu [16].

١٢ــ **حدّثنا** أبُو اليَمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرَنِى أبُو سَلَمَةَ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ سُئِلَ رسولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ البِتْعِ وهْوَ نَبيذُ العَسَلِ وكانَ أهْلُ اليَمَنِ يَشْرَبُونَهُ فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ كُلُّ شَرَابٍ أسْكَرَ فهْوَ حرامٌ * وعَنِ الزُّهْرِىِّ قال **حدّثنى** أنَسُ بنُ مالِكٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال لاتَنْتَبِذُوا فى الدُّبَّاءِ ولا فى المُزَفَّتِ * وكانَ أبُو هُرَيْرَةَ يُلْحِقُ معَهما الحَنْتَمَ والنَّقِيرَ *

12-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'tan bit'u içkisinin hükmü sorulmuştu -ki bu bit'u, baldan yapılan nebîz olup bunu Yemen ahâlîsi içmekte idiler- Rasûlullah: *"Sarhoşluk veren her içki harâmdır"* diye cevâb verdi.

---

15 *El-Bit'u:* Baldan yapılan kıvamlı koyu nebîze, bir kavle göre üzüm şırasına yâhud bâ'nın kesriyle hamre denilir... *(Kaamûs Ter.).*
İmâm Ebû Hanîfe: *Bit'u,* Yemen içkisidir, fakat Yemen halkı bu kelimenin "T" harfini üstün okurlar da *Bita'* derler" demiştir.
el-Fukkaa': Rummân vezninde, şerbetçilerin çarşıda sattıkları mutlaka şerbete denir ki, hubûbattan, meyvelerden ve sâireden tertîb eder ederler... *(Kaamûs Ter.)*

16 Bu hadîs, Rasûlullah'ın "Cevâmi'u'l-Kelim" diye anılan câmialı sözlerinden birisidir. Bunların kelimeleri az, ifâde ettikleri ma'nâlar ve hükümler çoktur. Rasûlullah'a yalnız Yemen'in "Bit'u" içkisinin hükmü sorulmuştu. O, içkinin mâhiyetini umûmî bir kaanûn hâlinde ta'rîf ederek cevâb vermiştir ki, her içki bununla ölçülmelidir demek olur.

Yine ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Enes ibnu Mâlik tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Dubbâ' ve muzeffet denilen kaplarda şıra kurmayın"* buyurmuştur.

(ez-Zuhrî dedi ki:) Ebû Hureyre bu iki kabın berâberine "Hantem" ile "Nakîr" ismindeki kapları da katardı [17].

٤ــ بابُ ماجاءَ فى أنَّ الخَمْرَ ماخامَرَ العَقْلَ مِنَ الشَّرابِ

4- "HAMR, AKLI ÖRTEN İÇKİDİR" HAKKINDA GELEN ŞEYLER BÂBI

١٣ــ حدّثنا أحْمَدُ بنُ أبى رَجاءٍ حدّثنا يَحْيى عنْ أبى حَيَّانَ التَّيمِى عنِ الشَّعْبِىِّ عنِ ابنِ عُمَرَ رضىَ اللَّهُ عنهما قال خَطَبَ عُمَرُ عَلى مِنْبَرِ رسولِ اللَّهِ ﷺ فقال إنَّهُ قَدْ نَزَلَ تحْرِيمُ الْخَمْرِ وهْىَ مِنْ خَمْسَةِ أشْياءَ العِنَبِ والتمْرِ والحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ والعَسَلِ : والخَمْرُ ما خامَرَ العَقْلَ وثَلاثٌ وَدِدْتُ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يُفارِقْنا حَتّى يَعْهَدَ إلَيْنا عَهْدًا . الجَدُّ والكَلالَةُ وأبْوابٌ مِنْ أبْوابِ الرِّبا قال قُلْتُ يا أبا عَمْرٍو فَشَىْءٌ يُصْنَعُ بالسِّنْدِ مِنَ الرُّزِّ قال ذاكَ لَمْ يَكُنْ عَلى عهْدِ النبىِّ ﷺ أوْ قال عَلى عهْدِ عُمَرَ * وقال حجَّاجٌ عنْ حَمَّادٍ عنْ أبى حَيَّانَ مكانَ العِنَبِ الزَّبِيبَ *

13-....... Bize Yahyâ ibn Saîd, Ebû Hayyân et-Teymî'den; o da Âmir eş-Şa'bî'den tahdîs etti ki, İbn Umer (R) şöyle demiştir: Umer, Rasûlullah(S)'ın minberi üzerinde hutbe yapıp şöyle dedi:

— "Şu muhakkak ki, hamrın harâm kılınması emri (el-Mâide:93) inmiştir. (Bu gün) hamr da şu beş şeyden yapılmaktadır: Üzümden, hurmadan, buğdaydan, arpadan ve baldan. Hamr ise aklı örten her içkidir. Üç şey var ki, Rasûlullah'ın onlar hakkında bize tam bir bilgi verinceye kadar bizlerden ayrılmamasını temennî ettim: Dede, kelâle ve bir de ribâ bâblarından birtakım bâblar."

Ebû Hayyân et-Teymî dedi ki: Ben Âmir eş-Şa'bî'ye:

— Yâ Ebâ Amr! Bir şey (bir içki) var ki, Sind'de pirinçten yapılıyor (bunun hükmü nedir)? dedim.

---

17 Bunlar, içinde nebîz ve hamr, yânî şıra ile şarâb kurmak âdet edilen dört nevi' testi adıdır ki, içlerinde şıra kurulunca tahammur edip sarhoşluk verir olurmuş. Bunların açıklamaları Îmân Kitâbı'nda verilmişti.

eş-Şa'bî:

— Pirinçten yapılan bu içki Peygamber zamânında yoktu -yâhud: Umer zamânında yoktu-, dedi.

Haccâc da Hammâd'dan; o da Ebû Hayyân'dan yaptığı rivâyette, üzüm ma'nâsına olan "İneb" yerine, kuru üzüm demek olan "Zebîb"'ı söylemiştir [18].

١٤ــ حدّثنا حَفصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ عبْدِ اللّهِ بنِ أبِي السَّفَرِ عنِ الشَّعْبِيِّ عنِ ابنِ عُمَرَ عنْ عُمَر قال الخَمْرُ تُصْنَعُ مِنْ خَمْسَةٍ مِنَ الزَّبِيبِ والتَّمْرِ والحِنْطَةِ والشَّعِيرِ والعَسلِ *

14-....... Bize Şu'be, Abdullah ibn Ebî's-Sefer'den; o da eş-Şa'bî'den; o da İbn Umer'den tahdîs etti ki, Umer (R): "Hamr, beş şeyden yapılıyor: kuru üzümden, hurmadan, buğdaydan, arpadan, baldan" demiştir.

٥ــ بابُ ماجاءَ فِيمَن يَسْتَحِلُّ الْخَمْرَ ويُسَمِّيها بِغَيْرِ إسْمِها

5- HAMR'I HALÂL SAYMAK İSTEYEN VE ONA HAMR'DAN BAŞKA İSİM VEREN KİMSELER HAKKINDA GELEN HABERLER BÂBI

وقال هِشامُ بنُ عَمَّارٍ حدّثنا صَدَقَةُ بنُ خالِدٍ حدّثنا عبْدُ الرَّحْمنِ بنُ يَزِيدَ بنِ جابِرٍ حدّثنا عَطِيَّةُ بنُ قَيْسٍ الكِلابِيُّ حدّثنا عبْدُ الرَّحْمنِ بنُ غَنْمٍ الأشْعَرِيُّ قال حدّثني أبو عامِرٍ أوْ أبو مالِكٍ الأشْعَرِيُّ واللّهِ ما كَذَبَنِي سَمِعَ النبيَّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم يَقُولُ لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أقْوامٌ يَسْتَحِلُّونَ الحِرَ والحَرِيرَ والخَمْرَ والمَعازِفَ ولَيَنْزِلَنَّ أقْوامٌ إلى جَنْبِ عَلَمٍ يَرُوحُ عَلَيْهِمْ بِسارِحَةٍ لَهُمْ يأْتِيهِمْ يَعْنِي الفَقِيرَ لحاجَةٍ فَيَقُولُونَ ارْجِعْ إلَيْنا غَدًا فَيُبَيِّتُهُمُ اللّهُ ويَضَعُ العَلَمَ ويَمْسَخُ آخَرِينَ قِرَدَةً وخَنازِيرَ إلى يَوْمِ القِيامَةِ *

Ve Hişâm ibnu Ammâr şöyle söyledi: Bize Sadaka ibnu Hâlid tahdîs etti. Bize Abdurrahmân ibnu Yezîd ibn Câbir tahdîs etti. Bize

18 Başlığa uygunluğu "Hamr, aklı örten (tefekkürü gideren) her içkidir" sözündedir. Bu, eskimez ve umûmî bir kaaide ve son derece câmialı bir ta'rîftir.

Atıyye ibnu Kays el-Kilâbî tahdîs etti. Bize Abdurrahmân ibnu Ganmin el-Eş'arî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Ebû Âmir yâhud Ebû Mâlik el-Eş'arî tahdîs etti: Vallâhi o bana yalan söylemedi. Kendisi Peygamber(S)'den işitti ki, şöyle buyuruyordu: *"Yemîn olsun, ümmetimden muhakkak birtakım kavimler meydana gelecektir. Bunlar ferci* (yânî zinâ etmeyi), *ipek elbiseler giymeyi, şarâb içmeyi, çalgı âletleri çalıp eğlenmeyi halâl ve mübâh sayacaklar. Ve yine birtakım* (merhametsiz) *zümreler de bir dağın yanına* (dağ mesîrelerine) *konaklayacaklar, onlara âid koyun sürüsü ile çoban sabâhları yanlarına gelecek* (akşâmları gidecek). *Bunlara fakîr kişi bir hâcet için gelecek de bu duygusuz insanlar fakîre: Haydi* (bugün git), *bize yarın gel! diyecekler. Bunun üzerine Allah* (eğlendikleri) *dağı geceleyin üzerlerine indirip bir kısmını helâk edecek,* (sağ kalan) *öbürlerini de kıyâmet gününe kadar maymûnlar ve domuzlar sûretine tebdîl edecektir"*[19].

٦ـ بابُ الأنْتِباذِ فى الأوْعِيَةِ والتَّوْرِ

6- BİRÇOK KAPLARDA VE TEVR (DENİLEN TAŞ YÂHUD MA'DENÎ KAP) İÇİNDE NEBÎZ YÂNÎ ŞIRA KURMA(NIN HÜKMÜ) BÂBI

١٥ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعيدٍ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمنِ
عَنْ أبي حازِمٍ قال سَمِعْتُ سَهْلاً يَقُولُ أتَى أبو أُسَيْدٍ السَّاعِدِيُّ فَدَعا رسولَ

---

19 Hadîsin başlığın birinci fıkrasına uygunluğu açıktır. Fakat hadîste başlığın ikinci fıkrasına âid birşey yoktur. Buhârî *Sahîh*'ini yazmakta âdet edindiği mesleği gereği kendi şartına uymayan hadîsi kitâbına yazmaz da ona yalnız başlıkta işâret etmekle yetinir. İşte burada da öyle yapmıştır. "Hamr"e başka ad takanlara dâir başlıkta işâret ettiği hadîs, Ebû Dâvûd'un, İbn Ebî Şeybe'nin, Ebû Mâlik el-Eş'arî'den rivâyet ettikleri *"Ümmetimden birtakım insanlar hamr'ı* (yânî şarâbı) *içerler de ona şarâbdan başka isim takarlar..."* hadîsidir.

Hişâm ibn Ammâr, Buhârî'nin üstâdlarından biridir. Ebû Bekr'in fadlı'nda ve Buyû'da ondan isnâdla rivâyet etmiştir. Üç yerde ise "Hişâm ibn Ammâr şöyle dedi" diyor. Birisi Eşribe'de burada; biri Mağâzî'de, "İnsanlar Hudeybiye günü Rasûlulullah'ın berâberinde idiler, ağaçların gölgelerine dağıldılar...." hadîsinde; bir de Rasûlullah'ın *"Fulân gibi olma, gece kaaim olur...."* hadîsinde. İşte bu üç yerde Buhârî "Haddesenâ" ve "Ahbaranâ" demiyor. Zâhir olan onun bu yerlerdeki hadîsleri Hişâm'dan müzâkere sûretiyle almış olduğudur. Hadîslerin sûreti her ne kadar ta'lîk sûreti ise de, hadîsler sahîhtir... Hadîs hâfızları indinde sâbit olmuştur ki, Buhârî'nin cezim sîgasıyle getireceği bütün ta'lîkler sahîh olmaktadır... (Aynî, Kastallânî).

اللَّهِ ﷺ فِي عُرْسِهِ فَكَانَتِ امْرَأَتُهُ خَادِمَهُمْ وَهِيَ الْعَرُوسُ قَالَ أَتَدْرُونَ مَاسَقَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْقَعَتْ لَهُ تَمَرَاتٍ مِنَ اللَّيْلِ فِي تَوْرٍ *

15-........Ebû Hâzım şöyle demiştir: Ben Sehl ibn Sa'd'dan işittim, o şöyle diyordu. Ebû Useyd Mâlik ibn Rabîa es-Sâidî (R) geldi de, Rasûlullah'ı kendinin düğün yemeğine da'vet etti. Henüz evlendiği karısı da yeni gelin olduğu hâlde da'vetlilere hizmet ediyordu.

Sehl dedi ki:

— Yeni gelinin o ziyâfette Rasûlullah'a ne içirdiğini bilir misin? Tevr denilen kap içinde geceden Rasûlullah için birkaç hurma ıslattı (bunun şırasını içirdi) [20].

٧ـ بَابُ تَرْخِيصِ النَّبِيِّ ﷺ فِي الأَوْعِيَةِ وَالظُّرُوفِ بَعْدَ النَّهْيِ

7- PEYGAMBER(S)'İN BİRÇOK KAPLAR VE ZARFLAR İÇİNDE ŞIRA KURMAYI NEHYETMESİNİN ARDINDAN, BU KAPLARDA VE ZARFLARDA ŞIRA KURMAYA RUHSAT VERİP MÜSÂADE ETMESİ BÂBI

١٦ـ حدّثنا يُوسُفُ بنُ مُوسَى حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ اللَّهِ أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ حدّثنا سُفْيانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ سالِمٍ عَنْ جابِرٍ رضي اللَّهُ عنه قال نَهَى رسولُ اللَّهِ ﷺ عنِ الظُّرُوفِ فقالَتِ الأَنْصارُ إِنَّهُ لابُدَّ لَنا مِنْها قال فَلاَ إِذًا * وقال لِي خَلِيفَةُ حدّثنا يَحْيَى بنُ سَعِيدٍ حدّثنا سُفْيانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ سالِمِ بنِ أَبِي الجَعْدِ عَنْ جابِرٍ بِهَذَا *

16-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Mansûr'dan; o da Sâlim (ibn Ebi'l-Ca'd)'den tahdîs etti ki, Câbir (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bâzı zarflar içinde şıra kurmaktan nehyetmişti. Ensâr:

---

20 Başlığa uygunluğu son fıkrasındadır. Bâzı nüshalarda mütekellim sîgasiyle gelmiştir. Bunun bir rivâyeti Nikâh'ta, "Kadının erkeklere hizmet etmesi bâbı'-'nda geçmişti.

et-Tevr kelimesini lugatçiler; bakır kap, çömlek, kâse, desti, taştan oyulmuş çanak ma'nâlarını vermişlerdir.

el-İnkaa' ise kuru hurma ve üzümü bir kap içinde ıslatarak hoşaf ve şıra yapmak ma'nâsınadır. Gece ıslatılırsa gündüz içilir, gündüz ıslatılırsa gece içilirdi ve tahammur ettirilmezdi...

— Şu muhakkak ki, bizim için bu kaplar zarûrîdir, dediler.
Rasûlullah:
— *"Öyleyse bunlarda şıra kurmaktan nehyedilmez"* buyurdu.
(Buhârî dedi ki:) Ve bana Halîfe şöyle dedi: Bize Yahyâ ibn Saîd tahdîs etti. Bize Sufyân, Mansûr'dan; o da Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd'den; o da Câbir'den bu hadîsi tahdîs etti [21].

١٧ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا سُفْيانُ بِهَذَا وقال فِيهِ لَمَّا نَهَى النبِيُّ ﷺ عنِ الأوْعِيَةِ *

17- Bize Abdullah ibnu Muhammed tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne bu geçen hadîsi tahdîs etti. Sufyân bunda: "Peygamber (S) birtakım kaplardan nehyedince..." şeklinde söyledi.

١٨ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللّهِ حدّثنا سُفْيانُ عنْ سُلَيْمانَ بنِ أبي مُسْلِمٍ الأحْوَلِ عن مُجاهِدٍ عنْ أبي عِياضٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ عَمْرٍو رضى اللّهُ عنهما قال لَمَّا نَهَى النبِيُّ ﷺ عنِ الأسْقِيَةِ قِيلَ لِلنبِيِّ ﷺ لَيْسَ كلُّ النَّاسِ يَجِدُ سِقاءً فَرَخَّصَ لَهُمْ فى الجَرِّ غَيْرِ المُزَفَّتِ *

18-....... Abdullah ibn Amr (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) kırba tulum gibi deriden yapılmış olanlardan başka kaplarda şıra yapılmasını nehyettiği zamân, sahâbîler tarafından Peygamber'e:
— İnsanların hepsi kırba ve tulum gibi deri kaplar bulamaz ki, denildi.
Bunun üzerine Peygamber onlara ziftlenmemiş olan balçık çömlek ve küp içinde şıra kurmalarına ruhsat ve müsâade verdi [22].

---

21 Öyleyse nehy, ihtiyâçsızlık takdîrine göre gelmişti. Bu mes'elede hüküm Rasûlullah'ın re'yine havâle edilmiş olması yâhud o anda kendisine sür'atle vahy verilmiş olması da muhtemeldir... (Kastallânî).
Buhârî hadîsi ikinci yoldan müzâkere sûretiyle aldığı için "Bana Halîfe söyledi" şeklinde getirmiş, tahdîs ve ihbâr sîgalarını kullanmamıştır.

22 Başlığa uygunluğu "Onlara ruhsat ve müsâade verdi" sözündedir.
el-Kirmânî: Bu hadîsteki "Ani'l-eskiye", siyâka göre istisnâ olmak üzere "İllâ" ziyâdesiyle "İllâ ani'l-eskiye" denilmesi gerekir... demiştir. Tercüme buna göre yapılmıştır.
Ziftli ve sırlı çömleklerde ve küplerde şıra kurmaktaki nehyin devâmı, bunlarda şıranın daha çabuk tahammur etmesindendir.

١٩ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيى عنْ سُفْيانَ حدّثنى سُلَيْمانُ عنْ إبْراهِيمَ التَّيْمِيِّ عنِ الحارِثِ بنِ سُوَيْدٍ عن عليٍّ رضى الله عنه قال نَهَى النبيُّ ﷺ عنِ الدُّبَّاءِ والمُزَفَّتِ * حدّثنا عُثْمانُ حدّثنا جَرِيرٌ عنِ الأعْمَشِ بِهٰذَا *

19-....... Bize Yahyâ ibn Saîd el-Kattân, Sufyân'dan tahdîs etti. Bana Süleymân el-A'meş, İbrâhîm et-Teymî'den; o da el-Hâris ibn Suveyd'den tahdîs etti ki, Alî (R): Peygamber (S) dubbâ'dan ve ziftlenmiş kap(içinde şıra kurmak)tan nehyetti, demiştir.

Bana Usmân ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Cerîr ibn Abdilhamîd, el-A'meş'ten... bu geçen hadîsi tahdîs etti [23].

٢٠ــ حدّثنى عُثْمانُ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ مَنْصُورٍ عنْ أبْرَاهِيمَ قُلْتُ لِلأسْوَدِ هَلْ سألْتَ عائِشَةَ أُمَّ المُؤْمِنينَ عَمَّا يُكْرَهُ أنْ يُنْتَبَذَ فِيهِ فقال نَعَمْ قُلْتُ ياأُمَّ المُؤْمِنِينَ عَمَّا نَهي النبيُّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم أنْ يُنْتَبَذَ فِيهِ قالَتْ نَهانا فى ذَلِكَ أهْلَ البَيْتِ أنْ نَنْتَبِذَ فى الدُّبَّاءِ والمُزَفَّتِ قُلْتُ أما ذَكَرَتِ الجَرَّ والحَنْتَمَ قال إنَّما أُحَدِّثُكَ ماسَمِعْتُ أفأُحَدِّثُ مالَمْ أسْمَعْ *

20-....... Bize Cerîr, Mansûr'dan tahdîs etti ki, İbrâhîm en-Nahaî (şöyle demiştir): Ben, el-Esved ibn Yezîd'e:

— Sen mü'minlerin anası Âişe'ye, hangi şeyler içinde şıra tutulması mekrûh olur diye sordun mu? dedim.

Esved:

— Evet, dedi ve şöyle ilâve etti: Ben:

— Ey mü'minlerin anası! Peygamber hangi şeylerin içinde şıra tutulmasından nehyetti? dedim.

Âişe:

---

23 Alî'nin bu hadîsinde ziftli kap gibi, kuru kabaktan oyulmuş susak içinde de şıra kurulmasının nehyedildiği bildirilmektedir.

İbn Esîr: Bu kaplarda şıra kurmak İslâm'ın evvelinde harâm kılınmıştır. Sonra nesh olundu. Ancak İmâm Mâlik ile Ahmed ibn Hanbel bu konudaki tahrîmin devâm ettiğine kaail olmuşlardır, demiştir (*en-Nihâye,* I, 10).

Müslim'de "Muzeffet, dubbâ, hantem ve nakîr denilen kaplarda şıra kurmaktan nehy ve bu nehyin mensûh olup artık bugün sarhoşluk verici olmadıkça bunlarda şıra tutmanın halâl olduğunu beyân bâbı" adında bir başlık da vardır (*Müslim, Tercümesi* VI 212).

— Bu husûsta biz ev halkını dubbâ'da ve muzeffette (yânî zift-lenmiş kapta) şıra kurmamızdan nehyetti, dedi.

(İbrâhîm en-Nahaî dedi ki:) Bu sefer Esved'e:

— Âişe, hantem ve cerr denilen testiyi zikretmedi mi? diye sordum.

Esved:

— Ben sana ancak işittiğim şeyi tahdîs ediyorum, sana işitmediğim şeyi mi tahdîs edeyim? dedi [24].

٢١ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِيلَ حدّثنا عبْدُ الوَاحِدِ حدّثنا الشَّيْبانِىُّ قال سَمِعْتُ عبْدَ اللَّهِ بنَ ابى أَوْفَى رضى اللَّهُ عنهما قال نَهى النَّبِىُّ ﷺ عنِ الجَرِّ الأَخْضَرِ قُلْتُ أَنَشْرَبُ فِي الأَبْيَضِ قال لا *

21-....... Bize eş-Şeybânî tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ(R)'dan işittim, o şöyle dedi: Peygamber (S) yeşil testi (içinde şıra tutmak)tan nehyetti.

(eş-Şeybânî dedi ki:) Ben Abdullah'a:

— Beyaz testi içinde mi içelim? dedim.

Abdullah:

— Hayır, ondan da içmeyin (çünkü hüküm birdir), dedi [25].

٨ــ بابُ نَقِيع التَّمْرِ مالَمْ يُسْكِرْ

8- SARHOŞLUK VERMEDİĞİ MÜDDETÇE NAKÎ' DENİLEN HURMA ŞIRASI(NI İÇMENİN CÂİZLİĞİ) BÂBI

٢٢ــ حدّثنا يَحْيَ بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ القارِيُّ عنْ أبِي حازِمٍ قال سَمِعْتُ سَهْلَ بنَ سَعْدٍ السَّاعِدِىَّ أنَّ أبا أُسَيْدٍ السَّاعِدِىَّ دَعا النبىَّ ﷺ لِعُرُسِهِ فَكانَتِ امْرَأَتُهُ خادِمَهُمْ يَوْمَئِذٍ وهْىَ العَرُوسُ فقالَتْ

24 Bunun bir rivâyetini Müslim de el-Eşribe'de getirmiştir.

el-Cerr, topraktan yapılmış büyük testiye denir, el ile çekip götürmesi kaabil olur (*Kaamûs Ter.*, II, 210).

25 Buna göre yeşil sıfatıyle vasfetmenin mefhûmu yoktur. Bunu ihtirâz için değil vâki'ı beyân için zikretmiştir. Hüküm ise sarhoşluk vermeye bağlanmıştır. Kaplar ise birşeyi ne harâm, ne de halâl kılabilirler... (Kastallânî)..

مَاتَدْرُونَ مَاأَنْقَعْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم أَنْقَعْتُ لَهُ تَمَرَاتٍ مِنَ اللَّيْلِ فِي تَوْرٍ »

22-....... Ebû Hâzım şöyle dedi: Ben Sehl ibn Sa'd es-Sâidî(R)'den işittim. Ebû Useyd Mâlik ibn Rabîa es-Sâidî, Peygamber(S)'i kendi düğün aşına da'vet etti. O gün yeni gelin olduğu hâlde da'vetlilere hizmet eden karısı (Ümmü Useyd Selâme) idi. Ümmü Useyd:

— Bu ziyâfette Rasûlullah'a ne şırası içirdiğimi bilir misiniz? Ben geceden O'nun için tevr dediğimiz kap içinde birkaç aded hurma ıslattım, dedi [26].

٩ــ بابُ البَاذَقِ وَمَنْ نَهَي عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ مِنَ الأَشْرِبَةِ . ورأى عُمَرُ وأَبُو عُبَيْدَةَ ومُعاذٌ شُرْبَ الطِّلاَءِ عَلَى الثُّلُثِ . وشَرِبَ البَرَاءُ وأَبُو جُحَيْفَةَ عَلَى النِّصْفِ . وقال ابنُ عَبَّاسٍ اشْرَبِ العَصِيرَ مادامَ طَرِيًّا . وقال عُمَرُ وَجَدْتُ مِنْ عُبَيْدِ اللَّهِ رِيحَ شَرَابٍ وأنا سائِلٌ عنْهُ فانْ كانَ يُسْكِرُ جَلَدْتُهُ

9- BÂZAK VE SARHOŞLUK VEREN HER İÇKİDEN NEHYEDEN KİMSE(Yİ ZİKR) BÂBI

Umer ibnu'l-Hattâb, Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh ve Muâz ibn Cebel, "Tılâ" denilen içkinin (kaynatılıp üçte biri kalınca) içilmesine kaail oldular. el-Berâ ibnu Âzib ile Ebû Cuhayfe de (kaynatılıp yarı olunca) tılâ içkisini içtiler.

İbn Abbâs (sıkılmış şıradan soran kimseye): Sıkılmış şıra tâze olduğu müddetçe iç, demiştir.

Umer ibnu'l-Hattâb şöyle demiştir: "Ben (oğlum) Ubeydullah'ta şarâb kokusu hissettim,

---

26 Bu hadîsin bir rivâyeti 6. bâbda geçmişti.

en-Nakî': Emîr vezninde.... üzümü suya ıslatmakla tertîb edilen şarâba, bir kavle göre mutlaka şırası alınmak için suya ıslatılmış hurma, üzüm ve unnâb makûlesine denir... *(Kaamûs Ter.).*

(o, tılâ içtiğini söyledi). Ben tılâ içkisinin sarhoş edici olup olmadığını soracağım. Eğer sarhoş edici ise, onu celde vururum" [27].

٢٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرَنا سُفيانُ عنْ أبي الجُوَيْرِيَةِ قال سألْتُ ابنَ عَبَّاسٍ عنِ البَاذَقِ فقال سَبَقَ مُحَمَّدٌ ﷺ البَاذَقَ فما أسْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ قال الشَّرَابُ الحَلاَلُ الطَّيِّبُ قال لَيْسَ بَعْدَ الحَلاَلِ الطَّيِّبِ إلاَّ الحَرَامُ الخَبِيثُ *

23-....... Bize Sufyân es-Sevrî haber verdi ki, Ebû'l-Cuveyriye şöyle demiştir: Ben İbn Abbâs'a "el-Bâzak" içkisinin hükmünü sordum. İbn Abbâs:

— Muhammed (S) bâzak içkisinin hükmünü önceden bildirip *"Sarhoş eden her şey harâmdır"* buyurmuştur, dedi.

Ebû'l-Cuveyriye:

— Bâzak, halâl-tayyib içkidir, (çünkü o, halâl-tayyib olan üzümün sıkılmış şırasıdır), dedi.

İbn Abbâs:

— Halâl-tayyib olanı iç, şu muhakkak ki halâl-tayyib olandan sonra harâm-habîsten başkası yoktur, (çünkü o şıra ilk hâletinden hamrlığa dönüşmüştür), dedi [28].

---

27 *el-Bâzak,* zâl'in kesri ve fethi ile üzüm suyundan bir mikdârca kaynamakla koyulanıp şiddet bulmuş içkiye denir ki, hâlâ Rûm diyârında şarâb ta'bîr ettikleri olacaktır. Şârihin beyânına göre "Bâde-i Fârisî"nin arapçalanmışıdır. Bâzak içene hadd vâcib olur denilir... *(Kaamûs Ter.).*

et-Tılâ': Kisâ vezninde... hamre ve bâdeye denir ve munsıf ta'bîr olunan üzüm şırasının koyulaşmasına denir ki, müselles ta'bîr ettikleri olur. Ve munsıf, nısfı kalıncaya kadar kaynatılmış olan şıradır... Türkî'de "Nârdenk" dedikleri olacaktır. Her iki takdîre göre halâldır, hamre ıtlakı sonradandır. *(Kaamus Ter.).*

Buradaki haberleri diğer hadîsçiler senedli olarak rivâyet etmişlerdir. Umer o içkiden sordu, onu sarhoş edici buldu, akabinde ikrâr ve beyyine ile oğluna celde vurdu (Kastallânî).

28 *Bâzak,* pişirilmiş hamrdır... Onu hamr isminden nakletmeleri için yapan ve bâzak ismi verenlerin ilki Umeyye oğulları'dır, denildi. Yânî Muhammed onun hükmünü, onların ona "Bâzak" ismi vermelerinden önce *"Sarhoşluk veren herşey harâmdır"* buyurmakla bildirmiştir. Harâmlık sırf isme bağlanmış değildir ki, ismi değiştirmek hükmü değiştirici olsun, i'tibâr ancak sarhoş ediciliğedir. Sarhoş edicilik bulunursa, harâmlık sâbittir. Sarhoş edici ister eski ismiyle isimlendirilsin, ister başka bir isme değiştirilsin, müsâvîdir... *Feth*'de, Ebû'l-Leys es-Semerkandî'den şöyle dediği naklolundu: Pişmişi içen, sarhoş edici olduğu zamân günâhça hamr içenden daha büyüktür. Çünkü hamr içen, onu içmekle

٢٤ـ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ أبى شَيْبَةَ حدّثنا أبو أُسامَةَ حدّثنا هِشامُ بنُ عُرْوَةَ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ رضِىَ اللّهُ عنها قالَتْ كانَ النبىُّ ﷺ يُحِبُّ الحَلْوَاءَ والعَسَلَ ٭

24-....... Bize Hişâm ibn Urve, babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R): Peygamber (S) tatlıyı ve balı severdi, demiştir [29].

١٠ ـ بابُ مَنْ رَأى أنْ لاَيَخْلِطَ البُسْرَ والتَّمْرَ إذَا كانَ مُسْكِرًا وأنْ لاَيَجْعَلَ إدَامَيْنِ في إدَامٍ

10- KARIŞTIRILMALARI SARHOŞ EDİCİ OLDUĞU ZAMÂN ALACALI HURMA KORUĞU İLE HURMAYI (ŞIRA KURMAKTA) KARIŞTIRMAMAYI VE İKİ KATIĞI BİR KATIK HÂLİNE GETİRMEMEYİ DÜŞÜNEN KİMSE BÂBI [30].

٢٥ـ حدّثنا مُسْلِمٌ حدّثنا هشامٌ حدّثنا قَتادَةُ عنْ أنَسٍ رضى اللّه عنه قال إنّى لأَسْقِى أبا طَلْحَةَ وأبا دُجانَةَ وسُهَيْلَ بنَ البَيْضاءِ خَلِيطَ بُسْرٍ وتَمْرٍ إذْ حُرِّمَتِ الخَمْرُ فَقَذَفْتُها وأنا ساقِيهِمْ وأصْغَرُهُمْ وإنّا نَعُدُّها يَوْمَئِذٍ الخَمْرَ وقال عَمْرُو بنُ الحارِثِ حدّثنا قَتادَةُ سَمِعَ أنَسًا ٭

âsî olduğunu bilerek içmektedir. Pişmiş olanı içen ise müskiri halâl görerek içmektedir. Hamrın azının ve çoğunun harâm olduğunda icmâ' sâbit olmuştur, harâm olanı halâl sayan icmâ' ile kâfir olmuştur (Kastallânî).

29 *el-Kevâkib* de şöyle dedi: Hadîsin bâba münâsebeti, pişmiş şıranın sarhoşluk verir olmadığı zamân halâl olduğunu beyândır. Nitekim halvâ pişirilir ve bağlanır, bal ise su ile karıştırılır ve sâatinde içilir, bunun tayyîbliği ve halâllığında şübhe yoktur.

Bu hadîsin bir rivâyeti Taamlar Kitâbı'nda, "Halvâ ve bal bâbı"nda geçmişti (Kastallânî).

30 İbn Hacer şöyle dedi: Bana zâhir olan, Buhârî'nin bu başlıkla murâdı, karıştırmaktan nehyi iki te'vîlden biriyle te'vîl edene reddir. Bunlardan biri karıştırmanın karışığa hamlidir ki, o da meselâ yalnız başına hurma şırasının şiddet kazanmış olması ve yalnız başına kuru üzüm şırasının şiddet kazanmış olmasıdır. Bunlar sirke olmaları için karıştırılırlar. Böylece nehy ve sirke yapmak maksadından ileri gelmiş olur. Bu te'vîl külfetsiz olarak başlığa uygundur. İkinci te'vîl, karıştırmaktan nehyin illeti, isrâf olmasıdır. Bu da iki katık arasını birleştirmekten nehiy gibi olur... (Kastallânî).

25-....... Bize Katâde tahdîs etti ki, Enes (R) şöyle demiştir: Ben Ebû Talha'ya, Ebû Ducâne'ye, Suheyl ibnu'l-Beydâ'ya hurma koruğu ile hurma karışığından yapılmış içki sunuyordum. Derken hamr, yânî şarâb harâm kılındı. Ben hemen o içkileri attım. Ben onların içki dağıtıcıları ve en küçükleri idim. Biz o gün bu içkileri hamr sayıyorduk [31].

Amr ibnu'l-Hâris şöyle dedi: Bize Katâde tahdîs etti ki, kendisi Enes'ten işitmiştir.

٢٦ـ حدّثنا أبو عاصم عن ابن جُرَيْج أخْبَرَنى عَطاءٌ أنَّهُ سَمِعَ جابِرًا رضى اللّهُ عنه يَقُولُ نَهَى النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم عنِ الزَّبِيبِ والتَّمْرِ والبُسْرِ والرُّطَبِ *

26-....... Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi ki, kendisi Câbir(R)'den şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) kuru üzümle hurmayı, alacalanmış hurma koruğu ile tâze hurmayı birleştirmekten nehyetti [32].

٢٧ـ حدّثنا مُسْلِمٌ حدّثنا هِشامٌ أخبرنا يَحْيَى بنُ أبى كَثِيرٍ عنْ عبْدِ اللّهِ بنِ أبى قَتادَةَ عنْ أبِيهِ قال نَهَى النَّبىُّ ﷺ أنْ يُجْمَعَ بَيْنَ التَّمرِ والزَّهْوِ والتَّمْرِ والزَّبِيبِ ولْيُنْبَذْ كلُّ واحِدٍ مِنْهُما عَلَى حِدَةٍ *

27-....... Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Peygamber (S), olgun hurma ile ermemiş hurma koruğunun, yine hurma ile kuru üzümün bir arada birleştirilmesini nehyetti. Bunlardan herbirisi ayrı ayrı şıra ve hoşaf yapılmalıdır [33].

---

31 Başlığa uygunluğu "Hurma koruğu ile hurma karışığından yapılmış içki sunuyordum" sözünden alınır. Çünkü hadîste zikredilen kimselerin içmesi vaktinde bu iki şeyin karışığından yapılmış içki vardı. Onlara hamrın harâm kılınması haberi ulaşınca, onu atıp terkettiler ve böylece hurma koruğu ile hurmayı karıştırmamayı re'y eden kimselerden oldular... (Aynî).

32 Bunda açık olarak karıştırmanın nehyi yoktur. Fakat Müslim, "Yaş hurma ile koruk hurma arasını ve kuru üzümle hurma arasını birleştirmeyiniz" lafzıyle bunu beyân etmiştir. Nehyin hikmeti, karıştırmakla alkollenmede şiddetlenmenin çabuklaşması korkusudur... (Aynî).

33 Hadîs, başlıkta işâret ettiği iki katığın birleştirilmemesi fıkrasına delâlet etmektedir.

١١ ـ باب شُرْبِ اللَّبَنِ وقَوْلِ اللّٰهِ تعالى مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ ودَمٍ لَبَنًا خالِصًا سائِغًا لِلشَّارِبِينَ

11- SÜT İÇİLMESİ VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVLİ BÂBI:

"Sağmal hayvanlarda da sizin için elbette âyet vardır. Size onların karınlarındaki fışkı ile kan arasında, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen dupduru (ve tertemiz) bir süt içiriyoruz"

(en-Nahl: 66) [34]

٢٨ ـ حدّثنا عَبْدانُ أخبرنا عَبْدُ اللّٰهِ أخبرنا يُونُسُ عن الزُّهْرِيِّ عن سَعِيدِ بنِ المُسَيَّبِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه : قال أُتِيَ رسولُ اللّٰهِ ﷺ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ بِقَدَحِ لَبَنٍ وقَدَحِ خَمْرٍ *

28-....... Bize Yûnus, ez-Zuhrî'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'-den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R): Rasûlullah(S)'a, isrâ ettirildiği gece (Beytu'l-Makdis'te) bir kadeh süt ve bir kadeh şarâb getirildi... demiştir [35].

٢٩ ـ حدّثنا الحُمَيْدِيُّ سَمِعَ سُفْيانَ أخبرنا سالِمٌ أبُو النَّضْرِ أنَّهُ سَمِعَ عُمَيْرًا مَوْلَى أُمِّ الفَضْلِ يُحَدِّثُ عنْ أُمِّ الفَضْلِ قالَتْ شَكَّ النَّاسُ فى صِيامِ رسولِ اللّٰهِ ﷺ يَوْمَ عَرَفَةَ فأرْسَلْتُ إلَيْهِ بإناءٍ فِيهِ لَبَنٌ فَشَرِبَ فَكانَ سُفْيانُ رُبما قالَ

Temr, olgunlaşmış hurmanın adıdır. *Zehv* de olgunlaşmamış, fakat alacalanmış hurma koruğunun adıdır. Hurma ile koruğunun, hurma ile kuru üzümün birleştirilmesinin nehyi sebebi, geçim darlığı ve tasarruf endîşesidir. Yoksa iki katığın bir arada birleştirilmesini nehy değildir. Çünkü Rasûlullah'tan böyle bir nehyin çıkması sahîh değildir. Bu sebeble tenkîdçiler, hadîsteki nehyi tenzîhîdir, kerâhate hamledilir; tahrîmî nehy değildir demişlerdir.

34 Buhârî bu bâbı "Çoksüt içmek sarhoşluk verir" diyen bâzı kimselerin iddiâsını redd için açmış ve süt içmenin halâl olduğunu isbât için de buradaki âyeti getirmiştir.

35 Hadîsin başlığa uygunluğu, İsrâ gecesi Peygamber'e süt ve hamr getirilince, Peygamber'in sütü tercîh etmiş olması ve sütün Allah'ın kulları üzerindeki ni'metlerinin en büyüklerinden bulunması yönündendir. Bu hadîsin bir rivâyeti, bu kitâbın başında "2" rakamıyle geçmişti... (Aynî).

شَكَّ النَّاسُ فى صِيامِ رسولِ اللّهِ ﷺ يَوْمَ عَرَفَةَ فأرْسَلَتْ الَيْهِ أُمُّ الفَضْلِ فإذا
وُقِّفَ عَلَيْهِ : قال هُوَ عنْ أُمِّ الفَضْلِ *

29- Bize el-Humeydî tahdîs etti ki, o Sufyân ibn Uyeyne'den işitmiştir. Bize Sâlim Ebu'n-Nadr haber verdi ki, kendisi Ümmü'l-Fadl'ın himâyesinde bulunan Umeyr'den işitmiştir. O Ümmü'l-Fadl'dan tahdîs ediyordu. Ümmü'l-Fadl (R):

— İnsanlar (Arafât'ta) Arefe günü Rasûlullah'ın oruçlu bulunmasında şübhe ettiler. Bunun üzerine ben Rasûlullah'a içi süt dolu bir kap gönderdim, Rasûlullah (S) o sütü içti, demiştir.

Râvî Sufyân ibn Uyeyne bâzen hadîsi şöyle söylemiştir: İnsanlar arefe günü Rasûlullah'ın orucu husûsunda şübhe ettiler. Bunun üzerine Ümmü'l-Fadl, Rasûlullah'a içinde süt bulunan bir kap gönderdi...

Sufyân bu hadîs üzerinde durdurulup da sorulduğu zamân:

— Bu hadîs, Ümmü'l-Fadl'dandır, derdi [36].

٣٠ ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا جَرِيرٌ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبى صالِحٍ وأبى
سُفْيان عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللّهِ قال جاءَ أبو حُمَيْدٍ بِقَدَحٍ مِنْ لَبَنٍ مِنَ النَّقِيعِ،
فقال لهُ رسولُ اللّهِ ﷺ ألاَّ خَمَّرْتَهُ ولوْ أنْ تَعْرُضَ عليْهِ عُودًا *

30-....... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ebû Humeyd Abdurrahmân es-Sâidî, en-Nakî' merâsından Rasûlullah'a bir kâse süt getirmişti. Rasûlullah (S), Ebû Humeyd'e:

— *"Bu kâseyi bir bezle örtmedin mi? Keşki bunun üzerine enlilemesine bir tahta parçası olsun koysaydın!"* buyurdu [37].

---

36 Bunun *Tevkîf*'ten ve *Vakf*'tan olması muhtemeldir. Ma'nâ şudur: Sufyân, bâzen bu hadîsi mürsel olarak sevkeder de isnâdında "Ümmü'l-Fadl'dan" sözünü söylemezdi. Kendisinden bu hadîs mevsûl müdür yoksa mürsel midir? diye sorulunca: Hadîs Ümmü'l-Fadl'dandır, derdi. Onun bu sözü ise "Hadîs mevsûldür" kuvvetindedir. Bu hadîsin birer rivâyeti Hacc ve Oruç Kitâbları'nda da geçmişti (Kastallânî). Buhârî bu hadîsle de sütün sarhoşluk vermesi gibi bâtıl görüşü reddetmiş bulunuyor.

37 Hadîsteki *en-Nakî'*, Akîk vâdîsinde bir yerin adıdır. Medîne'ye yirmi fersah uzaklıkta bulunan bu mer'ayı, koyun yaylımı olmak üzere Rasûlullah kurup himâye etmişti. Bu süt, o koruluktan getirilmiş olacaktır. Rasûlullah'ın sütün üzerinin örtülmesi husûsundaki tenbîhi, temizlik ve nezâfete ehemmiyet vermesindendir.

٣١ــ حدّثنا عُمَرُ بنُ حَفْصٍ حدّثنا أبي حدّثنا الأعْمَشُ قال سَمِعْتُ أبا صالِحٍ يَذْكُرُ أُرَاهُ عَنْ جابِرٍ رضى اللّه عنه قال جاءَ أبُو حُمَيْدٍ رجُلٌ مِنَ الأنْصارِ مِنَ النَّقِيعِ باناءٍ مِنْ لَبَنٍ إلى النبيِّ ﷺ فقال النبيُّ ﷺ ألاَّ خَمَّرْتَهُ ولَوْ أنْ تَعْرُضَ علَيْهِ عُودًا * وحدّثني أبُو سُفْيانَ عَنْ جابِرٍ عنِ النبيِّ ﷺ بهٰذَا *

31-....... Bize el-A'meş tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Sâlih Zekvân'dan işittim, o zannediyorum ki, Câbir'den zikrediyordu. Câbir (R) şöyle demiştir: Ensâr'dan bir zât olan Ebû Humeyd, en-Nakî' merâsından Peygamber(S)'e bir kap süt getirdi. Peygamber de ona:

— *"Bunu bir bezle örtmedin mi? Keşki bunun üzerine enlilemesine bir tahta parçası olsun koysandın!"* buyurdu.

(el-A'meş dedi ki:) Ve bana Ebû Sufyân Talha ibn Nâfi', Câbir'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere bu hadîsi tahdîs etti.

٣٢ــ حدّثني مَحْمُودٌ أخبرنا النَّضْرُ أخبرنا شُعْبَةُ عَنْ أبي إسْحاقَ : قال سَمِعْتُ البَراءَ رضى اللّهُ عنه . قال قَدِمَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم مِنْ مَكَّةَ وأبُو بَكْرٍ مَعَهُ : قال أبُو بَكْرٍ مَرَرْنا بِراعٍ وقَدْ عَطِشَ رسولُ اللّهِ صلي اللّهُ عليه وسلم : قال أبُو بَكْرٍ رضى اللّهُ عنه فَحَلَبْتُ كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ فى قَدَحٍ فَشَرِبَ حتّى رَضِيتُ وأتانا سُراقَةُ بنُ جُعْشُمٍ عَلى فَرَسٍ فَدَعا عَلَيْهِ فَطَلَبَ إلَيْهِ سُراقَةُ أنْ لايَدْعُوَ عَلَيهِ وأنْ يَرْجِعَ فَفَعَلَ النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم *

32-....... Ebû İshâk şöyle demiştir: Ben el-Berâ ibn Âzib (R)'den işittim şöyle dedi: Peygamber (S) berâberinde Ebû Bekr olduğu hâlde, Mekke'den (Medîne'ye Muhâcir olarak) geldi. Ebû Bekr dedi ki: Biz yolumuz üzerinde bir çobana uğradık. Rasûlullah çok susamış hâldeydi.

Ebû Bekr dedi ki: Ben bir kâse içine bir mikdâr süt sağdım. Rasûlullah bu sütten içti, hattâ ben onun ihtiyâcı ve yeteri kadar içip doyduğunu bilip hoşnûd oldum. Bu sırada bize Surâka ibnu Cu'şum bir at üzerinde olarak geldi. Rasûlullah ona bedduâ etti. Bunun üzerine Surâka, Rasûlullah'tan kendisi aleyhine bedduâ etmemesini ve kendisinin selâmetle geri dönüp gitmesini istedi. Peygamber de onun isteğini yerine getirdi (yânî ona bedduâ etmedi) [38].

---

38 Başlığa uygunluğu "Ben bir kâse içine bir mikdâr süt sağdım, Rasûlullah on-

٣٣ــ حدّثنا أبو اليمانِ أخبرنا شُعَيْبٌ حدّثنا أبو الزِّنادِ عنْ عَبْد الرَّحْمٰنِ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلم: قال نِعْمَ الصَّدَقَةُ اللِّقْحَةُ الصَّفِيُّ مِنْحةً والشَّاةُ الصَّفِيُّ مِنْحَةً تَغْدُو بِأناءٍ وتَرُوحُ بآخَرَ *

33-....... Bize Ebu'z-Zinâd, Abdurrahmân'dan; o da Ebû Hureyre(R)'den olmak üzere tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Bol sütlü sağım devesi -sağılıp sâhibine geri verilmek üzere- hediye etmek ne güzel sadakadır. Seçkin sağmal koyun hediye etmek de böyle güzel bir sadakadır. Bu bereketli hayvan, sabâhleyin bir kap süt verir, akşâmleyin bir kap süt verir"* [39].

٣٤ــ حدّثنا أبو عاصِمٍ عنِ الأوْزاعِيِّ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ابنِ عَبْدِ اللَّهِ عن ابنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ شَرِبَ لَبَنًا فَمَضْمَضَ : وقال إنَّ لَهُ دَسَمًا * وقال إبْراهِيمُ بنُ طَهْمانَ عنْ شُعْبَةَ عنْ قتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ . قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليْه وسلم رُفِعَتْ إلَيَّ السِّدْرَةُ فإذا أرْبَعَةُ أنْهارٍ نَهْرانِ ظاهِرانِ ونَهْرانِ باطِنَانِ فأمَّا الظَّاهِرانِ فالنِّيلُ والفُراتُ وأمَّا الباطِنانِ فَنَهْرانِ فى الجَنَّةِ فأُتِيتُ بِثَلاثَةِ أقْداحٍ قَدَحٌ فِيهِ لَبَنٌ وقَدَحٌ فيهِ عَسَلٌ وقَدَحٌ فيهِ خَمْرٌ فأخَذْتُ الَّذى فيهِ اللَّبَنُ فَشَرِبْتُ فَقِيلَ لِى أصَبْتَ الفِطْرَةَ أنْتَ وأُمَّتُكَ * قال هِشامٌ وسَعِيدٌ وهمَّامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ عنْ مالِكِ بنِ صَعْصَعَةَ عنْ النبىِّ ﷺ فِي الأنْهارِ نَحْوَهُ ولَمْ يَذْكُرُوا ثَلاثَةَ أقْداحٍ *

34- Bize Ebû Âsım, el-Evzâî'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Ubey-

---

dan içti" sözünden alınır. Bunun bir rivâyeti "Peygamber'in ve sahâbîlerinin Medîne'ye hicreti bâbı"nda geçmişti.

39 Başlığa uygunluğu hadîsin ma'nâsından alınır.

Menîhatu'l-Leben: Kişinin sağmal devesini veyâ koyununu, sütünden istifâde etmek üzere başkasına vermesi, onun da sağdıktan sonra hayvanı sâhibine vermesidir. (İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye*).

Menîha, aslında hibe ve atıyye demek olup, konumuz olan hadîs gereğince en güzel sadakadır. Bunun bir rivâyeti Âriyet'te, "Menîhanın fazîleti bâbı"nda geçmişti.

dullah ibn Abdillah'tan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) süt içip ağzını çalkalamış da *"Bu yağlıdır"* buyurmuştur[40].

Ve İbrâhîm ibn Tahmân, Şu'be'den; o da Katâde'den söyledi ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) -Mi'râcı anlatırken- şöyle buyurdu: *"Bana Sidre ağacı gösterildi. Baktım ki, orada dört nehir vardı. İki nehir zâhir, iki nehir de bâtın idi. Zâhir olan nehirler Nîl ile Furât nehirleridir. Bâtınî olan nehirler cennetteki iki nehirdir. Sonra bana üç bardak sunuldu. Birinde süt, birinde bal, birinde de şarâb vardı. Ben süt dolu olan bardağı aldım ve içtim. Bana: Sen ve ümmetin fıtrata isâbet ettiniz, denildi..."* [41].

Hişâm ed-Destevâî, Saîd ibn Ebî Arûbe ve Hemmâm ibn Yahyâ hepsi de Katâde'den; o da Enes ibn Mâlik'ten; o da Mâlik ibn Sa'sa-a'dan; o da Peygamber(S)'den olmak üzere nehirlerin zikrine kadar, geçen metin tarzında bu hadîsin metnini ittifâkla söylediler, fakat *"Üç kadeh"* fıkrasını zikretmediler [42].

١٢ــ بابُ اسْتِعْذَابِ المَاءِ

12- SUYUN İYİSİNİ, TATLISINI İSTEYİP ARAMAK BÂBI

٣٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ إسْحاقَ بنِ عَبْدِ اللَّهِ أنهُ سمِعَ أنَسَ بنَ مالِك يَقُولُ كانَ أبُو طَلْحَةَ أكْثَرَ أنْصارِيٍّ بالمَدِينَةِ مالاً منْ نَخْلٍ وكانَ أحَبَّ مالِهِ الَيْهِ بَيْرُحاءٍ وَكانَتْ مُسْتَقْبِلَ المَسْجِدِ وكانَ رسولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُها ويَشْرَبُ من ماءٍ فِيها طَيِّبٍ : قال أنَسٌ فلمَّا نَزلَتْ لَنْ تَنالُوا البِرَّ حتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ. قامَ أبُو طَلْحَةَ فقال يارسولَ اللَّهِ إنَّ اللَّهَ يَقُولُ لَنْ تَنالُوا البِرَّ حتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وإنَّ أحَبَّ مالِى إلَيَّ بَيْرُحاءَ وإنَّها صَدَقَةٌ لِلَّهِ أرْجُو بِرَّها وذُخْرَها عِنْدَ اللَّهِ فَضَعْها يارسُولَ اللَّهِ حَيْثُ أراكَ اللَّهُ فقال

---

40 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti Abdest Alma Kitâbı'nda, "Sütten ağız çalkalanır mı? bâbı"nda geçmişti.

41 Bu hadîs, uzun İsrâ hadîsinin bir parçasıdır. Bunun bir rivâyeti Namâz Kitâbı'nın evvelinde de geçmişti.

42 Buhârî bu senedden gelen hadîsi Bed'u'l-Halk'ta, "Melekleri zikr bâbı"nda uzunca bir metinle mevsûl olarak getirmişti.

رسول اللهِ ﷺ بَخٍ ذٰلِكَ مالٌ رابِحٌ أوْ رَايِحٌ شَكَّ عَبْدُ اللهِ وقَدْ سَمِعْتُ ماقُلْتَ وإنِّي أرَي أنْ تَجْعَلَها فِي الأقْرَبِينَ فقال أبُو طَلْحَةَ أفْعَلُ يارسُولَ اللهِ فَقَسَمَها أبُو طَلْحَةَ فى أقارِبِهِ وفى بَنِي عَمِّهِ * وقال إسْماعِيلُ ويَحْيٰى بنُ يَحْيٰى رايِحٌ *

35-....... İshâk ibn Abdillah, amcası Enes ibn Mâlik (R) şöyle derken işitmiştir: Ebû Talha, Medîne'de hurmalık mal yönünden Ensâr'ın en zengini idi. Kendisine mallarının en sevimlisi de Beyruhâ (denilen bustânı) idi. Beyruhâ Peygamber mescidinin karşısında idi. Rasûlullah (S) da Beyruhâ'ya girer ve onun içindeki güzel sudan içerdi.

Enes dedi ki: ***"Siz, sevdiğiniz şeylerden*** (Allah yolunda) ***harcayıncaya kadar aslâ iyiliğe ermiş olmazsınız. Her ne infâk ederseniz, şübhesiz Allah onu bilir"*** (Âlû İmrân: 92) âyeti inince (üvey babam) Ebû Talha kalktı da:

— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz ki Allah ***"Siz, sevdiğiniz şeylerden harcayıncaya kadar aslâ iyiliğe ermiş olmazsınız..."*** buyuruyor. Malımın bana en sevimli olanı Beyruhâ'dır. İşte bu Beyruhâ, Allah için sadakadır. Bu sadakanın hayrını ve Allah yanında onun âhiret azığı olmasını umarım. Yâ Rasûlallah! Sen bu bustânımı Allah'ın sana gösterdiği yere koyup sarfet! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Bah!* (Ne güzel ve ne büyük şey!) ***Bu, kazanç veren bir maldır*** -yâhud: ***Bu, faydası sâhibine çabuk ulaşan bir maldır-"*** Şekk eden râvî Abdullah ibn Mesleme'dir.. ***"Ben senin söylediğini işittim. Ben bu bustânı kendi hısımlarına tahsîr etmeni uygun bulurum"*** buyurdu.

Bunun üzerine Ebû Talha:

— Yâ Rasûlallah! Ben de Sen'in istediğin üzere yaparım, dedi.

Akabinde Ebû Talha Beyruhâ'yı hısımları ve amca oğulları arasında taksîm etti.

İsmâîl ibn Ebî Uveys ile Yahyâ ibn Yahyâ ("Revâh" masdarından olmak üzere) "Râyıhun" şeklinde söylediler [43].

١٣ــ باب شَوْبِ اللَّبَنِ بالمَاءِ

43 Başlığa uygunluğu "Rasûlullah, Beyruhâ'ya girer ve oradaki güzel sudan içerdi" sözündedir. Bu hadîsin birer rivâyeti Zekât, Vasiyetler, Vekâlet, Tefsîr Kitâbları'nda da geçmiş ve açıklamalar verilmişti.

13- SÜTE SU KARIŞTIRIP İÇMEK BÂBI

٣٦ــ حدّثنا عبْدانُ أخبرنا عبْدُ اللَّهِ أخبرنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرني أنَسُ بنُ مالِكٍ رضى اللَّهُ عنهُ أنَّهُ رَأي رسولَ اللَّهِ ﷺ شَرِبَ لَبَنًا وأتَى دارهُ فَحَلَبْتُ شاةً فَشُبْتُ لِرَسُولِ ﷺ مِنَ البِئْرِ فَتناوَل القَدحَ فَشَرِبَ وعنْ يَسَارِهِ أبُو بَكْرٍ وعنْ يَمِينِهِ أعْرَابِيٌّ فأعْطَى الأعْرَابِيَّ فَضْلَهُ ثُمَّ قال الأيْمَنَ فالأيْمَنَ *

36-....... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik (R) haber verdi ki, kendisi Rasûlullah'ın süt içtiğini görmüş.

(Enes dedi ki:) Rasûlullah, Enes'in evine gelmiş hâldeyken, ben bir koyunun sütünü sağdım ve Rasûlullah için kuyudan biraz su ile karıştırdım. Rasûlullah (S) kadehi alıp içti. Bu sırada solunda Ebû Bekr, sağında da bir bedevî bulunuyordu. Rasûlullah kendisinden artan sütü bedevîye verdi. Sonra da:

— *"Sağa* (ver)! *Sıra ile sağa* (ver)!" buyurdu [44].

٣٧ــ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا أبُو عامِرٍ حدّثنا فُلَيْحُ بنُ سُلَيْمانَ عَنْ سَعِيدِ بنِ الحارِثِ عنْ جابِرِ بنِ عبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهُما أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم دَخَلَ عَلى رجُلٍ مِنَ الأنْصارِ ومَعَهُ صاحِبٌ لهُ فقال لهُ النبيُّ ﷺ إن كانَ عِنْدَكَ ماءٌ باتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ في شَنَّةٍ وإلاَّ كَرَعْنا قال والرَّجُلُ يُحَوِّلُ الماءَ في حائِطِهِ قال فَقال الرَّجُلُ يارسُولَ اللَّهِ عِنْدِي ماءٌ بائِتٌ فانْطَلِقْ إلى العَرِيشِ قال فانْطَلَقَ بِهِما فَسَكَبَ فى قَدحٍ ثُمَّ حَلَبَ عَلَيْهِ منْ دَاجِنٍ لهُ قال فَشَرِبَ رسولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ شَرِبَ الرَّجُلُ الَّذى جاءَ مَعَهُ *

37-....... Bize Fuleyh ibnu Süleymân, Saîd ibnu'l-Hâris'ten; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S), Ensâr'dan bir zâtın bustânına girdi. Yanında dostu (Ebû Bekr) bulunuyordu. Peygamber bustân sâhibine (Ebû'l-Heyseme):

---

44 Başlığa uygunluğu meydandadır. Hadîsin bir rivâyeti Hibe Kitâbı'nda geçti. Yağca zengin olan sütü biraz su katıp hafifleterek içmekte sağlık yönünden çok fayda olduğu bugün ilim ehlince tesbît edilmiş bir keyfiyettir.

— *"Eğer yanında eski kırba içinde bu gece geceleyip soğumuş su varsa* (içeriz), *yoksa biz şu sudan* (bardaksız) *dudağımızla içeriz!"* buyurdu.

Câbir dedi ki: Bu sırada bustân sâhibi (ağaçları sulamak için) bustânının bir tarafından öbür tarafına su çeviriyordu.

Yine Câbir dedi ki: Bustân sâhibi:

— Yâ Rasûlallah! Yanımda gecelemiş su vardır, çardağa doğru git, dedi.

Câbir dedi ki: Akabinde onları (Rasûlullah ile Ebû Bekr'i) çardağa götürdü. Bir bardağın içine su koydu, sonra suyun üzerine de elcil koyunun sütünden sağdı. Bunu Rasûlullah içti. Sonra kendisiyle berâber gelen zât (yânî Ebû Bekr) içti [45].

١٤ — بابُ شَرَابِ الحَلْوَاءِ والعَسلِ : وقال الزُّهْرِيُّ لايَحِلُّ شُربُ بَوْلِ النَّاسِ لِشِدَّةٍ تَنْزِلُ لأنَّهُ رِجْسٌ قال اللّٰهُ تعالى أحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّباتُ وقال ابنُ مَسْعُودٍ فى السَّكَرِ إنَّ اللّٰهَ لَمْ يَجْعَلْ شِفاءَكُمْ فِيما حَرَّمَ عَلَيْكُمْ

14- TATLI ŞERBETİ VE BAL ŞERBETİ BÂBI

ez-Zuhrî:

İnecek bir şiddetten dolayı insan sidiği içmek halâl olmaz. Çünkü o pistir. Yüce Allah: *"Size bütün iyi ve temiz şeyler halâl kılındı"*

(el-Mâide: 4-5)

buyurdu, demiştir [46].

İbn Mes'ûd da sarhoşluk verici içki (ile tedâvî) hakkında: Şübhesiz ki, Allah sizin şifânızı, size harâm kıldığı şeyler içinde kılmadı, demiştir [47].

٣٨ — حدّثنا علىُّ بنُ عبْدِ اللّٰهِ حدّثنا أبو أُسامَةَ قال أخبرني هِشامٌ عنْ

---

45 *Dâcın:* Halkın evlerinde besledikleri evcil koyundur (İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye*).

46 Yüce Allah, Peygamberimizin sıfatlarını sayarken "*.... Temiz şeyleri halâl, murdar şeyleri de üzerlerine harâm kılıyor...*" (el-A'râf: 157)) buyurdu.

"er-Rics" ise murdar şeyler cümlesindendir. ez-Zuhrî'nin sözünü Abdurrazzâk senedli olarak rivâyet etmiştir.

47 İbn Mes'ûd'un sözünü İbn Ebî Şeybe rivâyet etmiştir.

أبِيهِ عَنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كانَ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يُعْجِبُهُ الحَلْوَاءُ والعَسَلُ *

38-....... Bize Ebû Usâme tahdîs edip şöyle dedi: Bana Hişâm, babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R): Peygamber (S) tatlıyı ve balı çok severdi, demiştir [48].

١٥ـ بابُ الشُّرْبِ قائِمًا

15- AYAKTA DİKİLMİŞ OLARAK İÇME(NİN HÜKMÜ) BÂBI

٣٩ـ حدّثنا أبو نُعَيْم حدّثنا مِسْعَرٌ عنْ عَبْدِ المَلِكِ بنِ مَيْسَرَةَ عنِ النَّزَّالِ . قال أتَى عَلِيٌّ رضى اللَّهُ عنه على بابِ الرَّحَبَةِ فَشَرِبَ قائِمًا فقال إنَّ ناسًا يَكْرَهُ أحَدُهُمْ أنْ يَشْرَبَ وهو قائِمٌ وإنِّى رَأيْتُ النبىَّ ﷺ فعَلَ كَما رَأيْتُمُونى فَعَلْتُ *

39-....... en-Nezzâl şöyle demiştir: Alî (ibn Ebî Tâlib -R) (Kûfe Mescidi'nin) geniş kapısı önüne geldi de ayakta dikilerek su içti ve (halkın şübhesini gidermek için):

— Birtakım insanlar, birisinin ayakta dikilerek su içmesini kerîh görürler. Hâlbuki ben Peygamber(S)'in benim içtiğimi gördüğünüz gibi su içtiğini gördüm, dedi [49].

٤٠ـ حدّثنا آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا عَبْدُ المَلِكِ بنُ مَيْسَرَةَ سَمِعْتُ النَّزَّالَ بنَ سَبْرَةَ يُحَدِّثُ عن عَلِيٍّ رضى اللّه عنه أنَّهُ صلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ قَعَدَ فى حَوائِجِ الناسِ فى رَحَبَةِ الكُوفَةِ حتَّى حَضَرَتْ صَلاةُ العَصْرِ ثُمَّ أُتِىَ بِماءٍ فَشَرِبَ وغَسَلَ وجْهَهُ ويَدَيْهِ وذَكَرَ رأسَهُ ورِجْلَيْهِ ثُمَّ قامَ فَشَرِبَ فَضْلَهُ وهْوَ قائِمٌ ثُمَّ

---

48 Bu hadîsin bir rivâyeti Et'ime'de geçmişti.

49 Hadîs, ayakta su içmek hakkındaki başlığa uymakta ve ayakta dikilerek su içmenin câiz olduğu hükmünü açıklamaktadır.

قال إنَّ ناسًا يَكْرَهُونَ الشُّرْبَ قائِمًا وإنَّ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليهِ وسلم صنَعَ مِثْلَ ماصَنَعْتُ *

40-....... Bize Abdulmelik ibn Meysere tahdîs etti. Ben en-Nezzâl ibnu Sebre'den işittim. O, Alî'den şöyle tahdîs ediyordu: Alî (R) öğle namâzını kıldırdı. Sonra insanların hâcetleri için Kûfe Mescidi'nin geniş yerinde ikindi namâzı vakti gelinceye kadar oturdu. Sonra kendisine su getirildi. Ondan içti, yüzünü ve ellerini yıkadı. Râvî, başını ve ayaklarını da zikretti. Abdest aldıktan sonra ayağa kalktı, artan suyu da ayakta dikilerek içti. Sonra:

— Şübhesiz birtakım insanlar, ayakta dikilirken su içmeyi kerîh görürler. Muhakkak ki, Peygamber (S) şu benim yaptığımın benzerini yaptı, dedi [50].

٤١ـ حدّثنا أبو نُعَيْمٍ حدّثنا سُفْيانُ عنْ عاصِمٍ الأحْوَلِ عنِ الشَّعْبىِّ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ : قال شَرِبَ النبىُّ صلى اللّٰه عليهِ وسلم قائِمًا مِنْ زَمْزَمَ *

41-....... Sufyân, Âsım el-Ahvel'den; o da eş-Şa'bî'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs (R): Peygamber (S) ayakta dikilerek Zemzem suyundan içti, demiştir [51].

١٦ـ بابُ مَنْ شَرِبَ وهو واقِفٌ عَلى بَعِيرِهِ

16- DEVESİ ÜZERİNDE DURURKEN İÇEN KİMSE BÂBI

٤٢ـ حدّثنا مالِكُ بنُ إسْماعيلَ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ أبى سلَمَةَ أخبرنا أبو النَّضْرِ عنْ عُمَيْرٍ مَوْلَى ابنِ عَبَّاسٍ عنْ أمِّ الفَضْلِ بِنْتِ الحَارِثِ أنَّها أرْسَلَتْ إلى النبىِّ ﷺ بِقَدَحِ لَبَنٍ وهو واقِفٌ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ فأخَذَ بِيَدِهِ فَشَرِبَهُ * زَادَ مالِكٌ عنْ أبى النَّضْرِ عَلى بَعِيرِهِ *

---

50 Bu da geçen Alî hadîsinin başka yoldan gelen bir rivâyetidir.

51 Bu da Hacc Kitâbı'nda geçmişti.

42-....... Bize Ebu'n-Nadr, İbn Abbâs'ın hizmetçisi Umer'den haber verdi ki, (Abbâs'ın zevcesi) Hâris kızı Ümmü'l-Fadl Lubâbe (R), Peygamber(S)'e bir kadeh süt gönderdi. Peygamber ikindi vaktinde Arafe'de duruyordu. Eliyle kadehi aldı ve sütü içti.

İmâm Mâlik bu hadîsi Ebu'n-Nadr'dan rivâyetinde "Peygamber devesinin üzerinde duruyordu" fıkrasını ziyâde etti [52].

١٧ــ بابٌ الأيْمَنَ فالأيْمَنَ فى الشُّرْبِ

17- BÂB: İÇMEKTE SIRASIYLE SAĞDAKİNE (VER)!

٤٣ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أنَسِ ابن مالِكٍ رضى اللّهُ عنه أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ أُتِىَ بِلَبَنٍ قَدْ شِيبَ بِماءٍ وعَنْ يَمِينِهِ أعْرَابِىٌّ وعَنْ شِمالِهِ أبو بَكْرٍ فَشَرِبَ ثُمَّ أعْطَى الأعْرَابِىَّ وقال الأيْمَنَ الأيْمَنَ *

43-....... Bana Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Enes ibn Mâlik(R)'ten şöyle tahdîs etti: Rasûlullah(S)'a (içmesi için) su ile karıştırılmış hâlde süt getirildi. Rasûlullah'ın sağ tarafında bir çöl Arab'ı, sol tarafında da Ebû Bekr bulunuyordu. Rasûlullah sütü içti, sonra çöl Arab'ına verdi ve:

— *"Dâimâ sıra ile sağa* (ver)*!"* buyurdu [53].

١٨ــ بابٌ هَلْ يَسْتَأْذِنُ الرَّجُلَ مَنْ عَنْ يَمِينِهِ فِي الشُّرْبِ لِيُعْطِيَ الأكْبَرَ

18- BÂB: İNSAN İÇMEKTE DAHA BÜYÜK KİŞİYE VERMEK İÇİN SAĞ YANINDA BULUNAN KİMSEDEN İZİN İSTER Mİ?

---

52 Başlığa uygunluğu meydandadır.

53 *"el-Eymen fe'l-eymen"* cümlesi, iki türlü okunur: Biri nasb ile, biri ref' ile. Nasb okuyuşuna göre mukadder bir fiilin mef'ûlüdür ki, "Âti'l-eymene = Sağ taraftakine ver!" denmiş olur. Ref' okuyuşa göre bunlar birer mübtedâ kılınıp, haberleri takdîr edilir: "el-Eymenu ehakku = Sağ taraf ikrâma daha haklıdır" gibi.

٤٤ـ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثنى مالِكٌ عنْ أبى حازِمٍ بنِ دِينارٍ عنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ رضى اللّهُ عنهُ أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ أُتِيَ بِشَرَابٍ فَشَرِبَ مِنْهُ وعنْ يَمِينِهِ غُلامٌ وعنْ يَسارِهِ الأشْياخُ فقال لِلْغُلامِ أتأذَنُ لِى انْ أُعْطِىَ هٰؤُلاءِ فقال الغُلامُ واللّهِ يارسولَ اللّهِ لا أُوثِرُ بِنَصِيبِي منْكَ اَحَدًا قال فَتَلَّهُ رسولُ اللّهِ ﷺ فى يَدِهِ *

44-....... Bana Mâlik, Ebû Hâzım ibn Dînâr'dan; o da Sehl ibn Sa'd(R)'dan şöyle tahdîs etti: Rasûlullah'a içecek birşey getirildi. Rasûlullah bundan (bir mikdâr) içti. Sağında bir genç, solunda da birtakım yaşlı kimseler yer tutmuşlardı. Bu vaziyette Rasûlullah gence;

— *"Bardakta kalanı bu ihtiyârlara vermem için bana izin verir misin?"* diye sordu.

O genç sahâbî:

— Vallâhi yâ Rasûlallah, Sen'den gelen nasîbimi hiçbir kimseye ihsân edemem, diye cevâb verdi.

Bunun üzerine Rasûlullah (S) bardağı o gencin elinin içine koyuverdi [54].

١٩ـ بابُ الكَرْعِ فى الحَوْضِ

19- (BARDAKSIZ VE AVUÇLAMAKSIZIN) HAVUZDAN AĞIZLA SU İÇMEK BÂBI

٤٥ـ حدّثنا يَحْيى بنُ صالِحٍ حدّثنا فُلَيْحُ بنُ سُلَيْمانَ عنْ سَعِيدِ ابنِ الحارِثِ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللّهِ رضىَ اللّهُ عنهما أنَّ النبىَّ ﷺ دَخَلَ عَلى رَجُلٍ مِنَ الأنْصارِ ومَعَهُ صاحِبٌ لهُ فَسَلَّمَ النبىُّ ﷺ وصاحِبُهُ فَرَدَّ الرَّجُلُ فقال يارسولَ اللّهِ بأبى أنْتَ وأُمِّى وهْىَ ساعَةٌ حارَّةٌ وهْوَ يُحَوِّلُ في حائِطٍ لهُ يَعْنى

54 Peygamber'in âdeti, birşey içtiğinde artan kısmı sağında bulunan kimseye vermek üzere cereyân edegelmişti. Bu sünnet gereğince Peygamber'in artığını alıp içmek, sağ taraftaki gencin mukteseb hakkı olmuştu. Bundan dolayı Peygamber sol tarafında bulunan yaşlı kimselere vermek için genç sahâbîden izin ve muvâfakat almağa teşebbüs etmiştir.

الْمَاءَ فقال النبيُّ ﷺ إنْ كانَ عَنْدكَ ماءٌ باتَ في شَنَّةٍ وإلاَّ كَرَعْنا والرَّجُلُ يُحَوِّلُ الماءَ فى حائِطٍ فقال الرَّجُلُ يارسولَ اللّهِ عنْدِى ماءٌ باتَ فى شَنَّةٍ فانْطَلَقَ إلى العَرِيشِ فَسكَبَ فى قَدَحٍ ماءً ثُمَّ حَلَبَ عليْهِ مِنْ داجِنٍ لهُ فَشَرِبَ النبىُّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم ثُمَّ أعادَ فَشَرِبَ الرَّجُلُ الَّذى جاءَ مَعَهُ *

45-....... Bize Fuleyh ibn Süleymân, Saîd ibnu'l-Hâris'den; o da Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) berâberinde bir sahâbîsi olduğu hâlde, Ensâr'dan bir adamın yanına girdi. Peygamber ile sahâbîsi o zâta selâm verdiler. O adam selâmı aldı da:

— Yâ Rasûlallah! Babam ve anam Sana fedâ olsun! İçinde gelmiş olduğun bu sâat, sıcak bir sâattir, dedi.

O zât, bu sırada bustânındaki suyu kuyunun dibinden yeryüzüne çıkarmakla meşgûl bulunuyordu. Peygamber ona:

— *"Eğer yanında eski kırba içinde gecelemiş su varsa* (içeriz), *yoksa ağzımızla bu sudan içeriz"* dedi.

O zât, bustân içinde o suyu bir yerden diğer tarafa akıtıyordu. O zât:

— Yâ Rasûlallah! Yanımda eski kırba içinde gecelemiş (soğuk) bir su vardır, dedi.

Bunun üzerine Peygamber ve yanındaki sahâbî ile birlikte bustândaki çardağa doğru yürüdüler. Çardakta bustân sâhibi olan zât bir kap içine su döktü. Sonra o suyun üzerine kendine âid bir elcil koyundan süt sağdı. Akabinde bu (suyla karıştırılıp soğutulan) sütü Peygamber içti. Sonra geri verdi. Bu sefer o sütten Peygamber ile berâber gelmiş olan zât (yânî Ebû Bekr) de içti [55].

٢٠ ــ بابُ خِدْمَةِ الصِّغارِ الكِبارَ

20- KÜÇÜKLERİN BÜYÜKLERE HİZMET ETMELERİ BÂBI

55 Başlığa uygunluğu *"İllâ kera'nâ = Yoksa ağzımızla içeriz"* sözündedir. Câbir burada, Peygamber bustân sâhibiyle konuşurken "O zât bustân içinde suyu tahvîl ediyordu" sözünü iki kerre söyledi. Bunun zâhiri şudur: Birincisi, o zâtın suyu kuyunun aşağısından, yânî derinliğinden yeryüzüne çıkarmakta olduğunu ve sanki orada bir havuz var da suyu onun içinde toplamakta bulunduğunu ifâde eder. İkincisi de sonra o suyu bustânın bir tarafından diğer bir tarafa nakleder bulunduğunu anlatır. Bu hadîsin bir rivâyeti yakında "Süte su karıştırıp içmek bâbı"nda geçmişti (Kastallânî).

٤٦ ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا مُعْتَمِرٌ عنْ أبيهِ . قال سَمِعْتُ أنسًا رضى اللَّهُ عنه قال كُنْتُ قائِمًا عَلى الحَيِّ أسْقِيهِمْ عُمُومَتى وأنا اصْغَرُهُمُ الفَضِيخَ فَقِيلَ حُرِّمَتِ الخَمْرُ فقال اكْفِئْها فَكَفأنا قُلْتُ لانَسٍ ماشَرابُهُمْ : قال رُطَبٌ وبُسْرٌ فقال أبو بَكْرِ بنُ انَسٍ وكانَتْ خَمْرَهُمْ فَلَمْ يُنْكِرْ أنَسٌ . وحدَّثنى بَعْضُ أصْحابِى أنَّهُ سَمِعَ أنَسًا يَقُولُ كانتْ خَمْرَهُمْ يَوْمَئِذٍ *

46-....... Mu'temir'in babası Süleymân şöyle demiştir: Ben Enes-(R)'ten işittim, şöyle dedi: Ben bir içki meclisinde amcalarıma fadîh içkisi sunup sâkîlik hizmetini yapıyordum. Ben onların en küçüğü bulunuyordum. Bu sırada ''Şarâb harâm kılındı'' denildi. Bana:

— Şarâb testilerini devir! dediler.

Biz de onları devirip döktük.

(Süleymân et-Teymî dedi ki:) Ben Enes'e:

— Onların içkileri ne idi? diye sordum.

Enes:

— Tâze hurma ve alacası düşmüş koruk hurmadır, diye cevâb verdi.

Ebû Bekr ibnu Enes: Bu fadîh şarâbı, o gün onların içkisi idi dedi de, Enes bunu reddetmedi.

Ve bana arkadaşlarımdan biri tahdîs etti ki, kendisi Enes'ten: ''Fadîh, o gün onların hamrı idi'' derken işitmiştir [56].

٢١ ــ بابُ تَغْطِيَةِ الاناءِ

21- YİYECEK İÇECEK KAPLARINI ÖRTÜP KAPATMAK BÂBI

٤٧ ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ مَنْصُورٍ أخبرنا رَوْحُ بنُ عُبادَةَ أخبرَنا ابنُ جُرَيْجٍ . قال أخبرنى عَطاءٌ أنَّهُ سَمِعَ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما يَقُولُ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ إذَا كانَ جُنْحُ اللَّيْلِ أوْ أمْسَيْتُمْ فَكُفُّوا صِبْيانَكُمْ فانَّ الشَّياطِينَ تَنْتَشِرُ حِينَئِذٍ فإذا ذَهَبَ ساعَةٌ مِنَ اللَّيْلِ فَحُلُّوهُمْ فأغْلِقُوا الأبْوابَ

---

56 Başlığa delîlliği meydandadır. Bunun bir rivâyeti Eşribe'nin evvellerinde ''Hamrın tahrîmi indi; hamr, hurma koruğundan ve hurmadan idi bâbı''nda geçmişti.

وَاذْكُرُو اسْمَ اللَّهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا وَأَوْكُوا قِرَبَكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ وَخَمِّرُوا آنِيَتَكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ وَلَوْ أَنْ تَعْرُضُوا عَلَيْهَا شَيْئًا وَأَطْفِئُوا مَصَابِيحَكُمْ *

47-....... İbnu Cureyc şöyle dedi: Bana Atâ ibn Ebî Rebâh haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: "(Güneş batıp) *gece karanlığı başladığı yâhud akşâma girdiğiniz zamân çocuklarınızı* (dışarı çıkmaktan) *men' ediniz. Çünkü şeytânlar o sırada dağılırlar. Geceden bir sâat geçince de* (dışarıdaki) *çocuklarınızı evlerinize koyunuz. O zamân Allah'ın ismini anarak kapıları kapatınız. Çünkü şeytân, kapatılmış kapıyı açamaz. Yine Allah'ın ismini anarak su kırbalarınızın ağızlarını bağlayınız. Yine Allah'ın ismini anarak yiyecek kaplarınızın üzerlerini örtüp kapatınız, velev üzerlerine enlilemesine birşey koymanız sûretiyle olsun. Yanan kandillerinizi de söndürünüz!*" [57]

٤٨ — حدّثنا مُوسَى بنُ إسْماعِلَ حدّثنا هَمَّامٌ عَنْ عَطاءٍ عَنْ جابِرٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ قال أطْفِئُوا المَصابِيحَ إذَا رَقَدْتُمْ وغَلِّقُوا الأبْوَابَ وأوْكوا الأسْقِيَةَ وخَمِّرُوا الطَّعامَ والشَّرابَ وأحْسِبُهُ قال ولَوْ بِعُودٍ تَعْرُضُهُ عليْهِ *

48-....... Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Atâ'dan; o da Câbir(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: "*Uyuyacağınız zamân kandillerinizi söndürünüz, kapıları kapatınız, tulum ve kırbaların ağızlarını bağlayınız, yiyecek ve içecek şeylerinizin üzerlerini iyice örtüp kapatınız*".

Râvî: Sanırım ki, Rasûlullah burada "*Velev ki, yiyecek kabının üzerine koyacağın bir tahta parçasıyle olsun*" buyurdu, demiştir [58].

---

57 Başlığa uygunluğu "*Yiyecek ve içecek kaplarını örtüp kapatınız*" sözünden alınır.
Bu hadîste çocukları men' etmek, kapıları kapatmak, kırba ağızlarını bağlamak gibi gizli olmayan birçok iyilikleri çekip, kötülükleri savma edeblerinden bir grup vardır. Bunları yaparken Allah'ın ismini anmak, yânî "***Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm***" demek de emredilmektedir. Bir hadîste "*Yerde ve gökte Allah'ın ismiyle berâber bulunan hiçbirşey zarar görmez*" hakîkati gelmiştir (Kastallânî).
Bunun bir rivâyeti "İblîs'in sıfatı" bölümünde geçmişti.

58 Bu da Câbir hadîsinin başka yoldan bir rivâyetidir.
Peygamber'in "*Yiyecek, içecek kaplarınızın üzerlerini iyice örtüp kapatınız*"

٢٢ــ باب اختناث الأسقية

22- DERİDEN YAPILMIŞ TULUM VE KIRBALARIN AĞIZLARINI DIŞA KIVIRIP ONDAN AĞIZLA SU İÇME(NİN NEHYİ) BÂBI

٤٩ــ حدّثنا آدَمُ حدّثنا ابنُ أبى ذِئْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ابنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضى اللَّهُ عنهُ قال نَهَى رسولُ اللَّهِ ﷺ عنِ اخْتِناثِ الأسْقِيَةِ يَعْنِى أنْ تُكْسَرَ أفْوَاهُها فَيُشْرَبَ مِنْها *

49-....... Ebû Saîd el-Hudrî (R): Rasûlullah (S) tulum ve kırbaların ağızlarını dışa kıvırmaktan, (yânî kapların ağızlarının dışa kıvrılıp onlardan (bir maşrabaya koymadan, ağızla) içilmesinden nehyetti, demiştir.

٥٠ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخبَرنا عبْدُ اللَّهِ أخْبرنا يُونُسُ عنِ الزُّهْرِىِّ قال حدّثنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عبْدِ اللَّهِ أنَّهُ سَمِعَ أبا سَعيدٍ الخُدْرِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَنْهَى عَنِ اخْتِنَاثِ الأسْقِيَةِ * قال عبْدُ اللَّهِ قال مَعْمَرٌ أوْغَيْرُهُ هُوَ الشُّرْبُ مِنْ أفْوَاهِها *

50-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibn Abdillah tahdîs etti ki kendisi Ebû Saîd el-Hudrî'den şöyle derken işitmiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan, deriden yapılmış tulum ve kırbaların ağızlarını dışa kıvırıp onlardan ağızla su içmekten nehyederken işittim, demiştir.

Bu hadîsin râvîlerinden Abdullah ibnu'l-Mubârek şöyle dedi: Ma'mer yâhud Ma'mer'den başkası: Hadîsteki "el-Ihtınâs", kırba, tulum ve benzeri kapların ağızlarından su içmektir, demiştir [59].

---

diye emretmesi, yiyecek ve içecek maddelerini toz, toprak ve zararlı mikroplardan koruma hedefini gütmektedir. Büyük Peygamber bu emirleriyle en kıymetli bir sağlık ve temizlik dersi vermiş bulunmaktadır.

59 Hadîslerin başlığa uygunlukları açıktır.

el-Hans ve *el-Ihtinâs,* tulumun ağzını taşra kıvırıp andan ağızla su içmek ma'nâsınadır... *(Kaamûs Ter.).*

Bu hadîslerde de tulum, kırba, testi ve diğer kapların ağızlarından su içilmemesi, suyun ayrı bir kâse, bardak, maşraba içine konulmak sûretiyle medenîce içilmesi emredilmektedir. Bunlar temizlik ve sağlık için çok ehemmiyetli şeylerdir.

٢٣ـ بابُ الشُّرْبِ مِنْ فَمِ السِّقاءِ
23- TULUMUN AĞZINDAN İÇME(NİN NEHYİ) BÂBI

٥١ـ حدّثنا عليُّ بنُ عبْدِ اللّهِ حدّثنا سُفْيانُ حدّثنا أيُّوبُ قال قال لَنا عِكْرِمَةُ ألاَ أُخْبِرُكُمْ بأشْياءَ قِصارٍ حدّثنا بِها أبُو هُرَيْرَةَ نَهَى رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم عَنِ الشُّرْبِ مِنْ فَمِ القِرْبَةِ أوِ السِّقاءِ وأنْ يَمْنَعَ جارَهُ أنْ يَغْرِزَ خَشَبَهُ فى دارِهِ *

51-....... Bize Eyyûb ibn Temîme es-Sahtıyânî tahdîs edip şöyle dedi: İkrime bize şöyle dedi: Dikkat edin, size kısa kısa birşeyler haber vereceğim ki, onları bize Ebû Hureyre şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) kırbanın veyâ su kabının ağzından (bir bardağa koymaksızın) su içmekten ve birinizin evinin duvarına komşusunun kendi ağacını -bir rivâyette: bir ağaç başını- koymasını men' etmesinden nehyetti.

٥٢ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا إسْماعِيلُ أخبرنا أيُّوبُ عنْ عِكْرِمَةَ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال نَهَى النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم أنْ يُشْرَبَ مِنْ فى السِّقاءِ *

52-....... Bize Eyyûb, İkrime'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) su kabının ağzından (bardağa koymaksızın) su içmekten nehyetti, demiştir.

٥٣ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حدّثنا خالِدٌ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عبّاسٍ رضى اللّهُ عنهما قال نَهَى النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم عنِ الشُّرْبِ مِنْ فِي السِّقاءِ *

53-....... Bize Hâlid el-Hazzâ, İkrime'den haber verdi ki, İbn Abbâs (R): Peygamber (S) su kabının ağzından su içmekten nehyetti, demiştir [60].

---

60 Hadîsler başlıktaki mübhemliği açıklamaktadır.
Bunlar da kırba, tulum, testi, güğüm gibi içindeki su görülmeyen kapların

٢٤ــ بابُ النَّهْيِ عنِ التَّنَفُّسِ فى الإناءِ

24- BİRŞEY İÇERKEN KABIN İÇİNDE NEFES ALMAKTAN NEHY BÂBI

٥٤ــ **حدّثنا** أبو نُعَيْمٍ **حدّثنا** شَيْبانُ عنْ يَحْيَى عنْ عبْدِ اللّهِ بنِ أبى قَتادَةَ عنْ أبيهِ قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ إذَا شَرِبَ أحَدُكُمْ فَلاَ يَتَنَفَّسْ فى الإناءِ وإذَا بال أحَدُكُمْ فَلاَ يَمْسَحْ ذَكَرَهُ بيَمِينِهِ وإذَا تَمَسَّحَ أحَدُكُمْ فَلا يَتَمَسَّحْ بيَمِينِهِ

54-....... Ebû Katâde (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Sizin biriniz birşey içtiğinde, su kabının içine nefes verip hohlamasın. Sizin biriniz çiş ettiği zamân sağ eliyle cinsiyet organına meshetmesin. Sizin biriniz* (halâda) *silindiği zamân da sağ eliyle silinmesin"* [61].

٢٥ــ بابُ الشُّرْبِ بِنَفَسَيْنِ أوْ ثَلاَثَةٍ

25- (BİRŞEY İÇERKEN KABIN DIŞINDA) İKİ NEFESLE YÂHUD ÜÇ NEFESLE (DİNLENE DİNLENE) İÇMEK BÂBI

٥٥ــ **حدّثنا** أبو عاصِمٍ وأبو نُعَيْمٍ قالا **حدّثنا** عَزْرَةُ بنُ ثابتٍ قال أخبرنى ثُمامَةُ بنُ عبْدِ اللّهِ قال كانَ أنَسٌ يَتَنَفَّسُ فى الإناءِ مرَّتَيْنِ أوْ ثَلاَثًا وزَعَمَ أنَّ النبىَّ ﷺ كانَ يَتَنَفَّسُ ثَلاَثًا *

---

ağzından -bardağa, tasa koymaksızın- ezbere su içmekten nehyetmektedir. Bu nehyin sebebi de yine temizlik olduğu gibi, suyun içi görülemediğinden, içinde zararlı bir hayvanın bulunması ihtimâli de olabilir. Bir de kırbanın ağzına kendi ağzını dayayarak içen kimse, kendi ağzındaki artığı bütün suya karıştıracağı ve bunun da o sudan içecek başka insanlar hakkında sağlık bakımından mahzûrlu olacağı açıktır...

61 Başlığa uygunluğu birinci cümlesindedir. Şârihler şöyle demişlerdir: Bu hadîs ile birşey içerken kabın içinde nefes almaktan nehyolunduğu gibi, su kabında nefes vermek, hohlamak, üfürmek de nehyolunmuştur. Bu nehyin yemek kabına da şumûlü vardır. Çünkü nehyin sebebi, onun tükrüğünden birşey, su ve yemek kabına sıçrayarak, yenilen içilen şeyi kirletip bozması ve başkasını tiksindirmesidir. İctimâî âdâb bakımından pek büyük kıymeti hâiz olan bu nehyin, yalnız başına yenilip içilme hâllerine şumûlü yoktur. Bu hadîsin bir rivâyeti Vudû' Kitâbı'nda da geçmişti.

55-........ Azre ibnu Sâbit şöyle dedi: Bana Sumâme ibnu Abdillah haber verip şöyle dedi: Enes (R) su içtiği kap(dışın)da iki yâhud üç kerre nefes alırdı ve:

— Peygamber (S) üç kerre nefes alırdı, dedi [62].

٢٦ ـ بابُ الشُّرْبِ فى آنِيَةِ الذَّهَبِ

26- ALTIN KAPTA İÇMENİN HÜKMÜ BÂBI

٥٦ ـ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ عنِ الحَكَمِ عنِ ابنِ أبى لَيْلَى . قال كانَ حُذَيْفَةُ بالمَدَاينِ فاسْتَسْقَى فأتاهُ دِهقانٌ بِقَدحِ فِضَّةٍ فَرَماهُ بِهِ فقال إنِّى لَمْ أرْمِهِ إلَّا أنِّى نَهَيْتُهُ فَلَمْ يَنْتَهِ وإنَّ النبىَّ ﷺ نهانا عنِ الحَريرِ والدِّيباجِ والشُّرْبِ فى آنِيَةِ الذَّهَبِ والفِضَّةِ : وقال هُنَّ لَهُمْ في الدُّنْيا وَهِىَ لَكُمْ فى الآخِرَةِ *

56-....... Bize Şu'be, el-Hakem ibn Uyeyne'den tahdîs etti ki, Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ şöyle demiştir: Huzeyfe (ibnu'l-Yemân -R- İrân fetihleri sırasında) Medâin'de bulunuyordu. Su içmek istedi. Kendisine bir Dihkaan (yânî Medâin şerîflerinden birisi) bir gümüş bardakla su getirdi. Huzeyfe kızarak bardağı fırlatıp attı da, şöyle dedi:

— Ben bu bardağı ilk defa atmadım. Şu kadar ki, ben bu zâtı bana bunun içinde su vermekten nehyetmiştim, fakat o vazgeçmedi. Hâlbuki Peygamber (S) bizleri hâlis ipek ve atlastan, altın ve gümüş

---

62 Taberânî'nin *el-Evsat*'ta hasen bir senedle rivâyet edilen Ebû Hureyre hadîsinde: Peygamber (S) üç nefeste içerdi. Kabı ağzına yaklaştırdığında ***Bismillâh*** der, bardağı ağzından kaldırdığında da ***el-Hamdu lillah*** der, bunu üç defa yapardı, demiştir.

Hiç şübhesiz nefes alarak dinlene dinlene içmenin sıhhat yönünden faydaları vardır.

Bu bâbın hadîsini Müslim, Tirmizî ve İbn Mâce de Eşribe'de rivâyet etmişlerdir.

Müslim'in Eşribe Kitâbı'nın bir bâbında "Birşey içerken kabın içinde nefes almanın kerâheti ve kabın dışında üç nefes almanın müstehâblığı" ünvânı yazılıp ilgili hadîsler getirilmiştir: *Müslim Tercemesi,* VI, 253. bâb: 16.

kaplarda içmekten nehyetti ve: *"Bunlar dünyâda kâfirlerindir, âhirette ise sizindir"* buyurdu [63].

٢٧ــ بابُ آنِيَةِ الفِضَّةِ

27- GÜMÜŞ KAP (KULLANMANIN HÜKMÜ) BÂBI

٥٧ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا ابنُ أبى عَدِىٍّ عن ابنِ عَوْنٍ عنْ مُجاهِدٍ عنِ ابنِ أبى لَيْلَى . قال خَرَجْنا مَعَ حُذَيْفَةَ وَذَكَرَ النبيَّ ﷺ : قال لاتَشْرَبُوا فى آنِيَةِ الذَّهَبِ والفِضَّةِ ولاتَلْبَسُوا الحَرِيرَ والدِّيباجَ فانَّها لَهُمْ فِى الدُّنْيا ولَكُمْ فى الآخَرَةِ *

57-....... Bize Muhammed ibn Ebî Adiyy, Abdullah ibn Avn'-dan; o da Mucâhid ibn Cebr'den tahdîs etti ki, İbnu Ebî Leylâ şöyle demiştir: Biz Huzeyfe'nin berâberinde sefere çıktık. Huzeyfe, Peygamber(S)'in şöyle buyurduğunu zikretti: *"Altın ve gümüş kaplarda içmeyin, hâlis ipek ve dîbâc* (yânî atlas kumaş) *giymeyin. Çünkü bunlar dünyâda kâfirlerin, âhirette ise sizindir."*

٥٨ــ حدّثنا إسْماعيلُ : قال حدّثنى مالِكٌ بنُ أنَسٍ عنْ نافِعٍ عنْ زَيْدِ ابنِ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمنِ بن أبى بَكْرٍ الصِّدِّيقِ عنْ أمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النبىِّ ﷺ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ . قال الَّذى يَشْرَبُ فى إناءِ الفِضَّةِ إنَّما يُجَرْجِرُ فى بَطْنِهِ نارَ جَهَنَّمَ *

58-....... Peygamber'in zevcesi Ümmü Seleme'den (o şöyle demiştir): Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Şu gümüş kaptan birşey içen kişi var ya, muhakkak o kişi karnına ancak* (curb curb diye) *cehennem ateşini göndermektedir"* [64].

63 Bu Huzeyfe hadîsi altın ve gümüş kaplardan birşey içip yemenin hâlis ipekli lüks kumaşlar kullanmanın harâmlığına açıkça delâlet etmektedir. Bunun bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda da geçmişti. Orada da işâret edildiği gibi bu harâmlığın hikmetleri arasında bu kapların imâlinde kullanılan mikdâr değerli ma'denin dünyâ ticâretinden ve tedâvülden habsedilmiş olması, ictimâî dengesizlik sebebiyle fakîr tabakanın zenginlere kin beslemeleri gelir...

64 Bu hadîslerin başlığa delâletleri meydandadır.

٥٩ـ **حدّثنا** مُوسٰي بنُ إسْماعِيلَ **حدّثنا** أبو عَوانَةَ عنِ الأشْعَثِ بنِ سُلَيْمٍ عنْ مُعاوِيَةَ بنِ سُوَيْدِ بنِ مُقَرِّنٍ عنِ البَرَاءِ بنِ عازِبٍ : قال أمَرَنا رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم بِسَبْعٍ ونَهانا عنْ سَبْعٍ أمَرَنا بِعِيادَة المَرِيضِ واتِّباعِ الجنازَةِ وتَشميتِ العاطِسِ وإجابَةِ الداعِى وإفْشاءِ السَّلامِ ونَصرِ المَظْلُومِ وإبْرَارِ المُقْسِمِ ونَهانا عنْ خَواتِيمِ الذَّهَب وعنِ الشُّرْبِ فى الفِضَّةِ أوْ قال آنِيَةِ الفِضَّةِ وعنِ المَيَاثِرِ والقَسِّىِّ وعنْ لُبْسِ الحَرِيرِ والدِّيباجِ والإسْتَبْرَقِ *

59-....... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bizlere yedi şeyi işlememizi emretti, yedi şeyden de bizleri nehyetti. Bizlere hastayı ziyâret etmeyi, cenâze arkasından gitmeyi, aksırana duâ etmeyi, da'vetciye icâbet etmeyi, selâmlaşmayı yaymayı, zulme uğramışsa yardım etmeyi, yemîn edenin yemînini kabûl edip isteğini yerine getirmeyi emreyledi. Ve yine Rasûlullah bizleri altın yüzükler takmaktan, gümüş kaptan içmekten -yâhud: Gümüş kap kullanmaktan-, eyer ve semerler üzerine binicinin altına konulan içi pamuk veyâ yünle doldurulmuş, ipekten veyâ atlastan yapılmış küçük minderler kullanmaktan, kassî denilen ince ve kalın ipek kumaşlar giymekten nehyetti [65].

---

65 Bu el-Berâ hadîsinde emredilen ve nehyedilen husûsların da en yüksek medeniyetin temeli olan eskimez muâşeret edeblerinden olduğu da pek açıktır.

Rasûlullah bu hadîste bol ipekli olan lüks kumaşların kullanılmasını nehyetmiştir. İpeği az olan kumaşın kullanılması şer'ân câiz oluyor. Kumaştaki ipeğin azlığı veyâ çokluğunda Hanefîler kumaşın argacıyle erişini, Şâfiîler de ağırlığını ölçü olarak kabûl etmişlerdir. Hanefîler'ce bir kumaşın erişi ibrişim, argacı pamuk, keten, yün olursa o kumaştan yapılan elbiseyi giymekte be's yoktur.

Dînimiz bize en iyi elbise olarak pamuk, keten, yün elbise tavsiye ediyor. Bunların da kibir ve gurûr vesîlesi olacak derecede nefîs olmaları veyâ horlanmayı gerektirecek sûrette değersiz bulunmaları istenilmiyor. İşte bu bir zarûrî giyim tarzıdır. Bunun bir de müstehâb kısmı vardır. O da Allah'ın ni'metlerini açığa çıkarmak için süslenmektir. Bunu şu âyetler şumûlüyle ifâde eder: *"Ey Âdem oğulları, her mescid huzûrunda zînetinizi alın. Yiyin, için, isrâf etmeyin. Çünkü O* (Allah) *isrâf edenleri sevmez. De ki: Allah'ın kulları için çıkardığı zîneti, temiz ve hoş rızıkları kim harâm etmiş? De ki: Onlar dünyâ hayâtında îmân edenler içindir. Kıyâmet günü ise yalnız onlara mahsûstur..."* (el-A'râf: 31-32).

Giyim husûsunda bir de mübâh derecesi vardır ki, o da cumualarda, bayramlarda, halk toplantılarında güzel elbise giyilmesidir. Bunun da büyüklenme vesîlesi olmaması şarttır.... (*Tecrîd Ter.*, III, 33-34 hâşiyesinden).

٢٨ــ بابُ الشُّرْبِ فى الأَقْدَاحِ

28- KÂSE, BARDAK VE ÇANAKLARDA İÇME(NİN CEVÂZI) BÂBI

٦٠ــ حدّثنى عَمْرُو بنُ عَبَّاسٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ حدّثنا سُفْيانُ عنْ سالِمٍ أَبِى النَّضْرِ عنْ عُمَيْرٍ مَوْلَى أُمِّ الفَضْلِ عنْ أُمِّ الفَضْلِ أَنَّهُمْ شَكُّوا فِي صَوْمِ النبيِّ ﷺ يومَ عَرَفَةَ فَبُعِثَ اليهِ بِقَدَحٍ مِنْ لَبنٍ فشَرِبَهُ *

60-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Sâlim Ebu'n-Nadr'dan; o da Ümmü'l-Fadl'ın himâyesinde bulunan Umeyr'den; o da Ümmü'l-Fadl Lubâbe(R)'den tahdîs etti ki, sahâbîler Arafe günü (Arafât'ta) Peygamber'in oruçlu olup olmadığı hakkında şübhe etmişlerdir. Bunun üzerine Peygamber(S)'e bir kâse süt gönderilmiş, O da bu sütü içmiştir [66].

٢٩ــ بابُ الشُّرْبِ مِنْ قَدحِ النبيِّ ﷺ وآنيَتِهِ :

وقال أَبو بُرْدَة .

قال لى عَبْدُ اللّهِ بنُ سَلامٍ ألا اسْقِيكَ

في قَدَحٍ شَرِبَ النبىُّ ﷺ فيهِ

29- PEYGAMBER'İN BARDAĞINDAN VE KABINDAN İÇMEK BÂBI

Ebû Burde şöyle demiştir:
Abdullah ibnu Selâm bana: Ben sana, içinden
Peygamber'in içtiği bir kâseden
içireyim mi? dedi [67].

---

66 Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun bir rivâyeti yakında 16. bâbda geçmişti.
el-Kada: İki fetha ile şu su kabına denir ki, kapladığı su iki adamı kandırır. Bir kavle göre küçük ve büyüğünü câmi' isimdir ki, cins ismi olur, gerek ağaçtan ve gerek topraktan ve billûrdan olsun. Türkçe'de kâse, bardak ve çanak ta'bîr ettikleridir; üsküre dahî derler, cem'i *"Ekdâh"* gelir *(Kaamûs Ter.)*.

67 Bu el-İ'tisâm Kitâbı'nda mevsûl, yânî senedli olarak gelecek olan hadîsten bir yoldur... (Aynî).

٦١ـ حدّثنا سَعِيدُ بنُ أبِي مَرْيَمَ حدّثنا أبو غَسَّانَ : قال حدّثني أبو حازِمٍ عَنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ رضىَ اللّهُ عنهُ : قال ذُكِرَ للنَبىِّ ﷺ امْرَأةٌ مِنَ العَرَبِ فأمَرَ أبا أُسَيْدٍ السَّاعِدِيَّ أنْ يُرسِلَ الَيْها فأرْسَلَ الَيْها فقَدِمَتْ فنَزَلَتْ افى أُجُمِ بَنى ساعِدَةَ فَخَرَجَ النبيُّ ﷺ حتَّى جاءَها فَدَخَلَ عَلَيْها فإذَا امْرأةٌ مُنكِّسَةٌ رَأسَها فلَمَّا كلَّمَها النبىُّ ﷺ قالَتْ أعوذُ باللّهِ مِنْكَ فقال قَدْ أعَذْتُكِ مِنِّى فقالُوا لَها أتَدْرِينَ مَنْ هٰذا قالَتْ لاقالُوا هٰذَا رسُولُ اللّهِ ﷺ جاءَ لِيَخْطُبَكِ قالَتْ كُنْتُ أنا أشْقَى مِنْ ذٰلِكَ فأقْبَلَ النبىُّ ﷺ يَوْمَئِذٍ حتَّى جلَسَ فِي سَقِيفَةِ بَنِي ساعِدَةَ هُوَ وأصْحابُهُ ثُمَّ قال اسْقِنا ياسَهْلُ فَخَرجْتُ لَهُمْ بِهٰذَا القَدَحِ فأسْقَيْتُهُمْ فِيهِ فأخْرَجَ لَنا سَهْلٌ ذٰلِكَ القَدَحَ فشَرِبْنا مِنْهُ : قال ثُمَّ اسْتَوْهَبَهُ عُمَرُ بنُ عَبْدِ العَزِيزِ بعْدَ ذٰلِكَ فَوَهبَهُ لهُ *

61-....... Sehl ibn Sa'd (R) şöyle demiştir: Peygamber'e Arab kavminden bir kadın zikredilmişti. Peygamber (S), Ebû Useyd es-Sâidî'ye, o kadına haber göndermesini emretti. Ebû Useyd de o kadına haber yolladı. Bunun üzerine kadın Medîne'ye geldi ve Benû Sâide kalesine indi. Peygamber çıktı, nihâyet kadının bulunduğu yere geldi ve yanına girdi. Başını aşağıya doğru eğmiş bir kadınla karşılaştı. Peygamber o kadına söz söyleyince, kadın:

— Senden Allah'a sığınırım, dedi.

Peygamber de:

— *"O hâlde ben de seni terkettim"* buyurdu.

Müteâkıben oradakiler kadına:

— Sen O'nun kim olduğunu biliyor musun? dediler.

Kadın:

— Hayır bilmiyorum, dedi.

Oradakiler:

— Bu, Allah'ın Rasûlü'dür; seni görüp zevceliğe istemek maksadıyla sana gelmişti, dediler.

Kadın:

— Ben Peygamber'le evlenmeyi kaçırmaktan dolayı bedbaht oldum, dedi [68].

---

68 Bu kadının Cevn oğulları'ndan Nu'mân ibn Şurahbîl'in kızı Umeyme olduğu, Cevn oğulları'nın da Ezd soyundan bir kabîle olup Kinde Emîrleri'nden bulundukları rivâyet edilmiştir. Kinde Emîri, Peygamber'le akrabâlık kurmak için dul

(Sehl dedi ki:) O gün Peygamber dönüp geldi de, nihâyet kendisi ve sahâbîleri Benû Sâide sofasında oturdular. Sonra Peygamber:

—*"Yâ Sehl! Bize su ver!"* buyurdu.

Ben de onlar için bu kadehi çıkardım ve bununla onlara su içirdim.

Sehl'in râvîsi Ebû Hâzım şöyle dedi: Sehl bu kadehi bize çıkarıp gösterdi, biz de bunun içinden teberrüken su içtik.

Dedi ki: Sonra bu hâdisenin ardından Umer ibnu Abdilazîz (Medîne Vâlîsi iken) Sehl'den bu kadehin kendisine hibe edilmesini istedi. Sehl de bu kadehi ona hibe etti [69].

٦٢ــ **حدّثنا** الحَسَنُ بنُ مُدْرِكٍ قال **حدّثنى** يَحْيى بنُ حَمَّادٍ أخبرنا أَبو عَوَانَةَ عنْ عاصِمٍ الأَحْوَلِ قال رَأَيْتُ قَدَحَ النبيِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم عِنْدَ أَنَسِ بنِ مالِكٍ وكانَ قَدِ انْصَدَعَ فَسَلْسَلَهُ بِفِضَّةٍ قال وهْوَ قَدَحٌ جَيِّدٌ عَرِيضٌ مِنْ نُضارٍ قال قال أَنَسٌ لَقَدْ سَقَيْتُ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم في هٰذَا القَدَحِ أَكْثَرَ مِنْ كَذَا وكَذَا * قال وقال ابنُ سِيرِينَ إِنَّهُ كانَ فيهِ حَلْقَةٌ مِنْ

---

kızı Umeyme'yi -diğer rivâyete göre Esmâ'yı- Peygamber'e arzetmiş, o da kabûl etmiş idi. İşte bu kadın Medîne'ye bu sebeble gelmişti. Fakat bir yanlış hareket veyâ yerinde söylenmemiş bir söz yüzünden bu evlenme gerçekleşmemiştir. İşte kadın bu yanlış ve yersiz sözünün netîcesi uğradığı mahrûmluğu "Bedbaht oldum" cümlesiyle dile getirmiş oluyor. Kadının bu yanılışı, büyük Yûnus Emre'nin sözü yerinde kullanmak hakkındaki şu eskimez şiirini hatırlattı:

Keleci bilen kişinün yüzünü ağ ide bir söz,
Sözü pişirüb diyenün işini sağ ide bir söz.
Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı,
Söz ola ağulu aşı bal ile yağ ide bir söz.
Kelecilerün pişürgil, yaramazların şaşırgil,
Sözün us ile düşürgil, demegil çağada bir söz.
Yürüye yürüye yol gele, gâfil olma bilgin ile,
Key sakın kim dilin ile canına dağ ide bir söz.
Kişi bile söz demini, demiye sözün kemini,
Bu cihân cehennemini sekiz uçmağ ide bir söz.
Yûnus imdi söz yatından, söyle sözü gâyetinden,
Key sakın ol şâh katından seni ırağ ide bir söz.

(Abdulbakî Gölpınarlı, İstanbul 1971, s. 265. Bendeki şiir ile bâzı küçük farklılıklar vardır.)

69 Başlığa uygunluğu "Onlara bu kadehi çıkardım ve bununla onlara su içirdim" sözünden alınır. Bunun bir rivâyetini Müslim de Eşribe'de getirmiştir: *Müslim Tercemesi,* VI, 235-236, 88-"2007".

حَدِيدٍ فأَرَادَ أَنَسٌ أَنْ يَجْعَلَ مَكانَها حلْقَةً مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فقال لهُ أبو طَلْحَةَ لاتُغَيِّرَنَّ شَيْئًا صَنَعَهُ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فَتَرَكَهُ ٭

62-....... Âsım el-Ahvel şöyle demiştir: Ben Enes ibn Mâlik'in yanında Peygamber'in kadehini gördüm. Bu kadeh çatlamış hâldeydi, Enes onu gümüşle bağlayıp kenetlemişti.

Âsım dedi ki: O, Nudâr ağacından yapılmış, enli, güzel bir su bardağı idi.

Yine Âsım dedi ki: Enes (R):

— Yemîn olsun ben bu kadeh içinde Rasûlullah'a şundan ve şundan daha çok zamân su vermişimdir, dedi.

Yine Âsım şöyle dedi: İbn Sîrîn de şöyle dedi: Bu kadehin üzerinde demirden yapılmış bir halka vardı. Enes ibn Mâlik bu halkanın yerine altından yâhud gümüşten bir halka geçirmek istedi. Fakat (üvey babası) Ebû Talha ona:

— Sakın Rasûlullah(S)'ın yapmış olduğundan hiçbirşeyi değiştirme! diye tenbîh etti.

Bu tenbîh üzerine Enes onu olduğu gibi bıraktı [70].

٣٠ـ بابُ شُرْبِ البَرَكَةِ والماءِ المُبارَكِ

30- BEREKETİN VE MÜBÂREK SUYUN İÇİLMESİ BÂBI

٦٣ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا جَرِيرٌ عنْ الأَعْمَشِ قال حدّثني سالِمُ بنُ أبي الجَعْدِ عنْ جابِرِ بنِ عَبْدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنهما هٰذَا الحَدِيثَ قال قَدْ رأَيْتُني مَعَ النبيِّ ﷺ وقَدْ حَضَرَتِ العَصْرُ ولَيْسَ مَعَنا ماءٌ غَيْرُ فَضْلَةٍ فَجُعِلَ في إناءٍ فأُتِيَ النبيُّ صلى اللّهِ عليْهِ وسلم بِهِ فأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهِ وفَرَّجَ أصابِعَهُ ثُمَّ قال حَيَّ عَلى أَهْلِ الوَضُوءِ البَرَكَةُ مِنَ اللّهِ فَلَقَدْ رأَيْتُ الماءَ يَتَفَجَّرُ مِنْ بَيْنِ أصابِعِهِ فَتَوَضَّأَ النَّاسُ وشَرِبُوا فَجَعَلْتُ لاآلو ما جَعَلْتُ في بَطْنِي مِنْهُ فَعَلِمْتُ أنَّهُ بَرَكَةٌ

70 Başlığa uygunluğu meydandadır. Metindeki Nudâr ağacı, lugat âlimlerinin bildirdiğine göre, Necd havâlîsinde yetişirdi, en güzel kadehler, bardaklar bu ağaçtan yapılırdı.

Bu hadîsin bir parçası Cihâd Kitâbı, "Peygamber'in zırhı hakkında gelen haberler bâbı"nda geçmişti.

قُلْتُ لِجابِرٍ كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ قال أَلْفاً وأَرْبَعَمِائَةٍ * تابَعَهُ عَمْرٌو عَنْ جابِرٍ وقال حُصَيْنٌ وعَمْرُو بنُ مُرَّةَ عَنْ سالِمٍ عَنْ جابِرٍ خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً . وتابَعَهُ سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ عَنْ جابِرٍ *

63-....... el-A'meş şöyle demiştir: Bana Sâlim ibnu Ebi'l-Ca'd, Câbir ibn Abdillah(R)'tan şu gelecek hadîsi tahdîs edip şöyle dedi: Ben kendimi Peygamber'in berâberinde gördüm ki, ikindi namâzı vakti gelmiş, yanımızda da az bir sudan başkası yoktu. Bu az su bir kap içine konuldu da akabinde Peygamber'e getirildi. Peygamber (S) o kabın içine elini soktu ve parmakları su fışkırttı. Bundan sonra Peygamber:

— *"Haydin abdest suyu ehlinin yanına geliniz! Bereket* (yânî gördüğünüz bu su artması) *Allah katındandır"* buyurdu.

(Câbir dedi ki:) Yemîn olsun ki, ben suyu O'nun parmakları arasından fışkırırken görmüşümdür. Oradaki insanlar hep abdest aldılar ve içtiler. Ben ise o sudan karnıma koyduğum mikdârı çoğaltmak husûsunda gayretimi hiç kısaltmıyordum. Ve o artan suyun hakîkaten bir bereket olduğunu bildim.

Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd dedi ki: Ben Câbir'e:

— Siz o gün kaç kişi idiniz? diye sordum.

Câbir:

— Bindörtyüz kişi idik, dedi.

Bu hadîsi Câbir'den rivâyet etmekte Sâlim'e, Amr ibn Dînâr mutâbaat etmiştir. Husayn ile Amr ibnu Murre, Sâlim'den; o da Câbir'den olmak üzere "Binbeşyüz" demiştir.

Yine bu hadîsi Câbir'den rivâyet etmekte Sâlim'e, Saîd ibnu'l-Müseyyeb de mutâbaat etmiştir [71].

---

71 Başlığa uygunluğu "Onun bir bereket olduğunu bildim" sözündedir. *"Bereket Allah'tandır"* sözünün de başlığın ikinci kısmına uygun kılınması mümkindir ki, o da "Mübârek su" sözüdür. Bereket'le suyu irâde etti ve suya bu ismi verdi. Çünkü Arab, kendisinde artırma yapılmış şeye "Bereket" adını verir. Şübhe yoktur ki, buradaki su mübârektir, kendisinde Allah tarafından artırma yapılmıştır...

Bu hadîsin bâzı rivâyetleri Peygamberlik Alâmetleri'nde geçmişti. Amr ibn Dînâr'ın mutâbaatını Buhârî Tefsîr'de, Husayn'inkini de Mağâzî'de, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'in mutâbaatını da Müslim ile Ahmed rivâyet etmişlerdir... (Aynî ve Kastallânî)

Buhârî'nin işi ile meşgûl olanların zabtettiğine göre burası *el-Câmi'u's-Sahîh*'in üçüncü dörtte birinin sonudur. Bunu el-Kirmânî, *el-Kavâkibu'd-Derârî*...'de nakletti (Kastallânî).

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٧٥ — كِتَابُ المَرْضَى والطِّبِّ

75- KİTÂBU'L-MARDÂ VE'T-TIBB

(Hastalar ve Tıbb Kitâbı) [1]

١ — بابُ ماجاءَ فى كَفَّارَةِ المَرَضِ وقَوْلِ اللّهِ تعالى مَنْ يَعْمَلْ سوءًا يُجْزَ بِهِ

1- HASTALIĞIN KEFFÂRET OLMASI HAKKINDA GELEN HABERLER VE YÜCE ALLAH'IN:

---

1 en-Nesefî, diğer râvîlere muhâlefet etti de Kitâbu'l-Mardâ'yı Kitâbu't-Tıbb'dan ayırmayarak, ikisini bir arada zikretti. Elimizdeki Buhârî nüshaları da böyledir. (Bundan sonra da Kitâbu't-Tıbb gelecektir.)

el-Marîz; hasta; *el-Mardâ,* onun cem'idir; *el-Maraz* da hastalık ma'nâsınadır. Hastalık vücûdun tabiî mecrâsından çıkmasıdır ki, o kendi konumundan hâric ve sâlim olmayan fiiller çıkan bir hâlet ve melekedir diye ta'bîr olunur. Yânî hastalık, vücûdun maddesi ve ma'nâsıyle düzgün işlememe keyfiyyetidir... (Aynî, Kastallânî).

el-Maraz: İki fetha ile tabîat sağ, sâfî ve mu'tedil iken muzlim ve ıztırâblı olmağa denir ki, bedeni husûsî i'tidâlinden çıkarıp fiillerinde bozukluk meydana getirir, hastalık ta'bîr olunur.

et-Tıbb, tâ'nın üç harekesiyle bâ'nın şeddesiyle hakîmlik eylemek ma'nâsınadır ki, gereğine göre hayvânî cisim ve nefse âid ilâç ve timâr eylemekten ibârettir, pes gerek cismânî ve gerek rûhânî olsun, ki duâlar ve rukye gibi. *el-Mısbâh*'ta tâ'nın kesriyle isim olmak üzere resmedilmiştir ki, tabîblik ma'nâsınadır. Ve *Tıbb,* işlerde rıfk ve teennî edip maslahatları güzel vech ve lutf ve suhûletle yürütmek ma'nâsınadır. "Men ehabbe tabbe" meseli bundandır, yânî işlerin yürütülmesini sevip isteyen kimse rıfk, teennî ve suhûletle girişir. *et-Tabîb,* Emîr vezninde mutlakaa amel ve kârında üstâz ve hâzık ve mâhir olan kimseye denir. Şârih der ki, giderek hastaları ilâçlamakta hâzık olan kimseye ıtlâk olunmuştur... *(Kaamûs Tercemesi).*

"Kim bir kötülük yaparsa onunla cezâlanır..."
(en-Nisâ: 123)
KÂVLİ BÂBI [2]

١ـ حدّثنا أبو اليمانِ الحَكَمُ بنُ نافِعٍ أخبرَنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرني عُرْوَةُ بنُ الزُّبَيْرِ أنَّ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها زَوْجَ النبيِّ ﷺ قالَتْ قال رسولُ اللّهِ ﷺ ما مِنْ مُصِيبَةٍ تُصِيبُ المُسْلِمَ الاَّ كَفَّرَ اللّهُ بِها عَنْهُ حتَّى الشَّوْكَةُ يُشاكُها *

1-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Müslümâna batacak bir dikene varıncaya kadar herhangi bir musîbet isâbet ederse, Allah muhakkak o musîbete karşılık, onun bir günâhını keffâretleyip örter".*

٢ـ حدّثنى عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا عبْدُ المَلِكِ بنُ عَمرٍو حدّثنا زُهَيْرُ بنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بنِ عَمْرِو بنِ حَلْحَلَة عنْ عطاءِ بنِ يَسارٍ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ . وعنْ أبى هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ قال مايُصِيبُ المُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ ولا وصَبٍ ولاَهَمٍّ ولا حُزْنٍ ولا أذًى ولاَغَمٍّ حتَّى الشوْكَةِ يُشاكُها إلاَّ كَفَّرَ اللّهُ بِها مِنْ خَطَاياهُ *

2-....... Bize Zuheyr ibn Muhammed, Muhammed ibn Amr'dan...; o da Atâ ibn Yesâr'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî (R) ile Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Müslümâna, vücûduna batacak bir dikene varıncaya kadar yorgunluk, hastalık, gelecekten kederlenme, geçmişten hüzünlenme, başkalarından gelen ezâ ve iç sıkıntısı isâbet ederse, Allah muhakkak bu musîbetleri sebebiyle o müslümânın günâhlarından bir kısmını keffâretleyip örter."*

---

2 Âyetin bâb başlığına uygunluğu açıktır. Gerek müslümân ve gerek ehli kitâb ve kalanlardan her kim bir kötülük yaparsa, onunla cezâlanır, ya dünyâda veyâ âhirette veyâ her ikisinde onun bir cezâsını görür. Ebû Bekr(R)'den rivâyet olunduğuna göre, bu âyette bahsedilen cezâ, mü'minin günâhlarına keffâret olan dünyevî cezâdır. Bir hadîs meâli: *"Allah kime hayır murâd ederse, ona musîbet verir"* (Buhârî, Ebû Hureyre'den, 5. hadîs).
el-Bakara: 284; eş-Şûrâ: 30; el-Kalem: 17-33 âyetlerine de bak.

٣ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ سُفْيانَ عنْ سَعْدٍ عنْ عبْدِ اللّهِ ابنِ كَعْبٍ عنْ أبيهِ عَنِ النبىِّ صلى اللّهُ عَلَيْه وسَلم قال مَثَلُ المُؤْمِنِ كالخامَةِ مِنَ الزَّرْعِ تُفيِّئُها الرِّيحُ مَرَّةً وتَعْدِلُها مَرَّةً ومَثَلُ المُنافِقِ كالأَرْزَةِ لاتَزَالُ حتَّى يَكُونَ انْجِعافُها مَرَّةً واحِدَةً * وقال زَكَرِيَّاءُ حدّثنى سَعْدٌ حدّثنا ابنُ كَعْبٍ عنْ أبيهِ كَعْبٍ عَنِ النبىِّ ﷺ *

3-....... Bize Sufyân es-Sevrî, Sa'd ibn İbrâhîm'den; o da (Abdullah yâhud Abdurrahmân) ibn Ka'b'dan; o da babası Ka'b ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Mü'minin meseli yeşil ekin dalı gibidir ki, rüzgâr onu kâh eğer, meylettirir, kâh doğrultur durur. Münâfıkın meseli de sert ve düz çam ve dağ servisi gibidir ki, kökünden bir defada sökülmesi yâhud kırılması oluncaya kadar dimdik durmakta devâm eder"* [3].

Zekeriyâ ibn Ebî Zâide de şöyle dedi: Bana Sa'd ibn İbrâhîm tahdîs etti. Bize Ka'b'ın oğlu babası Ka'b'dan; o da Peygamber(S)'den tahdîs etti [4].

٤ــ حدّثنا إبْراهِيمُ بنُ المُنْذِرِ قال حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ فُلَيْحٍ قال حدّثنى أبى عنْ هِلاَلِ بنِ عَلِيٍّ منْ بَنى عامِرِ بنِ لُؤَيٍّ عنْ عَطاءِ بنِ يَسار عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضىَ اللّهُ عنه قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم مَثَلُ المُؤْمِنِ كَمَثَلِ الْخامَةِ مِنَ الزَّرْعِ مِنْ حَيْثُ أَتَتْها الرِّيحُ كَفَأَتْها فإذَا اعْتَدَلَتْ تَكَفَّأُ بالبَلاءِ والفاجِرُ كالأَرْزَةِ صَمَّاءَ مُعْتَدِلَةً حتَّى يَقْصِمَها اللّهُ إذَا شاءَ *

4-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: *"Mü'min kişinin benzeri, bir sap üzerinde biten ekin gibidir. Hangi taraftan ona rüzgâr esip gelirse, rüzgâr onu eğer. Doğrulduğu zamân rüzgâr belâsı ile yine eğilir* (fakat yıkılmayıp doğrulur, doğru

---

3 Başlığa uygunluğu *"Mü'minin meseli tâze ekin sapı gibidir"* sözünden alınır. Çünkü mü'minin ekin sapına benzetilmesinden murâd, bâzen sağlıklı, bâzen zayıf olması hâlidir. Ekin de böyledir. Yemyeşilken sonra kızarır, sonra sararır da bir hâlet üzere kalmaz (Aynî).

4 Buhârî bu isnâdla iki şeye işâret etti: Bunlardan biri, bunda Ka'b'ın oğlunun isminin mübhem olduğu, diğeri de hadîsin Sa'd'dan tahdîsini açıkça belirtmek (Aynî).

kalır). *Haktan yüz çeviren fâcir kişinin benzeri de sert ve düz çam gibidir ki, Allah onu dilediği vakit* (bir defada) *söküp kırıncaya kadar dimdik olmakta devâm eder"* [5].

٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرَنا مالِكٌ عنْ مُحَمَّد بن عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أبى صَعْصَعَةَ أنَّهُ قال سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ يَسارٍ أبا الحُبابِ يَقُولُ سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قال رسولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُصِبْ مِنْهُ *

5-....... Bize Mâlik, Muhammed ibn Abdillah...'tan haber verdi ki, o şöyle demiştir: Ben Ebû'l-Hubâb Saîd ibn Yesâr'dan işittim, o şöyle diyordu: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S): *"Allah kime hayır murâd ederse ona musîbet verir"* buyurdu [6].

٢ــ بابُ شِدَّةِ المَرَضِ

2- HASTALIĞIN ŞİDDETİ (FADLDANDIR) BÂBI

---

5 Bu hadîslerde zikredilen *"Hâme"*, ekinlerin çimen hâlinde bir sap ile çıkış şeklidir. Mü'minin buna benzerliğine gelince şöyledir: Düzgün bir sap ile çıkan ekin her zamân sâkin değildir, esen rüzgâr ile kâh eğilir, kâh doğrulur; bir zamân yeşil yaşar, bir zamân sonra sararır. Fakat o, rüzgârların şiddetleri ve zamânın inkılâbları karşısında eğildiği hâlde, hiçbir zamân devrilmez, yine doğrulur. Mü'min de böyledir: Hastalık, hüzün, keder, zulüm gibi zamânın birtakım bunaltıcı hâlleri karşısında sarsılsa da bir türlü yıkılmaz, Allah'a kulluktan ayrılmaz. Fâsık ve fâcir de serviler gibi ne kadar metin, boylu boslu olursa olsun, günün birinde Allah onu fısk ve fücûru sebebiyle yere serer.

6 Başlığa uygunluğu *"Yusıb = Musîbet verir"* sözünden alınır. Bâzı hadîsçiler bu fiili meçhûl sîgasıyle "Yusab" okumuşlar ve bunun daha güzel; ***"Hastalandığım zamân bana şifâ veren O'dur"*** (eş-Şuarâ: 80)'da olduğu gibi, Allah'a karşı daha edebli ve yaraşıklı olduğunu söylemişlerdir. Buna göre hadîsin ma'nâsı "Allah'ın hayır dilediği kimse, birtakım musîbetlerle imtihân edilir" demek olur.

Gazâlî insanlara gelen mihnetleri ve musîbetleri üç kısma ayırmıştır: Birincisi münâfıkın hastalıkları ve musîbetleridir ki, Allah'a i'tirâzda bulunduğu için, onun uğradığı musîbeti, ukûbet olur. İkincisi mü'minin hastalığı ve musîbetidir ki, mü'min, Allah'tan geldi diye sabrettiği için, onun musîbeti günâhlarına keffâret olur. Üçüncüsü de şükr makaamında olan mü'minin musîbetidir ki, bu da hastalığında Allah'a hamd ve şükr ettiği için, hastalığı Allah katında derecesinin yükselmesine sebeb olur *(Tecrîd Ter.)*.

٦ـ حدّثنا قَبيصَةُ حدّثنا سُفْيَانُ عنِ الأعْمَشِ * وحدّثنى بشْرُ بنُ مُحَمَّدٍ أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا شُعْبَةُ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبِى وائِلٍ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَائِشَةَ رضى اللّهُ عنها قالَتْ ما رأَيتُ أحَدًا أشَدَّ عَلَيْهِ الوَجَعُ مِنْ رسولِ اللّهِ ﷺ *

6-....... Bize Şu'be, el-A'meş'ten; o da Ebû Vâil'den; o da Mesrûk'tan haber verdi ki, Âişe (R): Ben Rasûlullah(S)'tan ziyâde hastalığı şiddetli olan hiçbir kimse görmedim, demiştir [7].

٧ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ يُوسُفَ حدّثنا سُفْيَانُ عنِ الأعْمَشِ عنْ أبْرَاهِيمَ التَّيمِىِّ عنِ الحَارِثِ بنِ سُوَيْدٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنه قال أتَيْتُ النبىَّ ﷺ فى مَرَضِهِ وهو يُوعَكُ وَعْكًا شَدِيدًا وقُلْتُ إنَّكَ لَتُوعَكُ وعْكًا شَدِيدًا قُلْتُ إنَّ ذَاكَ بِأنَّ لَكَ أجْرَيْنِ. قال أجَلْ ما مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أذًى إلاَّ حَاتَّ اللّهُ عنهُ خَطَايَاهُ كَمَا تَحَاتُّ ورَقُ الشَّجَرِ *

7-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'in hastalığında vücûdu hummânın harâretinden şiddetle sarsıldığı sırada huzûruna vardım ve:

— Yâ Rasûlallah, şübhesiz ki, hummâ harâretinden çok ıztırab çekmektesin! dedim.

Ardından:

— Yâ Rasûlallah, bu şiddetli hummânın şübhesiz iki kat ıztırabı var, elbette buna karşılık size de iki kat ecr ve mükâfât vardır! diye arzettim.

Rasûlullah:

— *"Evet. Herhangi müslümâna bir ezâ isâbet ederse, muhakkak ağacın yapraklarının düşmesi gibi, Allah o müslümândan günâhlarını düşürür"* buyurdu [8].

---

7 Başlığa uygunluğu açıktır. Buhârî bu hadîsi senedde görüleceği gibi, iki yoldan getirmiştir: Biri Kubeysa ibn Ukbe'den; o da Sufyân es-Sevrî'den... yolu, diğeri de Bişr ibn Muhammed'den... yolu. Yüce Allah, peygamberlerinin sevâbları kâmil ve hayırları umûmî olsun diye onlara verdiği yakîn kuvveti, sabır şiddeti, tevekkül ve bağlılık salâbetinden dolayı onlara şiddetli acılar ve hastalıklar tahsîs etmiştir.

8 Başlığa uygunluğu "Yûaku va'kan şedîden" sözünden alınır, çünkü *Va'k* şiddetli bir hastalık olan hummâ'dır.

٣ ـ بَابٌ أشَدُّ النَّاسِ بَلاَءً الأنْبِيَاءُ ثُمَّ الأوَّلُ فالأوَّلُ

3- BÂB:

"İnsanlar içinde belâsı en şiddetli olanlar peygamberlerdir. Sonra sırasıyla fazîlette ilk olan, sonra ilk olandır" [9].

٨ ـ حدّثنا عَبْدَانُ عنْ أبِي حَمْزَةَ عَنِ الأعْمَشِ عنْ أبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ الحارِثِ بنِ سُوَيْدٍ عنْ عَبْدِ اللّهِ قال دَخَلْتُ عَلَى رسولِ اللّهِ ﷺ وهو يُوعَكُ فَقُلْتُ يا رسولَ اللّهِ إنَّكَ تُوعَكُ وَعْكًا شَدِيدًا: قال أجَلْ إنِّي أُوعكُ كَمَا يُوعَكُ رَجُلاَنِ مِنْكُمْ قُلْتُ ذٰلِكَ أنَّ لَكَ أجْرَيْنِ : قَالَ أجَلْ ذٰلِكَ كَذٰلِكَ ما مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أذًى شَوْكَةٌ فَمَا فَوْقَهَا إلاَّ كَفَّرَ اللّهُ بِهَا سَيِّآتِهِ كَمَا تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا *

8-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben, Rasûlullah şiddetli hummâ hastalığıyle sarsılırken huzûruna girdim ve:

— Yâ Rasûlallah, muhakkak ki, Sen şiddetli bir hummâ hastalığıyle sarsılmaktasın, dedim.

Rasûlullah (S):

— *"Evet, ben sizlerden iki kişinin yanması kadar yanmaktayım"* buyurdu.

Ben:

— Şübhesiz bu iki kat yanmanın Sizin için iki kat ecri vardır, dedim.

Rasûlullah:

— *"Evet, bu katlanmış harâretin mükâfâtı da böyle katlanmış olur: Müslümâna bir diken batması ve daha küçük nevi'den bir ezâ isâbet ederse Allah muhakkak bu ezâya mukaabil, onun seyyielerini ağacın kendi yapraklarını atması gibi keffâretleyip örter"* buyurdu [10].

Âlimler, Abdullah ibn Mes'ûd'un: "Hummâ hastalığındaki fazla harâretin iki kat ecri vardır" sözünü, Rasûlullah'ın *"Evet"* diye tasdîk etmesi hastalığın derece yükselmesini mûcib olacağına, *"Ağaç yapraklarının dökülmesi gibi günâhlarını düşürür"* sözü de günâhların affına sebeb olacağına delâlet eder, demişlerdir. Bir de hastalık sebebiyle affolunan günâhların küçük günâhlar olduğunu, büyük günâhlar için istiğfâr, yânî mağfiret istemek gerektiğini söylemişlerdir.

9 Bu başlığın lafzı, Tirmizî'nin Mus'ab ibn Sa'd'dan rivâyet ettiği hadîsin lafzından alınmıştır.

10 Bundaki illet, belânın ni'met mukaabilinde olmasıdır. Kimde Allah'ın ni'meti

٤ـ بابُ وُجوبِ عِيَادَةِ المَرِيضِ

4- HASTA ZİYÂRETİNİN VÂCİBLİĞİ BÂBI

٩ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا أبو عَوَانَةَ عنْ مَنْصُورٍ عنْ أبِى وائِلٍ عنْ أبِى موسٰى الأشْعَرِىِّ قال قال رسولُ اللّهِ ﷺ أطْعِمُوا الْجَائِعَ وَعُودُوا الْمَرِيضَ وَفُكُّوا الْعَانِىَ *

9-....... Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R): Rasûlullah (S): *"Aç olanı doyurun, hastayı ziyâret edin, esîrin esîrlik bağlarını çözün"* buyurdu, demiştir [11].

١٠ـ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ قال أخبرنى أشْعَثُ بنُ سُلَيْمٍ قال سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بنَ سُوَيْدِ بنِ مُقَرِّنٍ عنِ البَرَاءِ بنِ عَازِبٍ رضى اللّهُ عنهما قال أمَرَنَا رسولُ اللّهِ ﷺ بِسَبْعٍ ونَهَانَا عَنْ سَبْعٍ نَهَانا عَنْ خَاتَمِ الذهَبِ ولُبْسِ الحَرِيرِ والدِّيبَاجِ والإسْتَبْرَقِ وعَنِ القَسِّيِّ وَالْمِيثَرَةِ وأمَرَنَا أنْ نَتْبَعَ الجَنَائِزَ ونَعُودَ المَرِيضَ ونُفْشِىَ السَّلاَمَ *

10-....... el-Berâ ibn Âzib (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bize yedi şeyi işlememizi emretti ve yedi şeyden de nehyetti: Bizleri altın yüzük takmaktan; harîr, dîbâc, istebrak, kassîyy (denilen ipekli kumaşları) giymekten; binek üzerine içi yün ile doldurulmuş hâlis ipekten küçük minder koymaktan nehyetti. Yine bize cenâzelerin ardından gitmemizi, hasta olanı ziyâret etmemizi ve selâm vermeyi yaymamızı emretti [12].

---

daha çok olduysa, belâsı da çok olur. Bunun için hürrün cezâsı, kölenin iki katı yapıldı. Mü'minlerin analarına: *"Ey Peygamber zevceleri, içinizden kim açık bir terbiyesizlik ederse, onun azâbı iki kat artırılır..."* (el-Ahzâb: 30) buyuruldu (el-Kirmânî, Askalânî).

Bu hadîs, bundan önceki bâbda başka bir yoldan olmak üzere geçmişti, aralarında bâzı ziyâde ve noksan bulunmaktadır.

Bu hadîsleri Müslim de el-Birr ve's-Sıla'da getirmiştir: *Müslim Ter.*, VIII, 40-42.

11 Başlığa uygunluğu *"Hastayı ziyâret edin"* sözündedir.

Bunun bir rivâyeti Et'ıme'nin evvelinde ve Nikâh'ta da geçmişti.

12 Bunun birer rivâyeti İçecekler Kitâbı'nda "Gümüş kap bâbı"nda ve Cenâzeler'de "Cenâzeleri ta'kîb etme bâbı"nda da geçmişti.

٥ـ باب عِيَادَةِ المُغْمَى عَلَيْهِ

5- BAYILMIŞ KİMSEYİ ZİYÂRET ETMEK BÂBI

١١ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا سُفْيَانُ عنِ ابنِ المُنْكَدِرِ سَمِعَ جَابِرَ بنَ عَبْدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنهُمَا يَقُولُ مرِضْتُ مَرَضًا فأتَانِى النبىُّ ﷺ يَعُودُنِى وأبُو بكْرٍ وهُمَا ماشِيَانِ فوَجَدَانِى أُغْمِىَ عَلَىَّ فَتَوَضَّأَ النبىُّ ﷺ ثُمَّ صَبَّ وَضُوءَهُ عَلَىَّ فأفَقْتُ فإذَا النبىُّ ﷺ فَقُلْتُ يا رسول اللّهِ كَيْفَ أصْنَعُ فِى مالِى كَيْفَ أقْضِى فِى مالِى فَلَمْ يُجِبْنِى بِشَىْءٍ حَتَّى نَزَلَتْ آيَةُ المِيرَاثِ *

11-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Muhammed ibnu'l-Munkedir'den tahdîs etti ki, o, Câbir ibn Abdillah (R) şöyle derken işitmiştir: Ben bir hastalığa tutulmuştum. (Vedâ Haccı sırasında) Peygamber (S) ile Ebû Bekr es-Sıddîk; ikisi yürüyerek gelip bana hasta ziyâreti yapıyorlardı. Onlar beni bayılmış hâlimde buldular. Peygamber abdest aldı, sonra abdest suyundan benim üzerime döktü. Akabinde ben ayıldım ve Peygamber'i gördüm:

— Yâ Rasûlallah! Ben malım hakkında nasıl yapayım? Mallarım hakkında nasıl hükmedeyim? diye sordum.

Rasûlullah bana hiçbir cevâb vermedi. Nihâyet Mîrâs Âyeti (en-Nisâ:11-12 veyâ 176) indi [13].

٦ـ باب فَضْلِ مَنْ يُصْرَعُ مِنَ الرِّيحِ

6- (BEYİN MENFEZLERİNDE HABSOLUNUP BAŞLICA ORGANLARI HAREKETLERİNDEN EKSİK OLARAK MEN' EDEN) RÜZGÂR SEBEBİYLE SAR'AYA TUTULAN KİMSENİN FADLI BÂBI [14]

Burada nehyi beş şey üzerinde, emri de üç şey üzerinde kısaltmış; yemîn edeni kabûl etme, da'vete icâbet, mazlûma yardım, aksırana duâ etme fıkralarını zikretmemiştir.

13 Bunun bir rivâyeti Abdest Alma Kitâbı'nda ve en-Nisâ Sûresi'nin tefsîrinde geçmişti. Buradaki başlığa uygunluğu meydandadır.

14 ... Bâzen sar'a habîs cinn nüfûzlarından olur... Ebû'l-Hasen el-Eş'arî *Makaalâtu Ehli's-Sünne ve'l-Cemâd*'da şöyle dedi: Tabîbler, cinnin sar'alının bedeni-

١٢ ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ عِمْرَانَ أبِي بَكْرٍ قال حدّثني عَطَاءُ بنُ أبِي رباحٍ قال قال لِي ابنُ عبَّاسٍ ألاَ أُرِيكَ امْرَأةً مِنْ أهْلِ الجَنَّةِ قُلْتُ بَلَى قال هٰذِهِ المَرْأةُ السَّوْدَاءُ أتَتِ النبيَّ ﷺ فقالَتْ إنِّي أُصْرَعُ وإنِّي أتَكَشَّفُ فادْعُ اللَّهَ لِي قال إنْ شِئْتِ صَبَرْتِ ولَكِ الجَنَّةُ وإنْ شِئْتِ دَعَوْتُ اللَّهَ أنْ يُعَافِيَكِ فقالَتْ أصْبِرُ فقالَتْ إنِّي أتَكَشَّفُ فادْعُ اللَّهَ أنْ لا أتَكَشَّفَ فَدَعَا لها *

12-....... İmrân ibnu Ebî Bekr şöyle demiştir: Bana Atâ ibnu Ebî Rebâh tahdîs edip şöyle dedi: İbnu Abbâs, bana:

— Ben sana cennet kadınlarından bir kadın göstereyim mi? dedi.

Ben:

— Evet göster, dedim.

İbn Abbâs:

— İşte şu (iri yapılı, uzun boylu) kara kadındır. Bu kadın bir kerresinde Peygamber(S)'e geldi de:

— Ben sar'alanıyorum, ben sar'alanınca da açılıyorum. Benim için Allah'a duâ ediver! dedi.

Peygamber:

— *"İstersen hastalığına sabret! Bunun karşılığında sana cennet*

---

ne girmekte olduğunu söylüyorlar. Nitekim Allah: ***"Ribâ yiyenler kendilerini şeytân çarpmış***(birer deli)***den başka bir hâlde kalkmazlar..."*** (el-Bakara: 275) buyurdu... (Aynî).

Sar'a ve daha bâzı hastalıkların sebebleri bugün de bilinememektedir.

Sar'a hakkında bir tanıtma:

"Sar'a (epilepsi) bir beyin hücresi (nöron) grubunda zaman zaman ortaya çıkan anormal ve güçlü elektrik deşarjların doğurduğu klinik belirtilerdir...

Epilepsi nöbeti olan hastalarda yapılmış olan çok sayıda biyoşimik ve fizyolojik incelemelere rağmen, nöbetlerin nasıl oluştuğu hâlen bilinmemektedir. Nöbetler beynin organik hasârı veyâ metabolik bozukluğu sonucu ortaya çıkabilirse de, epilepsili hastaların büyük bir kısmında da böyle değişikliklerin mevcûdiyeti gösterilememiştir. Ayrıca böyle bir değişiklik bulunsa bile, bu sar'a nöbetinin tek sebebi olamaz. Çünkü anormallik dâimâ mevcûd olduğu halde nöbetler zamân zamân (düzensiz aralıklarla), ortaya çıkmaktadır.

Beyin dokusunda herhangi bir anatomik hasar bulunmayan veyâ metabolik bir sebebi olmayan epilepsiye *"İdyopatik epilepsi"* adı verilmektedir. Bu hastaların nörolojik ve psişik muâyeneleri normaldir. Anne, baba, kardeş ve diğer yakınları arasında epilepsi nöbetleri geçiren kimseler vardır. Bu tür epilepsi nöbetlerinin çok defa hasta yaşlandıkça seyrekleştiği tesbît edilmiştir." (H.Merritt, Çev: S.Doğulu, H.Gökalp, Ş.Akpınar, *Nöroloji.* Lea and Febiger yayınevi, 1973. s. 700-702 ve Prof. Dr. Edip Aktin, *Nöroloji.* İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Ders Kitapları Serisi, 1974. s. 198, 213).

vardır. İstersen sana âfiyet vermesi için Allah'a duâ edeyim!" buyurdu.

Kadın:

— Ben sabredeyim, dedi de: Ben açılıyorum, açılmamaklığım için Allah'a duâ ediver! diye ricâ etti.

Peygamber de onun için duâ etti [15].

١٣ــ **حدّثنا** مُحَمَّدٌ أخبرنا مَخْلَدٌ عنِ ابنِ جُرَيْجٍ أخبرنى عَطَاءٌ أنَّهُ رأي أُمَّ زُفَرَ تِلْكَ امْرَأةٌ طَوِيلَةٌ سَوْدَاءُ على سِتْرِ الكَعْبَةِ ❊

13-....... (İbn Cureyc şöyle demiştir:) Bana Atâ ibn Ebî Rebâh, Ümmü Zufer denilen bu kadını Ka'be örtüsüne dayanmış hâlde gördüğünü haber verdi ki, o uzun boylu, iri yarı, siyâh bir kadınmış..

٧ــ بابُ فَضْلِ مَنْ ذَهَبَ بَصَرُهُ

7- GÖZÜ ZÂYİ' OLUP GİDEN KİMSENİN FADLI BÂBI

١٤ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ **حدّثنا** اللَّيْثُ قال **حدّثنى** ابنُ الْهَادِ عنْ عَمْرٍو مَوْلَى المُطَّلِبِ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضىَ اللَّهُ عنهُ قال سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَقُولُ إنَّ اللَّهَ تَعَالَى قال إذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِى بِحَبِيبَتَيْهِ فَصَبَرَ عَوَّضْتُهُ مِنْهُمَا الجَنَّةَ يُرِيدُ عَيْنَيْهِ ❊ تابَعَهُ أشْعَثُ بنُ جَابِرٍ وأبُو ظِلاَلٍ عَنْ أَنَسٍ عنِ النبىِّ ﷺ ❊

14-....... Bana İbnu'l-Hâd, Muttalib'in kölesi Amr'dan tahdîs etti ki, Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu:

— *"Yüce Allah: Kulumu iki sevgilisiyle belâlandırıp* (göz nûrlarından mahrûm edip) *de kulum sabrederse, iki sevgilisi yerine ona cenneti veririm, buyurdu"* [16].

---

15 Başlığa uygunlukları, kadının "Ben sar'alanıyorum" sözündedir. Bu kadının künyesi Ümmü Zufer olduğu ikinci hadîsten bilindiği hâlde, adında ihtilâf edilmiştir: Su'ayra, Şüfeyre, Sukayra olduğuna dâir rivâyetler vardır.

16 el-Bezzâr, Yezîd ibn Erkam'dan şu hadîsi rivâyet etmiştir: *"Bir kul, dîninin gitmesinden sonra gözlerinin gitmesinden daha şiddetli bir belâ ile belâlanmadı.*

Enes: Peygamber *"İki sevgilisi"* sözüyle iki gözünü kasdediyor, dedi.

Bu hadîsi Enes'ten; o da Peygamber'den senediyle rivâyet etmekte Eş'as ibnu Câbir ile Ebû Zilâl, Muttalib'in âzâdlısı Amr'a mutâbaat etmişlerdir [17].

٨ـ بابُ عِيَادَةِ النِّسَاءِ الرِّجَالَ وعَادَتْ أُمُّ الدَّرْدَاءِ رجُلاً مِنْ أَهْلِ المَسْجِدِ مِنَ الأَنْصَارِ

8- KADINLARIN (YABANCI OLSALAR BİLE) ERKEKLERE HASTA ZİYÂRETİ YAPMALARI BÂBI

Ümmü'd-Derdâ, mescid ehlinden bulunan Ensâr'dan bir adama hasta ziyâreti yapmıştır [18].

١٥ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عَنْ أبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أنَّهَا قالَتْ لَمَّا قَدِمَ رسولُ اللَّهِ ﷺ المَدِينَةَ وُعِكَ أبو بَكْرٍ وبلاَلٌ رضىَ اللَّهُ عنهما قَالَتْ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِمَا قُلْتُ يا أبَتِ كَيْفَ تجِدُكَ ويا بِلاَلُ كَيْفَ تَجِدُكَ قَالَتْ وكانَ أبو بَكْرٍ إذَا أخَذَتْهُ الحُمَّى يَقُولُ *

كلُّ امْرِىءٍ مُصَبَّحٌ فى أهْلِهِ ... والمَوْتُ أدْنَى مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ

وكانَ بِلاَلٌ إذَا أقْلَعَتْ عنْهُ يَقُولُ *

ألاَ لَيْتَ شِعْرِى هَلْ أبِيتَنَّ لَيْلَةً ... بِوَادٍ وحَوْلِى إذْخِرٌ وجَلِيلُ

وهَلْ أرِدَنْ يَوْمًا مِيَاهَ مِجَنَّةٍ ... وهَلْ تَبْدُوَنْ لى شامَةٌ وطَفِيلُ

Her kim gözlerinin gitmesiyle belâlanır da Allah'a kavuşuncaya kadar (şikâyet etmeksizin) *sabrederse, o kul Allah'a, üzerinde hesâb olmayarak kavuşur".*

Bu son hadîste kulun dîni gitmek sûretiyle uğradığı dîn nûrundan mahrûmiyeti ve dînsizlik felâketinden sonra göz nûrundan mahrûmiyet belâsı, bütün ibtilâların en şiddetlisi olduğu ve bu mahrûmiyet acısına Allah'a kavuşuncaya kadar sabredip şikâyet etmeyen kişinin Allah'a hesâbsız, sorgusuz kavuşacağı bildirilmiştir.

17 Eş'as ibn Câbir'in mutâbaatını Ahmed ibn Hanbel, Ebû Zılâl'in mutâbaatını ise Abd ibn Humeyd senedli olarak rivâyet etmişlerdir. Bu ma'nâda daha bâzı hadîsler de gelmiştir.

18 Ümmü'd-Derdâ'nın bu haberini Buhârî *Edebu'l-Müfred*'de el-Hâris ibn Ubeyd yolundan rivâyet etmiştir.

قَالَتْ عَائِشَةُ فَجِئْتُ إِلَى رسولِ اللَّهِ ﷺ فأَخْبَرْتُهُ فقال اللَّهُمَّ حَبِّبْ
إِلَيْنَا المَدِينَةَ كَحُبِّنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ اللَّهُمَّ وصَحِّحْهَا وبارِكْ لَنَا فى مُدِّها وصَاعِهَا
وانْقُلْ حُمَّاهَا فاجْعَلْهَا بالجُحْفَةِ *

15-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) muhâcir olarak Medîne'ye geldiği zamân Ebû Bekr ile Bilâl sıtma hastalığına tutuldular.

Âişe dedi ki: Ben onların yanına girdim de:

— Ey babacığım, kendini nasıl buluyorsun? Ey Bilâl, sen de kendini nasıl buluyorsun? dedim.

Âişe dedi ki: Ebû Bekr, kendini hummâ nevbeti yakaladığı zamân:

Kullu ımriin musabbahun fî ehlihî
Ve'l-mevtu ednâ min şirâki na'lihî

(= Her kişi âilesi içinde mes'ûd sabâhlamıştır, hâlbuki ölüm ona ayakkabısının kayışından daha yakındır) beytini söylerdi.

Bilâl de kendisinden hummâ nevbeti gidince, şunları söylerdi:

Elâ leyte şi'rî hel ebîtenne leyleten
Bi-vâdin ve havlî ızhırun ve celîlu
Ve hel eriden yevmen miyâha Mıcennetin
Ve hel tebduven lî Şâmetun ve Tafîlu

(= Ey keşki bileydim. Mekke vâdîsinde etrafımı ızhır ve celîl otları sararak bir gece olsun geceler miyim? Bir gün gelip de Ukâz'daki Mıcenne sularının başına varır mıyım? Mekke'nin Şâme ve Tufeyl dağları acaba bir kerre daha bana görünürler mi?)

Âişe dedi ki: Ben bu ziyâretim ardından Rasûlullah'a geldim de, O'na (Ebû Bekr ile Bilâl'in haberlerini ve sözlerini) haber verdim. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle duâ etti:

— ***"Yâ Allah! Mekke'yi bize sevdirdiğin gibi Medîne'yi de sevdir, yâhud onu daha ziyâde sevdir! Yâ Allah, Medîne'nin havâsını bizim için sahîh ve hastalıktan sâlim kıl! Müdd ve sâ' ölçeklerinde bizim için bereket ihsân eyle! Hummâsını taşı da onu Cuhfe'ye koy!"***[19].

---

19 Hadîsin başlığa uygunluğu Âişe'nin "Ben onların yanına girdim" sözündedir. Çünkü Âişe'nin onların yanına girişi, onlar hummâlı iken onları hasta ziyâreti yapmak için olmuştu. Bunun bir rivâyeti "Peygamber'in Medîne'ye gelişi bâbı"nda geçmişti.

٩ــ باب عِيَادَةِ الصِّبْيَانِ

9- ÇOCUKLARA HASTA ZİYÂRETİ YAPMAK BÂBI

١٦ــ حدّثنا حَجَّاجُ بنُ مِنْهَالٍ حدّثنا شُعْبَةُ : قَالَ أخبرنى عاصِمٌ قال سمِعْتُ أَبا عُثْمَانَ عَنْ أُسَامَةَ بنِ زَيْدٍ رضى اللّهُ عنهما أنَّ ابْنَةً للنبىِّ ﷺ أَرْسَلَتْ اليهِ وهُوَ مَعَ النبىِّ ﷺ وسَعْدٌ وأُبَىُّ بنُ كَعْبٍ نَحْسِبُ أنَّ ابْنَتِى قَدْ حُضِرَتْ فاشْهَدْنَا فأَرْسَلَ اليْهَا السَّلاَمَ ويَقولُ إنَّ لِلَّهِ ما أَخَذَ وما أَعْطَى وكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ مُسَمًّى فَلْتَحْتَسِبْ ولْتَصبِرْ فأرْسَلَتْ تُقْسِمُ عَلَيْهِ فَقَامَ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم وقُمْنَا فَرُفِعَ الصَّبِىُّ فى حَجْرِ النبىِّ ﷺ ونَفْسُهُ تَقَعْقَعُ فَفَاضَتْ عَيْنَا النبى ﷺ فقال لهُ سَعْدٌ ما هٰذَا يا رسولَ اللّهِ: قال هٰذِهِ رَحْمَةٌ وضَعَهَا اللّهُ فى قُلُوبِ مَنْ شَاءَ مِنْ عِبَادِهِ ولا يَرْحَمُ اللّهُ مِنْ عِبَادِهِ إلاَّ الرُّحَمَاءَ *

16-....... Âsım ibn Süleymân haber verip şöyle demiştir: Ben Ebû Usmân'dan işittim; o da Usâme ibn Zeyd(R)'den ki, Peygamber(S)'in bir kızı (Zeyneb) Peygamber'e:

— Kızımın ölmesi yakın oldu, bizim yanımıza gel! diye haber gönderdi.

Usâme, Sa'd ibn Ubâde ve zannediyoruz Ubeyy ibn Ka'b de Peygamber'in berâberinde bulunuyorlardı. Peygamber de kızına selâm gönderip:

— *"Allah'ın aldığı ve verdiği herşey kendisine âiddir. Ve herşey Allah yanında* (ilâhî ilimde bir müddetle) *ta'yîn edilmiştir. Sen Allah katından ecr iste ve sabret!"* diyerek cevâb yolladı.

Bu defa Zeyneb, Peygamber'e and vererek muhakkak gelmesini istedi. Bu haber üzerine Peygamber kalktı, biz de berâberinde kalktık. (Zeyneb'in evine geldiğimizde) çocuk, Peygamber'in kucağına kaldırılıp verildi. Çocuğun canı çekişmekte ve bir ses işitilmekte idi. Peygamber'in iki gözü yaş döküyordu. Sa'd ibn Ubâde:

— Yâ Rasûlallah! Bu gözyaşı, bu ağlayış nedir? diye hayretini açıkladı.

Rasûlullah:

— *"Bu gözyaşı bir rahmettir ki, Allah onu kullarından istediği*

kimselerin kalblerine koymuştur. Allah kendi kullarından ancak merhametli olanlara merhamet eyler" buyurdu [20].

١٠ ـ باب عِيَادَةِ الأَعْرَابِ

10- ÇÖL ARABINA HASTA ZİYÂRETİ BÂBI

١٧ ـ حدّثنا مُعَلَّى بنُ أَسَدٍ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ مُخْتَارٍ حدّثنا خَالِدٌ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما أنَّ النبىَّ ﷺ دَخَلَ عَلَى أَعْرَابِىٍّ يَعُودُهُ . قال وكانَ النبىُّ ﷺ إذَا دَخَلَ عَلَى مَرِيضٍ يَعُودُهُ فقال لهُ لابأسَ طَهُورٌ إنْ شَاءَ اللّٰهُ : قالَ قُلْتَ طَهُورٌ كَلاَّ بَلْ هِىَ حُمَّى تَفُورُ أَوْ تَثُورُ عَلَى شَيْخٍ كَبِيرٍ تُزِيرُهُ القُبُورَ فقال النبىُّ ﷺ فَنَعَمْ إذًا *

17-....... Bize Hâlid el-Hazzâ, İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) bir kerresinde hasta ziyâreti yapmak üzere (Kays ibn Ebî Hâzım adında) bir çöl Arab'ının yanına girdi.

İbn Abbâs dedi ki: Peygamber, hasta ziyâreti için bir hastanın yanına girdiğinde ona:

— ***"Lâ be'se, tahûrun, in şâallâhu***(= -Üzerine- be's yoktur, bu senin günâhlarını temizleyicidir inşâallah)" demek âdetinde idi.

(Bu çöl Arab'ına da bu sözleri söyledi.) Çöl Arab'ı da Peygamber'e:

— Sen günâhlarına keffârettir, zararsız geçmiş olsun! diyorsun; fakat bu hastalık hiç de öyle (geçici) değildir. Belki o ergin bir ihtiyâr üzerinde harâreti feverân yâhud galeyân edip duran ve onu kabirleri ziyârete gönderecek olan hummâ hastalığıdır, dedi.

Peygamber de:

— *"Şu hâlde pek iyi* (öyle olsun)*!"* buyurdu [21].

---

20 Yânî bu, Allah'ın ahlâkıyle ahlâklanmadır. Allah ancak kendi ahlâkıyle sıfatlanan ve kullarına merhamet eden kullarına merhamet eyler (Kastallânî).

Başlığa uygunluğu, Peygamber'in kızının yanına gelip, onun hasta çocuğunu alıp kendi kucağına koyması bakımındandır. Bu, şübhesiz bir hasta ziyâretidir... (Aynî)

Bu hadîsin bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda geçmişti.

21 Yânî ben seni, üzerine zararsız geçmiş olsun, hummâ seni temizleyici, günâhlarını giderici olur, sen sabret ve buna karşı Allah'a şükret sözlerimle irşâd ettim

١١ ـ باب عِيَادَةِ الْمُشْرِكِ

11- MÜŞRİK KİMSEYE HASTA ZİYÂRETİ BÂBI

١٨ ـ حدّثنا سُلَيْمَانُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا حَمَّادُ بنُ زَيْدٍ عنْ ثَابِتٍ عَنْ أنسٍ رضى اللّهُ عنهُ أنَّ غُلامًا لِيَهُودَ كانَ يَخْدُمُ النبىَّ ﷺ فَمَرِضَ فأتَاهُ النبىُّ ﷺ يَعُودُهُ فقال أسْلِمْ فأسْلَمَ * وقال سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ عنْ أبيهِ لَمَّا حُضِرَ أبو طَالِبٍ جَاءَهُ النبىُّ ﷺ *

18-....... Bize Hammâd ibn Zeyd, Sâbit el-Bunânî'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Yahûdî'nin bir oğlu Peygamber(S)'e hizmet ederdi. Derken bu oğlan çocuğu hastalandı. Peygamber ona hasta ziyâreti yapmak üzere gitti. Orada çocuğa:

— *"İslâm Dîni'ne gir!"* buyurdu, çocuk da (Şehâdet kelimelerini söyleyip) müslümân oldu [22].

Saîd ibnu'l-Müseyyeb de babası el-Müseyyeb ibn Hızn(R)'dan söyledi ki, Ebû Tâlib'e ölüm alâmeti hazırlandığı zamân Peygamber (S) onun yanına gitmiştir [23].

١٢ ـ بابٌ إذَا عَادَ مَرِيضًا فَحَضَرَتِ الصَّلاةُ فَصَلَّى بِهِمْ جَمَاعَةً

---

fakat sen irşâdımı ve duâmı kabûl etmeyip ümîdsizlik ve küfrândan vazgeçmedin, öyleyse senin dediğin gibi olsun! demiş oluyor... *(Şerhu'l-Mişkât).*

Taberânî'nin ve başka hadîsçilerin bâzı rivâyetlerinde bu hadîs şöyle bir ziyâde ile bitiyor: *"Mâdem ki sen, hakkındaki dileğimizi kabûlden çekiniyorsun, şu hâlde senin dediğin olacaktır ve Allah'ın takdîri yerini bulacaktır"* buyurdu.

el-Muhalleb şöyle dedi: Bu hadîsin fâidesi şudur: Çöl Arabı da olsa raiyyesinden bir hastayı ziyâret etmesi devlet başkanına eksiklik olmaz. Câhile hasta ziyâreti yapmak âlime de eksiklik getirmez. Çünkü âlim ona fayda verecek şeyleri hatırlatır. Ve sabretmesini emreyler... Bu da hastanın öfkelenmemesine, dolayısiyle Allah'ın da ona gadab etmemesine sebeb olur. Bir de bu ziyârette hem hastanın hâtırını hoş etmek, hem de âilesinin hatırını onarmak hikmeti vardır (Aynî).

Peygamber'in bu sözünü *"Hastalığın zararsız geçmiş olsun! Günâhlarına keffârettir inşâallah"* şeklinde tercüme etmek belki Türkçe'ye daha uygun düşecektir.

Bu hadîs aynı isnâd ve metinle Nübüvvet Alâmetleri Kitâbı'nda da geçmişti.

22 Başlığa uygunluğu açıktır. Hadîsin bir rivâyeti Cenâzeler Kitâbı'nda "Çocuk müslümân olup ölürse bâbı"nda geçmişti.

23 Bu ta'lîk de senedli olarak hem Cenâzeler'de, hem de el-Kasas Sûresi tefsîrinde geçti.

12- BÂB: BİR TOPLULUK BİR HASTAYI ZİYÂRETE GİTTİKLERİ ZAMÂN NAMÂZ VAKTİ GELİRSE, O HASTA GELENLERE CEMÂATLA NAMÂZ KILDIRIR

١٩ـــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا يَحْيَى حدّثنا هِشَامٌ : قَالَ أخبرنى أبى عنْ عَائِشَةَ رضَى اللَّهُ عنها أنَّ النبىَّ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهِ ناسٌ يَعُودُونَهُ فِى مَرَضِهِ فَصَلَّى بِهِمْ جَالِسًا فَجَعَلُوا يُصَلُّونَ قِيَامًا فأشَارَ اِلَيْهِم أنْ اجْلِسُوا فَلَمَّا فَرَغَ : قَالَ إنَّ الامَامَ لَيُؤْتَمُّ بِهِ فإذَا رَكَعَ فارْكَعُوا وإذَا رَفَعَ فارْفَعُوا وإنْ صَلَّى جَالسا فَصَلُّوا جُلُوسًا * قال أبو عَبْدِ اللَّهِ : قَالَ الحُمَيْدِىُّ هٰذَا الحَدِيثُ مَنْسُوخٌ لأنَّ النبىَّ آخِرَ ما صَلَّى صَلَّى قَاعِدًا والنَّاسُ خَلْفَهُ قِيَامٌ *

19-....... Bize Hişâm tahdîs edip söyledi: Bana babam Urve, Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Peygamber'in hastalığı sırasında birtakım insanlar hasta ziyâreti yapmak üzere huzûruna girdiler. Peygamber (S) onlara oturarak namâz kıldırdı. Cemâat de arkasında ayakta dikilerek namâz kılmaya başladılar. Peygamber onlara: *"Oturunuz!"* diye işâret etti. Namâzı bitirince de:

— *"İmâm, kendisine uyulmak için imâm edilir... Öyle olunca o rukû'a vardığı vakit siz de rukû'a varınız. Rukû'dan başını kaldırdığı vakit siz de başınızı kaldırınız. Oturduğu hâlde namâz kıldırırsa siz de oturarak kılınız"* buyurdu.

Ebû Abdillah el-Buhârî dedi ki: el-Humeydî: Bu hadîs(ten yalnız O'nun berâberinde oturmaları hükmü) mensûhtur. Çünkü Peygamber (S) kıldırdığı en son namâzda kendisi oturarak kıldırdı, insanlar da arkasında ayakta dikilerek kılmışlardır, dedi [24].

١٣ـــ بابُ وَضْعِ اليَدِ علَى المَرِيضِ

13- ZİYÂRET EDENİN KENDİ ELİNİ HASTA ÜZERİNE KOYMASI BÂBI

٢٠ـــ حدّثنا المَكِّىُّ بنُ إبْرَاهِيمَ أخبرنا الجُعَيْدُ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ سَعْدٍ أنَّ أبَاهَا : قَالَ تَشَكَّيْتُ بمَكَّةَ شَكْوَى شَدِيدَةً فَجاءَنِى النبىُّ ﷺ يَعُودُنِى فَقُلْتُ

24 Bunun da bir rivâyeti Namâz Kitâbı, "İmâm ancak kendisine uyulmak için imâm edilir bâbı"nda geçmişti.

يا نَبِيَّ اللَّهِ إِنِّى أَتْرُكُ مالاً وإِنِّى لَمْ أَتْرُكْ إِلاَّ ابْنَةً واحِدَةً فأُوصِى بِثُلُثَىْ مالى وأَتْرُكُ الثُّلُثَ فقال لا فَقُلْتُ فأُوصِى بالنِّصْفِ وأَتْرُكُ النِّصْفَ : قَالَ لا قُلْتُ فأُوصِى بالثُّلُثِ واتْرُكُ لها الثُّلُثَيْنِ : قَالَ الثُّلُثُ والثُّلُثُ كَثِيرٌ ثُمَّ وضَعَ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ ثُمَّ مَسَحَ يَدَهُ عَلَى وجْهِى وبَطْنِى ثُمَّ قال اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا وأَتْمِمْ لَهُ هِجْرَتَهُ فَمَازِلْتُ أَجِدُ بَرْدَهُ عَلَى كَبِدِى فِيمَا يُخَالُ إِلَىَّ حَتَّى السَّاعَةِ *

20-....... Bize el-Cuayd ibn Abdirrahmân el-Kindî, Sa'd'ın kızı Âişe'den haber verdi ki, babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Ben Mekke'de çok şiddetli bir hastalığa yakalandım. Peygamber (S) bana hasta ziyâreti yapmak üzere geldi. Ben Peygamber'e:

— Ey Allah'ın Peygamberi! Ben (ölürsem) büyük bir mal bırakıyorum. Hâlbuki ben bir tek kız evlâdından başka mîrâsçı bırakmadım. Böyle olunca ben malımın üçte ikisini vasiyyet ediyorum da üçte birini bırakıyorum, dedim.

Peygamber:

— *"Hayır.* (Üçte ikinin hepsini vasiyyet etme)*!"* buyurdu.

Ben:

— Öyleyse ben malımın yarısını vasiyyet edeyim de yarısını (mîrâs) bırakayım! dedim.

Peygamber yine:

— *"Hayır!"* buyurdu.

Ben:

— Üçte birini vasiyyet edeyim de kızıma üçte ikisini bırakayım, dedim.

Peygamber:

— *"Üçte bir* (kâfîdir), *üçte bir de çoktur"* buyurdu.

Sonra elini Sa'd'ın alnına koydu. Sonra elini yüzüm ve karnım üzerine sürüp meshetti. Sonra:

— *"Yâ Allah! Sa'd'a şifâ ver ve ona hicretini tamâm eyle!"* diye duâ etti.

Ben, bana tasavvur ettirildiğine göre, bir müddete kadar ciğerim üzerinde duran O'nun el sürmesinin soğukluğunu hissetmekte devâm ettim [25].

---

25 Başlığa uygunluğu "Sonra elini Sa'd'ın alnına koydu. Sonra elini yüzüm ve karnım üzerine sürüp meshetti..." sözündedir. "Eli hasta üzerine koymak, onun kalbini sâkinleştirmek, hastalığının şiddetini bilmek ve ona âfiyet duâsı yapmak için olduğu gibi, eğer tıbbı bilen kişi ise hastaya uygun olacak tedâvî ve ilâcı vasfetmesi için de olabilir" (Kastallânî).

٢١ ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا جَرِيرٌ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْرَاهِيمَ التَّيْمِىّ عنِ الحَارِثِ بنِ سُوَيْدٍ : قَالَ قال عَبْدُ اللَّهِ بنُ مَسْعُودٍ دَخَلْتُ عَلَى رسولِ اللّهِ ﷺ وهُوَ يُوعَكُ وعْكًا شَدِيدًا فَمَسِسْتُهُ بِيَدِى فَقُلْتُ يا رسولَ اللّهِ إنَّكَ تُوعَكُ وعْكًا شَدِيدًا فقال رسولُ اللّهِ ﷺ أجَلْ إنِّى أُوعَكُ كَمَا يُوعَكُ رَجُلانِ مِنْكُمْ فَقُلْتُ ذٰلِكَ أنَّ لَكَ أجْرَيْنِ فقال رسولُ اللّهِ ﷺ أجَلْ ثُمَّ قَالَ رسولُ اللّهِ ﷺ ما مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أذًى مَرَضٌ فَمَا سِوَاهُ إلاَّ حَطَّ اللَّهُ لَهُ سيِّآتِهِ كَمَا تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا *

21-....... el-Hâris ibn Suveyd şöyle demiştir: Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) şiddetli bir hummâ ateşi ile yanarken huzûruna girdim de elimle vücûduna dokundum ve:

— Yâ Rasûlallah! Şübhesiz ki, Sen şiddetli bir hummâ hastalığıyle yanmaktasın! dedim.

Bunun üzerine Rasûlullah:

— *"Evet, hakîkaten ben sizden iki kişinin yanması gibi şiddetli bir hummâ ile yanmaktayım"* dedi.

Ben de O'na:

— Bu iki kat yanmanın karşılığında muhakkak Sana iki kat ecir vardır, dedim.

Rasûlullah:

— *"Evet"* buyurduktan sonra şunu söyledi: *"Bir müslümâna hastalık ve daha başka bir ezâ isâbet ederse muhakkak Allah onun, ağacın kendi yapraklarını döküşü gibi seyyielerini döker"* [26].

١٤ ـ بابُ ما يُقالُ لِلْمَرِيضِ وما يُجِيبُ

14- ZİYÂRET SIRASINDA HASTAYA SÖYLENECEK SÖZ VE HASTANIN VERECEĞİ CEVÂB BÂBI

Hasta ziyâretine giden kişinin, hastaya ünsiyet ve şefkat izhârı maksadıyle elini hastaya dokundurup, onu okşayarak tesellî etmeye, ümîdini, ma'neviyâtını kuvvetlendirmeye vesîle olacak kısa sözler ve duâlar etmesi güzel edeblerdendir. Peygamber'in fiilleri ve sözleri en güzel ve uyulacak eskimez örneklerdir.

26 Başlığa uygunluğu "Elimle O'na meshedip dokundum" sözündedir. Bu hadîsin bir rivâyeti, yakında "İnsanların belâ yönünden en şiddetli olanları peygamberlerdir bâbı"nda geçmişti.

٢٢ـ حدّثنا قَبِيصَةُ حدّثنا سُفْيَانُ عنِ الأعْمَشِ عنْ إبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عنِ الحَارِثِ بنِ سُوَيْدٍ عنْ عَبْدِ اللّٰهِ رضى اللّٰهُ عنه قال أتَيْتُ النبيَّ ﷺ فِى مَرَضِهِ فَمَسِسْتُهُ وهُوَ يُوعَكُ وعْكًا شَدِيدًا فَقُلْتُ إنَّكَ لَتُوعَكُ وعْكًا شَدِيدًا وذٰلِكَ أنَّ لَكَ أجْرَيْنِ قال أجَلْ وما مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أذًى إلاَّ حَاتَّتْ عَنْهُ خَطَايَاهُ كَمَا تَحاتُّ ورَقُ الشَّجَرِ ❊

22-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Ben hastalığı sırasında Peygamber'in yanına geldim ve vücûduna elimle dokundum. Peygamber şiddetli bir hummâ ile yanmakta idi. O'na:

— Sen elbette çok şiddetli bir hummâ ile yanmaktasın. Bu şiddetli yanmanın şübhesiz Sen'in için iki kat ecri vardır, dedim.

Peygamber (S):

— *"Evet, bir müslümâna herhangi bir ezâ isâbet ederse, muhakkak günâhları ondan, ağaç yapraklarının dağılması gibi dağılır"* buvurdu [27].

٢٣ـ حدّثنا إسْحَاقُ حدّثنا خَالِدُ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ عنْ خَالِدٍ عنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما أنَّ رسُولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم دَخَلَ عَلَى رجُلٍ يَعُودُهُ فقال لابأْسَ طَهُورٌ إنْ شَاءَ اللّٰهُ فقال كَلاَّ بَلْ حُمَّى تَفُورُ عَلَى شَيْخٍ كَبِيرٍ كَيْمَا تُزِيرَهُ القُبُورَ قال النبيُّ ﷺ فَنَعَمْ إذًا ❊

23-....... Bize Hâlid ibn Abdillah et-Tahhân, Hâlid el-Hazzâ'dan; o da İkrime'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) bir adamın yanına hasta ziyâreti yapmak üzere girdi de:

— "(Hastalığın) *zararsız geçmiş olsun! Bu inşâallah bir temizleyicidir* (günâhlarına keffârettir)" dedi.

Bunun üzerine o adam:

— Hayır (bir temizleyici değildir). Fakat bu büyük bir ihtiyâr üzerinde onu kabirleri ziyâret ettirmek için kaynayıp duran bir hummâ hastalığıdır! dedi.

Peygamber de:

---

27 Başlığa uygunluğu, İbn Mes'ûd'un Peygamber'e söylediği ve Peygamber'in de ona verdiği cevâbdadır. Hadîsin bir rivâyeti şimdi bundan önceki bâbda geçmişti.

— *"Öyle ise evet* (benim sözlerimi kabûl etmediğin takdîrde senin dediğin gibi olsun)*!"* buyurdu [28].

١٥ــ بابُ عِيَادَةِ المَرِيضِ رَاكِبًا وماشِيًا ورِدْفًا عَلى الحِمَارِ

15- BİNİCİ OLARAK, YÜRÜYEREK, EŞEK ÜZERİNDE ARKA TARAFA BAŞKA BİRİNİ BİNDİREREK HASTA ZİYÂRETİNE GİTMEK BÂBI

٢٤ــ حدّثنى يَحْيٰى بنُ بُكَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ عنْ عُقَيْلٍ عنِ ابنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ أنَّ أُسَامَةَ بنَ زَيْدٍ أخْبَرَهُ أنَّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلمْ رَكِبَ عَلَى حِمَارٍ علَى إكَافٍ عَلَى قَطِيفَةٍ فَدَكِيَّةٍ وأرْدَفَ أُسَامَةَ ورَاءَهُ يَعُودُ سَعْدَ بنَ عُبَادَةَ قَبْلَ وقْعَةِ بَدْرٍ فَسَارَ حَتَّى مَرَّ بِمَجْلِسٍ فِيهِ عَبْدُ اللّهِ ابنُ أُبَىٍّ ابنُ سَلُولَ وذَلِكَ قَبْلَ أنْ يُسْلِمَ عَبْدُ اللّهِ وفى المَجْلِسِ أخْلاَطٌ مِنَ المُسْلِمِينَ والمُشْرِكِينَ عَبَدَةِ الأوْثانِ واليَهُودِ وفِى المَجْلِسِ عَبْدُ اللّهِ ابنُ رَوَاحَةَ فَلَمَّا غَشِيَتِ المَجْلِسَ عَجَاجَةُ الدَّابَّةِ خَمَّرَ عَبْدُ اللّهِ بنُ أُبَىٍّ أنْفَهُ بِرِدَائِهِ قال لاتُغَبِّرُوا عَلَيْنَا فَسَلَّمَ النبىُّ ﷺ وَوَقَفَ وَنَزَلَ فَدَعَاهُمْ إلَى اللّهِ فَقَرأ عَلَيْهِمُ القُرْآنَ فقال لَهُ عَبْدُ اللّهِ بنُ أُبَىٍّ يا أيُّهَا المَرْءُ إنَّهُ لا أحْسَنَ مِمَّا تَقُولُ إنْ كَانَ حَقًّا فَلاَ تُؤْذِنَا بِهِ فِى مَجْلِسِنَا وارْجِعْ إلَى رَحْلِكَ مِنَّا فَمَنْ جاءَكَ فَاقْصُصْ عَلَيْهِ قال ابنُ رَوَاحَةَ بَلَى يا رسولَ اللّهِ فاغْشنَا بِهِ فى مَجَالِسِنَا فانا نُحِبُّ ذٰلِكَ فاسْتَبَّ المُسْلِمُونَ والمُشْرِكُونَ واليَهُودُ حَتَّى كادُوا يَتَثَاوَرُونَ فَلَمْ يَزَلِ النبىُّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم حَتَّى سَكَتُوا فَرَكِبَ النبىُّ ﷺ دَابَّتَهُ حَتَّى دَخَلَ علَى سَعْدِ بنِ عُبَادَةَ فقال

---

28 Başlığa uygunluğu Peygamber'in ona: *"Zararsız geçmiş olsun, temizleyicidir* ***inşâallah****"* demesi ve onun da Peygamber'e "Hayır.." diye cevâb vermesindedir. Şârihlerin bildirdiğine göre bu zât Kays ibn Ebî Hâzım adında bir çöl Arabı bedevî idi. Aynı isimde tâbiî büyüklerinden ve muhadramlardan bir zât daha vardır. Bedevî ise Peygamber'le görüştüğü açıklandığı için sahâbî olduğu anlaşılıyor. Bu hadîsin bir rivâyeti, yakında "Bedevîye hasta ziyâreti bâbı"nda geçmişti.

لَهُ أَىْ سَعْدُ أَلَمْ تَسْمَعْ ماقال أَبو حُبَاب يُرِيدُ عَبْدَ اللّٰهِ بنَ أُبَيٍّ قال سَعْدٌ يا رَسُولَ اللّٰهِ اعْفُ عَنْهُ واصْفَحْ فَلَقَدْ أَعْطَاكَ اللّٰهُ ما أَعْطَاكَ وَلَقَدِ اجْتَمَعَ أَهْلُ هٰذِهِ البَحْرَةِ أَنْ يُتَوِّجُوهُ فَيُعَصِّبُوهُ فَلَمَّا رُدَّ ذَلِكَ بِالْحَقِّ الَّذي أَعْطَاكَ شَرِقَ بِذٰلِكَ فَذٰلِكَ الَّذى فَعَلَ بِهِ ما رَأَيْتَ *

24-....... Bize el-Leys, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve'den tahdîs etti. Ona da Usâme ibn Zeyd (R) şöyle haber vermiştir: Peygamber (S) Bedir vak'asından önce bir gün Fedek dokuması kaplı saçaklı palan vurulmuş bir merkeb üzerine bindi ve arkasına da Usâme'yi bindirerek Sa'd ibn Ubâde'yi hasta ziyâretine gidiyordu. Giderken yolda, içlerinde Abdullah ibn Ubeyy ibnu Selûl'un bulunduğu bir meclise uğradı. Bu vak'a, Abdullah ibn Ubeyy müslümân olmazdan önce idi. Bu mecliste müslümânlardan, putlara tapan müşriklerden, Yahûdîler'den birtakım kimseler vardı. (Ensârî şâir) Abdullah ibn Revâha da bu mecliste bulunuyordu. Hayvanın kaldırdığı toz, meclisi kaplayınca, Abdullah ibn Ubeyy kendi kaftânı ile burnunu örttü.

— "Bizim üzerimizi tozlatmayın" dedi.

Peygamber onlara selâm verdi. Akabinde durdu, hayvandan indi, sonra onları İslâm'a da'vet etti ve onlara karşı Kur'ân okudu. Bunun üzerine Abdullah ibn Ubeyy, Peygamber'e hitâben:

— Ey kişi! Eğer bu söylemekte olduğun sözler hakk ise, bunlardan daha güzel bir şey olamaz. Fakat bizim meclisimizde bizi bununla ezâlandırma! Kendi menziline dön de, bizden sana her kim gelirse ona anlat! dedi.

Bunun üzerine Abdullah ibn Revâha:

— Evet yâ Rasûlallah! Sen bizleri meclislerimizde bununla (yânî Kur'ân'la) ört, onun nûrlarıyle bürü! Çünkü bizler bunu seviyoruz! dedi.

Bunun üzerine müslümânlarla müşrikler, Yahûdîler sövüşmeye başladılar. Hattâ birbirleri üzerine fırlamaya yaklaştılar. Peygamber de onları yatıştırmaya çalışıyordu, nihâyet sustular. Sonra Peygamber hayvanına binip yürüdü. Sonunda Sa'd ibn Ubâde'nin evine varıp yanına girdi ve ona hitâben:

— *"Ey Sa'd! Ebû Hubâb'ın dediklerini işitmedin mi?"* buyurdu (da onun söylediklerini nakletti).

Peygamber "Ebû Hubâb" künyesi ile Abdullah ibn Ubeyy'i kasdediyordu. Sa'd ibn Ubâde de:

— Yâ Rasûlallah! Sen onu affet ve kusûrunu ma'zûr gör! Yemîn ederim ki, Allah sana verdiğini vermiştir. Hâlbuki bundan önce

bu belde ahâlîsi onun başına tâc giydirmeğe ve üzerine de melike mahsûs sarık sarmaya ittifâk etmişlerdi. Allah Sana ihsân eylemiş olduğu hakk ile onların bu tasavvurlarını reddedince, İbn Ubeyy bu mahrûmiyetle kederlendi. İşte bu kederledir ki, İbn Ubeyy, gördüğün o çirkin harekette bulunmuştur!.. dedi.

(Rasûlullah da onu affetti...) [29].

٢٥ـ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَبَّاسٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ حدّثنا سُفْيَانُ عنْ مُحَمَّدٍ هُوَ ابنُ المُنْكَدِرِ عنْ جَابِرٍ رضى اللّٰهُ عنه قال جَاءَنِى النبىُّ ﷺ يَعُودُنِى لَيْسَ بِرَاكِبِ بَغْلٍ ولا بِرْذَوْنٍ ۞

25-....... Câbir ibn Abdillah el-Ensârî (R): Hastalığımda Peygamber (S) bana hasta ziyâreti yapmak üzere geldi. Gelirken ne katıra, ne de ata binmiş değildi, demiştir [30].

١٦ـ بابُ قَوْلِ المَرِيضِ إِنِّى وجِعٌ أَوْ وَارَأْسَاهُ أَوِ اشْتَدَّ بِى الوَجَعُ وقَوْلِ أَيُّوبَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ رَبِّ إِنِّى مَسَّنِيَ الضُّرُّ وأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

16- HASTANIN "BEN HASTAYIM" YÂHUD "VAY BAŞIM" YÂHUD "HASTALIĞIM ŞİDDETLENDİ" DEMESİNİN CEVÂZI VE EYYÛB ALEYHİ'S-SELÂM'IN

"Hakîkat bana bu derd gelip çattı. Sen ise acıyanların en acıyanısın"

(el-Enbiyâ: 83)

KAVLİ BÂBI [31]

٢٦ـ حدّثنا قَبِيصَةُ حدّثنا سُفْيَانُ عنِ ابنِ أَبِى نَجِيحٍ وأَيُّوبَ عنْ

---

29 Başlığa uygunluğu "Peygamber (S) bir merkeb üzerine bindi, Usâme'yi de arka tarafına bindirip Sa'd ibn Ubâde'ye hasta ziyâretine gitti" sözlerindedir. Bu hadîsin bir rivâyeti Âlu İmrân: 186. âyeti tefsîrinde geçmişti.

30 Başlığa uygunluğu "Ne katıra, ne de ata binmiş değildi" sözünden alınır. Bu söz ile Peygamber'in yayan olarak yürüyüp geldiğini söylemiş oluyor ki, başlığın bir fıkrasına delîl olmuştur.

31 Eyyûb Peygamber bu sözü mahlûklara değil, duâ için Allah'a karşı söylemiştir.

مُجَاهِدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ أَبِى لَيْلَى عَنْ كَعْبِ بنِ عُجْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه قَالَ مَرَّبِىَ النبىُّ ﷺ وأنَا أُوقِدُ تَحْتَ القِدْرِ فقال أَيُؤْذِيكَ هَوَامُّ رَأْسِكَ قُلْتُ نَعَمْ فَدَعَا الحَلاَّقَ فَحَلَقَهُ ثُمَّ أَمَرَنِى بالْفِدَاءِ *

26-....... Ka'b ibn Ucre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) benim yanıma uğradı. Bu sırada ben tencerenin altına ateş yakıyordum. Peygamber bana:

— *"Başının haşereleri sana ezâ veriyor mu?"* buyurdu.

Ben:

— Evet ezâ veriyor, dedim.

Bunun üzerine Peygamber bir berber çağırdı da başımın saçlarını tıraş ettirdi. Sonra bana fidye vermekle emretti [32].

٢٧ـ حدّثنا يَحْيَى بنُ يَحْيَى أبوزَكَرِيَّاءَ أخبرنا سُلَيْمَانُ بنُ بِلاَلٍ عَنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ قال سَمِعْتُ القَاسِمَ بنَ مُحَمَّدٍ قال قالَتْ عَائِشَةُ وارَأْسَاهْ فقال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم ذَاكِ لَوْكَانَ وأنَا حَىٌّ فأَسْتَغْفِرُ لَكِ وأَدْعُو لكِ فقَالَتْ عَائِشَةُ واثُكْلِيَاهْ واللّٰهِ إنِّى لاَ ظُنُّكَ تُحِبُّ مَوْتِى ولَوْ كانَ ذَاكَ لَظَلِلْتَ آخِرَ يَوْمِكَ مُعَرِّسًا بِبَعْضِ أزْوَاجِكَ فَقَالَ النبىُّ ﷺ بَلْ أنَا وارَأْسَاهْ لَقَدْ هَمَمْتُ أَوْ أَرَدْتُ أَنْ أُرْسِلَ إِلَى أَبِى بَكْرٍ وابْنِهِ وأَعْهَدَ أَنْ يَقُولَ القَائِلُونَ أَوْ يَتَمَنَّى المُتَمَنُّونَ ثُمَّ قُلْتُ يَأْبَى اللّٰهُ وَيَدْفَعُ المُؤْمِنُونَ أَوْ يَدْفَعُ اللّٰهُ ويَأْبَى المُؤْمِنُونَ *

27-....... Bize Süleymân ibn Bilâl haber verdi ki, Yahyâ ibn Saîd şöyle demiştir: Ben el-Kaasım ibn Muhammed'den işittim, şöyle dedi: Âişe (R) (başı ağrıyınca):

— Vay başım! demişti.

Rasûlullah (S) da:

— *"Eğer sen ölür de ben hayâtta kalırsam, senin için mağfiret isterim, senin için duâ ederim"* dedi.

Bunun üzerine Âişe:

— Vay başıma gelen musîbete! Vallâhi öyle sanıyorum ki, mu-

---

32 Başlığa uygunluğu Ka'b ibn Ucre'nin "Evet" cevâbındadır. Onun haşerelerin ezâsını haber vermesi şikâyet için değil, fakat vâki'i beyân için ve faydalanacağı şeye doğru yol istemek içindi. Bunun bâzı rivâyetleri Hacc'da, el-Bakara: 196. âyette ve Mağâzî'de geçmişti.

hakkak Sen benim ölümümü istiyorsun! Eğer ben ölürsem, muhakkak Sen o son günün gecesinde kadınlarının birisi ile gerdek olup yaşayacaksın! dedi.

Âişe'nin bu sözü üzerine Peygamber:

— "(Yâ Âişe! Endîşelenme!) *Bil'akis ben 'Vay başım!" demeliyim* (çünkü senden önce öleceğim). *Yâ Âişe, hattâ şimdi Ebû Bekr'e ve oğluna haber göndermeyi ve -halîfelik dedikoducularının sözlerinden ve halîfelik umanların temennîlerinden nefret ederek, nizâyı kesmek için- halîfeliği Ebû Bekr'e vasiyyet etmeyi kasdettim* -yâhud: *istedim-. Fakat sonra düşünüp dedim ki, Allah* (halîfeliği Ebû Bekr'den başkasına vermekten) *imtinâ eder; mü'minler de* (Ebû Bekr'den başkasının halîfe olmasını) *men' ederler* -yâhud: *Allah* (Ebû Bekr'den başkasının halîfe olmasını) *men' eder; mü'minler de* (Ebû Bekr'den başkasına bey'attan) *imtinâ ederler-*"[33].

٢٨ـ حدّثنا مُوسَى حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ مُسْلِمٍ حدّثنا سُلَيْمَانُ عنْ إبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنِ الحَارِثِ بنِ سُوَيْدٍ عنِ ابنِ مَسْعُودٍ رضى اللّٰهُ عنهُ قَالَ دَخَلْتُ على النبيِّ ﷺ وهْوَ يُوعَكُ فَمَسِسْتُهُ فَقُلْتُ إنَّكَ لَتُوعَكُ وعْكًا شَدِيدًا قال أجَلْ كما يُوعَكُ رجُلاَنِ مِنْكُمْ قال لَكَ أجْرَانِ قَالَ نَعَمْ ما مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أذًى مَرَضٌ فَمَا سِوَاهُ إلاَّ حَطَّ اللّٰهُ سَيِّآتِهِ كما تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا *

28-....... Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) hummâ hastalığına tutulmuş hâldeyken huzûruna girdim, O'na elimle dokundum da:

— Sen şiddetli bir hummâ hastalığıyle yanmaktasın! dedim.

Peygamber:

— *"Evet, sizden iki kişinin hummâ harâretiyle yanması kadar şiddetlidir"* buyurdu.

İbn Mes'ûd:

— Sana iki kat ecir vardır! dedi.

Peygamber:

---

33 Başlığa uygunluğu "Vay başım!" sözündedir. Hadîsin son fıkrasındaki ta'bîrlerin öne geçirme ve geri bırakılmasında râvî tereddüd ettiği için hadîsi "yâhud" terdîdi ile rivâyet etmiştir.

Peygamber'in Âişe'ye: *"Endîşe etme, sen benden sonra yaşayacaksın!"* buyurması ilâhî vahyin eseridir ve Peygamber'in mu'cizeleri cümlesindendir. Bu hadîs Ebû Bekr'in halîfeliği husûsunda da gâyet açık bir nasstır. Bunun bir rivâyetini Hükümler Kitâbı'nda da getirmişti.

— *"Evet, bir müslümâna hastalık ve daha başka bir ezâ isâbet ederse, muhakkak Allah onun seyyielerini* (sonbaharda) *ağacın kendi yapraklarını atması gibi atar"* buyurdu [34].

٢٩ــ حدّثنا مُوسى بنُ إسْمَاعِيلَ **حدّثنا** عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ أبِى سَلَمَةَ أخْبرنا الزُّهْرِيُّ عنْ عَامِرِ بنِ سَعْدٍ عنْ أبِيهِ قال جَاءَنَا رسولُ اللَّهِ ﷺ يَعُودُ نِى مِنْ وجَعٍ اشْتَدَّ بِى زَمَنَ حَجَّةِ الوَدَاعِ فَقُلْتُ بَلَغ بِى مِنَ الوَجَعِ ما تَرَى وأنَا ذُومالٍ ولا يَرِثُنِى إلاَّ ابْنَةٌ لى أفأتَصَدَّقُ بِثُلُثَىْ مالِى قال لا قُلْتُ بالشَّطْرِ قال لاَ قُلْتُ الثُّلُثُ قال الثُّلُثُ كَثِيرٌ أنْ تَدَعَ ورَثَتَكَ أغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ ولَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِى بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إلاَّ أُجِرْتَ عَلَيْهَا حَتَّى ما تَجْعَلُ فِى فِى امْرَأتِكَ *

29-....... Bize ez-Zuhrî, Âmir ibn Sa'd'dan haber verdi ki, babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Vedâ Haccı zamânında (Mekke'de) yakalandığım şiddetli bir hastalıktan dolayı Rasûlullah (S) beni hasta ziyâreti yapmak üzere bize geldi. Ben:

— (Yâ Rasûlallah!) Bendeki bu hastalık, görmekte olduğun şu müzmin dereceye ulaştı. Ben ise mal sâhibiyim. Bana bir tek kızımdan başkası da mîrâsçı olmayacaktır. Bu durumda ben malımın üçte ikisini sadaka (olarak ayırıp) vereyim mi? dedim.

— *"Hayır* (üçte ikinin hepsini sadaka yapma)*!"* buyurdu.

Ben:

— Yarısını sadaka edeyim mi? dedim.

Rasûlullah yine:

— *"Hayır* (yarısını da sadaka yapma)*!"* buyurdu.

Ben:

— Üçte bir (olur mu)? dedim.

Rasûlullah:

— *"Üçte bir de çoktur. Senin mîrâsçılarını zengin kimseler olarak bırakman, onları muhtâclar ve insanlara* (sadaka için) *ellerini açar bir hâlde bırakmandan daha hayırlıdır. Allah rızâsını aramak için yapacağın her harcamaya karşılık muhakkak sana ecir verilecektir. Hattâ* (yemek yerken hayat yoldaşın olan) *kadınının ağzı içine koyacağın lokmadan da sana sevâb verilecektir"* buyurdu [35].

---

34 Bu hadîsin bâzı rivâyetleri yakında birkaç yerde geçmişti.

35 Baslığa uygunluğu "Yakalandığım şiddetli bir hastalıktan dolayı Rasûlullah (S)

١٧ـ باب قَوْلِ المَرِيضِ قُومُوا عَنِّى

17- HASTANIN (ZİYÂRETE GELENLERE, GEREKTİĞİNDE): "YANIMDAN KALKINIZ!" DEMESİ BÂBI

٣٠ـ حدّثنا إِبْرَاهِيمُ بنُ مُوسٰى حدّثنا هِشَامٌ عنْ مَعْمَرَ حَ وحدّثنى عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِىِّ عنْ عُبَيْدِ اللّهِ بنِ عَبْدِ اللّهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما قال لَمَّا حُضِرَ رسولُ اللّهِ ﷺ وفِى البَيْتِ رِجَالٌ فِيهِمْ عُمَرُ بنُ الخَطَّابِ. قال النبىُّ ﷺ هَلُمَّ أكْتُبْ لَكُمْ كِتَابًا لا تَضِلُّوا بَعْدَهُ فقال عُمَرُ إِنَّ النبىَّ ﷺ قَدْ غَلَبَ عَلَيْهِ الوَجَعُ وعِنْدَكُمُ القُرْآنُ حَسْبُنَا كِتَابُ اللّهِ فاخْتَلَفَ أهْلُ البَيْتِ فاخْتَصَمُوا مِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ قَرِّبُوا يَكْتُبْ لَكُمُ النبىُّ ﷺ كِتَابًا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ ومِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ما قال عُمَرُ فَلَمَّا أكْثَرُوا اللَّغْوَ والإِخْتِلاَفَ عِنْدَ النبىِّ ﷺ . قال رسولُ اللّهِ ﷺ قُومُوا. قال عُبَيْدُ اللّهِ فكَانَ ابنُ عَبَّاسٍ يَقُولُ إِنَّ الرَّزِيَّةَ كُلَّ الرَّزِيَّةِ ما حالَ بَيْنَ رسولِ اللّهِ ﷺ وبَيْنَ أنْ يَكْتُبَ لَهُمْ ذٰلِكَ الكِتَابَ مِنِ اخْتِلاَفِهِمْ ولَغَطِهِمْ *

30-....... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Ubeydullah ibn Abdillah'tan haber verdi ki, İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'ın vefâtı yaklaştığı zamân, evinde, içlerinde Umer ibnu'l-Hattâb'ın da bulunduğu birtakım adamlar varken, Peygamber (S):

— *"Haydin* (bana yazı yazacak bir şey getiriniz de) *size bir kitâb* (yânî vâsiyetnâme) *yazdırayım ki, bundan sonra yolunuzu şaşırmayasınız!"* buyurdu.

Bunun üzerine Umer:

— Peygamber'in hastalığı muhakkak ağırlaşmıştır. Yanınızda ise Kur'ân vardır. Bize Allah'ın Kitâbı yetişir! dedi.

Bunun üzerine evde bulunanlar ihtilâfa düşüp husûmete başladılar: Onlardan kimi "Yazı takımı getiriniz, Peygamber size bir kitâb yazsın ki, kendisinden sonra yolunuzu şaşırmayasınız!" diyordu.

---

beni ziyâret etmek üzere bize geldi'' sözündedir. Bunun bâzı rivâyetleri yakında "Eli hastanın üzerine koyma bâbı''nda ve Vasiyyetler Kitâbı, "Üçte birden vasiyyet bâbı''nda da geçmiş ve bâzı açıklamalar oralarda verilmişti.

Kimi de Umer'in söylediği sözü söylüyordu. Peygamber'in yanında konuşma ve ihtilâfı çoğalttıkları zamân Rasûlullah:

— "(Haydi yanımdan) *kalkınız!*" buyurdu.

Râvî Ubeydullah şöyle dedi: İbn Abbâs bu hadîsi tahdîs ettiği sırada:

— Onların ihtilâf etmeleri ve karışık gürültülerinin sebeb olduğu o musîbet ne büyük bir musîbettir ki, Rasûlullah ile onlara yazmak istediği bu kitâb arasına engel oldu! der idi [36].

١٨ــ بابُ مَنْ ذَهَبَ بالصَّبِيِّ المَرِيضِ لِيُدْعَى لهُ

18- HASTA OLAN ÇOCUĞA DUÂ EDİLMESİ İÇİN ONU (SÂLİH İNSANLARIN YANINA) GÖTÜREN KİMSE BÂBI

٣١ــ حدّثنا ابْرَاهِيمُ بنُ حَمْزَةَ حدّثنا حَاتِمٌ هُوَ ابنُ إسْمٰعِيلَ عَنِ الْجُعَيْدِ قال سَمِعْتُ السَّائِبَ بنَ يَزِيدَ يَقُولُ ذَهَبَتْ بِي خَالَتِي إلَى رسُولِ اللّهِ ﷺ فَقالَتْ يا رَسُولَ اللّهِ إنَّ ابنَ أُخْتِي وجِعٌ فَمَسَحَ رَأْسِي ودَعَا لِي بالبَرَكَةِ ثُمَّ تَوَضَّأَ فَشَرِبْتُ مِنْ وَضُوئِهِ وقُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ فَنَظَرْتُ إلى خَاتَمِ النُّبُوَّةِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ مِثْلَ زِرِّ الحَجَلَةِ *

31-....... el-Cuayd ibn Abdirrahmân şöyle demiştir: Ben es-Sâib ibn Yezîd(R)'den işittim, şöyle diyordu: (Çocukluğumda) teyzem beni Rasûlullah(S)'ın yanına götürdü de:

— Yâ Rasûlallah! Benim kızkardeşimin şu oğlu hastadır, dedi.

Rasûlullah benim başımı eliyle sıvazladı ve bana bereket duâsı yaptı. Sonra abdest aldı. Ben O'nun abdest aldığı sudan içtim. Ve arka tarafında durdum da sırtında, iki kürekleri arasında gerdek çadırının kocaman düğmeleri gibi Peygamberlik mührünü gördüm [37].

١٩ــ بابُ تَمَنِّي المَرِيضِ المَوْتَ

36 Başlığa uygunluğu *"Kalkınız!"* sözündedir. Bu hadîste "Yanımdan" lafzını söylemedi. Fakat İlim Kitâbı'ndaki rivâyette *"Yanımdan kalkınız!"* şeklinde gelmiştir ki, buradaki başlığa uygundur. Bunun birer rivâyeti Vasiyyetler'de ve Mağâzî Kitâbı'nda da geçmişti. Oralarda hadîsle ilgili bâzı açıklamalar verilmişti.

37 Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun birer rivâyeti Abdest Alma Kitâbı ile Menâkıb'da geçmişti, inşâallah Duâlar Kitâbı'nda da gelecektir.

19- HASTANIN ÖLÜMÜ TEMENNÎ ETMESİNİN NEHYİ BÂBI

٣٢ــ حدّثنى آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ حدّثنا ثابتٌ البُنَانِيُّ عنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّٰهُ عنه قالَ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم لاَ يَتَمَنَّيَنَّ أحَدُكُمُ المَوْتَ مِنْ ضُرٍّ أَصَابَهُ فإنْ كانَ لاَ بُدَّ فَاعِلاً فَلْيَقُلِ اللَّهُمَّ أحْيِنى ما كانَتِ الحَيَاةُ خَيْرًا لِى وَتَوَفَّنِى إذَا كانَتِ الوَفَاةُ خَيْرًا لِى *

32-....... Bize Sâbit el-Bunânî, Enes ibn Mâlik(R)'ten tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

— *"Sizden biriniz kendisine* (hastalık gibi) *bir zarar isâbet ettiğinden dolayı sakın ölümü temennî etmesin! Eğer muhakkak temennî etmek zorunda bulunursa: Allah'ım, yaşamak benim için hayır olduğu müddetçe beni yaşat, ölmek benim için hayırlı olduğu zamân da beni öldür! desin"* [38].

٣٣ــ حدّثنى آدَمُ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ اسْمٰعِيلَ بنِ أَبِى خَالِدٍ عنْ قَيْسِ بنِ أَبِى حَازِمٍ قال دَخَلْنَا على خَبَّابٍ نَعُودُهُ وقَدِ اكْتَوَى سَبْعَ كَيَّاتٍ فقالَ إنَّ أصْحَابَنَا الَّذِينَ سَلَفُوا مَضَوْا ولَمْ تَنْقُصْهُمُ الدُّنْيَا وَإنَّا أصَبْنَا مالاَ نَجِدُ لَهُ مَوْضِعًا إلاَّ التُّرَابَ وَلَوْلاَ أنَّ النبيَّ صلى اللّٰهُ عليهِ وسلم نَهَانَا أنْ نَدْعُوَ بالمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ ثُمَّ أتَيْنَاهُ مَرَّةً أُخْرَى وهُوَ يَبْنِى حَائِطًا لَهُ فقال إنَّ المُسْلِمَ يُوجَرُ فِى كُلِّ شيءٍ يُنْفِقُهُ اِلاَّ فِى شَىْءٍ يَجْعَلُهُ فِى هٰذَا التُّرَابِ *

33-....... Kays ibn Ebî Hâzım şöyle dedi: Biz kendisine hasta ziyâreti yapmak için Habbâb (ibnu'l-Erett -R)'ın yanına girdik. Habbâb (karnını) yedi yerinden dağlamış hâldeydi. Bu ziyâretimizde Habbâb şöyle dedi:

— Bizden evvel geçen ve (Peygamber zamânında ölüp) giden arkadaşlarımız vardır ki, dünyâ onların (âhiret saâdetlerinden) birşeylerini eksiltmemişti. (Çünkü dünyâda darlık içinde yaşadılar. Bize

---

38 Hadîs, hastalık gibi herhangi zarar verici bir belâ ve musîbetin şiddeti sebebiyle ölümü temennî etmekten nehye delâlet etmektedir. Hadîsin son fıkrasındaki *"Eğer muhakkak ölümü temennî etmek zorunda kalırsa şöyle... desin"* emri de vücûbî bir emir değil, izin ve ihtiyâra delâlet eden bir emirdir.

gelince) şübhesiz biz (fetihler sebebiyle) o kadar dünyâlığa kavuştuk ki, bugün biz onu topraktan (köşkler yapmaktan) başka sarfedecek bir yer bulamıyoruz. Eğer Peygamber (S) bizi ölüm temennîsinden nehyetmemiş olsaydı, muhakkak ben (şu hastalık ıztırâbından dolayı) ölümü temennî ederdim!

(Kays dedi ki:) Bir müddet sonra biz Habbâb'ı bir kerre daha ziyâret ettik. O, kendisine âid bir duvar binâ etmekle meşgûldü. Bize:

— Müslümân, infâk ve harcama yapmakta olduğu herşey husûsunda sevâba nâil kılınır, yalnız şu toprak içine sarfetmekte olduğu mal hakkında sevâba nâil kılınmaz! dedi [39].

٣٤ــ **حدّثنا** أَبو اليَمَانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرني أَبو عُبَيْدٍ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ عَوْفٍ أنَّ أبَا هُرَيْرَةَ قال سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَنْ يُدْخِلَ أحَدًا عَمَلُهُ الجَنَّةَ قالُوا ولا أنْتَ يا رسولَ اللَّهِ قال لا ولا أنَا إلاَّ أنْ يَتَغَمَّدَنِي اللَّهُ بِفَضْلٍ مِنْهُ ورَحْمَةٍ فَسَدِّدُوا وقارِبُوا وَلاَ يَتَمَنَّيَنَّ أحَدُكُمُ المَوْتَ إمَّا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ أنْ يَزْدَادَ خَيْرًا وإمَّا مُسِيئًا فَلَعَلَّهُ أنْ يَسْتَعْتِبَ *

34-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim:

— *"Hiçbir kişiyi, onun güzel ameli* (ve ibâdeti) *cennete girdiremez"* buyuruyordu.

Bunun üzerine sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Seni de mi girdiremez? diye sordular.

Rasûlullah şöyle cevâb verdi:

— *"Evet, beni de Allah'ın fadlı ve rahmeti bürümedikçe, yalnız ibâdetim cennete girdiremez. Buna göre sizler iş ve ibâdetinizde ifrât ve tefrîtten sakınıp doğruyu arayınız ve doğru yoldan gidip Allah'ın yakınlığını isteyiniz. Sakın sizin hiçbiriniz* (sâlih olsun, fâsık olsun) *ölüm temennî etmesin! Çünkü, o, hayır ve ihsân sâhibi ise yaşayıp hayrını, ihsânını artırması umulur. Eğer günâhkâr bir kişi ise* (yine

---

39 Başlığa uygunluğu "Eğer Peygamber (S) bizi ölüm temennîsinden nehyetmemiş olsaydı, muhakkak ben ölümü temennî ederdim" sözündedir.

Habbâb ibnu'l-Erett (R), ilk müslümân olan bahtiyârlardandır. İslâm'a girenlerin onaltıncısıdır. Mekke müşriklerinden pek ağır işkenceler görmüştür. Bunlardan hiç yılmamış ve her zamân ferâgatli bir hayât yolu ta'kîb etmiştir. Buhârî bu hadîsin birer rivâyetini Duâlar ve Rikaak'ta; Müslim de Duâlar'da getirmiştir.

yaşayıp, günün birisinde) *tevbe ederek Allah'ın rızâsını dilemesi umulur!''* [40].

٣٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ أبى شَيْبَةَ حدّثنا أبو أسَامَةَ عنْ هِشَامٍ عنْ عَبَّادِ بنِ عَبْدِ اللّهِ بنِ الزُّبَيْرِ قال سَمِعْتُ عَائِشَةَ رضىَ اللّهُ عنها قالتْ سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم وهُوَ مُسْتَنِدٌ إلَىَّ يَقُولُ اللّهُمَّ اغْفِرْلِى وارْحَمنِى والْحِقْنِى بالرَّفِيقِ *

35-....... Abbâd ibnu Abdillah ibni'z-Zubeyr şöyle demiştir: Ben Âişe(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben, ölüm hastalığında sırtını bana dayamış olduğu hâlde Peygamber(S)'den işittim: ''***Allâhumme'ğfir lî, ve'rhamnî ve elhıknî bi'r-rafîkı*** (= Allâh'ım bana mağfiret et, merhamet eyle ve beni -yüksek- refîka eriştir)*!*'' diyordu [41].

٢٠ــ بابُ دعَاءِ العَائِدِ لِلْمَرِيضِ وقالَتْ عَائِشَةُ بِنْتُ سَعْدٍ عنْ أبِيهَا اللّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا قالهُ النبىُّ ﷺ

20- ZİYÂRET EDEN KİŞİNİN HASTAYA DUÂ ETMESİ BÂBI

Sa'd ibn Ebî Vakkaas'ın kızı Âişe de babasından Peygamber(S)'in Sa'd'a: ''*Allâh'ım, Sa'd'a şifâ ver!*'' diye duâ ettiğini söylemiştir [42].

٣٦ــ حدّثنا مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ حدّثنا أبو عَوَانَةَ عنْ مَنْصُورٍ عنْ إبْرَاهِيمَ عنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَائِشَةَ رضى اللّهُ عنها أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ كانَ إذَا

40 Bunu Müslim de *''Doğruyu arayınız''* kavline kadar çeşitli yollarla getirdi. Buhârî'nin bu hadîsten buradaki maksadı *''Sakın sizin hiçbiriniz ölüm temennî etmesin''* kavlidir. Bundan önceki kısımları istidrâd olarak zikretmiştir.

41 Bir rivâyette *''En yüksek refîk''* şeklinde gelmiştir. Murâd, en yüksek topluluk sâhibi olan meleklerdir. Peygamber bunu öleceği kendisine tahakkuk ettikten sonra, o zamân kendisine yüksek derecenin kemâlini müjdeleyen melekleri gördüğünde söylemiştir. Hiçbir peygamber, ölümü kendisine haber verilmedikçe kabzolunmaz. Nehy ise ölümden evvelki hâlete mahsûstur... Buhârî'ye aşk olsun! Zihinleri keskinleştirmek için en gizli olanı en açık olan üzerine ne kadar güzel hazırlıyor ve tercîh edip seçiyor! (İbn Hacer ve Kastallânî).

42 Sa'd kızı Âişe'nin bu hadîsi ''Ziyâret edenin kendi elini hasta üzerine koyması bâbı''nda senedli olarak geçti.

أُتِى مَرِيضًا أَوْ أُتِيَ بِهِ قال أَذْهِبِ البَاسَ رَبَّ النَّاسِ اشْفِ وأَنْتَ الشَّافِى لا شِفَاءَ إِلاَّ شِفَاؤُكَ شِفَاءً لا يُغَادِرُ سَقَمًا • وقال عَمْرُو ابنُ أَبِى قَيْسٍ وإِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ وأَبِى الضُّحَى إِذَا أُتِيَ بالمَرِيضِ • وقال جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِى الضُّحَى وحْدَهُ وقال إِذَا أَتَى مَرِيضًا •

36-....... Bize Ebû Avâne, Mansûr'dan; o da İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Mesrûk'tan; o da Âişe(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) bir hasta ziyâretine vardığında yâhud bir hasta Rasûlullah'a getirildiğinde, şöyle duâ ederdi: ***"Ezhibi'l-bâse Rabbe'n-nâsi. İşfi ve ente'ş-şâfî lâ şifâen illâ şifâuke, şifâen lâ yuğâdıru sakamen*** (= Ey insanların Rabb'i! Şu hastanın hastalığını gider! Şifâ ihsân eyle! Rabb'im ancak Sen sağlık verirsin. Sen'in şifândan başka hiçbir şifâ yoktur! Rabb'im bu hastaya öyle şifâ ver ki, o şifâ, hasta üzerinde hastalık izi ve eseri bırakmasın)!"

Amr ibnu Ebî Kays ile İbrâhîm ibn Tahmân, Mansûr'dan; o da İbrâhîm en-Nahaî'den ve Ebu'd-Duhâ'dan: "Hasta getirildiği zamân" şeklinde meçhûl sîgasıyle söylediler.

Cerîr ibn Abdilhamîd de Mansûr'dan; o da Ebu'd-Duhâ'dan yalnız olarak "Bir hastaya gittiği zamân" şeklinde söyledi, demiştir[43].

٢١ــ بابُ وُضُوءِ العَائِدِ لِلْمَرِيضِ

21- HASTA ZİYÂRETİNE GİDEN KİMSENİN HASTA(YA ŞİFÂ DUÂSI YAPMAK) İÇİN ABDEST ALMASI BÂBI

٣٧ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ مُحَمَّدِ ابنِ المُنْكَدِرِ قال سَمِعْتُ جَابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما قال دَخَلَ عَلَيَّ النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وأنا مرِيضٌ فَتَوَضَّأَ فَصَبَّ عَلَيَّ أَوْ قال صُبُّوا عَلَيْهِ فَعَقَلْتُ فَقُلْتُ يا رسولَ اللَّهِ لا يَرِثُنِى إِلاَّ كَلاَلَةٌ فَكَيْفَ المِيرَاثُ فَنَزَلَتْ آيَةُ الفَرَائِضِ •

---

43 Başlığa uygunluğu meydandadır. Buhârî burada hadîsin birkaç yoldan gelişini de işâret etmiştir.

"Tedâvîde Duânın Yeri"; *İslâm Medeniyeti Dergisi,* 1973 Hazîran sayısında Abdullah Aydemir'in 16 sahîfelik uzunca ve güzel makaalesi yerinden okunmağa değer!...

37-....... Muhammed ibnu'l-Munkedir şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan şöyle dediğini işittim: Ben (kendimi bilmez derecede) hasta iken Peygamber (S) benim yanıma girdi. Abdest aldı da abdest aldığı sudan üzerime döktü. -Yâhud: *"Üzerine bu sudan dökünüz"* buyurdu.- Bunun üzerine ben (baygınlığımdan) gözümü açtım da:

— Yâ Rasûlallah! Bana kelâleden başkası vâris olmayacak. Buna göre benim mîrâsım nasıl olacak? dedim.

Bunun üzerine Ferâiz Âyeti indi [44].

٢٢ـ بَابُ مَنْ دَعَا بِرَفْعِ الوَبَاءِ والحُمَّى

22- SALGIN VEBÂ VE HUMMÂ HASTALIKLARININ KALDIRILMASINA DUÂ EDEN KİMSE BÂBI

٣٨ـ حدّثنا إسْمَاعِيلُ حدّثني مالِكٌ عنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ عنْ أبِيهِ عنْ عَائِشَةَ رضى اللّهُ عنْهَا أنَّهَا قَالَتْ لَمَّا قَدِمَ رسولُ اللّهِ ﷺ وُعِكَ أبو بَكْرٍ وبِلاَلٌ قَالَتْ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِما فَقُلْتُ يا أَبَتِ كَيْفَ تَجِدُكَ ويا بِلاَلُ كَيْفَ تَجِدُكَ قَالَتْ وكانَ أبو بَكْرٍ إذَا أخَذَتْهُ الحُمَّى يَقُولُ *

كُلُّ امْرِىءٍ مُصَبَّحٌ فِى أهْلِهِ   والمَوْتُ أدْنَى مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ

وكانَ بِلاَلٌ إذَا أُقْلِعَ عَنْهُ يَرْفَعُ عَقِيرَتَهُ فَيَقُولُ *

ألا لَيْتَ شِعْرِى هَلْ أبِيتَنَّ لَيْلَةً   بِوَادٍ وحَولى إذخِرٌ وجَلِيلٌ
وهَلْ أرِدَنْ يَوْمًا مِيَاهَ مِجَنَّةٍ   وهَلْ تَبْدُوَنْ لى شَامَةٌ وطَفِيلُ

قال قالَتْ عَائِشَةُ فَجِئْتُ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فأخْبَرْتُهُ فقال اللّهُمَّ حَبِّبْ إلَيْنَا المَدِينَةَ كَحُبِّنَا مَكَّةَ أوْ أشَدَّ وصَحِّحْهَا وبارِكْ لَنَا فِى صاعِهَا ومُدِّهَا وانْقُلْ حُمَّاهَا فاجْعَلْهَا بالجُحْفَةِ *

---

44 Başlığa uygunluğu "Abdest aldı da suyundan üzerime döktü" sözündedir.

Buradaki Ferâiz Âyeti'nden murâd, en-Nisâ: 11-12'deki iki mîrâs âyeti, yâhud yine en-Nisâ Sûresi'nin sonunda olan 176. âyettir ki, her ikisinde de "Kelâle"den bahs buyurulmuştur.

Kelâle, usûl ve furû'dan olmayan kimselerdir.

Bu hadîsin bir rivâyeti yakında "Bayılmış hastayı ziyâret bâbı"nda geçmişti

38-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) muhâcir olarak Medîne'ye geldiği zamân Ebû Bekr ile Bilâl hummâ, yânî sıtma hastalığına tutuldular.

Âişe dedi ki: Ben bu iki hastanın yanlarına girdim de babama:

— Ey babacığım, kendini nasıl hissediyorsun?

Bilâl'e de:

— Yâ Bilâl! Sen de kendini nasıl hissediyorsun? diye hatırlarını sordum.

Âişe dedi ki: Ebû Bekr, kendisini sıtma hummâsı nevbeti yakalayınca şu beyti söylerdi:

Kullu'mrün musabbahun fî ehlihî
Ve'l-mevtu ednâ min şirâki na'lihî

(= Herkes âilesi içinde mes'ûd sabâhlamıştır. Hâlbuki ölüm, ayakkabısının kayışından daha yakındır.)

Bilâl de kendisinden sıtma nevbeti sıyrılınca şu beyitleri söyleyerek sesini yükseltirdi:

Elâ leyte şı'rî hel ebitenne leyleten,
Bi-vâdin ve havlî ızhırun ve celîlun.
Ve hel eriden yevmen miyâha Mıcennetin
Ve hel tebduven lî Şâmetun ve Tafîlu

(= Şunu bilmek isterdim: Mekke vâdîsinde etrafımı ızhır ve celîl otları sararak bir gece olsun geceler miyim? Bir gün gelip de Ukâz'daki Mıcenne sularının başına varır mıyım? Mekke'nin Şâme ve Tafîl dağları acaba bir kerre daha bana görünürler mi?)

Urve dedi ki: Âişe şöyle dedi: Ben akabinde Rasûlullah'a geldim de kendisine bunları haber verdim. Bunun üzerine O:

— *"Allah'ım! Mekke'yi bize sevdirdiğin gibi Medîne'yi de sevdir! Yâhud onu daha ziyâde sevdir! Medîne'nin havasını bizim için sahîh ve hastalıklardan sâlim kıl! Sâ'ında ve müddünde bize bereket ihsân eyle! Medîne'nin hummâsını ve sıtmasını taşı da onu Mekke'nin Cuhfe'sine koy!"* diye duâ etti [45].

---

45 Hadîsin bir rivâyeti yakında "Kadınların hasta erkekleri ziyâret etmeleri bâbı"nda geçmişti. Bu hadîslerde vebâ sözü geçmediyse de Hacc Kitâbı'nın sonlarındaki bir rivâyette Âişe "Medîne, Arz'ın en vebâlı bir yeri idi" demiştir. Buhârî oraya işâretle yetinmiş oluyor.

Duâ ile taabbud makbûldür. Çünkü duâ, bâzen ömrü uzatmaktaki sebebler cümlesinden yâhud hastalığın kaldırılması sebeblerinden olur.. (Kastallânî)

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

٧٦ــ كِتَابُ الطِّبِّ

76- KİTÂBU'T-TIBB

(Tıbb Kitâbı) [1]

١ــ بابٌ ما أنْزَلَ اللّٰهُ دَاءً إلاَّ أنْزَلَ لَهُ شِفَاءً

1- BÂB:

"Allah, indirdiği derde muhakkak şifâsını da indirmiştir"

---

1 *et-Tıbb:* Tâ'nın üç harekesi ve bâ'nın şeddelendirilmesiyle hakîmlik eylemek ma'nâsınadır ki, gereğine göre hayvânî cisme ve nefse ilâc ve tîmâr eylemekten ibârettir, gerek cismânî ve gerek rûhânî olsun... *el-Mısbâh*'ta tâ'nın kesriyle isim olmak üzere resmedilmiştir ki, tabîblik ma'nâsınadır... Ve *Tıbb,* işlerde rıfk ve teennî edip maslahatları güzel vech, lutuf ve suhûletle yürütmek ma'nâsınadır. "Men ahabbe tabbe = Yânî işlerinin yürütülmesini sevip isteyen kimse rıfk, teennî ve suhûletle mubâşeret eder" meseli bundandır.

et-Tabîb: Emîr vezninde mutlakaa amel ve kârında ustâz, hâzık ve mâhir olan kimseye denir. Şârih der ki, giderek hastalıkları tedâvî eylemekte hâzık olan kimseye denilir olmuştur.

et-Tabâbe: Kerâme vezninde, tabîb olmak ma'nâsınadır.

el-Mutatabbîb: Muteallim vezninde..., zâtında üstâd olmayıp henüz tabâbet fennine tahsîle sa'y edip dürüşür olan kimseye denir...

el-İstitbâb: Bir kimse derdi için hangi devâ iyidir diye tabîbden yâhud tecrübe ehlinden soruşturup, faydalı devâ ihbârını istemek ma'nâsınadır... *(Kaamûs Ter.).*

Tıbb, insan vücûdunun sıhhatini korumak için bedenin sıhhî ve marazî hâllerinden bahseden bir ilimdir... Tıbbın nazarî ve amelî kısımları vardır. Tıbbın amelî kısmı hakîmlikten ve insanı gerek cismen, gerek rûhen tedâvî etmekten ibârettir.

١ ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا أبو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ حدّثنا عَمْرُو ابنُ سَعِيدِ بنِ أبِي حُسَيْنٍ قال حدّثنى عَطَاءُ بنُ أبِي رَبَاحٍ عنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال ما أَنْزَلَ اللّهُ دَاءً إلاَّ أَنْزَلَ لهُ شِفَاءً *

1-....... Bana Atâ ibn Ebî Rebâh, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Allah, indirdiği derde, muhakkak şifâsını da indirdi"* buyurmuştur [2].

Maraz, yânî hastalık, vücûdun tabiî mecrâsından çıkmasıdır. *Tedâvi* de vücûdu tabiî mecrâsına döndürmektir. Sıhhati koruma, vücûdun tabiî mecrâsında kalmasından ibârettir... Tıbbın nazarî ve amelî kısımları müşâhade ve tecrübelerle dâimâ ilerleyeceğinden Rasûlullah'ın tıbbı ile zamânımızdaki ilerlemiş şeklinin kasdedilmediği bilinmelidir. "Peygamber'in tıbbı" ile işâret edilen tedâvî üç kısımda özetlenebilir:

a. Vahy yoluyla bilinen,

b. Arab göreneğinden alınan,

c. Kur'ân ile şifâ edilmek gibi teberrük murâd olunan kısımlardır... (Aynî ve Kastallânî).

Kur'ân-ı Kerîm'de çeşitli hastalık nevi'leri tedâvîleri, korunma yolları, sağlık düstûrları ve umûmî olarak tıbbla ilgili birçok âyetler vardır. Bilhassa çok vecîz bir sağlığı koruma düstûru olan şu âyete dikkat çekilmiştir: ***"Ey Âdem oğulları, her mescid huzûrunda zînetinizi alın, yiyin, için; isrâf etmeyin. Çünkü Allah isrâf edenleri sevmez"*** (el-A'râf: 31).

Bu âyet, bir taraftan tedâvî, öbür taraftan korunma kaaidelerini öğrettiğine göre, isrâfsız yemek içmek, sıhhati korumanın tamâmı, tıbbın da yarı kaynağı bulunur. Bu âyette tıbbın yarısı hülâsa olundu demişlerdir (ez-Zehebî, *et-Tıbbu'n-Nebevî,* s. 13; İbn Kesîr, III, 61).

"Biz bunu birkaç bakış noktasıyle anlıyoruz: Birincisi: Tıbb gerçi başlıca hastalıkları ilmi ile tedâvî san'atında hûlasa olunur. Fakat her ikisinden gâye sıhhattir. Binâenaleyh sıhhatin korunması evvel, âhir tıbbın en büyük şartını ve maksadını teşkîl ettiğinden, bir yarısı sıhhati koruma, diğer bir yarısı da hastalıklar ve tedâvî demektir. Bu âyet ise sıhhati korumanın esaslı şartlarını hulâsa etmiştir" (*Hakk Dîni,* III, 2153).

Müftî Abduh'un da müsteşriklerin "Kur'ân'da tıbba dâir birşey var mıdır?" diye sorularına: "Yarım âyet vardır" deyip ***"Yiyiniz, içiniz, isrâf etmeyiniz"*** cümlesini söylediği nakledilir *(Tecrîd Ter.,* XII, 107).

2 Hadîs başlığın aynıdır. Bu hadîsi en-Nesâî de Tıbb Kitâbı'nda rivâyet etmiştir. Türkçe'de "Derd veren Allah, devâsını da verir" sûretinde meşhûr olan meselimiz, bu hadîsin en sâde bir ifâdesidir. Bu hadîs "Bütün hastalıkların ilâcı ve şifâsı vardır" şeklinde umûmiyeti üzere değildir. Bunun umûmîliğinden ihtiyârlık ve tedâvîsi kaabil olmayan hastalıklar müstesnâdır. Bu hadîs, tedâvînin mübâhlığına ve tıbbın cevâzına delâlet eder. Bâzı hastaların tedâvîye tâbi' tutuldukları hâlde iyileşmemelerinin sebebleri arasında, hastalığın hakîkî tedâvîsinin bilinememesi yâhud hastalığın iyi teşhîs olunamaması da vardır. Rasûlullah (S): *"Her derdin bir devâsı vardır. Binâenaleyh derdin devâsına denk gelindiği zamân Al-'ah'ın izniyle o derd iyi olur"* buyurmuştur (Müslim, Tıbb, Câbir'den).

٢ــ بابٌ هَلْ يُدَاوِى الرَّجُلُ المَرْأةَ أوِ المَرْأةُ الرَّجُلَ

2- BÂB: ERKEK KADINI, KADIN DA ERKEĞİ TEDÂVÎ EDER Mİ? [3]

٢ــ حدّثنا قُتَيْبَةُ بنُ سَعِيدٍ حدّثنا بِشْرُ بنُ المُفَضَّلِ عنْ خَالِدِ بنِ ذَكْوَانَ عَنْ رُبَيِّعِ بِنْتِ مُعَوِّذِ بنِ عَفْرَاءَ قالَتْ كُنَّا نَغْزُو مَعَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم نَسْقِى القَوْمَ ونَخْدُمُهُمْ ونَرُدُّ القَتْلَى والجَرْحَى إلَى المَدِينَةِ *

2-...... Muavviz ibn Afrâ'nın kızı Rubeyyi' (R) şöyle demiştir: Biz Rasûlullah(S)'ın berâberinde gazveye giderdik. Gâzîlere su taşıyıp sulardık ve onların hizmetlerini görürdük. Bir de harb sâhasındaki şehîdleri ve yaralıları toplayıp Medîne'ye naklederdik [4].

٣ــ بابٌ الشِّفاءُ فى ثَلاَثٍ

3- BÂB: *"Şifâ üç şeydedir"*

٣ــ حدّثنى الْحُسَيْنُ حدّثنا أحْمَدُ بنُ مَنِيعٍ حدّثنا مَرْوَانُ بنُ شُجاعٍ حدّثنا سالِمٌ الأفْطَسُ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما قال الشِّفاءُ فى ثَلاثَةٍ شَرْبَةِ عَسَلٍ وشَرْطَةِ مِحْجَمٍ وكَيَّةِ نارٍ وأنْهَى أُمَّتِى عنِ الكَىِّ رَفَعَ الحَدِيثَ وَرَوَاهُ القُمِّىُّ عنْ لَيْثٍ عنْ مجُاهِدٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ عنِ النبىِّ ﷺ فى العَسَلِ والحَجْمِ *

3-....... Bize Sâlim el-Eftus (ibn Aclân el-Harrânî), Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti ki, İbn Abbâs(R): *"Şifâ üç şeydedir: Bal şerbeti*

---

3 Bu, haber isteme yolu üzere bir sorudur. Buhârî başlıkların çoğundaki âdeti üzere, bâb hadîsindeki bilgi ile yetinerek, hükmü kesin belirtmemiştir.

4 Hadîs, umûmiyetiyle başlığa delâlet etmektedir. Fakat Cihâd'da "Harbde kadınların yaralıları tedâvî etmeleri bâbı"nda geçen hadîs bu başlığa daha açık delâlet etmektedir. Buhârî buradaki rivâyeti zikretmekle o rivâyete de işâret etmiş oluyor. O hadîs şöyledir: Muavviz kızı Rubeyy' (R): "Biz kadınlar, Peygamber'in maiyyetinde harbde bulunurduk; gâzîlere su verir, yaralıları tedâvî eder, ölüleri de Medîne'ye taşırdık" demiştir.

içmekte, kan alma âleti vurmakta, ateşle dağlamakta. Fakat ben ümmetimi (son bir ihtiyâç olmadıkça) *ateşle dağlamaktan nehyederim"* demiştir.

İbn Abbâs bu hadîsi Peygamber(S)'e yükseltmiştir.

Ve yine bu hadîsi el-Kummî de Leys'ten; o da Mucâhid ibn Cebr'den; o da İbn Abbâs'tan olmak üzere (dağlamayı zikretmeden) Peygamber (S): *"Şifâ, balda ve kan aldırmadadır"* lafzıyle rivâyet etmiştir [5].

٤ ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ أخبرنا سُرَيْجُ بنُ يُونُسَ أَبُو الْحٰرِثِ حدّثنا مَرْوانُ بنُ شُجاعٍ عنْ سالِمٍ الأَفْطَسِ عنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما عنِ النبىِّ ﷺ قال الشِّفاءُ فى ثَلاثَةٍ فى شَرْطَةِ مِحْجَمٍ أو شَرْبَةِ عَسَلٍ أو كَيَّةٍ بِنارٍ وأَنْهَى أُمَّتى عَنِ الكَىِّ *

4-....... Bize Mervân ibn Şucâ', Sâlim el-Eftus'tan; o da Saîd ıbn Cubeyr'den; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Şifâ üç şeydedir: Kan alma âleti vurmakta, yâhud bal şerbeti içmekte yâhud ateşle dağlamaktadır. Fakat ben* (son bir ihtiyâç ve zarûret olmadıkça) *ümmetimi ateşle dağlamaktan nehyederim"* buyurmuştur [6].

---

5 İbn Abbâs'ın bu hadîsi rivâyet şeklinde garîblik vardır, şöyle ki: Hadîsin evvelindeki rivâyet şekline göre hadîs, İbn Abbâs'ın kendi sözü olduğu; âhirine, yânî *"Ümmetimi nehyederim"* cümlesine göre de merfû', yânî İbn Abbâs'ın Peygamber'den rivâyet ettiği anlaşılır. Buhârî bu garîbliği kaldırmak ve hadîsin merfû' olduğunu belirtmek için, evvelâ el-Kummî'den gelen rivâyeti getirmiştir. Buhârî bunu sırf bu maksadla şâhid tutmak için zikretmiştir.

Bu hadîsin ma'nâsında da bir garîblik, nefyen ve isbâten bir çelişki var gibidir; şöyle ki: *Key,* yânî dağlamak, kendisinde şifâ bulunan üç asıldan birisi olarak zikredildiği hâlde, sonra bundan nehy olunmuştur. Bunun çözümü için şöyle denilmiştir: Peygamber'in dağlamaktan nehyi mutlak ve kesin değildir. Çünkü Peygamber, Sa'd ibn Muâz'ı ve başkalarını dağlamakla tedâvî etmiştir. Sahâbîlerden birçokları da dağlama yapmışlardır. Peygamber dağlamanın ilk değil, son başvurulacak tedâvî vâsıtası olduğunu bildirmiştir. Hasta üzerinde ilk önce bu acıtıcı tedâvîyi uygulamayı değil, ancak son bir ihtiyâç ve zarûret hâlinde buna gidilmesini uygun görmüştür... Hadîsin tercümesinde "Son bir ihtiyâç olmadıkça" kaydının konulmasıyle bu tenâkuz kaldırılmış olmaktadır.

Ateşle dağlamak sûretiyle tedâvî bütün devirlerde çeşitli milletlerin tabâbetinde tatbîk edilegelen kadîm bir usûldür. Kan almak sûretiyle yapılan tedâvî şekli de böyledir.

6 Bu rivâyet, öncekinde görülen mevkûfluk şübhesini tamâmen kaldıran tabiî bir sevkediş uslûbuyle gelmiştir.

٤ــ باب الدَّواء بالعَسَل . وقَوْلِ اللّهِ تَعالى فِيهِ شِفاءٌ لِلنَّاسِ

4- BAL İLE TEDÂVÎ VE YÜCE ALLAH'IN: *"Onda insanlar için şifâ vardır"* (el-Nahl: 69) KAVLİ BÂBI [7]

٥ــ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا أَبُو أُسامَةَ قال أخبرنى هِشامٌ عنْ أَبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللّه عنها قالَتْ كانَ النبيُّ صلى اللّه عليْهِ وسلم يُعْجِبُهُ الحَلْواءُ والعَسَلُ *

5-....... Bize Ebû Usâme tahdîs edip şöyle dedi: Bana Hişâm, babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R): Peygamber (S) tatlıyı ve balı çok severdi, demiştir [8].

٦ــ حدّثنا أَبُو نُعَيْمٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ الغَسِيلِ عنْ عاصِمِ بنِ عُمَرَ بنِ قَتادَةَ قال سَمِعْتُ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللّهِ رضى اللّهُ عنهما قال سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَقُولُ إنْ كانَ فى شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ أَوْ يَكُونُ فى شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ خَيْرٌ فَفِى شَرْطَةِ مِحْجَمٍ أَوْ شَرْبَةِ عَسَلٍ أَوْ لَذْعَةٍ بِنارٍ تُوافِقُ الدَّاءَ وما أُحِبُّ أنْ أَكْتَوِيَ *

---

7 Âyetin, bir önceki ile meâli şöyledir: ***"Rabb'in bal arısına: 'Dağlardan, ağaçlardan ve*** (insanların senin için yapacakları) ***çardaklardan evler edin, sonra meyvelerin herbirinden ye de Rabb'inin*** (bal yapmakta öğrettiği ve) ***kolaylıklar gösterdiği yaylım yollarına git!' diye ilhâm etti. Onların karınlarından renkleri çeşitli şerbet çıkar ki, onda insanlar için şifâ vardır. İşte bunda da tefekkür edecek bir zümre için elbette bir âyet vardır"*** (en-Nahl: 68-69).

Son fennî ve tıbbî tecrübeler de bunu isbât etmektedir. Umer (R) onulmaz yaraları bal ile tedâvî ederdi, hem sürer, hem içirirdi. Bugün de tedâvî usûlü tatbîk edilmekte yüzde doksan müsbet netîceler alınmaktadır (H.B. Çantay, *Meâl-i Kerîm*).

Bu âyetteki vahyi açıklayan güzel bir tefsîri *Hakk Dîni*, IV, 3108'den okuyunuz!

8 Başlığa uygunluğu "Tatlı ile bal Peygamber'in çok hoşuna giderdi" sözünden alınır. Çünkü hoşlanmak ve sevmek devâ yoluyla yâhud gıdâ yoluyla olmayı şâmil olur.

Bunun bir rivâyeti bu isnâd ve metinle Eşribe'de "Tatlı ve bal şerbeti bâbı"nda da geçmişti.

6-....... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: *"Eğer sizin devâlarınızdan herhangi birşeyde bir hayır mevcûd ise* -yâhud: *devâlarınızdan herhangi birinde bir hayır olacaksa- neşter* (ameliyât bıçağı) *darbesinde yâhud bal şerbetinde yâhud da derde uyacak bir ateşle dağlamakta vardır. Ammâ ben.dağlamak tedâvîsini sevmiyorum"* [9].

٧ــ **حدّثنا** عَيَّاشُ بنُ الوَلِيدِ **حدّثنا** عبْدُ الأعْلى **حدّثنا** سَعِيدٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أبِى المُتَوَكِّلِ عنْ أبِى سَعِيدٍ أنَّ رَجُلاً أتَى النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم فقال أخِى يَشْتَكى بَطْنَهُ فقال اسْقِهِ عَسَلاً ثُمَّ أتَى الثَّانِيَةَ فقال اسْقِهِ عَسَلاً ثُمَّ أتاهُ الثَّالِثَةَ فقال اسْقِهِ عَسَلاً ثُمَّ أتَاهُ فقال فَعَلْتُ فقال صَدَقَ اللّهُ وكَذَبَ بَطْنُ أخِيكَ اسْقِهِ عَسَلاً فَسَقاهُ فَبَرَأ ❊

7-....... Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Ebu'l-Mütevekkil'den; o da Ebû Saîd (el-Hudrî -R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'e bir adam geldi de:

— Kardeşimin karnı ağrıyor, dedi.

Peygamber:

— *"Bal* (şerbeti) *içir!"* buyurdu.

Sonra bu adam ikinci bir defa daha geldi (ve hastalığın geçmediğini söyledi). Peygamber yine:

— *"Ona bal şerbeti içir!"* buyurdu.

Sonra üçüncü defa geldi. Peygamber yine:

— *"Bal şerbeti içir!"* buyurdu.

Sonra bu adam bir daha geldi de:

— İçirdim (fakat ağrısı geçmedi), dedi.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Allah doğru söyledi, fakat kardeşinin karnı yalan söylemiştir. Haydi ona yine bal şerbeti içir!"* buyurdu.

Adam kardeşine (dördüncü kerre) bal şerbeti içirdi de adam hastalıktan iyileşip kurtuldu [10].

---

9 Başlığa uygunluğu *"Yâhud bal şerbetinde..."* sözündedir.
Bunun bir rivâyetini Müslim de Tıbb'a getirmiştir: *Müslim Tercemesi*, VII, s. 58-59.

10 Devânın kullanılması tekrâr ettikçe hastalığa mukaavemet edip yendi de onu tamâmiyle giderdi. Devâların ve keyfiyetlerinin mikdârlarına hastalığın ve hastanın kuvvet derecesine i'tibâr etmek tıbb kaidelerinin en büyüklerindendir. *Zâdu'l-Maâd*'da şöyle dedi: Peygamber'in tıbbı, tabîblerin tıbbı gibi değildir.

٥ـ باب الدّواء بألبان الإبل

5- DEVELERİN SÜTLERİYLE DEVÂLANIP TEDÂVÎ OLMAK BÂBI

٨ـ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ ابْرَاهيمَ حدّثنا سَلاَّمُ بنُ مِسْكِين حدّثنا ثابِتٌ عنْ أنَس أنَّ ناساً كانَ بِهِمْ سَقَمٌ قالوا يارسولَ اللّهِ آوِنا وأطْعِمْنا فلما صَحُّوا قالوا إنَّ المَدِينَةَ وَخِمَةٌ فأنْزَلَهُمْ الحَرَّةَ فى ذَوْدٍ لهُ فقال اشْرَبُوا ألْبانَها فلما صَحُّوا قَتَلُوا رَاعِيَ النبىِّ ﷺ واسْتاقوا ذَوْدَهُ فَبَعَثَ فى آثارِهِمْ فَقطَعَ أيْدِيَهُمْ وَأرْجُلَهُمْ وسَمَرَ أعْيُنَهُمْ فَرأيْتُ الرَّجُلَ مِنْهُمْ يَكْدِمُ الأرْضَ بِلِسانِهِ حتَّى يَمُوتَ * قال سَلاَّمٌ فَبَلَغَنى أنَّ الحَجَّاجَ قال لأنَسٍ حَدِّثْنِي بأشَدِّ عُقُوبَةٍ عاقَبَهُ النبىُّ صلى اللّهُ عليه وسلم فَحَدَّثَهُ بِهٰذَا فَبَلَغَ الحَسَنَ فقال وَدِدْتُ أنَّهُ لَمْ يُحَدِّثْهُ بهذَا *

8-....... Bize Sâbit el-Bunânî, Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Kendilerinde hastalık bulunan birtakım insanlar (Medîne'ye geldiler ve):

— Yâ Rasûlallah! Bizleri barındır ve doyur! dediler.

Sağlıklarına kavuştukları zamân da:

— Şübhesiz Medîne havâsı ağır bir yerdir, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah onları zekât develerinin bulunduğu Harre denilen arâzîye yerleştirdi de:

— *"Develerin sütlerini içiniz!"* buyurdu.

Onlar orada tam sağlıklarına kavuşunca Peygamber'in çobanını öldürdüler ve develeri önlerine katıp götürdüler. Peygamber (bunu haber alınca) arkalarından bir askerî birlik gönderip yakalattı. Peygamber onların (kısâs olarak çaprasvârî) ellerini, ayaklarını kestirdi, gözlerine de mil çektirip oydurdu.

(Enes dedi ki:) Ben onlardan bir adamı gördüm ki, ölünceye kadar diliyle yeri yalayıp ısırıyordu.

Râvî Sellâm ibnu Mıskîn şöyle dedi: Bana şu ulaştı ki, Haccâc ibn Yûsuf, Enes'e: Peygamber(S)'in tatbîk ettiği en şiddetli ukûbeti bana tahdîs et! demiş, Enes de ona bu hadîsi tahdîs etmiştir. Bu el-

---

Çünkü Peygamber'in tıbbı, yakînîdir, kat'îdir, ilâhîdir; vahiyden, peygamberlik kandilinden ve aklın kemâlinden çıkmaktadır. Başkalarının tıbbı ise sezgi, zannlar ve tecrübelerden ibârettir (Kastallânî).

Peygamber *"Allah doğru söyledi"* sözüyle ***"Balda insanlar için bir şifâ vardır"*** (en-Nahl: 69) kavlini kasdetmiştir.

Hasenu'l-Basrî'ye ulaşınca: Enes'in bu hadîsi Haccâc'a tahdîs etmemiş olmasını arzû ederdim, demiştir [11].

٦ـ باب الدَّواءِ بِأَبْوَالِ الإِبِلِ

6- DEVELERİN SİDİKLERİYLE TEDÂVÎ OLMAK BÂBI

٩ـ حدّثني مُوسَى بنُ اسْمٰعِيلَ حدّثنا هَمَّامٌ عنْ قَتادَةَ عنْ أَنَسٍ رضى اللّٰهُ عنه أنَّ ناسًا اجْتَوَوْا في المَدِينَةِ فأَمَرَهُمُ النبيُّ صلى اللّٰهُ عليهِ وسلم أنْ يَلْحَقُوا براعِيهِ يَعْنِى الإِبِلَ فَيَشْرَبُوا مِنْ أَلْبانِها وَأَبْوالِها فَلَحِقُوا براعِيهِ فشَرِبُوا مِنْ أَلْبانِها وأَبْوالِها حتَّى صَلَحَتْ أَبْدانُهُمْ فقَتَلُوا الرَّاعِيَ وساقوا الإِبِلَ فَبَلَغَ النبيَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم فَبَعَثَ في طَلَبِهِمْ فَجِيءَ بِهِمْ فقطَعَ أَيْدِيَهُمْ وأَرْجُلَهُمْ وسَمَرَ أَعْيُنَهُمْ. قال قَتادَةُ فَحَدَّثَني مُحَمَّدُ بنُ سِيرِينَ أنَّ ذَلِكَ كانَ قَبْلَ أنْ تَنْزِلَ الحُدُودُ *

9-....... Bize Hemmâm ibn Yahyâ, Katâde'den; o da Enes(R)'ten şöyle tahdîs etti: Birtakım insanlar (Medîne'ye geldiler de) mi'de ağrısından dolayı Medîne'de ikaamet etmek istemediler. Peygamber (S) onlara zekât develerini güden çobanın yanına gitmelerini, orada develerin sütlerinden ve sidiklerinden içmelerini emretti. Onlar da Peygamber'in çobanına katıldılar da develerin sütlerinden ve sidiklerinden içtiler. Nihâyet bedenleri iyileşince çobanı öldürdüler, develeri önlerine katıp götürdüler. Bu yaptıkları Peygamber'e ulaşınca, onları aramak için bir birlik gönderdi. Sonunda bunlar Peygamber'e getirildiler, Peygamber de (kısâs olarak) onların ellerini ve ayaklarını (çaprasvârî) kesti, gözlerini de oydu.

Katâde: Muhammed ibn Sîrîn bana, bunun haddlerin (yânî bu husûstaki dînî cezâların) inmesinden önce olduğunu tahdîs etti, demiştir [12].

---

11 Çünkü Haccâc zâlim idi. Zulmünde en küçük şeye tutunurdu. Nitekim Behz'in rivâyetinde: "Vallâhi Haccâc vazgeçmeyip, minber üzerine dikildi de: Enes bana tahdîs etti, deyip bu hadîsi zikretti" fıkrası vardır (Kastallânî).
Başlığa uygunluğu "Develerin sütlerinden içtiler" sözündedir.

12 Bunun da başlığa uygunluğu "Develerin sidiklerinden içtiler" sözündedir.
Hadîsin sonundaki Katâde'nin İbn Sîrîn'den rivâyet ettiği fıkra, Enes'in Müslim'de Süleymân ibn Teymî yolundan rivâyet edilen hadîsine aykırıdır. Peygamber onların gözlerini, ancak onlar çobanların gözlerini çıkarmış oldukları için çıkarmıştır.

٧ـ باب الحبّة السّوداء

7- KARA TÂNE (VE FAYDALARININ ZİKRİ) BÂBI

١٠ـ حدّثنا عبْدُ اللّهِ بنُ أبي شَيْبَةَ حدّثنا عُبَيْدُ اللّهِ حدّثنا اسْرائيل عنْ مَنْصُورٍ عنْ خالِدِ بنِ سَعْدٍ قال خَرَجْنا ومَعَنا غالِبُ بنُ أَبْجَرَ فَمَرِضَ فِي الطَّرِيقِ فقَدِمْنا المَدِينَةَ وهْوَ مَرِيضٌ فعادَهُ ابنُ أبي عَتِيقٍ فقال لنا عَلَيْكُمْ بهٰذِهِ الحُبَيْبَةِ السَّوْداءِ فَخُذُوا مِنْها خَمْسًا أوْ سَبْعًا فاسْحَقُوها ثُمَّ اقْطُرُوها في أنْفِهِ بِقَطَراتِ زَيْتٍ في هٰذَا الجانِبِ وَفي هذا الجانِبِ فإنَّ عائِشَةَ رضي اللّهُ عنها حَدَّثَتْنِي أنَّها سَمِعَتِ النَّبيَّ ﷺ يَقُولُ إنَّ هٰذِهِ الحَبَّةَ السَّوْداءَ شِفاءٌ مِنْ كُلِّ داءٍ إلاَّ مِنَ السَّامِ قُلْتُ وما السَّامُ قال المَوْتُ *

10-....... (Ebû Mes'ûd Bedrî'nin kölesi) Hâlid ibn Sa'd şöyle demiştir: Biz sefere çıkmıştık, berâberimizde Gâlib ibnu Ebcer de vardı. Bu Gâlib, yolda hastalandı. Medîne'ye geldik, o hâlâ hasta idi. Ebû Atîk'ın oğlu (yânî Abdullah ibn Muhammed ibn Abdirrahmân ibn Ebî Bekr es-Sıddîk -ki Ebû Atîk babası Muhammed'in künyesi idi-) ona hasta ziyâretine geldi. Bu ziyârette Abdullah ibn Muhammed bize:

— Şu küçük kara tânecik üzerine devâm edip ona ehemmiyet verin. Ondan beş yâhud yedi tâne alıp bunları ezin. Sonra bunu burnunun içine şu tarafına ve şu tarafına olmak üzere zeytinyağı damlalarıyle damlatın. Çünkü Âişe (R) bana tahdîs etti ki, kendisi Peygamber(S)'den: *"Şübhesiz şu kara tâne, sâmdan başka hastalığa şifâdır"* buyururken işitmiştir.

Ben:

— Sâm nedir? dedim.

Bu hadîsin bir rivâyetinde Ebû Kılâbe: İşte bunlar çaldılar, insan öldürdüler, îmândan sonra Allah'a küfretmekle berâber Allah'a ve Rasûlü'ne muhârib olmuşlardı, demiştir ki, Peygamber tarafından ***"Allah'a ve Rasûlü'ne harb açanların, yeryüzünde fesadçılığa koşanların cezâsı ancak öldürülmeleri; ya asılmaları yâhud elleriyle ayaklarının çaprasvârî kesilmesi yâhud da bulundukları yerden sürülmeleridir..."*** (el-Mâide: 33) âyetinin hükmü infâz buyurulduğunu haber vermiş oluyor. Bunun araştırılması Diyetler Kitâbı'nda gelecektir. Buhârî bunun bir rivâyetini Hudûd'da da getirmiştir.

O:

— Ölümdür, dedi [13].

١١ـ حدّثنا يَحْيَى بنُ بُكَيْرٍ حدّثنا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابنِ شَهابٍ
قال أخبرَني أبو سَلَمَةَ وسَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ أخْبَرَهُما أنَّهُ سَمِعَ رسُولَ
اللّهِ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم يَقُولُ فى الحَبَّةِ السَّوْدَاءِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إلاَّ السامَ *
قال ابنُ شِهابٍ والسَّامُ المَوْتُ وَالحَبَّةُ السَّوْدَاءُ الشُّونِيزُ *

11-....... İbn Şihâb şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ve Saîd ibnu'l-Müseyyeb haber verdiler, onlara da Ebû Hureyre (R) haber vermiştir. Kendisi Rasûlullah(S)'tan: *"Şu kara tânede sâmdan* (yânî ölümden) *başka her hastalığa şifâ vardır"* buyururken işitmiştir.

İbn Şihâb: Sâm ölümdür, kara tâne de şûnîz'dir, dedi [14].

٨ـ بابُ التَّلْبِينَةِ لِلْمَرِيضِ

8- HASTA İÇİN TELBÎNE BULAMACI YAPILMASI BÂBI

١٢ـ حدّثنا حِبَّانُ بنُ مُوسَى أخبرنا عَبْدُ اللّهِ أخبرنا يُونُسُ بنُ يَزِيدَ
عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابنِ شِهابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عائِشَةَ رضى اللّهُ عنها أنها كانَتْ

---

13 *el-Habbetu's-sevdâ: Şûnîz*'dir ki, çörek otudur. *el-Habbetu'l-hadrâ:* Sakızlık ağacın yemişidir ki "el-Butmu" dahî derler, çitlenbik ta'bîr olunur.

eş-Şûnîz -şîn'in dammıyle- *Şıhnîz* -şîn'in kesri ve hâ ile- çörek otuna denir (*Kaamûs Tercemesi,* I, 190 ve 1175; II, 814).

14 *el-Habbetu's-sevdâ*'yı, yânî kara habbe'yi Zuhrî "Şûnîz" diye tefsîr etmiştir ki, bu bizim çörek otu dediğimiz siyâh tohumdur. Bir rivâyette de *"Kemmûn"* diye tefsîr olunmuştur. Bu da kimyon dediğimiz yeşil tohumdur. Arablar arasında yeşil renge siyâh ve siyâh renge de yeşil demek âdet olduğundan *Habbetu's-sevdâ*'yı yeşil kimyon ile tefsîr dahî uzak görülmez. Ve her ikisinin de tabâbette birçok faydaları tecrübe ile sâbit olmuştur. Çörek otunun tabâbette şifâ verici faydaları muhakkak olmakla berâber ölümden başka her derde devâ olduğu mutlak değildir. Çörek otu, sıcak ve kuru nahıllardan olduğu için şifâsı, rutûbetten meydana gelen hastalıklara hasstır. Bu cihetle hadîste âmm zikrolunup hâss murâd edilerek bir mecâz yapılmıştır. Şu hâlde bu "Ölümden başka her hastalıktan" maksad rutûbetten oluşan her hastalıktır ve lafız bununla kayıdlanmıştır. Ölüm derdine gelince, onun için hiçbir devâ yoktur.

تَأْمُرُ بِالتَّلْبِينِ لِلْمَرِيضِ ولِلْمَحْزُونِ عَلَى الْهالِكِ وكانَتْ تَقُولُ إِنِّى سَمِعْتُ رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم يَقُولُ إِنَّ التَّلْبِينَةَ تُجِمُّ فُؤَادَ الْمَرِيضِ وتَذْهَبُ بِبَعْضِ الْحُزْنِ *

12-....... Bize Yûnus ibn Yezîd, Ukayl'den; o da İbn Şihâb'dan; o da Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) hasta için ve ölmüş kimse üzerine hüzünlü olan insan için dâimâ telbîne bulamacı yapılmasını emreder ve:

— Ben Rasûlullah(S)'tan: *"Şübhesiz telbîne bulamacı hastanın gönlüne râhat verir, bir kısım hüzün ve kederi de giderir"* buyururken işittim, der idi [15].

١٣ــ حدّثنا فَرْوَةُ بنُ أَبِى المَغْراءِ **حدّثنا** عَلِيُّ بنُ مُسهِرٍ عنْ هِشامٍ عنْ أَبِيهِ عنْ عائِشَةَ أَنَّها كانَتْ تَأْمُرُ بالتَّلْبِينَةِ وتَقُولُ هُوَ البَغِيضُ النَّافِعُ *

13-....... Bize Alî ibnu Mushır, Hişâm'dan; o da babası Urve'den tahdîs etti ki, Âişe (R) telbîne bulamacı yapılmasını emreder ve:

— O, hasta tarafından sevilmez, (fakat hastalığı için) faydalıdır, der idi.

٩ــ بابُ السَّعُوطِ

9- SAÛT(UN HÜKMÜ) BÂBI

١٤ــ حدّثنى مُعَلَّى بنُ أَسَدٍ **حدّثنا** وهَيْبٌ عنِ ابنِ طاوُسٍ عنْ أَبِيهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّهُ عنهما عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم احْتَجَمَ وأَعْطَى الحَجَّامَ أَجْرَهُ واسْتَعَطَ *

---

15 *Telbîn* ve *Telbîne,* tâ'ların fethiyle bir bulamaç aşına denir ki, un veyâ un kepeğini süt ile ve bal ile karıştırarak tertîb ederler (*Kaamûs Ter.,* IV, 745).

Herevî ve diğerleri: Buna, beyazlığı ve inceliğinden dolayı süte benzetilmesi sebebiyle "Telbîne" ismi verilmiştir, dediler (Nevevî).

Bu îzâhlara göre telbîne, un, süt, baldan mürekkeb olarak pişirilen muhallebiye benzer bir nevi' bulamaçtır. Süt gibi beyaz olduğu için bu isimle adlandırılmıştır.

14-....... Tâvûs ibn Keysân'dan; o da İbn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) kendisinden kan aldırmış, kan alıcıya kan alma ücretini vermiş ve saût denilen burun ilâcını kullanmıştır [16].

١٠ـ بابُ السَّعُوطِ بالقُسْطِ الهِنْدِيِّ
والبَحْرِيِّ وهْوَ الكُسْتُ مِثْلُ
الكافُورِ والقافُورِ مِثْلُ كُشِطَتْ وقُشِطَتْ نُزِعَتْ
وقَرَأ عبْدُ اللَّهِ قُشِطَتْ

10- SAÛT(UN BEYÂNI), EL-KUSTU'L-HİNDÎ VE EL-KUSTU'L-BAHRÎ İLE (ENFİYE GİBİ) BURUNA ÇEKMEK SÛRETİYLE TEDÂVÎ OLUNMAK BÂBI

"Kust" lafzı "Kâf" ve "Kaaf"la olan "Kâfûr ve "Kaafûr" lafızları gibidir. Yine "Nuziat", yânâ "Çekilip söküldü" ma'nâsına olan "Küşıtat" ve "Kuşıtat" meçhûl fiilleri de böyle hem "Kâf" ile hem de "Kaaf" harfiyledir. Abdullah ibnu Mes'ûd da ("Kaaf" harfli olarak): "İzâ's-semâi kuşıtat" okumuştur [17].

---

16 Peygamber, başının aşağıya sarkması için sırt üstüne yatmak ve iki küreklerinin arasına da onları yükseltecek birşey koymak sûretiyle *"Saût"* denilen burun ilâcını kullanmıştır. İlâcın etkisinin dimâğa ulaşması ve aksırıp hapşırmak sûretiyle kendisindeki hastalığın dışarıya çıkmasını sağlamak için tedâvî vâsıtası olan ilâcı burnuna damlatmıştır (Nevevî, Kastallânî).

Bunun bir rivâyeti İcâre Kitâbı, "Haccâmın vergisi bâbı"nda geçmişti.

17 *es-Sa't,* sîn'in fethi ve ayn'ın sükûnu ile bir adamın burnuna devâ çektirmek ma'nâsınadır. Buruna ilâc kattığında üçüncü ve birinci bâblardan olarak "Saatahu'd-devâe sa'tan" denilir...

es-Saût: Sabûr vezninde buruna çekecek devâya denir. "Ayke bi's-saût" yânî "Sana saût lâzımdır" denilir ki, o, buruna çekilen devâdan ibârettir. Hadîste "Peygamber (S) devâ içti ve burnuna ilâç çekti" diye gelmiştir. Hâsılı hâlâ buruna çektiğimiz enfiye -buruna konulması dolayısiyle- saût'tur. Fakat (Peygamber'in kullandığı) burun kabartacak maddeden değildir (*Kaamûs Ter.,* III, 65).

Kust (yâhud: *Ûd-i Hindî):* Bu isimle tanınan bir köktür. İki nevi' olur: Birisine *Kust-ı Hindî* ve birisine *Kust-ı Arabî* derler. Kust-ı Hindî siyâha meyilli, hafif, galîz, kokusu az, tadı acı olur. Kust-ı Arabî lezîz, ak, hafif kokulu olur. Mutlak zikrolundukta murâd tatlısıdır ki, Arabî olan cinsidir. Bevl ve hayzı çoğaltır. Ciğere pek faydalı, sancıyı def' edici, solucanları öldürücü ve şekercebîn ile içilmesi hummâyı durdurma, buharlandırılması nezle ve vebâya faydalı, talâsî behak ve baras illetlerini izâlede acîb te'sîrlidir *(Kaamûs Ter.)*

١٥ ــ حدّثنا صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ أخبرنا ابنُ عُيَيْنَةَ قال سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ عنْ عُبَيْدَ اللّهِ عنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مِحْصَنٍ قالَتْ سَمِعْتُ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِهٰذَا العُودِ الهِنْدِيِّ فإنَّ فِيهِ سبْعَةَ أشْفِيَةٍ يُسْتَعَطُ بِهِ مِنَ العُذْرَةِ وَيُلَدُّ بِهِ مِنْ ذَاتِ الجَنْبِ ودَخَلْتُ عَلى النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم بابْنٍ لِي لَمْ يَأْكُلِ الطَّعامَ فَبَالَ علَيْهِ فَدَعا بِماءٍ فَرَشَّ عَلَيْهِ ٭

15-....... Mıhsan kızı Ümmü Kays (R): Ben Peygamber(S)'den işittim:

— *"Şu el-Ûdu'l-Hindî'yi kullanmağa devâm ediniz. Çünkü bunun içinde yedi türlü şifâ vardır. Uzre, yânî boğaz hastalığı için bu ilâç buruna çekilir. Zâtu'l-cenb hastalığı için de* (su ile) *hastaya içirilir"* buyuruyordu.

Bu sırada ben henüz yemek yiyemeyen küçük bir oğlumla Peygamber'in huzûruna girdim. (Peygamber çocuğu kendi kucağına oturttu.) Çocuk O'nun üzerine işedi. Peygamber su istedi de sidiğin değdiği yerin üstüne azar azar akıttı [18].

١١ ــ بابٌ أيَّ ساعَةٍ يَحْتَجِمُ : واحْتَجَمَ أبُو مُوسَى لَيْلاً

11- BÂB: KİŞİ HANGİ SÂATTE KAN ALDIRIR?

Ebû Mûsâ el-Eş'arî geceleyin kan aldırmıştır [19].

١٦ ــ حدّثنا أبُو مَعْمَرٍ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ حدّثنا أيُّوبُ عنْ عِكْرِمَةَ عنْ ابنِ عَبَّاسٍ قال احْتَجَمَ النبيُّ ﷺ وهُوَ صائِمٌ ٭

Âsım Efendi'nin bu kadar husûsiyet ve meziyetlerini saydığı bu bitki bizim "Topalak" dediğimiz nebâttır...

18 Başlığa uygunluğu meydandadır. Bunun bir rivâyeti Vudû'da geçmişti, bir rivâyeti de "Uzre hastalığı bâbı"nda gelecektir.

19 Yânî kan aldırma gündüze hâss olmaz, gece ve gündüzden herhangi bir sâatte câiz olur. Başlıktaki ta'lîk Oruç Kitâbı'nda senedli olarak geçmiştir. Bu hadîsten ve başlıktaki ta'lîkten hâsıl olan ma'nâ, kan aldırmak herhangibir vakte hâss olmaz, fakat ihtiyâç sırasında her zamân olur.

16-....... İbn Abbâs (R): Peygamber (S) oruçlu olduğu hâlde kendisinden kan aldırdı, demiştir.

١٢ــ بابُ الحَجْمِ فى السَّفَرِ والإِحْرَامِ
قالهُ ابنُ بُحَيْنَةَ عنِ النبىِّ ﷺ

12- (İHTİYÂC BELİRDİĞİNDE) SEFERDE VE İHRÂM İÇİNDE KAN ALMAK BÂBI

Bunu (yânî sefer ve ihrâm hâletinde kan almayı) Abdullah ibnu Buhayne, Peygamber(S)'den olmak üzere söylemiştir.

١٧ــ **حدّثنا** مُسَدَّدٌ **حدّثنا** سُفْيانُ عنْ عَمْرٍو عنْ طاوُسٍ وعَطاءٍ عنِ ابنِ عبَّاسٍ قال احْتَجَمَ النبىُّ ﷺ وهْوَ مُحْرِمٌ *

17-....... İbn Abbâs (R) Peygamber (S) oruçlu olduğu hâlde kendisinden kan aldırdı, demiştir [20].

١٣ــ بابُ الحِجامَةِ منَ الدَّاءِ

13- (BEDENDE MEYDANA GELEN) HASTALIKTAN DOLAYI KAN ALDIRMAK BÂBI

١٨ــ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ مُقاتِلٍ أخبرنا عبْدُ اللّهِ أخبرنا حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ عنْ أنَسٍ رضى اللّهُ عنه أنَّهُ سُئِلَ عنْ أجْرِ الحَجَّامِ فقال احْتَجَمَ رسولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم حَجَمَهُ أبو طَيْبَةَ وأعْطاهُ صاعَيْنِ مِنْ طَعامٍ وكَلَّمَ مَوالِيَهُ فَخَفَّفُوا عنهُ وقال إنَّ أمْثَلَ ماتَدَاوَيْتُمْ بِهِ الحِجامَةُ والقُسْطُ البَحْرِيُّ وقال لاتُعَذِّبُوا صِبْيانَكُمْ بالْغَمْزِ مِنَ العُذْرَةِ وعَلَيْكُمْ بالقُسْطِ *

18-....... Bize Humeyd et-Tavîl, Enes(R)'ten haber verdi ki,

20 Bu hadîs ile başlığı da ihtiyâç belirdiğinde sefer hâlinde de, ihrâmlı iken de kan aldırma tedâvîsinin yapılacağına delâlet eder. Bunun bir rivâyeti Hacc Kitâbı'nda da geçmişti.

Enes'e kan alıcının ücreti sorulduğunda: Rasûlullah (S) kendisinden kan aldırdı. Onu Ebû Taybe kan alma tedâvîsi yaptı. Rasûlullah da ona iki sâ' ölçeği buğday verdi ve onun sâhibleri ile konuştu. Onlar da Ebû Taybe'nin vergisini hafiflettiler.

Peygamber bir hutbesinde şöyle buyurdu:

— "(Ey Hicâz halkı!) *Sizin kendisiyle tedâvî olageldiğiniz şeylerin en üstün ve lüzûmlu olanı, kan aldırmak ve el-kustu'l-Hindî'dir"*.

Ve yine Rasûlullah:

— *"Sakın çocuklarınızı anjin hastalığından kurtarmak için bâdemciği sıkmak sûretiyle azâb etmeyiniz. Kust* (yânî el-Ûdu'l-Hindî) *ile tedâviye ehemmiyet veriniz!"* buyurdu [21].

١٩ــ **حدّثنا** سَعِيدُ بنُ تَلِيدٍ قال **حدّثنى** ابنُ وهْبٍ قال أخبرنِى عَمْرٌو وغَيْرُهُ أنَّ بُكَيْرًا **حدّثَهُ** أنَّ عاصِمَ بنَ عُمَرَ بنِ قَتادَةَ **حدّثهُ** أنَّ جابِرَ بنَ عَبْدِ اللَّهِ رضى اللَّهُ عنهما عادَ المُقَنَّعَ ثُمَّ قال لاأبْرَحُ حتَّى تَحْتَجِمَ فإنِّى سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إنَّ فِيهِ شفاءً ٭

19-....... Âsım ibn Umer ibn Katâde tahdîs etti ki, Câbir ibn Abdillah (R), başı bir bez ile örtülmüş olarak dönüp gelmiş de, sonra:

— Kan alma tedâvîsi yaptırmadıkça buradan ayrılmam. Çünkü ben Rasûlullah(S)'tan işittim, O: *"Kan aldırmakta şifâ vardır"* buyuruyordu, demiştir [22].

---

21 Hadîste bildirilen hacâmat, yânî kan aldırmak sûretiyle yapılan tedâvî usûlü, eski-yeni bütün tabâbet hayâtında tanınıp bilinmiştir.

Kust, yânî *el-Kustu'l-Hindî* hakkında *Kaamûs* Mütercimi Âsım Efendi'nin açıklamalarını daha önceki bir hadîsin hâşiyesinde nakletmiştik. Cevherî *"Kust'-'u,* kendisiyle tedâvî olunan bir nevi' ot yemişi diye ta'rîf ediyor. İbnu'l-Arabî de bunun *"Hindî"* nev'i siyah, *"Bahrî"* nev'i beyaz olduğunu ve "Hindî"si, "Bahrî"sinden daha ziyâde harâretli bulunduğunu bildiriyor. *Kust-ı Hindî* Hindistan'dan geldiği gibi, *Kust-ı Bahrî* de Yemen'den ve Mağrib diyârından getirilir. Üçüncü bir nev'i vardır ki, *"Kust-ı Murr*(= Acı Kust)" denilir. Bu da Şâm havâlîsinde bilhassa sâhil kısmında çok bulunur.. (Aynî, Kastallânî).

Uzre, lugatçilerin ta'rîflerine göre, çocuklara ârız olan bir hastalıktır ki, bâdemciklerin iltihâblanmasından hâsıl olsa gerektir. Asr-ı Saâdet'te Arab kadınları eski bir göreneğe göre parmaklarına bir bez parçası sararak bu hastalığa tutulan çocukların ağzına sokup bâdemciği sıkarlar ve kanını çıkarırlardı. Fakat bu ameliye nâzik tıbbî bir müdâhale olduğu için, Peygamber bundan men' etmiştir.

22 Bunun da başlığa uygunluğu *"Kan aldırmakta şifâ vardır"* sözünden alınır.

١٤ــ بابُ الحِجامَةِ عَلى الرَّأسِ
14- BAŞ ÜZERİNDE KAN ALMA TEDÂVÎSİ BÂBI

٢٠ــ حدّثنا إسْماعِيلُ قال حدّثني سُلَيْمانُ عنْ عَلْقَمَةَ أنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ الأعْرَجَ أنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بنَ بُحَيْنَةَ يُحَدِّثُ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهِ عليه وسلم احْتَجَمَ بِلَحْيِ جَمَلٍ مِنْ طَرِيقِ مَكَّةَ وهُوَ مُحْرِمٌ فِي وسَطِ رأْسِهِ ، وقال الأنْصارِيُّ أخبرَنا هِشامُ بنُ حَسَّانَ حدّثنا عِكْرِمَةُ عنْ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللَّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ احْتَجَمَ فى رأْسِهِ ،

20-....... Alkame, Abdurrahmân el-A'rec'den işitti ki, o da Abdullah ibn Buhayne'den işitmiştir. Abdullah ibn Buhayne (R): Rasûlullah (S) Mekke yolundan olan Lahyu Cemel denilen mevki'de kendisi ihrâmlı olduğu hâlde başının ortasından kan aldırdı, diye tahdîs ediyordu.

Ve el-Ensârî (Muhammed ibn Abdillah) şöyle dedi: Bize Hişâm ibnu Hassân haber verdi. Bize İkrime, İbn Abbâs(R)'tan: Rasûlullah (S) başından kan aldırma tedâvîsi yaptırdı, diye tahdîs etti.

١٥ــ بابُ الحَجْمِ مِنَ الشَّقِيقَةِ والصُّدَاعِ
15- YARIM BAŞ AĞRISINDAN VE BAŞ AĞRISINDAN DOLAYI KAN ALDIRMA TEDÂVÎSİ BÂBI

٢١ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا ابنُ أبِى عَدِيٍّ عنْ هِشامٍ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ قال احْتَجَمَ النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسَلم فى رأْسِهِ وهُوَ مُحْرِمٌ مِنْ وجَعٍ كانَ بِهِ بِماءٍ يُقالُ لهُ لَحْىُ جَمَلٍ ، وقال مُحَمَّدُ بنُ سَواءٍ أخبرنا هِشامٌ عنْ عِكْرِمَةَ عنِ ابنِ عبَّاسٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ احْتَجَمَ وهُوَ مُحْرِمٌ فى رأْسِهِ مِنْ شَقِيقَةٍ كانَتْ بِهِ ،

21-....... Bize Muhammed ibn Adiyy, Hişâm ibn Hassân'dan; o da İkrime'den tahdîs etti ki, İbnu Abbâs (R): Peygamber (S) ihrâmlı olduğu hâlde kendisinde bulunan bir baş ağrısı hastalığından

dolayı "Lahyu Cemel" denilen bir su yanındaki menzilde başından kan aldırma tedâvîsi yaptırdı, demiştir.

Muhammed ibn Sevâ da şöyle dedi: Bize Hişâm ibn Hassân, İkrime'den; o da İbn Abbâs'tan, Rasûlullah(S)'ın ihrâmlı iken kendisinde bulunan yarım baş ağrısından dolayı, başından kan aldırdığını haber verdi [23].

٢٢ــ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ أبانَ حدّثنا ابنُ الغَسِيلِ قال حدّثني عاصمُ ابنُ عُمَرَ عنْ جابِرِ بنِ عبْدِ اللّهِ قال سَمِعْتُ النبيَّ ﷺ يَقُولُ إنْ كانَ في شَيْءٍ مِنْ أدْوِيَتِكُمْ خَيْرٌ فَفِي شَرْبَةِ عَسَلٍ أوْ شَرْطَةِ مِحْجَمٍ أوْلَذْعَةٍ مِنْ نارٍ وما أُحِبُّ أنْ أكْتَوِيَ ٭

22-....... Câbir ibn Abdillah (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber(S)'den işittim: *"Eğer sizin devâlarınızdan herhangi birşeyde bir hayır mevcûd ise, bal şerbetinde yâhud neşter -ameliyât bıçağı- darbesinde yâhud da bir ateşle dağlamakta vardır. Fakat ben dağlanmak tedâvîsini sevmiyorum"* buyuruyordu [24].

١٦ــ بابُ الحَلْقِ مِنَ الأذَى

16- EZÂ VE HASTALIKTAN DOLAYI (BAŞTAKİ VE DİĞER YERLERDEKİ) SAÇLARI VE KILLARI TIRAŞ ETMEK BÂBI

٢٣ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا حَمَّادٌ عنْ أيُّوبَ قال سَمِعْتُ مُجاهِدًا عنِ ابنِ أبِي لَيْلَى عنْ كَعْبٍ هُوَ ابنُ عُجْرَةَ قال أتَى عَلَيَّ النبيُّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم زَمَنَ الحُدَيْبِيَةِ وأنَا أُوقِدُ تَحْتَ بُرْمَةٍ والقَمْلُ يَتَناثَرُ عنْ رأسِي فقال أيُؤْذِيكَ

23 Bu iki bâbdaki hadîslerin başlıklara uygunlukları meydandadır.

eş-Şakîka: ... Sefîne vezninde "Yarımca" dedikleri ağrıya denir ki, başın ve yüzün bir tarafı derdli olur...

es-Sudâ: Gurâb vezninde baş ağrısına denir, güyâ başı şakkedip yarar... *(Kaamûs Ter.).*

24 Başlığa uygunluğu *"Neşter darbesi"* sözünden alınır. Çünkü bu yarım baş ağrısından ve başkasından dolayı ameliyâtı ve kan almayı şâmildir.

هَوَامُّكَ قُلْتُ نَعَمْ قال فاحْلِقْ وصُمْ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ أوْ أَطْعِمْ سِتَّةً أوِ انْسُكْ نَسِيكَةً ٭
قال أَيُّوبُ لاأَدْرِى بِأَيَّتِهِنَّ بَدَأَ ٭

23-....... Eyyûb es-Sahtıyânî şöyle dedi: Ben (müfessir) Mucâhid ibn Cebr'den işittim; o da Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ'dan ki, Ka'b ibn Ucre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) Hudeybiye zamânında ben taştan düzülmüş bir çömleğin altına ateş yakmakla uğraşırken yanıma geldi. Bitler benim başımdan aşağı saçılıp dökülüyordu. Bunun üzerine Peygamber:

— *"Haşerelerin sana ezâ veriyor mu?"* buyurdu.

Ben:

— Evet (ezâ veriyor)! dedim.

Peygamber:

— *"Öyleyse başını tıraş et de üç gün oruç tut yâhud altı fakîri doyur yâhud da bir kurban kes!"* buyurdu.

Râvî Eyyûb: Ben bunların hangisiyle başladığını bilmiyorum, demiştir [25].

١٧ ـ بابُ مَنِ اكْتَوى أوْ كَوَى غَيْرَهُ وفَضْلِ مَنْ لَمْ يَكْتَوِ

17- (İHTİYÂÇ OLDUĞUNDA) KENDİNİ DAĞLAMA TEDÂVÎSİ YAPTIRAN YÂHUD BAŞKASINA DAĞLAMA TEDÂVÎSİ YAPAN KİMSELER VE (ZARÛRET BULUNMADIĞINDA) DAĞLAMA TEDÂVÎSİ YAPTIRMAYAN KİMSENİN FADLI BÂBI [26]

٢٤ ـ حدّثنا أَبو الوَلِيدِ هِشَامُ بنُ عَبْدِ المَلِكِ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمنِ ابنُ
سُلَيْمَانَ بنِ الغَسِيلِ حدّثنا عَاصِمُ بنُ عُمَرَ بنِ قَتَادَةَ قال سَمِعْتُ جَابِرًا عَنِ

25 Bunun bir rivâyeti Hacc'da, "Koyun kurbanı bâbı"nda geçmişti. Buhârî'nin bunu Tıbb'da getirmesinin sebebi şudur: Mü'minin ezâlanacağı her şey, ezâsı az da olsa ve ihrâmlı da bulunsa ona ezâyı gidermesinin mübâh olacağıdır. Bunda ise tatabbub, yânî tabîbliğe girişmek ma'nâsı vardır. Çünkü bu hastalığa benzeyen ezâyı gidermektir. Zîrâ her hastalık bir ezâdır. Bitlerin başa tasallutu da bir ezâdır, her ezâyı gidermek ise mübâhtır (Aynî).

26 Buhârî bu başlığın ilk iki cüz'ü ile hâcet sırasında dağlamanın mübâhlığına, üçüncü cüz' ile de hâcet olmadığında dağlama tedâvîsini terketmenin daha fazîletli olduğuna işâret etmiştir (Aynî).

Burada modern tıbbda uygulanan elektrikle, röntgen ışıklarıyla, lazer ışınlarıyla yapılmakta olan yakma tedâvîleri de hatırlanırsa, yakma ve dağlama tedâvîsinin ehemmiyeti daha iyi anlaşılır.

النبىّ ﷺ قال إنْ كانَ فِى شَىْءٍ مِنْ أَدْوِيَتِكُمْ شِفَاءٌ فَفِى شَرْطَةِ مِحْجَمٍ أَوْ لَذْعَةٍ بِنَارٍ وما أُحِبُّ أَنْ أَكْتَوِيَ ٭

24-....... Bize Âsım ibn Umer ibn Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Ben Câbir(R)'den işittim ki, Peygamber (S): *"Sizin devâlarınızdan herhangi birşeyde şifâ varsa, ameliyât bıçağı darbesinde yâhud bir ateşle dağlamakta vardır. Fakat ben dağlanmayı sevmiyorum"* buyurmuştur [27].

٢٥ــ **حدّثنا** عِمْرَانُ بنُ مَيْسَرَةَ **حدّثنا** ابنُ فُضَيْلٍ **حدّثنا** حُصَيْنٌ عنْ عَامِرٍ عنْ عِمْرَانَ بنِ حُصَيْنٍ رضي اللّهُ عنهما قال لاَ رُقْيَةَ إلاَّ مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَةٍ فَذَكَرْتُهُ لِسَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ فقال **حدّثنا** ابنُ عَبَّاسٍ قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم عُرِضَتْ عَلَيَّ الأُمَمُ فَجَعَلَ النبىُّ والنَّبِيَّانِ يَمُرُّونَ مَعَهُمُ الرَّهْطُ والنبىُّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ حَتَّى رُفِعَ لِى سَوَادٌ عَظِيمٌ قُلْتُ ما هذا أُمَّتى هٰذِهِ قِيلَ هٰذَا مُوسَى وقَوْمُهُ قِيلَ انظُرْ إِلَى الأُفُقِ فإِذَا سَوَادٌ يَمْلأُ الأُفُقَ ثُمَّ قِيلَ لِى انْظُرْ هٰهُنَا وهٰهُنَا فِى آفَاقِ السَّمَاءِ فإِذَا سَوَادٌ قَدْ مَلأَ الأُفُقَ قِيلَ هٰذِهِ أُمَّتُكَ ويَدْخُلُ الجَنَّةَ مِنْ هٰؤُلاَءِ سَبْعُونَ أَلْفًا بغَيْرِ حِسَابٍ ثُمَّ دَخَلَ ولَمْ يُبَيِّنْ لَهُمْ فأَفَاضَ القَوْمُ وقالوا نَحْنُ الَّذِينَ آمَنَّا باللَّهِ واتَّبَعْنَا رَسُولَهُ فَنَحْنُ هُمْ أَوْ أَوْلاَدُنَا الَّذِينَ وُلِدُوا فِى الإِسْلاَمِ فإِنَّا وُلِدْنَا فِي الجَاهِلِيَّةِ فَبَلَغَ النبىَّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم فَخَرَجَ فَقَالَ هُمُ الَّذِينَ لاَ يَسْتَرْقُونَ ولاَ يَتَطَيَّرُونَ ولا يَكْتَوُونَ وعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ : فقال عُكَاشَةُ بنُ مِحْصَنٍ أَمِنْهُمْ أَنَا يا رسولَ اللّهِ قال نَعَمْ فقَامَ آخَرُ فقال أَمِنْهُمْ أَنَا قال سَبَقَكَ بِهَا عُكَاشَةُ ٭

25-....... Bize Husayn (ibn Abdirrahmân el-Vâsıtî), Âmir ibn Şerâhîl eş-Şa'bî'den tahdîs etti ki, İmrân ibn Husayn (R): Rukye tedâvîsi ancak göz değmesinden ve zehirli(hayvan sokmasın)dan olur, demiştir.

(Husayn ibn Abdirrahmân şöyle dedi:) Ben bu sözü, Saîd ibn Cu-

27 Hadîs, başlığın üçüncü fıkrasına uygundur. Bunun bir rivâyeti yakında "Bal ile tedâvî bâbı"nda geçmişti.

beyr'e zikrettim. O şöyle dedi: Bize İbn Abbâs (R) şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

— *"Bana bütün ümmetler arzolunup gösterildi: Bir iki peygamber, yanlarında onar, yirmişer, otuzar, kırkar ümmetleriyle berâber önümden geçmeğe başladılar. Bir peygamber de yanında bir ümmeti bile olmaksızın geçti. En sonu uzaktan büyük bir karaltı gösterildi. Bu kalabalık karaltı nedir? Bu, benim ümmetim midir? diye sordum. Bu, Mûsâ Peygamber'le kavmidir! diye cevâb verildi. Sonra bana: Ufka bak! denildi. Bakınca ufku dolduran büyük karaltı gördüm. Sonra bana semâ ufuklarının şurasına ve bu tarafına bak! denildi. Bir de baktım ki, büyük bir karaltı baştanbaşa ufku doldurup kaplamış. Bana: Bu senin ümmetindir. Bunlardan yetmişbin kişi hesâba çekilmeksizin cennete girecektir, denildi."*

Bu hitâbesinden sonra Rasûlullah odasına girdi. Ve (hesâba çekilmeden cennete gireceklerin vasıfları hakkında) mecliste bulunanlara birşey söylemedi. Artık meclistekiler dağıldı. (Ve şöyle münâzara ediyorlardı:)

— Biz, Allah'a îmân ve Rasûlü'ne ittibâ eden kimseleriz. Artık biz, cennete hesâbsız girecek kimseleriz.

Yâhud:

—O bahtiyârlar evlâdlarımızdır, onlar İslâm câmiası içinde doğmuşlardır. Biz ise Câhiliyet devrinde doğduk, diyorlardı.

Bu münâzara Peygamber'e ulaşınca, odasından dışarı çıktı ve:

— *"Cennete hesâba çekilmeksizin girecek mü'minler, efsûn etmeyenler, teşe'üm etmeyenler, şifânın* (Allah'tan olduğuna inanıp) *dağlamaktan olduğuna inanmayanlar ve her husûsta Allah'a dayanıp güvenenlerdir"* buyurdu.

Bunun üzerine Ukâşe ibnu Mıhsan:

— Yâ Rasûlallah! Ben onlardan mıyım? diye sordu.

Rasûlullah:

— *"Evet onlardansın!"* buyurdu.

Sonra başka birisi ayağa kalktı da:

— Ben de onlardan mıyım? dedi.

Rasûlullah ona:

— *"Bu husûsta Ukâşe senden öne geçti!"* buyurdu [28].

---

28 Hadîsin başlıktaki üçüncü fıkraya uygunluğu meydandadır. Bunun kısaltılmış bir rivâyeti Peygamberler'de, "Mûsâ'nın vefâtı bâbı"nda geçmişti. Rikaak'ta da gelecektir. Müslim de Îmân'da getirdi.

Hadîsin baş tarafında geçen "İmrân" sözünden murâd, göz değmesi ve zehirden başkasında rukye tedâvîsini nefyetmek değildir. Ağrıların hepsinde Yüce Allah'ın ismini zikirle rukye câiz olur.

Göz değmesi hakkında ileride bir başlık gelecektir. Orada, göz değmesiyle ilgili olduğu bildirilen el-Kalem: 51. âyeti ve bu âyetin güzel bir tefsîrini (*Hakk*

١٨ ـ بابُ الإِثْمِدِ : والْكُحْلِ مِنَ الرَّمدِ فيهِ عنْ أُمِّ عَطِيَّةَ

18- GÖZ HASTALIĞINDAN DOLAYI GÖZE, SÜRME TAŞI VE DİĞER SÜRME NEVİ'LERİ SÜRMEK BÂBI

Bu konuda Ümmü Atıyye'den bir hadîs vardır [29].

٢٦ ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا يَحْيَى عنْ شُعْبَةَ قال حدّثني حُمَيْدُ بنُ نافِعٍ عنْ زَيْنَبَ عنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّ امْرَأةً تُوُفِّيَ زَوْجُها فاشْتَكَتْ عَيْنَها فَذَكَرُوهَا لِلنبيِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم وذَكَرُوا لهُ الكُحْلَ وَأَنَّهُ يُخَافُ عَلَى عَيْنِها فقال لَقَدْ كانَتْ إحْدَاكُنَّ تَمْكُثُ في بَيْتِهَا في شَرِّ أَحْلاَسِهَا أوْ فِي أَحْلاَسِهَا فِي شَرِّ بَيْتِهَا فإذَا مَرَّ كَلْبٌ رَمَتْ بَعْرَةً فَلا أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا *

26-....... Şu'be şöyle dedi: Bana Humeyd ibnu Nâfi', Zeyneb'den; o da annesi Ümmü Seleme(R)'den şöyle tahdîs etti: Kocası ölen bir kadının gözleri hastalandı. Yakınları bu kadını Peygamber'e söylediler ve kadının göz hastalığı üzerine korkulmakta olduğundan, Peygamber'e göze sürme çekmeyi de zikrettiler. Bunun üzerine Peygamber (S):

— *"Yemîn olsun ki, siz kadınlardan biriniz* (Câhiliyet devrinde kocası öldüğünde) *evinin içinde en kötü elbiseleri içinde* -yâhud: *kötü elbiseleri içinde evinin en fenâ bir tarafında- bir sene beklerdi. Bir sene tamâm olup da yanından bir köpek geçtiği sırada kadın yerden bir deve tezeği* (alıp kendi omuzundan arkaya) *atardı. Hulâsa bu gözleri hasta olan kadın, kocasının vefâtından i'tibâren dört ay on gün* (el-Bakara: 239) *geçmedikçe, gözlerine sürme çekemez"* buyurdu [30].

Dîni, VII, 5304-5305 sahîfelerinden) nakletmek isteriz. Yılan, akreb ve diğer zehirli hayvanların ısırma ve sokmasıyle meydana gelen zehirlenme rahatsızlığı ve musîbetine âid tedâvîler de yine bu kitâbda, ilgili bâblarda gelecektir.

Bu hadîsin diğer bir rivâyetiyle ilgili güzel bir açıklamayı, bu kitâbın 42. bâb, 67. hadîsinin 71. hâşiyesinde vereceğiz. O güzel açıklamayı İbnu'l-Kayyım el-Cevziyye, *et-Tıbbu'n-Nebevî,* s. 50'den naklettik.

29 Buhârî bununla Talâk'ta, "İddet bekleyen kadın için kust bâbı"nda getirdiği hadîse işâret etmiştir.

30 Başlığa uygunluğu "Peygamber'e göz sürmesini zikrettiler" sözünden alınır. *el-İsmid,* hemzenin ve mîm'in kesriyle sürme taşına denir... Kalay ile karışık bir siyah taştır, iyisi Isfahân'da dağ eteklerinde olur. Mağrib diyârında dahî olur, öğütmekle sürme edip göze çekerler.

١٩ ــ باب الجذام

19- CÜZÂM HASTALIĞI BÂBI

٢٧ ــ و قال عفّان حدّثنا سليم بن حيّان حدّثنا سعيد بن ميناء قال سمعت أبا هريرة يقول قال رسول الله ﷺ لا عدوى و لا طيرة و لا هامة و لا صفر و فرّ من المجذوم كما تفرّ من الأسد *

27-....... Bize Saîd ibnu Mînâ tahdîs edip şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre(R)'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S): *"Hastalığın* (sâhibinden bir başkasına) *kendi kendine sirâyeti yoktur, eşyâda uğursuzluk yoktur. Ükey ve baykuş* (ötmesinin te'sîri ve kötülüğü) *da yoktur. Safer ayında uğursuzluk yoktur.* (Bunlar Câhiliyet hurâfeleridir.) *Fakat* (ey mü'min) *sen cüzâmlıdan, arslandan kaçar gibi kaç!"* buyurdu [31].

---

er-Remed, iki fetha ile göz ağrımak ma'nâsınadır *(Kaamûs Ter.).*

Peygamber'in bu kadının gözüne sürme çekmesine müsâade etmemesi, kadının beklemesi gereken müddetten önce görücülere kendisini arzetmek gibi bir niyetini ve tavrını sezmiş bulunmasından ileri gelmiş olabilir. Yoksa Peygamber, hakîkî bir göz hastalığından tedâvîyi men' etmez...

31 Başlığa uygunluğu *"Sen cüzâmlıdan ... kaç!"* sözündedir.

el-Advâ, sârî olan uyuzluk makûlesi illete ve illetin diğerlerine sirâyetine (geçmesine) denir ki, isimdir. Hadîsteki *"Lâ advâ ve safer"* bu ma'nâdandır. O da uyuz ve diğer bir hastalığın sâhibinden başkasına geçmesidir...

Tıyere ve *Tıyere, Inebe* vezninde, kendisi ile teşe'üm olunan yaramaz fala denir.

Hâme, gece kuşlarından *Sadâ* dedikleri kuş ismidir. Meşhûru baykuştur. Mütercim der ki: *en-Nihâye*'de *"Lâ advâ velâ hâmete"* hadîsinde *"Hâme"*-den murâd, bu kuş olmak üzere şerhedilmiştir. Arablar İslâm'dan önce i'tikaad ederlerdi ki, intikaamı alınmayan maktülün rûhu *"Hâme"* olup dâimâ "Beni sulayın" diye çağırırmış, intikaam alındıkta uçup gidermiş.... Sonra İslâm Dîni tarafından bu bâtıl inançlar nefyolundu.

Safer, bir illet adıdır ki, insanın karnına ârız olup kehribâ gibi sarartır. Ve *Safer,* muharrem ayını safer ayına te'hîr eylemeye denir. Câhiliyet'te harâm aylardan olan muharrem ayında başlamış oldukları harb ve talanı yürütmek için, harâm kılmayı safer ayına te'hîr, yânî saferi muharreme bedel ederlerdi. *"Lâ safere..."* hadîsi bu ma'nâdandır... (*Kaamûs Ter.* ilgili maddeler).

Hadîsteki *"Safer",* hicrî târîhin ikinci ayının adıdır. Câhiliyet devrinde Arablar bu ayı da bâzı maksadlar için harâm sayarlardı. Peygamber bunu men' etmiştir. Peygamber bu hadîsinde Câhiliyet devrinden beri devâm edegelen hurâfelerden bâzılarını reddetmiştir.

Câhiliyet'te sârî hastalıkların ilâhî bir te'sîre tâbi' olmaksızın bizâtihî, yânî kendi kendilerine sirâyet edip geçtiklerine inanılırdı. Hâlbuki herşeyde hakîkî

٢٠ـ بابٌ المَنُّ شِفاءٌ لِلْعَيْنِ

20- BÂB: "EL-MENNU (= KUDRET HALVÂSI)" GÖZ İÇİN BİR ŞİFÂDIR [32]

٢٨ـ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى **حدّثنا** غُنْدَرٌ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ عَبْدِ المَلِكِ قَالَ سَمِعْتُ عَمْرَو بنَ حُرَيْثٍ قال سَمِعْتُ سَعِيدَ بنَ زَيْدٍ قال سَمِعْتُ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم يَقُولُ الكَمْأَةُ مِنَ المَنِّ وماؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ ۞ قال شُعْبَةُ وأخبرنى الحَكَمُ بنُ عُتَيْبَةَ عَنِ الحَسَنِ العُرَنِىِّ عنْ عَمْرِو بنِ حُرَيْث عنْ سَعِيدِ بنِ زَيْدٍ عنِ النبىِّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلمْ ۞ قال شُعْبَةُ لَمَّا **حدّثنى** بِهِ الحَكَمُ لَمْ أُنْكِرْهُ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ المَلِكِ ۞

28-....... Bize Şu'be tahdîs ettiki, Abdulmelik ibn Umeyr şöyle demiştir: Ben Amr ibnu Hureys'ten işittim, şöyle dedi: Ben Saîd ibn Zeyd(R)'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim: *"Yer mantarı, kudret halvâsı* (gibi Allah'ın külfetsiz ni'metleri) *nev'inden bir rızıktır. Suyu da göz ağrısına şifâdır"* buyurdu [33].

Şu'be şöyle dedi: Yine bana el-Hakem ibnu Uteybe, el-Hasen

---

müessir, Allah'ın irâdesidir. Bu irâde de hastalıkların geçmesinde birtakım sebebleri vâsıta kılar. Bunlardan biri, hasta olan kimselerle temâstır. Hadîsteki *"Cuzâmlıdan kaç!"* emri, hastalığın başkasına geçme sebeblerinden birini en açık şekilde belirtmiştir.

32 Bu *el-Menn* kelimesi, el-Bakara: 57, el-A'râf: 159, Tâhâ: 80 âyetlerinde zikredilmiştir. Ma'nâları Tefsîr'de bu âyetlerin tefsîri sırasında verilmişti. Kısaca *Menn,* havâdan taşlar ve ağaçlar üzere nâzil olup bal kıvâmında bir zamktır. *Menn* dedikleri rutûbet, Türkçe'de "Kudret halvâsı" ta'bîr ettikleridir ki, birkaç nevi' olur... *(Kaamûs Ter.).*

33 Başlığa uygunluğu şu yöndedir: Dolaman mantarı *Menn*'den, yânî Allah'ın külfetsiz verdiği ni'metler nev'inden olup, suyu da göze şifâ olunca, *Menn* de böylece göze şifâ olmaktadır. Çünkü fer' için sâbit olan şeyin asıl için de sâbit olması evleviyetledir.

el-Kem'u: Mantar dedikleri nebâta denir ki, yer elması ondan bir nevi'dir... Şöyle de ta'rîf edilmiştir: *"el-Kem'et:...* Dalı ve yaprağı olmayan toparlak bir nebâttır, rengi kırmızımsıdır, beyaza meyillidir, bahâr mevsiminde toprak altında biter. Çiğ ve pişmiş olarak yenir, suyu en güzel göz ilâcıdır..." (İbn Baytar, *Cevâmi'u'l-Edviye ve'l-Ağdiye*).

Özetle ifâde edilirse mantar, ekilmeden ve kul emeği karışmadan, Allah tarafından vücûda gelen bir ni'met olması bakımından İsrâîl oğulları'na Tîh Çölü'nde verilmiş olan Menn' rızkına benzemektedir.

. Hadîsin bir rivâyeti el-Bakara tefsîrinde geçmişti.

el-Uranî'den; o da Amr ibn Hureys'ten; o da Saîd ibn Zeyd'den; o da Peygamber'den olmak üzere haber verdi.

Yine Şu'be: el-Hakem bana bu hadîsi tahdîs edince, ben Abdulmelik ibn Umeyr'in hadîsinden ötürü onu inkâr etmedim, demiştir [34].

٢١ـ بابُ اللَّدُودِ

21- HASTANIN AĞZININ BİR TARAFINDAN DEVÂ KONULMASI BÂBI

٢٩ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** يَحْيى بنُ سَعِيدٍ **حدّثنا** سُفْيَانُ قَالَ **حدّثنى** مُوسَى بنُ أبِى عَائِشَةَ عنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بنِ عَبْدِ اللَّهِ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ وعَائِشَةَ أنَّ أبَا بَكْرٍ رضى اللَّهُ عنه قَبَّلَ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم وهْوَ مَيِّتٌ: قالَ وقالَتْ عَائِشَةُ لَدَدْناهُ فِى مَرَضِهِ فَجَعَلَ يُشِيرُ إلَيْنَا أنْ لا تَلُدُّونِي فَقُلْنَا كَرَاهِيَةُ المَرِيضِ لِلدَّوَاءِ فَلَمَّا أفَاقَ قال ألَمْ أنْهَكُمْ أنْ تَلُدُّونِى قُلْنَا كَرَاهِيَةَ المَرِيضِ لِلدَّوَاءِ فقال لا يَبْقَى فِى البَيْتِ أحَدٌ إلاَّ لُدَّ وأنَا أنْظُرُ إلاَّ العَبَّاسَ فإنَّهُ لَمْ يَشْهَدْكُمْ *

29-....... Sufyân es-Sevrî tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mûsâ ibn Ebî Âişe, Ubeydullah ibn Abdillah'tan; o da İbn Abbâs ile Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Ebû Bekr (R), Peygamber (S) ölmüş hâldeyken (yüzünü açıp üzerine kapanarak) Peygamber'i öpmüştür.

Ubeydullah dedi ki: Âişe şöyle dedi: Biz hastalığı içinde yarı baygın iken Peygamber'e ağzının bir tarafından içeriye bir ilâç vermiştik. O da bize: *"Bana ilâç vermeyiniz!"* diye işâret etmeye başlamamıştı. Biz, Peygamber'in bunu istememesi, hastanın ilâçtan hoşlanmamasından ibârettir dedik (ve ilâç vermeğe devâm ettik). Fakat Peygamber ayılınca:

— *"Ben sizi bana ilâç vermekten men' etmedim mi?"* buyurdu.

Biz:

---

34 İbn Hacer şöyle dedi: Buhârî şunu irâde etmiş gibidir: Abdulmelik ihtiyâr olup hıfzı değişmişti. Şu'be bunu tahdîs edince tevakkuf etmiştir. Sonra el-Hakem bunu rivâyet etmesiyle ona mutâbaat edince, hadîs Şu'be yanında sâbit olmuş, artıkhadîsi münker saymamış ve kendinden bu hadîs hakkındaki duraklama da yok olmuştur (Kastallânî).

— Bu nehyi, hastanın ilâcı sevmemesidir diye düşündük, dedik. Bunun üzerine Peygamber:

— *"Şimdi Abbâs hâriç, bu evde bulunan herkes gözümün önünde bu ilâçtan muhakkak içecektir, içmeden kalkmıyacaktır. Çünkü Abbâs beni ilâçlamanızda sizinle hazır bulunmadı"* buyurdu [35].

٣٠ـ حدّثنا عَلِيُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيَانُ عنِ الزُّهْرِيِّ أخْبرنِى عبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أُمِّ قَيْسٍ قَالَتْ دَخَلْتُ بابْنٍ لِى عَلَى رسولِ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ أعْلقْتُ عَلَيْهِ مِنَ العُذْرَةِ فقال عَلَى ما تَدْغَرْنَ أوْلادَكُنَّ بِهٰذَا العَلاَقِ عَلَيْكُنَّ بِهٰذَا العُودِ الهِنْدِيِّ فإنَّ فِيهِ سبْعَةَ أشْفِيَةٍ مِنْهَا ذَاتُ الجَنْبِ يُسْعَطُ مِنَ العُذْرَةِ وَيُلَدُّ مِنْ ذَاتِ الجَنْبِ فَسَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يَقُولُ بَيَّنَ لَنَا اثْنَيْنِ ولَمْ يُبَيِّنْ لَنَا خَمْسَةً قُلْتُ لِسُفْيَانَ فإنَّ مَعْمَرًا يَقُولُ أعْلَقْتُ عَلَيْهِ قال لَمْ يَحْفَظْ إنَّمَا قالَ أعْلَقْتُ عَنْهُ حَفِظْتُهُ مِنْ فِى الزُّهْرِيِّ وَوَصَفَ سُفْيَانُ الغُلاَمَ يُحَنَّكُ بالإصْبَعِ : وأدْخَلَ سُفْيَانُ فِى حَنَكِهِ إنَّمَا يَعْنِى رَفْعَ حَنَكِهِ بِإصْبَعِهِ ولَمْ يَقُلْ أعْلِقُوا عَنْهُ شَيْئًا

30- Bize Alî ibn Abdillah el-Medînî tahdîs etti. Bize Sufyân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den tahdîs etti. Bana Ubeydullah ibn Abdillah haber verdi ki, Ümmü Kays bintu Mıhsan (R) şöyle demiştir: Ben küçük bir oğlumla Rasûlullah'ın huzûruna girdim. Ben bu oğlumu bâdemcik hastalığından dolayı tedâvîye tâbi' tutmuştum. Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

— *"Niçin boğaz hastalığına böyle bir tedâvî uygulamak sûretiyle çocuklarınızın boğazını elle sıkıştırıp acıtıyorsunuz? Şu el-Ûdu'l-Hindî'yi kullanmağa devâm ediniz. Çünkü bu Hind bitkisinde yedi türlü şifâ vardır. Zâtu'l-cenb hastalığının ilâcı da ondandır. O* (uzre denilen boğaz) *hastalığı için buruna çekilir. Zâtu'l-cenb hastalığı için de* (su ile) *hastaya ağızdan verilip içirilir."*

es-Sufyân dedi ki: Ben ez-Zuhrî'den işittim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) bize iki devâyı (yânî içirilecek ve buruna çekilecek olan

---

35 *Ledûd* ve *Ledîd:* Ağzının bir yanına hunî ile ilâç konulup hastaya içirilen devâya denir, cem'i *Elidde* gelir, *Ecille* gibi. *Ledde* ve *Ledûd,* hastaya ağzının bir yanından hunî ile devâ koymak ma'nâsınadır... *(Kaamûs Ter.).*

Peygamber bu hadîste *"Bana ilâç vermeyiniz..."* demekle tedâvîyi değil, kendisine ilâç diye verilen şeyi reddetmişti... Fakat âile halkı, dalgınlığında O'na bu ilâcı irâdesi dışında vermeyi tekrarlamışlardı. Peygamber, cezâ olarak, kendisine bu ilâcı zorla içirenlere de içirmiş oluyor.

ikisini) beyân etti de, o yediden kalan beş tânesini beyân etmedi.

Hadîsin râvîsi Alî ibn Abdillah el-Medînî dedi ki: Ben Sufyân'a:

— Ma'mer ibn Râşid: "Ben çocuğu boğazından elimle sıkıp ameliyât yaptım" şeklinde söylüyor, dedim.

Sufyân:

— "A'laktu aleyhi" ta'bîrini ezberlemedi, o ancak "A'laktu anhu" şeklinde söylemiştir. Ben bunu ez-Zuhrî'nin ağzından alıp ezberledim, dedi ve Sufyân, kendi damağına elini sokarak, çocuğun, parmakla ağzının içinin sıkılıp oğulmasını vasfetti. Bununla da ancak çocuğun ağzının tavanının, yânî damağının parmağıyle yukarı kaldırılmasını gösterip anlatmak istiyordu (oraya bir şey yapıştırıp sürülmesini değil).

Ve:

— "A'lıkû anhu şey'en = Ondan birşeyi (bir belâyı) izâle ediniz" demedi, dedi [36].

٢٢ـ باب
22- BÂB

(Bu, geçen bâbdan bir fasıl gibidir.)

٣١ـ **حدّثنا** بِشْرُ بنُ مُحَمَّدٍ أخبرنا عَبْدُ اللَّهِ أخبرنا مَعْمَرٌ ويُونُسُ قال الزُّهْرِىُّ أخبرنى عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُتْبَةَ أنَّ عَائِشَةَ رضىَ اللَّهُ عنها زَوْجَ النبىِّ صلى اللَّهُ عليه وسلم قالَتْ لمَّا ثَقُلَ رسولُ اللَّهِ ﷺ واشْتَدَّ بِهِ وجَعُهُ اسْتأْذَنَ أزْوَاجَهُ فِى أنْ يُمَرَّضَ فِى بَيْتِى فأذِنَّ لَهُ فَخَرَجَ بَيْنَ رجُلَيْنِ تَخُطُّ رِجلاَهُ فِى الأرْضِ بَيْنَ عَبَّاسٍ وآخَرَ فأخْبَرْتُ ابنَ عَبَّاسٍ فقال هَلْ تَدْرِى مَنِ الرَّجُلُ الآخَرُ الذِى لَمْ تُسَمِّ عَائِشَةُ قُلْتُ لاَ قال هُوَ عَلِىٌّ قالَتْ عَائِشَةُ فقال النبىُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم بَعْدَما دَخَلَ بَيْتَهَا واشْتَدَّ بِهِ وجَعُهُ هَرِيقُوا علَىَّ مِنْ سَبْعِ قِرَب لَمْ تُحْلَلْ أوْ كِيَتُهُنَّ لَعَلِّى أعْهَدُ إلَى النَّاسِ قَالَتْ فأجْلَسْنَاهُ فِى مِخْضَبٍ

---

36 Başlığa uygunluğu *"Zâtu'l-cenb hastalığı için hastaya ağızdan verilip içirilir"* sözündedir. Bu Ümmü Kays hadîsinin bir rivâyeti yakında "el-Kustu'l-Hindî ile tedâvî bâbı"nda geçmişti.

el-I'lâk, çocuğun "Uzre" denilen boğaz hastalığında boğazını, el ile yukarı kaldırmak ve parmakla sıkmak sûretiyle ameliyât ve tedâvîye girişmek ma'nâsınadır... (Aynî).

لِحَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ طَفِقْنَا نَصُبُّ عَلَيْهِ مِنْ تِلْكَ القِرَبِ حَتَّى جَعَلَ يُشِيرُ إِلَيْنَا أَنْ قَدْ فَعَلْتُنَّ قَالَتْ وَخَرَجَ إِلَى النَّاسِ فَصَلَّى لَهُمْ وَخَطَبَهُمْ *

31-....... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah ibn Utbe haber verdi ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'ın hastalığı ağırlaşıp da ağrısı şiddetlendiği zamân, benim odamda bakılmak üzere diğer zevcelerinden izin istedi. Onlar da izin verdiler. Ondan sonra Peygamber, bir tarafında Abbâs, diğer tarafında bir zât olduğu hâlde ayakları yerde sürünerek çıktı.

Ubeydullah dedi ki: Ben İbn Abbâs'a: Âişe'nin bu "Diğer bir zât" sözünü haber verdim. İbn Abbâs:

— Sen Âişe'nin ismini zikretmediği o diğer kişinin kim olduğunu bilir misin? dedi.

Ben:

— Hayır, bilmiyorum, dedim.

İbn Abbâs:

— O zât, Alî (ibn Ebî Tâlib)'dir, dedi.

Âişe dedi ki: Peygamber, Âişe'nin evine girip de ağrısı şiddetlendikten sonra:

— *"Üzerime ağız bağları çözülmedik yedi kırba su dökün, böylelikle bedenimde biraz hafiflik bulup belki insanlara vasiyette bulunabilirim"* buyurdu.

Âişe dedi ki: Bunun üzerine kendisini Peygamber'in zevcesi Hafsa'nın malı olan bir (bakır yâhud ağaç) leğen içine oturttuk. Sonra o kırbaların sularını üzerine dökmeye başladık. Sonunda bize:

— *"Artık yaptınız!"* diye işâret etmeye başladı.

Âişe dedi ki: Ondan sonra insanların yanına çıktı da onlara namâz kıldırdı ve hitâb etti [37].

٢٣ـ بابُ العُذْرَةِ

23- BOĞAZ HASTALIĞI BÂBI

٣٢ـ حدّثنا أَبُو اليَمَانِ أَخْبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرني عُبَيْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ أنَّ أُمَّ قَيْسٍ بِنْتَ مِحْصَنٍ الأَسَدِيَّةَ أَسَدَ خُزَيْمَةَ وكانَتْ مِنَ

37 Bunu burada getirmekten maksad *"Üzerime bağları çözülmedik yedi kırba su dökünüz!"* kavlidir. Bunun birkaç rivâyeti geçti.

الْمُهَاجِرَاتِ الأُوَلِ اللاتِ بَايَعْنَ النبىَّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم وهِىَ أُخْتُ عُكَاشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا أَتَتْ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم بابنٍ لها قَدْ أَعْلَقَتْ عليْهِ مِنَ العُذْرَةِ فقال النبىُّ ﷺ عَلى ما تَدْغَرْنَ أَوْلاَدَكُنَّ بِهٰذَا العِلاَقِ عَلَيْكُمْ بِهٰذَا العُودِ الْهِنْدِىِّ فإنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ مِنهَا ذَاتُ الجَنْبِ * يُرِيدُ الكُسْتَ وَهُوَ العُودُ الْهِنْدِىُّ : وقال يُونُسُ وإسْحَاقُ بنُ رَاشِدٍ عَنِ الزُّهْرِىِّ عَلَّقَتْ عَلَيْهِ :

32-....... ez-Zuhrî şöyle dedi: Bana Ubeydullah ibn Abdillah haber verdi; ona da Huzeyme kabîlesinin Esed oğulları kolundan Mıhsan kızı Ümmü Kays el-Esediyye (R) -ki bu, Peygamber'e bey'at etmiş olan ilk muhâcir kadınlardandı ve meşhûr Ukâşe ibn Mıhsan'ın kızkardeşi idi- şöyle haber vermiştir: Kendisi "Uzre" denilen boğaz hastalığına tutulan oğlan çocuğunu eliyle tedâvî etmeye girişmiş olarak Rasûlullah'ın huzûruna getirmiş. Peygamber (S):

— *"Niçin boğaz hastalığına böyle bir tedâvî uygulamak sûretiyle çocuklarınızın boğazını elle sıkıştırıp acıtıyorsunuz? Şu el-Ûdu'l-Hindî'yi kullanmaya devâm ediniz. Çünkü bu Hind çubuğunda yedi türlü şifâ vardır. Zâtu'l-cenb hastalığının ilâcı da ondandır"* buyurmuştur.

Peygamber "el-Kust" bitkisini kasdediyor ki, o da el-Ûdu'l-Hindî'dir. Yûnus ve İshâk ibn Râşid, ez-Zuhrî'den: "Allakat aleyhi (= Çocuğu kendisi elle ameliyât yapmış olarak)" ta'bîriyle söylediler [38].

٢٤ــ بابُ دَوَاءِ المَبْطُونِ

24- KARNI (İSHÂL OLUP) HASTALANMIŞ KİŞİNİN TEDÂVÎSİ BÂBI

٣٣ــ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِى المُتَوَكِّلِ عنْ أَبِى سَعِيدٍ قال جَاءَ رَجُلٌ إلى النبىِّ صلى اللّٰهُ عَلَيْهِ

38 Bunun da birkaç rivâyeti yakında geçti.
el-Uzre:.... ve boğaz illetlerinden bir illet adıdır, bir kavle göre kanın galeyânından nâşî boğaza ârız olan ağrıya denir ve boğazda anılan bu ağrının mahalline denir ki, küçük dile yakındır... *(Kaamûs Ter.)*

وسلم فقال إنَّ أخِي اسْتَطْلَقَ بَطْنُهُ فقال اسْقِهِ عَسَلاً فسَقَاهُ فقال إنِّي سَقَيْتُهُ فلَمْ يَزِدْهُ إلاَّ اسْتِطْلاَقًا فقال صَدَقَ اللَّهُ وكَذَبَ بَطْنُ أخِيكَ * تَابَعَهُ النَّضْرُ عنْ شُعْبَةَ *

33-....... Bize Şu'be, Katâde'den; o da Ebû'l-Mütevekkil (Alî ibn Dâvûd en-Nâcî)'den tahdîs etti ki, Ebû Saîd el-Hudrî (R) şöyle demiştir: Bir adam Peygamber(S)'e geldi de:

— Kardeşimin karnı ishâle tutulup devâmlı sürgün gitti, dedi.

Peygamber:

— *"Sen ona bal şerbeti içir!"* buyurdu.

Adam gidip ona bal şerbeti içirdi. Sonra gelip tekrâr:

— Ben kardeşime bal şerbeti içirdim, fakat bu, kardeşimin ishâlini artırmaktan başka birşey yapmadı, dedi.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Allah doğru söyledi, kardeşinin karnı ise yalan söyledi"* buyurdu.

Bu hadîsi Şu'be'den rivâyet etmekte Muhammed ibn Ca'fer'e en-Nadr ibnu Şumeyl mutâbaat etmiştir [39].

٢٥ــ بابٌ لا صَفَرَ وهُوَ دَاءٌ يأخُذُ البَطْنَ

25- BÂB: SAFER YOKTUR. SAFER KARNI YAKALAYAN (VE YÜZÜ SARARTAN) BİR HASTALIKTIR [40]

٣٤ــ حدّثنا عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللَّهِ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ سعْدٍ عنْ صَالِحٍ عَنِ ابنِ شِهَابٍ قال أخْبَرَنِي أبُو سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ وغَيْرُهُ أنَّ أبَا هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنه قال إنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم قال لا عَدْوَى ولاَ صَفَرَ ولا هَامَةَ فقال أعْرَابِيٌّ يا رسُولَ اللَّهِ فَمَا بالُ إبِلِي تَكُونُ فِي الرَّمْلِ كأنَّها

---

39 Karnın yalan söylemesi, onun için balla şifâ hâsıl olmaması yönündendir. Hastalığın devâm etmesi ise ancak bozuk maddenin çokluğundandır. Onun içindir ki, Peygamber bozuk maddeyi boşaltması için bal içmeye devâmı emretmiştir. Nitekim devâm edince iyi olmuştur. Buhârî hadîsi burada kısaltılmışolarak getirdi. Hadîs yakında da geçmişti.

40 *"Safer yoktur"* sözü, câhil Arablar'ın bunun bir iç hastalığı olup kendiliğinden sirâyetine i'tikaad etmelerini reddir *"Safer"*'in lugat ma'nâlarından biri de budur. Buhârî sirâyet hadîsine yakınlığından dolayı bu kavli tercîh etmiştir.

الظِّبَاءُ فَيَأْتِي الْبَعِيرُ الأَجْرَبُ فَيَدْخُلُ بَيْنَهَا فَيُجْرِبُهَا فقال فَمَنْ أَعْدَى الأَوَّلَ . رواهُ الزُّهْرِيُّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وسِنَانِ بنِ أَبِي سِنَانٍ ٭

34-....... İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân ve ondan başkaları haber verdiler ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):

— *"Hastalığın kendi kendine sirâyeti yoktur; safer* (denilen hastalığın da kendiliğinden sirâyeti) *yoktur; hâme denilen şey de yoktur"* buyurdu.

Bunun üzerine bir bedevî Arab:

— Yâ Rasûlallah! (Hastalığın kendiliğinden sirâyeti yoktur buyurdunuz;) benim develerime ne oluyor ki, onlar kumda ceylânlar gibi sağlıklı oluyorlar. Derken uyuz deve gelip aralarına girer de onları uyuz ediyor? dedi.

Bunun üzerine Peygamber:

— *"Öyle ise ilk uyuz deveye bu hastalığı kim sirâyet ettirdi?"* diye cevâb verdi.

Bu hadîsi ez-Zuhrî, Ebû Seleme'den ve Sinân ibn Ebî Sinân'dan onlar da Ebû Hureyre'den) olmak üzere rivâyet etmiştir [41].

٢٦ــ بابُ ذَاتِ الجَنْبِ

26- ZÂTU'L-CENB HASTALIĞI(NIN DEVÂSI) BÂBI [42]

٣٥ــ حدّثني مُحَمَّدٌ أخبرنا عَتَّابُ بنُ بَشِيرٍ عَنْ إِسْحَاقَ عَنِ الزُّهْرِيِّ قال أَخبرني عُبَيْدُ اللهِ بنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّ أُمَّ قَيْسٍ بِنْتَ مِحْصَنٍ وكَانَتْ مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ الأُوَلِ اللَّاتِي بَايَعْنَ رسولَ اللهِ صلى اللهُ عليه وسلم وهْيَ أُخْتُ

41 Yânî ilk önce uyuz illetine tutulan devenin hastalığı sirâyetle olmayıp, Allah'ın takdîriyle meydana geldiği şübhesizdir. Bunun gibi, senin develerine geçmesi de elbette temâsla ve Allah'ın takdîriyledir.

Bunun da bir rivâyeti yakında geçti.

42 *ed-Devâ:* Dâl'ın üç harekesi ve elifin meddiyle ilâç ve dermân için olan nesneye denir...

el-Mudâvât: Mubâhât vezninde, hastaya ilâç ve tîmâr eylemek, hastaya hizmet edip derdini çekmek ma'nâsınadır... *(Kaamûs Ter.).*

غُكاشَة بنِ مِحْصَنٍ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا أَتَتْ رسُول اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم بابنٍ لَهَا قَدْ عَلَّقتْ عَلَيْهِ مِنَ العُذْرَةِ فَقَالَ اتَّقُوا اللّهَ عَلَى ما تَدْغرُونَ أَوْلاَدَكُمْ بِهٰذِهِ الأَعْلاَقِ عَلَيْكُمْ بِهَذَا العُودِ الهِنْدِىِّ فإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ مِنْهَا ذَاتُ الجَنْبِ يُرِيدُ الكُسْتَ يَعْنِى القُسْطَ قال وهْىَ لُغَةٌ *

35-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ubeydullah ibnu Abdillah şöyle haber verdi: Ona da Rasûlullah ile bey'atlaşan ilk muhâcir kadınlardan ve Ukâşe ibn Mıhsan'ın kızkardeşi olan Mıhsan kızı Ümmü Kays (R) şöyle haber verdi: Ümmü Kays, kendisinin küçük bir oğlan çocuğunu Rasûlullah'a getirdi. Çocuk uzre hastalığına tutulmuş olduğundan dolayı Ümmü Kays, çocuğun ağzının içine parmaklarını sokarak bâdemciği sıkıp kanını çıkarma ameliyesi uygulamıştı. Rasûlullah bunun üzerine şöyle buyurdu:

— *"Allah'tan korkup sakınınız! Niçin çocuklarınızın boğaz hastalığını böyle parmaklarınızla bâdemciği sıkıştırıp kanını çıkararak hastalığı giderme ameliyesi uyguluyor ve çocuklarınızın canlarını acıtıyorsunuz? Şu el-Ûdu'l-Hindî'yi kullanmaya devâm ediniz. Çünkü bu Hind çubuğunda yedi türlü şifâ vardır. Zâtu'l-cenb hastalığının devâsı da ondandır."*

Rasûlullah "Hind çubuğu" sözü ile -kâf ve tâ harfli- "el-Küst" bitkisini, yânî kaaf ve tı harfiyle de "el-Kust" denilen bitkiyi kasdediyor. ez-Zuhrî: Bu kelime *kâf, sîn, te* ile de, kaaf, sîn, tı ile de lugattir, demiştir [43].

٣٦ــ حدّثنا عَارِمٌ **حدّثنا** حَمَّادٌ قال قُرِىءَ عَلَى أَيُّوبَ مِنْ كُتُبِ أَبِى قِلاَبَةَ مِنْهُ ما حَدَّثَ بِهِ ومِنْهُ ما قُرِىءَ عَلَيْهِ وكانَ هٰذَا فِى الكِتَابِ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أَبَا طَلْحَةَ وأَنَسَ بنَ النَّضْرِ كَوَيَاهُ وكَوَاهُ أَبُو طَلْحَةَ بِيَدِهِ * وقالَ عَبَّادُ بنُ مَنْصُورٍ عنْ أَيُّوبَ عنْ أَبِى قِلاَبَةَ عَنْ أَنَسِ بنِ مالِكٍ قال أَذِنَ رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليهِ وسلم لِأَهْلِ بَيْتٍ مِنَ الأَنْصَارِ أَنْ يَرْقُوا مِنَ الحُمَةِ والأُذُنِ * قال أَنَسٌ كَوِيتُ مِنْ ذَاتِ الجَنْبِ ورسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم حَىٌّ وشَهِدَنِى أَبُو طَلْحَةَ وأَنَسُ بنُ النَّضْرِ وزَيْدُ بنُ ثَابِتٍ وأَبُو طَلْحَةَ كَوَانِى *

---

43 Başlığa uygunluğu "Zâtu'l-cenb" sözündedir. Bunun bir rivâyeti yakında "Hastaya ağızdan ilâç içirmek bâbı"nda geçmişti.

36-....... Bize Hammâd ibn Zeyd tahdîs edip şöyle dedi: Eyyûb es-Sahtıyânî'nin huzûrunda Ebû Kılâbe'nin kitâblarından okundu. Eyyûb o okunan kısımdan bâzısını Ebû Kılâbe'den olmak üzere tahdîs etti, bâzısını da "Onun huzûrunda okundu" ta'bîriyle rivâyet etti. İşte şu hadîs, Ebû Kılâbe'nin o kitâbında Enes ibn Mâlik'ten şöyle rivâyet edilmiştir: Enes'in üvey babası olan Ebû Talha (Zeyd ibn Sehl) ile amcası Enes ibnu'n-Nadr, Enes ibn Mâlik'e zâtu'l-cenb hastalığından dolayı dağlama tedâvîsi yapmışlardır. Ebû Talha bizzât eliyle Enes'e dağlama tedâvîsi uygulamıştır.

Abbâd ibn Mansûr, Eyyûb'dan; o da Ebû Kılâbe'den olmak üzere söyledi ki, Enes ibn Mâlik (R): Rasûlullah (S) Ensâr'dan bir ev halkına ağulu hayvanların zehirinden ve kulak ağrısından, okumak sûretiyle sığınma ve korunma tedâvîsi yapmalarına izin verdi, demiştir.

Yine Enes: Ben Rasûlullah (S) hayâtta iken zâtü'l-cenb hastalığından dolayı dağlama tedâvîsi yapıldım. Ebû Talha, Enes ibn Nadr, Zeyd ibn Sâbit benim bu tedâvîmde hazır bulundular. Beni Ebû Talha dağlamış idi, demiştir [44].

٢٧ــ بابُ حَرْقِ الحَصِيرِ لِيُسَدَّبِهِ الدَّمُ

27- KÜLÜ İLE KAN YOLUNUN KAPATILMASI İÇİN HASIR YAKILMASI BÂBI

٣٧ــ حدّثنى سَعِيدُ بنُ عُفَيْرٍ حدّثنا يَعْقُوبُ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ القَارِيُّ عَنْ أَبِى حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بنِ سَعْدٍ السَّاعِدِىِّ قال لَمَّا كُسِرَتْ عَلَى رأسِ رسولِ

---

44 *er-Rukye:* Hasta hakkında şifâ dilemek için Kur'ân ile Allah'ın isimleri ve sıfatlar ile Yüce Allah'a duâ ve ilticâ eylemektir (İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye*).

Zâtu'l-cenb, akciğeri örten zarın iltihâblanması olup, meydana gelişi ve tedâvîsi hakkında re'ylerin ittifâkı yoktur. Mezkûr zarın iltihâblanma tabîati ekser ahvâlde verem ile müşterek olduğundan, zâtu'l-cenb'in en ziyâde ehemmiyeti hâiz olan şekli budur (Yûsuf Râgıb, *İstiâde-i Sıhhat)*

Zâtu'l-cenb, bedenin yan taraflarına ârız olan galîz rîhın adelelerde mahbûs bulunmasından meydana gelen sert kulunç ağrısına da denilir. Birincisi hakîkî zâtu'l-cenb'dir ve tabîbler arasında hastalığın bu nev'ine "Zâtu'l-cenb" denilir. Bâb başlığında ve Enes hadîslerinde zikrolunan "Zâtu'l-cenb" ise, ikincisidir. Nitekim hadîste er-rıyâhu'l-galîza tedâvîsinde kullanılan Hind çubuğu tavsiye buyurulması, bunu iş'âr eder... *(Umdetu'l-Kaarî).*

Bu hadîste Rasûlullah'ın Amr ibn Hazm âilesine müsâade ettiği rukye, Kur'ân ile Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyle Allah'a duâ etmek ve sığınmaktır. Rukyenin mekrûh olan ve dînen câiz görülmeyen kısmı da vardır ki, Allah'ın kelâmından, Allah'ın isim ve sıfatlarından başka şey ile nefes edilmesi ve bunun şifâ vereceğine inanılmasıdır... (*Tecrîd Ter.,* XII, 95).

اللّهِ ﷺ البَيْضَةُ وأُدْمِيَ وجْهُهُ وكُسِرَتْ رَبَاعِيَتُهُ وكانَ عَلِيٌّ يَخْتَلِفُ بالمَاءِ فِي المِجَنِّ وجَاءَتْ فاطِمَةُ تَغْسِلُ عنْ وجْهِهِ الدَّمَ فَلَمَّا رأَتْ فاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلاَمُ الدَّمَ يَزِيدُ عَلَى المَاءِ كَثْرَةً عَمَدَتْ إلَى حَصِيرٍ فأَحْرَقَتْهَا وألْصَقَتْهَا على جُرْحِ رسولِ اللّهِ ﷺ فَرَقَأَ الدَّمُ *

37-....... Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle demiştir: Rasûlullah(S)'ın başı üzerindeki miğfer kırılıp da yüzü kanlandığı ve rabâiyye dişleri kırıldığı zamân Alî (R) kalkanı içinde su getiriyordu. Fâtıma da gelip Rasûlullah'ın yüzündeki kanı yıkıyordu. Fâtıma aleyhi's-selâm, kanın suya gâlib gelmekte olduğunu görünce, bir hasır parçasına gitti, ve onu yaktı da külünü Rasûlullah'ın yarası üzerine yapıştırdı. Böylece kan kesildi [45].

٢٨ـ بابٌ الحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ

28- BÂB:

"Hummâ cehennemin kaynamasındandır"

٣٨ـ حدّثني يَحْيَى بنُ سُلَيْمَانَ **حدّثني** ابنُ وهبٍ قال **حدّثني** مالِكٌ عَنْ نافِعٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضى اللّهُ عنهما عنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليْهِ وسلم قال الحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ فأَطْفِئُوهَا بالمَاءِ * قال نافِعٌ وكانَ عَبْدُ اللّهِ يَقُولُ اكْشِفْ عَنَّا الرِّجْزَ *

38-....... İbn Vehb tahdîs edip şöyle dedi: Bana Mâlik, Nâfi'-den; o da İbn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Hummâ cehennemin kaynamasındandır* (yânî o nev'inden bir harârettir). *Sizler o harâreti su ile söndürünüz!"* buyurmuştur.

Râvî Nâfi': Abdullah ibn Umer (hummâ hakkında): "Yâ Rabb! Benden bu azâbı aç (kaldır)!" der idi, demiştir [46].

---

45 Başlığa uygunluğu meydandadır. Külde kurutma ve büzme özelliği bulunduğu için kan kesilmiştir. Bunun bir rivâyeti Uhud gazvesi, "Uhud günü Peygamber'e isâbet eden yaralar bâbı"nda da geçmişti.

46 Rasûlullah'ın *"Hummâ cehennemin kaynamasındandır"* sözü, hummânın da

٣٩ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مَسْلَمَةَ عنْ مالِكٍ عنْ هِشَامٍ عنْ فاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ أنَّ أسْمَاءَ بِنْتَ أبِى بَكْرٍ رضى اللّهُ عنهما كانَتْ إذَا أُتِيَتْ بالمَرْأةِ قَدْ حُمَّتْ تَدْعُو لَهَا أخَذَتِ المَاءَ فَصَبَّتْهُ بَيْنَهَا وبَيْنَ جَيْبِهَا قالَتْ وكانَ رسولُ اللّهِ ﷺ يأمُرُنَا أنْ نَبْرُدَهَا بالماءِ *

39-....... Ebû Bekr'in kızı Esmâ (R) kendisine hummâ hastalığına tutulmuş ve çağırıp feryâd eder hâlde bir kadın getirildiğinde, su alıp onu yanmakta olan bedeni ile elbisesinin yakası ve yenleri arasına dökerdi.

Esmâ: Rasûlullah (S) bizlere hummâ harâretini su ile serinletmemizi emrederdi, dedi [47].

٤٠ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ المُثَنَّى حدّثنا يَحْيَى حدّثنا هِشَامٌ أخبرنى أبِى عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النبىِّ ﷺ قال الحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ فأبْرُدُوهَا بالمَاءِ *

40-....... Hişâm tahdîs edip dedi ki: Bana babam Urve ibnu'z-Zubeyr, Âişe(R)'den haber verdî ki, Peygamber (S): *"Hummâ harâreti cehennemin kaynamasındandır. Sizler o harâreti su ile serinletiniz!"* buyurmuştur.

٤١ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا أبو الأحْوَصِ حدّثنا سَعِيدُ بنُ مَسْرُوقٍ عَنْ عَبَايَةَ بنِ رِفَاعَةَ عنْ جَدِّهِ رافِعِ بنِ خَدِيجٍ قال سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَقُولُ الحُمَّى مِنْ فَوْحِ جَهَنَّمَ فابْرُدُوهَا بالماءِ *

41-....... Râfi' ibn Hadîc (R): Ben Peygamber(S)'den işittim: *"Hummâ cehennemin kaynamasındandır. Siz onun harâretini su ile soğutunuz!"* buyuruyordu, demiştir.

---

insan bedenini eritici olması husûsunda, cehennem ateşine bir benzetmedir... (Nevevî).

47 Bu hadîste sıtmaya tutulmuş kişiye suyun nasıl uygulandığı husûsu bildirilmektedir. Rasûlullah, kendisinin vefâtı hastalığı olan hummâya karşı da soğuk su dökünmek sûretiyle tedâvî etmeye çalışmıştı. Rasûlullah'ın soğuk su ile tedâvîyi emir buyurması, "Peygamber'in tıbbı" cümlesindendir ki, zamânımız tabâbetinde umûmiyetle hummâlarda kabûl edip uyguladıkları bir tedâvî tarzıdır.

٢٩ـ بابُ مَنْ خَرَجَ مِنْ أرْضٍ لا تُلايِمُهُ

29- KENDİ TABÎATİNE UYGUN GELMEYEN YERDEN BAŞKA YERE ÇIKAN KİMSE BÂBI

٤٢ـ حدّثنا عَبْدُ الأعْلَى بنُ حَمَّادٍ حدّثنا يَزِيدُ بنُ زُرَيْعٍ حدّثنا سَعِيدٌ حدّثنا قَتَادَةُ أنَّ أنَسَ بنَ مالِكٍ حَدَّثَهُمْ أنَّ ناسًا أوْ رِجالاً مِنْ عُكْلٍ وعُرَيْنَةَ قَدِمُوا علَى رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم وَتَكَلَّمُوا بالإسْلامِ وقالُوا يا نَبيَّ اللَّهِ إنَّا كُنَّا أهْلَ ضَرْعٍ ولَمْ نَكُنْ أهْلَ رِيفٍ واسْتَوْخَمُوا المَدِينَةَ فأمَرَ لَهُمْ رسولُ اللَّهِ ﷺ بذَوْدٍ وبِرَاعٍ وأمَرَهُمْ أنْ يَخْرُجُوا فِيهِ فَيَشْرَبُوا مِنْ ألْبَانِهَا وأبْوَالِهَا فانْطَلَقُوا حَتَّى كانُوا ناحِيَةَ الحَرَّةِ كَفَرُوا بَعْدَ إسْلامِهِمْ وقَتَلُوا رَاعِيَ رسولِ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم واسْتَاقُوا الذَّوْدَ فَبَلَغَ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم فَبَعَثَ الطَّلَبَ فِي آثارِهِمْ وأمَرَ بِهِمْ فَسَمَرُوا أعْيُنَهُمْ وَقَطَعُوا أيْدِيَهُمْ وَتُرِكُوا فِي ناحِيَةِ الحَرَّةِ حَتَّى ماتُوا علَى حالِهِمْ *

42-....... Bize Katâde tahdîs etti ki, onlara da Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etmiştir: Ukl ve Ureyne kabîlelerinden birtakım insanlar yâhud birtakım adamlar Medîne'ye, Rasûlullah'ın huzûruna geldiler ve İslâm Dîni'ni konuşup kabûl ettiler.

— Ey Allah'ın Peygamberi! Bizler deve ve koyun sâhibi kimseleriz, zirâat ehli değiliz, dediler.

Ve Medîne'nin havâsını kendilerine uygun bulmadılar. Bunun üzerine Rasûlullah (S) onlara zekât develerinin otladıkları yere ve çobanın yanına gitmelerini emretti. Ve yine onlara bu deve sürüsü içinde arâzîye çıkmalarını, develerin sütlerinden ve sidiklerinden (tedâvî için) içmelerini emretti. Akabinde bu adamlar gittiler, nihâyet Medîne'nin dışındaki Harre bölgesine vardılar. Orada, İslâm Dîni'ne girmelerinin ardından küfrettiler, Rasûlullah'ın çobanını öldürdüler ve develeri önlerine katıp götürdüler. Bu cinâyetlerinin haberi Peygamber'e ulaşınca arkalarından onları yakalamak için bir asker birliği yolladı. Birlik onları yakalayıp getirdi. Peygamber onlarla ilgili emrini verdi ve vazîfeliler o cânîlerin gözlerini çıkardılar, ellerini kestiler ve Harre'nin (kızgın taşlı) bir tarafına bırakıldılar. Nihâyet orada bulundukları azâblı hâlleri üzere öldüler [48].

---

48 Başlığa uygunluğu "Medîne'nin havâsını kendilerine uygun bulmadılar..." sö-

٣٠ـ بابُ ما يُذْكَرُ فِى الطَّاعُونِ

30- TÂÛN HASTALIĞI HAKKINDA ZİKROLUNAN ŞEYLER BÂBI [49]

٤٣ـ حدّثنا حَفْصُ بنُ عُمَرَ حدّثنا شُعْبَةُ قال أخبرنى حَبِيبُ بنُ أبِى ثَابِتٍ قال سَمِعْتُ ابْرَاهِيمَ بنَ سَعْدٍ قال سَمِعْتُ أُسَامَةَ بنَ زَيْدٍ **يُحَدِّثُ** سَعْدًا

---

zünden alınır. Çünkü onlar Medîne'nin havâsını tehlikeli bulup, oradan çıkmak istemişlerdi. Bunun sebebi Medîne havâsının kendi tabîatlerine uygun olmaması idi. Hadîsin bir rivâyeti Mağâzî'de ve yakında da geçmişti.

Arab'ın deve sidiği ile tedâvî ettiği muhakkaktır. Hattâ İslâm tabîblerinin sonuncularından sayılan Dâvûd Antakî'nin *Tezkire*'sinde umûmiyetle sidiklerin tıbda kullanıldığı zikredilmiştir. Bu müellif sidiğin yedi türlü hastalığa devâ olduğunu söylüyor. Ve deve sidiğini, insan sidiğinden sonra bütün sidiklerden daha şifâlı sayıyor. *Hayâtu'l-Hayvân* sâhibi Kemâleddîn Demîrî *"İbl"* kelimesinde "Deve sidiği ciğer vereminde fayda verir ve cimâyı artırır" diyerek, deve sidiğinin iki tıbbî özelliği olduğunu beyân ediyor. Aynî de hadîste anılan deve sütleri ve sidiklerinin ishâl hastalıklarında birinci ilâç olduğunu zikretmiştir... (*Tecrîd Ter.*, I, 153-160).

49 *et-Tâûn,* vebâ illetine denir, cem'i *Tavâîn* gelir. Mütercim der ki, *Tâûn,* mübâlağa sîgasıdır... *Kaanûn*'da ve *Tezkire*'de sebebleri ve devâları mufassalan şerhedilmiştir. Hastanın nefesinden sakınmak vâcibedendir ve Yüce Allah'ın izniyle sârîdir *(Kaamûs Ter.).*

İbnu'l-Esîr, *Tâûn*'u, havâyı, mîzâcı, bedeni ifsâd eden umûmî bir hastalıktır.... diye ta'rîf eder. Bu sebeble buna tutulmuş hastaların nefeslerinden sakınmak, uzak durmak, onlarla temâs etmemek lâzımdır...

Tâûn, yânî vebâ hakkında bir tanıtma:

"Milâd'dan evvel 9. ve 10. asırlardan beri bilinen bu bulaşıcı hastalık zaman zaman geniş salgınlar yapmış, milyonlarca insanın ölümüne sebep olmuştur. Mikrobu çomak şeklinde, bir basildir. Hong Kong'da çıkan bir salgında Yersin ve Kitasato (1884) tarafından keşfedilmiştir.

Hastalık genellikle kemirici hayvanlar (bilhassa fâre) arasında salgınlar şeklinde görülür. Bulaşmış hayvanlardan insanlara, pireler vâsıtasıyle geçer. Ayrıca insanlar arasında damlacık enfeksiyonu (teneffüs yolu) ile de bulaşma olur.

Pire vebâlî hastanın kanını emdiği zaman bakterileri alır ve bakteriler pirenin yutağında çoğalırlar. Pire kan emmek için hortumu ile soktuğunda, bir tıkaç şeklinde üremiş olan bakterileri soktuğu yere kusar ve bundan sonra kan emebilir. Pirelerin dışkılarında da bakteri bulunduğundan dışkıları veyâ ezilmeleri ile de bulaşma olabilir.

Vebâ basili lenfa dokusuna yerleşme eğilimi gösterir. Karaciğer, dalak, kemik iliği ve akciğerde cerâhatlenmeye yol açar. Ölüm oranı hıyarcık vebâsında % 30-90, akciğer vebâsında % 70-100'dür.

Son yıllarda geniş salgınların görülmemesinde hastaların tedâvîsinde etkili antibiyotiklerin kullanılması yanında karantinanın iyi uygulanmasının önemi vardır. Vebâ şübhesi olan şahıslar en az bir hafta karantinaya alınmalıdır." (Prof. Enver Tali Çetin, *İnfeksiyon Hastalıkları,* İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Ders Kitapları Serisi, 1979. s. 141-144).

عن النبيّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم أنّهُ قال إذا سمِعْتُمْ بالطّاعُونِ بأرْضٍ فَلاَ تَدْخُلُوهَا وإذَا وَقَعَ بأرْضٍ وأنْتُمْ بِهَا فَلاَ تَخْرُجُوا مِنْهَا فَقُلْتُ أنْتَ سَمِعْتَهُ يحدِّثُ سَعْدًا ولا يُنْكِرُهُ »

43-....... Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Bana Habîb ibnu Ebî Sâbit haber verip şöyle dedi: Ben İbrâhîm ibn Sa'd'den işittim, şöyle dedi: Ben Usâme ibn Zeyd'den işittim, o, adı geçen İbrâhîm'in babası olan Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a şunu tahdîs ediyordu: Peygamber (S): *"Sizler bir yerde tâûn hastalığı çıktığını işittiğiniz zamân, o tâûnlu yere girmeyiniz. Tâûn sizin bulunduğunuz yerde meydana gelirse, sakın sizler oradan dışarı çıkmayınız"* buyurdu.

(Habîb ibn Ebî Sâbit dedi ki:) Ben İbrâhîm ibn Sa'd'a:

— Sen bu hadîsi Usâme'den, baban Sa'd'a tahdîs ederken işittin mi? Baban onu reddetmiyor muydu? diye sordum.

İbrâhîm:

— Evet (ben bunu Usâme babama tahdîs ederken işittim, babam Sa'd da onu reddetmiyordu), dedi [50].

٤٤ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ عَبْدِ الحَمِيدِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ زَيْدِ بنِ الخَطَّابِ عنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ عَبْدِ اللّهِ بنِ الحَارِثِ بنِ نَوْفَلٍ عَنْ عَبْدِ اللّهِ بنِ عَبَّاسٍ أنَّ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ رضى اللّهُ عنه خَرَجَ إلَى الشَّأْمِ حَتَّى إذَا كانَ بِسرْغَ لَقِيَهُ أُمَرَاءُ الأجنَادِ أبو عُبَيْدَةَ بنُ الجَرَّاحِ وأصْحَابُهُ فأخْبرُوهُ أنَّ الوَبَاءَ قَدْ وقَعَ بأرْضِ الشَّأْمِ. قال ابنُ عَبَّاسٍ فقال عُمَرُ ادْعُ لِى المُهَاجِرِينَ الأوَّلِينَ فَدَعَاهُمْ فاسْتَشَارَهُمْ وأخبرَهُمْ أنَّ الْوَبَاءَ قَدْ وقَعَ بالشَّأْمِ فاخْتَلَفُوا فقال بَعْضُهُمْ قَدْ خَرَجْتَ لِأمْرٍ ولا نَرَى أنْ تَرْجِعَ عَنْهُ وقال بَعْضُهُمْ مَعَكَ بَقِيَّةُ النَّاسِ وأصْحَابُ رسولِ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم ولا نَرَى أنْ تُقْدِمَهُمْ عَلَى هٰذَا الْوَبَاءِ فَقال ارْتَفِعُوا عَنِّى ثُمَّ قال ادْعُ لِى الأنْصَارَ فَدَعَوْتُهُمْ فاسْتَشَارَهُمْ فَسَلَكُوا سَبِيلَ المُهَاجِرِينَ واخْتَلَفُوا كاخْتِلافِهِمْ فقال ارْتَفِعُوا عَنِّى ثُمَّ قال ادْعُ لِى مَنْ كَانَ هٰهُنَا مِنْ مَشْيَخَةِ قُرَيْشٍ منْ مُهَاجِرَةِ

50 Bu hadîsin değişik yollardan ve küçük farklarla gelen onaltı kadar rivâyetlerini Müslim de Tıbb'da toplamıştır: *Müslim Ter.*, VII, 70-75.

الفَتْحِ فَدَعَوْتُهُمْ فَلَمْ يَخْتَلِفْ مِنْهُمْ عليْهِ رَجُلاَنِ فقالوا نَرى أنْ تَرْجِعَ بالنَّاسِ
ولا تُقْدِمَهُمْ علَى هٰذَا الْوَبَاءِ فَنَادَى عُمَرُ فِى النَّاسِ إنِّى مُصَبِّحٌ علَى ظَهْرٍ
فأصْبِحُوا عَلَيْهِ. قال أبُو عُبَيْدَةَ بنُ الجَرَّاحِ أفِرارًا مِنْ قَدَرِ اللَّهِ فقال عُمَرُ لَوْ
غَيْرُكَ قالَهَا يا أبَا عُبَيْدَةَ نَعَمْ نَفِرُّ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ إلَى قَدَرِ اللَّهِ أرَأيْتَ لَوْ كانَ
لَكَ إبِلٌ هَبَطَتْ وادِيًا لهُ عُدْوَتَانِ إحْدَاهُمَا خَصِبَةٌ والأُخْرَى جَدْبَةٌ ألَيْسَ إنْ
رَعَيْتَ الخَصِبَةَ رَعَيْتَهَا بقَدَرِ اللَّهِ وإنْ رَعَيْتَ الجَدْبَةَ رَعَيْتَهَا بِقَدرِ اللَّهِ قال فَجَاءَ
عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عَوْفٍ وكانَ مُتَغَيِّبًا فِى بَعْضِ حَاجَتِهِ فقال إنَّ عِنْدِى فِى هٰذَا
عِلْمًا سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ صلَّى للَّهُ عليه وسلم يَقُولُ إذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بأرْضٍ فَلاَ
تَقْدَمُوا علَيْهِ وإذَا وقَعَ بأرْضٍ وأنْتُمْ بِهَا فَلاَ تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ قال فَحَمِدَ اللَّهَ
عُمَرُ ثُمَّ انْصَرَفَ ❊

44-....... Abdullah ibn Abbâs(R)'tan (o, şöyle demiştir): Umer ibn Hattâb, Şâm'a doğru yola çıktı. Nihâyet (Yermûk yakınında bir köy olan) Serğ'a vardığı zamân ordu kumandanları Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh ve arkadaşları kendisini karşıladılar ve Şâm arâzîsinde vebâ hastalığı vukû' bulduğunu ona haber verdiler.

İbn Abbâs dedi ki: Umer:

— İlk Muhâcirler'i bana çağır, dedi.

Onları çağırdı da onlarla istişâre etti ve onlara Şâm'da vebâ vâki' olduğunu haber verdi. Onlar (gitmek veyâ geri dönmek husûsunda) ihtilâf ettiler. Bâzısı:

— Bir iş için çıkmışsın, o işten geri dönmeni doğru bulmayız.

Bâzısı da:

— İnsanların bakıyyesi ve Rasûlullah'ın arkadaşları seninle berâberdirler. Onları şu vebâ üzerine götürmeni doğru görmeyiz, dediler.

Umer onlara:

— Yanımdan çıkın! dedi.

Sonra:

— Ensâr'ı bana çağır, dedi.

Ben onları da Umer'in yanına da'vet ettim. Umer onlarla da istişâre etti. Onlar da Muhâcirler'in yoluna girdiler ve onların ihtilâfları gibi ihtilâf ettiler. Bunun üzerine Umer onlara da:

— Yanımdan çıkın! dedi.

Sonra:

— Kureyş ihtiyârlarından, fetih Muhâcirler'inden burada bulunanları bana çağır, dedi.

Ben onları çağırdım. Onlardan ikisi bile Umer'e karşı ihtilâf etmedi. Onlar:

— İnsanları geriye döndürmeni ve halkı şu vebâ üstüne götürmemeni doğru görürüz, dediler.

Bunun üzerine Umer, insanlar arasında şöyle nidâ ettirdi:

— Ben sabâhleyin bineğime binip geri döneceğim. Binâenaleyh siz de buna göre (hazırlanıp) sabâhlayın, dedi.

Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrâh:

— Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun? dedi.

Umer:

— Keşki bunu senden başkası söyleseydi yâ Ebâ Ubeyde! Evet Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz. Şuna ne dersin: Şâyet senin develerin olsa, iki yamacı olan bir vâdîye inseler -yâhud indirsen- o yamaçlardan biri münbit, diğeri ise otsuz olsa, sen develeri bitek yerde gütsen, Allah'ın kaderi ile gütmüş; otsuz yerde gütsen, yine Allah'ın kaderi ile gütmüş değil misin? dedi.

İbn Abbâs dedi ki: Abdurrahmân ibn Avf, bir hâceti yüzünden ortalıkta yok iken bu sırada çıkageldi ve şöyle dedi:

— Bu husûsta bende bir ilim vardır ki, ben onu Rasûlullah(S)'tan işittim şöyle buyuruyordu: *"Bu hastalığın bir yerde çıktığını işittiğiniz zamân oraya gitmeyiniz. Hastalık sizin bulunduğunuz yerde vâkı' olursa, ondan kaçmak için sakın o yerden dışarı çıkmayınız!"*

Abdullah:

— Bunun üzerine Umer, Allah'a hamdetti, sonra ayrıldı, demiştir [51].

٤٥ــ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنِ ابنِ شِهَابٍ عنْ

51 Bu "Amvâs Tâûnu" diye meşhûrdur. Amvâs, Sûriye'de hastalığın ilk çıktığı yerin ismidir. Umer'in devlet başkanlığı zamânında, ve hicretin onyedinci yılında, sonlarında meydana gelmişti. Bu salgın hastalık Sûriye, Mısır ve Irak'ı kaplamış ve aylarca devâm etmiştir. Şârihler en tahrîbkâr günlerinden üç gün içinde yetmişbin kişinin öldüğünü bildirmişlerdir. Sûriye ve Irak'taki ordu zâyiâtının mikdârı yirmibeşbine ulaşmış ve en çok tahrîbâtı Sûriye'de yapmıştı. Oradaki İslâm ordusu Ebû Ubeyde, Muâz ibn Cebel gibi başkumandanlarını ve birçok ünlü mücâhidlerini hep bu vebâ salgını yüzünden kaybetmiştir.

Hz. Umer îcâb eden sağlık tedbîrlerini görüşüp karâra bağladıktan sonra, Serğ denilen yerden geri dönmüştür.

Bu hadîsi Müslim de Tıbb'da getirmiştir. *Müslim Tercemesi,* VII, 75-78 "2219" sahîfelerinde bâzı açıklamalar da verilmiştir. Kezâ bu *Sahîh-i Müslim Tercemesi,* I, 61-62. sahîfelerinde de Kader bahsi ile ilgili olarak hâşiye yapılmıştı. Orada kadere dâir bir iki rivâyet daha vardır.

عَبْدِ اللَّهِ بنِ عَامِرٍ أنَّ عُمَرَ خَرَجَ إلَى الشَّأْمِ فَلَمَّا كانَ بِسَرْغَ بَلَغَهُ أنَّ الْوَبَاءَ قَدْ وقَعَ بالشَّأْمِ فأخْبَرَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ عَوْفٍ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم قال إذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بأرْضٍ فَلاَ تَقْدَمُوا عَلَيْهِ وإذَا وقَعَ بأرْضٍ وأنْتُمْ بِهَا فَلاَ تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ *

45-....... Bize Mâlik, İbn Şihâb'dan; o da Abdullah ibn Âmir'den haber verdi ki, Umer (R) Şâm'a doğru yola çıkmış. Serğ denilen yerde bulunduğu zamân kendisine Şâm'da vebâ hastalığı çıkmış olduğu haberi ulaşmıştır. Bu sırada Abdurrahmân ibn Avf, Umer'e şu hadîsi haber vermiştir: Rasûlullah (S): *"Sizler bu hastalığın bir yerde çıktığını işittiğiniz zamân, o hastalık üzerine gitmeyiniz. Eğer bu hastalık sizin bulunduğunuz yerde meydana gelirse, hastalıktan kaçmak için bulunduğunuz yerden çıkmayınız"* buyurdu [52].

٤٦ــ **حدّثنا** عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخْبرنا مالِكٌ عنْ نُعَيْمٍ الْمُجْمِرِ عَنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضيَ اللَّهُ عنه قال قال رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم لا يَدْخُلُ الْمَدِينَةَ الْمَسِيحُ ولا الطَّاعُونُ *

46-....... Bize Mâlik, Nuaym el-Mucmir'den haber verdi ki, Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): *"Medîne'ye Deccâl Mesîh ve tâûn girmez"* buyurdu, demiştir [53].

٤٧ــ **حدّثنا** مُوسَى بنُ إسْمَاعِيلَ **حدّثنا** عَبْدُ الْوَاحِدِ **حدّثنا** عاصِمٌ **حدّثتْنِي** حَفْصَةُ بِنْتُ سِيرِينَ قالَتْ قال لِي أنَسُ بنُ مالِكٍ رضي اللَّهُ عنه يَحْيَى بِمَا مَاتَ قُلْتُ مِنَ الطَّاعُونِ قال قال رسولُ اللَّهِ ﷺ الطَّاعُونُ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ *

47-....... Bize Âsım el-Ahvel tahdîs edip şöyle dedi: Bana İbnu Sîrîn'in kızı Hafsa tahdîs edip şöyle dedi: Enes ibn Mâlik (R) bana:

— Kardeşin Yahyâ ibn Sîrîn ne hastalığından öldü? diye sordu.

---

52 Bu da geçen Abdurrahmân ibn Avf hadîsinin başka yoldan bir rivâyetidir.

53 Bunun birkaç rivâyeti Medîne'nin Fazîletleri Bâbı'nda geçmişti.

Ben de ona:

—Tâûn'dan öldü, diye cevâb verdim.

Enes:

— Rasûlullah (S): *"Tâûn,* (kendisi yüzünden ölen) *her müslümân için şehîdlik*(sebebi)*dir"* buyurdu, dedi.

٤٨ــ حدّثنا أبو عَاصِمٍ عَنْ مالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أبِى صَالِحٍ عَنْ أبِى هُرَيْرَةَ عَنِ النبىِّ ﷺ قال المَبْطُونُ شَهِيدٌ والمَطْعُونُ شَهِيدٌ *

48- Bize Ebû Âsım (ed-Dahhâk ibn Mahled), Mâlik'ten: o da Sumeyy'den; o da Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Karın hastalığından ölen şehîddir, tâûn hastalığından ölen de şehîddir"* buyurmuştur [54].

٣١ــ بابُ أجْرِ الصَّابِرِ فِى الطَّاعُونِ

31- TÂÛN HUSÛSUNDA SABIRLI OLAN KİŞİNİN ECRİ BÂBI

٤٩ــ حدّثنا إسْحَاقُ أخبرنَا حَبَّانُ حدّثنا دَاوُدُ بنُ أبِى الفُرَاتِ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ بُرَيْدَةَ عَنْ يَحْيَى بنِ يَعْمَرَ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النبىِّ ﷺ أنَّهَا أخْبَرَتْنَا أنَّهَا سألَتْ رسولَ اللّهِ ﷺ عَنِ الطَّاعُونِ فأخْبَرَهَا نَبِىُّ اللّهِ ﷺ أنَّهُ كانَ عَذَابًا يَبْعَثُهُ اللّهُ على مَنْ يَشَاءُ فَجَعَلَهُ اللّهُ رحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ فَلَيْسَ مِنْ عَبْدٍ يَقَعُ الطَّاعُونُ فَيَمْكُثُ فِى بَلَدِهِ صَابِرًا يَعْلَمُ أنَّهُ لَنْ يُصِيبَهُ إلاَّ ما كَتَبَ اللّهُ لهُ إلاَّ كانَ لهُ مِثْلُ أجْرِ الشهِيدِ * تَابَعَهُ النَّضْرُ عنْ دَاوُدَ *

49-....... Bize Abdullah ibn Bureyde, Yahyâ ibn Ya'mer'den; o da Peygamber'in zevcesi Âişe'den: Âişe bize şöyle haber verdi, diye tahdîs etti ki, Âişe (R), Rasûlullah'a tâûndan sormuş. Allah'ın Peygamberi (S) de Âişe'ye şöyle haber vermiştir: *"Şübhesiz tâûn öyle bir azâbdır ki, Allah onu dileyeceği kimseler üzerine gönderir. Netîcede*

54 Bu Cihâd'da daha uzun bir metinle geçmişti ki, *"Şehîdler beştir..."* diye başlıyordu.

Allah tâûnu mü'minler için bir rahmet (vesîlesi, kâfirler için de bir azâb) *kılmıştır. Bir yerde tâûn meydana çıkar da orada bulunan herhangi bir kul -sabrederek, sevâb umarak ve bu tâûn yalnız Allah'ın takdîr edip yazdığı kimselere isâbet eder olduğunu bilir ve bu kanâati besleyerek- bulunduğu beldede eğlenirse, muhakkak Allah ona şehîd ecrine benzer sevâb takdîr buyurur."*

Bu hadîsi, Dâvûd ibn Ebî Furât'tan... senediyle rivâyet etmekte, en-Nadr ibnu Şumeyl, Habbân ibn Hilâl el-Bâhilî el-Basrî'ye mutâbaat etmiştir [55].

٣٢ــ بابُ الرُّقَى بالقُرْآنِ والمُعَوِّذاتِ

32- KUR'ÂN'LA VE SIĞINDIRICI SÛRELERLE ALLAH'A SIĞINDIRMA DUÂLARI YAPMAK SÛRETİYLE MA'NEVÎ TEDÂVÎLER BÂBI

٥٠ــ **حدّثنى** إِبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى أخبرنا هِشَامٌ عَنْ مَعْمَرٍ عن الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أَنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم كانَ يَنْفِثُ عَلَى نَفْسِهِ فِى المَرَضِ الَّذِى ماتَ فِيهِ بالمُعَوِّذَاتِ فَلَمَّا ثَقُلَ كُنْتُ أَنْفِثُ عَلَيْهِ

---

55 Başlığa uygunluğu açıktır. Bunun birer rivâyeti İsrâîl oğulları'ndan zikredilenler'de ve Tefsîr'de geçmişti.

Bu ve benzeri hadîsler böyle umûmî salgın hastalık felâketlerine ma'rûz kalanlara tesellî edici birer ümîd kaynağı olduğu gibi, kanser ve emsâli iyileşme ümîdi zayıf hastalıklara ve musîbetlere uğrayan îmânlı kimselere de en güvenilir tesellî reçetelerindendir. Çünkü hiçbir gamlı, acılı musîbet-zedeye Allah ve Rasûlü'nün sözlerinden daha şifâlı, daha tesellî edici bir devâ reçetesi ve tesellî sebebi yoktur: ***"Haberiniz olsun ki kalbler ancak Allah'ı anmakla mutmain olurlar"*** (er-Ra'd: 28).

"And olsun sizi biraz korku, açlık, mallardan, canlardan ve mahsûllerden yana eksiltme ile imtihân edeceğiz. Sabredenlere müjdele ki, onlar kendilerine bir musîbet geldiği zamân: Biz Allah'a âidiz ve biz ancak O'na dönücüleriz, diyenlerdir. Onlar; Rabb'lerinden mağfiretler ve rahmet hep onların üzerindedir. Onlar doğru yola erenlerin tâ kendileridir" (el-Bakara: 155-156).

... Allah'ın olmak ve Allah'a dönmek zevkine erişebilecek hiçbir zevk ve hiçbir tesellî yoktur. Ve Allah'a kavuşmanın üstünde ni'met ve ulviyet tasavvur edilemeyeceği için bununla telâfî olunamayacak, unutulmayacak hiçbir zâyiât, hiçbir ıztırab, hiçbir musîbet olamaz (*Hakk Dîni,* IV, 2907).

"Biz muhakkak Rabb'imize dönücüleriz" (ez-Zuhrûf: 14) âyeti de İslâm'da en büyük tesellîyi ifâde eder. Bu lafız te'kîdsiz olarak el-A'râf: 125 ve eş-Şuarâ: 50'de de geçer.

بِهِنَّ وأَمْسَحُ بِيَدِ نَفْسِهِ لِبَرَكَتِهَا فَسَأَلْتُ الزُّهْرِيَّ كَيْفَ يَنْفِثُ قال كَانَ يَنْفِثُ عَلَى يَدَيْهِ ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا وجْهَهُ ۞

50-....... Bize Hişâm ibn Yûsuf, Ma'mer ibn Râşid'den; o da ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den olmak üzere şöyle haber verdi: Peygamber (S) vefât ettiği hastalığı sırasında Muavvize Sûreleri'ni okuyup kendi üzerine nefes ederdi. Hastalığı ağırlaşınca ben bu sûreleri okuyup O'na üflüyor ve O'nun ellerinin bereketi sebebiyle, yine O'nun eliyle kendisine meshediyordum.

Ma'mer dedi ki: Ben ez-Zuhrî'ye:

— Nasıl nefes ederdi? dedim.

ez-Zuhrî:

— (Okuyup) iki elleri üzerine üfler, sonra onlarla yüzüne meshederdi, dedi [56].

٣٣ــ بابُ الرُّقَى بِفَاتِحَةِ الكِتَابِ. ويُذْكَرُ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ عَنِ النبيِّ صلى اللّهُ عليه وسلم

33- FÂTİHATU'L-KİTÂB'I OKUMAKLA RUKYELER YAPMA BÂBI

56 *er-Rukye,* hasta hakkında şifâ dilemek için Kur'ân ile Allah'ın isimleri ve sıfatları ile Yüce Allah'a duâ ve iltica eylemektir (İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye*)

Kur'ân-ı Kerîm'deki ***"Kul huve'llâhu ahadi; Kul eûzu bi-Rabbi'l-felâk; Kul eûzu bi-Rabbi'n-nâs"*** Sûreleri'ne "Muavvize Sûreleri", yânî Allah'a Sığındırıcı Sûreler denir. Peygamber dâima bu üç sûre ile Allah'a sığınırdı. Peygamber bu sığınma duâlarını yalnız hastalanıp rahatsızlandığı zamânlarda değil, fakat her akşâm yatağına yatarken de okurdu (Buhârî, Fadâilu'l-Kur'ân).

Kur'ân-ı Kerîm, bu sığındırıcı üç sûre ile son bulmuştur. Bunlar bütün insanlığa ihsân edilmiş en güzel, en vecîz ve en câmialı sığınma, korunma duâlarıdır. İhlâs Sûresi bütün şirk ve îmânsızlık şerrlerinden insanı Allah'a sığındırır. el-Felâk ve en-Nâs Sûreleri de bütün mahlûkaatın maddî ve ma'nevî, görünür ve görünmez şerrlerinden Allah'a sığındırır. Allah'a sığınıp Allah'ın himâyesine mazhar olanlar da her türlü şerrlerden ve kötülüklerden tam ma'nâsıyle korunmaları ümîd edilir. ***"Vallâhu hayrun hâfızan ve huve erhamu'r-râhimîn = Allah en hayırlı koruyucudur, O, merhamet edenlerin en merhametlisidir"*** (Yûsuf: 64).

Bütün kötülüklerden ve şerrlerden insanın en iyi korunmasına sebeb olan el-Bakara: 255. Kursî Âyeti'ni de her zamân ve her fırsatta çok çok okumalıdır. Bunun çok etkili koruyucu olduğunu da Peygamber, ümmetine haber vermiştir.

"Tedâvî'de Duânın Yeri", *"İslâm Medeniyeti Dergisi,* 1973 Hazîran sayısında Abdullah Aydemir'in 10 sahîfelik uzunca ve güzel makaalesi okunmağa değer! Bunu daha evvel de tenbîh etmiştik.

Bu, İbn Abbâs'tan; Peygamber(S)'den zikrolunuyor [57].

٥١ ــ حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ حدّثنا غُنْدَرٌ حدّثنا شُعْبَةُ عنْ أبى بِشْرٍ عَنْ أبى المُتَوَكِّلِ عنْ أبى سَعِيدٍ الخُدْرِىِّ رضى اللّهُ عنه أنَّ ناسًا مِنْ أصْحَابِ النبىِّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم أتَوْا علَى حَىٍّ مِنْ أحْيَاءِ العَرَب فلَمْ يَقْرُوهُمْ فَبَيْنَمَاهُمْ كَذٰلِكَ إذْلُدِغَ سَيِّدُ أُولٰئِكَ فقالوا هَلْ مَعَكُمْ مِنْ دَوَاءٍ أوْ رَاقٍ فقالوا إنَّكُمْ لَمْ تَقْرُونَا ولاَ نَفْعَلُ حَتَّى تَجْعَلُوا لَنَا جُعْلاً فَجعلُوا لَهُمْ قَطِيعًا مِنَ الشَّاءِ فَجَعَلَ يَقْرَأُ بِأُمِّ القُرْآنِ ويَجْمَعُ بُزاقَهُ ويَتفِلُ فَبَرَأَ فأتَوْا بالشَّاءِ فقالوا لا نَأْخُذُهُ حَتَّى نَسْأَلَ النبىَّ صلى اللّهُ عليه وسلم فَسَألُوهُ فَضَحِكَ وقال وما أدْراكَ أنَّهَا رُقْيَةٌ خُذُوهَا واضْرِبُوا لِى بِسَهْمٍ ٭

51-....... Bize Şu'be, Ebû Bişr'den; o da Ebû'l-Mütevekkil'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den şöyle tahdîs etti: Peygamber(S)'in sahâbîlerinden bir grup insan Arab kabîlelerinden bir oba halkının üzerine vardılar. O oba halkı gelen sahâbî grubuna yemek vermediler. Onlar böyle konuk edilmemiş hâlde bulundukları sırada birden o oba halkının seyyidi zehirli bir hayvan tarafından sokuldu. Bunun üzerine oradaki sahâbîlere:

— Sizin berâberinizde bir devâ yâhud rukye tedâvîsi yapan kimse var mı? dediler.

Sahâbîler de onlara:

— Sizler bizi konuk edip yemek yedirmediniz. Biz de, sizler bizim için bir ücret ta'yîn etmedikçe size rukye yapmayız! dediler.

Bunun akabinde kabîle halkı, sahâbîler için ücret olarak bir bölük koyun sürüsü ayırdılar. Bundan sonra bir sahâbî Ümmü'l-Kur'ân'ı okumaya başladı. Tükrüğünü topluyor ve o hasta adamın üzerine tükürüyordu. Netîcede o zât iyileşti. O kabîle halkı da koyun sürüsünü getirip teslîm ettiler.

Sahâbîler, okuyan sahâbîye:

— Biz bu sürü parçasını Peygamber'e sormadıkça almayız, dediler.

Nihâyet bunu Peygamber'e anlatıp sordular. Peygamber (S) güldü ve:

---

57 Bu ma'nevî bir nisbettir, sarîh değildir. Bundan dolayı müellif bunu marazlandırma sîgasıyle getirdi.

— *"Sana bu sûrenin bir rukye olduğunu bildiren nedir? Bu sürü parçasını alın, bana da bir pay ayırın!"* buyurdu [58].

٣٤ـ باب الشَّرطِ فِى الرُّقْيَةِ بِقَطِيعٍ مِنَ الغَنَمِ

34- RUKYE YAPMAK HUSÛSUNDA BİR KOYUN SÜRÜSÜ BÖLÜĞÜ (VERMELERİNİ) ŞART KILMA BÂBI

٥٢ـ حدّثنى سِيدَانُ بنُ مُضَارِبٍ أبو مُحَمَّدٍ البَاهِلِيُّ **حدّثنا** أبو مَعْشَرٍ البَصْرِىُّ هُوَ صَدُوقٌ يُوسُفُ بنُ يَزِيدَ البَرَّاءُ قال **حدّثنى** عُبَيْدُ اللّهِ بنُ الأَخْنَسِ أبو مالِكٍ.عنِ ابنِ أبى مُلَيْكَةَ عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ أنَّ نَفَرًا مِنْ أصْحَابِ النبىِّ صلى اللّهُ عليه وسلم مَرُّوا بِمَاءٍ فِيهِمْ لَدِيغٌ أَوْ سَلِيمٌ فَعَرَض لَهُمْ رجُلٌ مِنْ أهْلِ المَاءِ فقال هَلْ فِيكُمْ مِنْ رَاقٍ إنَّ فى المَاءِ رَجُلاً لَدِيغًا أوْ سَلِيمًا فانْطَلَقَ رَجُلٌ مِنْهُمْ فَقَرَأ بِفَاتِحَةِ الكِتَابِ علَى شَاءٍ فَبَرأَ فَجَاءَ بالشَّاءِ إلَى أصْحَابِهِ فَكَرِهُوا ذٰلِكَ وقالوا أَخَذْتَ علَى كِتَابِ اللّهِ أجْرًا حَتَّى قَدِمُوا المَدِينَةَ فقالُوا يا رسولَ اللّهِ أخَذَ علَى كِتَابِ اللّهِ أجْرًا فقال رسولُ اللّهِ ﷺ إنَّ أحَقَّ ما أخَذْتُمْ علَيْهِ أجْرًا كِتَابُ اللّهِ *

52-....... Bana Ubeydullah ibnu'l-Ahnes Ebû Mâlik, İbn Ebî Muleyke'den; o da İbn Abbâs(R)'tan şöyle tahdîs etti: Peygamber'in sahâbîlerinden bir müfreze grubu, bir su başında konaklamış olan bir oba halkının yanına vardılar. Oba halkı içinde zehirli hayvan tarafından sokulmuş -yâhud tedâvî edilecek- bir kimse bulunuyordu. O su başındakilerden bir adam, sahâbî grubunun karşısına geldi de, onlara:

— İçinizde rukye yapan biri var mı? Bu su başında konaklamış olan toplulukta zehirli birşey tarafından sokulmuş -yâhud tedâvî edilecek- bir hasta vardır, dedi.

Onun bu mürâcaatı üzerine sahâbîlerden biri gitti de o hasta adama, bir bölük koyun sürüsü ücret karşılığında Fâtihatu'l-Kitâb'ı oku-

---

58 Başlığa uygunluğu "Sahâbî Ümmü'l-Kur'ân'ı okumağa başladı" sözünden alınır. Ümmü'l-Kitâb da el-Fâtiha Sûresi'dir.

Bunun bir rivâyeti İcâre'de, "Fâtihatu'l-Kitâb ile rukyede verilen ücret bâbı"nda geçmişti.

du. Akabinde o kimse derdinden kurtulup iyileşti. Sonunda koyun sürüsü karşılığında okuma tedâvîsi yapan kimse arkadaşlarının yanına geldi. Arkadaşları onun bu ücreti almasını kerîh gördüler ve:

— Sen Allah'ın Kitâbı'na karşılık ücret aldın! dediler.

Nihâyet Medîne'ye geldiler de:

— Yâ Rasûlallah! Fulân kimse Allah'ın Kitâbı'na karşılık ücret aldı, dediler.

Rasûlullah (S):

— *"Karşılığında ücret aldığınız vazîfelerin en haklı olanı, Allah'ın Kitâbı mukaabilindeki ücrettir"* buyurdu [59].

٣٥ ـ بابُ رُقْيَةِ العَيْنِ

35- GÖZ DOKUNMASINA OKUNMAK BÂBI

٥٣ ـ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ كَثِيرٍ أخبرنا سُفْيَانُ قال حدّثني مَعْبَدُ بنُ خَالِدٍ قال سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بنَ شَدَّادٍ عنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ أمَرَنِى رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم أوْ أمَرَ أنْ يُسْتَرْقَى مِنَ العَيْنِ *

53-....... Ma'bed ibn Hâlid tahdîs edip şöyle demiştir: Ben Abdullah ibn Şeddâd'dan işittim, Âişe (R): Rasûlullah (S) bana, göz değmesine okunmasını emretti -yâhud (mutlak olarak) emretti-, demiştir [60].

---

59 Başlığa uygunluğu "Bir bölük koyun sürüsü karşılığında Fâtihatu'l-Kitâbı okudu..." sözündedir. Hadîs, Fâtiha Sûresi'yle duâ etmek mukaabilinde ücret şart kılmanın câiz olup olmayacağı sorusuna cevâb teşkîl etmektedir. Mezheb imâmları bu konuda ihtilâf etmişlerdir... Bâzıları bununla Kur'ân öğretme karşılığında ücret almanın cevâzına delîl getirmek istemişlerdir.

Bu hadîs, Buhârî'nin Müslim'den ayrı olarak rivâyet ettiği hadîslerdendir. Aslında İcâre Kitâbı'nda geçen Ebû Saîd el-Hudrî hadîsinin başka yoldan bir rivâyetidir. Tirmizî ile İbn Mâce'nin rivâyetlerinde bu seriyyenin otuz kişi olduğu, başkanlarının da Ebû Saîd olduğu ve onun tarafından hastaya duâ edildiği açıkça söylenmiştir.

Bu hadîs, Kur'ân karşılığında ücret almayı değil, duâ ile ma'nevî tedâvî karşılığında ücret şart kılmayı ifâde etmektedir. Hanefîler hadîsin son fıkrasını "Allah'ın Kitâbı ile duâ mukaabili alınan ücret" diye te'vîl etmişlerdir.

60 Başlıktaki "Rukyetu'l-Ayn"dan murâd, göz hastalığında okunmak değil, göz değmesine karşı okunmak demektir.

٥٤ ــ حدّثني مُحَمَّدُ بنُ خَالِدٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ وَهْبِ بنِ عَطِيَّةَ الدِّمَشْقِيُّ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ حَرْبٍ حدّثنا مُحَمَّدُ بنُ الوَلِيدِ الزُّبَيْدِيُّ أخبرنا الزُّهْرِيُّ عَنْ عُرْوَةَ بن الزُّبَيْرِ عَنْ زَيْنَبَ ابْنَةِ أبي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضى اللّهُ عَنْهَا أنَّ النبيَّ صلى اللّهُ عليه وسلم رَأى في بَيْتِهَا جَارِيَةً فِي وَجْهِهَا سَفْعَةٌ فقال اسْتَرْقُوا لَهَا فإنَّ بِهَا النَّظْرَةَ * وقال عُقَيْلٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ أخبرني عُرْوَةُ عنِ النبيِّ ﷺ * تَابَعَهُ عَبْدُ اللّهِ بنُ سَالِمٍ عنِ الزُّبَيْدِيِّ *

54-....... **Bize ez-Zuhrî, Urve ibnu'z-Zubeyr'den; o da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'den; o da annesi Ümmü Suleym(R)'den şöyle haber verdi: Peygamber (S), zevcesi Ümmü Seleme'nin evinde, yüzünde sarılık eseri bulunan bir kız çocuğu gördü de: *"Bu kız çocuğuna rukye tedâvîsi yapınız! Çünkü bunda nazar değmesi vardır"* buyurdu.**

Ukayl de ez-Zuhrî'den söyledi ki, o: Bana Urve, Peygamber'den haber verdi, demiştir.

Bu hadîsi ez-Zubeydî'den senediyle rivâyet etmekte Muhammed ibn Harb'e Abdullah ibn Sâlim el-Hımısî mutâbaat etti [61].

Hadîsteki "Bana emretti" yâhud "Emretti" sûretindeki tereddüdlü rivâyet râvîye âiddir. Râvî Âişe'nin bu iki şekilden hangisini söylediğini kestiremediğindenböyle terdîdli olarak rivâyet etmiştir.

Rasûlullah'ın göz değmesine karşı yapılmasını emrettiği rukye "Âyetu'l-Kursî" gibi ilâhî isimleri ve sıfatları ve Yüce Allah'ı zikri havî diğer âyetleri okumak sûretiyle Allah'tan şifâ ve korunma dilemektir. Bu okuma bir duâ ve niyâzdan ibârettir. Duâ ve niyâz kapısı ise kullara dâimâ açıktır. Bu okuma ve duâlar bir nevi' rûhânî tedâvîdir. Rûhânî ve ma'nevî tedâvînin beden ve rûh üzerindeki muazzam ve yapıcı te'sîrleri de her devirde sayısız tecrübelerle sâbit olmuş gerçekler cümlesindendir. Dînen yasaklanmış olan rukye, efsûncuların ve cinnleri teshîr iddiâ eden cincilerin nefesli, merâsimli rukyeleridir. Çünkü bunların rukyelerinde insanlığa dînî, iktisâdî, ahlâkî, sıhhî zararlar var olagelmiştir.

Buhârî'nin ilk şarihlerinden el-Hattâbî, şöyle demiştir: "Rasûlullah'ın göz değmesine karşı okumasını emrettiği, "Kur'ân kaariâları" adıyle anılan Âyete'l-Kursî gibi, ilâhî isim ve sıfatları ve Yüce Allah'ı zikri hâvî âyetleri temiz nefisler sâhibleri diliyle göz değmesine uğramış olanlara okunmasıdır. Bu okunma, rûhânî tedâvîdir. Evvelki zamânda sâlih kimselerin okumalarının büyük mevkii vardı. Fakat bu sınıf fazîletli insanlar bulunamayacak derecede azalmıştır. Bu sebeble halk, cismânî tedâvîye meyletmiştir. Çünkü rûhânî tedâvînin hastalık üzerinde te'sîri görülmez olmuştur. Şer'an nehyedilmiş olan nefes, efsûncuların ve cinnleri itâat ettirme iddiâ eden cincilerin nefesidir" (Aynî, X, 187).

61 *el-Nazra,* temre vezninde ayıb ve nâkisaya, ayıb ve heybete, çirkinliğe, çirkin

٣٦ـ بَابٌ العَيْنُ حَقٌّ

36- BÂB: *"Göz değmesi sâbittir".*

٥٥ـ حدّثنا اسْحٰقُ بنُ نَصْرٍ حدّثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عنْ مَعْمَرٍ عنْ هَمَّامٍ عَنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه عنِ النبىِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال العَيْنُ حَقٌّ وَنَهَى عَنِ الوَشْمِ *

55-....... Bize Abdurrazzâk, Ma'mer'den; o da Hemmâm ibn Münebbih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S): *"Göz değmesi haktır, sâbittir"* buyurmuş ve bedene döğün yaptırmaktan nehyetmiştir [62].

٣٧ـ بابُ رُقْيَةِ الحَيَّةِ والعَقْرَب

37- YILAN VE AKREB SOKMASINDA RUKYE TEDÂVÎSİ BÂBI

hey'ete, cismin değişip çirkinleşmesine... denilir. Bir kavle göre cinn tâifesinin nazarına uğramağa denir. Şârih der ki, "Peygamber yüzünde sarılık bulunan bir kız gördü..." hadîsi bu ma'nâdandır... *(Kaamûs Ter.)*

62 Başlığa uygunluğu apaçıktır. Nazar değmesi ile ilgili görülen şu âyeti ve bir tefsîr özetini burada zikretmek yerinde olacaktır: " وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ = ***Hakîkat o küfredenler, zikri işittikleri zamân az kaldı seni gözleri ile kaydıracaklardı***" (el-Kalem: 51).

Kâfirler o zikri; Allah tarafından öğüt olarak okuduğun Kur'ân'ı işittikleri vakit, az daha Seni gözleri ile kaydıracaklardı. Onun yüksekliğini öyle hissetmişlerdi ki, kıskançlıklarından az daha göz değmesine uğratacaklar, aç ve kötü gözlerinin şerriyle ellerinden gelse helâk edeceklerdi. Demek ki, öfkenin bedende bir hükmü olduğu gibi, gözlerin de karşılarındakine bakışlarına göre iyi veyâ kötü bir hükmü vardır. Kimi elektrik gibi dokunur çarpar, mıknatıslar, manyetize eder, kimi meclûb olur, kimi de aldığı teessürle hasedinden bir gayza düşer, türlü türlü sû'ikasde, mekrlere karışır ki, maddî veyâ ma'nevî, bunun herhangisi olursa olsun, hedefine erdiği sûrette isâbet-i ayn, göz değmesi veyâ nazar ta'bîr olunur. Bunun hakkında uzun uzadıya sözler söylenmiş, inkâr edenler, isbât edenler olmuş ise de biz tafsîline lüzûm görmeyerek bu kadarla yetiniyoruz. Keyfiyeti ne sûretle olursa olsun isâbet-i ayn vardır; Allah korusun, göze batmak tehlikeli birşeydir. Allah koruyacağı kulları için ona karşı bir siper yapar. Kâfir bu sûre ile veyâ bundan evvel Kur'ân'ı ilk işittikleri zamân onun nazm ve ma'nâsıyle yüksekliğini ve Peygamber'in ona mazhariyyetini son derece kıskanmış ve hemen hemen yiyecek gibi bütün nazarlarını O'na dikmiş, O'nu kaydırmak istemişler; O, onların o derece nazarlarını çekmişti... (*Hakk Dîni,* VII, 5304-5305).

٥٦ـ حدّثنا مُوسَى بنُ اسْمٰعِيلَ حدّثنا عَبْدُ الواحِدِ حدّثنا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بنُ الأسْوَدِ عنْ أبيهِ قال سَألْتُ عَائِشَةَ عنِ الرُّقْيَةِ مِنَ الحُمَةِ فقالَتْ رَخَّصَ النبيُّ ﷺ في الرُّقْيَةِ مِنْ كُلِّ ذِي حُمَةٍ *

56-....... Bize Abdurrahmân ibnu'l-Esved, babasından tahdîs etti ki, babası el-Esved ibn Yezîd en-Nahaî: Ben Âişe'ye zehirli hayvan sokmasından rukye yapmayı sordum. Âişe (R): Peygamber (S) her zehirli hayvanın zehirinden rukye tedâvîsi yapmak husûsunda ruhsat verdi, demiştir [63].

٣٨ـ بابُ رُقْيَةِ النبيِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم

38- PEYGAMBER(S)'İN RUKYESİNDE OKUDUĞU SÖZLER BÂBI

٥٧ـ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا عَبْدُ الوَارِثِ عنْ عَبْدِ العَزِيزِ قال دَخَلْتُ أنَا وثَابِتٌ عَلَى أنَسِ بنِ مالِكٍ فقال ثَابِتٌ يا أبَا حَمْزَةَ اشْتَكَيْتُ فقال أنَسٌ ألا أرْقِيكَ بِرُقْيَةِ رسولِ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قال بَلَى قال اللّٰهُمَّ رَبَّ النَّاسِ مُذْهِبَ البَاسِ اشْفِ أنْتَ الشَّافِي لا شَافِيَ إلاَّ أنْتَ شِفَاءً لا يُغَادِرُ سَقَمًا *

57-....... Abdulazîz şöyle dedi: Ben Sâbit el-Bunânî ile berâber Enes ibn Mâlik(R)'in yanına girdim. Sâbit:

— Yâ Ebâ Hamza! Ben hastalandım, dedi.

Bunun üzerine Enes (R):

— Ben sana Rasûlullah(S)'ın rukyesiyle, yânî okuduğu duâlarla rukye yapayım mı? dedi.

Sâbit:

— Evet yap! dedi.

Enes de şu duâyı okudu:

"Allâhumme, Rabbe'n-nâsi, muzhibe'l-bâsi, ışfi, ente'ş-şâfî lâ şâfiye illâ ente, şifâen lâ yuğadiru sakamen (= Allah'ım, ey insanların Rabb'i, ey hastalığı giderici, şifâ ihsân et! Şifâ verici olarak an-

---

63 Başlığa uygunluğu "Her zehirli hayvan sokmasından rukye..." sözünden alınır. Çünkü *"Hâme"*, sokan yâhud ısıran herşeydir. Hattâbî: Bu, akreb iğnelemesidir de denildi, demiştir.

cak Sen'sin. Senden başka şifâ verici yoktur. Öyle bir şifâ ki, hiçbir hastalık bırakmaz)*!"*

٥٨ـ حدّثنا عَمْرُو بنُ عَلِيٍّ **حدّثنا** يَحْيَى **حدّثنا** سُفْيَانُ **حدّثنى** سلَيْمَانُ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عنْ عَائِشَةَ رضىَ اللَّهُ عنها أنَّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليه وسلم كانَ يُعَوِّذُ بَعْضَ أهْلِهِ يَمْسَحُ بِيَدِهِ اليُمْنَى ويَقُولُ اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ أذْهِبِ البَاسَ اشْفِه وأنْتَ الشَّافِى لاَ شِفَاءَ إلاَّ شِفَاؤُكَ شِفاءً لا يُغَادِرُ سَقَمًا * قال سُفْيَانُ **حَدَّثْتُ** بِهِ مَنْصُورًا **فَحَدَّثَنى** عَنْ إبْرَاهِيمَ عنْ مَسْرُوق عَنْ عَائِشَةَ نَحْوَهُ *

58-....... Sufyân es-Sevrî tahdîs edip şöyle demiştir: Bana Süleymân el-A'meş, Müslim ibn Subayh'tan; o da Mesrûk'tan; o da Âişe'den şöyle tahdîs etti: Peygamber (S) âilesinden birini Allah'a sığındırma duâsı yapardı, sağ eliyle ona mesheder ve şu meâldeki duâyı okurdu: *"Yâ Allah, ey insanların Rabb'i! Şu hastalığı gider, ona şifâ ihsân eyle. Çünkü şifâ verici ancak Sen'sin! Sen'in şifândan başka hiçbir şifâ yoktur.* (Yâ Rabb, bu hastaya) *öyle bir şifâ ver ki, hasta üzerinde hiçbir hastalık izi bırakmasın!"*

Sufyân: Ben bu hadîsi Mansûr ibnu'l-Mu'temir'e tahdîs ettim. O da bana İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Mesrûk'tan; o da Âişe'den bunun benzerini tahdîs etti, demiştir.

٥٩ـ حدّثنا أحْمَدُ بنُ أبِى رجَاءٍ **حدّثنا** النَّضْرُ عَنْ هِشَامِ بنِ عُرْوَةَ قَالَ أخبرنى أبِى عنْ عَائِشَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ كانَ يَرْقِى يَقُولُ امْسَحِ البَاسَ رَبَّ النَّاسِ بِيَدِكَ الشِّفَاءُ لا كاشِفَ لهُ إلاَّ أنْتَ *

59-....... Hişâm şöyle demiştir: Bana babam Urve, Âişe'den şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) şu duâyı söyleyerek rukye yapardı: *"Hastalığı sil, ey insanların Rabb'i! Şifâ ancak Sen'in elindedir. Onu Sen'den başka kaldıracak yoktur!"*

٦٠ـ حدّثنا عَلِىُّ بنُ عَبْدِ اللَّهِ **حدّثنا** سُفْيَانُ قال **حدّثنى** عَبْدُ رَبِّهِ ابنُ سَعِيدٍ عنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها أنَّ النبىَّ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم كانَ يَقُولُ لِلْمَرِيضِ بِسْمِ اللَّهِ تُرْبَةُ أرْضِنَا بِرِيقَةِ بَعْضِنَا يُشْفَى سَقِيمُنَا بإذْنِ رَبِّنَا *

60-....... Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdu Rabbih ibnu Sa'd, Amre'den; o da Âişe(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) hastaya şifâ isterken şöyle der idi: ***"Bismillâhi, turbetu ardınâ ve rîkatu ba'dinâ, yuşfâ sakîmunâ bi-izni Rabbinâ***(= Allah'ın ismiyle (şifâ isterim). Şu bizim yurdumuzun toprağı, bâzımızın tükrüğü ile berâberdir. Bunlardan Rabb'imizin izniyle hastamız şifâlanır)*!"*

٦١ــ **حدّثنى** صَدَقَةُ بنُ الفَضْلِ أخبرنَا ابنُ عُيَيْنَةَ عنْ عَبْدِ رَبِّهِ ابنِ سَعِيدٍ عنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قالَتْ كانَ النبىُّ ﷺ يَقُولُ فِى الرُّقْيَةِ بِسْمِ اللَّهِ تُرْبَةُ أَرْضِنَا ورِيقَةُ بَعْضِنَا يُشْفَى سَقِيمُنَا بإِذْنِ رَبِّنَا *

61-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, Abdu Rabbih ibnu Sa'd'den; o da Amre bintu Abdirrahmân'dan haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) rukye tedâvîsinde şu duâyı söylerdi: *"Allah'ın ismiyle* (şifâ dilerim). *Şu bizim yurdumuzun toprağı ve bâzımızın tükrüğüdür. Bunlardan Rabb'imizin izniyle hastamız şifâlanır!"*[64].

٣٩ــ بابُ النفْثِ فى الرُّقْيَةِ

39- RUKYE TEDÂVÎSİNDE NEFES ETME(NİN CEVÂZI) BÂBI

٦٢ــ **حدّثنا** خَالِدُ بنُ مَخْلَدٍ **حدّثنا** سُلَيْمَانُ عَنْ يَحْيَى بنِ سَعِيدٍ قال سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ قال سَمِعْتُ أَبَا قَتَادَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ النبىَّ ﷺ يَقُولُ الرُّؤْيَا مِنَ اللَّهِ والْحُلُمُ مِنَ الشَّيْطَانِ فإذَا رأي أَحَدُكُمْ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَنْفِثْ حِينَ يَسْتَيْقِظُ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ ويَتَعَوَّذْ مِنْ شَرِّهَا فإنَّهَا لاَ تَضُرُّهُ : وقال أَبُو سَلَمَةَ وإنْ كُنْتُ لأرَى الرُّؤْيَا أَثْقَلَ علَىَّ مِنَ الجَبَلِ فَمَا هُوَ إلاَّ أنْ سَمِعْتُ هٰذَا الحَدِيثَ فَمَا أُبَالِيهَا *

---

64 *"Şu bizim yurdumuzun toprağıdır"* sözü ile maksad, Medîne toprağıdır. *"Bâzımızın tükürüğü"* sözü ile de maksad, Peygamber'in kendi tükrüğüdür. Gerek Medîne toprağının ve gerek Peygamber'in tükrüğünün şeref ve bereketi vardır. Peygamber, Allah'tan şifâ dilerken şehâdet parmağına tükrüğünden bulaştırır, sonra parmağını toprağa kordu. Parmağa bulaşan toprakla hastayı sıvazlardı. Sıvazlarken de hadîsteki şifâ istemeye dâir kelâmı söylerdi (Nevevî).

62-....... Yahyâ ibn Saîd şöyle dedi: Ben Abdurrahmân oğlu Ebû Seleme'den işittim, şöyle dedi: Ben Ebû Katâde'den işittim, şöyle dedi: Ben Peygamber(S)'den işittim, şöyle buyuruyordu: "(Sâlih) *ru'yâ Allah'tandır. Hulm ise şeytândandır. Sizden biriniz hoşlanmayacağı birşey gördüğü zamân, uyanırken* (sol tarafına) *üç defa üfleyip tüflesin ve o çirkin ru'yânın şerrinden (**Eûzû billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm** di*yerek*) Allah'a sığınsın. Çünkü bu sûretle o ru'yâ, gören kimseye zarar vermez."*

Râvî Ebû Seleme: Şu muhakkak ki, ben üzerime dağdan daha ağır gelen ru'yâlar gördüğüm olurdu. Bu hadîsi işittikten sonra, artık bu ru'yâlara ehemmiyet vermiyor ve aldırmıyorum, demiştir [65].

٦٣ــ **حدّثنا** عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عَبْدِ اللّهِ الأُوَيْسِىُّ **حدّثنا** سُلَيْمَانُ عنْ يُونُسَ عَنِ ابنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ عنْ عَائِشَةَ رضىَ اللّهُ عنها قَالَتْ كانَ رسولُ اللّهِ ﷺ إذَا أوَى إلَى فِرَاشِهِ نفَثَ فى كَفَّيْهِ بِقُلْ هُوَ اللّهُ أحَدٌ وبالمُعَوِّذَتَيْنِ جَمِيعًا ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا وُجْهَهُ وَمَا بَلَغَتْ يَدَاهُ منْ جَسَدِهِ قَالَتْ عَائِشَةُ فَلَمَّا اشْتَكَى كانَ يأمُرُنِى أنْ أفْعَلَ ذٰلِكَ بِهِ. قال يُونُسُ كُنْتُ أرَى ابنَ شِهَابٍ يَصْنَعُ ذَلِكَ إذَا أتَى إلَى فِرَاشِهِ *

63-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) yatağına girdiği zamân "***Kul huve'llâhu ahad***" ile İki sığındırıcı Sûreleri berâberce okur da, iki avucunun içine üfler. Sonra iki eliyle yüzünü ve iki elinin bedeninden ulaştığı yerleri sıvazlardı.

Âişe: Rasûlullah hastalandığı zamân bana emrederdi de bu okuyup meshetme işini O'na ben yapardım, dedi.

Bu hadîsin râvîsi Yûnus ibn Yezîd de:

— Ben İbn Şihâb'ın da yatağına geldiği zamân böyle yapar olduğunu gördüm, demiştir [66].

---

65 Eğer "Hadîsin bu başlığa ilgisi nedir? Çünkü hadîste rukye yoktur..." dersen, ben bu taavvuz, yâni Allah'a sığınmak da rukyedir derim (Kirmânî).

Bâzıları bu hadîste "Tüflesin" sözü murâd edilmiştir dediler. Ben dedim ki: Başlık, rukyede nefes hakkındadır. Hadîste ise nefes, ru'yâ hakkındadır. O hâlde uygunluk sırf nefes etmenin zikrindedir. Lâkin nefes bu konuda meşrû' olunca, buna kıyâsen bundan başka yerde de meşrû' olur. Böylece başlıkla hadîs arasında uygunluk hâsıl olur... (Aynî).

66 Bu hadîsle başlık arasındaki uygunluk da geçen hadîste zikrettiğimiz şekildedir.

٦٤ـ **حدّثنا** مُوسَى بنُ إسْمَاعِيل **حدّثنا** أَبو عَوانَةَ عَنْ أَبِى بِشْرٍ عنْ أَبِى المُتَوَكِّلِ عَنْ أَبِى سَعِيدٍ أَنَّ رَهْطًا مِنْ أَصْحَابِ رسولِ اللَّهِ ﷺ انْطَلَقُوا فِى سَفْرَةٍ سافَرُوهَا حَتَّى نَزَلُوا بِحَيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ العَرَبِ فاسْتَضَافُوهُمْ فأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمْ فَلُدِغَ سَيِّدُ ذَلِكَ الحَيِّ فَسَعَوْا لهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لا يَنْفَعُهُ شَيْءٌ فقال بَعْضُهُمْ لَوْ أَتَيْتُمْ هؤُلاَءِ الرَّهْطَ الذِينَ قَدْ نَزَلُوا بِكُمْ لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ عِنْدَ بَعْضِهِمْ شَيْءٌ فَأَتَوْهُمْ فقالُوا يا أَيُّهَا الرَّهْطُ إنَّ سَيِّدَنَا لُدِغَ فَسَعَيْنَالهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لا يَنْفَعُهُ شَىءٌ فَهَلْ عِنْدَ أَحَدٍ مِنْكُمْ شَيْءٌ فقال بَعْضُهُمْ نَعَمْ واللَّهِ إنِّى لَرَاقٍ ولَكِنْ واللَّهِ لَقَدِ اسْتَضَفْنَاكُمْ فَلَمْ تُضَيِّفُونا فَمَا أنا بِرَاقٍ لَكُمْ حَتَّى تَجْعَلُوا لَنَا جُعْلاً فَصَالَحُوهُمْ عَلَى قَطِيعٍ مِنَ الغَنَمِ فَانْطَلَقَ فَجَعَلَ يَتْفُلُ ويَقْرَأُ الحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ العَالَمِينَ حَتَّى لَكَأَنَّمَا نُشِطَ مِنْ عقَال فانْطَلَقَ يَمْشِى مابِهِ قَلَبَةٌ قال فأَوْفَوْهُمْ جُعْلَهُمُ الَّذِى صَالَحُوهُمْ عَلَيْهِ فقال بَعْضُهُمْ اقْسَمُوا فقال الَّذِي رقَى لا تَفْعَلُوا حَتَّى نأتِيَ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم فَنَذْكُرَ لهُ الَّذِى كانَ فَنَنْظُرَ ما يأْمُرُنا فَقَدِمُوا علَى رسولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرُوا لهُ فقال وما يُدْرِيكَ أنها رُقْيَةٌ أَصَبْتُمْ اقْسِمُوا واضْرِبُوا لى مَعَكُمْ بِسَهْمٍ *

64-....... Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den; o da Ebû'l-Mütevekkil'den; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah'ın sahâbîlerinden (otuz kişilik) bir seriyye, me'mûr oldukları bir sefere gittiler. Nihâyet bunlar Arab kabîlelerinden bir kabîle üzerine indiler ve onlardan kendilerini konuk etmelerini istediler. Fakat o kabîle halkı bunları konuk etmekten çekindiler. Bu sırada o kabîlenin seyyidi zehirli bir hayvan tarafından sokuldu. Kabîle halkı harekete geçip her çâreye başvurdular, fakat hastaya hiçbir fayda vermiyordu. Bunun üzerine onlardan bâzıları:

— Şu sizin yakınınıza inmiş olan kaafile halkına gitseniz, belki onların bâzısının yanında birşey, bir çâre bulunabilir, dediler.

Akabinde kabîle halkı sahâbîlere geldiler ve:

— Ey cemâat! Seyyidimiz (bir akreb tarafından) sokuldu. Onu tedâvî etmek için herşeye koştuk, fakat ona hiçbirşey fayda vermiyor. Sizden birinizin yanında buna bir çâre var mıdır? diye sordular.

Sahâbîlerden birisi (ki Ebû Saîd'in kendisidir):

— Evet, ben varım. Vallâhi ben elbette duâ ve tedâvî ediciyimdir. Fakat vallâhi bizler sizden bizi konuklamanızı istedik de sizler bizi konuklamamıştınız. Artık şimdi ben de bizim için bir ücret ta'yîn etmedikçe size duâ ve tedâvî yapacak değilim, dedi.

Sonunda (otuz adedli) bir bölük koyun sürüsü üzerine anlaştılar. Ebû Saîd onlarla birlikte kabîle başkanının yanına gitti. *"el-Hamdu lillâhi Rabbi'l-âlemîn"* Sûresi'ni sonuna kadar okumaya ve adamın üzerine üflemeye başladı. Nihâyetinde adam, bukağısından çözülmüş hayvan gibi serbestlendi, ileri geri yürümeye başladı. Artık kendisinde hiçbir hastalık kalmadı.

Ebû Saîd dedi ki: Kabîle halkı üzerinde anlaşmış oldukları ücreti sahâbîlere ödediler. Sahâbîlerden bâzıları:

— Bu koyunları taksîm ediniz! dediler.

Fakat duâ yapan kimse:

— Hayır, taksîm etmeyiniz! Bizler Rasûlullah'a gidelim, olan hâdiseyi O'na zikredelim de bakalım bizlere ne emredecek! dedi.

İşin sonunda sefer hey'eti Rasûlullah(S)'ın huzûruna geldiler ve bu husûsu kendisine zikrettiler. Rasûlullah (Ebû Saîd'e hitâben):

— *"Fâtiha'nın bu kadar etkili bir duâ ve tedâvî olduğunu sana kim bildirdi? İyi ve doğru hareket etmişsiniz. Şimdi koyunları taksîm ediniz ve bana da sizlerle birlikte bir pay ayırınız!"* buyurdu [67]

٤٠ــ بابُ مَسْحِ الرَّاقِي الوَجَعَ بِيَدِهِ اليُمْنَى

40- DUÂ İLE TEDÂVÎ EDEN KİŞİNİN KENDİ SAĞ ELİNİ AĞRIYA DOKUNDURUP SÜRMESİ BÂBI

٦٥ــ حدّثني عَبْدُ اللهِ بنُ أبي شَيْبَةَ حدّثنا يَحْيَى عن سُفْيانَ عَنِ الأعْمَشِ عنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رضى اللهُ عنها قالَتْ كانَ النبيُّ ﷺ يُعَوِّذُ بَعْضَهُمْ يَمْسَحُهُ بِيَمِينِهِ أذْهِبِ البَاسَ رَبَّ النَّاسِ واشْفِ أنْتَ الشَّافِي لاشِفَاءَ إلاَّ شِفَاؤُكَ شِفَاءً لا يُغَادِرُ سَقَمًا، فَذَكَرْتُهُ لِمَنْصُورٍ فَحَدَّثَنِي عَنْ إبْرَاهِيمَ عَنْ مَسْرُوق عَنْ عَائِشَةَ رضى اللهُ عنها بِنَحْوِهِ *

65-....... Bize Yahyâ ibn Saîd, Sufyân es-Sevrî'den; o da el-

67 Başlığa uygunluğu "Okumaya ve adama tüflemeye başladı" sözlerinden alınır. Bu hadîs İcâre Kitâbı'nda ve bir rivâyeti de yakında geçmiş ve oralarda bâzı açıklamalar verilmişti.

A'meş'ten; o da Müslim Ebu'd-Duhâ'dan; o da Mesrûk'tan tahdîs etti ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) insanlardan herhangi birine, kendi bereketli eliyle meshedip sıvazlayarak şu sözlerle Allah'a sığındırma duâsı yapardı: *"Ey insanların Rabb'i! Şu hastalığı giderip şifâ ihsân et. Şifâ verici ancak Sen'sin. Sen'in şifândan başka hiçbir şifâ yoktur. Öyle bir şifâ ver ki, hasta üzerinde hiçbir hastalık izi bırakmasın!"*

Sufyân dedi ki: Ben bunu Mansûr'a zikrettim. O da bana İbrâhîm en-Nahaî'den; o da Mesrûk'tan; o da Âişe(R)'den senediyle, bu geçen hadîs tarzında tahdîs etti [68].

٤١ ـ بابٌ المَرْأَةُ تَرْقِي الرجُلَ

41- BÂB: KADIN ERKEĞE RUKYE TEDÂVÎSİ YAPAR [69]

٦٦ ـ حدّثني عَبْدُ اللهِ بنُ مُحَمَّدٍ الجُعْفِيُّ حدّثنا هِشَامٌ أخبرنا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عنها أنَّ النبيَّ صلى اللَّهُ عَلَيْهِ وسلم كانَ يَنْفِثُ على نَفْسِهِ فِي مَرَضِهِ الَّذِى قُبِضَ فِيهِ بالمُعَوِّذَاتِ فَلَمَّا ثَقُلَ كُنْتُ أنَا أنْفِثُ عَلَيْهِ بِهِنَّ فأمْسَحُ بِيَدِ نَفْسِهِ لِبَرَكَتِهَا فَسألْتُ ابنَ شِهَابٍ كَيْفَ كانَ يَنْفِثُ قال يَنْفِثُ على يَدَيْهِ ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا وجْهَهُ ٭

66-....... Bize Ma'mer ibn Râşid, ez-Zuhrî'den; o da Urve'den; o da Âişe(R)'den şöyle haber verdi: Peygamber (S) rûhunun kabzolunduğu hastalığı sırasında Muavizzât Sûreleri'ni okuyarak kendisi üzerine üfler, nefes ederdi. Hastalığı ağırlaşınca, bu sûreleri kendisine ben okur, nefes eder ve elinin bereketinden dolayı kendi eliyle O'na meshettirirdim.

Ma'mer dedi ki: Ben İbn Şihâb'a:

— Rasûlullah nasıl nefes ederdi? diye sordum.

İbn Şihâb:

— Elleri üzerine nefes eder, sonra da bunlarla yüzüne meshederdi, diye cevâb verdi [70].

---

68 Başlığa uygunluğu "Eliyle meshederdi..." sözündedir. Bunun da bir rivâyeti yakında geçmişti.

69 Bâzı nushalarda bu başlık "Erkeğe rukye yapan kadın hakkında bâb" şeklinde gelmiştir.

70 Başlığa uygunluğu Âişe'nin "Kendisine ben okur, nefes ederdim..." sözündedir. Bunun bir rivâyeti yakında "Rukyede nefes etmek bâbı"nda geçmişti.

٤٢ــ باب مَنْ لَمْ يَرْقِ

42- RUKYE (YÂNÎ EFSÛN) YAPMAYAN KİMSELER BÂBI

٦٧ــ حدّثنا مُسَدَّدٌ حدّثنا حُصَيْنُ بنُ نُمَيْرٍ عنْ حُصَيْنِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ سَعِيدِ بنِ جُبَيْرٍ عنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضى اللّٰهُ عنهما قال خَرَجَ عَلَيْنَا النبىُّ ﷺ يوْمًا فقال عُرِضَتْ عَلَىَّ الأُمَمُ فَجَعَلَ يَمُرُّ النبىُّ مَعَهُ الرَّجُلُ والنبىُّ مَعَهُ الرَّجُلاَنِ والنبىُّ مَعَهُ الرَّهْطُ والنبىُّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ ورَأَيْتُ سَوَادًا كَثِيرًا سَدَّ الأفُقَ فَرَجَوْتُ أنْ يَكُونَ أُمَّتِى فَقِيلَ هذا مُوسٰى وقَوْمُهُ ثُمَّ قِيلَ لِى انْظُرْ فَرَأَيْتُ سَوادًا كَثِيرًا سَدَّ الأُفُقَ فَقِيلَ لِى انْظُرْ هٰكَذَا وهٰكَذَا فَرَأَيْتُ سَوَادًا كَثِيرًا سَدَّ الأُفُقَ فَقِيلَ هٰؤُلاَءِ أُمَّتُكَ ومَعَ هٰؤُلاءِ سَبْعُونَ أَلْفًا يَدْخُلُونَ الجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ فَتَفَرَّقَ النَّاسُ ولمْ يُبَيِّنْ لَهُمْ فَتَذَاكَرَ أَصْحَابُ النبىِّ ﷺ فقالوا أمَّا نَحْنُ فَوُلِدْنا فى الشِّرْكِ ولٰكِنَّا آمَنَّا باللّٰهِ وَرَسُولِهِ ولٰكِنْ هٰؤُلاَءِ هُمْ أَبْنَاؤُنَا فَبَلغَ النبىَّ ﷺ فقال هُمُ الذِينَ لاَ يَتَطَيَّرُونَ ولاَ يَسْتَرْقُونَ ولا يَكْتَوُونَ وعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ فقامَ عُكَاشَةُ بنُ مِحْصَنٍ فقال أمِنْهُمْ أنا يا رسولَ اللّٰهِ قال نَعَمْ فقامَ آخَرُ فقال أمِنْهُمْ أنَا فقال سَبَقَكَ بِهَا عُكَاشَةُ *

67-....... İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Bir gün Peygamber (S) bizim yanımıza çıktı da şöyle buyurdu: *"Bana bütün ümmetler arzolunup gösterildi: Bir peygamber berâberinde bir kişi ile, bir peygamber yanında iki kişi ile, bir peygamber berâberinde bir topluluk ile geçmeğe başladılar. Bir peygamber de yanında hiçbir kimse gelmeyerek geçti. Ben uzakta ufku kapatmış kalabalık bir karaltı gördüm de bunun benim ümmetim olmasını ümîd ettim. Bana:*

— Bu, Mûsâ Peygamber'le kavmidir, denildi.

Sonra bana:

— Şu tarafa bak! denildi.

Ben orada da ufku kapatmış çok bir karaltı gördüm. Bana yine:

— Şu tarafa ve şu tarafa bak! denildi.

Ben o taraflarda da ufku kaplamış çok büyük bir karaltı gördüm. Bana:

— İşte bunlar Sen'in ümmetindir. Bunların berâberinde yetmiş-

bin kişi vardır ki, bunlar hesâba çekilmeksizin cennete girerler, denildi".

Peygamber (sonra odasına girdi ve) cennete hesâbsız gireceklerin vasıflarını insanlara beyân etmeden insanlar da dağıldı. Peygamber'in sahâbîleri kendi aralarında şöyle müzâkereye giriştiler:

— Bizlere gelince, bizler şirk içinde doğduk, lâkin bizler Allah'a ve Rasûlü'ne îmân ettik (bu sebeble cennete gireriz). Lâkin şu hesâbsız cennete girecek olan bahtiyârlar bizim (İslâm içinde doğan) oğullarımızdır, dediler.

Bu münâzara Peygamber'e ulaştığında (dışarı çıkıp):

— *"Cennete hesâba çekilmeksizin girecek olanlar şu mü'minlerdir ki, onlar eşyâda uğursuzluk olduğunu kabûl etmezler, efsûn yapmazlar, şifânın* (Allah'tan olduğuna inanıp) *dağlamaktan olduğuna inanmazlar ve her husûsta Rabb'lerine dayanıp güvenirler"* buyurdu.

Bunun üzerine Ukâşe ibnu Mıhsan ayağa kalktı da:

— Ben onlardan mıyım yâ Rasûlallah? dedi.

Rasûlullah:

— *"Evet* (onlardansın)*!"* buyurdu.

Akabinde bir başkası ayağa kalktı da:

— Ben de onlardan mıyım? dedi.

Rasûlullah:

— *"Bu husûsta Ukâşe senin önüne geçti"* buyurdu [71].

---

71 Başlığa uygunluğu *"Onlar efsûn yapmazlar"* sözündedir.

Bunun bir rivâyeti "Dağlama yapan kimse bâbı"nda çok küçük bâzı lafız farklılıklarıyle geçmiştir.

İkinci zâtın sorusuna böyle olumsuz cevâb vermekle Peygamber, suâl sorma kapısını kapatmış oluyor. Yoksa mecliste bulunanlar tarafından suâller uzayıp gidecekti.

Bu hadîs, sebeblere gönül vermeyen, elemler ve musîbetler karşısında sarsılmayarak tevekkül makaamının en yüksek mertebesinde bulunan nüfûs-ı râdıye ashâbı ehlu'llâhın en büyükleri hakkında olduğu âşikârdır. Onun için bunlardan key ve istirkaanın terki evlâ olacağına istidlâl olunabilirse de, umûm için mutlakaa men' ve nehyine istidlâl muvâfık olmaz... (*Hakk Dîni*, VIII, 6390).

Bu hadîs hakkında güzel bir açıklama yapılmıştır:

Bu dağlama hadîsi 4 nevi'yi içine almıştır: Biri Peygamber'in bunu işlemesi; ikincisi bunu sevmemesi; üçüncüsü dağlamayı terkedeni övmesi; dördüncüsü de bundan nehyetmesidir.

Bunlar arasında -Allah'a hamdolsun- teâruz yoktur. Çünkü Peygamber'in bunu işlemesi, cevâzına delâlet eder. Bunu sevmemesi de bundan men'e delâlet etmez. Terkedicisine senâ eylemesine gelince, bu da onu terketmenin evlâ ve efdâl olduğuna delâlet eder. Ammâ bundan nehyetmesine gelince, bu da ihtiyâr ve kerâhet yolu üzere veyâhud dağlamaya muhtâc olmayan nevi'den iken belki derd meydana gelmesi korkusundan dolayı yapar olmak üzeredir (İbnu'l-Kayyım, *et-Tıbbu'n-Nebevî*, s. 50; 1957/1377 el-Kaahire baskısı).

٤٣ ــ باب الطِّيَرَةِ

43- BİR ŞEYDE UĞURSUZLUK (VAR SANMAK) BÂBI

٦٨ ــ حدّثني عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا عُثْمَانُ بنُ عُمَرَ حدّثنا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عنْ سَالِمٍ عنِ ابنِ عُمَرَ رضي اللّهُ عنهما أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال لا عَدْوَى ولا طِيَرَةَ والشُّؤْمُ فِي ثَلاَثٍ فِي المَرْأةِ والدَّارِ والدَّابَّةِ *

68-....... Bize Yûnus, ez-Zuhrî'den; o da Sâlim'den; o da babası Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Hastalığın sebebsiz kendi kendine sirâyeti yoktur, eşyâda uğursuzluk da yoktur. Uğursuzluk telâkkîsi şu üç şeyde: kadında, evde ve binek hayvanındadır* (diye âdet edinildi...)." buyurmuştur [72].

٦٩ ــ جدّثنا أبو اليَمَانِ أخبرنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرني عُبَيْدُ اللّهِ بنُ عَبْدِ اللّهِ بنِ عُتْبَةَ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال سَمِعْتُ رسولَ اللّهِ ﷺ يَقُولُ لاَ طِيَرَةَ وخَيْرُهَا الفَأْلُ قَالوا وما الفَأْلُ قال الكَلِمَةُ الصَّالِحَةُ يَسْمَعُهَا أحَدُكُمْ *

69-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah(S)'tan:

---

72 *et-Tıyere* ve'*t-Tıvere,* Inebe vezninde, kendisiyle teşe'üm olunan yaramaz fala denir. Şârih der ki, fal daha umûmîdir. *Tıyere* daha husûsîdir ki, âdî ve değersiz fala mahsûstur... *(Kaamûs Ter.).*

Hadîsteki *Tıyere,* bir maksada gitmek üzere evinden çıkan yolcunun önünden kuş yâhud bir hayvan geçmesiyle, bunu uğursuz sayıp maksadına gitmekten vazgeçmesi ve geri dönmesidir. Bu, Câhiliyet âdetlerinden idi. Ne menfaat celbine, ne de mazarrat def'iyle ilişiği olmayan ve ferdin irâdesini kırıp şahsî teşebbüsüne engel olan bu zararlı âdet, İslâm'da men' olunmuştur.

Hadîsin son kısmındaki "Kadının uğursuzluğu"nu, dilinin saldırgan olması, doğurgan olmaması; evin uğursuzluğunu darlığı ve komşularının kötülüğü; binitin uğursuzluğunu da üzerinde gazve edilmemesi ile te'vîl ettiler. İmâm Mâlik ise bunları te'vîl etmeyip olduğu gibi bâkî kıldı. Âişe ise bunlarda uğursuzluğu reddetti de, bunlarda uğursuzluğa, ancak Câhiliye halkı kaail olurlardı, dedi... (Kastallânî).

Bu hadîsin ma'nâsını en iyi ta'yîn eden bir hadîs de şudur: Rasûlullah: *"Eğer birşeyde uğursuzluk olsaydı, o, kadında, atta, meskende olurdu"* buyurmuştur (Buhârî, Cihâd; Sehl ibn Sa'd'dan).. Bunun ilk kısmı olan *"Eğer uğursuzluk olsaydı"* şart cümlesi, bu üç şeyde de uğursuzluk olmadığını açıkça ifâde etmektedir. Bunlarda uğursuzluk olmayınca, başka şeylerde de olmaz.

— *"Eşyâda uğursuzluk yoktur; tıyerenin hayırlısı tefe'üldür"* buyururken işittim.

Mecliste bulunanlar:

— Tefe'ül nedir yâ Rasûlallah? diye sordular.

Rasûlullah:

— *"Sizin birinizin işiteceği güzel sözdür"* buyurdu [73].

٤٤ـ بابُ الفَألِ

44- FAL BÂBI

٧٠ـ حدّثنا عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ أخبرنا هِشَامٌ أخبرنا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللّهِ بنِ عَبْدِ اللّهِ عَنْ أبِي هُرَيْرَةَ رضيَ اللّهُ عنهُ قال قال النبيُّ ﷺ لا طِيَرَةَ وخَيْرُهَا الفَألُ قال وما الفَألُ يا رسُولَ اللّهِ قال الكَلِمَةُ الصَّالِحَةُ يَسْمَعُهَا أحَدُكُمْ *

70-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (Ş):

— "(İslâm'da) *tıyere yoktur. Tıyerenin hayırlısı faldır"* buyurdu.

Bir sahâbî:

— Fal nedir yâ Rasûlallah? dedi.

Rasûlullah:

— *"Herhangi birinizin işiteceği sâlih kelimedir* (yânî iyi bir sözdür)" buyurdu [74].

٧١ـ حدّثنا مُسْلِمُ بنُ إبْرَاهِيمَ حدّثنا هِشَامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أنَسٍ رضيَ اللّهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال لا عَدْوَى ولا طِيَرَةَ ويُعْجِبُنِي الفألُ الصَّالِحُ الكَلِمَةُ الحَسَنَةُ *

71-....... Bize Hişâm ed-Destevâî, Katâde'den; o da Enes(R)'ten

---

73 *Teşe'üm,* birşeyi uğursuz ve hayırsız saymaktır. *Tefe'ül* de birşeyi uğurlu ve hayırlı saymaktır. Güzel sözle tefe'üle en güzel misâl, Hudeybiye'deki müzâkereler sırasında Suheyl ibn Amr'ın gelişi duyulunca Rasûlullah'ın "Süheyl" ismiyle tefe'ül ederek *"İşiniz kolaylaştı"* buyurmasıdır.

74 Buhârî bunu burada, üst taraftakinden ayrı bir senedle getirmiştir. Nitekim bu husûs, metnin senedinde de açıkça görülür.

tahdîs etti ki, Peygamber (S): "(İslâm'da) *advâ ve tıyere inancı yoktur. İyi ve güzel kelime olan fal, benim hoşuma gider"* buyurmuştur.

٤٥ـ بابٌ لا هَامَةَ

45- BÂB: İSLÂM'DA HÂME (VE SAFER İNANCI) YOKTUR

٧٢ـ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ الْحَكَمِ **حدّثنا** النَّضْرُ أخبرنا إسْرَائِيلُ أخبرنا أَبُو حصِينٍ عنْ أبِى صَالِحٍ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال لاَ عَدْوَى ولا طِيَرَةَ ولاَ هَامَةَ ولاَ صَفَرَ *

72-....... Bize Ebû Husayn, Ebû Sâlih'ten; o da Ebû Hureyre(R)'den haber verdi ki, Peygamber (S): "(İslâm'da) *advâ, tıyere, hâme, safer* (hurâfeleri) *yoktur"* buyurmuştur [75].

٤٦ـ بابُ الكَهَانَةِ

46- KÂHİNLİK İŞLERİ BÂBI

٧٣ـ **حدّثنا** سَعيدُ بنُ عُفَيْرٍ **حدّثنا** اللَّيْثُ قال **حدّثنى** عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابنُ خالِدٍ عنِ ابنِ شِهابٍ عنْ أبِى سَلَمَةَ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ أنَّ رسولَ اللَّهِ صلى اللَّهِ صلى عليه وسلم قضَى فى امْرَأتَيْنِ مِنْ هُذَيْلٍ اقْتَتَلَتا فَرَمَتْ إحْدَاهُما الأُخْرَى بحَجَر فأصابَ بَطْنَها وهْىَ حامِلٌ فقَتَلَتْ ولدَها الَّذِى فى بَطْنِها فاخْتَصَمُوا إلى النبىِّ ﷺ فَقَضَى أنَّ دِيَةَ ما فى بطنِها غُرَّةٌ عَبْدٌ أوْ أمَةٌ فقال ولِىُّ المَرْأةِ الَّتى غَرِمَتْ كَيْفَ أغْرَمُ يارسولَ اللَّهِ مَنْ لاشَرِبَ ولا أكَلَ ولا نَطَقَ ولا اسْتَهَلَّ فَمِثْلُ ذَلِكَ يُطَلُّ فقال النبىُّ صلى اللَّهُ عليْه وسلم إنَّما هَذَا مِنْ إخْوَانِ الكُهَّانِ *

73-....... el-Leys tahdîs edip şöyle dedi: Bana Abdurrahmân ibn

75 Bu hadîste sayılan terimler hakkında daha önce geçtikleri yerlerde gerekli ta'rîf ve açıklamalar verilmişti.

Hâlid, İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme ibn Abdirrahmân ibn Avf'-tan; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S), Huzeyl kabîlesinden birbiriyle döğüşen iki kadın arasında hüküm vermişti (Şöyle ki): Bu kadınlardan birisi diğerine bir taş atmış ve attığı taş gebe kadının karnına isâbet etmiş ve karnındaki çocuğu öldürmüştü. Peygamber'e da'vâ ettiler. Peygamber de:

— *"Kadının karnındaki cenînin diyeti köle veyâ câriye gurresidir* (yânî bir diyetin yirmide biridir)" diye hükmetti.

Bunun üzerine diyet ve borçlulukla hükümlü olan kadının velîsi (seci'li ve kaafiyeli bir edâ ile):

— Yâ Rasûlallah! Henüz yemiyen, içmeyen ve söz söylemeyen, sayha etmeyen çocuğun diyetiyle nasıl mahkûm olurum? Bunun benzeri hüküm bâtıl olur! dedi.

Peygamber de:

— *"Bu adam ancak kâhinlerin kardeşlerinden birisidir"* buyurdu [76].

٧٤ ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ عَنْ مالِكٍ عَنِ ابنِ شِهابٍ عَنْ أَبى سَلَمَةَ عَنْ أَبى هُرَيْرَةَ رضىَ اللّٰهُ عنهُ أَنَّ امْرَأَتَيْنِ رَمَتْ إِحْدَاهُما الأُخْرَى بِحَجَرٍ فَطَرَحَتْ

---

76 *Kehânet:* Gaybdan haber vermek, falcılık eylemek ma'nâsınadır, bakıcılık eylemek ta'bîr olunur. *Kihâne:* Kitâbe vezninde, kâhinlik san'atına denir. Şârih der ki: Eskiden Arablar'da kâhinler olurdu. *Şıkk* ve *Sâlih* adlarındaki şahıslar gibi ki bunlar, şeytânlar âsumâna çıkmaktan men' edilmiş olmadıklarından, bâzı hâdiseleri ve haberleri meleklerden kulak hırsızlığı yapıp onları nakleylemeleri ile haber verirlerdi. Sonra Peygamber'in zuhûrunda âsumâne çıkmaktan men' edildiler ve bâzıları cinn tâifesinden *huddâm*(= hizmetçiler) kullandıklarını iddiâ ederler. Cinnler ise gaybı bilmezler: ***"De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka kimse bilmez"*** (en-Neml: 65) *(Kaamûs Ter.)*

İbnu'l-Esîr'in *en-Nihâye*'de beyânına göre: *Kâhin,* gelecek zamânda olacak şeylerden haber alıp vermeye uğraşan ve sırları bilmek iddiâsında bulunandır...

Râgıb el-Isfahânî de *el-Müfredât*'ında der ki: *Kâhin,* gizli geçmiş haberleri bir nevi' zann ile ihbâr edendir. *Arrâf* da gelecek haberleri yine bir nevi' zannla ihbâr edendir. Ve bu iki san'at kâh hatâ eder, kâh isâbet eder. Zann üzere kurulmuş olduklarından dolayı Peygamber (S): *"Her kim arrâfa veyâ kâhine gider de, onu dediğinde tasdîk eylerse o, Ebu'l-Kaasım'a indirilmiş olana küfretmiş demektir"* buyurdu.

Yıldız hükümleri, reml, cifr, türlü falcılıkla bakıcılık, manyetizm, spritizm, pisişizm, metapsişizm, rûh hâletleri ile medyûmluk yapan, onunla uğraşan böyle kimseler her zamân, her yerde bulunagelmiştir... (*Hakk Dîni,* VII, 5343-5344).

Bunların hepsi birer çeşit kehânettir. İslâm bunların hepsini yalan saydı, bunları tasdîk etmeyi nehyetti.

Bu adamın kâhinlere benzemesi, kâhinlerin hakkı ibtâl ve hakîkati gizlemek için seci'li, kaafiyeli söz söylemeleri yönündendir.

جَنِينَها فَقَضَى فِيهِ النبىُّ صلى اللّٰهُ عَلَيْه وسلم بِغُرَّةٍ عَبْدٍ أَوْوَلِيدَةٍ * وعنِ ابنِ شهابٍ عَنْ سَعِيدِ بنِ المُسيَّبِ أنَّ رسولَ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم قَضَى فى الجَنِينِ يُقْتَلُ فى بَطْنِ أُمِّهِ بِغُرَّةٍ عَبْدٍ أَوْ وَلِيدَةٍ فقال الَّذى قُضِىَ عَلَيْهِ كَيْفَ أَغْرَمُ مالاَ أَكَلَ ولا شَرِبَ ولاَ نَطَقَ ولا اسْتَهَلَّ ومِثْلُ ذَلِكَ بَطَلْ فقال رسولُ اللّٰهِ ﷺ إنَّما هٰذا مِنْ اخوانِ الكُهَّانِ *

74- Bize Kuteybe, Mâlik'ten; o da İbn Şihâb'dan; o da Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre(R)'den şöyle tahdîs etti: İki kadından biri diğerine bir taş attı, o da karnındaki cenînini düşürdü. Peygamber (S) bu cenîn hakkında bir erkek köle yâhud dişi kölenin değerini ödemekle hükmetti.

Yine İbn Sihâb'dan; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den rivâyet etti ki, Rasûlullah, annesinin karnındayken öldürülen cenîn hakkında bir erkek köle yâhud dişi köle gurresi ödenmesiyle hükmetti. Bunun üzerine kendisine böyle hükmolunan kadının velîsi:

— Ben henüz yemeyen, içmeyen, konuşmayan, sayha etmeyen cenîn hakkında nasıl borçlandırılıyorum? Bunun benzeri hüküm bâtıl olur! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah, o kişi hakkında:

— *"Bu adam, ancak kâhinlerin kardeşlerindendir"* buyurdu [77].

٧٥ـ حدّثنا عَبْدُ اللّٰهِ بنُ مُحَمَّدٍ **حدّثنا** ابنُ عُيَيْنَةَ عنِ الزُّهْرِىِّ عَنْ أَبى بَكْرِ بنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بنِ الحارِثِ عَنْ أَبى مَسْعُودٍ قال نَهَى النبىُّ ﷺ عن ثَمَنِ الكَلْبِ ومَهْرِ البَغِىِّ وحُلْوانِ الكاهِنِ *

75-....... Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R): Peygamber (S) köpek bedelinden, zinâ kazancından ve kâhinliğe karşılık verilen ücretten nehyetti, demiştir [78].

٧٦ـ حدّثنا عَلِىُّ بنُ عَبْدِ اللّٰهِ **حدّثنا** هِشامُ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِىِّ عَنْ يَحْيى بنِ عُرْوَةَ بنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عُرْوةَ عَنْ عائِشَةَ رضى اللّٰهُ

77 Bu, Ebû Hureyre hadîsinin başka yoldan daha kısa bir rivâyetidir.

78 Başlığa uygunluğu son fıkrasındadır.

عنها قالَتْ سأَل رسُولَ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم ناسٌ عنِ الكُهَّانِ فقال لَيْسَ بِشَيْءٍ فقالُوا يارسولَ اللَّهِ إنهُمْ يُحَدِّثُونا أحْيانًا بِشيءٍ فيكُونُ حَقًّا فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ تِلْكَ الكَلِمَةُ مِنَ الحَقِّ يَخْفَظُها مِنَ الجِنِّيّ فيَقُرُّها في أُذُنِ وَلِيِّه فَيَخْلِطُونَ مَعَها مِائَةَ كَذْبَةٍ * قال عَلِيٌّ قال عَبْدُ الرَّزاقِ مُرْسَلٌ الكَلِمَةُ مِنَ الحَقِّ ثُمَّ بَلغَنى أنَّهُ أسْنَدَهُ بَعْدَهُ *

76-....... Âişe (R) şöyle demiştir: Birtakım insanlar Rasûlullah'a kâhinlerin mâhiyetinden sordular. Rasûlullah (S):

— *"Onlar hiçbirşey değillerdir!"* buyurdu.

Oradakilerden:

— Yâ Rasûlallah! Onlar bâzı kerreler vâkıaya uygun olarak birşey söylüyorlar! dediler.

Rasûlullah da:

— *"Bu kelime cinnden işitilmiştir ki, cinnî o kelimeyi kulak hırsızlığı yapıp sür'atle kapar ve akabinde onu velîsinin* (yânî dostu olan kâhinin) *kulağına, tavuğun tekrâr tekrâr seslenmesi gibi, eğilip boşaltır. Onlar da bu kelimenin* (sözün) *içine yüz tâne yalan karıştırırlar"* buyurdu.

Alî ibnu'l-Medînî dedi ki: Abdurrazzâk, hadîsten "el-Kelimetu mine'l-hakkı" kısmı mürseldir, dedi. Sonra Alî ibnu'l-Medînî: Bana Abdurrazzâk'ın bu kısmı da Âişe'ye isnâd ettiği haberi ulaştı demiştir [79].

٤٧ـ بابُ السِّحْرِ وقَوْلِ اللَّهِ تعالى ولٰكِنَّ الشَّياطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وما أُنْزِلَ عَلى المَلَكَيْنِ بِبابِلَ هارُوتَ ومارُوتَ وما يُعَلِّمانِ مِنْ أحَدٍ حتَّى يَقُولا إنَّما نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلاَ تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُما مايُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ المَرْءِ وزَوْجِهِ وماهُمْ بِضارِّينَ بِهِ مِنْ أحَدٍ إلاَّ بِإذْنِ اللَّهِ ويَتَعَلَّمونَ

---

79 *"Onlar hiçbirşey değillerdir"*, yânî kâhinler i'tibâra değer hiçbirşey üzerinde değillerdir. Onların sözleri, hiçbir hakîkati bulunmayan bâtıldan ve yalandan ibârettir (Nevevî).

Kâhinlik, Muhammed'in Peygamberliği ile kesilmiş ve son bulmuştur. Fakat onlara benzemeğe çalışanlar bâkî kalmıştır. İşte bu gibilere gitmek nehyedilmiştir. Artık onlara gitmek ve onları tasdîk etmek halâl olmaz (Kastallânî).

مايَضُرُّهُمْ ولا يَنْفَعُهُمْ ولَقَدْ عَلِمُوا لَمنِ اشْتَرَاهُ مالهُ فى الآخِرَةِ مِنْ خلاَق.
وقَوْلِهِ تعالى ولا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أتَى وقَوْلِهِ أفَتأتُونَ السِّحْرَ وأنْتُمْ
تُبْصِرُونَ وقَوْلِهِ يُخَيَّلُ إلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أنَّها تَسْعَى . وقَوْلِهِ ومِنْ شَرِّ
النَّفَّاثاتِ فِي العُقَدِ والنُّفَّاثاتُ السَّوَاحِرُ . تُسْحَرُونَ تُعَمَّوْنَ *

47- SİHR VE YÜCE ALLAH'IN ŞU KAVİLLERİ BÂBI:

"Şeytânların, Süleymân'ın mülkü aleyhine uydurup ta'kîb ettikleri şeylere uydular. Hâlbuki Süleymân aslâ kâfir olmadı. Fakat o şeytânlar kâfirdiler ki, insanlara sihri ve Bâbil'de iki meleğe, Hârût ve Mârût'a indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Hâlbuki o iki melek: 'Biz ancak fitneyiz *(imtihân için gönderilmişizdir)*, ***sakın*** *(büyü yapıp da)* ***kâfir olma' demedikçe, hiçbir kimseye*** *(sihir)* ***öğretmezlerdi. İşte o iki melekten karı ile kocasının arasını ayıracak şeyler öğrendiler. Hâlbuki*** *(sihirbâzlar)* ***Allah'ın izni olmadıkça onunla hiçbir kimseye zarar verici değillerdir. Onlar ise kendilerini zarara sokacak, onlara fâide vermeyecek şeyleri öğreniyorlardı.***

And olsun, onlar muhakkak biliyorlardı ki, onu *(sihri)* ***satın alan kimsenin, âhiretten hiçbir nasîbi yoktur. Onlar kendilerini cidden ne kötü şey mukaabilinde sattıklarını bilmiş olsalardı"***

(el-Bakara: 102) [80].

---

80 Bu âyette eski bir medeniyet merkezi olan Bâbil halkı arasında yaygın iki garîb şeye işâret edilmiştir: Birisi şeytânların halka öğrettikleri sihir, öbürüsü Hârût ve Mârût isminde iki meleğe ilhâm olunup, bunlar ma'rifetiyle o zamânki İsrâîl oğulları'nın bildikleri bâzı hilkat sırları. Bu ikincisi haddizâtında bir sihir değil; fakat fesâd ehlinin elinde küfür vesîlesi olabilecek bir hakîkat iken, bu şeytânlar onu sırf sihir için öğretmişlerdir. Hârût ve Mârût bunu öğretecekleri zamân: ***"Biz ancak fitneyiz, imtihân için gönderilmişizdir...."*** demedikçe ve bu yolda nasîhat etmedikçe, onları bir kimseye öğretmezlerdi. Gelişigüzel herkese belletmezlerdi. Sû'i isti'mâlden, küfürden, sihirden men' ederlerdi. Bu şeytânlar ise böyle yapmadılar da bil'akis bunlar herkese sihir öğrettiler.

Bu iki melek ve bunların öğretmeleri hakkında Elmalılı Muhammed Hamdî Yazır şöyle diyor: Bizim âyetten anladığımız şudur: Meleklerin insanlara ta'lîmi ya vahiy, yâhud ilhâm demektir. Hârût ve Mârût'un Cibrîl gibi vahiy meleklerinden olduklarına delîl yoktur. Bil'akis âyet bunları "Münzelun bih" değil, "Münzelun ileyh" gösterdiğinden, nuzûlde tâli' mertebe meleklerinden olduk-

"Mûsâ dedi: 'Hayır, siz atın.' Bir de ne görsün: Onların ipleri ve deynekleri, sihirleri yüzünden kendisine hakîkat koşuyormuş hayâlini verdi. Onun için Mûsâ içinde bir nevi' korku hissetti. Biz: 'Korkma!' dedik, 'Çünkü üstün gelecek muhakkak sensin, sen! *(Elindekini bırakıver. Bu, onların yaptıklarını yutar. Çünkü onların san'at diye ortaya attıkları ancak bir büyücü tuzağıdır.)* ***Büyücü ise nerede olsa felâh bulmaz!'"***

(Tâhâ: 66-69);

"... Zâlimler gizli fısıltı ile şöyle konuştular: 'Bu, sizin gibi bir insandan başka mıdır? Kendiniz görüp dururken şimdi sihre mi geleceksiniz?"

(el-Enbiyâ: 2-3);

"... Ve düğümlere üfleyen*(büyücü ve üfürükçü)****lerin şerrinden ve hased edenin hased ettiği zamân şerrinden sabâhın Rabb'ine sığınırım, de!"***

(el-Felâk: 4-5).

"*en-Neffâsât*", "Büyücü nefisler" demektir. "*O hâlde nasıl olup da böyle büyüleniyorsunuz?*" (el-Mu'minûn: 89) "Körleştiriliyorsunuz, aldatılıyorsunuz, bâtıl hayâl ardına düşürülüyorsunuz" ma'nâsınadır [81].

٧٧ ـــ حدّثنا إبْرَاهِيمُ بنُ مُوسَى أخبرنا عيسَي بنُ يُونُسَ عنْ هِشامٍ

ları zâhirdir. Binâenaleyh ta'lîmleri de Peygamber'e olan vahiy derecesinde olmayıp, ilhâmât kabîlinden olmak zihne gelendir. İlhâm ise herkese olabilir... (*Hakk Dîni*, I, 436-450).

Demek ki, eski bir medeniyet merkezi olan Bâbil şehri ahâlîsinden birtakım kimseler iki sûretle, böyle iki ilâhî kuvvet ile ilhâma mazhar olmuşlardır ve kötü yolda kullanmanın küfr olacağını da öğretmişlerdir. O hâlde bu iki meleğe indirilen ve Bâbil halkına ilhâm yoluyla öğretilen bu şeyler, aslında sihir değildir. Lâkin sihir hâlinde kullanılabilir ve böyle kullanılması muhakkak küfr olurdu. Her ilim böyledir. Aslında ilmin hepsi muhteremdir ve fakat büyüklüğü nisbetinde ilmî haysiyetiyle hayra, şerre müsâiddir. İlim ne kadar hârikalı, ne kadar ince ve yüksek olursa şerr ve fesâdı, fitne ihtimâli de o nisbette büyük olur... İşte Bâbil'de Hârût ve Mârût ilhâmıyle öğretilen şeyler de buna benzer olduğu anlaşılıyor...

81 Buhârî bu başlıkta sihre delâlet eden bâzı âyetleri sihir işinin varlığına delîl yapmak üzere getirmiştir. Sihir hakkında doyurucu özet bilgiler için: Âsım Efendi, *Kaamûs Tercemesi*, "Sihr" maddesi, II, 382; Ebu'l-Bekaa, *el-Külliyât; Hakk Dîni*, I, 436-450; VII, 6359-6369; *Tecrîd Ter.*, VIII, 260-272; *İslâm Ansiklopedisi*, X, 599-611 ve Sihr hakkında yazılmış diğer müstakil kitâblar okunmalıdır

عنْ أبِيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ سَحَرَ رسُولَ اللّهِ ﷺ رجُلٌ مِنْ
بَنِي زُرَيقٍ يُقالُ لهُ لَبيدُ بنُ الأعْصَمِ حتَّى كانَ رسولُ اللّهِ ﷺ يُخَيَّلُ إلَيْهِ
أنَّهُ كانَ يَفْعَلُ الشَّىءَ وما فَعَلهُ حتى إذَا كانَ ذَاتَ يَوْمٍ أوْ ذَاتَ لَيْلةٍ وهْوَ عِنْدى
لٰكِنَّهُ دعا ودعا ثُمَّ قال ياعائِشَةُ أشَعَرْتِ أنَّ اللَّهُ أفتانِى فيما اسْتَفْتَيْتُهُ فيهِ أتانِي
رَجُلانِ فَقَعَدَ أحَدُهُما عنْدَ رَأسِى والآخرُ عِنْدَ رِجْلَىَّ فقال أحَدُهُما لِصاحِبِهِ
ما وَجَعُ الرَّجُلِ فقال مَطْبُوبٌ قال مَنْ طَبَّهُ قال لَبِيدُ بنُ الأعْصَمِ قال فى أىِّ
شَىءٍ قال فى مُشْطٍ ومُشاطَةٍ وجُفِّ طَلْعِ نخْلَةٍ ذَكَرٍ قال وأيْنَ هُوَ قال فى
بِئْرِ ذَرْوانَ فأتاها رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليهِ وسلم فى ناسٍ مِنْ أصْحابِهِ فَجاءَ
فقال ياعائِشَةُ كأنَّ ماءَها نُقاعَةُ الحِنَّاءِ أوْ كأنَّ رُؤُسَ نَخْلِها رُؤُسُ الشَّياطِينِ
قُلْتُ يارسولَ اللَّهِ أفَلا اسْتَخْرَجْتَهُ قال قَدْ عافانِى اللَّهُ فَكَرِهْتُ أنْ أُثَوِّرَ عَلى
النَّاسِ فِيهِ شَرًّا فأمَرَ بِها فَدُفِنَتْ * تابَعَهُ أبُو أُسامَةَ وأبُو ضَمْرَةَ وابنُ أبى الزِّنادِ
عنْ هِشامٍ * وقال اللَّيْثُ وابنُ عُيَيْنَةَ عنْ هِشامٍ فِي مُشْطٍ ومُشاقَةٍ * يُقالُ
المُشاطَةُ ما يخْرُجُ مِنَ الشَّعْرِ إذَا مُشِطَ والمُشاقَةُ مِنْ مُشاقَةِ الكَتَّانِ *

77- Bize İbrâhîm ibn Mûsâ tahdîs etti. Bize Îsâ ibn Yûnus, Hişâm'dan; o da babası Urve'den haber verdi ki, Âişe (R) şöyle demiştir: Benû Zurayk Yahûdîleri'nden Lebîd ibnu'l-A'sam denilen bir adam Rasûlullah'a sihir yaptı. Hattâ bâzı işi işlemediği hâlde, kendisine onu yaptığı hayâli gelirdi. Nihâyet günün birinde yâhud gecenin birinde benim yanımda iken kendisi duâ etti, yine duâ etti. Sonra bana şöyle dedi:

— *"Yâ Âişe! Kendisinden fetvâ istediğim şey hakkında Allah'ın bana fetvâ verdiğini bildin mi? Bana iki adam geldi* (Cibrîl ve Mîkâîl). *Bunlardan biri baş ucumda, diğeri de ayak ucumda oturdu. Akabinde bunlardan biri arkadaşına:*

— *Bu zâtın hastalığı nedir? diye sordu.*
O da:
— *Sihirlenmiştir, diye cevâb verdi.*
Öteki:
— *Buna kim sihir yapmıştır? dedi.*
Öbür melek:
— *Lebîd ibnu'l-A'sam, diye cevâb verdi.*

Sonra:

— Bu sihir hangi şeyde yapılmıştır? diye sordu.

O da:

— Bir tarak, saç sakal tarantısı ve erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı ile, diye cevâb verdi.

— Nerede yapılmış? suâline de:

— Zervân Kuyusu'nda -bir rivâyette: *Zû Ervân Kuyusu'nda- diye cevâb verdi".*

(Âişe dedi ki:) Sonra Rasûlullah (S) sahâbîlerinden birtakım insanlarla berâber çıkıp bu kuyuya gitti. Oradan dönüp gelince bana:

— *"Yâ Âişe! O kuyunun suyu kına suyu gibi kırmızımtırak yâhud etrafındaki hurma ağacının uçları şeytânların başları gibidir"* buyurdu.

Ben kendisine:

— Yâ Rasûlallah! Sen o sihri oradan çıkarmadın mı? diye sordum.

Rasûlullah:

— "(Hayır çıkarmadım.) *Çünkü Allah bana şifâ ve âfiyet vermiştir. Ben o sihri çıkarmakla, halk arasında sihir şerrini yaygınlaştırmamı istemedim"* buyurdu.

Âişe: Rasûlullah o kuyunun kapatılmasını emretti de kuyu gömüldü, demiştir.

Bu hadîsi Hişâm ibn Urve'den rivâyet etmekte Ebû Seleme Hammâd ibn Usâme, Ebû Damre, İbnu Ebî Zinâd üçlüsü, Îsâ ibn Yûnus'a mutâbaat etmişlerdir.

İmâm el-Leys ibn Sa'd ile Sufyân ibn Uyeyne, Hişâm'dan olan rivâyetlerinde de *"Fî muştin ve muşâkatin = Tarak ve keten tarantısında"* şeklinde söylemişlerdir. *"el-Muşâta"*, tarandığı zamân saçtan çıkan şey; *"el-Muşâka"* ise ayrılma sırasında ketenden çıkan liflerdir, deniliyor [82].

---

82 Hadîsin başlığa uygunluğu "Bir adam Rasûlullah'a sihir yaptı" sözündedir. Bunun bir rivâyeti aynı isnâdla Bed'u'l-Halk, "İblîs'in sıfatı bâbı"nda da geçmişti.

Sihr'in Lugat ve Örf Ma'nâları Hakkında Bir Özetleme

es-Sahr: Sîn'in fethi ve hâ'nın sükûnu ve fethi ile ve sîn'in dammı ile lugattir; akciğere denir. Türkî'de "Uygân" ta'bîr olunur... Müellifin *el-Basâir*'de beyânına göre, *Sıhr,* hulkûmun ucuna ve akciğere denir ve mecâzen bedenden ona muhâzî olan uzva da denilir. Ve sihir ki câdûluğa denir. Fi'l-asl bir adamın sahrına, yânî akciğerine vurup onu mütegayyir ve sersem eylemek ma'nâsına masdar olup, sonra câdûlukta kullandılar. Ve sihir üç türlüdür: Birincisi sırf aldatma ve hayâle düşürmelerdir ki, hakîkati yoktur. Şu'bede ve gözbağcılık ta'bîr olunur. El hafifliği ve sür'atten neş'et eder. İkincisi şeytânlara yaklaşmak sebebiyle bâzı mertebe yardımlarını çekmekle olur. Üçüncüsü, küfrü irtikâb ile efsun ederek sûretleri ve tabîatleri gûyâ tağyîr ederler. Meselâ bâzı adamı eşek yaparlar. Bu dahî gerçi müessirdir, lâkin hakîkati yoktur. Sihir yapılan kişi, ken-

٤٨ ـ بابٌ الشِّرْكُ والسِّحْرُ مِنَ المُوبِقاتِ

48- BÂB: ALLAH'A ŞİRK KOŞMAK VE SİHR, HELÂK EDİCİ GÜNÂHLARDANDIR

٧٨ ـ حدّثني عَبْدُ العَزِيزِ بنُ عبْدِ اللّهِ قال حدّثني سُلَيْمانُ عنْ ثَوْرِ ابنِ زَيْدٍ عنْ أبي الغَيْثِ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللّهُ عنه أن رسولَ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم قال اجْتَنِبُوا المَوبِقاتِ الشِّرْكُ باللّهِ والسِّحْرُ *

78-....... Süleymân ibn Bilâl, Sevr ibn Zeyd'den; o da Ebû'l-Gays'tan; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S): *"Helâk edici olan*(büyük günâh)*lardan yanlayıp çekininiz: Allah'a ortak kılmak ve sihr..."* buyurmuştur [83].

---

disini eşek oldum kıyâsı ile eşekcesine şîve eder. Herhâlde sihrin vukû'u vardır. Nitekim Muavvizeteyn ol bâbda inmiştir...

Sîn'in kesriyle, mutlakaa alındığı yer veyâ alınması latîf ve ince olan şeye denir, ma'rûf câdûluğa ve gözbağcılığa denir. Nitekim zikr ve tafsîl olundu *(Kaamûs Ter.)*

Bütün bunlarda ince bir hîle hud'a ma'nâsı bulunmakla berâber, hakîkati yoktur demek, büsbütün yalandan ibârettir demek de değildir. Maddî ve rûhânî olarak gizli birtakım sebebler kullanmakla hakîkat tahrîf edilerek yapılan ve mâhiyetinde mutlakaa bir şeytânet ve hud'a ma'nâsı bulunan ve bu sûretle birtakım kimseleri manyetize ederek (yânî mıknatıslar gibi cezb ve teshîr ederek) irâdesine râm eyleyen habîs bir san'at diye de ta'rîf olunabilir. Nitekim Ebû'l-Bekaa, *el-Külliyât*'ında bunların hepsini şâmil olmak üzere sihrin örfî ma'nâsını şöyle ta'rîf eylemiştir: Kesr ve sükûn ile *Sihr,* habîs nefislerin birtakım ef'âl ve ahvâle uğraşmasıdır ki, o fiillere bâzı hârikulâde işler terettüb eyler. Maamâfîh muârazası imkânsız olmaz. Ezherî'nin Ferrâ ve sâireden nakline göre, asıl lugatte *Sihr,* sarftır, yânî çekip çevirmek, birşeyi yönetimden çıkararak tağyîr ve tahvîl eylemektir. Ve hîleler ve san'atler erbâbının âletler ve edâtlar yardımıyle yaptıkları fiillere ve elçabukluğu ile yapılanlara sihr denmesi de birşeyi cihetinden sarf ve tahvîl eylemek ma'nâsı bulunmak i'tibâriyle, lugavî hakîkattir. Kelâmî sihr de, kelâmın garâbeti ve kalblerde müessir olan letâfetidir ki, onları sihr gibi bir hâlden bir hâle tahvîl eyler. *"İnne mine'l-beyânı le-sihren"* hadîsinin ma'nâsı da şudur: İnsanı medheder, onda sâdık olur, dinleyenlerin kalblerini ona çevirir; aynı zamânda zemm de eder, onda da sâdık olur, ona da kalblerini çevirir. Ashâbımızın mezhebinden sahîh olan, onu öğrenmek mutlak olarak harâmdır. Çünkü o mahzûrlu şeye vesîle edinmektir. Ondan çekinip korunmak en iyisi ve en ihtiyâtlısıdır (s. 375).

83 Buhârî hadîsi burada böyle kısaltılmış olarak getirdi. Vasiyetler Kitâbı'nda, ***"Yetîm mallarını zâlimlikle yiyenler..."*** (en-Nisâ: 9) bâbında, bu isnâdla tamâmını getirmiştir. Hadîste mühlikât, yânî insânî fazîletleri öldüren ma'siyetler yedi olmak üzere sayılmıştır. Bunlardan birinci sırada olanı, Allah'a ortak tanımak'tır. *Şirk,* lugatte bir kimseyi diğerine ortak kılmaktır. Burada kasdedilen ma'nâ:

٤٩ــ بابٌ هَلْ يَسْتَخْرِجُ السِّحْرَ : وقال قتادَةُ قُلْتُ لِسَعِيد بن المُسَيَّبِ رجُلٌ بِهِ طِبٌّ أوْ يُؤَخَّذُ عن امْرَأتِهِ أيُحَلُّ عَنْهُ أوْ يُنَشَّرُ قال لا بأْسَ بِهِ إنَّما يُرِيدُونَ بِهِ الإصْلاحَ فأمَّا ما يَنْفَعُ فَلَمْ يُنْهَ عَنْهُ

49- BÂB: İNSAN SİHRİ (KONULDUĞU YERDEN) ÇIKARMAK İSTER Mİ?

Katâde şöyle demiştir:
Ben Saîd ibnu'l-Müseyyeb'e: Bir adamda sihir vardır, yâhud adam karısından habsolunuyor (da onunla cimâ yapmaya ulaşamıyor); bu adamdan sihr çözülebilir mi? Yâhud, ona ilâçlama ve rukye yapılabilir mi? diye sordum.
İbnu'l-Müseyyeb: Bunda be's yoktur. Bunu yapacaklar, bununla ancak iyileştirmeyi isterler. Böyle olunca hastaya fayda verecek şeyden nehyolunmaz, dedi [84].

٧٩ــ **حدّثني** عبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ قال سَمِعْتُ ابنَ عُيَيْنَةَ يَقُولُ أوَّلُ مَنْ **حدّثنا** بِهِ ابنُ جُرَيْجٍ يَقُولُ **حدّثني** آلُ عُرْوَةَ عنْ عُرْوَةَ فَسَأَلْتُ هِشامًا عَنْهُ **فَحَدَّثَنا** عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ رضى اللَّهُ عنها قالَتْ كان رسولُ اللَّهِ صلى اللَّهُ عليه وسلم سُحِرَ حتَّى كانَ يَرَى أنَّهُ يأْتِي النِّساءَ ولا يأْتِيهِنَّ قال سُفْيانُ وهٰذا أشَدُّ ما يَكُونُ مِنَ السِّحْرِ إذَا كانَ كَذا فقال ياعائِشَةُ أعَلِمْتِ أنَّ اللَّهَ قَدْ أفْتانِي فِيما اسْتَفْتَيْتُهُ فيهِ أتانِي رَجلانِ فَقَعَدَ أحَدُهُما عِنْدَ رَأسِي والآخَرُ عِنْدَ رِجْلَيَّ فقال الَّذِي عِنْدَ رَأْسِي لِلآخَرِ ما بالُ الرَّجُلِ قال مَطْبُوبٌ قال ومَنْ طَبَّهُ قال لَبِيدُ بنُ أعْصَمَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي زُرَيْقٍ حَلِيفٌ لِيَهُودَ كانَ مُنافِقًا قال وفِيمَ قال في مُشْطٍ ومُشاقَةٍ قال وأيْنَ قال في جُفِّ طَلْعَةٍ ذَكَرٍ تحْتَ رَعُوفَةٍ في بِئْرِ ذَرْوانَ قالَتْ فأتَى النبيُّ صلى اللَّهُ عليْهِ وسلم البِئْرَ حتَّى اسْتَخْرَجَهُ فقال

Allah'tan başka bir ilâh, bir ma'bûd edinmek ve kabûl etmektir. Hadîsteki ikinci sırada da sihir yapmak, yaptırmak ve sihir işleriyle uğraşmak sayılmıştır. Başlığa da bu ikisi konulmuştur.

84 Başlığı soru ile getirmesi, bu konudaki ihtilâfa işâret etmek içindir. Buhârî başlığı soru ile zikredince, Katâde'den rivâyet olunanı getirmesi, sihrin çıkarılmasının cevâzını terçîh ettiğine işâret içindir... (Aynî).

هٰذِهِ البِئْرُ الَّتى اُرِيتُهَا وكأنَّ ماءَها نُقاعَةُ الحِنَّاءِ وكأنَّ نَخْلَها رُؤُسُ الشَّياطِينِ
قال فاسْتُخْرِج قالَتْ فَقُلْتُ أفَلا أىْ تَنَشَّرتَ فقال أما واللّٰهِ فقَدْ شَفانِى وأُكْرَهُ
أنْ اُثِيرَ عَلى أحَدٍ مِنَ النَّاسِ شَرًّا ❊

79-....... Bunu bize ilk önce tahdîs eden İbn Cureyc'dir; o şöyle diyordu: Bana Urve âilesi, Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti. Ben Hişâm'a bu hadîsten sordum, o da bize babası Urve'den tahdîs etti. Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a sihir yapılmıştı. Hattâ kendisi kadınlarına (cinsî münâsebet için) yanaşmamış hâldeyken, onlara yanaşır olduğunu düşünür, zannederdi.

Râvî Sufyân: İşte böyle olduğu zamân bu, sihirden olabilecek rahatsızlığın en şiddetlisidir, demiştir.

Peygamber (S) bana şöyle dedi:

— *"Yâ Âişe! Bildin mi? Allah, bana hakkında fetvâ istediğim şey husûsunda fetvâ verdi. Şöyle ki: Bana iki adam geldi. Bunlardan biri başımın yanına, diğeri de ayaklarımın yanına oturdu. Başımın yanındaki diğerine:*

— *Bu adamın hâli nedir? dedi.*

Öteki:

— *Sihir yapılmıştır, dedi.*

— *Kim sihir yapmıştır? dedi.*

— *Benû Zurayk'tan, Yahûdîler'in yemînli dostu olan Lebîd ibn A'sam yapmıştır* -Bu bir münâfık idi-, *dedi.*

— *Ne içinde sihir yapmış? dedi.*

— *Tarak ve keten tarantısıyle sihir yapmış, dedi.*

— *Nerede yapmış, dedi.*

— *Zervâ Kuyusu içinde ağır bir taşın altında, erkek hurma çiçeğinin kurumuş kapçığında, dedi".*

Âişe dedi ki: Sonra Peygamber kuyuya gitti de onu çıkardı. Ve:

— *"İşte bana gösterilmiş olan kuyu budur. Onun suyu sanki kına suyu gibi kırmızımtırak, etrafındaki hurma ağacının başları da şeytânların başları gibidir"* buyurdu ve *"Kuyudan çıkarıldı"* diye ilâve etti.

Âişe dedi ki: Ben Peygamber'e:

— Sana tutukluğunu çözecek ilâç verilmedi mi ya! diye sordum.

Peygamber:

— *"Dikkat et, yemînle söylüyorum ki, Allah bana şifâ vermiş-*

tir. Ben insanlardan hiçbir kimse üzerine bir şerr yapmak istemiyorum" buyurdu [85].

٥٠ ــ بابُ السِّحْرِ
50- SİHİR BÂBI [86]

٨٠ ــ حدّثنا عُبَيْدُ بنُ إسْمٰعيلَ حدّثنا أبو أُسامَةَ عنْ هِشامٍ عنْ أبيهِ عنْ عائِشَةَ قالَتْ سُحِرَ رسُولُ اللّهِ صلى اللّه عليه وسلم حتّى إنَّهُ لَيُخَيَّلُ إلَيْهِ أنَّهُ يَفْعَلُ الشَّيْءَ وما يفْعَلُهُ حتّى إذَا كانَ ذاتَ يَوْمٍ وهْوَ عِنْدِي دَعا اللّهَ ودَعاهُ ثُمَّ قال أشَعَرْتِ يا عائِشَةَ أنَّ اللّهَ قَدْ أفْتانِي فِيما اسْتَفْتَيْتُهُ فيهِ قُلْتُ وما ذاكَ يارسُولَ اللّهِ قال جاءَنِي رَجُلانِ فَجَلَسَ أحَدُهُما عِنْدَ رَأسِي والآخَرُ عِنْدَ رِجْلَيَّ ثُمَّ قال أحَدُهُما لِصاحِبِهِ ما وَجَعُ الرَّجُلِ قال مطْبُوبٌ قال ومَنْ طَبَّهُ قال لَبِيدُ بنُ الأعْصَمِ اليَهُودِيُّ مِنْ بَنى زُرَيْقٍ قال فِيماذا قال فى مشْطٍ ومُشاطَةٍ وجُفِّ طَلْعَةٍ ذَكَرٍ قال فأيْنَ هُوَ قال فِي بِئْرِ ذِى أرْوانَ قال فَذَهَبَ النبيُّ ﷺ فى أُناسٍ مِنْ أصْحابِهِ إلى البِئْرِ فَنَظَرَ إلَيْها وعَلَيْها نَخْلٌ ثُمَّ رَجَعَ إلى عائِشَةَ فقال واللّهِ لَكأنَّ ماءَها نُقاعَةُ الحِنّاءِ ولَكأنَّ نخْلَها رُؤُسُ الشَّياطِينِ قُلْتُ يارسولَ اللّهِ أفأخْرَجْتَهُ قال لا أمّا أنا فَقَدْ عافانِيَ اللّهُ وشَفانِي وخَشِيتُ أنْ أُثَوِّرَ عَلى النّاسِ مِنْهُ شَرًّا وأمَرَ بِها فَدُفِنَتْ *

80-١...... Âişe (R) şöyle demiştir: Rasûlullah'a sihir yapılmıştı. Hattâ bâzı işi işlemediği hâlde kendisine o işi yapar olduğu hayâli ve-

---

85 Başlığa uygunluğu *"Nihâyet onu çıkarmak istedi... ve çıkarıldı"* sözlerindedir. Kaadı Iyâz, *eş-Şifâ fî Hukûkı'l-Mustafâ*'da: "Âişe hadîsinin rivâyetlerinde sihir Peygamber'in aklına, kalbine, i'tikaadına değil, ancak cesedine ve uzuvlarının zâhirine dokunmuş olduğu ve yapacak gibi tahayyül edip de yapamamış olduğu şey de yine rivâyetin birisinde açıkça söylenmiş olduğu üzere ehline yaklaşacağını zannedip de yaklaşamamasından ibâret bir tutukluktan başka birşey olmadığı beyân olunarak gelmiştir" diye tavzîh eylemiştir... (*Hakk Dîni*, VIII, 6357).

86 Bu başlık tekrâr edilmiştir, bunun aynı biraz önce geçtiği için bâzı nushalarda bu düşürülmüştür.

rilirdi. Nihâyet günün birinde benim yanımda iken Allah'a tekrâr tekrâr duâ etti. Sonra bana:

— *"Yâ Âişe, bildin mi? Allah bana, fetvâ istediğim şey hakkında fetvâ vermiştir"* buyurdu.

Ben:

— Bu nedir yâ Rasûlallah? dedim.

O şöyle buyurdu:

— *"Bana iki kişi geldi. Bunlardan biri baş ucumda, diğeri de ayak ucumda oturdu. Sonra bunların biri arkadaşına:*

— Bu adamın hastalığı nedir? diye sordu.

Öteki:

— Sihir yapılmıştır, diye cevâb verdi.

Beriki yine:

— Ona kim sihir yapmıştır? dedi.

— Zurayk oğulları'ndan Yahûdî Lebîd ibnu'l-A'sam, diye cevâb verdi.

Sonra:

— Bu sihir ne içinde yapılmıştır? diye sordu.

Öbürü:

— Bir tarak, saç-sakal tarantısı ve erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı içinde, diye cevâb verdi.

Bu sefer o:

— Bu sihir neredetir? dedi.

O da:

— Zû Ervân Kuyusu'nun içindedir, dedi".

Râvî dedi ki: Bunun üzerine Peygamber (S) sahâbîlerinden bir grup insan içinde olarak bu kuyuya gitti ve ona baktı, kuyunun üzerinde hurma ağacı vardı. Sonra Âişe'ye döndü de:

— *"Yâ Âişe! Allah'a yemîn ederim ki, kuyunun suyu muhakkak kına suyu gibi kırmızımtırak, hurma ağacı*(nın uçları) *da muhakkak şeytanların başları gibidir!"* buyurdu.

Ben:

— Yâ Rasûlallah! Onu çıkardın mı? dedim.

Rasûlullah:

— *"Hayır, ammâ bana gelince, Allah bana âfiyet ve şifâ vermiştir. Sihri çıkarmakla insanlar üzerine ondan bir şerr yayacağımdan endîşe ettim"* buyurdu.

Rasûlullah kuyunun gömülmesini emretti, o da gömüldü [87].

---

87 İki hadîsteki sihrin çıkarılıp çıkarılmaması hakkındaki isbât ve nefi' arasını cem' etmek için, sihir, hurma kapçığından çıkarılmayarak, kapalı şekilde olduğu gibi kuyudan çıkarılmıştır (Kastallânî).

٥١ـ بابٌ إنَّ مِنَ البيانِ سِحْرًا

51- BÂB:
"Şübhesiz beyândan bir kısmı sihirdir"

٨١ـ حدّثنا عَبْدُ اللَّهِ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مالِكٌ عنْ زَيْدِ بنِ أسْلَمَ عنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ رضى اللَّهُ عنهما أنَّهُ قَدِمَ رجُلانِ مِنَ المشْرِقِ فَخَطَبا فَعَجِبَ النَّاسُ لِبَيانِهِما فقال رسولُ اللَّهِ ﷺ إنَّ مِنَ البَيانِ لَسِحْرًا أوْ إنَّ بَعْضَ البَيانِ لَسِحْرٌ *

81-....... Bize Mâlik, Zeyd ibn Eslem'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den şunu haber verdi: Medîne'nin doğusundan (Necd ahâlîsinden) iki adam geldiler de karşılıklı hutbe yaptılar, insanlar da bunların düzgün sözlerine hayrân oldular. Bunun üzerine Rasûlullah (S): *"Şübhesiz ki açık, düzgün sözlerden sihir* (gibi rûhlar üzerinde te'sîrli) *olanları vardır* -yâhud: *Şübhesiz beyânın bâzısı elbette sihirdir* (rûhları sihirler)-" buyurdu [88].

---

88 Hadîsin başlığa uygunluğu sâdece *"Beyân sihirdir"* lafzındadır. Çünkü hadîsin lafzı *"Şübhesiz beyândan bir nev'i sihirdir"* şeklindedir. Bunun bir rivâyeti Nikâh'ta hutbe bâbı'nda geçmişti.

İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye*'de der ki: "Arab'ın kelâmında sihir, birşeyi vechinden sarf ve tahvîl eylemektir". *Kaamûs*'ta: "Sîn'in fethiyle *Sahr* akciğer ve zammı ile *Suhr,* yüreğe denilir; sîn'in kesriyle isim olarak *Sihr,* tutumu latîf ve ince olan herhangi şeye ve fiile denir, masdar olarak da hud'a yapmaya ve cadılık ve gözbağcılık etmeye denilir".

Râgıb el-Isfahânî der ki: *Sahr,* hulkumun ucu ve ciğerdir, *Sihr*'in de bundan türemiş olduğu yânî ciğere işletmek ma'nâsından alınmış olduğu söylenmiştir ve *Sihr* birkaç ma'nâya ıtlâk olunur... Kelâmî *Sihr* de, kelâmın garâbeti ve kalblerde müessir olan letâfetidir ki, onları sihir gibi bir hâlden bir hâle tahvîl eyler. Bu *"İnne mine'l-beyânı le-sıhran"* hadîsinin ma'nâsı da (*Kaamûs*'un beyânı üzre) Allahu a'lem şudur: İnsanı medh eder, onda sâdık olur, dinleyenlerin kalblerini aynı zamânda zemm de eder, onda da sâdık olur, ona da kalblerini çevirir. *en-Nihâye*'de İbnu'l-Esîr bu hadîsi şöyle açıklamıştır: Yânî beyânın bâzısı vardır ki, hakk olmasa bile dinleyicilerin kalblerini çevirir. Bir de denilmiştir ki, bunun ma'nâsı: Bâzı beyân vardır ki, onunla sihir yapanın sihirle kazandığı günâh gibi günâh kazanılır. Buna göre hadîs, kötüleme siyâkındadır (Bu ma'nâ İmâm Mâlik'e nisbet olunmuştur). Medh siyâkında olması da câizdir. Çünkü onunla kalbler meylettirilir, dargınlıklar hoşnûd edilir, sertler yumuşatılır, indirilir. Sihir de Arab kelâmında birşeyi vechinden çevirmektir. Râgıb da bunun hakkında şöyle der: Sihirden bâzen hüsnu tasavvur olunur. Nitekim *"İnne mine'l-beyânı le-sıhran"* denilmiştir. Bâzen de fiilin inceliği tasavvur olunur. Nitekim tabîbler: "Tabîat sâhirdir" derler.

٥٢ــ باب الدَّوَاءِ بالعَجْوَةِ لِلسِّحْرِ

52- SİHR(İN DEF'İ VE İBTÂLİ) İÇİN ACVE HURMASI İLE TEDÂVÎ BÂBI

٨٢ــ حدّثنا عَلِيٌّ حدّثنا مَرْوَانُ أخبرنا هاشِمٌ أخبَرَنا عامِرُ بنُ سَعْدٍ عنْ أبيهِ رضىَ اللّهُ عنه قال قال النبيُّ صلى اللّهُ عليه وسلم مَنِ اصْطَبَحَ كلَّ يَوْمٍ تَمَرَاتٍ عَجْوَةً لَمْ يَضُرَّهُ سُمٌّ ولا سِحْرٌ ذَلِكَ اليَوْمَ إلى اللَّيْلِ*وقال غَيْرُهُ سَبْعَ تَمَراتٍ *

82-....... Bize Âmir ibn Sa'd haber verdi ki, babası Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) şöyle demiştir: Peygamber (S): *"Hergün sabâhları birkaç acve hurması yiyen kimseye, o gün geceye kadar zehir de, sihir de zarar vermez"* buyurdu.

Buhârî'nin şeyhi Alî'den başkası *"Yedi hurma..."* diye adedli rivâyet etmiştir.

٨٣ــ حدّثنا إسْحاقُ بنُ مَنْصُورٍ أخبرنا أبُو أُسامَةَ حدّثنا هاشِمُ بنُ هاشِمٍ قال سَمِعْتُ عامِرَ بنَ سَعْدٍ سَمِعْتُ سَعْدًا رضى اللّهُ عنه يَقولُ سَمِعْتُ رسولَ اللّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ تَصَبَّحَ سَبْعَ تَمَراتٍ عَجْوَةً لَمْ يَضُرَّهُ ذَلِكَ اليَوْمَ سُمٌّ ولا سِحْرٌ *

83-....... Ben Sa'd(ibn Ebî Vakkaas-R)'dan işittim, şöyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim: *"Sabâhleyin yedi tâne acve hurması yiyen kimseye, bu gün içinde zehir de, sihir de zarar vermez"* buyuruyordu [89].

Bunlardan anlaşılıyor ki, sâde güzellik ve letâfet ve incelik i'tibâriyle sihir denmesi mecâzdır. Aslında sarf ve tağyîr ile sırrî bir hud'a ve şeytânet ma'nâsı vardır. Örfî ma'nâsı olan büyücülüğe, câdûluğa ıtlâkı da bu i'tibâr ile ve habâseti haysiyyetiyledir... Arabça'da sihre bir de *Tıbb* tâbir olunduğu ve sihir yapılana *Matbûb* denildiği de anlaşılıyor ki, bu bizim lîsânımızda da vardır. "Fulâna büyü yapılmış", yâhud "O büyülü imiş" ma'nâsına "Ona ilâç yapılmış", "O ilâçlı imiş" denilmek de yaygındır... (*Hakk Dîni,* VIII, 6359-6362).

89 *Acve,* Medîne hurmalarının en iyi nev'idir, siyâha meyillidir. Âsım Molla'nın bildirdiğine göre bu hurma nev'ine, dilimizde balçık hurma ta'bîr olunur. Bu hurmanın zehirden ve sihirden korunma te'mîn etmesi, Rasûlullah'ın bu hurma hakkında duâ etmesinden dolayı teberrük cihetiyledir, yoksa bunun hilkati ve tabîati cihetiyle değildir. Bu korunmuşluğun Medîne hurmasına tahsîsi ve sayı-

٥٣ـ بابٌ لاهامَةَ

53- BÂB: HÂME YOKTUR

٨٤ـ حدّثني عَبْدُ اللّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا هِشامُ بنُ يُوسُفَ أخبرنا مَعْمَرٌ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبي سَلَمَةَ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللّهُ عنه قال قال النبيُّ صلى اللّهُ عليهِ وسلم لاعَدْوَى ولا صَفَرَ ولا هامَةَ فقال أعْرَابيٌّ يارسولَ اللّهِ فَما بالُ الإبلِ تَكُونُ في الرَّمْلِ كأنَّها الظِّباءُ فَيُخالِطُها البَعِيرُ الأجْرَبُ فَيُجْرِبُها فقال رسولُ اللّهِ صلى اللّهُ عليه وسلم فَمَنْ أعْدَى الأوَّلَ * وعنْ أبي سَلَمَةَ سَمِعَ أبا هُرَيْرَةَ بَعْدُ يَقُولُ قال النبيُّ ﷺ لايُورِدَنَّ مُمْرِضٌ على مُصِحٍّ : وأنْكَرَ أبو هُرَيْرَةَ حَدِيثَ الأوَّلِ قُلْنا ألَمْ تُحَدِّثْ أنَّهُ لاعَدْوَى فَرَطَنَ بالحَبَشِيَّةِ . قال أبو سَلَمَةَ فَما رأيْتُهُ نَسِيَ حديثًا غَيْرَهُ *

84-....... Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Peygamber (S):

— *"Hastalığın* (sebebsiz) *kendi kendine sirâyeti yoktur. Safer* (ayının hayır ve şerrle alâkası) *de yoktur. Öğey ve baykuş* (ötmesinin te'sîri) *da yoktur"* buyurdu.

Bunun üzerine mecliste bulunan bir A'râbî:

— Yâ Rasûlallah! (Hastalığın kendi kendine sirâyeti yoktur buyurdun.) Fakat benim devlerimin hâli nedir? Şu hâle ne dersin? Benim develerim çöl kumunda ceylânlar gibi sağlıklı ve düzgün oluyorlar. Derken onların arasına hâriçten uyuz deve karışıyor da onları uyuz ediyor! dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (S):

— *"Ya ilk uyuz deveye bu hastalığı kim sirâyet ettirdi?"* buyurdu.

Ve Ebû Seleme'den; o dedi ki: Ebû Hureyre *"Hastalığın kendi kendine sirâyeti yoktur"* hadîsini rivâyet ettikten bir zamân sonra, ben kendisinden işittim, şöyle diyordu: Peygamber (S):

— *"Hasta develeri olan kimse, sakın sağlam develeri olan kimse üzerine uğratmasın!"* buyurdu, dedi.

Biz Ebû Hureyre'ye:

— Vaktiyle sen *"Lâ advâ"* hadîsini tahdîs etmedin mi? dedik (evvelki rivâyetini hatırlattık).

---

sının yedi olması sebebi ve hakîkati, Rasûlullah'ca bilinen işlerdendir. Bizce hükmü ma'lûm olan işlerden değildir. Nitekim namâz rek'atlerinin sayıları ve zekât nisâbları da böyledir. Bunun bir rivâyeti Taâm Kitâbı'nda "Acve hurması bâbı"nda geçmişti.

Ebû Hureyre evvelki hadîsi inkâr etti de (öfkelenerek) Habeş diliyle anlaşılmaz birşeyler söyledi.

Ebû Seleme: Ben Ebû Hureyre'nin bu hadîsten başka eski söylediğini unuttuğunu görmedim, dedi [90].

٥٤ـ بابٌ لاعَدْوَى

54- BÂB: HASTALIĞIN KENDİ KENDİNE SEBEBSİZ SİRÂYETİ YOKTUR

٨٥ـ حدّثنا سَعيدُ بنُ عُفَيْرٍ قال حدّثنى ابنُ وَهْبٍ عنْ يُونُس عنِ ابنِ شِهابٍ قال أخبرنى سالِمُ بنُ عبْدِ اللّهِ وحَمْزَةُ أنَّ عبْدَ اللّهِ بنَ عُمَرَ رضىَ اللّهُ عنهما قال قال رسولُ اللّهِ صلى اللّهِ عليْه وسلم لاَعَدْوَى ولا طِيَرَةَ إنَّما الشُّؤْمُ فى ثَلاثٍ فى الفَرَسِ والمَرْأةِ والدَّارِ *

85-....... Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S): *''Hastalığın kendi kendine sirâyeti yoktur. Eşyâda uğursuzluk yoktur. Uğursuzluk* (telâkkî etmek âdeti) *ancak üç şeyde: atta, kadında ve evdedir''* buyurdu [91].

٨٦ـ حدّثنا أبو اليَمانِ أخبرَنا شُعَيْبٌ عنِ الزُّهْرِىِّ قال حدّثنى أبو

90 Yûnus'un rivâyetinde Ebû Seleme ibn Abdirrahmân: Yemîn olsun Ebû Hureyre bize o hadîsi tahdîs ederdi. Ebû Hureyre bunu unuttu mu, yoksa ikisinden biri nesh mi olundu, bilemiyorum, demiştir. es-Sefaksî de: Belki bu, Ebû Hureyre'nin ridâsını yayıp da sonra yummasından önce Peygamber'den işitmiş olduğu hadîslerdendir, dedi (Kastallânî).

Ebû Hureyre'nin *''Lâ advâ...''* hadîsini unutmuş olması, hadîsin sahîhliğini bozmaz. Çünkü bunca sahâbîlerin huzûrunda söylenmiş ve naklolunmuştur. Bu sebeble Buhârî gibi *Sahîh* ve *Sünen* sâhiblerinin kitâblarına geçmiştir. Menfî ile müsbet arası şöyle birleştirilmiştir: Üst taraftaki hadîste hastalığın kendi kendine sebebsiz sirâyeti nefyedilmiş ve hastalığın bir sebeble ve Allah'ın takdîriyle sirâyet ettiği bildirilmiştir. İkinci hadîste de hasta hayvanların sağlam hayvanlarla karıştırılmaması, zîrâ karışma sebebiyle ve Allah'ın takdîri ile sirâyetin meydana geleceği bildirilmiş oluyor ki, buna göre arada hiçbir zıdlık bulunmamakta ve neshe de ihtiyâç kalmamaktadır. Bu hadîsle ilgili güzel bir açıklama *Diyânet Dergisi* Ağustos-1970, 98-99. sayı, ''Hadîsler Arasında Tenâkuz Mes'elesi-Muhtelifu'l-Hadîs-'', Doç. Dr. Tal'at Koçyiğit, s. 205-209'dan okunabilir.

91 İbnu'l-Arabî: Buradaki hasr, âdete nisbetledir, hilkate nisbetle değildir, demiştir (Kastallânî).

سَلَمَةَ بنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ قال إنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال لاعَدْوَى * قال أبو سَلَمَةَ بنُ عبْدِ الرَّحْمٰنِ سَمِعْتُ أبا هُرَيْرَةَ عنِ النبيِّ ﷺ قال لاتُورِدُوا المُمْرِضَ عَلى المُصِحِّ * وعنِ الزُّهْرِيِّ قال أخبرنى سِنانُ بنُ أبى سِنانٍ الدُّؤَلِيُّ أنَّ أبا هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه قال إنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال لاعَدْوَى فقامَ أعْرَابِيٌّ فقال أرَأيْتَ الإبِلَ تَكُونُ في الرِّمالِ أمْثالَ الظِّباءِ فيأتِيهِ البَعِيرُ الأجْرَبُ فتَجْرَبُ قال النبيُّ صلى اللّهُ عليْه وسَلم فَمَنْ أعْدَى الأوَّلَ *

86-....... ez-Zuhrî şöyle demiştir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S): *''Hastalığın kendiliğinden sirâyeti yoktur''* buyurdu, demiştir.

Ebû Seleme ibn Abdirrahmân şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre'den işittim ki, Peygamber (S): *''Hasta olan hayvanı sağlam olan hayvanın yanına götürmeyiniz!''* buyurmuştur.

Ve yine ez-Zuhrî'den; o şöyle demiştir: Bana Sinân ibnu Ebî Sinân ed-Duelî haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S):

— *''Hastalığın kendiliğinden sebebsiz sirâyeti yoktur''* buyurdu.

Bunun üzerine bir çöl Arab'ı bedevî ayağa kalktı da:

— Şu develer hakkında ne dersin, bana re'yini haber ver: Develer kumlarda geyikler gibi düzgün ve sağlam oluyorlar. Onların yanına uyuz deve geliverince hepsi uyuz hastası oluyorlar? dedi.

Peygamber (S):

— *''İlk uyuz deveye bu hastalığı kim sirâyet ettirdi?''* diye cevâb verdi.

٨٧— حدّثنى مُحَمَّدُ بنُ بَشَّارٍ **حدّثنا** مُحَمَّدُ بنُ جَعْفَرٍ **حدّثنا** شُعْبَةُ قال سَمِعْتُ قَتادَةَ عنْ أنَسِ بنِ مالِكٍ رضى اللّهُ عنه عنِ النبيِّ ﷺ قال لاعَدْوَي ولا طِيَرَةَ ويُعْجِبُنِى الفألُ قالُوا وما الْفألُ قال كَلِمَةٌ طَيِّبَةٌ *

87-....... Bize Şu'be tahdîs edip şöyle dedi: Ben Katâde'den işittim, o da Enes ibn Mâlik(R)'ten ki, Peygamber (S):

— *''Hastalığın kendiliğinden sirâyeti yoktur, eşyâda uğursuzluk da yoktur, fal ise benim hoşuma gider''* buyurmuştur.

Sahâbîler:

— Fal nedir? diye sormuşlar.

O da:

— "(İşitaceğiniz) *hoş bir sözdür*" diye cevâb vermiştir [92].

٥٥ـ بابُ مايُذْكَرُ في سَمِّ النبيِّ صلى اللّٰهُ عليه وسلم رَوَاهُ عُرْوَةُ عنْ عائِشَةَ رضى اللّٰهُ عنْها عنِ النبيِّ ﷺ

55- PEYGAMBER(S)'İN ZEHİRLENMESİ HAKKINDA ZİKROLUNAN HADÎSLER BÂBI

Peygamber'in zehirlenmesini Urve, Âişe'den; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivâyet etti [93].

٨٨ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا اللَّيْثُ عنْ سَعِيدِ بنِ أبى سَعِيدٍ عنْ أبي هُرَيْرَةَ رضى اللّٰهُ عنه أنَّهُ قال لمَّا فُتِحَتْ خَيْبَرُ أُهْدِيَتْ لِرَسولِ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليهِ وسلم شاةٌ فِيها سُمٌّ فقال رسولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم اجْمَعُوا لى منْ كانَ هٰهُنا مِنَ اليَهُودِ فَجُمِعُوا لهُ فقال لَهُمْ رسولُ اللّٰهِ ﷺ إنِّى سائِلُكُمْ عنْ شَىْءٍ فَهَلْ أنْتُمْ صادِقِىَّ عَنْهُ فقالُوا نَعَمْ يا أبا القاسِمِ فقال لَهُمْ رسُولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ عليه وسلم مَنْ أبُوكُمْ قالوا أبُونا فُلانٌ فقال رسُولُ اللّٰهِ صلى اللّٰهُ علَيْه وسلم كَذَبْتُمْ بَلْ أبُوكُمْ فُلانٌ فقالُوا صَدَقْتَ وَبَرِرْتَ فقال هَلْ أنْتُمْ صادِقِىَّ عنْ شَىْءٍ إنْ سأَلْتُكُمْ عنْهُ فقالوا نَعَمْ يا أبا القاسِمِ وإنْ كَذَبْناكَ عَرَفْتَ كَذِبَنا كما عَرَفْتَهُ فى أبِينا قال لَهُمْ رسُولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه عليه وسلم مَنْ أهْلُ النَّارِ فقالوا نَكُونُ فيها يَسيرًا ثُمَّ تَخْلُفُونَنا فِيها فقال لَهُمْ رسُولُ اللّٰهِ صلى اللّٰه علَيْهِ وسلم اخْسَؤُا فِيها واللّٰهِ لانَخْلُفُكُمْ فِيها أبَدًا ثُمَّ قال لَهُمْ فَهَلْ أنْتُمْ صادِقِىَّ عنْ شَىْءٍ إنْ سأَلْتُكُمْ

---

92 Buradaki hadîslerin birer rivâyeti daha önce geçmiş ve gerekli açıklamalar verilmişti.

93 Bunu Bezzâr ve diğerleri senediyle rivâyet etmişlerdir. Buhârî bunu muallâk olarak Peygamber'in vefâtı bâbı'nda şu lafızla sevketmişti: Urve dedi ki: Âişe şöyle dedi: Peygamber (S) içinde vefât ettiği hastalığı sırasında şöyle der idi: *"Yâ Âişe! Hayber'de yediğim zehirli etin elemini dâimâ hissettim. İşte şimdi o zehirden dolayı büyük damarımın kesilmesi ânıdır"* buyurdu (Kastallânî).

عَنْهُ قالوا نَعَمْ فقال هَلْ جَعَلْتُمْ فى هٰذِهِ الشَّاةِ سُمًّا فَقالوا نَعَمْ فقال ما حَمَلَكُمْ
عَلى ذَلِكَ فقالوا أَرَدْنا إِنْ كُنْتَ كَذَّابًا نَسْتَرِيحُ مِنْكَ وإِنْ كُنْتَ نَبِيًّا لَمْ يَضُرَّكَ ٭

88-......, Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir; Hayber fetholunduğu zamân Rasûlullah'a içi zehirli (kızartılmış) bir koyun hediye edildi. (Bunun zehirli olduğunu vahy ile bilen) Rasûlullah (S):

— *"Burada bulunan Yahûdîler'i benim için toplayınız!"* buyurdu.

Sahâbîler tarafından Yahûdîler toplanılıp getirildiler. Rasûlullah onlara hitâb ederek:

— *"Size birşey soracağım, bana doğru cevâb verir misiniz?"* buyurdu.

Yahûdîler:

— Evet, doğrusunu söyleriz yâ Eba'l-Kaasım! dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah onlara:

— *"Sizin* (ulu) *babanız kimdir?"* diye sordu.

Onlar da:

— Babamız Fulân'dır! diye cevâb verdiler.

Rasûlullah onları:

— *"Yalan söylediniz. Sizin babanız Fulân'dır!"* diye yalanladı.

Yahûdîler:

— Doğru söyledin ve güzel söyledin, diye Rasûlullah'ı tasdîk ettiler.

Şimdi Rasûlullah, Yahûdîler'e:

— *"Size birşey daha sorsam bana doğru söyler misiniz?"* diye sordu.

Yahûdîler:

— Evet doğru söyleriz yâ Eba'l-Kaasım! Eğer Sana yalan söylersek, Sen babamız hakkında bildiğin gibi, bizim yalanımızı bilirsin, dediler.

Rasûlullah onlara:

— *"Ateş ehli kimlerdir?"* diye sordu.

Yahûdîler:

— Bizler az bir zamân onun içinde bulunacağız. Sonra orada siz bize halef olacaksınız! diye cevâb verdiler.

Bunun üzerine Rasûlullah onlara:

— *"Yıkılın onun içine! Vallâhi cehennemde biz size ebediyyen halef olmayız!"* diye onları reddetti.

Sonra onlara:

— *"Şimdi size birşey sorsam, bunda olsun bana doğru cevâb verir misiniz?"* diye sordu.

Yahûdîler:

— Evet, doğru cevâb veririz, dediler.

Rasûlullah:

— *"Bu koyunun içine zehir koydunuz mu?"* diye sordu.

Onlar:

— Evet, koyduk! dediler.

Rasûlullah:

— *"Bu cinâyeti işlemeye sizi ne sevketti?"* dedi.

Yahûdîler de:

— Biz şöyle düşündük: Eğer Sen bir yalancı (peygamber) isen, (koyunu yer ölürsün;) biz de Sen'den kurtulur istirâhata kavuşuruz. Eğer gerçek bir peygamber isen, bu zehir Sana zarar vermez! diye cevâb verdiler [94].

٥٦ـ بابُ شُرْبِ السَّمِّ والدَّواءِ بِهِ وبِما يُخافُ مِنْهُ والخَبيثِ

56- ZEHİR İÇMEK, ZEHİR VE TEHLİKESİNDEN KORKULACAK ŞEYLERLE VE HABÎS-DEVÂLARLA TEDÂVÎ (OLMANIN HÜKMÜ) BÂBI [95]

٨٩ـ حدّثنا عبْدُ اللَّهِ بنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ **حدّثنا** خالِدُ بنُ الحارِثِ **حدّثنا** شُعْبَةُ عنْ سُلَيْمانَ قال سَمِعْتُ ذَكْوان يُحَدِّثُ عنْ أبى هُرَيْرَةَ رضى اللَّهُ عنه عنِ النبىِّ ﷺ قال منْ تَرَدَّى منْ جَبَلٍ فقَتَلَ نَفْسَهُ فَهْوَ فى نارِ جَهَنَّمَ يَتَرَدَّى فيهِ خالِدًا مُخَلَّدًا فِيها أبَدًا ومَنْ تَحَسَّى سُماً فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَسُمُّهُ فى يَدِهِ يَتَحَسَّاهُ

94 Başlığa uygunluğu *"Bu koyunun içine zehir koydunuz mu?"* sözünden alınır. Bunun birer rivâyeti Cizye ile Mağâzî'de geçmişti.

Vâkıdî'nin Zuhrî'den rivâyetinde Peygamber, koyuna zehir koyan kadına: *"Bu hıyâneti nasıl bir zarûret üzerine yaptın?"* diye sormuş. O da: Bu Hayber harbinde babam, amcam, kocam, kardeşim arka arkaya öldürüldüler de onların acısıyle yaptım, demiştir.

Hadîsteki *"Babanız kimdir?"* sorusundaki baba, ya Hayberliler'in büyük-babası, yâhud mutlak olarak Yahûdî milletinin büyük-babası olabilir. Bunun adı soruda ve cevâbda söylenmeyip, kinâye yoluyla ifâde edilmiştir.

95 Buhârî başlıkta, bâb hadîsinden anlaşılanla yetinerek hükmü mübhem bırakmıştır. O da bunları içmenin câiz olmadığıdır. Çünkü bunları içmek, kendisini öldürmeğe götürür.

فِي نارِ جَهَنَّمَ خالِدًا مُخَلَّدًا فيها أَبَدًا وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدَةٍ فَحَدِيدَتُهُ فِي يَدِهِ يَجَأُ بِها فى بَطْنِهِ فى نارِ جَهَنَّمَ خالِدًا مُخَلَّدًا فيها أَبَدًا *

89-....... Süleymân el-A'meş şöyle demiştir: Ben Zekvân'dan işittim, o Ebû Hureyre(R)'den tahdîs ediyordu ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: *"Her kim kendini bir dağdan aşağı atıp da kendi kendisini öldürürse, bu intihâr eden kimse cehennem ateşi içinde ebedî ve dâimî olarak kendisini yüksekten aşağıya bırakır olacaktır. Her kim zehir yudumlar da kendisini öldürürse, o kimse de zehiri elinde, cehennem ateşi içinde ebedî ve dâimî olarak zehiri içer olacaktır. Her kim de kendisini bir demir parçasıyle öldürürse, o da demiri elinde kendi karnına vurur ve yarar hâlde ebedî ve dâimî sûrette cehennem ateşinde olacaktır"* [96].

٩٠ــ حدّثنا مُحَمَّدٌ أخبرنا أَحْمَدُ بنُ بَشِيرٍ أَبُو بَكْرٍ أَخْبَرَنا هاشِمُ ابنُ هاشِمٍ قال أخبرَنِي عامِرُ بنُ سَعْدٍ قال سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ سَمِعْتُ رسولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنِ اصْطَبَحَ بِسَبْعِ تَمَرَاتٍ عَجْوَةٍ لَمْ يَضُرَّهُ ذَلِكَ اليَوْمَ سُمٌّ ولا سِحْرٌ *

90-....... Âmir ibn Sa'd şöyle demiştir: Ben babam Sa'd ibn Ebî Vakkaas(R)'tan işittim şöyle diyordu: Ben Rasûlullah(S)'tan işittim: *"Sabâhleyin yedi tâne acve hurması yiyen kimseye, bu gün içinde zehir ve sihir zarar vermez"* buyuruyordu [97].

٥٧ــ بابُ أَلْبانِ الأُتُنِ

57- DİŞİ EŞEKLERİN SÜTLERİ(NİN HÜKMÜ) BÂBI

٩١ــ حدّثنى عَبْدُ اللَّهِ بنُ مُحَمَّدٍ حدّثنا سُفْيانُ عنِ الزُّهْرِيِّ عنْ أبى

96 Bu hadîs başlıkta mübhem bıraktığı hükmü açıklamaktadır. Bu da hadîsle başlık arasındaki mutâbakat cihetidir. Bunun bir rivâyetini Müslim, Îmân'da getirmiştir (Aynî).

97 Başlık mutlak olarak zehir içmekten nehy için konulmuştur. Bu hadîste de bunu asıldan men' etmekte olan şey vardır. Binâenaleyh bu iki hadîsin arka arkaya zikredilmelerinde bir vecih, bir sebeb var olmuştur (Aynî).

إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ رضى اللَّهُ عنه قال نَهَى النبيُّ صلى اللَّهُ عليه وسلم عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِى نابٍ مِنَ السَّبُعِ * قال الزُّهْرِيُّ ولَمْ أَسْمَعْهُ حَتَّى أَتَيْتُ الشأْمَ * وزَادَ اللَّيْثُ قال حدّثنى يُونُسُ عَنِ ابنِ شِهابٍ قال وسأَلْتُهُ هَلْ نَتَوَضَّأُ أَوْ نَشْرَبُ أَلْبانَ الأُتُنِ أَوْ مَرارَةَ السَّبُعِ أَوْ أَبْوَالَ الإِبِلِ قال قَدْ كانَ المُسْلِمُونَ يَتَدَاوَوْنَ بها فَلاَ يَرَوْنَ بِذَلِكَ بأْسًا فأمَّا أَلْبانُ الأُتُنِ فَقَدْ بَلَغَنا أَنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ لحُومِها ولَمْ يَبْلُغْنا عَنْ أَلْبانِها أَمْرٌ ولا نَهْىٌ وأمَّا مَرارَةُ السَّبُعِ قال ابنُ شِهابٍ أخبرني أَبُو إِدْرِيسَ الخَوْلانِيُّ أَنَّ أبا ثَعْلَبَةَ الخُشَنِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ ﷺ نَهى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِى نابٍ مِنَ السَّبُعِ *

91-....... Bize Sufyân ibn Uyeyne, ez-Zuhrî'den; o da Ebû İdrîs el-Havlânî'den tahdîs etti ki, Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R): Peygamber (S), dört ayaklı canavar hayvanlardan azı dişi olanların hepsinin etini yemekten nêhyetti, demiştir.

ez-Zuhrî: Ben bu hadîsi tâ Şâm'a gelinceye kadar işitmedim, demiştir.

el-Leys de hadîste ziyâde edip şöyle dedi: Bana Yûnus tahdîs etti ki, İbnu Şihâb şöyle demiştir: Ben Ebû İdrîs'e:

— Bizler dişi eşeklerin sütleriyle abdest alabilir miyiz yâhud onları içebilir miyiz yâhud canavar hayvanların öd suyunu içebilir miyiz yâhud deve sidiklerini içebilir miyiz? diye sordum.

Ebû İdrîs:

— Müslümânlar deve sidikleriyle tedâvî yapıyorlardı da bunda bir sakınca görmüyorlardı. Dişi eşeklerin sütlerine gelince, bize Rasûlullah'ın onların etlerinden nehyettiği haberi ulaşmıştır da sütlerinden herhangibir emir de, nehiy de ulaşmamıştır.

Hayvanların öd sularına gelince, İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Ebû İdrîs el-Havlânî haber verdi; ona da Ebû Sa'lebe el-Huşenî:

— Rasûlullah (S) canavarlardan azı dişi olanların hepsinin etini yemekten nehyetti, diye haber vermiştir [98].

---

98 Kirmânî dedi ki: Eğer sen, bu cevâbdan deve sütleriyle tedâvînin cevâzı bilindi, diğer ikisinin cevâbından anlaşılan nedir? dersen, ben, etinin harâm olması yönünden dişi eşek sütlerinin harâmlığını ve öd sularının da harâmlığını söylerim. Çünkü süt, etten meydana gelicidir derim. Çünkü hadîsin lafzı, hayvanın bütün cüz'lerini âmm ve şâmildir. Belki de onun maksadı: Bunlar hakkında bize bir nass yoktur, hükümleri bilinmez, demektir.

İbnu't-Tîn de şöyle dedi: Eşek sütleri hakkında iki vech üzere ihtilâf edildi.

٥٨ـ بابٌ إذَا وقَعَ الذُّبابُ فى الإناءِ

58- BÂB: KABIN İÇİNE SİNEK DÜŞTÜĞÜ ZAMÂN (HÜKMÜ NASIL OLUR?)

٩٢ـ حدّثنا قُتَيْبَةُ حدّثنا إسْماعِيلُ بنُ جَعْفَرٍ عنْ عُتْبَةَ بنِ مُسْلِمٍ مَوْلَى بَنِى تَميمٍ عنْ عُبَيْدِ بنِ حُنَيْنٍ مَوْلَى بَنِى زُرَيْقٍ عنْ أبِى هُرَيْرَةَ رضى اللّهُ عنه أنَّ رسولَ اللّهِ ﷺ قال إذَا وقَعَ الذُّبابُ فى إناءِ أحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ كُلَّهُ ثُمَّ لِيَطْرَحْهُ فإنَّ فى إحْدَى جَناحَيْهِ شِفاءً وفى الآخَرِ داءً *

92-....... Ubeydullah ibnu Huneyn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *"Sizden birinizin* (su veyâ yemek) *kabına sinek düştüğü zamân, o kişi onun her tarafını batırsın, sonra çıkarıp atsın. Çünkü onun kanatlarının birinde şifâ vardır, öbürüsünde de hastalık vardır"* [99].

Birisi: Etleri husûsunda harâmlık ve mekrûhluk. İkincisi, etlerinin harâmlığını kabûlden sonra insan sütüne kıyâsla eşek sütlerinin halâl olması. Hayvanların öd suları da harâmlık ve mekrûhluk şeklinde ihtilâf üzeredir... (Aynî).

99 Hadîsin başlığa uygunluğu baş tarafındadır. Bunun bir rivâyeti Bed'u'l-Halk'ta "Sizden birinizin su kabına sinek düştüğü zamân..." bâbı'nda geçmişti.

Hattâbî şöyle dedi: Bu, Allah'ın ma'rifet nûruyle kalbini açmadığı ve bal arısına hayret etmeyen kimsenin inkâr edeceği şeylerdendir. O bal arısı ki, Allah onda şifâ ile zehiri berâberce bir yere getirmiştir de, arı yukarısından bal yapar, aşağısından da iğnesiyle zehir yapar. Yılanın da zehiri öldürücü, eti ise kendisiyle şifâ istenen en büyük tiryâktan, yânî devâdandır. Onun zehirinden bir fırkası derddir, eti ise devâdır.

Bize sâdık ve masdûk olan Rasûlullah'ın sözü yanında, nazariyelere ve tıbb ehlinin sözlerine hâcet yoktur. Tıbb ehli ulaştıkları ilimlerine ancak tecrübe ile ulaşmışlardır. Tecrübe ise bir tehlikedir (veyâ ödülü olan araştırma, yarış ve koşudur). Allah ise herşeye kaadirdir, tevekkül ve dönüş ancak O'nadır (Aynî).

Bu bâb ve altındaki sinek hadîsi ile ilgili olarak Mısırlı Mahmûd Kemâl ve Muhammed Abdulmü'min Hüseyin'in ilmî araştırma makaalelerini içine alan bir tedkîk yazısının sonuç kısmını Bed'u'l-Halk, 17. bâb, 124. hadîsin hâşiyesinde vermiştik: *Hakses Mecmuası*, Mayıs 1966, Sayı: 17, "Allah'ın Rasûlünün Sözlerinde Tıbbî İ'câz", yazan: Sa'deddîn Raslan, Çeviren: Süleymân Ateş, s. 4-6.

Bu Konuya Bir Özetleme İle Son Verelim

Tıbb Kitâbı, insan sağlığının en iyi şekilde korunmasına, bâzı hastalık türlerine, bunların rûhî-bedenî, maddî-ma'nevî tedâvî usûllerine, bâzı gıdâ ve beslenme esâslarına dâir birtakım hadîsleri ihtivâ etmektedir.

Tıbbın nazarî ve amelî kısımları vardır. Tıbb daha önce de işâret ettiğimiz üzere tecrübeler, müşâhedeler ve araştırmalarla durmadan ilerleyen, yeni yeni birçok hastalık nevi'leri, ilâç çeşitleri ve tedâvî metodları geliştiren ve devâmlı geliştirecek olan çok geniş ve teferruâtlı bir ilim ve tatbîkaat alanıdır. *"Peygamber'in tıbbı"* ta'bîri ile sonraki asırlar boyunca gelişen ve devâmlı gelişmekte bulunan bugünkü yüksek teknikli ve teferruâtlı modern tıbb kasdolunduğu sanılmamalıdır. "Peygamber tıbbı" ile işâret edilen tedâvî üç kısımda özetlenebilir:

a. Vahiy yoluyla bilinen,
b. Arab'ın ve o zamânki medeniyetlerin görenek ve geleneklerinden alınan,
c. Kur'ân duâlarıyla şifâ istemek gibi teberrük kasdolunan, kısım.

Bu tıbbda hasta ziyâretlerinin fazîleti, ziyâretlerin âdâbı, bâzı sârî hastalıklardan korunma yolları ve karantina usûlleri, hastalığın günâhlara keffâret olup insanı maddî, ma'nevî kirlerden ve gafletlerden uyarıcılığı, hastalıklara karşı sabır ve metânet telkîni ve tesellî reçeteleri, sağlık ni'metinin îmândan sonra Allah'ın kullarına en büyük ihsânı olduğu, bunun korunmasının farz olduğu, bu-

nun için bâzı gıdâlar ve beslenme tavsiyeleri gibi hiçbir zamân eskimeyecek ve insanların dâimâ muhtâc olup yararlanabilecekleri ferdî, ictimâî, dînî, ahlâkî, sıhhî tavsiyeler konu edilmiştir. Bu tavsiyeler ve esaslar dâimâ kıymetli kalacak ve hiç eskimeyecektir. Bir cümle ile özetlenecek olursa, bu tıbb konularının bir kısmı hastalar için tesellî, ümîd ve sürûra sebeb olacak sabır ve metânet reçeteleri; bir kısmı da ziyâretçiler için sağlık konusunda gafletlerden uyanma ve sevâb kazanma tavsiyeleridir. Bütün bunları teblîğ edip acılı insanlığa en emîn tesellî reçeteleri sunan Yüce Peygamber'e salât ve selâm olsun!

اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى هَدَانَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ لَوْلاَ اَنْ هَدَانَ اللَّهُ وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ
رَبِّنَا بِالْحَقِّ

"*Hamdolsun Allah'a ki, bizi hidâyetiyle buna kavuşturdu. Eğer Allah bunun yolunu bize hidâyet etmeseydi, biz kendiliğimizden bunun yolunu bulamazdık. And olsun ki, Rabb'imizin elçileri ihakkı getirmişlerdir*" (el-A'râf: 43).

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın ismiyle

Tıbb Kitâbı'nın Sonunda Bir Hatırlatma

Şübhesiz Nebevî Tıbb ve Muhammedî ilâç, elbette tıbbın en iyisi, en fayda vericisi, ilâcın da en fazîletlisi, en yararlı olanı, devânın da en mükemmeli ve en câmialısıdır! Bu, kâmil mü'minin, akıllı müslümânın i'tikaad etmek ve îmân eylemekle genişleyip ferahlayacağı bir hükümdür. O, bunun sübûtunda tereddüd eylemez, sıhhatinde şübhe etmez. Ancak Allah'ın bir ilme rağmen sapıttığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözüne perde koyduğu kimseler müstesnâdır ki, artık onlar habîs nefisler, hastalıklı kalbler sâhiblerinden olmuşlardır. Onlar ancak hakîr, değersiz maddî şeylere inanırlar. Peygamber tıbbı nasıl böyle olmaz ki, bu tıbbın Sâhibi (S) onu, semânın vahyinden yardım olarak istemiş, derd ve devâyı îcâd eden, hastalık ve şifâyı takdîr eyleyen Yüce Allah'tan almıştır!

İşte müslümânlar, nefisler kerîm, kalbler selîm, fikirler nazîf, akîdeler sahîh olduğu günlerde bu tıbbdan istifâde etmişler ve onunla yetinip başkalarına muhtâc olmamışlardır.

İlim ve hadîs imâmları -ilk zamândan beri- Rasûlullah(S)'tan bu konuda gelen şeyleri bilmek ve rivâyet etmekle meşgûl olmuşlar, bunları toplamaya ve tedvîn etmeye ehemmiyet vermişlerdir.

İşte İmâm Mâlik (179) *el-Muvatta*'da, el-Kütübü's-Sitte sâhibleri ve onlarla berâber olanlar, yânî diğer hadîsçiler bu konuda kendilerince sahîh olan şeyler için eserlerinde "Kitâb"lar ve "Bâb"lar tahsîs etmişlerdir. Ebû Bekr ibnu's-Sunnî (363) ve Ebû Nuaym el-

Isfahânî(430)'den herbiri bu konuda *et-Tıbbu'n-Nebevî* isminde özel kitâblar tasnîf etmişlerdir.

Ebû Bekr ibn Ebî Âsım (287) da *et-Tıbbu ve'l-Emrâz* kitâbını tasnîf etmiştir.

Sekizinci Hicrî Asır'da buna ehemmiyet veren ve husûsî olarak buna büyük bir gayret yöneltenlerden bâzıları şunlardır:

1. Ebû'l-Hasen Alî ibn Abdilkerîm el-Hamavî (öl. 720), *el-Ahkâmu'n-Nebeviyye fî's-Sınâatı't-Tıbbiyyeti* isimli büyük kitâbını ortaya koydu. 1378'de güzel bir baskısı yapılmıştır.

2. el-Hâfız Şemseddîn Muhammed ibn Ahmed, Ebû Abdillah ez-Zehebî (748) *et-Tıbbu'n-Nebevî* adlı azametli kitâbını tasnîf etti, birçok kerreler basılmıştır.

3. İbnu'l-Kayyım da *Zâdu'l-Maâd fî Hedyi Hayri'l-Ibâd* adlı büyük kitâbının içine "et-Tıbbu'n-Nebevî"den kıymetli fasıllar tevdi' etmiştir [1]. Bu fasıllar ayrıca *et-Tıbbu'n-Nebevî* adıyle 1346 yılında Haleb'de basılmıştır. Bunun tedvîninde el-Hamâvî ile ez-Zehebî'nin kitâblarından çok faydalanılmıştır. Nitekim Ebû Nuaym ile İbnu's-Sunnî'nin kitâblarından da ve *Kütübü's-Sitte*'den de umûmî olarak faydalanmışlardır. Böylece onun kitâbı, hâssaten bu konuda yazılmış olan kitâbların en câmialısı olmuştur.

Bu fasıllar kalb ve beden hastalıklarını, Peygamber'in tedâvî-

---

1 İbnu'l-Kayyım, Nevevî Tıbb'la diğer tıbbı karşılaştırmasında şunları söyledi: "Peygamber(S)'in tıbbı, diğer tabîblerin tıbbı gibi değildir. Çünkü Peygamber'in tıbbı müteyakkandır, kat'îdir, ilâhîdir; vahiyden, nübüvvet kandilinden ve kâmil akıldan çıkmıştır. Diğerlerinin tıbbının ekserisi tahmîn, zannlar ve tecrübelerdir. Birçok hastaların Nebevî tıbdan fayda görmemeleri inkâr olunmaz. Çünkü bundan ancak tam bir îmân ve iz'an ile bunu kabûl eden ve şifâya i'tikaad edip kemâl ile kabûl eyleyen kimseler fayda görür. Bu göğüslere şifâ olan Kur'ân gibidir. Kur'ân, bu kabûl edişle kabûl edilmezse, onun devâlarından göğüslerin şifâsı hâsıl olmaz. Bil'akis Kur'ân, münâfıkların küfürlerini ve kalblerindeki hastalıklarını artırır. Ondan bedenler tıbbı nasıl vâki' olur? Kur'ân canlı kalblere, temiz ruhlara münâsib şifâ olduğu gibi, Nebevî Tıbb da temiz bedenlere şifâdır. İnsanların Nebevî Tıb'dan yüz çevirmeleri, fayda verici şifâ olan Kur'ân'dan şifâ istemekten yüz çevirmeleri gibidir. Binâenaleyh kusûr devâda değil, lâkin hastalık mahallinin ve hastanın tabîatinin pis olup, ilâcı kabûl etmemesindendir. Muvaffak kılıcı ancak Allah'tır" (İbnu'l-Kayyım, *et-Tıbbu'n-Nebevî*, s. 27-28).

deki yolunu, tedâvîyi ve perhizden vâcib olanları emretmesini, sonra Peygamber'in ilâç nevi'leri beyânını, sonra tabiiyye devâlar ile ilâçlama, rûhânî-ilâhî devâlarla ilâçlama nev'inden, bunların müfrede ve mürekkebe ve tabiiyye nevi'lerinden ilâçlama ve tedâvî nevi'lerinin beyânını, sonra harf sırasına göre tertîblenmiş olarak mahlûkaatın efendisinin dili üzere gelmiş olan bâzı devâlar ve müfrede gıdâları içine almıştır. Sonra İbnu'l-Kayyım, bâzı fayda verici küllî sakındırmalar ve tavsiyeleri zikretti. Daha sonra bu fasıllar, benzerini elde etmenin az olduğu tıbb bölümlerinden fayda verici bir mikdâra şâmil olduğuna işâret etti [2].

*

* *

"Bu zikredilenlerden sonra bilinsin ki, hastalık iki nevi'dir; Bir nev'i kalb (yânî ınâre) hastalığı'dır, bir nev'i de beden hastalığıdır. Birinci nev'in ilâcı Rasûlullah'a mahsûstur. "Allah tarafından gelenler ile kalblerin tabîbi O'dur". Zîrâ kalblere ilâç, hâllerine ıttılâ'dan sonra olur, ona muttali' olan ise Hakk Taâlâ'dır. O'nun bildirmesi ile de Rasûlullah'tır (Allah'a ve Rasûllerine îmân ve sağlam bir akîde, kalb ıslâhı hastalığı hâllerinin, yânî nefis hastalığının en mühim ilâcıdır).

Ve ikinci nev'in ilâcı o Hazret'ten bir mikdâr nakl olunmuştur. Tabîbler kendileri de nice cild kitâblar te'lîf etmişlerdir. Peygamber (S) bedenlerin muâlecesine çok iştigâl buyurmadıklarının sebebi, O'nun asıl bi'setten murâdı halkı da'vet idi ve Hakk Taâlâ'nın emrini ve nehyini bildirip şerîatini beyân etmek idi. Muhakkak ki ekser himmeti o cihetlere sarf edilmiş idi. Ammâ tâat ve ibâdetin kıvâmı beden sıhhati ile hâsıl olur. Bu cihetten hâcet mikdârı beden tıbbına da giriştiler. Asıl himmet, kalb cânibine gerektir. Zîrâ o fâsid olunca, beden sıhhatinin faydası yoktur. O sahîh olunca da beden illetinin çok zararı yoktur, zâil olup gider. Ve nice devâmlı menfâatler ecri verilir. Zehirler bedene nasıl zarar eyler ise ma'siyetler de kalblere öyle zarar eyler buyurmuşlardır. Kalb husûsunda günâhlar ve ma'siyetlerin bir nice mazarratlarını beyân eylemişlerdir. O cümleden biri: İlimden mahrûm eyler demişlerdir. İlim bir nûrdur, Allah Taâlâ kulunun kalbine kor, ma'siyet, nûru sön-

---

2 İbnu'l-Kayyım'ın *et-Tıbbu'n-Nebevî* isimli eserinin, 1377/1957 Kahire baskısının önsözünden özetlendi (s. 2). Yazan: Şerîat Külliyesinde Fıkıh Usûlü Üstâdı Abdu'l-Ganî Abdu'l-Hâlik.

dürür. Ma'siyet ehlinin ezberlemesi olmaz, gördüğü, işittiği hâtırında kalmaz. Şu beyitler İmâm Şâfiî'nindir ki şöyle demiştir:

شَكَوْتُ إِلَى وَكِيعٍ سُوءَ حِفْظِي — فَأَرْشَدَنِي إِلَى تَرْكِ الْمَعَاصِي
وَقَالَ اعْلَمْ بِأَنَّ الْعِلْمَ نُورٌ — وَنُورُ اللّٰهِ لَا يُؤْتَى لِلْعَاصِي

(= Hıfzının yaramazlığından Vekî'a şikâyet ettim. O da beni ma'siyetleri terketmeye irşâd eyledi. Ve dedi ki: Bilmiş ol, ilim nûrdur. Allah'ın nûru âsîye verilmez! -Vekî' ibnu'l-Haccâc (196) bu ümmetin büyüklerinden bir kimsedir; Allah'ın rahmeti üzerine olsun!-)

Ve ilimden mahrûm olduğu gibi, rızıktan da mahrûm olur. Nitekim *Müsned*'de şöyle gelmiştir: " إِنَّ الْعَبْدَ لَيُحْرَمُ الرِّزْقَ بِالذَّنْبِ يُصِيبُهُ = *Muhakkak kul, işlemekte olduğu günâh sebebiyle rızıktan mahrûm olacaktır*" buyurulmuştur.

Biri de, âsî, Allah Taâlâ ile kendi arasında üns bulmaz, dâimâ vahşet üzre olur. Cenâbı Hakk ile münâsebeti olmaz ve o cânibden aslâ lezzet almaz.

Biri de işleri güç gelir. Yine girişse işi bağlanır.

Biri de, kalbi karanlıklarla dolu, hayreti ziyâde olur. Gittikçe bid'at ve dalâlete düşer, zulmeti şiddetli oldukça yüzünde de zâhir olur, herkes müşâhade etmeğe başlar. Onun için râfızîler ve bid'at ehlinin yüzlerinde aslâ nûr yoktur, gören istikrâh eyler. Bütün mülhidler, zındıklar ve fucûr erbâbının sûretleri çirkindir, sâlihlerin şekline benzemez. Hep kalblerinin fesâdı suratlarında zâhir olur.

Biri de, isyân ehli zayıf kalbli olurlar. Allah'a tâatten mahrûmdurlar ve ömürleri kısa olur, bereketleri zâil olur. Sebebi Hakk Taâlâ'dan yüz döndürüp ma'siyetlerle meşgûl olunca, hayât günleri zâyi' olur, bereketi bulunmaz.

Biri de, ma'siyet ehli eller içinde hakîr ve zelîl olur, aklı fâsid olur, ma'siyet aklın nûrunu söndürür.

Biri de, kişinin devletini ve ni'metini zâil eder." وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ = ***Size isâbet eden her musîbet, ellerinizin işlediği günâhlar yüzündendir. Bununla berâber birçoğunu da affeder***" (eş-Şûrâ: 30) kavli gereğince, her belâ ve musîbet kendi kesbiyle yetişir. Kişi devlet ve saâdet içindeyken kadrini bilip günâhlar ve ma'siyetlerden çekinmekle şükrünü edâ edip bekaa fâidesini taleb etmek gerek.

Hâsılı kelâm, bir kimse Hakk Celle ve A'lâ'nın emrine imtisâl ile kuvvetini hıfzeder ve nehyettiğinden ictinâb ve perhîzkârlık eyleyip, nasûh tevbesi ile fazlalıklarını boşaltır! İşte o kimse, hayırların hepsini taleb etmiş, bütün şerr ve fesâddan kaçmış olur. Enes ibn Mâlik rivâyetinde Rasûlullah (S): " اَلاَ اَدُلُّكُمْ على دٰئِكُمْ وَدَوَائِكُمْ اَلاٰ اِنَّ دَائَكُمْ الذُّنوبُ دَوَائُكُمْ الاسْتِغْفَارُ = *Dikkat edin! Size derd ve devânıza delâlet edeyim: Gözünüzü açın, sizin derdiniz günâhlardır, devânız da istiğfâr etmenizdir!*" buyurmuştur. Bu hadîs delâlet eder ki, ehli İslâm'ın marazı günâhlar ve ma'siyetlerdir; devâsı ise istiğfâr etmektir.

Hâsılı zâhir oldu ki, kalblerin tıbbını ve derûnî hastalıkların muâlecesini (tedâvîsini) bilmeye yol yoktur, illâ ilâhî vahy vâsıtasıyle Rasûlullah cânibinden bilinir." (Kastallânî, *el-Mevâhibu'l-Ledunniyye...*, Sekizinci Maksad, Birinci Fasıl, Tıbbıhi (S), s.171 - 172.).

*

* *

İbnu'l-Kayyım *et-Tıbbu'n-Nebevî* kitâbının başında Allah'a hamd ve Rasûlü'ne salavâttan sonra şöyle dedi:

"Ammâ ba'du: İşte bunlar Rasûlullah(S)'ın tabîblik yapmağa çalıştığı ve başkalarına vasleylediği tıbdaki yolu hakkında faydalı birtakım fasıllardır. Biz burada en büyük tabîblerin akıllarının ulaşmaktan âciz oldukları hikmetlerden bir kısmını beyân ediyoruz. Allah'ın ismiyle istiâne ederek ve yalnız O'ndan havl (hareket) ve kuvvet istimdâd eyleyerek şöyle diyoruz:

(Fasl): Maraz iki nevi'dir: Kalblerin marazı, bedenlerin marazı. Bunların ikisi de Kur'ân'da zikredilmişlerdir.

Kalb yânî Nefis Tıbbı:

Kalb marazı iki nevi'dir: Şübhe ve şekk marazı, şehvet ve ğayy (yânî azgınlık) marazı. Bunların ikisi de Kur'ân'da zikredildi. Yüce Allah şübhe marazı hakkında şöyle buyurdu: " فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُو يَكْذِبُونَ = ***Kalblerinde bir maraz vardır onların. Allah da marazlarını artırdı. Yalan söylemekte oldukları için de onlara acıklı bir azâb vardır!*** " (el-Bakara: 10); " وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ : مَاذَا اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلاً " =

***Kalblerinde bir maraz bulunanlarla kâfirler de: 'Allah bu adedle, misâl olarak neyi murâd etmiş?' desinler...*"** (el-Muddessir: 31).

Yüce Allah Kur'ân'ı ve Sünnet'i ile hükmetmeye da'vet edilen ve o da dayatıp yüz çeviren kimse hakkında şöyle buyurdu: " وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ . وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ . أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ = ***Onlar aralarında hükmetmesi için Allah'a ve Rasûlü'ne da'vet edildikleri vakit, bir fırkası hemen yüz çevirip dönücüdürler. Eğer hakk kendilerinin lehinde ise itâatle koşa koşa O'na gelirler. Kalblerinde bir maraz mı var bunların? Yoksa şübhe mi ettiler? Yâhud Allah'ın ve Rasûlü'nün kendilerine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zâlim kendileridir!*"** (en-Nûr: 48-50). İşte bu, şübheler ve şekkler hastalığıdır.

Ammâ şehvetler hastalığına gelince, Yüce Allah şöyle buyurdu: " يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ . إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ = ***Ey Peygamber kadınları, siz diğer kadınlardan biri gibi değilsiniz. Eğer*** (Allah'tan) ***korkuyorsanız*** (yabancı erkeklere) ***yumuşak söylemeyin. Sonra kalbinde bir maraz bulunanlar tamâ'a düşer. Sözü ma'rûf vechile*** (ve ağırbaşlı) ***söyleyin!*"** (el-Ahzâb: 32). İşte bu, zinâ şehveti hastalığıdır.

(Fasl) Ve bedenler hastalığına gelince, Yüce Allah şöyle buyurdu: " لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ = ***A'mâya göre bir harec*** (bir darlık ve günâh) ***yok. Topala göre bir harec yok. Hastaya göre bir harec yok...*"** (en-Nûr: 61 el-Feth: 17).

Allah beden marazını haccda, savmda, vudû'da bedi' bir sırr için zikretti. Bu sana Kur'ân'ın azametini beyân eder, bir de onu anlayıp akledene başkasından müstağnî olmayı beyân eyler. (İbnu'l-Kayyım, *et-Tıbbu'n-Nebevî,* s.1-2)

Beden Tıbbı:

Ammâ bedenler tıbbının ekserisi tecrübeye dönücüdür. Bu da iki nevi'dir. Bir nev'i, nazara ve fikre muhtâc değildir. Hakk Taâlâ onun ma'rifetini hayvânâtta halketmiştir. Meselâ onların herbiri açlık, susuzluk, soğukluk, yorgunluk gidermelerine yol bulucu olurlar. Bu ma'nâlarda başkasına muhtâc olmazlar.

Bir nev'i, nazara ve fikre muhtâcdır. Meselâ bedende meydana gelen hastalıkların, elbette sebebini ve alâmetini teşhîs ve def'ine tedbîr etmek, fikre bağlıdır. Velhâsıl bedenler tıbbının medârı üç nesnedir:

Biri sıhhati korumaktır.
Biri ezâ ve zarar verici olan şeylerden perhîzdir.
Biri de fâside (yânî bozucu) maddeleri def' edip boşaltmaktır.

Bu zikrolunan üç nesneye Kur'ân-ı Azîm'de işâret buyurulmuştur.

Evvelkisine:

"فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ" = ***Artık sizden kim hasta yâhud sefer üzerinde olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde*** (tutar)" (el-Bakara: 183) kavliyle işâret olunmuştur. Zîrâ âyette buyurulan şudur ki, bir kimse marîz olsa yâhud musâfir (yânî yolcu) olsa orucunu yer ve başka günlerde kazâ eyler. Hâsılı sefer ehli olan kimseye ruhsat verilmesi, sefer mihnet ve meşakkat yeri olduğu içindir. Eğer oruçlu olursa, o meşakkat arasında oruç dahî tamâm zaîflık verip mizâc mütegayyir olur, sıhhat kalmaz, hastalık isti'lâ eder. Bu sebebden Hakk Taâlâ sağlığı korumak için yolcuya ruhsat buyurdu.

İkincisine:

"وَلاَتَقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا" = ***Kendilerinizi öldürmeyiniz. Şübhe yok ki, Allah sizlere çok merhamet edicidir*** " (en-Nisâ: 29) kavliyle işâret buyurulmuştur. Soğuk su kullanmaktan korkulduğu zamânda teyemmüm câiz olmak, bu âyetten alınmıştır.

Ve bir âyette de: " وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى اَوْ عَلَى سَفَرٍ اَوْجَاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ اَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْ = ... ***Eğer hasta olur yâhud bir sefer üzerinde bulunursanız, yâhud sizden biriniz ayakyolundan gelirse yâhud da kadınlara dokunup da bir su bulamazsanız, o vakit temiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinize ve ellerinize sürün...*** " (en-Nisâ: 43; el-Mâide: 6) buyurulmuştur. Bunda açıkça zikredilmiştir ki, hasta olan kimse su kullanmayıp pâk toprakla teyemmüm etmek mübâhtır. Su kullanmakta zarar ihtimâli olunca terkedip, teyemmüm eylemek gerek. Bundan anlaşılır ki, illeti olan kimseler zararlı nesnelerden perhîz ederler.

Üçüncüsüne:

" فَمَنْ كَانَ مَرِيضًا اَوْ بِهِ اَذًى مِنْ رَاْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْصَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ... =,... ***Artık içinizden kim hasta olur, yâhud başından bir eziyeti bulunursa, ona oruçtan, ya sadakadan yâhud da kurbandan*** (biriyle) ***fidye*** (vâcib olur)... " (el-Bakara: 196) kavliyle işâret olunmuştur. İhrâm bağlanan kimseye şer'an başını tıraş etmek câiz değildir. Ammâ bu âyet hükmünce tıraş etmemekten zarar edecekse, o zamân tıraş etmek câiz olur. Zîrâ saç kazınmakla başın ince delikleri açılır, habsedilmiş buhur çıkar gider, tabîatten zarar savulur. Ve her zararı def' etmek buna kıyâs olunmuştur.

İmdi Hakk Taâlâ Kur'ân-ı Azîm'de tıbbın üç aslına işâret buyurduğu zâhir oldu. Ve bi'l-cümle lâzım olunca tıbb kullanmanın cevâzına Kur'ân-ı Azîm'de ve hadîslerde delîller gelmiştir.

Sahîh-i Buhârî ve Müslim'de Ebû Hureyre(R)'den şu rivâyet edilmiştir: " قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ دَاءً اِلاَّ اَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً = Rasûlullah (S): *Allah indirdiği herbir derd için muhakkak bir şifâ indirmiştir,* buyurdu". Hâsılı her hastalığı yaratmış, onun için devâsını da yaratmıştır demek olur.

Ve yine İmâm Ahmed naklinde Enes'ten şu rivâyet edilmiştir: " اِنَّ اللّٰهَ حَيْثُ خَلَقَ الدَّاءَ خَلَقَ الدواءَ فَتَدَاوَوا = *Muhakkak Allah Taâlâ* ***maraz halkettiği yerde devâ dahî halketmiştir. İmdi devâ kullanınız"*** buyurulmuştur.

Ve bir rivâyette de Usâme ibn Şurayh'tan şu rivâyet edilmiştir: " تَدَاوَوْا يَاعِبَادَ اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ لَمْ يَضَعْ دَاءً اِلاَّ وَضَعَ لَهُ شِفَاءً اِلاَّ دَاءً وَاحِدًا — وفِى لَفْظٍ : الا السّامَ = *Ey Allah'ın kulları, devâ kullanınız. Muhakkak ki, Allah Taâlâ gâyet pîrlikten gayrı* -ve bir lafızda: *yâhud ölümden gayrı- vaz' ettiği herbir maraz için bir şifâ vaz' etmiştir".*

Ebû Dâvûd naklinde Ebu'd-Derdâ (R), Rasûlullah'tan merfûan şunu rivâyet etmiştir: " اِنَّ اللّٰهَ جَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً فَتَدَاوَوْا وَلاَ تَدَاوَوْا بِحَرَامٍ = *Muhakkak Allah Taâlâ her bir maraz için bir devâ yaratmıştır. İmdi devâ kullanın ve harâm nesne ile tedâvî etmeyin"* buyurmuştur.

Buhârî Sahîh'inde de: " اِنَّ اللّٰهَ تَعَالَى لَمْ يَجْعَلْ شِفَائَكُمْ فِيمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ = *Şübhesiz Allah Taâlâ sizin şifânızı, size harâm kıldığı şeyler içinde yapmamıştır"* hadîsi gelmiştir.

Hâsılı bu hadîsler gereğince harâm kılınmış şeylerle tedâvî câiz değildir.

İmâm Müslim naklinde de Câbir'den merfuan şu rivâyet gelmiştir: "لِكُلِّ داءٍ دَوَاءٌ فإذَا أُصِيبَ دَواءُ الداءِ أَبْرَأَ بِإذْنِ اللّٰهِ" = Her maraz için bir devâ vardır. Vaktâ ki, devâ o maraza yetiştirilse, Allah Taâlâ'nın izni ile ondan iyi eder" buyurulmuştur.

Her marazın gelmesi, gitmesi hakîkatte Allah Taâlâ'nın emriyledir. Ve var olan o devâları da sebeb halketmiştir. İmdi sebebe yapışmak tevekküle zıdd değildir. Nitekim açlık ve susuzluk giderilme de zıdd değildir. Elbette sebebsiz nesne olmaz. Hâsılı bir kişi hastalığa yakalandığında devâ kullanmayı tevekküle aykırı sanıp terkeylemesi, "Ben Allah'a tevekkül ettim, devâ kullanmam" demesi câiz değildir, bu, boş sözdür.

Hâris ibn Esed el-Muhâsibî'ye suâl edip:

— Yâ Hâris, tevekkül ehli devâ kullanır mı? dediler.

O:

— Evet (kullanır), dedi.

— Neden dersin; buna delîl nedir? dediler.

O da:

— Mütevekkillerin seyyidi olan Muhammed Mustafâ (S); tevekkülde O'na ne kimseler yetişti ve ne yetişmek ihtimâli vardır. Böyle iken O devâ kullanmıştır; delîl budur, dedi.

Hâsılı her türlü devâ meşrû' vech üzere kullanılır ve asıl şifâ Allah Taâlâ'dan beklenilip, devâ mücerred sebeb i'tikaad olunur, aslâ tevekküle zarar gelmez, yine tevekkül yerindedir. Bu bâbda delîl, Rasûlullah'ın fiili ve kavlidir.

İbnu'l-Kayyım hikâye eder ki, İbrâhîm aleyhi's-selâm:

— Yâ Rabb, maraz kimdendir? dedi.

Allah Taâlâ:

— Bendendir, buyurdu.

Yine İbrâhîm (A):

— Ya devâ kimdendir? dedi.

Bârî Taâlâ:

— Bendendir, buyurdu.

İbrâhîm (A):

— Maraz Sen'dendir ve devâ Sen'dendir; ya tabîbin arada işi nedir? dedi.

Hakk Taâlâ:

— Tabîb bir kimsedir ki, devâyı ben onun eline gönderirim, buyurdu.

Rasûlullah(S)'ın: " لِكُلِّ داءٍ دَوَاءٌ = *Her hastalığın bir devâsı vardır*" buyruğunda, hastanın nefsini ve tabîbin nefsini kuvvetlendirme vardır ve devâ talebini teşvîk eylemektedir. Çünkü Rasûlullah, her hastalığın devâsı vardır diye buyurdu. İmdi devâya rast gelelim diye herbiri çalışırlar, kalbleri kuvvetli olur, umudu kesmezler.

*

* *

Bundan sonra bilinsin ki, Peygamber'imizin ilâcı üç nevi' üzere idi:

1. Birisi ilâhî devâlar ile idi.
2. Biri tabîî devâlar ile idi.
3. Biri de ikisinden mürekkeb olan ile idi, yânî her ikisini de kullandı.

1. Birinci Nevi' İlâhî Devâlar İle Olan Tedâvî Beyânındadır

Şöyle bilinmiş olsun ki, Hakk Taâlâ hastalıkların giderilmesinde Kur'ân-ı Azîm'den daha umûmî ve daha faydalı bir devâ indirmemiştir. Kur'ân-ı Azîm, marazlara şifâ ve kalblerin âyinesine cilâdır. Nitekim Allah Taâlâ " وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ = ***Biz Kur'ân'dan peyderpey onu indiriyoruz ki, mü'minler için bir şifâ ve rahmettir...*** " (el-İsrâ: 82) buyurmuştur. "*Min*" lafzı İmâm Fahruddîn er-Râzî'nin buyurduğu üzere teb'îz için değildir, cins içindir. Ma'nâsı: "وَنُنَزِّلُ مِنْ هَذَا الْجِنْسِ الَّذِى هُوَ الْقُرْآنُ شِفَاءٌ مِنَ الْأَمْرَاضِ الرُّوحَانِيَّةِ وشِفَاءٌ مِنَ الْأَمْرَاضِ الجِسْمَانِيَّةِ = Biz şu Kur'ân cinsinden hem rûhânî hastalıklara bir şifâ, hem de cismânî hastalıklara bir şifâ indiririz" demek olur.

Hâsılı Kur'ân-ı Azîm, mutlakaa hastalıklara şifâdır, rûhânî olsun, cismânî olsun; ikisini de def' eyler. Rûhânî hastalıkları izâle ettiği zâhirdir. Zîrâ rûhânî hastalık iki kısımdır; bir kısmı bâtıl i'tikaadlardır ki, ulûhiyet, nübüvvet, mebde', maâd, kazâ ve kader hâl-

lerine ilgilidir. Kur'ân-ı Azîm hakk mezhebin delîllerini müştemildir ve bu nevi' fâsid i'tikaadları ve bâtıl mezhebleri ibtâl etmiştir. Onu bilen kimse bu nevi' bâtıl akîdelerden sâlim olur.

Bir kısmı da kötülenmiş huylardır. Kur'ân onun tafsîllerini ve ta'rîfini, şerr ve fesâdını beyân edip ahlâk-ı hamîdîye (yânî övülmüş huylara) irşâd etmiştir. Hâsılı rûhânî hastalığın iki kısmına bile şifâ eylediği zâhirdir.

Ammâ cismânî hastalıklara şifâ olduğu, kırâatiyle teberrük pekçok hastalıklara fayda vericidir. Rasûlullah (S): " مَنْ لَمْ يَسْتَشْفِ بِالْقُرْآنِ فَلاَ شَفَاهُ اللّٰهُ = *Kur'ân-ı Azîm'le şifâ taleb etmeyen kimseye Allah şifâ vermedi"* diye buyurmuştur. Bunun da bedduâ olmak ihtimâli vardır, yânî "Bununla şifâ taleb etmeyene Allah Taâlâ şifâ vermesin" demek olabilir.

Şeyh Ebu'l-Kaasım Kuşeyrî'den şu nakledilmiştir: Bir zamânda çocuğu şiddetli hasta oldu, ölüm mertebesine vardı, kendi de bundan be-gâyet muztarib idi.

Şeyh der ki: O gece Rasûlullah(S)'ı vâkıada (yânî ru'yâda) gördüm:

— Yâ Rasûlallah, oğlum şiddetli zebûn hastadır. Bu cihetten gâyet muztarib hâldeyim, diye şikâyet ettim.

Rasûlullah:

— Şifâ âyetlerinden niçin gâfilsin? diye buyurdu.

Uyandım, fikre vardım, hatırıma geldi ki, şifâ âyetleri Allah'ın Kitâbı'nda altı yerde vâki' olmuştur. Bunlar şöyle zikrolunurlar: Allah Taâlâ buyurdu:

"وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ = *Ve mü'minler zümresinin göğüslerine şifâ versin, ferahlandırsın"* (et-Tevbe: 14);

" يَاأَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَ رَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ = *Ey insanlar, size Rabb'inizden bir öğüt, gönüllerde olan derdlere bir şifâ ve mü'minler için bir hidâyet ve rahmet gelmiştir"* (Yunûs: 57).

"يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ = *Onların karınlarından renkleri çeşitli şerbet çıkar ki, onda insanlar için şifâ vardır..."* (en-Nahl: 69).

"وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ" = *Biz Kur'ân'dan perderpey onu indiriyoruz ki, mü'minler için bir şifâ ve rahmettir"* (el-İsrâ: 83).

"وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ" = *Hastalandığım zamân bana şifâ veren O'dur"* (Eş-Şuarâ: 80).

"قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ" = *Söyle: O Kur'ân, îmân edenler için sırf hidâyet ve şifâdır"* (Fussilet: 44).

Hemen bu âyetleri yazdım da su ile ezip ezip içirdim. Allah Taâlâ şifâ verdi. Benden boşanır gibi hastalıktan kurtuldu, demiştir.

İbn Mâce naklinde Alî(R)'den merfûan: "خَيْرُ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ = Devânın hayırlısı, Kur'ân'dır" diye rivâyet olunmuştur *(el-Muvatta',* Tıbb, 29; Kur'ân'la şifâ istemek bâbı, 3501. hadîs).

Ammâ bu makaamda bir mütenebbih olacak nesne vardır, ondan gâfil olmak câiz değildir. Şekk yoktur ki, âyetler, zikirler ve duâların herbiri nefsinde nâfi' ve şâfi'dir. Lâkin şartlarıyle kullanılmazsa faydası zâhir olmaz. Nitekim hissî devâlar da öyledir. Bir kimse dâima muhâlif gıdâlarda perhîz etmese ve kendisini sıcaktan ve soğuktan sakınmasa ve sâir lâzım olan işlere riâyet etmese ne kadar nâfi' şerbet ve ma'cûn verseler, elbette faydasını bulmaz, zâyi' olur. İlâhî devâların da şartları vardır. O cümleden biri, kişinin i'tikaadı dürüst ve pâk olmak gerektir. Harâmdan ve zulümden ictinâb edip duâ zamânında kalbi gaflet üzere olmamak gerektir. Tam teveccühle (Allah'a) yönelip niyâz ve tadarru' üzre olmak gerektir. Yoksa ağzı okumakta ve duâda olup, kalbi yabanlarda olunca aslâ faydasını görmez, boş yere çalışır. Nitekim Hâkim rivâyetinde gelen hadîste: "وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يَقْبَلُ دُعَاءً مِنْ قَلْبٍ غَافِلٍ لَاهٍ" = *İyi bilin ki, Allah Taâlâ gâfil ve lâhî olan bir kalbden duâ kabûl etmez"* buyurulmuştur. *"Lâhî"*'den murâd, mâlâyânîye meşgûl olandır.

*

* *

"Devâların en nâfi'si duâdır. Duâ, belâların düşmânıdır, sürer giderir ve inmesini men' eyler, nâzil olanı hafifletir. Duâ mü'minin silâhıdır" demişlerdir. Şöyle ki, kalb huzûru e hâtır cem'iyyetiyle (yânî şuûrlu) olmalı ve mazınne-i icâbet olan (kabûl edilmesi zann ve ümîd edilen) vakitlerde edilmelidir. Meselâ gece-

nin son üçte birinde vâki' olmalı, kıbleye karşı hudû' ve inkisâr ile, tazarru' ve niyâz ile ve pâk gönül ile Hakk Tebâreke ve Taâlâ'ya hamd ve senâ ve Rasûlü'ne salât ve selâm etmelidir. Önceden tevbe ve istiğfâr edip bir mikdâr sadaka vermiş olmalıdır. Ve duâda ibrâm ve ilhâk (yânî te'kîd ve ısrâr) etmeli: Yâ Rabb, dilerim ki, beni mahrûm etmeyip duâmı kabûl edesin" demeli. Ve duâ esnâsında Allah Taâlâ'nın güzel isimlerinden zikretmeli. Meselâ: "Yâ Kerîm, yâ Rahîm, yâ Za'l-Celâl ve'l-İkrâm! Sen kabûl eyle!" demeli. Bu asıl duâ, Allah'ın inâyetiyle reddolunmaz. Bilhassa Peygamber'den rivâyet olunan duâlardan olursa, kabûl edileceği zannolunur. Ya İsm-i A'zam'ı mutazammındır diye haber vermiş olduğu bu nevi' duâlar, Allah'ın avnı ile icâbeti sür'atli olur. İsm-i A'zam husûsunda sözler çoktur. "Allah" lafzı İsm-i A'zam'dır dediler. Ve bâzıları: "Zu'l-Celâl ve'l-İkrâm" İsm-i A'zam'dır dediler. Hâlin hakîkatini Allah en bilendir.

Ve bilinmiş olsun ki, Muavvizât'la ve bâzı Allah isimleriyle rukyeler (yânî duâ okumalar) rûhânî tıbbdır. Ne zamân sâlihler ve ebrâr lisânında olsa, Allah'ın izniyle şifâ hâsıl olur demişlerdir. *"Rukaa", "Rukye"*nin cem'idir; *"Rukye"*, efsûn demektir *"Âfsûn"* Fârisî'dir. Ammâ Türkî dilinde şol sihirbâzlar ve câdûların söylediği mühmelâta (yânî boş sözlere) derler. "İntifâ" (yânî yararlanmak) için okunan âyetlere ve güzel isimlere âfsûn isti'mali yoktur. Ammâ Arab lisânında cümlesine "Rukye" derler. ***Buhârî Sahîh'***inde Âişe(R)'den şu rivâyet edilmiştir: "كَانَ رسول اللهِ (ص) يَنْفُثُ عَلَى نَفْسِهِ فِى الْمَرَضِ الَّذِى مَاتَ فِيهِ بالمعوّذاتِ = Rasûlullah (S), ölüm hastalığında Muavvizât Sûreleri'ni okuyup kendi üzerine üfürür idi" demiştir. Muavvizât'tan murâd el-İhlâs, el-Felâk, en-Nâs Sûreleri'dir, tağlib yolu üzere dediler yâhud el-Felâk Sûresi ile en-Nâs Sûresi'dir dediler. Ve Kur'ân-ı Azîm'de gelmiş olan her ta'vîzdir. Meselâ: "وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ . واعُوذُ بِكَ رَبِّ ان يَحْضُرُونِ = ***Ve de ki: Rabb'im, şeytânların dürtüşmelerinden Sana sığınırım. Rabb'im, onların huzûrumda bulunmalarından da Sana sığınırım***" (el-Mu'minûn: 97-98) gibi. Onlar da böyledir, fayda vericidir, şifâ vericidir. Âlimler ittifâk etmişlerdir ki, üç şartın birleşmesi vaktinde rukye câiz olur: Biri Kur'ân-ı Azîm'le yâhud Bârî Taâlâ'nın isimleri ve sıfatlarından bâzılarıyle olmalıdır. Biri de Arab lisânı ile olmalıdır yâhud ma'nâsı bilinmiş olan lisanlardan biriyle olmalıdır, tâ ki içinde şerîate aykırı, muhâlif nesne olmadığı zâhir olsun. Biri de rukye bizzât müessir değildir, belki Allah Taâlâ'nın

takdîriyle te'sîr eyler diye i'tikaad etmelidir... (el-Kastallânî, *Mevâhibu'l-Ledunniyye...*, Sekizinci Maksad, Birinci Fasıl, Tıbbi-hi (S), s. 172-177).

*
* *

Tıbbu'n-Nebevî konusunda Bursa Yüksek İslâm Enstitüsü Hadîs Öğretim Üyesi Mahmûd Denizkuşları'nın tesbît ettiği eserler ise 15 kadardır:

1. Muhammed en-Nisâbûrî, Ebû'l-Kaasım ibnu Habîb(v. 245/860)'in *et-Tıbbu'n-Nebevî*'si.
2. İbnu's-Sünnî Ahmed ibn Muhammed ibn İshâk ed-Dineverî(364/975)'nin *et-Tıbbu'n-Nebevî*'si.
3. ed-Dâî, Ahmed ibn İbrâhîm ibn Muhammed'in *Tıbb-ı Nebevî Tercemesi* (istinsah H.993). Eser Ebû Nuaym el-Isfahânî(430/1038)'nin *et-Tıbbu'n-Nebevî*'sinin tercümesidir.
4. el-Makdisî, Ziyâeddîn Ebû Abdillah(643/1245)'ın *et-Tıbbu'n-Nebevî*'si.
5. Alî el-Hamevî, Ebû'l-Hasen Alî ibn Abdi'l-Kerîm ibn Turhan(720/1320)'ın *el-Ahkâmu'n-Nebevîyye fî's-Sınâatı't-Tıbbiyye*'si.
6. ez-Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed ibn Ahmed(748/1347)in *et-Tıbbu'n-Nebevî*'si.
7. İbnu'l-Kayyım el-Cevziyye, Şemsuddîn Muhammed ibn Ebû Bekr el-Dımaşkî(751/1350)'nin *et-Tıbbu'n-Nebevî*'si.
8. Mehdî ibn Alî ibn İbrâhîm el-Yemenî(815/1412)'nin *er-Rahme fî't-Tıbb ve'l-Hikme*'si.
9. İbrâhîm ibn Abdirrahîm ibn Ebî Bekr el-Ezrak(?)'ın *Teshîlu'l-Menâfi*'si.

10. Celâluddîn Abdurrahmân ibn Ebî Bekr es-Suyûtî(911/1501)'ın *el-Menhecu's-Sevî ve'l-Menhelu'r-Revî fi't-Tıbbı'n-Nebevî*'si.

11. Şihâbuddîn Ahmed ibn Muhammed el-Kastallânî(923/1517)'nin *el-Mevâhibu'l-Ledunniyye*'si.

12. Hayruddîn Hızır ibn Muhammed el-Atûfî(948/1541)'nin *er-Ravdu'l-İnsân fî Tedbîri Sıhhati'l-Ebdân*'ı.

13. Hüseyin Remzî(1839/1896)'nın *Tıbb-ı Nebevî*'si.

14. Muhammed Fahrî(?)'nin *Tıbb-ı Nebevî*'si.

15. Muhammed Saîd el-Cezerî(?)'nin *et-Tıbbu'n-Nebevî*'si. (Mahmud Denizkuşları, Ma'rifet Yayınları, 1979/1400, s.114-141).

Dr. Hüseyin Remzî ise şöyle dedi: Tıbb-ı Nebevî hakkında 27 aded kitâb yazılmış, hattâ onlardan birkaç kitâb tab' olunmuş, birkaçı da Fransızcaya tercüme ve nakledilmiştir (*Tıbb-ı Nebevî* Mukaddimesi, s.4).

İÇİNDEKİLER

KİTÂBU'T-TALÂK'IN DEVÂMI
(Boşama-Boşanma Kitâbı'nın Devâmı)

23- Talâkta ve diğer şer'î işlerde anlatıcı işâretin hükmü bâbı 5398

24- Li'ân (yânî la'netleşme) ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Zevcelerine zinâ isnâd eden, kendilerinin kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayan kimselere gelince, onlardan herbirinin yapacağı şâhidlik, kendisinin hakîkaten sâdıklardan olduğunu Allah'a yemîn ile dört (defa tekrar edeceği) şâhidliktir. Beşinci de, eğer yalancılardan ise, Allah'ın la'neti muhakkak kendisinin üstüne (olmasını ifâde etmesi)dir. O kadının billâhi zevcinin muhakkak yalancılardan olduğuna dört defa şehâdet etmesi, beşincide de eğer o sâdıklardan ise muhakkak Allah'ın gazâbı kendisinin üzerine (olmasını söylemesi), ondan bu azâbı (cezâyı) def' eder" (en-Nûr: 6-9) 5404

25- Bâb: Erkek, çocuğun nefyini ta'rîz ettiği zamân (hükmünün beyânı) 5408

26- La'net edecek kimseye yemîn ettirmek (yânî bilinen la'netleşme kelimelerini söyletmek) bâbı 5409

27- Bâb: Erkek, la'netleşmeye kadından önce başlar 5410

28- La'netleşme ve la'netleşmenin ardından kadını boşayan kimse bâbı 5410

29- Mescidde la'netleşme bâbı 5412

30- Peygamber(S)'in: "Eğer ben beyyinesiz olarak bir kimseyi recm edici olsaydım, o zânîyi recm ederdim" kavli bâbı 5414

31- La'netleşme yapan kadının mehri bâbı 5415

32- İmâmın (devlet başkanının yâhud vekîli olan hâkimin) la'netleşecek karı-kocaya hitâben: "Şübhesiz ikinizden biriniz yalancıdır. Sizden tevbe edecek var mı?" demesi bâbı 5416

33- La'netleşen karı-koca arasını ayırma bâbı 5418

34- Bâb: Çocuk, la'netleşme yapan kadının soyuna katılır 5419

35- İmâmın la'netleşmede: "Yâ Allah (bu mes'eledeki hükmü) açıkla!" kavli bâbı 5419

36- Bâb: Erkek, karısını üç talâkla boşadığında, kadın iddetini beklemesinin ardından başka bir koca ile evlense, fakat ikinci koca, kadınla cinsî münâsebet yapmasa (bu hâlde kadını boşasa, bu kadın birinci kocaya halâl olur mu)? 5421

37- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Kadınlarınız içinden artık âdetten kesilmiş olanlarla henüz âdetini görmemiş bulunanların iddetlerinde, eğer şübhe ederseniz, onların iddeti üç aydır" (et-Talâk: 4) 5422

38- Yüce Allah'ın: "Yüklü kadınların iddetleri ise yüklerini vaz' etmeleri(yle biter)" (et-Talâk: 4) kavli bâbı 5422

39- Yüce Allah'ın: "Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler" (el-Bakara: 228) kavli bâbı 5424

40- Fâtıma bintu Kays kıssası ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Boşanan kadınları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki, apaçık bir kötülük meydana getirmiş olsunlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, muhakkak ki, kendisine yazık etmiş olur. Bilmezsin olur ki, Allah bunun ardından bir iş peydâ ediverir" (et-Talâk: 1) 5426

41- Boşanmış kadın, kocasının evinde iddetini beklemesi sırasında kendisine hücûm edilmesinden yâhud âilesi aleyhine kötü sözler söylenmesinden korkulduğu zamân (bu kadın boşandığı evden başka bir eye geçebilir) bâbı 5429

42- Yüce Allah'ın: "Boşanmış kadınlara, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığı (hayız ve gebeliği) gizlemeleri halâl olmaz" (el-Bakara: 228) kavli bâbı 5430

43- Bâb: "Kocaları bu bekleme müddeti içinde barışmak isterlerse, onları geri almaya (herkesten) çok haklıdırlar. Erkeklerin meşrû' sûrette kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da onlar üzerinde hakları vardır" (el-Bakara: 228) 5430

44- (Kesin olmayarak boşanmış olan) hayızlı kadının dönüş yapması bâbı 5433

45- Bâb: Kocası vefât etmiş olan kadın dört ay on gün süslenmeyi ve koku sürünmeyi terkeder 5434

46- (Ölüm iddeti içinde) süslenmeyi terketmekte olan kadının gözüne sürme kullanması(nın hükmü) bâbı 5436

47- Ölüm iddeti bekleyen kadının hayızdan temizlendiği sırada kust bitkisi kullanması bâbı 5438

48- Bâb: Ölüm iddeti bekleyen kadın, Yemen'in Asb kumaşından yapılmış elbise giyebilir 5439

49- Bâb: "İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları zevceler, kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. İşte bu müddeti bitirdikleri zamân, artık onların kendileri hakkında meşrû' vechile yaptıkları şeyden dolayı

size günâh yoktur. Allah ne işlerseniz hakkıyle haberdârdır" (el-Bakara: 234) 5440

50- Zinâ ücretinin ve bozuk nikâhın hükmü bâbı 5440

51- Kendisiyle zifâf olunmuş kadının mehri, duhûlün nasıl, yânî ne ile sâbit olacağı ve kadını duhûlden yâhud cimâ'dan önce boşadığında hükmün nasıl olacağı bâbı 5444

52- Kendisine mehr takdîr edilmeksizin (ve dokunulmaksızın) boşanmış olan kadın için mut'a (yânî bir malla fâidelendirmenin vucûbu) bâbı 5445

69-KİTÂBU'N-NAFAKAAT (Nafakalar Kitâbı) (22 Hadîs)

Ve âile halkı üzerine yapılan nafakanın fazîleti. Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "...Yine sana hangi şeyi nafaka vereceklerini sorarlar. De ki: İhtiyâcınızdan artanı (verin). Allah size böylece âyetlerini açıklar. Olur ki, dünyâ husûsunda da, âhiret işinde de iyice düşünürsünüz" (el-Bakara: 219-220)

1- Ehil ve ıyâl üzerine harcama yapmanın vucûbu bâbı 5452

2- İnsanın âilesinin bir senelik yiyeceği olan nafakayı ayırıp habsetmesi ve ıyâlin nafakalarının nasıl olacağı bâbı 5453

3- Bâb ve Yüce Allah şöyle buyurdu: "Anneler çocuklarını iki bütün yıl emzirirler. Bu hüküm emmeyi tamâm yaptırmak isteyenler içindir. Onların (annelerin) ma'rûf vechile yiyeceği, giyeceği, çocuk kendisinin olan babaya âiddir. Kimse tâkatinden ziyâdesiyle mükellef tutulmaz. Ne bir anne çocuğu yüzünden, ne de çocuk kendisinin olan (bir baba) çocuğu sebebiyle zarara sokulmasın. Mîrâsçıya düşen vazîfe de bunun gibidir. Eğer ana-baba, aralarında rızâ ve müşâvere ile (ittifâkla çocuğu iki sene dolmadan) memeden kesmeyi arzû ederlerse, ikisinin üzerine de vebâl yoktur. Çocuklarınızı (başkalarına) emzirtmek isterseniz, meşrû' sûrette verdiğiniz (emzirme ücretini) teslîm etmek şartıyle yine üzerinize vebâl yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki, şübhesiz Allah, ne yaparsanız hakkıyle görücüdür" (el-Bakara: 233) 5459

4- Kocası başka yerde olduğu zamân kadının ve çocuğunun nafakası bâbı 5461

5- Kadının kocasının evinde iş yapması bâbı 5462

6- Kadının hizmetçisi bâbı 5463

7- Erkeğin bizzât âilesi içinde hizmet etmesi bâbı 5464

8- Bâb: Erkek âilesi üzerine harcama yapmadığı zamân, kadını için, onun bilgisi olmadan örfe göre kendisine ve çocuğuna yetecek mikdârı alma hakkı vardır 5465

9- Kadının, kocasının elindeki malları ve nafakası husûslarında kocasını koruması bâbı 5466

10- Kocanın, kadını ma'rûf tarzda giydirmesi bâbı 5466

11- Kadının çocuğu husûsunda kocasına yardım etmesi bâbı 5467

12- Fakîr kimsenin kendi âile ferdlerini nafakalandırması bâbı 5468

13- Bâb: "... Annelerin ma'rûf vechile yiyeceği, giyeceği, çocuk kendisinden olan babaya âiddir. Mîrâsçıya düşen vazîfe de bunun gibidir" (el-Bakara: 233) 5470

14- Peygamber(S)'in: "Bir borç yükü yâhud âciz evlâd ve ıyâl bırakan kişinin işi bana âiddir" sözü bâbı 5471

15- Câriyelerden ve diğerlerinden olan süt emzirici kadınlar bâbı 5472

70-KİTÂBU'L-ET'IME
(Yiyecek Şeyler Kitâbı)
(90 Hadîs)

Ve Yüce Allah'ın şu kavilleri:
"Ey îmân edenler, size rızk olarak verdiğimiz şeylerin en temiz olanlarından yiyin. Allah'a şükredin, eğer (hakîkaten) O'na kulluk ediyorsanız" (el-Bakara: 172); "Ey îmân edenler, (Hakk yolunda) infâkı, kazandıklarınızın en güzellerinden ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan yapın" (el-Bakara: 268); "Ey rasûller, temiz ve halâl olan şeylerden yiyin, güzel amellerde bulunun. Çünkü ben, ne yaparsanız hakkıyle bilenim"
(el-Mu'minûn: 51)

1- Yemeğe başlama sırasında "Bismi'llahi'r-rahmâni'r-rahîm" demek ve sağ elle yemek bâbı 5478

2- Kendisine yakın olan taraftan yemek bâbı 5478

3- Arkadaşının berâberinde yemek yerken ondan bir hoşlanmama hissetmediği zamân, tabağın etrafında el gezdirip yemek araştıran kimse bâbı 5480

4- Yemekte ve (zikredilecek) diğer işlerde sağdan başlama bâbı 5480

5- Doyuncaya kadar yiyen kimse bâbı 5481

6- Bâb: "A'mâya bir harec (darlık ve günâh) yok. Topala bir harec yok. Hastaya bir harec yok. Size de kendi evlerinizden, gerek babalarınızın evlerinden, gerek birâderlerinizin evlerinden, gerek kızkardeşlerinizin evlerinden, gerek amcalarınızın evlerinden, gerek halalarınızın evlerinden, gerek (başkasına âid olup da) anahtarları-

na mâlik bulunduğunuz evlerden, yâhud da sâdık dostlarınızın evlerinden yemenizde de bir harec yoktur. Hep birarada toplu olarak da, dağınık dağınık da yemenizde dahi harec yoktur. (Şu kadar ki) evlere girdiğiniz vakit Allah tarafından mübârek ve pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere, kendinize selâm verin. İşte Allah, âyetleri size böylece beyân eder. Tâ ki anlayasınız" (en-Nûr: 61) 5485

7-İnceltilmiş yufka ekmeği yemek, masa üzerinde ve sofra üzerinde yemek yenilmesi bâbı 5486

8-Sevîk bâbı 5489

9-Bâb: Peygamber (S), önüne konulan yiyeceğin ismi söylenip de kendisi onun ne olduğunu bilmedikçe yemezdi 5490

10-Bâb: "Bir kişinin yiyeceği, iki kişiye yeter" 5492

11-Bâb: "Mü'min, bir tek mi'deye koymak için yer" 5492

12-Bâb: "Mü'min, bir mi'dede yer" 5493

13-Bir yanı üzerine dayanarak yemek (yemenin hükmü) bâbı 5494

14-Kızartılmış et ve Yüce Allah'ın: "And olsun elçilerimiz, İbrâhîm'e müjde ile gelip 'Selâm' dediler. O da: 'Selâm' dedi ve eğlenmeden gidip onlara kızartılmış bir buzağı getirdi" (Hûd: 69) kavli bâbı 5496

15-Hazîre çorbası bâbı 5497

16-Ekıt (yânî yağı alınıp kurutulmuş yoğurt) bâbı 5499

17-Sılk (yânî çöğündür otu) ve arpa bâbı 5500

18-Eti ağızla ısırıp koparmak ve eti çömlekten çekip çıkarmak bâbı. 5501

19-Kol kemiği üzerindeki eti kemirip yemek bâbı 5501

20-Etin bıçakla kesilmesi bâbı 5503

21-Bâb: Peygamber (S) hiçbir yemeği ayıplamadı 5504

22-(El değirmeninde yarılmış) arpayı, kabuklarını ayırmak için üfürüp savurma bâbı 5504

23-Peygamber(S)'in ve sahâbîlerinin yemekte oldukları şeyler bâbı .. 5505

24-Telbîne bulamacı bâbı 5508

25-Serîd (yânî tirid yemeği) bâbı 5509

26-Tüyleri sıcak su ile giderilip kızartılmış kuzu, etli kürek kemiği ve bir yan taraf eti bâbı 5510

27-Selefin, evlerinde ve seferlerinde et ve diğer yiyecek maddelerini biriktirir olmaları bâbı 5511

28-Hays yemeği bâbı 5513

29-Gümüşle kaplanmış kap içinde yemek yeme(nin hükmü) bâbı 5514

30-Taâm sözünün zikri bâbı 5515

31-Ekmekle berâber yenilen katık bâbı 5516

32- Helvâ ve balın zikri bâbı 5518

33- Kabak (yemeği) bâbı 5519

34- Dîn kardeşleri için yemek hazırlama zahmetli işini üzerine alan kimse bâbı 5519

35- Bir kimseye bir yemek ziyâfeti verip de kendi işine yönelen kimse bâbı 5520

36- Çorba bâbı 5521

37- Kurutulmuş et bâbı 5522

38- Sofra veyâ masa üzerindeki yemekten birşeyi arkadaşına uzatıp veren veyâ takdîm eden kimse(nin hükmü) bâbı 5523

39- Olgunlaşmış tâze hurmayı hıyar ile yemek bâbı 5524

40- Bâb 5524

41- Tâze hurma, kuru hurma ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Tasalanma, Rabb'in senin alt yanında bir su arkı vücûda getirmiştir. Hurma ağacını kendine doğru silk, üstüne derilmiş tâze hurma dökülecektir. Artık ye, iç, gözün aydın olsun" (Meryem: 24-26) 5525

42- Cummâr yenilmesi bâbı 5528

43- Acve (hurmasının fadlı) bâbı 5528

44- Başkalarıyle hurma yerken ikişer ikişer yemenin hükmü bâbı 5529

45- Hıyar (yenilmesi) bâbı 5530

46- Hurma ağacının bereketi bâbı 5530

47- İki çeşit meyveyi yâhud iki türlü yemeği bir yemekte cem' etme(nin hükmü) bâbı 5531

48- Konukları eve onar onar girdiren kimse ve yemeğe oturuşun da onar kişi onar kişi oluşu bâbı 5531

49- Sarmısak ve kötü kokulu sebzelerden yemenin mekrûh olması bâbı 5532

50- Kebâs bâbı ki, o erâk ağacının meyvesidir 5533

51- Yemekten sonra ağız çalkalayıp yıkama bâbı 5534

52- (Yemek yenildiğinde) parmakların mendille silinmesinden önce yalanmaları ve emilmeleri bâbı 5535

53- Mendil(in zikri) bâbı 5536

54- Yemek yiyen kimsenin, yemeğinden ayrıldığı zamân söyleyeceği duâ bâbı 5537

55- (Alçak gönüllülük kasdıyle) hizmetçi berâberinde yemek bâbı 5538

56- Bâb: "Yemek husûsunda hoş hâl ve (verdiği ni'metlere karşı Rabb'ine) şükredici olan kimse, sevâbda, açlığa sabreden oruçlu gibidir" 5539

57- Bir yemeğe da'vet edilip de kendisine başka biri takılan ve: "Bu yanımdaki bana takılıp gelmiş bir kişidir" diyen kimse bâbı 5539

58- Bâb: Yemek hazır olduğu zaman sizden biriniz yemeğinden acele kalkmasın (yemesine devâm etsin) 5540

59- Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Ey îmân edenler, Peygamber'in evlerine yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktine de bakmaksızın girmeyin. Fakat da'vet olunduğunuz zamân girin. Yemeği yediğiniz zamân da hemen dağılın. Söz dinlemek veyâ sohbet etmek için de izinsiz girmeyin. Çünkü bu, Peygamber'e ezâ vermekte, o sizden utanmaktadır. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez" (el-Ahzâb: 53) 5542

71-KİTÂBU'L-AKÎKA
(Akîka Kurbânı Kitâbı)
(8 Hadîs)

1- Çocuktan akîka kurbânı kesmeyecek kimse için, çocuğun doğduğu günün sabâhında çocuğa isim verilmesi ve damağının tatlı birşeyle oğulması bâbı 5545

2- Akîkada çocuktan ezâyı gidermek bâbı 5549

3- el-Ferau (yânî devenin ilk doğurduğu yavru) bâbı 5550

4- Atîre (kurbânı) bâbı 5551

72-KİTÂBU'Z-ZEBÂIH VE'S-SAYD
(Boğazlanan ve Avlanan Hayvanlar Kitâbı)
(69 Hadîs)

1- Avlanacak hayvan üzerine "Bismillâh" demek bâbı 5553

2- Mi'râdla yapılan av(ın hükmü) bâbı 5556

3- Mi'râdın enli tarafıyle vurulan hayvan(ın hükmü) bâbı 5558

4- Yay avı(nın hükmü) bâbı 5559

5- El parmaklarıyle ve sapan gibi âletlerle küçük taş ve yuvarlak taş mermi atma bâbı 5560

6- Av köpeği yâhud davar köpeği olmayan bir köpek edinen kimse bâbı 5562

7- Bâb: Öğretilmiş bile olsa, köpek avdan yediği zamân (o avı yemek harâm olur) 5563

8- Avlanan hayvan avcıdan iki yâhud üç gün kaybolduğu zamân, bu avın hükmü bâbı 5565

9-Bâb: Avcı, avının yanında başka bir köpek bulduğu zamân (av yenmez olur) 5566

10-Avcılık yapmak ve avcılıkla meşgûl olmak hakkında gelen hadîsler bâbı 5567

11-Dağlar üzerinde avlanmaya çalışmak bâbı 5571

12-Yüce Allah'ın: "Deniz avı yapmak ve onu yemek -kendinize de, yolcuya da bir fâide olmak üzere- sizin için halâl edildi" (el-Mâide: 96) kavli bâbı 5573

13-Çekirge yenilmesi bâbı 5576

14-Mecûsîler'in kapları ve meyte(nin hükmü) bâbı 5577

15-Kesilecek hayvan üzerine 'Bismillah' demek ve kasden Besmele'yi terkeden kimse bâbı 5578

16-İbâdet için dikilmiş taşlara ve putlara kesilen hayvanlar bâbı 5581

17-Peygamber(S)'in "Allah'ın ismi üzere kessin" (kavli) bâbı 5582

18-Kamış, beyaz çakmak taşı ve demirden bol kan akıtan şeyler(le kesmek) bâbı 5582

19-Kadının ve câriyenin kestiği hayvan bâbı 5584

20-Bâb: Diş, kemik ve tırnakla kesim yapılmaz 5585

21-Çölde oturanların ve benzerlerinin kestikleri hayvanlar bâbı 5586

22-Harb ehli olan yâhud harb ehli olmayan kitâblıların kestikleri hayvanlar ve yağları bâbı 5587

23-Ehlî hayvanlardan âsî olup kaçan vahşî hayvan menzilesinde olur bâbı 5588

24-Deveyi gerdandan, diğerlerini boğazdan kesme bâbı 5590

25-Herhangibir hayvanı diri iken bâzı organlarını kesmenin, bağlanıp habsedilmiş olarak işkence etmenin ve canlı atış hedefi yapmanın mekrûh (yânî çirkin) olması bâbı 5592

26-Tavuk eti bâbı 5594

27-Atların etleri bâbı 5596

28-Ehlî eşeklerin etleri(ni yemenin harâm kılınması) bâbı 5597

29-Azıdişli yırtıcı hayvanların hepsinin yenmesinin nehyi bâbı 5600

30-Ölmüş hayvanların derileri bâbı 5601

31-Misk(in hükmü) bâbı 5602

32-Tavşan (etinin halâl olduğu) bâbı 5603

33-Keler (yemenin halâl olduğu) bâbı 5603

34-Bâb: Donmuş yâhud erimiş yağ içine fâre düştüğü zamân (hüküm nasıldır)? 5605

35-İnsan ve hayvanın yüzüne damga ve alâmet vurulması(nın nehyi) bâbı 5606

36-Bâb: Bir topluluk kâfirlerden bir ganîmet elde ettiğinde, kendilerinden bâzıları taksîmden önce sâhiblerinin emri olmaksızın koyun yâhud deve keserlerse, Râfi' ibn Hadîc'in Peygamber'den rivâyet ettiği hadîsten dolayı, o hayvan yenilmez 5608

37-Bâb: Bir topluluğa âid bir deve kaçtığında, onu topluluktan bâzısı ok atıp da öldürdüğü zamân, bu fiiliyle topluluğun iyiliğini irâde etmiş olursa, bu işi câizdir 5609

38-Muhtâc ve çâresiz olan kimsenin, Yüce Allah şu kavilleriyle ruhsat verdiği için, harâmlardan yemesi(nin cevâzı) bâbı: "Ey îmân edenler, size rızk olarak verdiğimiz şeylerin en temiz olanlarından yiyin, Allah'a şükredin, eğer hakîkaten O'na kulluk ediyorsanız. O size ölüyü, kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkası için kesileni kat'iyyen harâm kıldı. Fakat kim bunlardan yemeğe mecbûr kalırsa -kimseye saldırmamak ve sınırı geçmemek şartıyle- onun üzerine günâh yoktur. Şübhesiz ki, Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (el-Bakara: 172-173). "...Kim son derece açlık hâlinde çâresiz kalırsa, günâha meyl maksadı olmaksızın (harâm olan etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (el-Mâide: 3). "Artık üzerine Allah'ın ismi anılanlardan yiyin, eğer O'nun âyetlerine îmân edenlerseniz. O, size -kendisine kat'î sûrette muztarr ve muhtâc bulunduklarınız müstesnâ olmak üzere- neleri harâm kıldığını ayrı ayrı bildirmişken, üzerlerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yememeniz de ne oluyor? Muhakkak ki, birçokları (ifâde edecek delîller) ile olmayarak, hevâlarıyle halkı herhâlde saptıracaklardır. Şübhesiz ki, Rabb'in haddi aşanları en çok bilendir" (el-En'âm: 118-119). "De ki: Bana vahyolunanlar arasında yiyen bir kimsenin yiyeceği içinde (sizin harâm dediklerinizden böyle) harâm edilmiş birşey bulmuyorum. Yalnız gerek ölü, gerek dökülen kan, gerek domuz eti -ki bu şübhesiz bir murdardır- yâhud Allah'tan başkasının adına boğazlanmış bir fısk olmak müstesnâdır. (Bunlar harâmdır, bununla berâber) kim muztarr kalırsa tecâvüz etmemek ve (zarûret mikdârını) aşmamak üzere (bunlardan yiyebilir). Çünkü Rabb'in çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir" (el-En'âm: 145). İbn Abbâs "Damen mesfûkan", "Muherâkan" ma'nâsınadır, demiştir. "Artık Allah'ın size rızk olarak verdiği şeylerden halâl ve temiz olarak yiyin. Allah'ın ni'metlerine şükredin, eğer O'na kulluk edeceksiniz. O, size ancak ölüyü, kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkası için kesilmiş olan hayvanları harâm kıldı. Bununla berâber kim bunlardan yemeğe muztarr kalırsa, kimseye saldırmamak ve haddi geçmemek şartıyle (yiyebilir). Çünkü Allah hakkıyle mağfiret edici, kemâliyle merhamet eyleyicidir" (en-Nahl: 114-115) 5611

73-KİTÂBU'L-EDÂHÎ

(Udhiyeler Kitâbı)

(28 Hadîs)

1-Udhiye sünneti bâbı 5615

2-İmâmın, insanlar arasında kurbanlık hayvanlar taksîm etmesi bâbı 5617

3-Yolcu ve kadın için kurban bâbı 5618

4-Kurban bayramının birinci günü et arzû edilmesi bâbı 5619

5-Yevmu'l-adhâ, Nahr günüdür (diğer günler değil) diyen kimse bâbı 5620

6-Bayram namâzı kılma ve deve nahr etme yerinin musallâda olduğu bâbı 5622

7-Bâb: Peygamber(S)'in kurbanlığının boynuzlu iki koç olduğu hakkında 5623

8-Peygamber(S)'in Ebû Burde ibn Niyâr'a: "Sen, çebiş olan o keçi oğlağını kurban yap, fakat bu çebiş senden sonra hiçbir kimse için yetmeyecektir" buyurması bâbı 5625

9-Kurbanları kendi eliyle kesen kimse bâbı 5627

10-Başkasının kurbanını, izni ile kesen kimse bâbı 5628

11-Kurban kesme vakti, bayram namâzından sonradır bâbı 5629

12-"Kurbanını namâzdan evvel kesen kişi, kesmeyi tekrâr eder" bâbı 5629

13-Ayağı, kesilecek hayvanın yanı üzerine koymak bâbı 5632

14-Kurban kesme sırasında tekbîr getirme bâbı 5632

15-Bâb: İnsan Mekke'de kesilmek için kurbanlık gönderdiği zamân ona (ihrâmlıya harâm olanlardan) hiçbirşey harâm olmaz 5633

16-Kurbanlıkların etlerinden (hiçbir kayıtlama olmaksızın) yenilmesi ve azık edinilmesi bâbı 5633

74-KİTÂBU'L-EŞRİBE
(İçecek Şeyler Kitâbı)
(63 Hadîs)

Ve Yüce Allah'ın şu kavli: "Ey îmân edenler, içki, kumar, (tapmaya mahsus) dikili taşlar, fal okları ancak şeytânın amelinden birer murdârdır. Onun için bunlardan kaçının ki, murâdınıza eresiniz"
(el-Mâide: 90).

1-Bâb: Üzümden yapılan hamr (şarâb) 5643

2-Bâb: "Hamr'ın tahrîmi indi. Hamr ise hurma koruğundan ve hurmadan yapılıyordu" 5644

3-Bâb: Baldan yapılan hamr ki, o biti' (denilen içiki)dir 5646

4-"Hamr, aklı örten içkidir" hakkında gelen şeyler bâbı 5648

5- Hamr'ı halâl saymak isteyen ve ona hamrdan başka isim veren kimseler hakkında gelen haberler bâbı 5649

6- Birçok kaplarda ve tevr (denilen taş yâhud ma'denî kap) içinde nebîz, yânî şıra kurma(nın hükmü) bâbı 5650

7- Peygamber(S)'in birçok kaplar ve zarflar içinde şıra kurmayı nehyetmesinin ardından, bu kaplarda ve zarflarda şıra kurmaya ruhsat verip müsâade etmesi bâbı 5651

8- Sarhoşluk vermediği müddetçe nakî' denilen hurma şırası(nı içmenin câizliği) bâbı 5654

9- Bâzak ve sarhoşluk veren her içkiden nehyeden kimse(yi zikr) bâbı 5655

10- Karıştırılmaları sarhoş edici olduğu zamân alacalı hurma koruğu ile hurmayı (şıra kurmakta) karıştırmamayı ve iki katığı bir katık hâline getirmemeyi düşünen kimse bâbı 5657

11- Süt içilmesi ve Yüce Allah'ın şu kavli bâbı: "Sağmal hayvanlarda da sizin için elbette âyet vardır. Size onların karınlarındaki fışkı ile kan arasında, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen dupduru (ve tertemiz) bir süt içiriyoruz" (en-Nahl: 66) 5659

12- Suyun iyisini, tatlısını isteyip aramak bâbı 5663

13- Süte su karıştırıp içmek bâbı 5665

14- Tatlı şerbeti ve bal şerbeti bâbı 5666

15- Ayakta dikilmiş olarak içme(nin hükmü) bâbı 5667

16- Devesi üzerinde dururken içen kimse bâbı 5668

17- Bâb: İçmekte sırasıyle sağdakine (ver)! 5669

18- Bâb: İnsan içmekte daha büyük kişiye vermek için sağ yanında bulunan kimseden izin ister mi? 5669

19- (Bardaksız ve avuçlamaksızın) havuzdan ağızla su içmek bâbı 5670

20- Küçüklerin büyüklere hizmet etmeleri bâbı 5671

21- Yiyecek, içecek kaplarını örtüp kapatmak bâbı 5672

22- Deriden yapılmış tulum ve kırbaların ağızlarını dışa kıvırıp ondan ağızla su içme(nin nehyi) bâbı 5674

23- Tulumun ağzından içme(nin nehyi) bâbı 5675

24- Birşey içerken kabın içinde nefes almaktan nehy bâbı 5676

25- (Birşey içerken kabın dışında) iki nefesle yâhud üç nefesle (dinlene dinlene) içmek bâbı 5676

26- Altın kapta içmenin hükmü bâbı 5677

27- Gümüş kap (kullanmanın hükmü) bâbı 5678

28- Kâse, bardak ve çanaklarda içme(nin cevâzı) bâbı 5680

29- Peygamber'in bardağından ve kabından içmek bâbı 5680

30-Bereketin ve mübârek suyun içilmesi bâbı 5683

75-KİTÂBU'L-MARDÂ VE'T-TIBB
(Hastalar ve Tıbb Kitâbı)
(38 Hadîs)

1-Hastalığın keffâret olması hakkında gelen haberler ve Yüce Allah'ın: "Kim bir kötülük yaparsa onunla cezâlanır" (en-Nisâ: 123) kavli bâbı 5686

2-Hastalığın şiddeti (fadldandır) bâbı 5688

3-Bâb: "İnsanlar içinde belâsı en şiddetli olanlar peygamberlerdir. Sonra sırasıyle fazîlette ilk olan, sonra ilk olandır" 5690

4-Hasta ziyâretinin vâcibliği bâbı 5691

5-Bayılmış kimseyi ziyâret etmek bâbı 5692

6-(Beyin merkezlerinde habsolunup başlıca organları hareketlerinden eksik olarak men' eden) rüzgâr sebebiyle sara'ya tutulan kimsenin fadlı bâbı 5692

7-Gözü zâyi' olup giden kimsenin fadlı bâbı 5694

8-Kadınların (yabancı olsalar bile) erkeklere hasta ziyâreti yapmaları bâbı 5695

9-Çocuklara hasta ziyâreti yapmak bâbı 5697

10-Çöl Arabı'na hasta ziyâreti bâbı 5698

11-Müşrik kimseye hasta ziyâreti bâbı 5699

12-Bâb: Bir topluluk bir hastayı ziyârete gittikleri zamân namâz vakti gelirse, o hasta gelenlere cemâatle namâz kıldırır 5700

13-Ziyâret edenin kendi elini hasta üzerine koyması bâbı 5700

14-Ziyâret sırasında hastaya söylenecek söz ve hastanın vereceği cevâb bâbı 5702

15-Binici olarak, yürüyerek, eşek üzerinde arka tarafa başka birini bindirerek hasta ziyâretine gitmek bâbı 5704

16-Hastanın "Ben hastayım" yâhud "Vay başım" yâhud "Hastalığım şiddetlendi" demesinin cevâzı ve Eyyûb aleyhi's-selâmın "Hakîkat bana bu derd gelip çattı. Sen ise acıyanların en acıyanısın" (el-Enbiyâ: 83) kavli bâbı 5706

17-Hastanın (ziyârete gelenlere, gerektiğinde): "Yanımdan kalkın!" demesi bâbı 5710

18-Hasta olan çocuğa duâ edilmesi için onu (sâlih insanların yanına) götüren kimse bâbı 5711

19-Hastanın ölümü temennî etmesinin nehyi bâbı 5712
20-Ziyâret eden kişinin hastaya duâ etmesi bâbı 5714
21-Hasta ziyâretine giden kimsenin hasta(ya şifâ duâsı yapmak) için abdest alması bâbı 5715
22-Salgın vebâ ve hummâ hastalıklarının kaldırılmasına duâ eden kimse bâbı 5716

76-KİTÂBU'T-TIBB
(Tıbb Kitâbı)
(92 Hadîs)

1-Bâb: "Allah, indirdiği derde muhakkak şifâsını da indirmiştir" 5719
2-Bâb: Erkek kadını, kadın da erkeği tedâvî eder mi? 5721
3-Bâb: "Şifâ üç şeydedir" 5721
4-Bal ile tedâvî ve Yüce Allah'ın: "Onda insanlar için şifâ vardır" (en-Nahl: 69) kavli bâbı 5723
5-Develerin sütleri ile devâlanıp tedâvî olmak bâbı 5725
6-Develerin sidikleri ile tedâvî olmak bâbı 5726
7-Kara tâne (ve faydalarının zikri) bâbı 5727
8-Hasta için telbîne bulamacı yapılması bâbı 5728
9-Saût(un hükmü) bâbı 5729
10-Saût(un beyânı), el-Kustu'l-Hindî ve el-Kustu'l-Bahrî ile (enfiye gibi) buruna çekmek sûretiyle tedâvî olunmak bâbı 5730
11-Bâb: Kişi hangi sâatte kan aldırır? 5731
12-(İhtiyâc belirdiğinde) seferde ve ihrâm içinde kan almak bâbı 5732
13-(Bedende meydana gelen) hastalıktan dolayı kan aldırmak bâbı .. 5732
14-Baş üzerinde kan alma tedâvîsi bâbı 5734
15-Yarım baş ağrısından ve baş ağrısından dolayı kan aldırma tedâvîsi bâbı 5734
16-Ezâ ve hastalıktan dolayı (baştaki ve diğer yerlerdeki) saçları ve kılları tıraş etmek bâbı 5735
17-(İhtiyâc olduğunda) kendini dağlama tedâvîsi yaptıran yâhud başkasına dağlama tedâvîsi yapan kimseler ve (zarûret bulunmadığında) dağlama tedâvîsi yaptırmayan kimsenin fadlı bâbı 5736
18-Göz hastalığından dolayı göze, sürme taşı ve diğer sürme nevi'leri sürmek bâbı 5739

19-Cüzâm hastalığı bâbı 5740

20-Bâb: "el-Mennu(= Kudret helvâsı)" göz için bir şifâdır 5741

21-Hastanın ağzının bir tarafından devâ konulması bâbı 5742

22-Bâb 5744

23-Boğaz hastalığı bâbı 5745

24-Karnı (ishâl olup) hastalanmış kişinin tedâvîsi bâbı 5746

25-Bâb: Safer yoktur. Safer karnı yakalayan (ve yüzü sarartan) bir hasatlıktır 5747

26-Zâtu'l-cenb hastalığı(nın tedâvîsi) bâbı 5748

27-Külü ile kan yolunun kapatılması için hasır yakılması bâbı 5750

28-Bâb: "Hummâ, cehennemin kaynamasındandır" 5751

29-Kendi tabîatine uygun gelmeyen yerden başka yere çıkan kimse bâbı 5753

30-Tâûn hastalığı hakkında zikrolunan şeyler bâbı 5754

31-Tâûn husûsunda sabırlı olan kişinin ecri bâbı 5759

32-Kur'ân'la ve sığındırıcı sûrelerle Allah'a sığındırma duâları yapmak sûretiyle ma'nevî tedâvîler bâbı 5760

33-Fâtihatu'l-Kitâb'ı okumakla rukyeler yapmak bâbı 5761

34-Rukye yapmak husûsunda bir koyun sürüsü bölüğü (vermelerini) şart kılma bâbı 5763

35-Göz dokunmasına okunmak bâbı 5764

36-Bâb: "Göz değmesi sâbittir" 5766

37-Yılan ve akreb sokmasında rukye tedâvîsi bâbı 5766

38-Peygamber(S)'in rukyesinde okuduğu sözler bâbı 5767

39-Rukye tedâvîsinde nefes etme(nin cevâzı) bâbı 5769

40-Duâ ile tedâvî eden kişinin kendi sağ elini ağrıya dokundurup sürmesi bâbı 5772

41-Bâb: Kadın erkeğe rukye tedâvîsi yapar 5773

42-Rukye (yânî efsûn) yapmayan kimseler bâbı 5774

43-Birşeyde uğursuzluk (var sanmak) bâbı 5776

44-Fal bâbı 5777

45-Bâb: İslâm'da hâme (ve safer inancı) yoktur 5778

46-Kâhinlik işleri bâbı 5778

47-Sihr ve Yüce Allah'ın şu kavilleri bâbı: "Şeytânların, Süleymân'ın mülkü aleyhine uydurup ta'kîb ettikleri şeylere uydular. Hâlbuki Süleymân aslâ kâfir olmadı. Fakat o şeytânlar kâfirdiler ki, insanlara sihir ve Bâbil'de iki meleğe, Hârût ve Mârût'a indirilen şeyleri öğretiyor-

lardı. Hâlbuki o iki melek: 'Biz ancak fitneyiz (imtihân için gönderilmişizdir), sakın (büyü yapıp da) kâfir olma' demedikçe, hiçbir kimseye (sihir) öğretmezlerdi. İşte o iki melekten karı ile kocasının arasını ayıracak şeyler öğrendiler. Hâlbuki (sihirbâzlar) Allah'ın izni olmadıkça onunla hiçbir kimseye zarar verici değillerdir. Onlar ise kendilerini zarara sokacak, onlara fâide vermeyecek şeyleri öğreniyorlardı. And olsun, onlar muhakkak biliyorlardı ki, onu (sihri) satın alan kimsenin, âhiretten hiçbir nasîbi yoktur. Onlar kendilerini cidden ne kötü şey mukaabilinde sattıklarını bilmiş olsalardı" (el-Bakara: 102) "Mûsâ dedi: 'Hayır, siz atın.' Bir de ne görsün: Onların ipleri ve deynekleri, sihirleri yüzünden kendisine hakîkat koşuyormuş hayâlini verdi. Onun için Mûsâ içinde bir nevi' korku hissetti. Biz: 'Korkma!' dedik, 'Çünkü üstün gelecek muhakkak sensin, sen! (Elindekini bırakıver. Bu, onların yaptıklarını yutar. Çünkü onların san'at diye ortaya attıkları ancak bir büyücü tuzağıdır.) Büyücü ise nerede olsa felâh bulmaz!'" (Tâhâ: 66-69); "... Zâlimler gizli fısıltı ile şöyle konuştular: 'Bu, sizin gibi bir insandan başka mıdır? Kendiniz görüp dururken şimdi sihre mi geleceksiniz?" (el-Enbiyâ: 2-3); "... Ve düğümlere üfleyen(büyücü ve üfürükçü)lerin şerrinden ve hased edenin hased ettiği zamân şerrinden sabâhın Rabb'ine sığınırım, de!" (el-Felâk: 4-5) 5782

48- Bâb: Allah'a şirk koşmak ve sihr, helâk edici günâhlardandır 5786

49- Bâb: İnsan sihri (konulduğu yerden) çıkarmak ister mi? 5787

50- Sihir bâbı 5789

51- Bâb: "Şübhesiz beyândan bir kısmı sihirdir" 5791

52- Sihr(in def'i ve iptâli) için acve hurması ile tedâvî bâbı 5792

53- Bâb: Hâme yoktur 5793

54- Bâb: Hastalığın kendi kendine sebebsiz sirâyeti yoktur 5794

55- Peygamber(S)'in zehirlenmesi hakkında zikrolunan hadîsler bâbı 5796

56- Zehir içmek, zehir ve tehlikesinden koruklacak şeylerle ve habîs devâlarla tedâvî (olmanın hükmü) bâbı 5798

57- Dişi eşeklerin sütleri(nin hükmü) bâbı 5799

58- Bâb: Kabın içine sinek düştüğü zamân (hükmü nasıl olur?) 5801

Bu konuya bir özetleme ile son verelim 5802

Tıbb Kitâbı'nın sonunda bir hatırlatma 5805

"Hitamuhu misk" (et-Tatfîf: 26) *olması niyâzıyle*

Onikinci Cildin Sonu